

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 71.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA REJTŐ ISTVÁN

71. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXI.

1885. július — 1885. december

1977

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXI.

1885. július — 1885. december

1977

Sajtó alá rendezte:
REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
MÉBEI GYULA

101516

Sorozat ISBN 963 05 0152 X
Kötet ISBN 963 05 1238 6

© Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977

CIKKEK, TÁRCÁK

A TEKINTETES MÁGNÁSOK

A várva várt névsor végre megjelent a Budapesti Közlönyben.

A vezércikkírók nekirohantak, megmázsálták, mekkora súlya van együtt, azután szétmarcangolták, egyenkint latolván meg az egyéneket.

Az egyik kidobott három nevet, és betett helyette (persze csak képzeletben) új hármat, másik ismét kidobott és proponált három nevet (de természetesen mindig más három embert), amiből aztán nyilvánvalóvá lett az ellenzéki lelkek előtt, hogy egyetlen ember sincs a közvélemény ínyére, de ugyanily joggal okoskodhatott a kormánypárti is, hogy általános kifogás alá senki sem esett.

Egy hét kellett hozzá, míg ez a téma hozzánk, tárcaírókhoz jutott, hogy csináljunk belőle azt, amit akarunk.

Burghardt ellen emelkedtek ugyan komolyabb hangok, hogy nem kellett volna kinevezni, mert nem tud magyarul. (Hja, de akkor ugyan ki képviselné a szegény kimaradt indi-
genákat?)

Mixich Kálmán ellen azért támadt elégtelenség, hogy nem tudják ki, Sváb Károly ellen meg azért, hogy tudják.

Barcsayt és Mikót azzal veszik gyanúba, hogy nincs meg a kvalifikációjuk. Ezt különben, mert a papiros mindent eltűr, könnyű elmondani mindenkiről, kivéven az egy Hirschlert, akit az irigység sem támadhat meg, hogy nincs meg a kvalifikációja. Mert ő azon a réven került be, hogy zsidó.

Lumniczer kinevezésén azért csodálkoznak, mert Tisza maga meggyőződhetett róla, mennyire nem való főúrnak.

Elpletykálják a szerencsétlen esetét. Mikor a belügymis-
nizsterség tizedik tavaszát ünnepelték, Lumniczer is meg-

jelent az előszobában magyar díszben a közegészségügyi tanáccsal. Ott veszi észre valamelyik kollegája nagy hűledezve:

— Hiszen önnek nincs kardja, uram!

Lumniczer végignéz magán, s ijedten látja, hogy csakugyan kard nélkül van.

— Ezer ördög, azt bizony otthon felejtettem.

Lett nagy aggodalom, mert Lumniczer nélkül meglehetett volna ugyan a tisztelgés, de nem lehetett volna meg az üdvözlő beszéd, minthogy azt Lumniczer tanulta meg könyv nélkül.

Már most mit csináljanak? Végre is Lumniczerben támadt egy mentő gondolat. Beszaladt hirtelen a miniszterelnök családjához egy kardot kölcsönözni.

Kapott is szerencsésen, és legott hozzákötötte magát, de amint aztán odabent perorál, Tisza ösmergetni kezdi a saját jószágát. A kardra szegződő miniszterelnöki tekintet megzavarja Lumniczert, nyelve és toroka akadozni kezd, deklamáló kezével belecsapódik a kardtokba, s a bomlott acél csörömpölni kezd. (Ez még bizony kikiabálja az esetet.) Elpirul, s a beszéd elejéről mindjárt átugrik a végire: »A gondviselés tartsa meg nagyméltóságodat sokáig hazánk és családja javára jó egészségben.«

Ami egyébiránt Lumniczertől, aki a miniszterelnök orvosa, nagyon is kényelmes kívánság egyszerűen a »gondviselésre« bízni egészségét.

Tisza melegen megköszönte a jókívánságokat, de meg nem állhatta, hogy elő ne hozza a gyanús kardot:

— Ejnye de csinos kis kard!

— Hm, meglehetősen . . .

— Nekem is van egy ehhez hasonló . . .

— Megvallom, kegyelmes uram, hogy ez éppen az . . .

— Lehetetlen!

— Itt kölcsönöztem a palotában.

S azután elbeszélte a dolgot szögről-végről, miképp történt.

Tiszát bosszantotta a dolog, elsápadt.

— Az én kardom az ősi szablya, melyet még a Jókai Tisza Istvánja viselt valamikor a Rákócziak alatt, most egy

polgár oldalán! Ez már mégis sok! Ennyire már mégsem mehetek a demokráciában. Mit szólnak ehhez az őseim? Ti dicső árnyak, bocsássatok meg! Ki foglak benneteket engesztelni. Ne mondhasza senki, hogy a Tisza kardja egy közönséges orvos oldalán lógott. Ki fogom nevezni Lumniczert pairnek.

S ki is nevezte.

A legtöbb megelégedést szülte Gyulai Pál kinevezése. De az is csak azért, mert azt hiszik, hogy Gyulai nagy veszedéseket fog csinálni a főrendiházban.

Magok a cenzusos pairek gúnyos mosolygással fogadták a névsort, a kimaradtak keserűvel; mert a főrendiháznak a törvényjavaslatot szövegező bizottsága jónak látta annak idején, mintegy Tiszának utasításképp ilyenformán szövegezeni a kinevezési pontnál az indokolást: »amennyiben pedig oly férfiak akadnának a kimaradtak közül, akik a közügynek hasznára, és a főrendiház díszére válnak, azokból élet-hosszig tartó tagokat nevez ki a kormány«. Az ügyetlen szöveg belekényszerítette Tiszát, hogy a kimaradtak iránt udvariatlan legyen.

De valamennyi között a legrosszabb név: Bombelles, mely veszedelmesen hasonlít a Jajtelleshez. Zalát és Somogyot bizonyosan ez keseríti a legjobban.

Hanem a legokosabb intézkedése a törvénynek mégis az, hogy hús tag kinevezése még mindig visszamarad.

Mert a csalódás sötét éjszakája mögött mindjárt ott piroslik a remény hajnala.

Aki nincs benne a harmincban, benne lehet a húszban.

S ki ne gondolhatná a névsor után, hogy benne lehet?

A szituáció ugyanaz, ami a szellemes angol miniszter ama kijelentése után volt, melyet a krónika híven megőrzött, mint a furfangos elme egyik taktikus műpéldáját.

A miniszter azt mondta a királyné előtt, hogy ő csak három tisztességes nőt ismer Angliában.

— S kik azok? — kérdé Viktória összeráncolt szemöldel.

— Az egyik felséged, a másik az én feleségem.

— No és a harmadik?

— A harmadikat elhallgatom.

Az udvarhölgyek, akik remegve hallgattak az imént,

édes mosollyal hajtogatták a fejüket, mindenik azt hitte, hogy ő az a harmadik.

Ha annyi rengeteg udvarhölgy hitte magáénak azt az egy helyet, képzelhetni, hányan álmodják bele magukat abba a hús székbe.

KI AZ A MIXICH KÁLMÁN?

(Igaz történet)

Midőn a főrendi tagok kinevezése megjelent a hivatalos lapban, mindenki azzal a kérdéssel tette le a lapot: »Ki lehet az a Mixich Kálmán?« Az emberek, akik aznap találkoztak, már a kézszorításnál tudakolták: »Ki az a Mixich, kérem?«

Senki sem tudta megmondani. De talán Takács Lajos mégis tudja. Takács Lajos egyetemi tanár tudvalevőleg arról híres, hogy minden úriemberrel pertu van Magyarországon. Takács a leghíresebb férfiú lett egyszerre; de amint előkerült, kereken kijelentette, hogy azt a nevet még sohasem hallotta.

A nagy kérdőjel még mindig ott függött a levegőben. Végre akadtak olyanok, akik meg merték kérdezni magától a miniszterelnöktől, ki legyen Mixich Kálmán.

— Hát az bizony egy horvát nagybirtokos, derék ember, jó magyar hazafi, aki főispán is volt valamikor. Egyébiránt leginkább a »Kálmán« neve miatt neveztem ki, hogy három Kálmán legyen.

De ezt tízszer, tizenkétszer is megkérdezték Tiszától, úgyhogy végre is megunta a sok magyarázatást, látván, hogy senkit sem győz meg, s bizonyos ketyel még mindig fönmarad, mely kiérzik a kíváncsiak mosolyából.

Aztán alkalmasint azt is észrevette, hogy a kérdezősködéseknek a fele kötekedési malícia, s midőn nemrég egyik mánás barátja kérdezé Mixich kilétét, a miniszterelnök végre kirukkolt a színnel.

— Jól van, elmondom hát neked őszintén, ki az a Mixich Kálmán.

— No, arra kíváncsi vagyok.

— De csak azon föltétel alatt közlöm veled, ha szavadat adod rá, hogy el nem árulod . . .

— Itt a kezem.

— Mert státustitok rejlik alatta.

Az illető mágnás kevélyen emelte fel fejét. Hiszen egész életében az után nyargal, hogy egy státustitkot bízzanak rá. Milyen édes dolog lehet egy titkot tudni, s lenézni a többi embereket, akik most már ennél fogva mindnyájan kevesebbet tudnak nálánál.

(Pedig még egy félóra előtt ő tudott kevesebbet mindnyájánál.)

— Nos hát ki ő? — kérdé lihegve, suttogó hangon.

— Mixich mind a harminc kinevezett közt a legtöbbet ér . . . , ő a legmegbecsülhetlenebb.

— Az ördögbe is! Alkalmilag hát ösmertess meg e derék férfiúval.

— Azt nem tehetem, mert ő *nem létezik* — mondja Tisza.

— Hogyan, nem létezik, s te ezt tudtad?

— Természetesen, sőt én magam gondoltam ki e nevet is.

— De ez képtelenség! Hogy lehet akkor a legmegbecsülhetlenebb a harminc között, s mi célból nevezte volna ki nem létező embert?

— Mi célból? Hiszen éppen ebben van a státustitok, ez az a bizonyos taktika, amiben ti ellenzékiek engem olyan erősnek találtok.

— Hogyhogy?

— Hát úgy, barátom, hogy nekem örökösen szükségem van egy üres helyre. Hiszen tudod, hogy ezerféle eset adhatja elő magát, mikor valakit elő kell vennem, akire nem is gondoltam, akire momentán van szükségem, nemde igaz?

— Ez tökéletesen igaz.

— Nos, tegyük fel, hogy a szükséges ember megvan, de nincsen meg a hely, ahova állítsam. Azért szoktam csinálni magamnak »fenntartott helyeket«.

— Igaz, igaz . . . Az orfeumban is vannak olyan fenntartott helyek.

— De amint látod, harminc tagot okvetlenül ki kellett

neveznem, a törvény rendeli, hogy harminc legyen, se kevesebbet nem lehet, sem többet. Hát már most mit csináljak, hogy a »fenntartott hely« meglegyen, hanem az ellenzék mégse lássa? Hívatom Beöthy Algernont: »Mit gondolsz, Aldzsi, mit csináljunk?« Aldzsinak legott ötlete támad, hogy legjobb lesz egy komponált nevet tenni be a harmincak közé.

— Igaz, de hát most hogy lesz az hát?

— Hogy lesz? Ej, hát nem bírod kitalálni? Mixich nem létezik. Mihelyt szükségem van a helyre, az azonnal betölthetővé válik, mindössze egy hír kell hozzá a »Nemzet«-ben, hogy Mixich Kálmán meghalt Stíriában vagy Emsben. Ez az, barátom! Egy ember, aki akkor hal meg, amikor a miniszterelnök akarja, megbecsülhetetlen.

— Értem — szólt elálmétkodva a született főrendi.
— Csakugyan Bismarck vagy, kegyelmes uram.

— S látod ez humánus intézkedés. Törökországban tényleg megölik az egyik basát, hogy egy másiknak csináljanak helyet. A halál nélkül nem lehet kormányozni, édes barátom. Csakhogy a halált is rá lehet szedni, ha az ember gondolkozik fölötte . . . De el ne mondd, kérlek, senkinek.

Így sült ki Mixich Kálmán kiléte, de ha elolvasták, ne mondják el, kérem, senkinek.

MORZSÁK A TISZA-ESTÉLYRŐL

Négy nap óta tartja lázban a publikumot a miniszterelnök estélye. Két napig előtte, két napig utána.

A »kis dohányzó eszköz« című Szervita téri vendéglőben, hol a meghívottak egy része törzsvendég, egész forradalmat csináltak a meghívójegyek.

Az egyik meghívott félrehítt engem titokzatosan, s így szólt:

— Nézze, uram, én egy meghívót kaptam a miniszterelnöktől. Mit gondol ön, nem ültet föl engem ezzel valaki?

— Hm! Mutassa, kérem, a borítékot.

A borítékon a kiállítási igazgatóság pecsétje volt.

— Én azt gondolom, hiteles a meghívás, de mégis tudakozódjék még.

Egy másik meghívott nem volt ily szerény; ő természetesen találta, hogy a miniszterelnök megtisztelti, hanem valami mégis fúrta a fejét.

— Egy bizalmas kérésem volna önhöz.
— Rendelkezésre állok.
— Mit jelent, kérem, ez a két betű: V. K. a meghívó alatt?

— Azt, hogy »*vi koakta*.«
— Hát a *vi koakta* mit jelent?
— Annyit tesz, mint »*kényszerűségből*«.
— De itt mire vonatkozik?
— Vagy arra, hogy Tisza adja az estélyt *kényszerűségből*, vagy arra, hogy ön van meghíva *kényszerűségből*.
— No, ez szép dolog!

Hanem azért az estély mégis sikerült, s noha talán ez volt az első demokratikus estély Magyarországon, komikus helyzetek egyáltalában nem konstatáltattak; ami azt bizonyítja, hogy Magyarországon mindenki beletalálja magát az úri állapotba.

Hanem ha éppen keresné az ember, találhatna mulattató szituációkat.

Kikomponálhatnám, hogy a miniszterelnök (aki nem szereti az időt haszontalanságra vesztegetni) a cercle révén egy füst alatt csizmát, egy öltözet ruhát és paplanlepedőket rendelt meg vendégeinél.

Elsorolhatnám miképp ült vagy sétált egy-egy excellenciás úr mellett egy-egy bádogosmester, és emiatt nemhogy lepottyant volna a nap az égről, sőt inkább kigyúlt egy új mesterséges nap a kiállítás területén, és odavilágított a miniszterelnöki palotára.

A borok jók voltak, az ételek hidegek, de a miniszterelnök szívélyessége meleg.

Általában mindenki meg volt elégedve az ellátással, hanem egy kifogás mégis volt.

S én, aki csakis a kifogásokat jegyzem, ideiktatom azt a történelem számára.

Tegnap az estély után találkozom Zichy Jenővel, s kérdem tőle:

— Milyen volt az estély, kegyelmes uram?
— Egészen jól sikerült. Pompás társaság! Fölséges bokrok! Éljen a haza!

Amint tovább megyünk vagy húsz lépéssel, jön szembe ránk a Nemzeti Színház susztere.

— Éljen a haza! — köszönti messziről Zichy Jenő. — Hogy mulatott ön az estélyen?

— Megjárja — mond az közömbösen —, hanem egy kicsit vegyes volt a publikum.

De már erre aztán méregbe jött a nagy gróf:

— Ugyan hallgasson. Hiszen nem lehetett valamennyi suszter.

KONFERENCIA A KIRÁLYFINÁL

Most már csakugyan elhiszem, hogy a királyfi könyve megjő őszre, mert már láttam is a korrektúráját. A történelmi rész ki van szedve kvart alakban, ciceró betűkkel ritkítva. Maga a trónörökös írta a bevezetéseket nemcsak a közös kötet elé, hanem a magyar kötethez is egy rövidebbet. Azért csak négy lapra terjedt, mert a Hunfalvy értekezése is, mely a magyar részt megnyitja, amolyan bevezetésféle.

A munkálkodás lázasan folyik, a tikkasztó meleg nem imponál a trónörökösnek, s a két szerkesztőnek sem tudatik be enyhítő körülményül. Jókait és Weilent is örökös mozgásban tartja az ő »hű munkatársuk«.

A tanácskozások egyre folynak; hol itt, hol Bécsben gyűlnek össze megbeszélni, ha valami fennakadás van. Az pedig sok van egy ilyen kényes természetű munkánál.

Egy ily tanácskozásnak szeretném vázlatos képét lerajzolni.

Természetesen a trónörökös elnököl ceruzával a kezében, közvetlenül mellette Jókai és Weilen foglalnak helyet. Ott könyökölnek még Szögyényi, Arneth, Miklosich, Beck és Keleti Gusztáv.

A trónörökös körülnéz, s legott észreveszi Nagy Miklóst — hogy nincs ott.

— Nagy Miklós még mindig rosszul van? — kérdi részvétellel Jókaitól.

— Már jobban van, fenség.

— Nos, nézzük, mennyire haladtunk.

Erre Weilen és Jókai tesznek jelentést, természetesen »örvendetes« jelentést. Minden simán megy, minden jól megy.

— Van-e valami indítványa?

Hát persze hogy van, azt elő is adják az igazgatótanácsban, de bizony van önekik olyan óhajításuk is, amit nemigen mernek indítványba gyúrni.

Hanem hát lassankint abból is kiüti magát egy-egy szó, s azt a trónörökös mindjárt kitalálja.

Az ülésen bemutatják az osztrák rész képeit, gyönyörű rajzolatok, művészi ihlet és ambíció alkotásai. Közük az egyik a 48-iki bécsi forradalomból ábrázol egy diákot a barikádok tetején.

— Micsoda? — kiáltott fel Jókai, s szelíd, kék szemében fiatalos tűz gyúl ki. — Hiszen akkor mi is közölhetünk forradalmi képeket.

— Természetesen — vág közbe a trónörökös —, hiszen a honvédeket csak be kell talán mutatni, sőt Kossuth arcképét sem szabad kihagyni.

Nagy lidércnyomás esik le a költő szívére, s hálás szemeket vet a királyfira.

— Hogyan? Önök talán azt hitték — mondja a trónörökös —, hogy én akadályoznám . . .

— Őszintén megvalljuk, fenség, azért voltunk tartózkodók, mert a tárgysorozatból ki méltóztatott törülni a »Rákóczi hadászata« című fejezetet.

A királyfi fölnevetett.

— Igaz, kitérültem, de csak azért, mert nem most volt az a harc. Márpedig mi hazánkat nem olyannak akarjuk bemutatni, amilyen volt századok előtt, hanem aminő most harminc-negyven év óta: ebből lássa meg az olvasóvilág, minő lehet majd századok múlva, ha igyekszik.

Ezen epizód után következik az osztrák referáda.

Egy nagy tudósuk (a neve benne lesz majd az első füzetben) megírta Ausztriát olyan lapos alaposággal, hogy elővet-

te az év első napját, január 1-ét. »Január 1-én, úgymond, a következő szokások divatoznak Alsó-Ausztriában (s itt elmondja január elsejéről a népszokásokat), azután január 2-áról, és még azután 3-áról, s ezt így viszi december végéig. (Az isten éltesse a derék tudóst az emberi kor legvégső határáig!)

A magyar tagok majd elaludtak a felolvasás élvezése alatt, hanem a német urak valami rendkívülinek találták ezt a metódust, s elő is állottak hirtelenében azzal az indítvánnyal, hogy mivel a magyar és német rész közt mégis kell bizonyos egyöntetűségnek lennie, a magyarok is ilyen alakba öntsék a népszokásaik leírását.

Főriadt erre ijedten a szunnyadozó Jókai.

— Az ám, de hol kapok én arra otthon embert? Mikor nálunk az is népszokás, hogy nem szokás így írni.

— Márpedig mégis egyformaságnak kell lenni — hajtották a németek. — Nem lehet összevissza hányni mindent, mintha széna-szalma volna. A szerkesztők reputációja kívánja ezt.

Egyszóval így meg amúgy, szakadt az argumentum, mint a zápor, úgyhogy már-már meg kellett volna magát adnia Jókainak, ha segítségére nem jó a királyfi:

— Ugyan, kérem, hova beszélnek az urak! Hiszen a magyarok nem írhatnak ilyes dolgokat. Az csak önöknek való. Tudjuk mi a *magunkét*, mi nem írhatjuk január elsején milyen szokás van, mert más szokás van Debrecenben, és más Kikindán vagy Selmeceen. Hagyjanak minket az effélékkel békén . . .

S ezzel Jókai felé fordult.

— Apropó, Kikinda! Mindig elfelejtem önnek mondani, kedves Jókai, pedig már hányszor volt eszemben, hogy amennyiben a nemzetiségi vidékeken volnának odavaló jelesebb írók, talán azokat kellene felkérni, írják meg ők a maguk vidékét, mert nem szeretném, hogy *én csináljak önöknek ellenségeket*.

A trónörökös most az órára vetett egy pillantást.

— Hát van-e még urak valami elintéznivaló?

— Nincs, fenség.

— Beh kár! — sóhajtott a királyfi.

S ez jellemzi az ő szüntelenül pezsgő tettvágását.

De bár nem akadt munka, ő azért a kedves szerkesztőit

mégsem bocsátotta el könnyedén, hanem pihenőül még jó ideig elbeszélgetett velök az új könyvről, a külsejéről, a betűiről, a képekről s ezer meg ezer mindenféle apróságról, de már abból én semmit sem hallottam, mert nekem csak idáig mondták el, azt is azzal a föltétellel, hogy valahogy »*ki ne írjam*«.

Meg is ígértem nekik, az igaz, de azt tartom, egészen elég titokban maradnia annak — amit nekem el nem mondtak.

A JÓKAI HELYREIGAZÍTÁSÁRÓL

A »Nemzet« esti lapja a következő »Helyreigazítás«-t közli Jókaitól.

A »Pesti Hírlap«-ban egy szenzációs párbeszéd van közölve őfensége Rudolf trónörökös és alólírott között, az Osztrák—Magyar Monarchiáról szóló mű munkálatai fölött tartott ülés alkalmából, mely közleményre kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy az egész téves értesülésen alapszik. Őfensége az általam előterjesztett munkálatokból nemhogy a Rákóczi-harcok történetét, de soha egy sort sem törölt ki, nem is kifogásolt, és abban hazánk története minden fázisában a valósághoz és közszellemhez híven vázolván lesz, egész a legújabb napokig. Hogy pedig a hazai közélet s abban a 48-iki korszak celebritásai művészi ábrázolásban helyet foglaljanak-e ezen Magyarországot ismertető nagy munkában? Ez a kérdés régen túl van haladva. — Azon állítólagos párbeszédnél a rajzok bemutatása alkalmával őfensége a trónörökös jelen sem volt, s az egész párbeszéd nem történt meg semmi alkalommal.

Ha az ember meggondolja, hogy Jókai a legilletékesebb megmondani egy vele lefolyt párbeszédéről, hogy az »egész nem történt meg semmi alkalommal«, igazán lehetetlenné válik a cáfolat. Ez ellen nem lehet apelláta.

Hanem beszélni még mindig lehet róla.

Nem kívánjuk ugyan felhozni, hogy egy-egy értekezletnek a párbeszédei, még a sztenográf ceruzája alatt is sokat vesztenek, s igen sokszor megesik, hogy a gyorsírói jegyzeteket elolvassva, az ember fölkiált: »Hiszen nem ez történt!« Csak valamit kell valahol elhibáznai; más világitás mellett más-más színe van ugyanannak a falevélnék.

Hátha még csak amúgy, emlékezet után mond el valaki párbeszédet, németből fordítva (mert ezek az értekezletek alkalmasint nem a Rákócziak nyelvén folynak), s ettől a valakitől hallja azután egy olyan valaki, aki azokat a szerkesztőséggel közli, mert elég érdekesek a nagyközönség számára.

De a halványodás processzusa még itt sem ér véget, a II. Valakinek a leírását élénkebb formába átírja egy III. Valaki, s csak akkor lát napvilágot a cikk.

Most jön azután a bonyodalom.

Előáll az I. Valaki (aki persze a legnagyobb valaki), és az új formában nem ösmer rá a saját előadására, egy helyreigazítást ír, de az nem annyira helyreigazítás, hanem ahogy vesszük, vagy több, vagy kevesebb, mert nem igazít helyre semmit, hanem azt mondja: semmi sem történt ebből.

A publikumnak könnyű dolog ez; ő az I. Valakinek hisz most már. Mert neki csak egy valakije van.

De mit csináljon a III. Valaki?

Neki egy II. Valakije is van; akinek szilárdul hitt tegnapelőtt, mert leírta utána a királyfi értekeztetését.

Am ejtsen el hát kettőnket ebben a kérdésben az olvasóközönség, nem bánom, sőt úgy is tartom azt illendőnek, de én magam nem ejtsem el a II. Valakimet, s bevárom a megjelenő köteteket, igaz lesz-e, amit a »Pesti Hírlap« tárcája írt.

Benne lesz-e a »Rákóczi hadászata« (stratégia), nem lesz-e benne annak a német tudósnek a januártól decemberig szortírozott népisme *coctuma*, nem lesz-e benne a Kossuth portréja (több forradalmi nevezetességekkel egy képen), nem lesz-e ott a bécsi forradalomból egy alak a barikádokon, egyszóval mindaz az utolsó pontig, ami mint *lényeg* a »Pesti Hírlap« tegnapi tárcájában párbeszéd alakba volt öntve?

És ha nem lesz igazam (ne is legyen, kívánom), akkor erre a tárgyra visszatérek, ünnepélyesen beösmerni, hogy *udvari titkokat nem tudok*.

Amivel ugyan nem törődném kivált akkor, ha olyan nagy író volnék, mint Jókai Mór. Sőt tán még őrizkedném is tőlük.

Mert az énekesmadár, nem tudom miért nem, de sohasem száll a diófára.

KANAPÉ-PÖRÖK

(Csevegés)

Mikor én kisgyerek voltam, elmentem egyszer a falusi plebánoshoz, annak a szobájában láttam egy eredeti olajfestményt, amely engem akkor nagyon meghatott. A képen Tell Vilmos feszíti ívét, s éppen céloz a feleségére . . . akarom mondani, a fiára (ez a bolondos Ira Paine egészen megzavarja a történelmet), akinek ott van fején a szép piros alma. Könnybe lábadtak szemeim, s nem mertem odamenni többé.

Úgy vagy két év múlva megint a plebánoshoz vetődtem, s amint odaérek a dolgozószobájába, hát ott áll a kép még most is, azon módon, mint harmadéve.

Nem hiszem, egy szó sem igaz abból — gondoltam magamban gyermekésszel —, mert ha igazán menne a dolog, hát azóta már vagy a nyilat lótte volna el Tell Vilmos, vagy a gyerek szaladt volna el az almával.

Azóta én messze elszármaztam a falumból, a szegény tisztelendő plebános úr meghalt; nem hittem volna, hogy még találkozom valamikor ezzel a képpel.

Pedig hát találkozom vele a lapokban. Mint az alumneumok étlapján bizonyos ételek, annyiszor jelenik meg az a hír, hogy Baross Gábor államtitkár és Tolnay Lajos, a vasúti igazgató ádáz ellenségeskedésben állanak. No, most mindjárt legyűrik egymást. Ez minden hónapban előfordul egyszer, midőn az uborkára legjobban rásüt a nyári nap heve. És a jövő hónapban, mikor megint előbukkan az örök újdonság, roppant elcsodálkozik rajta az ember: micsoda, hát még mindig nem ette meg egymást a két kiváló ember?

Melyik a Tell Vilmos köztük, ki a fiú, és mi az alma, az meglehetősen titokban hagyatik, de az már bizonyos, hogy mint a Cselkó plebános úr képén, a nyíl itt is örökké áll és el nem pattan . . . Csak a naiv gyerekek hisznek abban még.

Hanem a lapoknak tetszik ennek a képnek a mutogatása, (teszik ezt különféleképpen, hol sötét, hol világos háttérrel) elannyira tetszik, mondom, a kép a lapoknak, hogy most egy sikerült *másolatot* csináltak róla.

A másolaton Jekelfalussyt tették Tell Vilmosnak, Török Jánost pedig madame Ira Paine-nek (mert almát a képhez még

a legleleményesebb, legszemesebb újságírók sem bírnak fölfedezni), Jekelfalussy lövöldözné ki ezen kép szerint a kártyákat a Török János kezéből.

A sajtó, miként a publikum a dalcsarnokban, madame Ira Paine-nel tart. Pedig uraim, egyszer már majdnem megjártuk a Török-szimpatiákkal! Akkor a szofták csinálták ezt a rokonszenvet, de most vajon »ki« (mert nem »mi«) csinálja?

Egy vidéki lapból hápogott elő a nevezetes kacsa, melyet most hizlalnak, tömnek. Ennek a kacsának azonban két csőre van. Ami nem is lehet valami különös állítás önök előtt, akik már »Háromcsőrű kacsá«-t is láttak.

A kacsának az egyik csőrében van egy babérkoszorú, mely Török János halántékaira leszen teendő; a másik csőrében van egy darab arzenikum, mely a kacsza zúzójába jutván, Jekelfalussy Lajos által lenne lenyelendő.

Nagyon gyanús kacsa ez. És én igen kíváncsi volnék arra, vajon nem tudnak-e valamit erről a kacsáról a rendőrségnél?

A sajtó jól tenné, ha egy kicsit igazságosabban, szelídebben beszélne (ha már a dolgokról nem akar, isten neki), de legalább a személyekről.

Az a koszorú, ami a kacsza egyik csőrében van, még nagyon korai. Azt majd csináltassuk meg, ha a Gazdag Imre gyilkosai előkerülnek, annak az óriási összegnek az utolsó öt forintjából, amit a postatolvajoktól visszavesz Török János, akkor, midőn majd az utolsó goromba fiákeros is olyan modorban fog velünk érintkezni, mint Nopcsa báró.

Ami pedig az arzenikumot illeti — azt nem érdemelte meg Jekelfalussy Lajos, aki egyike a legkiválóbb tisztviselőnek, tetőtől talpig gentleman, s intrikákra nem is képes.

Valószínű, hogy az egész kanapé-processzus — noha hivatalos alakban meg lett is cáfolva — mégsem igaz; de ha csakugyan van valami a dologban, különös eljárás a részletek ismerete nélkül akarni eltalálni, hogy okvetlenül Török Jánosnak van igaza.

A sajtó sokszor hasonlít a nasivasizóhoz, aki ráteszi mindenét a zöld hetesre.

De ebben az esetben legalább azt várná meg, míg jobban összekeverőznek a kártyák.

HOGY NEVEZIK KI A TITKOS TANÁCSOSOKAT?

Báró Bánffy Sámuel és báró Kemény János valami közügyben egy nagyon magas állású bécsi egyéniséghez voltak küldve, akinek előre be volt jelentve, hogy a kiküldöttek név szerint b. Bánffy Sámuel orsz. képviselő, valóságos belső titkos tanácsos és báró Kemény János orsz. képviselő.

De a magas állású egyéniségnél minduntalan János bárót szólították excellenciásnak (nyilván mert őbelőle nézett ki a nagyobb rang), amit túrt egy darabig a »fejedelem«, de utoljára is megsokallta.

— Engem összetéveszteni méltóztatik.

— Hogyan? Excellenciád, ha nem csalódom, báró Bánffy?

— Nem, én báró Kemény vagyok.

— Ah! — szólta a nagyúr, s rögtön elpanaszolta a környezetének gúnyosan, hogy az egyik magyar úr milyen hiú; bizonyosan el volt tévesztve az ebéd-meghívón a cím, s legott utasította az udvarmesterét, hogy ezentúl a másik névhez tegye az excellenciás címet. S lőn, hogy a több napig tartó tárgyalás alatt nemcsak szóbeszédben szólították kegyelmesnek Keményt, hanem a meghívó borítékán is ott pompázott: »Báró Kemény János, belső titkos tanácsosnak«.

Abba szaladt bele az ország legszerényebb embere, amittől legjobban óvakodék.

Történt, hogy éppen ebben az időben érkezett fel Bécsbe Tisza, s keresvén Kemény Jánost, véletlenül látta a kapusnál a neki szóló levelet.

— Ej, ej, János — tréfálódzék az elnök miniszter —, hát ilyen ember vagy te, hogy Bécsben kiadod magad udvari embernek, otthon Erdélyben pedig játszod a kurucot. No, szépen vagyunk.

A fejedelem elpanaszolta miként járt, hogy Bánffy Sámuel a szerencsétlensége, akiről sehogy sem akarják elhinni, hogy titkos tanácsos.

— De tudod-e, hogy ez kriminális dolog — kötekedett a miniszterelnök.

— Ha kriminális, akkor azt fogd pörbe, aki írta.

— Az nem vétkeés, mert nézd meg csak jól a levélcímet, nincs ott hogy *valóságos* belső titkos tanácsos. A »valóságos« szót kihagyták, tehát tudják, hogy nem vagy valóságos.

Kemény János egész komolyan vette e kis tévedést.

— Eleget bosszant magamat is. Nem szeretem az ilyen féléket, légy hát szíves, kérek, segíts a dolgon. Én már restellek ismételve szólni.

Tisza elmosolyodott.

— Jól van, jól. Hát majd csak kisegítlek, János.

S még azon a héten megírta a »fejedelem« tudta nélkül a felterjesztést a Kemény János titkos tanácsossá váló kinevezése iránt.

De mivelhogy Kemény János tulajdonképpen csak fele Szontagh Pálnak, és csak ketten tesznek ki egy egész embert (igaz, hogy aztán ez az egész ember kitesz száz embert), ezt a nagy barátságot nem lehetett egy »kegyelmes« címmel kegyetlenül összetépni.

Mert az, aki nem lett volna titkos tanácsos közülök, okvetlenül fumigálta volna a másikat, amelyik titkos tanácsos lett.

Ezért azután felterjesztette Tisza Kálmán a felségnek Kemény János kedvéért Szontagh Pált is.

A folyosón pedig, ahol ezt a történetet imígyen kikomponálták, ugyanakkor kifundáltak egy másik történetet is, amelyben ugyanazon indokokból bár, de megfordítva a Szontagh Pál kedvéért nevezték ki »kegyelmes«-nek Kemény Jánost.

Hiszen — elbeszélem még én azt is egyszer — noha csak az egyik lehet igaz belőlük.

De hogy melyik, annak sohasem szabad kitudódn.

AZ ELVÁNDOROLT MEGYE

Egyszer a jó öreg Pulszky Ferenc fölment — így meséli — a közlekedésügyi minisztériumhoz, hogy mint hírlapíró vasúti jegyet kérjen az államtitkártól.

— Benn van az államtitkár úr? — kérdé egy elegáns kinézésű fiatalembertől.

— Rögtön jön. Tessék addig is leülni az én szobámban. Pulszky bement az udvarias meghívásra, s levetette magát a pamlagra.

— Jegyet jöttem kérni Eperjesre — szól az öreg nagyot fújva. — Sok esztendeje nem láttam már a szülő vármegyémet, szeretnék oda fölutazni, s a rokonságot meglátogatni.

— Mikor szándékozik fölmenni, Feri bácsi?

Az öregúr figyelmes lett a bizalmas megszólításra:

— Kinek hínak, öcsém?

— Én Bilinyi Károly vagyok Sárosból.

— Szervusz, gyerek! Hiszen rokonok vagyunk. Mit üzensz haza apádnak, mert ahhoz is elmegyek Bilinbe.

— Az már nehéz lesz, Feri bácsi, mert ő itt van alkalmazva a közoktatásügyi minisztériumban.

— No, az derék. Hát így már most kihagyom Bilint a programról, hanem elmegyek Sztropkóra a Szalokayakhoz.

— Hiába lenne! Hisz azok is mind a ketten itt vannak a legfőbb számszéknél.

— Üsse meg a kő! Akkor hát fölkeresem az én ifjúkori cimborámat, Demethey Janit.

— Írnok a belügyminiszteriumnál.

— No, szépen vagyunk! Így hát az egész időt a Komoródy Miska keresztfiam kastélyában kell töltenem Berzéten.

— A Miskánál? Hisz az meg nálunk iktató... Itt körmöl a szomszéd szobában.

E pillanatban nyitott be az államtitkár.

— Mit parancsolsz, kedves barátom? — kérde Pulszkytól.

— Egy jegyet akartam tőletek kérni a vármegyémbe — felelte az öreg szeretetreméltó humorával —, de látom, hogy fölösleges, mert ti azt már egészen idehoztátok.

Lemondott az útitervéről, hazament.

Harmadnapra erre, két útiporral lepett dzsentri kinézésű alak nyitott be a dolgozószobájába.

— Mi tetszik?

Előadták, hogy valami hivatalt szeretnének a kormánynál, az iránt kérik protekcióját, nem felejtván beleszólni kérelmükbe azt is, hogy szögről-végről rokonságban vannak vele.

- Honnan valók vagytok?
- Sáros megyéből.
- Az lehetetlen! Ejnye, ha tudtam volna. Hát *volt* ott még valaki?

A RIEGER POLITIKÁJA

(Szent István és Szent Vencel beszélgetése az égben)

Szt. István tigrisbőrön pihen egy paradicsomi fa tövében és nektárt iszik. Szt. Vencel mellette a »Pesti Hírlap« múlt havi számát olvassa:

Szt. István: Hol vetted azt az újságot te, Vencel?

Szt. Vencel: Egy múlt héten elhalt és ideérkezett csehnek a zsebében találtatott.

Szt. István: Lehetetlen az!

Szt. Vencel: A jócselekedetei voltak beletakargatva.

Szt. István: Jó, jó, de hol vehette azt a lapot?

Szt. Vencel: Hát nem tudod, hogy éppen e lap híre szerint a csehek most Pesten vannak?

Szt. István: (ijedten fölugrik) Már megint?

Szt. Vencel: No, ne nyugtalankodj, kérlek. Most nem *abban* a járatban vannak.

Szt. István: (izgatottan) Dehát mégis csak akarnak valamit.

Szt. Vencel: Négyszemközt szólva . . .

Szt. István: Nos?

Szt. Vencel: Rieger csinálja a dolgot. Ravasz lurkó. Meg szeretné nyerni a magyar nemzetet, hogy gyűrje le az osztrákokat a *csehek kedvéért*.

Szt. István: (nevetve) Kár volt az útiköltséget vesztegetni.

Szt. Vencel: Hogyhogy?

Szt. István: Mert ha tehetnék az enyimek, legyűrnék azok az osztrákokat kedves öcsém, a *magok kedvéért* is.

A MINTAMINISZTERIUM

Ma a kioszkbeli kávézó asztalunknál (ahol sok idegen úriember megfordul) egy előkelő állású öregúr panaszzkodott nagy keservesen:

— Megnéztem tegnap a kiállítást, de biz én őszintén bevallom, nem amiatt jöttem, hanem egy sürgős és nagyon fontos ügyem van a miniszteriumban.

Az első dolgom az volt, mihelyt megérkeztem reggel a vonaton, feketébe csaptam magamat, s beállítottam a miniszteriumba.

Egy szobába nyitottam, ahol egy pockos, penészszerű úr szuszogott a díványon fekvve, s egy másik keszeg kinézésű pedig járkált fel s alá cigaretlizve.

— Mi tetszik? — kérde a keszeg kinézésű tótos dialektussal. (No, ez bizonyosan Sáros megyéből való.)

— A nagyméltóságú urat keresem — mondtam.

— Áz nincs itt, sőt nem is lehet itt, mert beteg.

— Akkor az államtitkár úrral szeretnék beszélni.

— Az még úgy sem lehet itt . . mert még meg sincs.

— Hát a tanácsos úr?

— No, az meg éppen nem lehet itt, mert már meghalt.

— De hát ki van itt akkor? — kérdém kissé ingerülten.

A keszegképű gondolkozott egy darabig, és némi kontemplálás után habozva felelte:

— Hát mi vagyunk itt.

És gyanakodva végignézett magamagán az átellenes tükörben, ha valóban ott van-e.

— A Dorner—Kovács-féle ügyben jöttem.

— Áz sincs itt!

— Dehogy nincs, kérem. Hiszen itt van róla az iktatószám még a múlt évről 23276—1884.

— Áz akkor meglehet — szólt megdöbbenő orrhangon —, de hát áztán?

— Szeretném tudni, mi történt ebben az ügyben.

A keszegképű nagyot fújta a cigaretliból, s aztán haragosan csapta ki a csutkáját a nyitott ablakon.

— Semmi sem történt — monda dölyffel —, micsoda

jogon egzaminál ön bennünket? Itt nem szokott semmi történni.

— — — — —
Melyik miniszteriumban volt ez? — kérde egy naiv hallgató az asztalunknál.

»Ej, no — kiáltott közbe nevetve az egész társaság —, hiszen a gyerek is kitalálhatja, hogy ez az igazságügyminiszteriumnál történt.«

. . . Valami hát még ott is szokott történni.

A MARHÁK KÖZÖTT

Az ökrök mindig nagy szerepet játszottak Magyarországon. Mindenféle alakban. Még a politikába is belebőgték néha. Tavaly például kevés híja, hogy meg nem buktatták a kormányt Marcheggnél. Hogy még milyen alakban is szerepeltek egyszer-mászor, annak most békét hagyok.

Hanem az egészen ökörhöz méltó ambíció és irány, amelyre most léptek, hogy ott a kiállításban mutogatják magukat más oktalán állatok társaságában.

De senki se higgye, hogy ezek amolyan közönséges marhák, aminőket úton-útfélen láthatni. Hátrább hitvány igavonók, horpadt hátú tehének, kócos borjúk! Ez itt a marha arisztokrácia!

A legnemesebb fajok és nemzetségek együtt, a sárgásbarna simmentali, a sóskifli szarvú allgauti, a nemes fejű fekete hollandi, az óriási berni, a fehérécsíkos pinzgauti, a köpcös molltali, a tagbaszakadt inntáli és a kevély tartású magyar a nagy villás szarvaival.

Ott állnak sorba, egyik szebb, mint a másik. S minél nagyobb marha valamelyik, annál lustább. A Wenckheim Viktor 1160 és 1165 kilogrammos ökrei, melyek ezer »biká«-ért adattak el (láttam én már drágább ökröt is), már szuszogni is alig bírnak, s valóságos esemény, mikor valamelyik elefántszerű testét megmozdítja.

Némelyiknek egész genealógiája ott ragyog a táblára írva, hol és mikor született, ki volt az apja, anyja. Az ember szinte megsajnálja az ökörnél, hogy a nemzetségnek immár vége kell hogy szakadjon.

Sőt — áruljuk el —, bizonyos pikáns hangok kezdenek emelkedni az ökrök ellen, hogy amennyiben a kiállítás *tenyészkiallítás*: e szerencsétlen eunuchoknak joguk sincs jelen lenni.

Meglehet, de én az ökröket pártolom. (Mert az ökrök pártján jó lenni.) Igaz, hogy tenyésztési szempontból az ökör nem számít, de a felületes publikum ezekben is gyönyörködik. Hiszen a legnagyobb csoportok a csodaborjút nézik, akinek hat lába jutott a gondviseléstől, úgyhogy kettőt belőlük a hátán hord. (Jól járt, hogy nem embernek született, mert nem győzné magát csizmával.)

Csupa gyönyörűség elnézni az egyes marhacsaládokat, a dühös tekintetű bikákat barna karikákkal a szemük alatt, a jámbor teheneket roppant tőgyeikkel, a kis lihegő borjúkat, melyek szelíden nézegetik a kicsifrázott istállót.

A legszebb példányok vannak itt összehozva. Mindenik külön-külön egy mintaállat!

Egyszerűen olyan zártkörű társaság, amelyikbe ritka állat léphet be. Nehány nem idevalót ki is utasított a rendezőség, így a Dreher állatjait. Szerencse, hogy az ökrök nem ésszel felruházott lények, mert Dreher állatjainak ebben az esetben illendő lenne megverekedniök a kiutasításért.

Amennyiben a közvélemény nem lehet indifferens a marhákra nézve, megsúghatjuk, hogy a közvélemény szerint a gr. Almási magyar bikája a legkülönb. De nagy feltűnést kelt két villogó, simaszőrű berni bika is. Ha szavazásra kerülne a dolog, ezek is sok voksot kapnának.

Az állatok többnyire szép toalettben jelentek meg; föl vannak szíjazva, a kisbéri bikáknak pláne egy-egy karika van az orrukon keresztülhúzva, melyből a gyeplő kezdődik, s a fejnél valóságos diadém formát vesz fel. Csak a báró Üchtritz állatjai jelentek meg cinikus módon kóckötéssel!

Annál nagyobb pompával mutatta be az ő gyönyörű üszöit (ezek a tehén-bakfisok a legszebbek a kiállításán buta, de ártatlan nézésükkel), tehenét és bikáját Légrády Károly. (Egy személy azzal a Légrády Károllyal, aki a terménykiállításon a spárgáival, barackjaival és rózsáival tett föltűnést, aki viszont egy személy azzal a harmadik Légrády Károllyal, aki a műipar terén a Szent István-képpel érdemelte ki az

első jutalmat.) (S végre egy személy azzal a negyedik Légrády Károllyal, aki a »Pesti Hírlap«-ot kiadja.) Olyan ízletes dekorációkat csinált nekik, hogy az már mégis sok ebben a szűk világban. Igaz, hogy megérdemli az olyan tehén, mint az övé, mely tizenhét liter tejet ad.

Hasznosabb tagja ez az emberi társadalomnak sok okos embernél.

Nemcsak maguk az állatok rendkívül érdekesek (még a laikusra nézve is — hát még a gazdára és szakemberre!), hanem a kíséretük is. A különböző uraságok gulyásai, ezek az originálisabbnál originálisabb pofák, a kisbéri gulyások díszviseletükben ostoraikkal, a berniek tiroli fővegjeikkel, az előrekunokorodó kakastollaikkal.

A kiállítók leginkább főurak. Csak imitt-amott bukkan ki egy-egy szerényen hangzó név. Zsidó kiállítók is feltűnő kevesen vannak, pedig a jó marhalegelők jó nagy része az övék már (és a pálinkafőzők is), ahol legjobban lehet nagy és szép állatokat produkálni.

Egy pár politikus is ott szerepel — az állatjaival. Sennyei Pál hat tehenet küldött, a Kedvest, a Ravaszt, Hattyút, Medvét, Tulipánt és a Csárdást. Móricz Pál természetesen bikákat állított ki. Szapáry Gyula üszöket, Karátsonyi Guidó tinókat, gróf Andrássy Gyula egy tehénkét, Mixich Kálmán főrendi tag is itt lép először a nagyobb nyilvánosság terére két bika és két üszővel. (Pedig neki mint kormánybiztosnak a kormányt kellett volna kiállítania, mint az ő legjobb fejőstehenét.)

No, de ne csináljunk rossz vicceket! Végigjártuk az egész kiállítást, s arra a meggyőződésre jutottunk, hogy Magyarországon eddig is voltak ugyan barmok, de ezentúl még különb barmok lesznek.

Ne apprehendáljatok, kedves ökrök és borjúcskák, e sován kifejezésért. Immár búcsút veszek tőletek. A viszontlátásig, állatkáim — Marschalnál!

A NAP ESEMÉNYEI

A mesterinas gyerekeknek sohasem volt annyi tanulni-valójuk, mint az idén. Először jött a »Hoch«, aztán a »Nazdar«, majd kipöndörödött hosszabbra »Vive la France!«, most pedig legújabban »Niech zsije Polzka!« lett belőle.

A vendég ki nem fogy. Minduntalan más-más nemzetek tisztelik meg szerény tűzhelyünket.

Igaz, hogy már mi is megszoktuk s nemrég úgy tettünk a franciákkal, mint a szécsényi barátok, kik annyira beleszoktak a vendégeskedésbe, hogy mikor magától nem jött senki a klastromba, pénzért fogadtak vendéget. (Egy rénusi forintért hogyne akadt volna vállalkozó?)

Nem tudom, itt is megvolt-e az a titkos motívum, ami a barátoknál. Mert a barátoknál úgy állott a dolog, hogy amikor vendég volt, akkor *ad libitum* járt ki az ital, ha pedig vendég nem volt, egy meszellyel kellett beérni.

Hiszen az igaz, hogy sok delícia van az ilyen mulatságokban, hanem vannak aztán hátrányai is.

A Lermína-féle cikkeket értem ezalatt, amiken különben nem csodálkozom, mert ha vendég van a háznál, mindig valami excentrikus dologgal szeretjük mulattatni. A múltkor én vittem el egy külföldi urat vidéki úri házhoz, ahol, mondhatom, szívesen fogadták, tejbe-vajba fűrösztötték.

A külföldi ember el volt ragadtatva a finom ételektől, a komforttól, a háziasszony szeretetreméltóságától, de hát a háziúr még többet akart az ő nemzeties túlzás-hajhászatában, s az ebéd végén megsúgta nekem, hogy »no, most következik aztán a meglepetés«.

S ezzel intett a szemöldökével az asztal végén ülő jogász fiának, aki egyszerre elkezdett visítani, mint a malac, majd rőfögni, mint az öreg disznó, oly élethíven, hogy meg lehetett azon pukkadni.

Az atya szemei büszkén pihentek a gyereken.

— Olyan jó ez — mondá, miközben a könnyei potyogtak a nevetéstől —, hogy többet ér egy színdarabnál! Most már produkáld, fiacskám, a távoli kutyaugatást!

Délután egy másik úri házhoz kerültünk, ahol szintén mutatni kellett valamit a vendégnek. Igaz, hogy ott volt a

szép angolkert, a kitűnően felszerelt istálló, de hisz olyat ugyan láthatott eleget — gondolta a földesúr —, hanem itt van a Peták cigány, akit félig meztelenül behoztak a szalonba, adtak neki egy sást, amit Peták a szájához tapasztott, s elfújta rajta az »Ördög Róbert« operát.

Magunkra vessünk, ha aztán sok bolondot írnak felőlünk.

De a Lermina-féle ismertetésekön kívül is van még egy kellemetlen oldala a vendéglátásoknak — a fogadtatási kontók.

Mert a testvéri csókok se olcsók már, a fogadtatás előkészítése, a bankett, a parádé sok pénzt emésztenek el.

Elunták a rengeteg kiadást, mely a kiállítási bizottság zsebére megy, s azon tanácskoztak, miképp kellene a lengyeleket jól fogadni, de mégis úgy, hogy pénzbe ne kerüljön.

Zichy Jenő leleményes fej, van invenciója.

— Híreszteljük el, uraim, hogy a lengyeleket a kormány nem látja szívesen.

Elhíresztelték, s kitűnt, hogy Zichy jól számított. A nagyközönség, mely meglehetősen közömbösen nézte a többi vendéget, most megmozdult.

— Mit? A kormány nem akarja a lengyeleket! Hát majd akarjuk őket mi!

S fogadta őket tegnap Pest egész lakossága oly igazi lelkesedéssel, oly imponáns módon, hogy a szofták óta nem láttunk hasonlót.

*

A bécsiek sörözni jöttek ide, a csehek panaszkodni, a franciák dicsekedni, a lengyelek pedig sírni.

És ez jól van így. Egy kis szomorúság már ránk fér. Mert a nap többi eseményei mind vigak.

Szentgyörgyi Imre, az új államtitkár, míg bíró volt, sokszor hangoztatta, hogy a magyar bírákat ki kellene *vetköz-tetni* eddigi formájukból, mert így nem megy, s neki van is erre nézve eszméje.

Pauler kinevezettette államtitkárnak, hogy lássuk hát azt az eszmét, mert a judikatúra csakugyan nem jó.

S Szentgyörgyi most előállt a nagyszabású eszméjével.

(Azért is nagyszabású, mert mindenekelőtt szabók kelle-
nek hozzá.)

Az új államtitkár uniformist akar adatni a bírákra.

— Majd meglátja, excellenciád, mindjárt jobban fog-
nak kinézni.

— De hát az ítéletek, államtitkár úr?

Szentgyörgyi úr vállat vont.

— Hja, az ítéleteket nem én csinálom, de ők. Én csak
azt ígértem, hogy kivetkőztetem eddigi formájukból. Ezt
ígértem, de többet teszek, már fel is öltöttem.

*

A másik víg esemény a Podmaniczky Frigyes belső titkos
tanácsossága.

Azért víg, mert senki sem sajnálkozik amiatt a nemes
bárón.

Hiszen ha tízévi intendánság nem bírta szegényt meg-
ölni — hát ez sem fog neki ártani.

A legislegvígabb eseményt azonban mégis a cikkem végire
hagytam, s ez a Gyomárról és Vácról érkezett politikai hímen-
hír, mely szerint házasság készülődik a habarékpárt és a
függetlenségi párt között.

Elveszi Nagy Pál Kis Pálnét,
Az egyiknek bögréje van,
A másiknak gyújtója van,
Összeteszik amijök van.

A habarékpártnak ugyanis pénze van, a függetlenségi
pártnak pedig népszerűsége van.

Áldást kívánunk a szép frigyre!

Menyegző után az új pár *hidegebb éghajlat* alá utazik.

KÉPEK A KIÁLLÍTÁSRÓL

I. Hogy lett Beöthy Algernon tudóssá?

Elbeszélem önöknek, hogy már megint mit csinált
Beöthy Aldzsi. Künn volt a tenyészmarha-kiállítást megnézni,
és lóvá tette a tinókat, vagyis inkább a gulyást, a Kustár
Gazsit.

Gazsi ott kevélykedett a három tinója mellett, rangosan szíva a makrát, oda sem ügyelvén a tenger városi népre, amely kandi szemmel piszkálódék a gyönyörű állatokban; neki úgy jött az elő csak, mintha egyes-egyedül lenne valahol az ibrányi határ kellő közepén. Unta magát, s rákőnyökölt merengve a rekeszték sorompóra.

Nemsokára arra jött néhány ismerőssel társaságban Beöthy Algernon, aki már előbb odakünn találkozott a gulyás urával, egyik Szabolcs megyei pajtással, kinek falujában elégszer fordult meg hajdan; az rögtön elmondta Beöthynek mi járatban van, hogy három saját nevelésű tinót hozott, s hogy egy Gazsi nevű gulyása van odabent a marhánál.

— Oh be szép! — kiáltá Beöthy elragadtatva, amint a tinókhoz ért. — Oh be fölséges ökörpalánták! Sohasem láttam még ilyeneket.

A gulyás fülét (pedig az egyik amint ott könyökölt, a tenyerével volt betapasztva) édesen csiklandozta meg ez a helyes beszéd, de azért meg sem mozdult, csak az arcát fordította valamivel kijebb a beszélő felé.

Beöthy műértő figyelemmel látszott a tinókat vizsgálni balról, jobbról, előlről, miközben önkénytelenül kiszaladt a száján:

— Akármilyen legyek, de ezek a tinók voltak már a »Kutyorká«-n.

Nagyot nézett most a gulyás, de nem szólt, mindössze a fejével biccentett, mintha önmagának mondaná: hát persze, hogy ott voltak a »Kutyorka« dülőben minden héten kétszer.

Még tovább is nézi a lábasjóságot az ismeretlen uraság:

— Nini, nini, hiszen ezek a »kapitány réjtén« is legeltek.

De már erre megcsóválta fejét a gulyás. Ejha! Mégis csak okos egy ilyen pesti ember, hogy úgy kinézi a jóságból az életsorját!

Ezalatt Beöthy még folyton kutató, a tinók szeméit fürkészi, sűrög-forog körültök, a lapockáikat veregeti, a lábait vizsgálja, míg végre odaszól a társasághoz:

— Alighanem Gazsinak híják pedig ezeknek a gondviselőjét!

Ez már sok volt. A gulyás felugrott élénken, s egy hetyke

vállrántással nagyot lökött a szűrén, hogy az a másik vállára rázódjék.

— Úgy hínak — mordult fel. — No, már . . . No, ez aztán már olyan dolog, hogy nagy dolog. Ha az úr még sohasem látott ilyen három barmot, no, én is mondhatom, hogy még sohasem láttam olyan tudós embert, mint az úr.

S ezzel megint visszakönyökölt a sorompóra, s hallgaton bámult az emberek és barmok feje fölött a semmibe.

II. A tertium comparationis

Nemes Debrecen városával szintén történt valami, de az még ennyire sem mulatságos, mert nagyon is hétköznapi. Megesik ez minden nap tízszer is hol emberrel, hol állattal.

Most az egyszer csak állatokról van szó, amelyeket a város hozott fel a kiállításra, hogy hadd lássanak már egyszer Pesten is valamit. Ilyen szarvasmarha nem lesz ott, arra mérget mertek volna venni a debreceniek.

A gulyásgazda amint megérkezett, legott beállított a kiállításra s megszólított ott egy rőt szakállú urat.

— Ha meg nem sérteném a tensurat, valakit keresek itt ebben a kertben.

— Kit keres, atyámfia?

— Azt a hirtelen eszű grófot.

— Az én vagyok — felelte szelesen Zichy Jenő, mert ő volt a megszólított —, mit hozott.

— A világ csodáit hoztuk, méltóságos uram, hát abba vagyok, hogy hova állítsuk őket?

— Mik azok a világ csodái?

— Hát a debreceni szarvasjószág.

A gróf elrendelte hova állítsák a nevezetes állatokat, de bezzeg mennyire leesett másnap a gulyásgazda nyakcsapja, mikor látta — álom-e ez, vagy káprázat. . . — hogy valamennyi között a debreceni marhák a leghitványabbak.

Megdörzsölte szemeit a szűre ujjával, még egyszer végignézett az idegen állatokon, aztán elkeseredetten rúgta meg a legszebb tehenét.

— Fartó macska! — mondá fájdalmas megvetéssel.

*

Így lapult le a tehén macskának itt fent — a *többiek* közt.
S az a magyar embernek a nagy baja, hogy ezeket a *többieket* sohase tudja.

Hiányzik neki a tertium comparationis. Nem viszonyít, hanem csak *magában* nézi a dolgokat.

S még hagyján, mikor csak a szarvasmarhával jár meg a vidék.

Hanem mikor aztán, kivált követválasztásoknál a vidéki lumenekkel, az embereivel sül fel így a tertium comparationis hiányában.

Tanulság pedig ebből, hogy a tertium comparationis nélkül még a gulyás sem egzisztálhat.

III. A gróf és a lengyelek

— Pista, a lobogós ingedet és az árvalányhajas kalapot! . . . Kimegyünk a lengyelek elé! János, a cilinderemet és a botomat! . . . Mihály, a Takovám! Feri az üdvözlő beszédemet!

Így kiáltott fel a gróf a körülötte mozgó szellemeknek, kik, mint az Aladdin dzsinjei szétszaladtak a parancsokat teljesíteni.

A Pista kocsis befogta a lovakat, a János inas elhozta a botot és kalapot, a Mihály komornyik kikereste a Takovarendet, Feri pedig elhozta az üdvözlő beszédet.

— Olvassa fel barátom — mondá a gróf —, kíváncsi vagyok rá, hogy mit fogok mondani.

Feri olvasni kezdi:

»Üdvözlöm önöket városunk falai közt, dicső lengyel testvérek, kik . . .

— Nagyon szép! — bólintott a gróf.

. . . eljöttek megnézni ide dülő csaták után a kérges tenyerek diadalmát . . .

— Gyönyörű! Folytassa, Feri barátom.

. . . Üdvözlöm önöket *országatlan* nemzet fiai, kik . . .«

A gróf közbevágott:

— Megálljon csak . . . hogy is mondja csak? . . . Országatlan nemzet! Ez kissé furcsa kifejezés! Hadd lássam csak . . .

Gondolkozva járkál fel s alá.
 — Igen, igen, a jelző furcsa, de nem rossz, mert igaz . . .
 Csakhogy hüm . . . ahol ország nincs, ott király sincs.
 Mutatóujját a homlokára teszi tűnődve.
 — S ahol király nincs, ott rendjel sincs.
 Búsan felsóhajt.
 — S ahol rendjel nincs, ott . . . ott én se vagyok.
 Pista vesd le a lobogós inget, János, vigye vissza a botomat és kalapomat, Mihály, tedd el a Takovámat, . . . Maga pedig Feri, szakítsa szét a beszédemet. Nem megyünk a lengyelek elé.

GRÓF KARÁTSONYI GUIDÓ

Ne rántsák mosolyra a szájukat olvasóim — nem jön most ez a név, mint a legtöbbször, valami derült, mulatságos ötlet vagy eseménnyel kapcsolatban — sőt ellenkezőleg, nagyon is szomorúval: Buziásról azt jelentik, hogy a gróf ott ma délelőtt meghalt.

Ha közéletünknek nem is egyik legnagyobb férfija hanyatlott vele sírba, hanem mindenestre egy jó, derék ember halt meg benne, aki nagy vagyonnal lévén megáldva, abból sokat juttatott a szegényeknek és a közcélokknak is.

Daliás magatartású, izmos, Herkules termetű férfiú volt, ki egész életében mindenkinek kellemes volt, rosszat soha nem tett, de jót nagyon gyakran. Feltűnő alakja s bizonyos eredetiség, mely lényét jellemzé, nagyszabású adományai (ezek közt a legnagyobb a trónörökös születése alkalmával az Akadémiára adott százezer forint) tették őt ismeretessé a nyilvánosság előtt.

Már előbb is harmincezer forintot ajándékozott volt az Akadémiára, mely nevét népszerűvé tette. Az utóbbi adomány azonban, melyet a császári kormány rendelkezésére bocsátott, s az juttatta az Akadémiának, az akkori idők szelleméhez képest nem találkozott tetszéssel, sőt inkább ellenkezőleg. S azért csinálták rá akkoriban azt a sikerült élcet: »Karátsonyi Guidó jó üzletet csinált. Harmincezer forintot vette a népszerűségét és százezeren adott túl rajta.«

Pedig ez a százezer forint jó kamatokat hajtott azóta a nemzetnek: ez képezi az Akadémiánál a Karátsonyi-díj alapítójét.

Az irodalmat és a művészeteket különben is szerette, palotája éppúgy, mint a Liphay báróé, valóságos tárháza volt a képeknek és műtárgyaknak. A művészeteket gyakran segítette tanulmányaik folytatásában. Nem volt az a jótékony cél, amelyhez hozzá ne járult volna kisebb-nagyobb adománnyal. Kivált jótékonyágáért emelte őfelsége a gazdag urat, ki apjától, Karátsonyi Lipót torontáli alispántól öröklött roppant vagyonát még neje, Marczibányi Mária vagyonával is gyarapította, 1858-ban grófi rangra.

De természetesen csak osztrák gróf lehetett akkor, s így ő is azok közé tartozik, akik *kétszerre* lettek meg mágnásokká; a király nemrég a magyar korona országaira is kiterjesztette grófságát, úgyhogy most már ő is tagja lett volna a főrendiháznak.

A katolikus egyház szintén egyik buzgó és támogató hívét vesztette benne, ki sokat tett, kivált a katolikus iskolaügyért, de templomokat és plébániákat is épített birtokain.

Sőt nemcsak itthon található meg jótékonyágának nyomait, hanem messze Jeruzsálemben, hol egy katolikus imaházat alapított, s nagy adománnyal gazdagítá az ottani kórház tőkéjét, midőn arra utazott.

Kitüntetések hozott haza ezért. IX. Pius pápa a Krisztus-renddel, a jeruzsálemi patriarcha pedig a szt. sír-renddel nyilvánította elismerését a bőkezű főúr iránt.

Az alkotmányos éra óta gyakran látjuk őt résztvenni a politikai mozgalmakban: nagy számot itt nem tett soha, de éppen szerénysége s visszahúzódása a szerepvivéstől tették őt szeretetreméltóvá. Mert a nagyúri képviselők a legtöbbször igen alkalmatlanok pártjuknak, midőn vagyoni állásuk és nem képzettségük arányában kívánnak osztozni a szerepekben, melyek a mai világban lassan-lassan munkával kezdenek már járni. — Mint képviselő a szentgyörgyi választókerületet szolgálta a szabadelvű párt soraiban, buzgón járt az ülésekre, s a delegációban legújabbán a tengerészeti bizottság elnöke volt.

A kedélyesség rózsaszín zománcát a »solymári leány-erénydíj« vonta az öreg grófra a közönség szemében.

Egy tetemes összeget tett le a gróf — mint azt olvasóink tudják —, melynek kamataiból minden évben megtartatik a solymári rózsaszünet: s azon kiosztatnak a legerényesebb sváb lányok közt a tekintélyes összegű erénydíjak.

De bármily operettszerű legyen is a gróf ezen alapítványa, annak is megvolt a maga szép indoka: egy régen elenyészett népszokást fölleveníteni.

Karátsonyi köztiszteletben élte le napjait; bár sokat humorizáltak az élclapok, soha komoly támadás nem érte. Mert sok mulatságos volt benne, de semmi gáncsolnivaló. A korona is újra meg újra kitüntette: 1881-ben öfelsége valóságos belső titkos tanácsosnak nevezte ki.

A legutolsó évben visszavonult a politikától, fiának, a tehetséges gróf Karátsonyi Aladárnak engedve át a tért, s azontúl már hanyatló egészsége folytán is ritkán volt látható csak a színház maradt meg állandó szenvedélyének.

Ott üldögélt esténként páholyában (mind a két színházban páholyt bérelt), egy darabig nézte az előadást, s aztán szép csendesén alákonyult a feje, elaludt.

Egész arca az álmoságot fejezte ki, szempillái örökké be voltak hunyva félig, s fejével, melyet gyéren lengett körül hosszúra hagyott haja, mihelyt leült, rögtön bóbiskált.

Az volt a rendes neve: a »nagy alvó«.

Most már aztán kialudhatja magát unos-untig.

Pedig még nem volt nagyon öreg. Most töltötte be a 68-ik esztendőjét.

Méltó, hogy sokáig kegyeletesen emlékezzünk meg róla mindnyájan, nemcsak a hozzátartozói.

A SZÉKELYEK KÖZÖTT

[I.] Bevezetés

Már vagy öt éve irkállok arról a témáról, milyen a képviselő »itt«. Mit eszik, mit iszik, hogy beszél, miképpen viselkedik. Meglehetősen kimerítettem a képviselői életet minden

oldalról, csak egy mozzanat maradt eddig homályban, hogy milyen a képviselő *odahaza*, a választói között.

Pedig az sem érdektelen dolog. Hányszor látjuk őket, amint itt az országházban hazabeszélnek. Megkóstolom már egyszer, gondoltam magamban, hogy milyen íze van annak, mikor otthonról *idebeszélnek*.

S így lón, hogy fogtam magamnak egy képviselőt, s vele mentem a kerületébe. Természetesen mameluk képviselőről van szó, mert az ellenzéki embernek elég egész ellenzéki korára egy oráció. Olyan az, ha egyet összekomponál, mint egy amulet; mindenre jó, mindenre használ neki. El lehet mondani lagzin, keresztelőn, országházban, beszámolóasztal előtt, disznótoron, mindenütt egyformán hat. Az ellenzéki ember nadrágszíja mindig egy ugyanazon likra van bekapcsolva.

Meg sem nevezem az illető tisztelt útitársamat, csak a kerületéről jegyzem meg, hogy ott kezdődik, ahol a vasút végződik, az ezüst vizű Olt mellett, közel az ország széléhez. Tiszta székelyek lakják. Olyan velők az ország térképe, mint a székely vászon, hogy közel a szélekhez piros csík van beleszőve.

Hanem ugyancsak messze estek az én székelyeim nagy Magyarországtól. Az ember el sem hiszi, hogy ők voltak ebben az országban legelőbb; úgy néz ki a dolog, mintha elkésve jöttek volna, azért jutott nekik olyan kis darabka a mappán. S azt is örökösen vérrel kellett öntözni. Azért látszik nekem piros csíknak az a hely, ahol laknak.

Elmarad mögöttünk egy nagy lompos oláh terület a hírhedett Balázsfalvával, azután egy gyönyörű tájék következik, a szászoké, búbos sajtyszerű templomaikkal, s a középkorias Segesvárral. Mindenik nép rányomta a saját karakterét még az anyaföldre is, mely élteti őket, de az anyaföld nem nyomta rá a típusát mostoha, gonosz gyermekeire.

Ej, mi közöm nekem az oláh és a szászhoz, minek boszszankodjam én most a gőzparipára, mely az ő vidékükön végigprüszköl? — Vasúton nem mehettek a székelyekhez, felöltöm hát a bűvös bocskort (úgyis az a leggyorsabb közlekedési eszköz a székely népmesékben), s hipp-hopp, ott vagyok, ahova a szívem húzott, a szép Háromszéken.

Hosszadalmas volna benyomásaimat apróra leírni, mert

ki ne ismerné a székelyeket, ha másképp nem, szóbeszéd után. A legvitézebb, legkedvesebb népfajt, melynek asszonyait tündéreknek képzeljük, férfiai pedig délceg, daliás alakoknak.

S habár a valóság lefarag valamit a természetéről, mert többnyire zömök, tagbaszakadt legények a székelyek, szikárak és korán vénülők az asszonyok: mihelyt elhagyjuk őket, azonnal megint leteperi a valóságot a régi nimbusz, mellyel minden magyar embernek a lelke mintegy meg van rakodva a székely dicsőség nyomása alatt, s megnőnek a székely férfiak a fantáziában újra daliáknak, s a székely asszonyok Vénuszoknak.

Nyájas, de bús őszi napfény önti el a vidéket. A »szép mező« hóharmatos füvein mintha valami borongós árnyék feküdnék. A hatalmas havasok zordonul tekintenek alá meszsziről fehér ormaikkal. Panaszos zúgás hallik az előpataki erdőből, s lágyan, szelíden hömpölyög el Ilyefalva mellett az Olt.

A vidék tele van rakva népes falvakkal. A templomok majd mindenütt dombokra vannak építve, középkori erődítvényekkel körülvéve. Mind 'egy-egy vár volt. Nem kell ide kalauz, aki a csatateréket mutogassa. Az volna itt a nagy historikus, aki olyan helyet mutatna, hol csata nem volt. Ahol ez a szép gyep nő a templomok körül, ott mindenütt vér folyt valamikor. Az ódon templomfalakon többnyire ott áll az evangéliumból vett felirat: »Ez a hely az isten háza, az imádkozás háza«. Pedig írhatnának oda egyebet is. Imádkoztak itt eleget a karddal is, nemcsak az imádságos könyvből.

Egy székely falut, Árkost, körülményesebben megnézttem. A székelyek igen tisztán laknak, s mondhatni, némi fényűzéssel a magyarországi parasztokhoz képest. Minden székely házban két szoba van, az egyik csinosabb, ahol a vendéget fogadják, a másik, ahol laknak. Hétköznap délután lévén az idő, egyetlen férfit sem találtunk a faluban, mind kint dolgozott a mezőkön, de a falakon függő szerszámok mutatták, hogy egyébbel is kénytelenek foglalkozni, nemcsak a mezőgazdasággal. Az asszonyok sem elégednek itt be pusztán a háztartás vezetésével és a gyermekneveléssel, ott a szövőszék s egyéb női foglalkozáshoz szükséges kellékek minden házban.

A székely szobák díszét többnyire cseréptálak és női kézimunkák képezik, mondhatni meglepő ízléssel. Az üveges almáriom és a nagy, zöld cserép búboskandalló a tűzhely fölött éppoly elmaradatlan a székely lakásban, mint a kapukon a közepén egy kuglibábszerű cifrázat, melyet ők »kopjá«-nak neveznek.

Székely dialektus nincs, csak némely szavakat ejtenek ki elütően, s az »o« betűt úgy hangoztatják, hogy abban az »a« betű is benne látszik lenni; eredetiségüket a sajátos kiejtésük teszik.

Ideirok például, de nem — mint a népszokásgyűjtők szokták — egy összekeresett, hanem egy egészen hű diskurzust. Az egyik székely udvaron megszólítottam egy kis leánykát.

— Hogy hívják magát?

— Veres Anna, szolgálója az úrnak.

— Ki van itthon, kis lányocskám?

— Mü ketten vagyunk itthon az anyámmal, instálam.

A székely menyecske (NB. a menyecske itt nem jót jelent) kijött erre, s nyájasan, kedves, finom mosollyal vezetett be a szobába, elének rakva felülmúlhatlan szívességgel, amije volt.

— Hol az ura? — kérdeztük.

— Nem beszéltem véle reggel óta. Nyilván bément, instálam Szentgyörgyre. Csutlik-botlik a szegény emberem, csak az álmát látom, heteken át.

A szobákat az egész székely földön ilyenkor almaszag árasztja el. Rengeteg almájuk termett, de az ott rohadt el, mert nincs rá piacuk. A legszebb fajú almák és körték teremnek náluk, aminőket Szegeden tíz krajcárjával adnak el a termelők egyenesen a kertből. Itt semmi áruk nincs. A székely gyerekek utcahosszat labdázna, és hajigálják egymást velők.

Még egy körülmény tűnt fel nekem, hogy majd minden székely házban ott függ a falon Tisza Kálmán arcképe.

Hanem az igaz, hogy még — balközépi korából.

*

Most pedig hagyjuk a többi holnapra.

II. A mosogató asszony

De a népkaraktert nem abból szeretem megítélni, amit tegnapi leírtam. A néprajzi külsőségek csalékonyak. Sokkal jobban tetszett nekem, mikor másnap összegyülekezve láttam Sepsiszentgyörgy református lakosságát a templomban, s megösmertem az igét, mellyel táplálkoznak.

A templomot ma nyitották meg először hosszabb idő óta, mert már nagyon vedlett állapotban lévén, a nyár folytán kitatarozták, kifestették színesre, a szószék is nagy átalakuláson ment át, s új lilaszín bársonyfűggöny jutott rá, míg az oltárt pótoló asztalkát arannyal hímzett halaványrózsaszín selyemtakaró ékesíti.

Mіндеzen új tárgyoknak nagy híre ment Szentgyörgyön. Kivált a selyemtakaróról és a padmaly cirádáiról keringtek érdeklődést keltő variációk, tehát színültig telt meg az ódon templom, melynek bástyafalai mutatják, hogy nem egyszer állott előtte ellenség, sőt egyszer a század elején maga az isten is ellene fordult a saját házának, s fölháborítá és megindítá alatta a földet, úgyhogy akkor nagy romlásba esék, de a székely hívek, akiket az isten annyi alakban tett próbára, megmutatták, hogy haragjában is hívek hozzá, a földindulás által megrongált templomot fölépítették újra.

Örömsugárzó arccal nézegették a megszépült szent hajlékot, tiszteletes Révai uram (régén nem hallottam ilyen jeles szónokot) prédikációja tárgyául is a templom újra való megnyitását választá, s a könnyezésig hatotta meg híveit; megmagyarázván nekik a szentírásból és a magyar költészetből vett idézetekkel a templom jelentőségét.

A templom az övék, az ő őseik építették, nekik hagyták, hát méltán lágyulhattak el — de nekünk, idegeneknek is édes meleget árasztott a szívünk környékén, mikor Lukács evangélista egy-egy mondása mellett nyomban következett a Vörösmartyé, a Pál apostolé mellett pedig a Kölcsey Ferencé.

... Milyen szépen fonja össze ez a pap a magyar irodalmat a szentírással! Az írókból csinál apostolokat, s az apostolokból... (de már a szegény apostoloknak nem kívánom, hogy magyar írókat csináljon belőlük).

Vége lett a prédikációnak, s ekkor következett egy hosszú lajstrom. A szószékről olvasta fel, kiknek a kegyes adományai tették lehetővé, hogy az Úr háza megszépüljön.

Egy előkelő úrnő ajándékozta a selyem asztalterítőt.

Egy másik úrnő ajándékozta a szószék új bársonyát.

Egy derék polgár viselte saját költségén az asztalosmunkát.

S így jöttek lefelé a lajstromon a jelentéktelenebb, kisebb adományok.

Míg végre elhangzott az utolsó, a legkisebbik is.

»Császár Anna napszámosnő, ki két napig mosogatta meg a padokat és ablakokat, két napi napszámját adományozta.«

Hogyan, ez volt a legkisebb adomány?

Hisz ezt kellett volna a legelől említeni, mert ez volt a mai istentiszteletnek a legszebb pontja.

Ebből okoskodom én ki, hogy a székely nép még ma is olyan erős, olyan nagy, mint valaha volt.

Egy csomó öreges, kopott ruhás anyóka üldögélt hátul az orgona alatt.

Szerettem volna kitalálni, hogy melyik legyen Császár Anna? Mert bizonyosan köztük ült a zsoltárokat énekelve, azokban a szépen megmosogatott padokban.

Egész nap a kálvinista tiszteletes beszédjével voltam bételve, mígnem aztán este a szentgyörgyi főtisztelendő plebános úr kerekedett felül.

Csupa keresztények ültünk a bankettnél, csak egyetlen szál zsidó az asztal végén.

Folytak a felkösöntők, melyek mindég azzal kezdődnek: »*Uraim, töltsünk poharat!*« (Ez a mondat amolyan bevezetés-félének van kigondolva, hogy addig a zaj lecsillapuljon.)

Felkösöntötték a főispánt, a képviselőt, aztán sorba a főembereket, míg végre fölemelkedék főtisztelendő Kovács Simon úr, és felkösöntötte azt az egyetlen zsidót az asztal végén.

Ilyen verseny folyik a székelyföldön ma is még a protestánsok és katolikusok közt.

Lehetetlen azt kiösmerni, kik a derekabbak.

III. Mindenféle honvédek

Hát nem is töröm rajta a fejem, hanem átmegek a hatalmas Császár Bálinthoz, akit Bálint császárnak hírnak a székelvöldön.

Őt is csak azért érintem ebben a kis cikkben, mert ő mutatta be nekem a városházán Gyárfás bácsit, a legöregebb honvédet.

Tisztos öregúr, már erősen megderesedett, aki nyugodtan, csendesesen kaparász reggeltől estig a papíron a kis acélpennával. Micsoda, hát ilyen kicsinnyé zsugorodott volna össze harminchét év óta az a nagy acél, amely akkor villogott a kezében? Be másféle betűket lehetett azzal írni!

Csak egypár szót váltottam akkor a legöregebb honvéddel, úgyhogy nemsokára az arca is elmosódott emlékeimből a sok új ismerős közt. Alig ösmertem rá, midőn másnap a bankett előtt hozzám lépked, egy fürge, fehérhajú aggasztánt hozva karonfogva.

— Nem igaz ám az, uram — mondá —, mintha én volnék a legöregebb honvéd. Ehol vagyon, ni, a legöregebb. Már a forradalomban is ötvenegy éves volt.

— Örülök — feleltem, kérdezősködni kezdve viselt dolgai felől. — Melyik csatában volt, kedves bátyám?

— Bemmel jártam, instálom. Ahol ő nem volt, ott én se voltam.

— Kapott-e sebet?

— Nem olvastam őket. De megvagynak, instálom, a bőrömön.

Egyenes tartású, magas alak volt, két kiálló nagy foggal, még a bokáját is összeütötte, mikor elvált tőlem, a kezemet keményen megszorítva.

De egy óra múlva a bankett közepe táján egyszerre csak betoppant a terembe, egy összetöpörödött alakot tuszkolva maga előtt.

Egyenesen felém tartott, sovány kicserzett arcán merő mosoly volt.

— Nem igaz ám az — kezdé már az ajtónál a kezével integetve —, nem én vagyok a legöregebb honvéd. Itt van Molnár bácsi. Ez a legöregebb honvéd!

Azzal is beszédbe eredtem. De annak a szaván bajos volt eligazodni. Mert őelőtte már a napóleoni hadjáratok is összefolytak a magyar csatákkal. Azokat hallotta, emezeket csinálta. De az esze már nem úgy járt, hogy külön bírta volna választani őket. Napóleont kergette-e meg vagy Rabutint? Ki az ördög emlékeznék minden csip-csup históriára?

— Téved maga bátya . . . — szóltam közbe néhányszor — nem lehetett az úgy . . .

— De bizony . . . hüm . . . Vagy hogy mégsem úgy volt — motyogta, a ráncos homlokát simogatva kiaszott, vékony ujjával —, hogy is csak? Bizony lehetséges, hogy tévedtem. Nem tesz semmit, uram. Majd megkérdezem valami öregebb fickótól.

— Mit? Hát van még öregebb honvéd magánál?

Egykedvűen vont vállat:

— Hát csak *tanálkodik*, instálom, mindenféle. Soká él a székely, ha hagyják.

— Igaz biz — feleltem —, most már a fiatal honvéd a nagyobb ritkaság.

— Vagyon az is bőven. Amott ülnek ni a második asztalnál különfélék. Válogathatna még itt *ökeme*, ha bejönne, s ha még egyszer *üzenni akarna*.

S hamisan kacsintott a fehérpillás szemeivel ama asztal felé, ahol csupa régi honvédek ültek vidáman, barátságosan koccintgatva. Egy veszekedő, zajos szavukat sem hallani.

Furcsa! Úgy látszik, nem járnak a budapesti honvédgyűlésekre.

IV. A székelyek baja

A székelyek baját két szóval el lehet mondani: *kevés a földjük*. Azelőtt elég volt, mert a székelyek voltak kevesebben, pusztították őket a folytonos háborúzások.

Nemes faj, harcra termett. Mert a háború nem ártott nekik semmit, de a béke megöli őket.

Pedig jól értenek a béke fegyvereihez is: a földet kitűnően művelik, szorgalmasok, szívósak, az iparüzésben is elől

vannak. Úgy kezelik a fűrész- és kalapácsot és fűrőt, mint a kardot. Csak éppen egy fogást vesztek el a békében.

Mikor nem volt fegyverük vagy puska- és kardunk hajdanta, hát elvették az ellenségét.

Most hogy immár földjük nincs elég, szintén az ellenségét kellene elvenni — de már ezt nem tudják.

Nincs meg bennük a terjeszkedési erő, mint ahogy egyáltalában nincs meg a magyar fajban. A fölösleges székelyek (de hát lehet-e a székelyből valaha fölösleg?) kivándorolnak évről évre a saját szülőföldjükről Moldvába, Oláhországba.

Ők mennek, de a szász és oláh nem mozdul. Azazhogy mozdul biz az, éppen az a baj, hogy egyre mozog, de nem kifelé.

A székelyek sok rossz napot éltek, de jót sohasem. Magyarország és Erdély minden vidékének volt oly időszaka, midőn a nemzet bal- és jó szerencséjének hullámváltozásai szerint felüdülhetett kissé, a székelységnek nem volt; mire a nap sugarai odáig eshettek volna, azalatt a nap rendesen lehatárolt.

Közel két évtizede van már magyar kézben a kormányrúd, de annak a székelyföldön még mindig csak az árnyéka látszik.

Hogy mit tehet itt a kormány? — fogja kérdezni a magyarországi nyájas olvasó. Ha földjük nincs elég, hát azt ugyan nem hozhat nekik oda a kormány a hóna alatt.

Hanem valamit mégiscsak tehet. A földet pótolja az ipar, a székelyek belátták ezt, s Sepsiszentgyörgy már eddig is, lakosságához aránylag egyike a legjelentékenyebb iparos városoknak. De ez mind csak kisipar. Sok munka, kevés haszon.

Van néhány iskola, van egy szövőgyár, van egy lakatos tanműhely, ahol a székely ifjú kiképezheti magát, de csak bizonyos fokig, egyszerű kézi munkásnak. Minden intézet mintegy *félbehagyott* látszik. A magasabb kiképezetésre már nincsenek meg az eszközök. Pedig senkiben sincs annyi talentum, mint a székelyben, a műiparra.

Egy kis jóakarattal könnyen lehetne a székely kisipart szélesebb alapra fektetni. Sőt egy kis megerőltetéssel tán nagyipart is teremteni. Ha a fiókbankot Brassó helyett

Szentgyörgyre tették volna, még egyszer olyan olcsó pénzt kapna a székely iparos, mint most, s ez nagyot lendített volna rajtok.

De a székelynek nincsen szája, amikor kérni kell, sokan aztán azt hiszik, hogy akkor sincs szája, mikor enni kell.

— Csak annyit tegyenek értünk Pestről — mondják szerényen —, amennyit a nemzetiségi vidékekért!

Zsírosabb collatiókról, a vérkeringést erősítő beneficiumokról álmodni se mernek.

Hogy a háromszéki székelynek valaha vasútja legyen, arról nem is képzelődik, tudja ő azt, hogy ővele keveset gondolnak, mert hiszen őrála tudvalevő, hogy ingyen is magyar marad.

Ha kér, legfeljebb oskolát kér, olyasmit, amiért mások nemigen törnek magokat.

De még oskolát sem kap elegendőt.

Hanem eljöhet majd (bár ne jöjjön) az az idő, amikor megsiratjuk mi azt, hogy mikor iskolát kért, nemadtunk neki tetejébe még vasutat is.

V. Itt és ott

Hagyjuk azonban ezeket a szomorú dolgokat jobb időkre, s térjünk át arra, amiért jöttem, ti. tanulmányozni, hogy milyen a mameluk odahaza.

Hja, nagy ravaszkodás ez! Sohasem hittem volna én azt, kérem alássan.

Hanem most már kitanultam, hát elmondom, hogy *körülbelül* miképp van.

Itt Pesten a mameluk örökké azon jajgat a Házban, a folyosón a miniszterek, az államtitkárok és mindennemű primipilusok előtt, hogy az ő kerületeért semmit sem tesznek, hogy ennyi meg ennyi esztendő óta egy körömfeketényi jó se történt ez irányban, hogy elvész az a kerület. A választók zúgnak és morognak.

Csak az egyik részök énekel: az, amelyik már koldus lett, a tarisznyával jár küszöbről küszöbre.

Ha itt festi a vidékét, rettentően néz ki a választóföld.

Komor felhők húzódnak a határok fölött, a házak recsegnek és düledeznek, a nép éhesen lézeng az utcákon, a hidak karfái össze vannak töredezve, a vármegyeház fedelén becsurog az eső. A lovak kidőlnek a sáros utakon, s fájdalmasan nyerítnek. A fináncok bömbölve járnak a falvakban, s szaggatják le a szegény népnek a ruházatját. A vasúti vagonok nem tesznek egyebet napok hosszán, minthogy az elegzekvált vankosokat és derékalkákat szállítják. Puhán alhatik legalább a szegény pénzügyminiszter . . .

. . . Hanem mihelyt a kerületbe ér le a képviselő, egyszerre megváltozik minden. Derült napfény pajkosan futkos a mezők kövér füvein.

Nincs már semmi baj. Vígán lengnek a zászlók a házak ereszein. Ha van még valami kívánnivaló, hát az is meglesz. Hogyne lenne meg. Nem kell búsulni.

Ami kevés jó történt, az egyszerre nagy dologgá lesz. A képviselő ráfúj, és nőni kezd, mint a hólyag. Azok a bizonyos »fekete pontok a láthatáron« piros pontokká válnak egyszeribe.

A képviselő szavaiban kitárul a titokzatos fényes panoráma, a jövő.

Beenged pillantani a nagy műhelybe, ahol a szerencsét kalapálják. A hallgató tömegek látják a miniszterelnököt, amint gondterhelten hajtja le fejét az asztalra, és felsóhajt: »Most már tennünk kell valamit ezért a szegény vidékért.«

A képzeletet végignyargaltatja a miniszteri bürok rengeteg szövevényében, a tömérdek paksaméták között, az egyik talán egy vasúti terv, a másokban, meglehet, iskola van, csak éppen alá kellene írni, a miniszter belemártja már pennáját a tintába, de éppen akkor nyit reá valami sötét ellenzéki alak, aki miatt már megint elmaradt az aláírás. Hanem meglesz, okvetetlenül meglesz.

A világ összes eseményei úgy vannak alakulóban, a szá-lak mind úgy futnak le a Bismarck gombolyagjáról, hogy az a kerületet nagygyá tegye.

A parlament befolyásos alakjai éjjel-nappal nem csinálnak egyebet, mint hogy az idevaló emberek kitalált és kitalálhatatlan kívánságait hánytorgatják, de hát lassan megy, minden lassan megy, nem kell türelmetlenkedni . . .

A miniszterek csupa jószívű emberek, és mind bele vannak szeretve éppen ebbe a kerületbe. De hát itt már, hála istennek, nincsen nagy baj, jó termés volt, a gyümölcs szépen beütött, kurta tél jött, könnyű volt a jószágot telettétetni . . . egyszóval megvagyunk, hála istennek.

Ilyen kétféleképpen beszél a mameluk.

Ha itt van, a kerületének beszél. Ha otthon van, a generálisnak beszél. De lehet-e rossz néven venni? Hiszen éppen ez a nobilis! Mert az volna az illetlen, ha ott fent beszélne a kormánynak kellemeseket a kerületről, s ha a kerületben mondana kellemetlen dolgokat a kormányról.

*

Most már joggal azt hihetné az olvasó, hogy mindazzal, amit fentebb elmondtam, talán az én képviselő útitársamat parodizálok. Mintha talán ő beszélt volna ilyen kétféleképpen.

Nem, uraim. Ezt senki sem beszélte, ezt én magam gondoltam ki, de az eszmét, megvallom, az ő viselkedése adta hozzá. Mert annyi igaz, itt fent arról panaszkodik, hogy semmit sem tesznek a székelyekért, ott pedig mégis olyan kedvező színben mutatta be azt a semmit, hogy igazán valaminek látszott.

Úgy? — gondoltam magamban. — Jó, hogy tudom. Majd megírom kiszínezve a jövődő kor számára ezt a keresztbevaló hazabeszélést.

Hanem ha mégsem hinnék, hogy nem ezt beszélte, inkább elmondom majd holnap, mit beszélt.

VI. Az instrukció

Könnyű a parlamentben szónokolni, mert ott sokszor csak a sztenografusoknak beszél az ember. Azok pedig nem bánják, akármit beszél, csak ne sebesen beszéljen. (A sztenografus olyan, mint a vak ember, mindent hall, de nem lát semmit.)

Hanem a választók előtt beszélni (kivált, ha olyan intelligensek, mint a szentgyörgyi székelyek), nem tréfadolog. Azok nemcsak felfognak minden szót, hanem egyszerűs mind ügyelnek minden mozdulatra. Nyolcszáz fürkésző és kritizáló szem mered a képviselőre. A Házban a különben is kifáradt figyelem százele oszlik, itt az egész figyelem egy ember felé központosul. A Házban már tudják, hogy az ember csak azért beszél, hogy ne hallgasson, itt még hiszik, hogy azért beszél, mert mondanivalója van.

Pedig mi mindanivalója lehetne, én istenem? Ha jót mond, honnan vegye? A »generális« ládájában nincs annyi pogácsa, hogy minden legénynek útravalót adjon belőle. Ha ígér, hogy teljesíti? Mert nem minden képviselő szólhat olyan hatalmasan, mint egykor Andrássy Gyula: »ígérni nehéz, megtartani könnyű«.

Itt folyton a tojásokon kell táncolni.

Hanem azért az én képviselőm pompás beszédet mondott úgy alakban, mint tartalomban. Túlságos pátozát ez egyszer elhagyta. Úgy beszélt, mint egy kis Pitt, művészi előadásban csoportosítva a székelyföld érdekeit, hogy mi volna jó, ha volna.

Teljes volt a siker, fölharsogott a lelkes éljen, s ezzel most már vége lett volna a beszámolónak, ha a székelyek közt nem volnának olyan fogas politikusok, aminők vannak.

Kiállott egy székely választó, s kifejtve, mennyire fokozódott bizalmuk a képviselő iránt (s ez valóban így volt, ritkán láttam oly osztatlan és impozáns szeretetet, mint aminőben az én útítársam részesült hálás székelyei között), méltányolta mindazt, amit már eddig tett, s azzal belenyúlt a zsebébe. Nekem úgy rémlett, mintha a bicskáját keresné, s ezt a bicskát a következő percben az Apponyi gróf szívébe döfné a dél-magyarországi útja miatt. Oly disztigvált modorban végzett vele, s mégis oly élesen, hogy bármely kiválóbb államfértől bravúr-vágás lett volna.

Az Apponyi gróf párolgó vére fölött újabb étvágyat kapott, s így szólt:

— Kívánjuk a képviselő úrtól, hogy szólaljon fel a nemzetiségi törvény eltörlése iránt.

Helyeslő zúgás követte szavait.

— Továbbá kívánjuk — folytatá —, hogy mikor a romániai vámszerződés fog a Házban tárgyalatni, a képviselő úr egyenesen ellene szavazzon!

Ezt is helyeslés fogadta minden oldalról.

S így ment ez pontról pontra. Mindazon kérdésekre, amiket a képviselő érintett, egyszeribe megvolt a válasz a leghatározottabb instrukció alakjában.

Elhült bennem a vér.

Űm, ki lehet az, aki ilyen diplomatikus módon ellenzékeskedik, hogy előbb agyonüti a kormány ellenfelét, Apponyit, s aztán megy neki a kormánynak? Mert az ügyetlen ember úgy ellenzékeskednék, hogy Apponyit *élve hagyná*. De ez egy magasabb iskola!

Hát ki lehetett volna más, mint egy volt mameluk képviselő.

Csak az tud ilyen ügyesen követelni.

Komolyan meg voltam ijedve, hogy mit fog most már az én képviselőm csinálni. Hogy megy haza ezzel az instrukcióval?

Ezzel egy kicsit elkéstek a székelyek. 1885-ben már nem járja az instrukció.

Egy választó, aki jobbról ült mellettem, odasúgott a fülembe:

— Nagy segítség lesz ez, instálom, a képviselőnknek.

— Hogyhogy? — kérdém megütődve.

— Legalább megtudja Tisza, mennyire szorítják a választói, s könnyebb leszen a működése. Hát azért mondom, hogy nagyot segített rajta ez az instrukció.

— Igaza van — mondám, mert igaza is volt.

Alighogy belenyugodtam abba, mekkora jótétemény történt az én jó útitársammal, odaszól hozzám egy másik választó:

— No iszen, bétett ez a dolog a mi képviselőnknek.

— Hogyhogy? — kérdém megütődve.

— Hiszen, instálom, ha ezt az instrukciót bétartja, ott gyúlik meg a baja, ha pedig bé nem tartja, itt gyúlik meg a baja.

— Igaza van — mondám, mert ennek is igaza volt.

(S ezért tartom én bolond dolognak a politikát, mert két

homlokegyenest ellenkező állításból mind a kettő *igazságszámba* mehet.)

*

Az olvasó természetesen kíváncsi rá, miképp vágta ki magát ebből a galyibából az én útitársam.

Ne tessék megijedni: egy politikus sohasem jön zavarba a ciklus közepén.

Azt mondta, hogy a tisztelt fölszólalóval *némelyekben* egyetért.

De hogy mik azok a *némelyek*, azt magánál tartotta. Azt érintetlenül hoztuk haza az instrukció helyett.

EGY FIATAL POÉTA

(Luby Sándorról)

A magyar kritika nem sokat ér. Önök, kedves olvasók igazán jól teszik, ha nem hisznek benne.

Egy tudós könyve kerül, teszem azt, a szerkesztőségi asztalra, a jámbor ember harminchárom esztendeig dolgozott rajta, a derék rovatvezető belenéz három percig, s ha rossz hangulatban van, bemártja ítélő tollát a tintába, s odacsapja két sorral: »Megjelent ez és ez; szerző meglehetősen unalmasan ír, s jobbára járt utakon megy.« (Ez a »meglehetősen« és »jobbára« adja az effektust.)

Fiatal, kezdő újságírók vezetik a lapoknál az efféle bírálati rovatokat, s erre aztán megvan nekik a kinyomkodott sémájuk, mint a csőregefánkra a pléhforma. Bogumér János az ő tetszésük szerint lészen nyomtatásban vagy »jeles írónk« vagy pedig csak ismert író. Mert az »csak«. Már pedig ez a »csak« is csak nagyon kevés embernek dukál.

Magammal történt meg, aki pedig már valami tíz év óta vagyok »ismert, fiatal írónk«, hogy Makón egy toasztban felköszöntöttek mint a »Kincskeresők« jeles íróját. Tudtam, hogy a »Kincskeresők«-et Kazár Emil írta, de gondoltam; miért ne fogadjam el kölcsön? Hiszen az én tisztelt barátomnak, Kazár Emilnek úgy sincs arra a jelen pillanatban szüksége!

Egyszóval, a lapok keveset törődnek a könyvismertetési rovattal, de öneik is megvan a maguk mentsége: mert ez a rovat az, melyet senki sem olvas. Tehát írja, aki akarja, és úgy, ahogy akarja.

A közönség is keveset törődik az illető rovattal, de öneki is megvan a mentsége: mert ott annyiszor vezetik félre, hogy aztán az igazat se bolond elhinni.

Amiből az a tanulság, hogy olyan a kritika, amilyen a közönség, s e kettős indolenciával szemben semmi sem nehezebb, mint fiatal tehetséges íróat lanszírozni.

Megvallom, évek óta csak az elbeszélő irodalmat kísérem figyelemmel, miután magam is ebben a mezsgyében járok. A vidéki lapokat is átnézem, s ha új nevet látok, szorgalmasan átolvasom egy-két művét, hogy mit ígér. Ha rosszat írt, es kereszteset csinálók a neve mellé az emlékezőtehetségemben, s ez akkor ott örökre el van temetve, többé elő nem veszem. Mondhatom, egész temető már a fejem, és ha ez így megy, maholnap kénytelen leszek valakiét kiárendálni.

Hanem olyan nevet is találtam kettőt, évek előtt, amelyek mellé csillagot jegyeztem. Kiéreztem, hogy ezekből valamikor kiváló írói nevek lesznek. Az egyik Sebők Zsigmond, a másik Bródy Sándor. Az egyiknek műveiből a humor melege bugyog, a másíknál a hang ereje, a színek gazdagsága és a szélesebb marok, mellyel a társadalmi problémába igyekszik belekapaszkodni, ígér sokat.

Azontúl figyelemmel kísértem, amit írtak, s láttam őket, miképp válnak fokról fokra kész írókká, s miképp szárnyalják túl az úgynevezett »jeles fiatal íróinkat«, magvasabban, szebben írva, mint azok . . .

De ezt megírva sehol sem láttam.

Az irodalmi cikkek egyre jönnek, olvasunk esszéket, tárcákat, csevegéseket, ismertetéseket az új magyar irodalomról, de az én két megcsillagozott nevem nincsen bennök. Az a két név még mindig nem létezik.

Amott a nagy sorompónál, amelyen túl a hírnév országa van, ott állanak a panganétos örök, s ezek még nem méltóztattak őket észrevenni; az a szemök, amely kifelé néz, mindég be van hunyva, s az a szemök, amely befelé lát, örökké vérbe van borulva.

(Az ember utoljára is rájön, hogy nem azért állanak ezek ott, hogy valakit beeressenek, hanem hogy valakit kieressenek, ha lehet.)

Hogy eléri-e az én két emberem a hírnév országát, beeresztik-e őket az irodalmi areopágok szépszerivel, vagy pedig kénytelenek lesznek erőszakkal átmászni a kerítésen (mert ilyet is lehet, de ugrani kell tudni hozzá), azon most nem töprenkedem (arra majd egyszer rátérek külön, ha nagyon mérges leszek), hanem most szép csöndesen viselem magam, mint az olyan ember, aki csempészett dohányt visz a köpönyege alatt.

Én ugyan nem viszek csempészett dohányt, hanem még annál is veszedelmesebb portékát (ki sem merem mondani): én egy poétát viszek. Luby Sándort kívánom bemutatni lapunk olvasóinak.

»Tűnő percek« című kötete jelent meg e napokban a Légvády testvérek nyomdájának elegáns kiállításában.

Luby nem ismeretlen ember már a fiatal lírikusok közt. Több mint hat éve jelennek meg költeményei azelőkelőbb hazai lapokban; igazi költői temperamentumával, csinos formaérzékelével s borongós hangjával rég magára vonta a figyelmet, de még most sem olyan mértékben, mint érdemli.

Lapunk olvasói előtt (a »Pesti Hírlap« munkatársa lévén) nem kell sok szót vesztegetni e költeménykötet kiemelésére, melybe java dolgait gyűjtötte egybe; úgy a költemények egy része, mint maga a rokonszenves szerény fiatal költő régi ismerős, kitől naponkint olvasnak egyet-mást a lapban, s kinek csak nemrég is a »Tyúkokról« és »Kutyákról« írt s lapunkban megjelent kiállítási cikkei általános tetszésben részesültek.

A kötetbe (melynek ára 1 frt) mintegy nyolcvan költeményt vett be a szerző, melyek közt sok szép van, mint a »Lassan lobog«, a »Makart képeihez« című ciklus, a »Szenes ember álma«, a »Rongyos cipők« elsőrangú költőre emlékeztetnek; van elég gyenge darab is, de egy sincs olyan, mely a fiatal költő hivatottságát ne árulná el. A kötet kisebb része fordításokból áll, Heinéből (akinek hatása érzik is rajta), Uhland, Hamerling s több más német költőből, sőt a délszláv népdalokból is csatol a kötet legvégére egy kedves bokkrétát.

Nyelvezete költői, kifejező és hajlékony, nagy szenvedé-

lyek nem mozgatják, hanem abban az egyszerűbb kerethen üdén, kedvesen csattogtatja szárnyát.

Luby még fiatal ember. Én hiszem, hogy egykor beteljesedik az, mit a dalairól ő maga mond:

Dalaim is egykor
Messze fognak szállni,
S nem egy fog közülök
Szívből szívbe jární.

Most pedig, tisztelt olvasó, ne tessenék rám haragudni, hogy egy poétáról meséltem.

Hiszen holnap megint (ülés lévén a Házban) áttérek az örök témára: a mamelukokra.

A KOMA

(Terézvárosi történet)

A Fortunában sokat nevetnek most egy érdekes bűneseten, ha ugyan bűnesetnek mondható. Annyi bizonyos, hogy eredeti oldaláról világitja meg a zsidó karaktert.

W. nevű, Király utcai szegénysorsú boltosnak gyermeke született, s a várandós eseménnyel szemben már rég meghívta K. Jakab nevű, Hajó utcai ismerősét komának azon esetre, ha a születendő gyermek fiú lenne.

Midőn az esemény végre bekövetkezett, tudatta azt ünnepléses alakban K-val, mire aztán kitűzetett ama bizonyos szertartás napja, amikor is az a divat a zsidóknál, hogy a »keresztapa« viseli a lakoma költségeit. De ez csak a fiúgyermeknél van: A leánygyermekhez nem kell koma, se lakoma.

K. a legnagyobb készséggel ajánlkozott egy nagy lakomát csapni, mely 27 forintjába került.

A szertartás megtörtént, s igen vígan koccintgattak az ismerősek a született »fiúcska« jövendő szerencséjére. Hiszen ha a Jehova segíti, még főrendiházi tag is válhat belőle!

Éjfélután szétoszolván a vendégek, a koma is kialudta otthon a mámort, és semmi rosszat nem gyanítva látott hozzá a rendes munkájához.

Harmadnap találkozik egy ismerősével, aki szintén résztvett a lakomán s az gúnyosan röhög a szeme közé:

— Hóbortos Jakab! — így szól. — Máskor nézd meg jobban a gyermeket, mielőtt a tárcádat kinyitnád.

Ez szöveget ütött a fejébe s miután a többiek is bizonyos homályos célzásokkal kezdték csipkedni, egy sajtóságos gondolata támadt s bosszút lihegve rohant W. komája házába.

A gyermek éppen a dajkája karján aludt, hirtelen elkapta onnan s fölbontván pólyáit, látta, hogy csúful rá van szedve.

Az újszülött *leányka* vala. S a fiúgyermeket illető szer-tartást csak maszkírozták előtte, hogy a lakomaköltség kikerüljön.

K. rögtön beadta a keresetet W. ellen csalás miatt a Fortunában.

A végtárgyalás e napokban lesz s igen mulatságosnak ígérkezik.

HOGY FOGY MATLEKOVITS?

»Én, Csillag Anna« után bizonyosan Matlekovits az, akinek a neve még a Zichy Jenőnél is többször fordul meg a lapokban. Ő a sajtó elkényeztetett kedvence. Kolosszális azon lázas tevékenység, melyet a reporterek órála regisztrálnak. A jámbor olvasónak úgy tűnik fel, hogy örökké egy falka riporter rohan nyomában, följegyezve hol volt, mit mondott, mit nem mondott, mit csinált és — mit nem csinált. Azazhogy azt föl nem jegyzik, mert hiszen mindent ő csinál, ami történik. Csak a nagy túlkiadásokat nem: azokat a szegény Széchenyi gróf csinálja. Annak az, a gondterhelt, bánatos arcához, nagyon jól áll.

Matlekovits itt, Matlekovits ott.

Ha Matlekovits egy aktát aláír, hát az mindjárt tíz lapban van kikürtölve, hogy Matlekovits aláírta ezt és ezt az aktát s utána csapva: e rendkívüli munkaerő fölemésztí magát!

Ha fotografus elé ül, hogy levegye, ha banketten poharat emel, ha a kiállítás területén valakivel szóba áll, ha egy findzsát megvesz, az mind úgy adatik tudtára a világnak, mintha valami megrázó dolog történt volna. Képzelem, hogy irigyli ezt Zichy Jenő.

Én az ilyeneken sokat szoktam mosolyogni.

Mert őszintén megvallom, sohase láttam mindezeket a közönséges életben.

Egyetlen egy erdőcsószot ismertem, akinek egyszer a dereka megroppant a munkában, mert egy nagy fát emelt — hanem az is kigyógyult.

Ismertem aztán egy csomó díjnokot, akik reggeltől estig görnyedtek az íróasztal előtt, de nem esett semmi bajuk — és ez nem is volt soha a lapokban megírva.

Lehetetlennek látszik az nekem, hogy egy államtitkár annyit legyen kénytelen dolgozni, hogy belebetegedjék.

Hiszen itt van a »generális«, aki reggeli előtt eligazítja a miniszterelnöki, reggeli után a belügyminiszteri dolgait, akkor elmegy a Házba, ott két beszéddel répának vágja a két ellenzék, azzal átsétál a főrendiházba, ahol őt vágják répának; mire ebéd után újra az alsóházba kerül, azalatt ott valamit elhibáztak s most megint egy vagy két attakot kell elintéznie. Ekkor átfiakerezik Budára, megebédel és miniszteri tanácsot tart, de nagyon sebesen, mert megint az államügyeket kell intéznie s aztán a Körbe menni, új előterjesztésekkel a pártjához.

De azért sohasem olvastam a generálisról, hogy belebetegedett volna a nagy munkába — pedig hát ő is csinál valamit, és az ő feje is meg szokott fájdulni.

Általában kár a sajtónak komoly és kiváló emberekből mulatságos alakokat csinálni.

Mert a hírlapi reklám olyan, hogy egy szemernyi belőle hasznos talán és egészséges, de egy font belőle megöli az embert.

S nemcsak a sajtó, hanem a kapzsi és szolgai kiállítók is, mintha csak örökkön-örökké azon törnék magukat, hogy miképp tegyék nevetségessé Matlekovitsot az émelygős dicséretekkel és ujjongásaikkal.

Persze hogy a *gomblyukbetegség* beszél ki belőlük.

S amint a rendjel-nyerés lehetősége közeledik vagy távolodik, akként ünneplik Matlekovitsot.

A kiállítás elején még egy *kétemeletes házat* akartak neki ajándékozni.

A kiállítás közepe táján már csak *ezüst mellszoborról* volt szó.

A kiállítás vége felé pedig kapott végre egy közönséges —
almát.

(Ti. az alma kapta a Matlekovits nevet.)

... Az almával már egyszer megjárta Ádám apánk.

Remélhetni azonban, hogy Matlekovitsnak nem lesz belőle semmi baja, mert a kiállítás után a kiállítók bizonyosan azt is visszaveszik.

AZ ELMÚLT IDŐK

(Vadnai új könyve)

Azt szokták mondani, hogy Jókaiék után egy írói generáció kimaradt.

Ebből a kimaradt generációból való Vadnai Károly, de ő nem maradt ki, hanem itt van, él és uralkodik köztünk.

Sőt lapjával, a »Fővárosi Lapok«-kal, melyet nagy népszerűségre és tekintélyre emelt (s e kettő bármennyire furcsa is, nemigen szokott együtt járni), úgyszólván ő maga nevelte az újabb írói generációkat. A »Fővárosi Lapok« mindig az irodalom, a jó ízlés, és amennyire lehetséges az igazság szolgálataiban állott.

Azért mondom, hogy »amennyire lehetséges«, mert Boheimiában nagyon nehéz dolog az igazságszolgáltatás, ahol mindenki felperes gyanánt lép a kritika ítélőszéke elé.

Nem csoda ez tőlünk, urak. Hiszen a képzelőtehetség erejével dolgozunk, hát bizony megengedhető, ha legislegelőbb magunkat képzeljük nagy embereknek s Vadnait képzeljük amolyan Cerberus félének, aki minket nem ereszt fel a Parnassusra, védve azt a túlnépesedéstől.

Mert Vadnai félelmetesebb Gyulai Pálnál. Gyulai Pál az igaz, hogy harap a »Budapesti Szemlé«-ben, ha valakit észrevesz, de ő néha teszi magát, hogy a szeme be van húnyva. Vadnai ellenben mindent észrevesz, s mindig megmondja a maga véleményét. S az a vélemény bizony sokszor elszomorít bennünket.

Innen van az, hogy a szokottnál sokkal nagyobb csipogást kelt az irodalmi berkekben Vadnai új könyve, mely az »Elmúlt idők« címet viseli.

Hogyisne! Hiszen most már mi megbíráltak bírálhatunk. Megfordult a kocka. Most maga a bíró ül a siralomházban a könyvével.

Hajrá! Elő most azokkal a kízóeszközökkel, amelyekkel a szegény szerzők sanyargattatnak. Szemet szemért. Nyissuk ki a fiókot s válogassunk.

Kiraktam magam elé az összes kritikusi szerszámokat: a csépet, a dorongot, a gúny nyilait, s a visszarángató vasat. (Ez utóbbi egy kampós bot, amelyet beakasztanak a szerző nyakcsigolyájába s lefelé húzzák vele a magasból.)

S mivel járatlan vagyok a kritikusok konyháján, kijegyeztem a terminus technikusokat és hogy miféle ingredienciákat kell keresnem a munkában. Itt van az egész műsor — csak hozzá kell jegyezni olvasás közben a szekundákat és terciákat.

Nyelve:

Hangja:

Kompozíció:

Alakjai:

Kedélye:

Világnezete:

Jellemzés:

Ilyen arzenálissal felkészülve kezdtem olvasni a vaskos, 250 oldalra terjedő nagyalakú kötet első darabját, az »Avas alatt«-ot, melyben egy pompás bevezetés után elbeszéli, mi-képp lett honvéddé s melegen emlékszik meg egyik rokonáról, Vadnay Miksáról.

Akarva nem akarva oda kellett írnom a »Nyelve« után, hogy: *izléses, erőteljes*. Ezt nem lehet tőle eldisputálni. Hanem hát nemcsak ebből áll az író. Majd meglátjuk a többbit.

»A mi bálványunk« a következő cikk, egy kis reminiszcencia Petőfiről; látszólag a maga naiv, fiatalos lelkesedését rajzolja, de amellet oly szépen kidomborítva állítja elénkbe Petőfit, hogy az ember látni és hallani véli maga előtt, mikor a könyvet letette.

No, hogy jellemezni is tud, az már bizonyos, s oda is jegyeztem legott:

Jellemzés: *kitűnő*.

Azonban kerekdedség éppen nincs a rajzban, terjengős, kiszögellő, úgy látszik a komponálásban lesz gyenge.

Átugrottam két cikket s a »Rendületlen«-t olvastam el. Bécsbe viszik a honvédeket a cserepárok s köztük a szerzőt is besorozni, egy honvédtiszt beteg lesz útközben, s Vadnai a pihenő állomáson egy »k. k. Bezirk Gericht«-be nyit be orvosi segílyt sürgetni a beteg számára, ahol azzal utasítja el egy úr: »Ejh mit, ha elpusztul, eggyel kevesebb Kossuth-kutya lesz! A fajból marad elég.«

Sok év múlva Vadnai ugyanazzal az emberrel találkozik valamely követválasztásnál, hol a nép előtt szónokol mint rendületlen hazafi és piszkolja a nemzet jogait eláruló Deák Ferencet.

A szerző le akarja leplezni, de aztán meggondolja, hogy itt a fanatizált nép úgysem hinné el neki. De különben is mit javítana az a dolgon? »*Eggyel kevesebb szájhős lesz! A fajból marad elég.*«

E kis rajz tökéletesen elragadott melankolikus, borongós hangulatával, művészi kerekdedségével s szelíd gunyorával. Önkéntelenül odaírtam:

Kompozícióban: *mester.*

Visszaugrottam most már a »Rapaics« című emlékezésre, mert ez nem olyan könyv, amiből ki kellene hagyni valamit és Rapaics is, valamint a »Szár az mályva« egy új oldaláról mutatták be: éreztem szívének melegségét, kedélyének kiapadhatatlan frissességét.

Nekifogtam a »Madarak pajtása« olvasásához. A jó Lisznyai Kálmánról szól benne, s olyan világnézettel mutatja be az ötvenes évek e sajátos alakját, hogy úgy tűnik fel nekem Vadnai, mint egy *filozóf*, ki nyugalommal siklik át az életen, az embert úgy szereti és úgy veszi, amint van.

Már ekkor éjfél utótt az óra, semeim úgyszólván leragadtak, de még mindig nem bírtam letenni a vonzó könyvet s a legutolsó rajzot, »A mi sírunk«-at lapoztam. A szerző atyjának ajánlotta a könyvet s anyja emlékének szenteli utolsó fejezetét. Megelevenül a jóságos asszony, mintha vésővel faragná ki nemes arcát, alakját a gyöngéd fiú. Ott a szemem előtt hal meg, mikor már nincs többé mosolya — az övéi számára. Majd látom künn a temetőben sírján a fehér havat. S ez a hó olyan

hideg, úgy fázik tőle, úgy megreszket, hogy csak a *költő* dideg-
reghet tőle így.

Valóban Vadnai költő is.

Az álom egészen kimegy szememből s a »Nagy intrikus«
olvasásába fogok. Ti. Szigligeti Edéről hiszik és híresztelik a
fűzfa-drámaírók, hogy nagy intrikus, aki a fiatal tehetségeknek
útjában áll. Vadnai is úgy fogja fel eleinte, míg lassan-lassan
arról győződik meg, hogy a nagy intrikus tulajdonképpen egye-
bet sem csinál egész életében, mint tehetségeket keres, nevel és
támogat.

Ohó! Nini! Hiszen maga Vadnai is ilyenforma »nagy int-
rikus«. Hiszen ez a rajz éppen talál órá is. Ha ő olyan melegen
tudja szeretni Szigligetit, azért, mert az a fiatal tehetségeket
istápolja, nem lehet az, hogy ő azoknak az elnyomója legyen.
Aki így tud érezni, mosolyogni, lelkesedni, gondolkodni, mint
»Az elmúlt idők« írója, az bárányszelíd, jó ember a bírói széken
is. Nem lehet az, hogy ő bennünket ne szeressen.

Megfogtam a kritikai jegyzeteimet s összeszakítottam.
Hiszen különben sem mehetnék velük semmire. Megadtam
magamat. Minden írói kellék mellé kicsikart tőlem valami
dícsérő jegyzetet. Egyenkint hulltak ki kezemből a kritikai
fegyverek.

A könyv többi darabjait most már minden kritika nélkül
olvastam és élveztem.

»Az elmúlt idők« bizonyára egyik legbecsesebb terméke
lesz az ideai könyvpiacnak. Sokan fogják megvenni (ára 1 frt
50 kr) és sokan fogják gondolni hozzá, hogy Vadnaitól túlságos
korán vettük ezt a kötetet, ha úgy vesszük amint rendszerint
van: hogy *emlékek* a »kapuzárás« szoktak lenni.

De hát csak nem akarja fényes délben becsukni?

Mi még Vadnaitól kiváló alkotásokat várunk.

A »SASOK«

Ha az ember vagy kilenc évig lakik Pesten, kezd imitt-
amott hallani egyet-mást a »sasokról«. (Ha csak nyolc évig
lakik itt, akkor még nem.) Eleinte azt hiszi, hogy alkalmasint
az állatkert sasairól van szó, de kilenc év alatt okvetlenül

nyílik az embernek olyan unalmas pillanata, hogy megkérdezi: mik azok a sasok? Mire azután a következő magyarázatot kapja:

— A sasok, kérem, egy kompánia, mely uralkodik a város ügyeiben. Ezek a város hatalmasai. Mind jó cimborák, hús test egy lélek, mert vannak vagy húszan. (Jézus Mária! Húszeftű sas!) Egyébiránt a legderekabb öregurak, akik még törődnek egy kicsit a közügyekkel. Királyi Pál a fő közöttük.

— Mi, az öreg Királyi Pál? Arról ugyan sohasem hittem volna, hogy a »sas« melléknevet viseli. »Lucus a non lucendo.« Honnan vették ezt a nevezetet?

— Az »Arany sas« című vendégfogadó után.

— Aha! Úgy már értem. De megvallom, én az állatkertre gondoltam.

Ha megint új kilenc évig van itt az ember, tökéletesen elfelejti ezt a párbeszédet és a sasokat, mert Budapestnek megvan az a sajátságos tulajdonsága, hogy nem tud beolvasztani. Aki tíz éves kora óta lakik itt kilencven éves koráig, még az is átutazónak érzi magát. Ominózus jel ez, urak. Félek, hogy sohase lesz belőle világváros.

De nem arról van itt szó most, hanem hogy a sasok olyan csendes madarak, ha megint új kilenc évig van itt az ember, újra kérdezősködni kell felőlük.

Az én kilenc évem az idén telt le, s azóta, megvallom, sohasem hallottam a jó sasokról semmit, csak egypár nap óta kezdik őket emlegetni egyre sűrűbben.

Még tőlem is megkérdezte valaki:

— Mit gondol, hüm . . . mi lesz a sasokkal?

— Miféle sasokkal? Hiszen már egyszer leszaggattuk őket a trafikboltokról.

— Én a városi sasokat értem.

— Igaz, igaz, hallottam valamikor gyerekkoromban valamit. Hát élnek még azok az öreg sasok?

— Ha élnek-e, uram? Élnek bizony és letaposnak mindent. Valóságos tirannusok, akik beoltják a korrupciót, mint ahogy a himlőt szokás.

— De hát kik azok a sasok tulajdonképpen?

— Kik? Ezek egy kompánia, amely mindent dominál,

minden hivatalt elfoglal, minden fazékon rajta tartja a tenyerét.

— Tudtam már egyszer, de elfelejtettem, hogy honnan is vették a nevüket?

— Onnan, uram, mert olyanok, mint a *ragadozó madarak*. Aprópó, kivette ön választási bárcáját?

— Minek?

— Bevennök a »reformpártba«.

— Miféle párt ez?

— Az, amelyik tönkre akarja tenni a sasokat. Ez a belvárosi Zichy párt. Csupa liberális polgárok. Meg akarjuk teremteni a független polgárok uralmát. Le a vaskalaposokkal!

— Úgy? Önök a Zichy-párt?

— Igen. A mi küzdelmünk az, hogy megteremtsük a demokráciát, önérzetre ébresszük a polgárságot, hogy az ország előtt méltó kifejezést nyerjen mindenben, mit jelent az: »*Budapest belvárosa*«. A legnagyobb intelligencia az országban, melynek minden lépte kell, hogy példaadó legyen Magyarországnak választó polgáraitra. Nagy szó ez, uram, aki azt felfogja.

— Önök ugyan furcsán fogták fel eddig.

— Hogyhogy?

— Mert éppen azt tették, amit a puchó-illavai vagy az ökörmezei kerület szokott megcselekedni.

— Nos, mit szoktak megcselekedni ezek a kerületek?

— Azt, hogy kikeresnek egy gazdag grófot, és azt választják meg képviselőnek.

— Hüm . . .

— Ha ez az a független polgárság, akkor nem nagyon lelkesedem érte, mert ez az irány már megvolt eddig is a Trencsén megyei tótoknál.

— Hüm!

— Ha jól fogom fel a reformpártot, az volna röviden a cél, hogy magukat egyelőre a képviselőtestületbe beválasztassák.

— Egyelőre igenis.

— És mi haszon lenne ebből?

— Az, hogy apródonkint kiszorítanók a sasokat.

— És ha a sasokat kiszorították, akkor ugye önök töltenék be a hivatalokat?

— Természetesen.

- De hát mi lenne aztán a különbség?
 — Nagy különbség lenne reánk nézve is, a sasokra nézve is.
- Azt elhiszem
 — De a közügyeket is jobban vezetnénk.
 — Higgyc meg uram, a sasok nem volnának vele megelégedve.
 — Mit törődnék mi akkor a sasokkal!
 — Úgy? Hát akkor miért haragusznak a sasokra, hogy nem törődnek önökkel, ha önök is éppen azt tennék velök?
 — Ön eszerint a sasokkal tart?
 — Nem biz én; hanem azt gondolom, hogy a *kétgarasos* mindég csak kétgarasos marad, akár a *sasos*, akár az *írásos* oldala van felül.

*

Ilyen könnyen lettem én informálva egy kis diskurzusban a legújabb fővárosi pártokról és mozgalmakról.

És egészen úgy áll a dolog.

Ha a *sasoktól* megszabadulunk, jönnek helyettük az —
Adlerek.

A KISFALUDY TÁRSASÁGBÓL

Ma is, mint többnyire, nagy közönség gyűlt össze a terembe, elfoglalva még a tagok helyeit is. Az ifjúsági korlátot túl hihetőleg a trónörökös könyvének ama meg nem nevezett munkatársai foglaltak helyet, akiknek a nevét azért nem vették be a prospektusba, mert még nem lehet tudni a nevüket. (Ez ügyes kifogással a »Nemzet« élt a tíz évre számított munkánál.) A hölgyvilág (száz meg száz tarka kalap s mosolygó rózsás fej) ugyanaz volt, ami rendszeren. A hallgatóságnak is megvan a maga rendes képe. Sokszor hallani ugyanazt a csengő nevetést, amire még a múlt hónapról emlékezünk. Egy fiatal leány már három év óta többnyire azon a helyen ül, az ajtó mögötti padban.

Elsőnek jön, utolsóinak megy. A verseknek külön publikuma van, a prózának is. A verseké szundít és unatkozik a prózák alatt, és megfordítva. De vannak univerzális hallgatók is. Akik

mindenre csillogó szemekkel, egzaltált arccal figyelnek, még a jelentésekre is.

Ma kevés jelentenivaló volt. Beöthy Zsolt fölemlítette, hogy P. Szathmáry Károly képviselte a társaságot Szentesen a Horváth és Tóth ünnepélyen, s hogy Szvorényi József, aki magára vállalta a Szemere Pál műveinek szerkesztését, nem képes decemberig bevégezni mind a két kötetet.

Az elnöki széken Szász Károly ült. A »méltóságos főrend« megkésett valahol. Már éppen suttogni kezdtek, hogy honores mutant mores, midőn váratlanul előtoppant, s így egészen a szokott módon folyhatott le az ülés.

Az első tárgy *Ábrányi* Emil székfoglalója volt. Egy ízléstelen, bombasztikus versezet a »Koldus« címmel. Egy koldust ír le, akit mindenki hazátlanak csúfol. Olyan alkalommal, mikor senki sem meri a »haza« szót kiejteni, elkiáltja magát: »Éljen a haza!«, lelövik, s haldoklóban felsóhajt: »Mégis van a koldusnak hazája.«

Az ülés fénypontja az Ágai »A mi halottunk« című emlékezése volt Győry Vilmosról, mely sokak szemében könnyeket sajtolt. A zseniális tárcaíró természetesen nem követte a szokásos sablonokat, hanem tárcaszerű stílusban, melegen, az érzés őszinte szavaival állította a hallgatóság elé Győry rokonszenves alakját, több érdekes részletet mondva el életéből. A hallgatóság lelkesen megtapsolta kedvenc íróját, ki másik kedvencétől búcsúztatta.

A két felolvasás közé esett a Balázs Sándor »Biztos gyógyszer« című elbeszélése.

Az elbeszélés hőse egy köszvényes ember, akit öt orvos majdnem halálra kuruzsol. Végre annyira elkeserítik, hogy fölakasztja magát, de az se sikerül neki. A hurkot rosszul alkalmazván, élve marad, de egyszersmind lógva. Ez olyan kényelmetlen helyzet, hogy megizzad a halálos félelemben, és ettől az izzadástól kigyógyul. A beszély végén, mely tele volt találó ötletekkel, s melyet harsányan megéljenzett a közönség, ezt a gyógymódot ajánlja szerző az orvosoknak — saját használatra.

EGY KIS EMLÉKEZÉS APORRA

Két esztendeje van (talán éppen évforduló), hogy a szege-di színházat megnyitották a király jelenlétében. Egy középkori királyi lakhely színeibe és formájába öltözött arra a három napra az ős polgárváros.

Ha a király itt Pesten van: az csak úgy az *üveg alatt* folyik le. A király jár-kezel bizonyos program szerint, majd itt toppan, majd ott toppan, de abból vajmi kevés jut a nemzetnek. Egy katonatiszttel több vagy kevesebb, nem változtat a város arcán. A főurak sűrűn robognak át Budára, ha estély van vagy kihallgatás, de azokat csak a fiákerkocsis látja, mikor felülnek, s az se valamennyit, hanem csak azt az egyet, akit visz.

Egészen másképp festett az ott. Magyar ruhába volt öltözve az egész város. Bíboros menték piroslottak az utcákon, kardok csörömpöltek, kócsagtollak rengtek. Díszruhás alakok ültek a hintókon, mikor a király ment erre-arra, de díszmagyar ruhás volt a báméskodó tömeg is. Itt már nem rontotta a külső hatást semmi. Semmi sem mutatta, hogy a XIX. században vagyunk. Mindenből az látszott, hogy a Nagy Lajos udvarában járunk, s ami azóta történt, az mind csak egy léha álom.

Mikor a szép színház minden páholya megtelt ragyogó, kardos vitézekkel, a legnagyobbikban, a középén maga a király ült a két Tisza között: drágakövek csillogtak a kardmarkolatokról, a menteláncokról és a kalpagokról. Még lent a földszinten is csupa zászlósurak látszottak ülni. (Az ember voltaképpen tudta róluk, hogy ez Nagy Gábor uram őkegyelme a szapankereskedő, a mellette való meg Tuzok András uram, a városi iktató, de könnyen beleringathatta magát, hogy nem tudja.)

Szerettem volna látni azon az estén valami Dumas-féle darabot, milyen valószínűtlen lett volna az!

Hanem a Dóczi Lajos »Utolsó szerelmé«-t játszották, s ott éppen olyan emberek jöttek ki a színpadra, aminők mi voltunk a nézőtéren. Középkori magyar vitézek és leventék. Az ember nézte és hallgatta, de nem volt vele tisztában; ez-e a játék itt künn, vagy az ott bent a deszkákon. Valóságos polgári darabnak látszott.

A mellettünk levő páholyban egy öregúr ült sáfrányszínű

bársonyruhában. Kurta nyakát bizonyos élénkséggel csavargatta ide-oda, szép ősz haját gyakran simogatta meg a nagy meleg miatt.

A prólóg alatt élénk beszélgetésbe ereszkedett velünk. Mondtuk, hogy a »Kisfaludy Társaság«-ot képviseljük.

— Én is olyasféle ember vagyok itt — jegyzé meg mosolyogva.

Amire válaszul majd minden ajkon kicsinylő mosoly suhant el. Mert ami »*olyasféle*«, az már mind csak bliktri lehet mihozzánk képest!

Az öregúr nem törődött ezzel, nyájasan intézte hozzánk találó megjegyzéseit a színházról, őfelsége mai ebédjéről, Tisza Lajos irigylésre méltó sikeréről; hanem a Dóczi darabja alatt egyszerre elhallgatott, s a legnagyobb figyelemmel fordult a színpad felé.

— Önt érdekli a darab? — kérdém.

— Természetesen — felelte kurtán.

— De hisz nem való azt itt meghallgatni, mert a hatás romlik, miután csak az első felvonást fogják eljátszani.

— Pszt! — hangoztatta bosszúsan.

De egy pillanat múlva észrevette, hogy talán durvának fogom találni csendre intő »pszt«-jét, s mosolyogva fordult felém:

— Bocsánat, de az ember mégiscsak tartozik némi figyelemmel, mikor az ősapja beszél a színpadon.

A színpadra néztem. A magyar király diskurált ott az erdélyi vajdával. Több személy nem volt e percben a színpadon.

— Hogy kinek az ősapja? — kérdém önkéntelenül.

— Az enyém — felelte egyszerűen.

Mi a kő? — gondoltam magamban elámélkodva, hol a színpadra, hol órá tekintve. — A mi szomszédunk eszerint csak vagy egy Apor lehet, vagy egy Anjou. De miután Anjouk már nincsenek, tehát bizonyosan . . .

Észrevette, hogy ezen tűnődöm, s élénken mondá:

— Tudniillik *csak* Apor vagyok: Apor Károly. — (Neki az »csak« volt).

Másnap a könyvtár megnyitáson voltunk. Nehány főúr, néhány püspök, mindnyájan nagy pompában, s néhány szegé-

nyes író egyszerű fekete ruhában. Alig lehattunk összesen tizenötön.

Hogy őfelsége fényesebb mentékben gyönyörködhessek, figyelmeztetem lassú hangon Horváth Gyulát és Kende Kanutot, akik daliásan néztek ki selymes öltözetükben, s erővel hátrahúzódtak.

— Előre, uraim, a színes mentéssel!

Amire felszólal kemény recsegő hangon az öreg báró Apor, úgyhogy őfelsége is hallotta:

— A könyvek közt vagyunk. *Itt a fekete mentéé az elsőség!*

(Nem hiába mondta tegnap, hogy ő is *olyasféle* ember. Elnöke volt a Kemény Zsigmond Társaságnak.)

Még egyszer láttam aztán a nemes bárót Tápén, hol virágkoszorúkkal és versekkel fogadták őfelségét fehérruhás parasztleányok, s feltűnő bátorsággal felelgettek a kérdéseire.

Egy ilyen leányt Apor is megszólított őfelsége közvetlen közeléből.

— Láttál már máskor is királyt, fiacskám?

— Nem láttam bizony én egyet sem Mátyás király óta — felelte a leány.

Amire elmosolyodott őfelsége, s odaszólt:

— És Mátyás királyt láttad volna?

— Én nem láttam, de tudom, hogy volt Tápén.

A király ezen alkalommal hosszan és nyájasan beszélgetett Aporral, s nekem a szívem dagadt örömben, mert eszembe jutott a tegnapi színházi jelenet, ahol szinte úgy sutogott Apor a magyar királlyal.

Hát csak annyi kevés a különbség a költő álma és a valóság közt?

Századok fekszenek közbül, s mégsem rágták el az aranyos fonalat.

Kezdtem föl sem venni a századokat.

De nem volt igazam. Mert íme, csak két év múlt el azóta, s nincs meg már az egészből se a színház, se Apor.

AZ ELTŰNT PARADICSOM

A trónörökös őfensége felolvasta ma szép beszédét a királyi pavilon előtt, egy kicsit székelyes akcentussal (a-nak éreztette az o betűt) éltette a királyt és az *imádott* hazát, amely kívánság »minden magyarnak lelkesen lebeg ajkain« — s ezzel a kiállítás be volt zárva.

Királyi sarjtól még ily magyar hangú beszédet magyar nem hallott.

Nagy volt a lelkesedés. Az ősz Széchenyi Pál miniszter könnyekre fakadt a lépcső alján, s felsietett, és reszkető kezekkel ragadta meg a királyfi kezét, és a nagy tömeg szeme láttára megcsókolta.

A tömeg harsányan éljenzett (ti. a beszédnek), úgyhogy szinte megreszkettek tőle a liget fáí, és dúsan hullatták sárga leveleiket.

A királyfi és a főurak még egyszer bejárták az iparcsarnokot, a közönség még ma estig elbúcsúzhat a kedvenc helyeitől, s akkor aztán átveszi itt birodalmát a csönd.

Azazhogy még nem. Még hetekig lesz dolga a fejszének s a sétálgató úri közönség zsongása helyett, rontó-bontó tót nap-számosok éktelen kiabálása lesz az uralkodó. Nagy szállítószekerek hasogatják végig a mesterséges porondot, melyet annyi poétikus pici láb taposott. A szép, ragyogó fedelű pavilonok, a mindenféle filagóriák és berkek, melyek az Olimpuszhoz tették hasonlóvá a ligetet (még az egyes istennők is ott tanyáztak, de a legtöbb berke a derék Bacchusnak volt) el fog-nak tűnni, nem lesz meg többé sehol a szép magyar paradicsom csak a képeskönyvekben.

Nekünk pedig nehezen fog esni, mikor majd meghozza a fák zöld ruháját a kikelet, s újra kimegyünk üdülni a ligetbe, és nem lesz ott az idei pompából, csak a nagy iparcsarnok, mely minduntalan emlékeztetni fog, mik voltunk és mik vagyunk. Újra bele kell öltöznünk a hétköznapi ruhába.

Hanem hát most már vége van. Most már összeszakíthatjuk a bérlett és szabad-bemeneti jegyeket, és válthatunk egy őszinte szót. A világ már úgyis elment Pestről, szabadon beszélhetünk, nem hallja.

A kiállításnak *magyar* volt a neve, de én úgy tapasztaltam

a dolgokat, hogy a magyarok csak *nézték* a kiállítást, de nem csinálták. Csinálták azt jobbadán szász, német és zsidó hazánkfiai. A magyar faj, mint ilyen nagyon gyéren és szegényen volt képviselve, kivált az iparproduktumokban. Még a mezőgazdaság terén is úgy látszott, mintha az idegen beszármaszása gazdák mutatnának többet.

Azért hát jó lesz el nem bizakodni, hogy mi ilyen meg olyan zseniális nép vagyunk, akiknek csak bele kell fogni valamibe, s mindjárt sikerül. Ha kilenc esztendeig fekszünk is hortyogva a bundán, egyet kell ugranunk hipp-hopp, s mindjárt utólérjük Európát.

Olyan tündérbocskor csak a népmesékben van, mely oda visz, ahova akarjuk, ezen a gyarló világon nem varr ilyet a varga, hanem csak a *szorgalom*.

Mikor megolvastam az óriási névsort a kitüntetésekről, bizony édeskevés volt ott, a mi fajunkból.

De mondom, ez egyszer még jól van, mert úgy megy a dolog, mintha mi csináltuk volna, az én figyelmeztetésem a jövőre szól. Mert bizony nem fájna olyan nagyon a szívünk, amiért most ezt az egész kiállítást elbontják, széthordják, ha meg volnánk győződve arról, hogy se baj, hiszen akkor csinálunk egy különbet, amikor nekünk tetszik.

Azonban ne komolykodjunk, hiszen végre is be kell csukni a könyvet, ha kiolvassuk. Ámbár tárcaírói szempontból tekintve, ellenkezőleg, úgy tűnik föl a kiállítás bezárása, mint egy becsukott könyv, mielőtt ki nem olvastuk volna.

Mert ha soká jártunk ott, ismerősünkké lettek a tárgyak, amiknek a sorsa érdekel. Egy-egy szőnyeg, valamely váza vagy bútordarab.

Én például roppant kíváncsi vagyok, mi történt ama gazdag kelengyével, mely a háziipar csarnokba volt kiállítva, ilyenformán: »N. N. kelengyéje (még hajadon).« (Vajon jutott-e vőlegény a csalogató hozományhoz?) Megtalálta-e a kecskeméti ember a nagydíjat nyert »*Gloria mundi*« című almáját, melyet semmi pénzért nem akart eladni; ezért aztán valami gonosz lélek révén lába kelt a fölséges jószágnak, s csak egy cédulka maradt a helyén e néhány szóval: »Sic transit gloria mundi«, amire ugyancsak vakarta fejét a kecskeméti győztes polgár, rendőrtől rendőrhöz futva:

— Ezt csak nagykőrösi ember tehette. De kikerítem a föld alól is.

Azt se volna utolsó dolog tudni, hogy ki nyerte a díszbölcsőt. Vajon mi lett az Odescalchy-Erba gróf kávémasinájával? És ezer meg ezer különféle kérdés ingerli a tudnivágyót.

Nem is örül hát egyetlen lélek sem annak, hogy a kiállítás már nincs többé. A trónörökös beszéde után megkondult kiállítási harangok mindenki szívéen átrezegtek s bizonyos szomorú melankóliát fújtak rá az arcokra.

Csak egyetlenegy lélek könnyebbedett meg talán a harangok utolsó zúgó szavára, hogy vége van a zajnak és parádénak, de az aztán igazán *lélek*; és meglehet nem is tud róla.

Értem azt a szegény, cinikus öreget, aki sok-sok évvel ezelőtt azért temettette magát oda a Városliget egy elhagyatott helyére, hogy ott örök csendben pihenjen, emberi hangok által nem háborítva.

Ez a »*Fuít*«.

S íme éppen az történt vele, hogy belejutott a legszibongóbb életbe, egy pezsgéstől duzzadó iparpiac legközepébe. Ha ő ezt tudta volna!

Hanem iszen elég hosszú ideje van még aludni, az időfakított piros sírkő alatt, melynek egy szóból álló felirata most már a kiállításra is ráillik.

AZ ÖNIMÁDÓK

Megbeszéltem az asszonnyal, hogy mégis megnézem a kiállítást.

A termés ugyan rossz volt, de a zsidó megígérte, hogy vár még egy esztendeig.

No, ha a zsidó vár, jól teszi — mert a kiállítás már a Herkopáternek sem vár.

Még csak hat napig tart s az utolsó napra esik a miniszterelnök jubileuma is (aki beáll egy napra Matlekovitsnak).

Még nem olvastam a lapokból, hogy elhalasztják az *ünnepeletetését*, tehát ez is felvonzott Pestre. Elindultam, de azon föltevással, hogy csak a legszükségesebbre költök.

— Kártyázni le ne ülj, fiam — intett a feleségem —, és sorsjegyet ne vásárolj.

Megesküdtem, hogy egyiket sem teszem, mert ösmerem a szenvedélyemet. Jaj nekem, ha én egyszer elkezdek lutrizni vagy kártyázni; az mindig a zsebem fenekére juttat.

Amíg tengelyen utaztam, addig csak megtartottam a fogadásomat, hanem a vasútnál mindjárt elém löktek egy sorsjegyet.

— Nem kell a sorsjegy.

— Hja, az szabály — felelték. — Ha nem akarja a sorsjegyet, elajándékozhatja, de meg kell fizetni a jegyben.

No, már olyan bolond nem vagyok, hogy elhajtsam a szerencsét, mert hátha? . . . Az ördög végre is nem alszik.

Zsebre gyűrtem s útközben valóban arról gondolkoztam, hogy a szerencse bolondjába rám pislantathna. Ámbár kicsiny az esély, egymillió sorsjegy közül. Ej no, egy forinttal a *fele útra* hozhatnám magamhoz.

Úgy-úgy, mihelyt beérkeztem Pestre, veszek még egy sorsjegyet. Már akkor csak egy félmillió lesz a távolság. Mert úgy számítottam, hogy kettesével rakva a sorsjegyek, félmillió egyenlő sanszot tennének.

Meg is vettem az első trafikban. A szép trafikáns lány kezéből azonban éppen akkor siklott ki egy másik sorsjegy s felém röpült.

— Vegye meg ezt is — mondta.

Isten neki, megvettem.

Másnap ahány boltba benyitottam, mindenütt sorsjegyeket kínáltak, mindenféle csábító finesszekkel.

— Éppen ez az egy maradt. Hátha szerencsét hoz a »varkarcs«.

Másutt azzal tukmáltak rám kettőt, hogy egy gyermekleányka állt a pulpitusnál:

— Húzasson a sorsjegyekből, uram, ezzel a gyermekkel.

Húztam és még a kicsikének is adtam egy hatost — krumpticukorra.

Egyszóval, mire megjött a húzás napja, tíz sorsjegy volt a zsebemben.

Most már csak százezer sansz volt ellenem a főnyereménynél, a kisebb nyereményekhez meg pláne közel álltam. Kiszá-

mítottam én azt álmatlan éjszakákon egész apróra. Izgatottan néztem a lapokat az első nap; nem nyertem semmit, néztem másnap, akkor se nyertem.

Végre meglátom harmadnap, hogy igenis nyertem harminc forintot. Kijött a 2786-28.

Rögtön telegrafiroztam haza az asszonynak:

»Gusztálok. Az egyik sorsjegyem már ki is jött — még kilenc van kijövendő. Emiatt három nappal tovább maradok. Imádkozz otthon.«

Mire visszasürgönyözte Idám:

»Vigyen el az ördög, akire jobban hallgatsz, mint a hites feleségedre.«

De hiszen, lesürgönyözhetne volna énmiattam akár a Kukliné prédikációt, az egész kötetet, mégsem mozdultam volna innen, míg a haupttrefferek sorsa el nem dől.

Eldőlt, de rosszul dőlt el. Mások nyerték el. Egyik sorsjegyem sem jött ki a kilenc közül. Bizony kár volt megvárni bolondjába, mert negyven forintomba került az ittlétel meghosszabbítása. Igaz, hogy abból harmincat visszakapok a nyertes sorsjegyemre.

Kimentem tehát a bezárás napján, hogy kifizeessék. Akkor folyt javában a parádé. Hallottam, amint a királyfi olvasni kezdé a szép beszédjét s láttam, hogy csucsorítja száját gróf Széchenyi. (A többi, hála istennek, nem láttam.)

Jártam Ponciustól Pilátusig, míg végre ráakadtam a helyes közegre, de csak a bezárási ünnepély után.

— Mit akar? — kérdék.

— A nyeremény-összegért jöttem.

— Mit nyert?

— Harminc forintot.

— Mutassa a sorsjegyet.

Megnézték, összehasonlították a jegyzőkönyveikkel.

— Rendben van. Várjon egy kicsit.

Vagy két óráig ácsorogtam, míg végre elfutott a méreg:

— Legyenek szívesek velem végezni, én utas ember vagyok.

— Jó, jó, majd mindjárt kikeressük a tárgyat.

— Miféle tárgyat?

— Amit nyert.

— Hát nem készpénzt fizetnek?

— No nem; örüljön ön, hogy csinos, értékes tárgyhoz jut. Üsse kő, nem bánom. Csak hamar adják ide!

Elkezdtek aztán keresni mindenfelé, lázas sürgös-forgással, engem majd megölt a kíváncsiság. Nem is csoda, sohasem voltam még olyan helyzetben, hogy tudjam, van valamim, de ne tudjam mi.

Végre előkotorásztak számtalan képráma, kályha-ellenző, majolikátál közül egy fehér valamit s felkiáltottak élénken:

— Megvan! Itt van!

Leszakították a vékony hártypapírost s egy mellszoborcscska hámlott ki.

— Ez az? — kérdém.

— Ez! — mondták olyan arccal, mintha szerencsét kívánnának hozzá. — Csinos szobor! Szépen fogja magát kivenni a kályhán vagy valamely szekrény tetején.

»Nos, nem rossz — gondoltam magamban —, az asszony szereti az efféléket«, s kezdtem alaposabban megtekinteni az alakot. De nemigen hasonlított az se Kossuthhoz, se Jókaihoz, Petőfinek is egészen másféle fiziognómiája van. Talán Arany lesz? De mégsem!

— Ugyan, ha meg nem sértem az urakat, *ki ez a szobor?*

— *Schnierer Gyula* — mondák.

— Hát ki az? — kérdém megütődve.

— Mit, ön nem tudja kicsoda Schnierer?

— Nem én. Hát kicsoda?

— Az a Schnierer ez, uram, aki itt volt alkalmazva a kiállításnál.

— Meglehet, de én ugyan nem viszem haza a szobrát.

— Nem akarja hazavinni?

— Hát mit csináljak én olyan szoborral, akiről nem tudom megmondani otthon, hogy kicsoda. Minek faragnak az efféléről szobrot?

— De ha mondjuk, hogy itt volt alkalmazva a kiállításnál.

— Űgy? Akkor hát tudják mit az urak? Nekem is van egy szentesi földim, aki szintén itt volt alkalmazva a kiállításnál: a Gilicze Ferkó. Hát adják ide inkább az ő szobrát.

... Sehogy sem akarták kicserélni a Gilicze Ferkó szobrát.

val, hát mondom: vegyék meg; kínáltam tíz forintért, ötért, háromért, egyért — kinevettek.

Hanem a végén mégis lefőztem őket.
Otthagytam nekik ajándékba.

A BÉCSI HOSSZÚ HÉT

(Karcolat a delegációból)

Azért nevezem hosszú hétnek a delegációt, mert hosszú ideig kell itthon megbőjtölni.

Egyébként sem valami lélekemelő, kivált miniszterekre nézve, akik ott nádszékben ülnek szegények, zöld zsöllyék csak a közös minisztereknek jutnak.

Tudom, hogy nagy fantáziájú emberek mindég éltek. Azért gondolkozom el igen gyakran, ha keresztülmegyek a Bankgassen a Magyar Kúria mellett (mely körülbelül úgy néz ki, mint a budai régi országház), hogy akik építették, vajon eszükbe jutott-e, hogy itt valaha kurucivadékok fognak parlamenti gyűlést tartani?

(Ha gondolták is, bizony csak úgy gondolták, hogy előbb egy Mátyás király támad, aki meghódítja Bécset.)

A delegációk noha már innen-onnan húszévesek lesznek még mindig nem mentek át a nép vérébe, hanem a nép vére az erősen belemegy a delegációkba.

Sőt nemcsak a vér, de a pénz is.

S még amellet olyan unalmasan minden esprit, lendület nélkül adják oda évenként a Molochnak, ami a Moloché, hogy arról még karcolatot sem érdemes írni.

A delegáció összes története ebből áll minden évben: Nehány jó ebéd és vacsora, amit a delegátusok emésztnek meg.

Néhány kérdés és néhány orákulumi felelet, melyet a publikum nem emészt meg.

Egy jó ötlet Andrássy Gyulától. (Minden évben.)

Egy kis indiszkréció a minisztertől. (Némely évben.)

S végre, mint ahogy a zsidó »hosszú nap«-on évenként e

szokott veszni egy ember, a delegációban is majd minden évben *egy lélek elvész* a delegátusok közül.

Az első áldozat volt Missics János — megszavazván a megszavazandókat, megtébolyodott.

Egy másik delegációban Rudich veszíté el elméjét.

A tavalyi delegációban a szegény Éber Nándoron ütött ki az elmekór.

Rettenetes adó az ! Minden évben elveszteni egyet jelesünk közül.

(Most értem már én, mért nem akar a szélsőbal bemenni a delegációba.)

*

Az ideai delegáció sem különbözik a többiektől, legalább eddigelé nem.

A bankettek részben megvoltak, részben meglesznek, a kért költség szintén meglesz, az Andrássy gróf jó ötlete (kis gyertyákkal nem lehet nagy képet megvilágítani) megvan, s fájdalom, nem lehetetlen az a *többi* sem.

De azért, ha már itt vagyok Bécsben, gondoltam magamban, mégis megnézem az én kedves mamelukjaimat, hogy mit csinálnak. Éppen összes-ülés van.

Menjünk a Bankgasse felé, mely egyik legcsendesebb utcája Bécsnek máskor. Most élet és zsibongás van benne. Sűrűn robognak a fiákerek a két magyar palota elé, melynek homlokzatán ott csillog sárgarézből a magyar címer.

A volt magyar kancellária épületében ülésezik a delegáció. Puha szőnyeg borítja a széles kőlépcsőt, amelyen felhaladunk az első emeletre. No lám, mégis úr a magyar még Bécsben is. A szegény bécsi delegációnak az Akadémiát szokták kölcsön adni Pesten, a magyar a saját odújában huhogja le a kvótát.

Hanem mihelyt benyitunk, mégis látszik, hogy itt egy kicsit német világ van. Az előszobában ott függnek az összes Habsburg királyok. (Az Árpád királyok alkalmasint belepoty-tyantak a vízbe, mikor áthozták őket a Lajtán.)

De hagyjuk itt őfelségeiket, és lépünk be egyenesen a nagyterembe, melybe két ajtó visz: egyiken a delegáció tagjai mennek be, a másikon a közönség a karzatra, azazhogy karzat itt nincs, hanem csak egy külön rekeszték. (Vajon ott lesz-e Ivánka Zsigmond?) (Bezzeg a Haluskák nem járhatnak ide !)

Gyönyörű terem ez. Sima fehérre mázolja, dús aranyozású faburkolattal. Azonkívül három pompás és értékes gobelin fedi a falakat. Általában az összes helyiségek rokokó stílusban vannak tartva.

Balra ül az elnök, Haynald, finom mosolyával, kacéran rendezett ősz hajával. Emelvénye nincs (csak egy fokkal ül magasabban a többiekénél), de csöngettyűje van, ámbár annak sem veszi hasznát, mert itt nincsenek »zajos elemek«. Csak a Szilágyi Dezső arcán látszik egy kis gunyoros keserűség. Az elnököt két oldalról a két jegyző környezi: Hegedüs Sándor és Rudnyánszky báró.

Előtte egy asztal áll: a delegáció asztala. E szerencsétlen asztal körül ülnek a közös miniszterek.

Az asztalfőn az almaképmű Kálnoky gróf mereng, csak ezt az egyetlen szót tudván magyarul, hogy »von Kőröspatak«, körülötte az élénk Bylandt-Rheidt és a nagy hajú Kállay Béni.

Ott van még németnek oldalt, a bejáratnál Sterneck altengernagy, Pápay ezredes, Mérey és Falke, Barkássy törzskari őrnagy stb.

Farkasszemet néznek e labancokkal átellenben a magyar miniszterek. Tisza Kálmán a delegációk felé eső nádszékét foglalja el. Vele van Orczy Béla, Szapáry Gyula és Fejérváry Géza, aki most lát életében először delegációt. De nem találja valami mulatságosnak.

Pedig elég mulattató mixtum compositum.

Az első padokban a főrendek ülnek.

Ott virít gróf Andrássy Gyula első eminensnek, mert egészen iskolai berendezésre emlékeztet a terem, csak a fekete tábla hiányzik és a *szivacs*. (De ez aztán nagyon-nagyon hiányzik.) Andrássy mellett rokonszenves arcával s piros kikandikáló selyemkendőjével Tisza Lajos gróf diskurálgat Schlauch Lőrincsel. Erdődy István a padló zöld, virágos szőnyegén futkároztatja szemeit. Szapáry Géza, Andrássy Aladár, a Zichyekből kettő a második padban foglaltak helyet az ódivatú üvegcsillár alatt. Ez a pad a született főuraké.

Azok, akik nem születtek (Lukács és Kochmeister), a harmadik padba húzódtak szerényen a Falk Miksa védszárnyai alá.

A leghátulsó padban az ellenzék fészkelődik, Apponyi, Szilágyi és Gaál, elkülönözve a hű nyájtól.

Megvan itt kicsiben minden. Még az újságírók se hiányzanak, akik a rekeszték első padját foglalják el.

A folyósókat a »pipatórium« pótolja; csinos udvari helyiség, hol a delegátusok vidám traccsban felejtik a szomorú tanácskozási témákat. Büfé nincs, mert itt mindenki jól van lakva a közös miniszterekkel.

Egyszóval minden van itt, csak Göndöcs Benedek nincs, aki egy kis »derültség«-et csinálna.

De mondjunk már valamit az ülés lefolyásáról is.

A jegyzőkönyv felolvasása az első tárgy, de fájdalom, senki sem hallgatja. (Hja, nem minden bokorban teremnek a Csanádyak.)

Azután a szóke Rakovszky áll fel, s egy hosszabb beszédben ajánlja a hadügyi költségvetést. (Vajon mi történt volna, ha úgy bolondjában azt találja mondani, hogy »nem ajánlom«? Hogy széledt volna szét az egész ármádia!)

A delegátusok jól lévén történetesen hangolva, *négy szó kivételével* elfogadták általánosságban. Mert hát olyan szépen beszélt mellette Rakovszky.

Hogy kiknek a szava volt az a négy szó, minek azt feszegetni.

Mert a kötekedő ember mindenütt megterem. S a kötekedő ember telhetetlen is.

A torzonborz Beöthy Ákos, csak azért, hogy ő is kérjen valamit, ha ők kérnek, egy új katonai büntetőtörvény életbe léptetése iránt interpellált.

Pápay ezredes eldünnyögte erre az orra alatt, hogy az új katonai büntetőtörvény meglesz nemsokára.

Eszerint mindent megkapunk, amit óhajtottunk, valamint ők is mindent megkapnak, amit óhajtottak.

Hacsak az nem csinál még valami fordulatot, hogy ma behítták póttagnak — Fackh Károlyt.

AZ ÖREG SOMOGYI BÁCSI

Jól mondja Beksics, hogy a magyar koponya nem tartós. Megeszi a háj.

Nem ritka dolog, hogy nálunk a közélet jelesei, az úgyne-

vezett szellemi munkások, ötvenéves korukban eltompulnak, agylágyulásba vagy melankóliába esnek, ha valami rosszabb nem történik velök.

Ilyen elhanyaglóban ösmertem már én meg Somogyi Tóni bácsit, a régi dieták egyik fényes nevű alakját, kinek halálát e hét folyamán jelentették Kiszomborból.

Meg vagyok győződve, hogy az ismerősei (amennyiben vannak még) *meglepetve* olvasták a kis újdonságot, mely szerényen meglapulva jelent meg a jelentéktelen napi hírek között; de úgy értem, hogy azon voltak meglepetve:

— Nini, hát élt még az öreg sas? Isten nyugosztalja szegényt.

Egyike volt a legsajátosabb alakoknak, kikről azt lehet mondani, hogy »vendég«-nek születtek. A bohémien típus leg-szeretetre méltóbb fajtájából. Noha kivált élete delén mindig közel volt a »húsos fazekak«-hoz, magának soha semmit sem szerzett. Élt gondtalanul napról napra, mint a víg madár.

(Ma már nincsenek ilyen alakok a politikában — csak az irodalomban, ahol nincs annyi kalács.)

Somogyi a Csallóközben született, mint fiatalembert Pozsony megye aljegyzőjének választotta. Később Szatmár megye termeiben szerepelt, majd Biharban, mint egyik vezér-szónok. A híres szatmári pontoknak ő volt a szerzője. Az 1848-iki országgyűlésen Csongrád megye tápéi kerületét képviselte. Tüzes radikális szónok volt, tele tettvágygal, s azon korhoz képest sok európai ismerettel. Deák Ferencsel benső barátságban állott.

A világozi katasztrófa után ő is elvonult, s Málta szigetén töltött tizenhárom évet.

Mikor a koronázás után visszajött, teljesen meg volt öregedve, sovány nyaka alig bírta el nagy, rövidre nyírt ősz fejét, s a nagy kék szemekben, melyek olyan élénken ragyogtak azelőtt, valami zilált árnyék bolyongott.

Így élt vagy tíz esztendő a régi barátai közt a politikai körökben, de már szerepet nem játszott. Néha el-eltűnt egy félévre, meg visszajött. Ha egy kis pénzecskevel fölsegítették a barátai, s ezekből neki egy légió volt a vidéken, újra feljött, de csakhamar elköltötte, és ment a vidékre valamely másik barátjához. Mindenütt szívesen látták.

Mert noha sokszor hiányzott a kapcsolat gondolatai között, elméje folyton ruganyos maradt, s csapongó ötletei mulattatók valának.

Ismert alakja volt a kávéházaknak. Vidor gondtalansággal köszöntött be reggelenként, mintha az egész világ az övé volna. Még szinte hallani vélem érdes, rekedt szavát, amint oda-szólt a kellnernek:

— Őfelsége kegyelmes virginiaíából!

A régi dieták anekdotáinak és gunyoros versezeteinek egész tárházával rendelkezett. Csak említeni kellett valakit, s arra neki rögtön megvolt a verse.

Örökké a negyvennyolcadiki diéta légkörében élt. Az új nemzedéket lenézte. A mostani politikára nem adott semmit. Deákhhoz minden héten ellátogatott kétszer, s olyankor mindég megtette azt a tréfát, hogy megkérdezte nagy titokban az öreg-úrtól, aki különben fiatalabb volt nálánál:

— Mit gondolsz, Ferkó, lesz-e még sátoros ünnep? (Amiért Deák mindég megfenyegette.)

Ezen a témán évelődött örökké. Ha a kormányokról diszkurált szokott tréfás modorában, mindig odalyukadt, hogy csak az a kérdés: »lesz-e még sátoros ünnep vagy nem?«

Egyszer, mikor már sokszor hallottam ezt a — szerintem — bolondos mondását, megkérdeztem, mit ért a sátoros ünnep alatt?

— Hüm — szólt pajkosan kacsintva —, mikor *ismét fehér sátorok* lesznek a mezőkön.

Ha szegény volt is, örömmel segített másokat. Mindig szedett fel nyomorgó támasztalan fiatalembereket, s azokat protekcióval (mert az volt neki egész holtá napjáig) megsegítette a pályájukon. Egy csomó fiatalembere volt, akikből ő faragott urakat, egynémelyiknek még a nevét is od'adta, »hogy ősei legyenek, mert ez a bolondság is szükséges«. Így nevelte fel Somogyi Dánielt, a festőt, Somogyi Józsefet, a törvénytudó bírót, s még vagy hét-nyolc Somogyit, akik mind az ő »fiai« voltak, de nem is tudtak egymásról.

Érdekes volt hallani, mikor ezekről az összeszedett fiairól beszélt, meleg szeretettel vegyítve sajátos bonhómiáját.

— Az asztalos fiamtól már régen nem kaptam levelet . . . Nem tudom, mit csinál. A piktör fiam szép képet küldött név-

napomra . . . Az ügyvéd fiam rossz fát tett a tűzre . . . annyi a gondom ezekkel a gyerekekkel, hogy majd belebolondulok.

Ha valamije volt, mindjárt szétozította köztük. Egyszer egy csinos összeget örökölt. Egypár ezer forintot. Beváltotta az egészset aranyokra, és szétküldötte a »gyerekek«-nek, magának csak egy gyermekrészt tartván meg, de ezen rész egy arannyal nagyobb volt, hogy — azt mondja — »előismerjék a gaz kópék, ki az úr köztük«.

Hát bizony lassankint mind szétmentek az ő hajdani barátai — pihenni. Az öreg Zsedényi, Deák, Eötvös, meg a többi dietai alakok, nem volt már itt neki senkije, aki a hajdani Somogyit ösmerje. Az új Somogyi pedig nagyon is kevésnek látszott.

Nyakába vette a világot, felkeresni azokat, akik még megmaradtak. Elment végképp Pestről vagy tizenöt év előtt, s azóta hírét se hallottuk.

Itt is töltött egy évet, ott is egyet, a harmadik helyen is egyet. Utoljára ezek a vidéki barátok is mind kihaltak.

Legutoljára egyik barátja, Rónay Mihály gyermekeinél tartózkodott Kiszomborban, hol nagyon szerették és tisztelték a pajkos kedélyű öregot, ki egész élete végéig humorizált még saját sorsán:

— Bizony sokáig éltem — szokta mondani —, már a barátaim gyermekeire szorultam, most ide-oda az unokákra maradok. Ez még csak transit — hanem már azon magam is aggodni kezdek, hogy a *dédunokák* milyen szemmel néznek majd rám.

Bizony nem sok híja, hogy meg nem élte.

MŰTÁRLAT ÉS MŰVÉSZEK

(Csevegés)

Ecclasia praecedit! Mindenekelőtt az egyházi festőkről beszélek. Ezek között pedig (noha kevés piktor van, aki egyszer-másszor ne menne témáért az *örök könyvhöz*, a bibliához) a legelső Roskovics Ignác.

(Mert ha valaki Ignác, azt csak azzal lehet ellensúlyozni, hogy keresztény képeket fest.)

Roskovics Ignác, Spányi és Fesztyvel a fiatal nemzedék triumvirátusát képezi. Zseniális, merész, sokoldalú, s a szubtilitásokban nagy. Mint egyházi festő páratlanul áll.

S valóban felöltő, hogy fiatal festőink közül e három a társadalmi életben is a legkiválóbb. Feszty írni tud (de úgy, hogy egy közepszerű író beérhetné vele). Spányi tudna írni (de nem bolond, hogy írjon, ha festhet). Roskovics pedig beszélni tud oly szellemesen, akár egy Ábrányi Kornél. Vannak ötletei, s egyes aperçui Andrássy Gyulának is becsületére válhatnának.

Szentképei közül a »Nepomuki szt. János« volt az utolsó.

— Azért festettem meg — mondá —, mert Nepomuki úr volt az egyetlen gentleman cseh, aki a női titkot ki nem fecsegte.

A kép nagyon tetszett, s általános elragadtatással beszéltek felőle.

A fiatal művésznek maga Trefort is gratulált, mikor a Múcsarnokban találkoztak.

— Nagyon szép a kép. Elragadó.

— Ne engem dicsérjenek, kegyelmes uram — mondá Roskovics szellemesen —, hanem a pécsi püspököt szidják.

Még be sem teltek a Nepomukival, már egy új képet állított ki Roskovics, mely most is ott függ a tárlaton: a »*pici piros alma*«.

Egy szösze, pikáns arcú parasztmenyecske almákat tart a piszkos kék kötényében, az egyikbe bele is harapott, s látzik a szép gödrös arca, hogy egy kicsit bo-borízú. Gyönyörű menyecske, igazi szóke Blaháné.

A kép, mint Roskovics minden képe, nagy szenzációt csinált, s csakhamar híre terjedt az újságokban, hogy el van adva.

Mihelyt az újságokban van benne, mindjárt ki lehet találni, hogy ki a vevő.

Ej, no! . . . Vagy Wahrmann, vagy Zichy Jenő!

Ezúttal Zichy Jenő volt.

Telepy, a nagy szellemi kufár, ott keringett egy fényes délben a sok kép között, midőn megpillantja Zichy Jenőt a szóke menyecske előtt, s ez önkéntelen felkiáltás szalad ki a száján:

— Óh, be gyönyörű teremtés!

- Parancsoljon vele a gróf.
- Mibe kerül? — kérdi a gróf.
- Csekélység az excellenciádnak.
- Akkor hát küldje a szállásomra.

S ezzel tovább fordul a gróf, Telepy pedig nyugodt lelkiismerettel tette rá a cédulát a képre, hogy: »*el van adva*«.

Az újságok szokás szerint hozták a nevét a mecénásnak, egyik a másik után, hogy a »pici piros almá«-t megvette.

S az olvasók megilletődve sóhajtottak föl, mint mindannyiszor:

»Mégiscsak derék ember ez a Zichy. Hiába csúfolják. Ott van ez mindenütt, ahol kell.«

De legjobban örült meg a hírlapi közleményeknek maga a művész, ki már zsebében érezte a ropogós ezrest, mert ennyit mondott a kép árául. Csak azon tűnődött még, hogy ugyan aprópénzben fizeti-e Zichy vagy egy bankóban? Mert ki az ördög tudja azt akkor felváltani?

Jön ezenközben, hogy a művész találkozik az utcán a gróffal.

A gróf mohó örömmel siet hozzá:

— Éljen a haza! Gratulálok önnek. Charmant. Nagyon csinos.

— Mi, kérem alássan?

— A menyecske.

— Igen . . . olvasom, hogy már excellenciádé.

— Még nem — szólt a gróf hamisan kacsintva —, még nem, de igaz, emlegettük Telepyvel.

— Hogyan, hát még nem fait accompli? — kérdé a művész kedvetlenül.

— Diable! Hiszen még a lakását sem tudom.

— Kinek a lakását? Az enyémet, vagy Telepyét?

— A magukét? Hát miről beszél ön?

— Hát a képről, kegyelmes uram.

— Úgy? Én meg a modellről beszélek.

— Hát nem vette meg a képemet?

— Eszem ágában sem volt. Nekem a modell tetszik. Óh, ez a Telepy . . . ez mindig szórakozott!

Így hallottam elbeszélni ezt a kis históriát. Így igaz az! . . . Ilyenek nálunk az úgynevezett mecénások!

FURCSA HÁBORÚ

Sok bolondos operetti király fordult már meg a színpadokon, a jámbor Petaud, a hóbortos Bobeche, de az mind semmi a derék Battenberg Sándorhoz képest.

Ő vitte a legtöbbre.

Mikor a legcudarabb pozícióba jutott, akkor olyan hangos »derültség«-re fakasztja az egész világot, hogy a hasa fájdul meg tőle az európai diplomáciának.

Két egész hónap óta fenyegetőzik, mint Falstaff. Hogy így tör össze, így zúz össze mindent. Őhózzá közel ne jöjjön senki, mert halál fia.

Hanem hát nem ijedt meg ezen Milán király.

— Isten neki — mondá —, csapjuk be még egyszer zálogba a Dusan kardját!

Nem tudom becsapta-e, de denique lett pénze, megszervezte a hadait, s egy napon azt jelentette a távíró, hogy katonái átlépték a bolgár határt.

Sokáig nem hitte senki, hogy így belemenjen a halál torkába, csak Iszákovics Milán mondogatta idehaza:

— Kucséber reszkírt.

De addig hozta a távíró az átlépési hírt, hogy végre is igaz lett, s a magyar delegáció nyílt ülésben megéljenezte a megreszkírozott lépést.

Zichy Jenő búsan sóhajtozott:

— Istenem, istenem, mi lesz a szép Nathalie királynéból? Ki veszi el, ha özvegyiségre marad? Teringette, ha még legény volnék.

A bolgár fejedelem öfenségét eleget kapacitálták azelőtt a hatalmak, hogy gondolja meg, mit tesz.

Ő azt felelte:

— Azt teszek, amit akarok. Nekem senki sem parancsol. Még a nagyhatalmak ellenében is meg fogom védeni az uniót. Hát mármost ami történt, megtörtént. Hadd lássuk, mit tesz?

S íme az történt, hogy a szerbek két nap alatt egyszer-kétszer kilőtték a puskájukat, egy-két apró csetepaté után két nap alatt behatoltak Bulgária fővárosa elé, s most szemközt állnak Szófia kapuival.

A világ nagyot nézett erre az eredményre.

Ez hihetetlen!

Kétszer is megnézik az emberek a táviratokat, hogy jól olvasták-e előszörre, de úgy van szórul szóra. A szerb hadak tönkretették Sándor fejedelmet.

De hát nem azért operetti király ő, hogy ki találna még valami fordulatot.

— Nosza fiam, Tzanoff (így hívják a bolgár Kálnokyt), írj hamar egy sürgönyt a portához, hogy csináljanak valamit, mert meg vannak verve.

— Hogyhogy, fenséges uram?

— Hát úgy, hogy mi csak szegény jámbor alattvalói vagyunk a felséges homlokú szultánnak, s hogy most így ránk törtek, meggyaláztak a szerbek, az csak a mi urunknak szólhat, akinek Allah őrizze a szakállát.

A portán megkapták a sürgönyt, de a nagy »csibukozó ember« amint elolvasta, szépen behajította a papírkosárba, s jókedvű füstmacskákat pöfékelt a levegőbe.

— Mi a válasz, felséges szultán? — kérdi a nagyvezér.

— Semmi. Nem engem vertek meg.

— De ők is azt mondják, hogy nem őket verték meg.

— Hát annál jobb, ha őket sem verték meg. Akkor hát senki sincsen megverve. Minélfogva béke van, és semmi szükség rám. Hagyjatok engem nyugodtan csibukozni.

»PICI PIROS ALMA«

(Épilóg »a műtárlat és művészet« című,
tegnapelőtt megjelent cikkhez)

Tekintetes Szerkesztő Úr!

A Roskovics Ignác »megvett«, vagyis inkább »meg nem vett«, almát áruló menyecskét ábrázoló képével ismét történt valami.

Ugyanaz nap, melyen a »Pesti Hírlap«-ban megjelent amaz élénk tárca (olyanforma íze volt, mintha a mi Scarronunk írta volna), megjelent a kiállításon gróf Zichy Nepomuk János úr, aki az ominózus kép szemléletébe merülve felkiáltott:

— Ejnye be gyönyörű kép! De kár hogy el van adva.

Meghallja e félig kimondott sóhajt Telepy (mert Telepy mindenütt jelenvaló és mindent meghalló).

— Megvenné méltóságod?

— Meg. De látom, későn jöttem.

— No nem éppen, éppen . . .

— Hogyan? Volna még remény?

— Hát tetszik tudni, a képet megvette ugyan Zichy Jenő gróf, de . . .

— Ah a Jenő?

— De hát úgy áll a dolog, hogy még sehogya sem áll . . .

Bizonyos is, meg nem is! Egyszóval dubiózus . . . Azért hát, ha megengedné a gróf, levelet írnék neki. Én hiszem, hogy ő úgysem akarja komolyan megtartani.

— Úgy? Akkor hát legyen szíves, írjon neki, s ez esetben én bizonyosan megtartom. Mi az ára?

— Ezer forint.

— Helyes. Írjon neki.

Megörült a biztos vevőnek Telepy. Tehát most már mégis túladtam a kis menyecskén, kinek tele van a köténye Matlekovits-almával.

S vígan ugrándozva mégyen az íróasztalához, megírván a levelet Zichy Jenő grófnak a következőkben:

Kegyelmes uram!

Gróf Zichy Nep. János úr önméltósága ma a műtárlaton volt, s megnézvén a Roskovics »Pici piros alma« című képét, elhatározta, hogy azon esetben ha excellenciád lemondana, megveszi.

Ennélfogva méltóztassék, kérem, nyilatkozni, hogy megtartja-e a képet vagy pedig eladhatom gróf Zichy Nep. János úrnak? stb.

Nemsokára visszaérkezett a válasz: egy illatos levél. Piros a pecsétje, finom a hajtása:

Tisztelt uram!

A kép végtelenül tetszik nekem, s nincs a világon senki, akinek a kedvéért arról lemondtam volna, csak éppen gróf Zichy Nep. János tisztelt rokonom.

Fájó szívvel bár, de neki átengedem a képet azon kikötéssel: viszont ő engedje meg, hogy minél többször meglátogathassam, s az ő házában legalább mint vendég gyönyörködhessem a nagyszabású műalkotásban.

Ajánlom magamat. Éljen a hazai stb.

Gróf Zichy Jenő

»Hála istennek! — monologizált Telepy. — Most már post tot discrimina rerum, mégis célhoz jutottunk. Nosza, értesítse egyitek a művészt, hogy a kép most már *csakugyan* el van adva, egy másitok pedig szaladjon el Zichyhez a Zichy levelével . . . de nem . . . mégsem, Zichy János grófhhoz magam megyek el . . . De nini, éppen itt jön a gróf maga . . . Ah, mily szerencse!»

Valóban Zichy János gróf lépett be.

— No, hogy állunk?

— Itt van a levél, méltóságos uram.

— Lemond?

— Természetesen. Rendben van. Excellenciája nagy gentleman az ilyenekben. De méltóztassék elolvasni. (Átadja a levelet.)

Zichy Nep. János gróf összeráncolt homlokkal kezdi olvasni, miközben arca folyton borúsabb.

»Ah! A Jenő igazán jó fiú. Íme lemond. Az én kedvemért? Én vagyok az az egyedüli ember. Fájó szívvel teszi . . . Szegevény Jenő! Nagyon tetszik neki a kép . . . S mégis lemond. Hozzám akar jönni, hogy ott mindég láthassa. Csodálatos, hogy így bele tud szeretni, a bohó, egyes tárgyakra. És mégis lemond. Igazi Zichy. De az ördögbe, én is Zichy vagyok. S ha le tud mondani az én kedvemért, miért ne mondhatnék le én az ő kedvéért? Úgy, úgy . . .«

S ezzel odafordult Telepyhez:

— Írja meg, kérem, Jenő grófnak, hogy látván a leveléből, mennyire ragaszkodik a képhez, nem akarok neki szomorúságot okozni — *tehát semmi esetre sem tartom meg.*

Ezeket mondva sarkon fordult és eltávozott.

Ez a »Pici piros alma« kép megvétele történetének második felvonása.

De a kép természetesen még most sincs megvéve. Ott vagyunk, ahol voltunk.

Kíváncsian várjuk a kép harmadik eladási esetét, mely kétségkívül nem fog elmaradni, és helyet ad egy negyedik eladási esetnek.

ELŐSZÓ

Tisztelt barátom!

Ön arra szólít föl, hogy előszót írjak e könyvhöz, melyet ön gondos kézzel útra bocsát.

Engedje el, kérem, az előszót, mert igazán nem tudnék mit mondani, aki idegen vagyok ott, ahova ez a könyv megy.

Mentegetődzem alkalmatlankodásomért? De hiszen ennek ön az oka.

Kérkedjem útiruhámmal? De hiszen azt ön szabta.

Büszkélkedjem a német népek közé való utazásommal? Valóban erre okom lehetne, ha nem érezném, hogy én bizony csak harmadik osztályú utas vagyok.

Azért hát hagyjon engem a szögletben. Tudom én, mi az illedelem. Szépen beburkolózom az otthoni bundámba s nem igen nyújtogatom a fejemet (mert még bele találánám ütni valahova), hanem csendesen meghúzódom várom a — füttyöt

igaz híve
Mikszáth Kálmán.

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ ÚJ FŐRENDIHÁZ ELSŐ ÜLÉSE

Kezdjük úgy, amint a középkori lovagregényeket szokás kezdeni.

Magasan járt a nap, a délhez közel, mert az emberi árnyék olyan kurtára zsugorodott a Múzeum-kert füvein, hogy méltóságos Gyulai Pál úr is átléphetne volna a magáét — ha egy új főrendi tagnak egyáltalában lehetne árnyéka.

A Múzeum-kert előtt nagy népcsoportok álldogáltak az őszi verőfényen sütkérezve, s gyönyörködtek a kifejlődő látványosságokban.

Nyomorult gebe vontatott roskadozva egy ócska komfortáblit. Kiszállott belőle egy főrendi tag, s egy félóráig kereste zsebében a kialakított öt hatost.

Egy másik főrend gyalog osont fel polgári kabátjában a nép között.

Egy környékbeli varga, aki bőrkötényében állott a vas-sorompónál, hetykén jegyzé meg egy harmadik főrendi tagra, utána nézve:

— A feleségem után rokonok vagyunk vele.

Egy negyedik új ember tétova léptekkel, köhögve, nyögve baktatott fel a magas lépcsőzeten, s útközben megállt lélegzetet venni: Óh, istenem, be magasan van!

Mindez olyan furcsa volt! A nép, mely máskor a pompát és fényt nézi, ma a pompátlanságon felejtette szemeit. Egy-két fényes alak jött ugyan mentésen, csillagosan, de ezek nem csináltak feltűnést. Annál kíváncsiabban találgatták a legegyszerűbbeket:

Ah, nini, a Hirschler doktor meg a Lumniczer! Nagy bajnak kell lenni, beteg az ország, atyafiak, hogy ezt a két doktort behíttá a király!

Valóságos hullámzás támad: »Ahol jön a tekintetes Burghardt úr! Az meg Ghyczy ott! Hát élt még az öreg Ghyczy?«

A kíváncsi tömeg közt ironikus mosollyal nézi a gyülekezést két úrias alak; sovány, kiaszott emberek, kik mindég behúzzák a nyakukat, valahányszor egy *igazi* főrend jön. Míg végre egy új főrendi megpillantja őket, és megbillenti a kalapját, azután hozzájuk lép, leereszkedően kezét fogni: »Jó napot, gróf, jó napot, báró! Nem jönnek fel a — karzatra?«

A jelen és a múlt nyájasan egymás szeme közé mosolyognak. De a jelen fölment azután a lépcsőkön — és a múlt az utcán maradt.

Ez különben mind csak odakünn történt.

Bent a tanácsteremben közel tizenkét órákor még síri csönd volt, bár a karzatra már szállinkóztak. Az üres padokon csak az újdonatúj névjegyek fehérlettek. Más tekintetben minden a régi, kivéven a két kis vörös atlasz asztalkát, melyek az elnöki emelvény előtt állnak, arany csíkkal átszöve, a főhercegek számára.

Vajon ki lesz az első? — találgatják, s minden tekintet éhesen a bejárat felé van fordítva.

Egyszerre »tipp-topp«, begurul egy eredeti alak fekete új Luther rokkban, két lelógó fehér vászonnyelv a nyakán. Éppen úgy néz ki, mint egy orvosságos üveg.

Megriadva üti fel nagy fakó fejét, amint betoppan, s látja, hogy egyedül van.

Ez Geduly superintendens. Pappal kezdődik az új intézmény, ez rossz ómen.

Körülnéz még egyszer, aztán megfordul, ki akar menni. Korán jöttem, gondolja magában. Elmegyek, itt ne találjanak. De hova menjek?

A megdöbbenés látszik rajta, mintha egy őserdőbe lépett volna, s felsóhajtana:

»Itt még előttem ember nem járt!«

(Bizony még ezt a kockás talajt nem taposta lutheránus püspök lába.)

Előkeresi a cvikkerjét, s azon keresztül vet újra egy félénk tekintetet. Szerteszét minden olyan barátságatlan neki: az

elnöki mennyezet, a komor méltóságos oszlopok, még tán a kevély országeímer is.

Szeretne innen elrohanni. Eh, bátorság! Hol a tubákos szelencém? Hiszen utoljára is nem esznek meg.

Megtörülgette zsebkendőjével a homlokát, s aztán szép csendesesen elindult a helyét megkeresni. A zászlósurak rayonjába lépett. Csupa ilyen neveket olvasott: »Vay, Szlávy, Apponyi«. Óh, istenem, istenem! Átment a másik szekcióba. Huh! Onnan meg az Andrássy név vicсорította rá a fogát.

Visszakocogott a mediumra: Majd innen találom én meg a helyemet! Mindössze egy kis kombináció kell hozzá. Egy kis »rozum«.

Hiszen csak annyit kell kitalálnom, hogy hol a kályha. Mert a protestansokat bizonyosan a kályha mögé ültették. »Daver cserta — morogta — nye mame kachle!«
(Az ördögbe is, nincs kályhánk!)

Töprenkedve tapasztá nagy ujját a homlokára: »Honnan jön vajon ide a meleg? Bizonyosan felülről. Mert ide minden felülről jön.«

Csak most vette észre, hogy a karzatról száz meg száz szem van reá függesztve, s elvörösödve futamodott kifelé — amikor egyszerre szemben rá belép a szárnyas ajtón Schuster püspök.

Geduly megállt, mint akit a földhöz szegeztek, hogy »no, most mi lesz«, de az elegáns Schuster nem mutat semmi meglepetést, ő egészen természetesnek találná még azt is, ha Geduly már hálásra jött volna ide. Barátságosan szorongatja meg a kezét (hiszen olyan régen volt már az a reformáció, hogy nem érdemes miatta haragudni), s most együtt könnyen megtalálják a Geduly helyét, pedig bizony hátul van egy kicsit.

Hanem már mindegy, ha messze van is, ha kicsi is, de mégis hely, az övé. Egészen megmelegedett rajta, s apró szemei bátran kezdték csillogni, kivált mikor megérkezett a másik »nás cslovek«, Teutsch szász superintendens is, és melléje ült.

Ezalatt apródonkint jöttek a többiek. — Kedves, nyájas arcával Hunfalvy, kihez letelepedett Gyulai Pál. Bizony nem veszi ki magát rosszul országnagynak. A leghátulsó padba jutottak, akik legtöbbet tudnak. Úgy látszik, ez a pad fog itt dominálni, mert Ghyczy is ott foglal helyet, ősz fejét egészen

behúzza bő nyakú atillájába. Köztük, mint a rozszban a búza-
virág, tetszetősen kéklik Máriássy altábornagyi ruhájában.

Haynald érseken suhog a piros selyemtalár, de mégis
Kaczvinszky prépost hófehér ruhája válik ki a legendyhitőbben
a sok rikító szín, a sok fásasztó feketeség és szürkeség közül.

Lumniczer hosszú nyakával s kis nyomott fejével úgy néz
ki, mint egy gólya a Gyulaiék előtti padban, hol az összes
miniszterelnöki névsor van egy csoportban közszemlére téve.
Burghardt maga elé néz unatkozva, mintha itt nőtt volna fel,
Sváb Károly jegyezget valamit, bizonyosan számokat. Ráth
Károly mindenfelé köszönget a bajuszával: billegteti hol jobbra,
hol balra. Ybl Andrássy Gyulán mereng, ki egyedül ül egy
pad szélén előkelően könyökölve, s mindenben utána csinálja
annak a mozdulatait. Stoczek élénken figyel ezerfelé olyan arc-
cal, mint egy nevelőbeli leányzó. Mind itt vannak: Várady
Károly Lukács Antallal szincerizál, a három főbíró is együvé
került, csak Mixich Kálmánt keresi hiába a szem. Hátha mégis
igaz, hogy nem egzisztál?

Általában úgy veszi ki magát, az egész főrendiház elkülö-
nítve ülő kasztjaival, mint egy közökre osztott mező. Egy nagy
darabon kukorica díszlik, elhagyott avar jön azután, egy kis
darabkán zab (ámbar se Kubicza, se Mattyasovszky nem vol-
tak jelen), egy folton tiszta búza, közte bőven konkoly és pi-
pacs, van aztán cukorrépa, lednek, de a legnagyobb rész a *dísz-
növényeké*.

De pszt . . . most már vége a szemhízlaltatásnak, kezdő-
dik az ülés.

Még ugyan üresen áll az elnöki emelvény és a jegyzők
helye, de a zászlósarak padjaiból feláll Sennyei Pál fekete
mentében, kardosan, és síri hangon fölkéri a legöregebb főrendi
tagot korelnöknek s a legfiatalabb négyet jegyzőknek.

Zichy Ferencre jut a korelnökség, ami egy kicsit furcsán
veszi ki magát, mert sokkal fiatalabbnak látszik Sennyeinél és
sok másoknál.

Ha eddig nem öreg, ebben a hivatalban ugyan nem lesz
sokkal öregebb, mert nemigen tart tovább, mint ameddig egy
tojást meg lehet főzni: csakhamar felolvassák a királyi leiratot,
melyben Sennyei válik elnökké, ki nagy éljenzés közt foglalja
el székét egy toaszt kíséretében őfelségére a királyra.

Amire természetesen Haynald vág ki még egy toasztot a Sennyei egészségére.

S ezzel az ülés véget ért.

De hát mi az ördögöt reformáltak itt?

Hiszen ez a bizonyos két toaszt keringett örökké a régi főrendiház munkaprogramjában is.

A T. HÁZBÓL

[szept. 30.]

Már szombaton is volt egy rövid ülés, de nem akartam addig kezdeni, míg Prileszky Tádé be nem érkezik. Addig úgysem lehet igazi politikát csinálni.

Ma aztán bejött Prileszky, és menten hozzáláttak a választásokhoz. A kormánypárt megválasztotta az eddigi embereit, Szontagh Pál »nógrádi adófizető«-t és Bánffy Béla grófot alelnököknek, jegyzőkné az izgékony Rakovszky Istvánt, a nehézkes Tibád Antalt, a szelíd Szathmáry Györgyöt és a sima Zsilinszky Mihályt.

Hanem az elégedetlen pártok az önön embereikkel is elégedetlenné válnak.

A horvátok a szép Popovics Istvánt helyezték a nótáriusi székbe, a habarékok elejtették Nagy Istvánt (de igaz is, nem állt rajta jól az atilla), s Ábrányi Kornélt emelték a piedesztálra. A függetlenségi párt Hoitsy Pálnak hágott nyakára a »gyomai pontok« miatt (»Csak semmi mozgás!« az itt a jelszó), Törs Kálmán lett jegyzővé.

A generális a folyosókon őgyelgett, s a fiatal Madarásztól azt találta kérdezni:

»Itt van a papa?«

»Nincs!«

Kevés vártatva jött Tisza Lajos, s hanyagul vetette oda:

»Ki látta az öreg Madarászt?«

(Senki sem látta.)

Az eset nagy szenzációt keltett.

1861. óta az első eset, hogy Madarász után tudakozódik a hatalom. (Nagyon rosszul állhat a ruméliai kérdés.)

S 1861. óta ez az első eset, hogy Madarász nincs ott az ülésen.

Egyéb nevezetes dolog ezenkívül nem is történt, hacsak azt nem akarom feljegyezni, hogy egy tíz-tizenéves diákgyerek, aki nyilván a karzatra igyekezett, a lépcsők labirintusán eltévedt, s hol fölfelé menve, hol lefelé tartva, egyszer csak ott találta magát a tanácsteremben, ahol nyugodtan sétálgatott a honatyák közt viaszkosvászon tékájával s a lineákkal hóna alatt, míg végre Nagy István volt jegyző kivezette a teremből megmagyarázván neki útközben, hogy: »Bizonyos helyekre veszedelmes eltévedni oly fiatalon.«

Nyilván ezen gondolkozott magában Hoitsy Pál is, kit irigykedve nézegetett Szentkirályi: »Neked legalább van valakid, aki megharagszik rád, nekem még az sincs.«

S valóban a szélsőbaliak a kielégített bosszú mámorában szítták cigarettjeiket és kubáikat odakünn a folyosón, oly megkönnyebbüléssel, mintha egy kő esett volna le a szívükről a Hoitsy leverésével.

Most megint ott vannak, ahol voltak.

S ott voltak örökké, hogy mikor Ugron nincs Pesten, akkor mindég azt várják, mikor jön meg már Ugron, s mikor Ugron Pesten van, akkor mindég azt várják, hogy mikor megy már el Ugron.

... Hát iszen elég nagy multság ez is!

A T. HÁZBÓL

[okt. 11.]

Az eső csendesesen permetezett odakünn, úgyhogy a folyosón meg kellett gyújtani a lángokat. Kár a gázért. Amennyi kevés dolog ma itt volt, azt el lehetett volna végezni sötétben is.

Nincsen kitűzve a napirendre valamely érdemleges tárgy, mindössze egy zárszámadási bizottsági tagot kellett választani, amiért bizony nem érdemes komfortáblit venni ebben az esős időben.

Választottak tehát kevés számmal voltak lent — de annál nagyobb bőségben ültek a karzaton a választók, a Haluska Jánosok. Élénk zsidóság közt nyújtogatták a nyakukat, s

mutogatták egymásnak ujjakkal az egyes nevezetességeket. Nem nagyon volt szükségük mind a tíz ujjukra!

Azon ülések közé látszott tartozni, amelyekről nem szoktam írni karcolatot. Legyen egy nyugodt reggele a honatyáknak.

Tisza maga is félig álmosan járt a folyosón; s átadta magát a gondtalan szincerizálásnak a törzsembereivel. Egyike volt ez azon pillanatoknak, midőn az ország önmagától kormányoztatik. Az ember szinte érzi, hogy most az egész világon nem történik semmi. Bismarck bizonyosan szundikál odahaza ásitóva, s a földkerekség összes telegraphhivatalaiban halotti csönd van. A végtelen drótfonal, mely a világot összekötözi, olyan kihűlt, mozdulatlan, mint egy holt ideg. A folyosó ablakaira sűrű ködpára dül, és eltakarja a házfedeleket. Az elméket is mintegy lenyomja a borús idő, s mint ahogy rügyet nem vet a fa mogorva időben, dévaj kedélyesség ma nem szór sziporkát.

Hanem ebben a sivár pillanatban egyszerre feltűnik a folyosón egy délceg, elegáns alak: Festetich Tasziló.

Minden fej élénken billen fel, minden szem kíváncsian látszik kérdezni:

Festetich Tasziló itt? Ez a kaszinó! Mit reformálnak már megint?

Kisvártatva elterjed aztán a hír, hogy nem »kormányozni« akar a kaszinó nevében, hanem csak királyi üzenetet hozott a folyosóra.

Kovách Lászlót jött értesíteni, hogy a walesi herceg eljön a karzatra. Csináljanak neki helyet valahol a Haluska Jánosok között.

Nosza megfordul erre a hangulat. Rohan beöltözni a nagy visontai, hogy illőn fogadhassa a nagy walesit. Két szolgáról folyik csurommal az izzadság, úgy megkefélik a háznagyi atillát. A harmadik szolga a molyette kucsmat takarítja. Szaladj be, fiam, az elnökhöz, mártsd be az ujjadat a kalamárisába, aztán fessd meg vele imitt-amott a fakóbb helyeit.

Míg emígyen készül a háznagy, azalatt amennyi interpelláció van az elmékben, az mind olyan gyorsan kél és növekszik, mint az ördöngős Hatvani professzor dinnyéje. Az angolkirályfi előtt beszélni nem bolondság! Azt még az illető orátor unokái is megelegetik.

Olay Szilárd, akiben húsz évre való interpelláció-matéria van, kiveszi közülük azt, amelyik a legfelül van: hogy azt mondja, miért nem írja elő a pénzügyminiszter az adókat *kellő időben?*

(Kár pedig ezt feszegetni; hiszen mi sem fizetjük kellő időben.)

Már most vége is lett volna az ülésnek, ha nem akad egy-pár ember, aki a hazát szereti, s kinyújtja addigra az ülést, míg az angol királyfi jön.

Máskor mindég leszokták beszélni a felszólalni akarókat, ma valóságos hajsza és szónoklati kereslet indult meg a folyosón.

Még a kormánypártiak is váltig bátorították az ellenzégeket.

— Hát nem interpelláltok, mi? Hát nincs nektek semmi kérdeznivalótok a miniszterektől?

Prileszky Tádé még könyörgésre is fogta. Maga kereste nekik a témákat. Hiszen annyi rosszat csinálunk minden nap, de ti nem tudjátok kikeresni. Ne legyetek olyan málék!

Fogott a szó (de önök bizony azt soha ki nem találnák, kin), Thassy Gézán.

— Én szívesen feláldoznám magam az angol királyfiért — mondá —, hanem egy skrupulusom van, ha tud-e vajon magyarul?

— Nem tud, ne félj semmit.

Egy másik képviselő azt a kifogást tette, hogy szívesen beszélne, de nem lehet, mert a választói hallanák.

Egy harmadik meg éppen azért ugrott bele a szólásba, mert a választói ülnek fent.

Ilyen különbözők az emberi természetek.

Amit Thassy megígért, betartotta, beállt a szélsőbal legutolsó padjába (mert tudja ő, mi a szerénység), s kikérdezte nagy pátosszal, hogy micsoda dolog volt az, garanciát vállalni a bécsi közös minisztertanácsban a szerb királyságért?

Amint így lecsapná Szerbiát jó Thassy (kár pedig azért a szép királyasszonyért!), kíváncsian néz föl a karzatokra, hogy bámulja-e a walesi herceg?

De a walesi herceg még most sincsen ott.

Hát az is jó; hiszen van őneki még egy maradék interpellációja a gabonáról.

Bele is kezdett nagy szomorúan, mint ahogy egy halotti prédikációt szokás elmondani, hogy a magyar gabonának nincsen ára, s hogy szándékozik-e a kormány tenni valamit a gazdasági válság megszüntetésére?

Míg ő hosszan beszélt erről, derült mosolyt csalva az arcokra, azalatt a korridoron türelmetlenül ácsorgott visontai Kovács; hallgatta a közeledő vagy távolodó kocsirobogásokat, nézte a felhőket odakünn, a múzeumi fák harmatos leveleit, — midőn egyszerre szeme elé villan egy apró emberke, aki fűgén lépked végig a Múzeum gyepén, majd a lépcsőkön alá, s egyenesen a tisztelt Háznak tart. Utána egy marcona szolgál cipel egy nagy rezes kardot és egy sastollas kalpagot.

. . . Hej micsoda levante az ott, aki két darabban érkezik! Nini, hiszen Gyulai Pál.

Valóban öméltósága volt; üzenetet hozott a tisztelt Háznak; ott fehérlett az üzenet a hóna alatt.

— Vezess be — mondá Gyulai Pál, amint megállt lihegve a korridoron, s átvette a szolgától, ami még hozzátartozott.

— Nem lehet. Én a walesi herceget várom. Minden percben jöhet, nem távozhatom helyemről. Hanem ha jó emberem vagy, cseréld ki velem a fővegedet. Ez már roppant gyarló. Segítsetek a demokrácián.

— Jó, szívesen. Hanem az ördögbe is, tintás lett az ujjam a tiedtől.

— Illik az a tudósnak. De már most ki fog bevezetni. Megállj csak, hívassuk ki Ábrányi Kornélt helyettes háznagynak.

— Én nem bánom, de ha Ábrányi vezet be, azt fogom hinni, hogy a Kisfaludy Társaságban vagyunk, s azon kezdem: »Tisztelt Ház! Azt üzeni a főrendiház, hogy Jókai rossz regényeket ír!«

Előkerítették Ábrányi Kornélt. Ábrányi vállalja a helyettes háznagyságot, de hát mit ér, ha helyettes atillája nincs, mert a háznagyi atilla a háznagyon van. Már most mit csinálunk?

Elkezdtek okoskodni, miképp lehetne úgy osztani fel a szerepeket, hogy két atilla elég legyen? Hátha a helyettes háznagy menne be elől jelenteni, hogy itt a jegyző. Aztán hirtelen kiszaladva a túlsó ajtón a folyosóra, ruhát cserélnének, s akkor menne be a jegyző. Sehogy se lehetett. Végre a kapus emléke-

zett rá, hogy még a Huszár Imre jegyzősége korából van valahol a padláson egy rossz atilla, ha azóta össze nem rágták az egerek.

Nem tudom, mint tett aztán, de annyi bizonyos, hogy éppen a Thassy beszédje végén érdekes látvány fejlődött ki.

A teremajtó megnyílt, s belépett Ábrányi atillásan, s az volt a feltűnő, hogy míg egy kard az oldalán csörömpölt, addig egy másik kardot maga előtt látszott tolni. Mígnem a *Ház tisztására* érvén, kitűnt, hogy egy ember is sétálgat befelé a kard mellett, s ez Gyulai Pál.

Zajos éljenzéssel fogadták. Mindenki örült a kis embernek ki idegenül, zavartan forgatta nyakát. Az íróképviselők oda-siettek kezét fogni. Jókai a legelő: »Menjünk, szekírozunk Gyulait« — mondá. Alig győzött a sok élcre, aperçure felelgetni. Némelyek a fővegjét kritizálták, mások a kardjára csináltak csípős megjegyzéseket, a legtöbben pedig gratuláltak neki, hogy ő lett a főrendeknél a »diszjegyző«, aki tudvalevőleg mindig a legnyalkább mágnásfiú szokott lenni.

Csak Beksics fogta fel a helyzetet szomorítónak.

— Szegény bátyám — szóló mély részvétellel —, hát azért kellett magának annyit tanulnia, hogy öreg korára postás legyen.

(Hja, így bánnak a demokráciával a főrendiházban.)

Thassy eközben elvégzé beszédjét, s újra föltekintett a karzatra, de a walesi herceg még most sem volt ott.

Gondolja magában, az okosabb enged, s nem mondott harmadikat.

Most aztán előléphetett Gyulai Pál az üzenettel. A nagy stilizta hű maradt magához, meg nem állhatta, hogy meg ne korigálja az eddigi formát, ekképp szólván:

»Van szerencsém a főrendiház nevében üdvözölni a t. Házat és a következő iratokat átnyújtani.«

Tekintettel a walesi herceg érkezésére, még Komlóssy penderített egy interpellációt.

Mіндеzen interpellációk ki fognak adatni a walesi hercegnek, aki még mindig nem jött.

Az elnök szétnézett izgatottan várakozva, de hasztalan, nem akart többé szólani senki. Csupa megelégedett, szóttalan hazafiak könyökölték a padokon.

Hát itt bizony nem lehet egyebet tenni, mint bezárni az ülést. A walesi herceg nagy úr, de hát azt mégsem lehet a kedveért, hogy némán üljenek ott, egymásra bámulva. Ha legalább Orbán Balázs itt volna; az mindég a hóna alatt hordja a kinyomtatott beszédjeit, hadd mondana el egyet közülök. A bőszavú Lázár ott ült pokoli mosollyal, a száját összecukorítva; »beszélhetnék, ha akarnék — gondolta magában —, de nem beszélek, mert most hasznot tennék velem«.

Tehát az elnök felemelkedett, és pár nyikorgó mondattal zárni kezdte az ülést, amikor egyszerre megjelent a főrendek karzatán — a leendő angol király.

Erőtéljes alak, úgy néz ki, mint egy jómódú fűszerkereskedő, szemeiből és arcából kicsillog a polgárius kedélyesség.

No, de már most mit csináljanak? Rögtön széteszoljon a Ház, mintha megfutamodnék a walesi előtt?

Itt már nincs mit remélni, legfeljebb valami utólagos házszabályi vitát, s az elnök pislantott Csanády Sándor felé és tanácsot kérő stílusban kezdte cirkalmazni a jövő ülés határnapját csütörtökre.

Csanády lépen ragadt.

Feláll, hogy neki hétfőre kell az ülés. Ezzel újra meg volt indítva a kerék, úgyhogy még Tisza is beszélhetett a tárgyhöz, s a walesi hercegnek alkalma nyílt hosszabb ideig ott időzni.

Mellette Apponyi gróf ült, ki élénken látszott neki magyarázni s mutogatni egyet-mást.

Semmi kétség, hogy a majdani angol király most már habarékpárti lesz.

A T. HÁZBÓL

[okt. 16.]

Éppen délre harangoztak, mikor az öreg Péchy is megrázta a maga csengettyűjét és beharangozott.

Az egyik miniszteri asztalkán óriási aktacsomag állt. A csomag mögött ült szelíden megtörve Szapáry Gyula.

Az egész ülés csak arra való volt, hogy e nagy aktacsomag áttétessék a kis asztalról a nagyobb asztalra, mely a »Ház asztalának« nevezetik. Ezt mondják Magyarországon az »ügyek meneté«-nek.

Ezért jött össze vagy százötven képviselő és vagy háromszáz Haluska János a karzaton, hogy lássák, miképp megy át az a csomag az egyik asztalról a másikra.

De ha már ennyi Haluska van együtt, bizony kár volna meg nem villogtatni egy kicsit a kardokat is. Hadd lássák, ha már idáig fáradtak, hogy néz ki egy idevaló csata.

Szilágyi Dezső tette meg legelőbb a tempót. Mihelyt átnyújtotta Szapáry a nagy paksamétát (melynek az 1886-iki költségvetés a műneve), legott reárohant ingerkedő mosolygásával, héttollú buzogányát, mint egy legyezőt, játszva emelgetvén a levegőben: »hogy az expozé hol maradt?«

A folyosókon már előbből beszélték, hogy Szilágyi expozét fog kívánni, mire az a hír is kezdett szállinkózni, hogy Szapáry, elkerülendő a támadást, most mindjárt el fogja mondani nagy vonásokban az államháztartás képét.

Ezt a kósza hírt megint követte egy másik kósza hír, hogy az Szapáryra nézve mindegy, mert Szilágyi két beszédet komponált össze zombori útja közben; az egyik az ellen van, ha expozét nem tart, a másik az ellen, ha tart.

Ha nem tart, azért halasztja, mert bizonyosan gyanús dolgok vannak benne; ha pedig tart, hát azért siet, hogy a képviselők egy része elszéledvén, átcsússzon vele.

Ilyen reménytelen helyzetben a kényelmesebbik bajt választotta Szapáry, nem tett előterjesztést, hanem kibeszélte magát, hogy hiszen a múltkor maga a Ház határozta el, hogy az előterjesztés ne most legyen.

Mindegy volt az Hermannak és Madarásznak: az expozé lesz, amikor lesz, de ez a karzat sohase lesz így többé. Ennek a látása szította az ellenzékekben a végtelen kíváncsiságot értesülni az államháztartás képe felől.

De később minden baj nélkül csöndesült el a viharok indulat forgószele. Az ellenzék lecsillapodott, s megadta már magát a sorsnak, midőn az ülés vége felé feláll Tisza Kálmán, s töredelmes hangon, mintegy restelkedve, hogy nem jól gazdálkodott, így szólt:

— Van szerencsém átnyújtani a belügyminiszteriumban történt *túlkiadásokról* az indokolást.

Utána fölemelkedett a beteges Pauler, s bágyadtan, elhalón mondta:

— Van szerencsém átnyújtani az igazságügyminiszteriumban történt túlkiadásokról az indokolást.

Trefort felugrott mérgesen. Azt lehetett hinni, hogy össze akarja szidni a költekező kollegáit, de bizony ő is csak annyit mondott:

— Van szerencsém átnyújtani a közoktatásügyi miniszteriumban történt túlkiadásokról az indokolást.

Halotti csönd támadt, hogy jön-e még több. Mindenki a miniszteri padokra szegzé szemeit.

Félénken, mint egy leckéző diák, egyik vállát mint a tört szárnyat, aláeresztve, egyenesedett ki Széchenyi.

— Van szerencsém átnyújtani a kereskedelmi minisztérium túlkiadásait.

Általános derűtség tört ki, még a mamelukok is mosolyra húzták szét szájukat e miniszteri vallomások alatt.

Hiszen olyan nevetni való dolog ez!

Még csak egyetlen miniszter ült ott szűzen: Fejérváry.

Jaj, dehogyan! Hiszen már az is áll, s káplárosan pattogtatja:

— Van szerencsém átnyújtani a honvédelmi minisztérium túlkiadásait . . .

Az elnök közéje csengetett a kacagásnak, de a csengettyű is nevetett. A betolakodó őszi napfény is nevetett. A Haluska Jánosok is nevettek a karzaton. (Pedig jobb volna sírni, keresztények!) Én is nevettem, a miniszterek is nevettek, de a legjobban nevetett az ellenzék, mert ő így kapta meg, amit akart, *az államháztartás képét.*

*

Egyébiránt a benyújtásoknak még ezzel sincs vége:

— Van szerencsém nekem is benyújtani a karcolatok november 21-éig való szüneteléséről szóló jelentésemet.

MILYEN AZ EXPOZÉ?

Az alábbi történetet egy eleven észjárású képviselő beszélt a habarédi klubban, ahol nagy találgatás folyt arról, hogy milyen lesz a Szapáry expozéja?

— Milyen lesz? Hát, mint minden expozé szokott lenni. Nagy eredmény lesz benne kimutatva, de amiről az államfiók nem tud semmit.

— De hiszen azt mi észrevesszük.

— Nem lehet azt észrevenni. Mert az olyan világos eredmény, mint a kétszer kettő. Azon kételkedni sem lehet.

— Hohyhogy? — csodálkoznak a süldő képviselők. — Magyarázza meg, Feri bácsi.

— Szívesen. Elmondom nektek egy esetemet.

— Halljuk!

*

Egy magyar iccémem volt Ferencfalván. S minthogy rendszeren a magam borait szoktam árultatni, neki is adtam egy hordó jó bort, hogy árulja ki, aztán szolgáltatassa be a pénzt: még neki is tisztességes haszna marad.

Az én árendásom, aki különben igen könnyelmű hírbem állott nejevel együtt, elhatározta, hogy ezentúl megjavulnak és szigorúan fognak gazdálkodni. Jegyzéket vezetnek minden garasról s ha magok isznak is a borból, átadják egymásnak az értékét.

S lőn, hogy hol az asszony ivott, hol az ember, de szigorú lelkiismeretességgel jártak el.

— Egy meszely bort ittam, fiam — mondá az asszony —, itt van érte a négy garas.

A kocsmáros átvette a négygarasost és bejegyezte a könyvecskébe a »bevételek« közé.

Azután kevés idő múlva ő kereste fel az asszonyt.

— Egy meszely bort ittam én is, fiam, itt van érte a pénz.

S átadta a négy garast az asszonynak, aki azt ismét följegyezte a bevételek közé.

Addig vándorolt a négy garas, hogy egyszer egészen elfogyott a hordó bor. Újat kértek tőlem.

— Gyorsan fogyott el — mondám.

— Meglehetősen — felelte Balog uram.

— Sok volt a bevétel? Hadd lássam.

— Tessék! — felelte, élém vágva a bevételek könyvét.

Megolvastam: ötvenhárom forint jött be.

Az árendás meghökkent.

— Az lehetetlen!

Az anyjuk is előkerült, az is azt mondta: »lehetetlen!«

A kasszában csak hat forint volt és ötven krajcár, s a szégyén Balogék még mai napig is azon török a fejüket, hogy hova lehetett az a többi, hiszen minden egyes kortyért tényleg kifizették a beírt összeget . . . A hat forintot otthagytam nekik, de a bevételi könyvet magammal vittem.

Ez volt az első expozé, amit valaha életemben láttam. Mind ilyen a többi is.

HA AZ A »HA« NEM VOLNA

(Szélsőbaloldali csevegés)

Egy kiváló politikussal arról beszélgettünk egyszer a folyosón, hogy miképp néznénk ki, ha a szélsőbal nem volna, vagy ha a szélsőbal is kormányképesé tenné magát a »gyomai pontok« alapján, s megszaporodván, azon lehetőség küszöbén állna (amelyet annyian óhajtanak), hogy bármely órában felválthatná (éppúgy, mint Angliában a toryk a whigeket) a mostani uralkodó pártot.

Gomolygó szivarfüst mellett képzeltük el ezt az esetet.

Megvallom, furcsa állapotok rajzolódtak le ebből a képzelt jövőből.

Én híven adom azokat.

*

Az elnöki széken Molnár Viktor ül, megtört öregúr, deres hajjal, de még mindég villogó szemekkel. Izgatott ülés van. Gyakran kell nyúlnia a csengettyűhöz.

Éppen a büdzsét tárgyalják.

A miniszterek homlokáról kínos izzadtság csurog, pedig december közepe van. A kormányelnök Tisza István részvétellel tekint kollégáira. (Híres apjának egykori kabinetjéből már csak Pauler van meg.)

A hajcsárok és Wipperinnek sápadtan olvasgatják, és mérlegelik a két párt számerejét. A fiákerek folyton robognak végig a Tömő téri fényes házsorok közt, szállítván a voksokat a

»Szürke macská«-ból (mert úgy kell venni, hogy akkorára már a kék macska szőre is megderesedik).

A pártarány kétségbeejtő.

Az ellenzék, melyet Ugron és Szilágyi vezet (mióta Apponyi Albert a főrendiház elnöke lett) száznolcvan jelenlevő embert számlál (ha jól olvasta meg Gajári Ödön).

A kormánypárt, noha mintegy kétszázhat híve van, lassan gyúlik. Alig van bent belőlük százhatvan ember.

De hát ez mind nem volna baj, ha a nemzetiségek nem nyújtanának okot az aggodalomra.

Egypár nap óta gyanúsán kezdik viselni magukat, s végre is övék a hatalom, ők határoznak.

Az ő negyven-ötven voksuk dönti el, hogy melyik párt uralkodik.

A negyedik Pulszky (aki a nemzetiségi párthoz tartozik) jól mondta ma a folyosón:

— Magyarországon csak egy politikai kérdés van: hogy melyik párt veszi meg a nemzetiségi voksokat.

S ez egy olyan portéka, amelyiknek az értéke egyre nő.

Ma megveszi az ellenzék ennyiért, s kormányra jut.

De a portéka nem lesz az övé, csak újra a kirakatba tétetik, hisz megint megveszi a volt kormánypárt.

S így foly a rettenetes licitáció.

Brassó már Pesttel vetélkedik, Balázsfalvára egyetemet ígér Berzeviczy Albert, közoktatásügyi miniszter.

A Miletics Szvetozár szobrára százezer forintot szavazott meg az országgyűlés egyhangúlag, csak az öreg Beksics Gusztáv tartott ellene egy beszédet. De a derék aggastyánt lezúgták. A Magyar Tudományos Akadémiát áthelyezték Kikindára, s egy külön szerb és oláh osztályt szerveztek.

De ez még mind nem elég a nemzetiségeknek. Tudják, hogy ők mit érnek a két *egyenlő erejű párt között*, s nem adják olcsón magukat.

Az egyes ellenzéki szónokok mind azt sürgetik, hogy a nemzetiségek külön minisztert kapjanak a Házban.

Az ellenzék harsányan éljenez, a kormánypárt megdöbbenve hallgat.

A pénzügyminiszter Hegedüs Sándor szomorúan döfi meg excellenciás kollegáját, a kereskedelmi minisztert.

— Mit szóljunk ehhez? Az ellenzéknek ez az ígérete megbuktat!

— Veszítsük össze a nemzetiségeket. Híreszteljük el a folyosón, hogy Zay Adolf van kiszemelve nemzetiségi miniszternek, mire az oláhok és szerbek egyszerre elkeserednek, és meglehet, velünk szavaznak.

— Nem ér semmit, mert akkor az ellenzék három nemzetiségi minisztert fog nekik kínálni.

Steinacker emelkedik fel. Tiszteletteljes csöndben hallgatják. Az ellenzék és a kormánypárt padjairól versenyezve zúg fel a tetszés moraja.

Beöthy Aldzsi elragadtatva kiált közbe nehányszor: »Óh, be szép!«

Azokról a szomorú időkről emlékszik meg a nagy Steinacker, amikor még el voltak nyomva, a miniszterelnök úr zsarnok apja idejében. Mennyit szenvedtek ők akkor! De ő nem az az ember, aki a vett sérelmeket megbosszulná, rokonszenvvel nézi a magyar nemzetiség haladását, barátja a magyar nemzetiségnek, s szívesen támogatja azt a politikát, mely a legméltányosabb minden irányban.

(De azt nem mondja meg a vén róka, melyik a legméltányosabb.)

A miniszterek és az ellenzéki primipilusok odarohannak hozzá kezét fogni, s ő pártfogói mosollyal veregeti meg a vállukat.

Amint így szónók e szeszélyes álmot a folyosón, egyszerre elsuhant mellettünk Steinacker az ismeretes viaszkosvászon csomagjával a hóna alatt.

Idegen volt a járó-kelő csoportok között, félénken, a falhoz simulva suhant el, és nem üdvözölte sehol senyájas köszönés, sem verőfényes mosoly.

... És szinte megkönnyebbedett a lelkünk, hogy úgy van, ahogy van.

Hogy a szélsőbalunk megvan — és hogy se nem nagy, se nem kormányképes.

Éppen olyan nekünk való.

A T. HÁZBÓL

[nov. 22.]

Ma tulajdonképpen ülés se volt, csak bekukkantás a Házba, s mégis egyike lesz a legemlékezetesebb történelmi üléseknek, mert ma nyújtotta be a miniszterelnök az »ötéves mandátum«-ról szóló törvényjavaslatot, mellyel egy sarkalatos közjogi törvény változik meg.

A benyújtott javaslat senkinek sem okoz örömet, de a legjobban a kormánynak fog ártani (mert a mamelukok most már önállóbbak lehetnek), a képviselő tekintélynek hasznos, a kezületeknek bosszantó. (Ámbár iszen ők is ahhoz tartják majd magukat.)

Míg a miniszterelnök kirakta duzzadt tárcájából a már említett javaslaton kívül a községek rendezéséről, a köztörvényhatóságokról, a közigazgatási tisztviselőkről szóló javaslatait, Krausz Lajos búsan számolgatta a padban, hogy így most már mennyibe kerül majd Szentendrén egy lélek? . . .

Lucskos, nedves idő volt, a honatyák felgyúrt nadrágban zsi bongtak a folyosókon, de kevés számban, mert mikor Péchy Tamás beharangozott, csak gyéren teltek meg a padok.

Annál élénkebb volt a karzat, honnan várakozólag, és kíváncsian tekintettek alá a közvélemény elementumai. Az öreg Czincz bácsi jelentőségteljesen hunyorgatott alá ismerőseire, hogy *lesz-e hát valami?*

De a *várt* komédia ezúttal elmaradt, mert hiányoztak hozzá a szereplők.

Sem Széchenyi gróf nem volt jelen, sem Ugron Gábor.

Hiába várták hát a karzaton ülő hölgyek a mennydörgős orációt arról — hogy tila-tila-tilalmas a csók.

A T. HÁZBÓL

[nov. 26.]

Fekete lobogó leng a Házon. (No, legalább ott lesz Éles Henrik is.) Vajon ki halt meg? Bacon.

De nem a verulami báró — teszi hozzá az öreg Pulszky.

A folyosó tele van a megszokott alakokkal. Tisza Kálmánon a szalonkabátja díszlik, ami annak a jele, hogy átnéz egy kicsit a főrendekhez is, ahol pedig nincsen ma egyéb esemény,

mint hogy Ábrányi Kornél üzenetet visz. Éppen most öltöztetik hozzá.

Jókai szelíden, lehajtott fejjel, keresztben hátratett kezekkel andalog. Olay Szilárd a könyvtárszögletben az interpellációját tanulja, mely ezen novellisztikus címmel van az interpellációs könyvbe jegyezve: »egy kézcsoák ügyében«. (Ilyen sem fordult még elő az annalékban.)

Vizsolyi Gusztáv, aki figyelve, kontemplálva jár köröskörül a folyosókon, mint a lelkiismeretes bolti őr, beleütődik Gyulai Pálba.

— Van szerencsém üdvözölni a Szemle méltóságos szerkesztőjét.

Ez a találó ötlet megállítja Gyulait. És siet elcsevegni a főrendiház titkait. Nagy dolog lesz a mai ülésen.

— Ugyan mi?

— Hát megjönnek a nyájba az eltévelyedett...

— Juhocskák?

— Dehogy. Az eltévelyedett *pásztorok*.

— Hogyhogy?

— Berukkoltak a kálvinista püspökök: Papp Gábor, Kun Bertalan és Révész Bálint.

Ez a hír csakhamar elterjedt a kálvinisták között, s az egész vallásfelekezet bizonyos ünnepélyes szintre kezdett öltöni.

Bent a teremben a közjegyzői novella volt tárgyalás alatt.

Meglehetősen unalmasan ment, mert a novellát alig kifogásolta valaki. A nagyszabású jogászok közül csak Hodossy beszélt, de az is mellette, Ullmann Sándor szinte a novella mellett érvelt igen szépen.

A beteges Pauler, ki mögött ott szuszogott olajbarna arcú újdonság államtitkárja, szinte sajnálta, hogy nem volt erősebb ellenállás, hadd verte volna vissza ifjú erővel.

Mai beszédje mindenkit meggyőzött arról, hogy az öregúr még győzi argumentummal, s a javaslat nagy szótöbbséggel, kevés híja, hogy nem egyhangúlag, ment keresztül.

A részletes tárgyalás még monotonabb volt, megszokódott volna apródonkint az egész t. Ház, ha nem lett volna ott a »pièce résistance«, az interpelláció a kézcsoák ügyében. De már azt csak meg kell várni. Inkább hűljön meg otthon a leves.

Széchenyi miniszter nem volt jelen.

Az úgynevezett »kínos ügyek« kedvelői (vessen rám követ, aki nem vétkes) feszült érdeklődéssel néztek az ajtók felé, hogy mikor lép be.

De a miniszter nem jött. Az óra már a kettő felé járt, s még sincsen itt. Vajon hol lehet?

Ha most egyszerre belépne, s felhangzanék unisono az ellenzéki padokról: »kezeit csókolom« — milyen szörnyű mulatságos lenne az! . . . Hogy nevetnének a mamelukok is.

Végre megszólalt a csöngettyű az elnök kezében, s kijelenté: hogy a holnapi ülésre halasztja a tárgyalást. Olay, az örök interpelláló felállott, egy-két köhintéssel megreszelte torkát, aztán rágyújtott rekedtes, érdes hangján:

— Igaz-e, miszerint Széchenyi Pál miniszter nyilvánosan megcsókolta Rezső trónörökös kezét?

A mameluk arcok csupa vigyorgóra idomultak. Derültséggel vegyült zaj hullámszórt át a termen.

— Nos talán nem igaz? — kérde Olay, végigtekintve a mozgó tömegben.

A miniszterelnök a kalapját vette, s kifelé indult a terem-ből. De a mediumon gondolkozva állt meg, s mintegy önkéntelenül *vállat vont*.

És ez a vállvonás volt eddig a legerősebb kritika a kézcsók ügyében.

*

Ülés után azon gondolkoztam, hogyha van *udvariatlan párt*, mely a kézcsókért interpellálja Széchenyit, ha esetleg *udvari párt* is lenne a Házban, most az is interpellálhatna egy minisztert, mégpedig éppen magát Tiszát:

— Igaz-e, miszerint a miniszterelnök szürke nadrágban jelent meg a királyné kíséretében a kiállításon?

S a két interpelláció tökéletesen megenné egymást.

Mert ha e kor társadalmának megírója egykor megtalálja jellemző vonásnak, hogy Széchenyi kezét csókolt a királyfinak, s a tintatartójába mártja tollát, hogy *bizantinizmust* rajzoljon; ha azonban eközben a királynét kísérő szürke nadrágos miniszterre bukkan, nyomban kibékül az elhamarkodva elítélt korr-al, s mérges tintájú ironádját lecsillapodva hömpölygeti meg a porzótartóban.

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

Arról beszélgettünk nemrég e lapok szerkesztőivel, hogy jó volna havonként egy-egy fecsegést írni a Ház üléseiről.

— De hát azokban a hónapokban, amikor nincsenek ülések?

— Akkor a reminiszcenciákat tálaljuk fel. Politikának mindig lenni kell. Ha a képviselő urak magok nem csinálnak — hát visszatérünk a régre.

Most éppen ez az eset van. Honatyáink ott vannak a dupla kréta országában, Bécsben, a delegációban. Vallatják a szegény Kálnokyt. Mire ismét visszatérnek a Sándor utcába, mire végigeszik magokat a tömérdék banketten s kipréselik belőlük a milliákat, addig már a »Magyar Szalon« e havi füzeté is régen a régen alatt lesz.

A »Ház«-ból ez idő szerint igazán csak maga az épület van meg.

A trikolór, melyet a rajzoló feltűzött a homlokzatára, csak előlegezve van. (Hanem iszen majd adnak öneki a horvátok, amiért az ő fiók-zászlójukat elhagyta.)

Nemkülönben előleg az országcímeres botú, medvebórsüveges kapus is, aki immár a téli uniformisába van bújtatva; így néz ki az igaz, ha nekiöltözködik, de van is eszébe, hogy ott künn ácsorogjon; nehéz hivatal az övé. (Ha a nagyságos urak már azért is panaszkodnak, mert ülnek a hazáért, mit szóljon ő, aki állva szolgálja az országot?)

Ilyenkor behúzódik a »Fekete kutyá«-ba, vagy a »Három egérhez« című csapszékbe (akár itt, akár ott bizonyos szolidaritásban van a »Kék macská«-val) s ott játszik a többi teremőrökkel durákot. Hát bizony a nagyságos urak is éppen azt csinálják, csakhogy egyebütt és másformán.

A kapus úr különben sem tartja magát sokkal kisebb perszónának, mert szó ami szó, képviselő van vagy négyszáz, de portás csak egy van az Országházban. Süvegét legfeljebb a nagy kapacitások előtt billenti meg, mikor a lépcsőzeten jobbról-balról felsétálnak mellette, mint köpűbe a gyülekező méhek (here a nagyobb részük), az érkező kocsiknak, mielőtt kinyitná, jól megnézi előbb az ajtaját: hozzá sem nyúl, ha csupán *szőlőtőke** van rajta s nem koronás címer.

* monogram

Ha már fel van húzva a nemzeti zászló s kiöltöztetve a portás, akkor isten neki, mi se sajnáljunk egy kis koncessziót, varázsoljuk vissza a legutóbbi üléseket és tegyünk egy sétát a parlament helyiségeiben.

Nagy zsi bongás van a folyosókon, szórakoztató tarkaságban hullámzanak kisemberek, nagyemberek, szélsőbalok és petrifikált mamelukok, vidéki deputációk és Haluska Jánosok.* Apró csoportokba állva beszélgetnek, trécselnek, komolyt tréfással vegyítve, játszi pajkosságot fűzve néha a keserűségbe is.

Lesz-e igazán háború? Mért nem volt Tisza Kremsierben? A »Kék macská«-ban egy idő óta vereshajú szakácsnének kell lenni, mert veres hajat talált a minap a rétesben Beöthy Aldzsi. Hát igaz volna, hogy Andrássy után megint visszakíváncoznak az udvarnál? (Nem hiszem — elménckedik jólrosszul Prileszky —, Bécsben székel az udvar és nem *Kókán.*)

Egy másik csoportnál a jövő kérdéseit hányják-vetik. Milyen Teleszky István örökösödési elaborátuma? Jól megcibálgatta Zsögöd Benó. Az aztán a nagy jurista! Kár, hogy nincs bent a parlamentben! Vajon be meri-e hozni Tisza az ötesztendő mandátumot?

— Minek az? — mondják a mamelukok.
— De hisz sokkal szabadabbak volnátok.
— Nem kell nekünk más szabadság, csak az, hogy szabad legyen Tiszát szeretni.

Az antiszemita csoportban valóságos fölfrissülés érezhető. Egy új kérdés foglalkoztatja valamennyiöket (amint ott ülnek a miniszteri szoba környékén egy csoportban), melyet Andreánszky Gábor vetett fel. Nem valami fontos politikai kérdés vagy idea, mely még rekonstruálhatná a szétzüllött pártot, hanem csak egy találós mese . . . De éppen a párt komolyságához való; találgatják is erősen:

— Tizenhat gyertya ég egy csillárban, ha négyet eloltanak belőle, *hány marad?*

Tizenkettőt mond mindenik, de Andreánszky a fejét rázza, mert ő azt állítja, nem tizenkettő marad, hanem csak az a négy, amelyet eloltanak, a többi gyertya elég.

* Haluska János parlamenti műnyelvon: választót jelent.

Nem is egészen bolond mese. Az antiszemiták olyanformán kezdenek már gondolkozni, hogy jó lesz elkoppantani azt a gyűlöletes lángot, mert az el nem fűjt gyertyák tövig el találnak égni — a választásokig. És csak az eloltott gyertyák maradnak meg.

A foyer-ben Csernátony Lajos szincerizál a nagybajuszú Orbán Balázssal és Chorinnal.

A teremnek sok szívesen hallgatott beszélője van, a folyosónak egy sincs olyan, mint Csernátony. Vele csak az öreg Pulszky versenyzik még szellemességben, de az öregúr sokszor ereszti hosszú kantárra az emlékező- és képzelőtehetségét, míg ellenben Csernátony mindig találót mond s ebben áll az ereje. Grünwald Béla üde tehetségének erejével mindenre csillogó zománcot von, amit elbeszél, Ábrányi Kornél sziporkázó ötleteivel imponál és elkalandozó svádájával mulattat, Szontagh Pál szintén a nagy elbeszélők közül való, de ő leginkább anekdotizál s nem a napi eseményekre alkalmazva. A legtöbb politikai mag mindig a Csernátony idézeteiben és megjegyzéseiben van. Grünwald a száraz igazságot felolvasztja szépirodalmi cukorban s színes bonbon stanielicikban dobálja el. Csernátony a cukorból is valami keserű extractumot csinál. Még ha adomát mond is el, az akkor bizonyosan ráillik a helyzetre.

Alkalmasint most is olyasvalamit beszél Chorinnak és a »csont báró«-nak, Orbánnak.

Azt hiszem, kitalálom, hogy mit. Fogadjunk rá, hogy a *tigrisek történetét* meséli nekik.

Egy erdélyi főúrnak a fia (éppen bent ül most is a büfében), aki Indiában a tigrisekre vadászott, egyszer az apja asztalánál közkívánatra a vadászkalandjaival kezdte mulattatni a társaságot.

— Megálltam egy fánál, hát jön rám szembe egy nagy tigris, puff, lövök és halva marad, megyek tovább vagy négy lépésnyire, hát megint előbukkan egy tigris, töltök, lövök, puff, elterül; egykedvűen ballagok egy cserjés felé, hát újra egy tigris jó, töltök, lövök, s hörögve esik össze. akkor aztán megindulok balfelé s a sűrűségből . . .

— Te fiú! — kiált közbe indulatosan a grófocska apja. — Mindjárt kilöklek innen, ha még egy tigris kiugrik.

Eddig is elég mulatságos az eset s úgy nevet rajta Orbán

Balázs, hogy megreng bele a nagy bajusza, — pedig csak ezután lesz még jóvá az adoma, miután elbeszéli hozzá a tanácssteremben történeteket.

Mihelyt gróf Szapáry benyújtotta a jövő évi költségvetést, Tisza Kálmán állt fel s letett a Ház asztalára egy paksamétát:

— Van szerencsém benyújtani a belügyminisztérium *túlkiadásait*.

Mire felállt gróf Széchenyi Pál s hasonlóan mondá némi pironkodással:

— Van szerencsém nekem is bejelenteni a kereskedelmi minisztérium *túlkiadásait*.

(Te is fiam, Brutus? gondolta magában Péchy Tamás.)

Felugrott most Trefort.

— Van szerencsém bejelenteni a közoktatásügyi minisztérium *túlkiadásait*.

Lassan, félénken kezdett emelkedni székében a beteges Pauler.

— Van szerencsém .

A mamelukok elsápadtak s búsan sóhajtják:

— Jézus Mária, *ha még egy tigris kiugrik!* .

Az erdélyi grófocskán fogott akkor a szó, de itt nem használt semmit a sóhajtás, még két tigris ugrott ki ezután, mert nemcsak Pauler, de még báró Fejérváry hadügyminiszter is elrebegette a szemérmes vallomást: »Van szerencsém benyújtani stb.« (Jól kiválogatták ezt a kabinetet, hogy úgy egy húron pendül.)

De nem bánja azt Csanády Sándor, akármi lesz az államkasszával (úgyis minden pénztárnak az a rendes baja, hogy kevesebb van benne, mint amennyit ki szeretnének venni belőle), csak a jegyzőkönyvnek ne legyen semmi híja.

Bizony nem sajnálja érte azt a fáradságot, hogy egészen a jegyzői pulpitushoz megy, rákönyököl s fülét odaigazítva a hang irányába, nagy figyelmesen hallgatja, amíg felolvassa Szathmáry György, kinek csak az egyik keze látszik: néha egyet-egyét csuklik közbe, amitől vállig összezeressen az előadói széken Hegedüs Sándor.

Ha valami hibát vesz észre, kötekedve int a kezével, vastag szemöldöke tiltakozólag szalad fel a homloka közepéig, nyaka kidagad, szemei kidüllednek s alig várja a végét, hogy

lázonghasson. Hadd rázza egy kicsit a fejét a tisztelt miniszterelnök úr.

Noha csak a jegyzőkönyv a Csanády specialitása, azután is figyel ő az egész ülés alatt, el nem unja a leghosszabb beszédet sem, éber örökké, vagy legalább annak *látszik*: mert nem lehetetlen, hogy olyan ülések alatt álmódja azokat a csodálatos diskurzusokat őfelségével a királlyal.

Hanem ha már látták a Szathmáry György kezét, vegyük elő a fiókból és mutassuk meg egészen is, mert ámbár egyike a tehetségesebb jegyzőknek, mégsem hiszem, hogy annyira vinéné valamikor, mint Szt. István, akinek az egyik keze is elég — egy egész processzióhoz.

Annál is nagyobb violencia lenne Szathmáry Györgyre, hogy csak egy kezét lássák, mert neki igazán száz keze van. Könyveket ír és fordít, közoktatási ügyeket referál, naptárt szerkeszt (a mamelukok életrajzaival), vezércikkeket farag, statisztikát csinál minden képzelhető dologról, az oláhokat üldözi, ahol éri (de nem igen éri), egyszóval a legszorgalmasabb ember a Házban, akinek arcáról olvasható le a rimánkodás: »Adjatok nekem minél több munkát« . . . És azt adnak is neki. A jegyzői karban is a dolgozó jegyzők közé tartozik. Mert a jegyzőknek [két] fajtája van, az »igás« és a »parádés« jegyző.

A parádés jegyző ez idő szerint Ábrányi Kornél, ő hordja az üzeneteket a főrendiházba. Ővé ideiglenesen az ősi atilla (melyet még Széll Kálmán testére szabtak egykor), a molyette süveget kevély sastollával s a rezes veretű fringia. Ez az egyetlen középkori remanencia még, hogy díszjegyzők hozzák, viszik az üzeneteket a két parlamenti ház közt s átadják élőszóval, hajlongási ceremóniák mellett.

De ha ez az egyedüli cafrang a tanácskozási ügymenetben, van aztán elég minden másban. A »kegyelmes urak« veszedelmesen kezdenek elszaporodni a Borossok, Szomjasok és Iszákovicsek parlamentjében. Az élőködés, a gomblyuk-betegség és rangórság valóságos járvánnyá lett.

Még azok is nyakig benne vannak, akik gyógyítani akarnak.

A jó öreg Nendtvichsel történt a minap, mikor Kossuthnál járt künn, hogy amint nagyon kikelt az ősz hazafi előtt a rettenetes rang- és címerhajsza felett, ékes szavakba öntött

mennykövekkel ecsetelve azt, Kossuth elmosolyodott felette:
— Igazán olyan nagy ellensége ön a címeknek? — kérdé szelíden.

— Egész szívemből, kormányzó úr.

— Ej, ej, hisz akkor ön engem gonoszul megréfélt.

— Hogy merészelném én azt? — szólt Nendtvich megütődve.

— A névjegyet értem, melyet az imént beküldött szolgámtól.

— A névjegyet? — hebegte a derék öregúr.

— Igen, nézze! Rajta van, hogy »Nendtvich kir. tanácsos«.

... De íme, most veszem észre, hogy csevegés közben egész Turinig értünk.

Már *innen* aztán csakugyan nem merem az olvasót egy lélegzetre ismét visszavezetni a Házba.

A T. HÁZBÓL

[dec. 2.]

Ma vízi ügyek tárgyaltattak, de nem olyan *vízi ügyek*, mint aminők a klubban folynak, minélfogva nem is volt olyan érdeklődés, mint a klubban.

Hanem azért partnerek, keverők és osztók itt is voltak. Hegedüs mint vorhand, előadta a szegény Temes—Bégavölgyi társulat pénzügyi nyavolyáit, hogy jutott zilált anyagi viszonyok közé. A régi történet, mely örökké új marad.

A magánember zilált anyagi viszonyokba jutván, rendszeren főbelövi magát, de miután egy társulat, erkölcsi személy lévén, ilyesmit nem tehet, nincs más mód, mint hogy az állam rendezze ügyeit.

Falat hasogató éljen viharzott fel e pillanatban, mely megindult az elnöki szék jobboldalától, s végighullámozott a Ház félívén, túl a középig, hogy onnan újra visszahömpölygjön harsányabban.

Hegedüs elhalványodék, s meghökkenve halt el ajkán a szó.

»Mit mondtam? Mit jelent ez a "Moriatur"? Én valami különöset mondhattam! Mert az lehetetlen, hogy a Ház ilyen fizető kedvében legyen! A tizenkét millió garancia elvállalását éljenezik? Lehetetlen!«

Nagy zavar festekezett arcán, míg végre megpillantotta, hogy a generális lépett be, de a nagy éljenzés elől először az elnöki drapéria mögé bújt, míg végre kénytelen volt összehúzott vállakkal a helyére hatolni, ahol letelepedve, megkezdé a — *második tízesztendőt*.

Csillapodván az ovációk, a két ellenzék kezdé meg kedélyes ingerkedését (mert a javaslatot ők is pártolták), de oldalvást mégis tépázták és csipkedték a kormányt, különösen a daliás Liphay Béla báró fejezett ki rosszallást a kormány ellen, mire a pénzügyminiszter érezte magát találva, és visszavágott:

»A rosszallás csak a társulat *vezetését* érheti.«

Erre meg aztán Liphay érezte magát találva, de már vissza nem vágott.

Legjobb volt azonban a Darányi beszédéből kiszögellő dialóg.

Darányi egy igen élénk szónoklatban fejtegette, hogy hova lett a hatmilliónyi kölcsönből, melyet a társulat fölvelt, az elkallódott kétmillió. Kifejti, hogy az a kölcsön folyóvá tételével ott veszett. Ha tehát a veszteséget keressük, ezen kétmilliót ott megtaláljuk.

— Dehogyan találjuk! — szól közbe Wahrmann.

— Igen-igen, az a baj, hogy nem találjuk — folytatá Darányi, s úgy ő, mint az egész Ház hatalmas kacajjal siratta el a kétmilliót.

Fent a karzaton roppant gyönyörködtek ebben a vidorságban a tegnapról való maradék Haluska Jánosok. Tudom, mondogatták egymásnak:

— Van itt még pénz szépen!

Egyébiránt a folyosó is tele volt a miniszterelnök tegnapi vendégeivel. Általában népes Ház és népes folyosó volt, mert a mamelukok összejöttek a tegnapi ünnepélyre a világ minden részéről, s ennek az élményei képezték a mai diskurzust.

Hogy milyen szép válaszokat adott a generális. Megfoghatatlan, mennyire győzte szóval.

Még bámulatosabb, mondák mások, mennyire győzte lábbal! Mert öt-hat óra hosszat hallgatni ünnepi beszédeket rettetes lehet ülvén is, de még iszonyatosabb *állva*.

Egy küldöttségvezető kedélyesen mesélte el, hogy éppen

négyféle küldöttséget vezetett, kiment, meg bejött új emberekkel és új dikcióval. Még egy ötödik deputáció is várta az udvaron, de azt nem merte bevezetni, mert már a negyediknél is gyanús szemekkel nézett rá Stesser osztálytanácsos.

A kocsik méregdrágasága nemcsak hogy tetőpontra emelkedett a tegnapi estélyre, de az elbizakodott kocsisok még azonfelül fumigatíve is viselték magokat.

A folyosón panaszkodott valaki, hogy csupán egy helyet akart bérelni a maga számára a bérkocsiban, s kérdé, mit fizet.

— Miféle az úr? — veté oda hetykén a kocsis.

— Képviselő.

— Nos, ide akkor azzal az öt forint huszonöt krajcárral!

Mínthogy azonban Csernátony, aki sok okosat mond, nem mutatkozott a folyosón, Pulszky, aki sok szellemest összecseveg, morózus volt, Szontagh pedig, aki sok mulatságos dolgot elszór egy-egy délelőtt, hamar hazament, a folyosón meglehetősen köznapi és unalmas hangulat uralkodott.

Végre délután egy óra táján híre terjedt, hogy Horváth Gyulának egy vice van.

Legott egész karavánok indulának Horváth Gyula keresésére a Ház labirintjeiben.

Kutatták, mint a tűt. Talán a teremben van? Talán a büfében? Ott sincs! Hátha a karzatra ment fel?

Végre megtalálták a ruhatárban. De már akkor éppen a télikabátját húzta, s siető léptekkel vitte haza az egyetlen viccet, mely ma a Házban termett.

A HÁZ ATILLÁJA

Mikor Törs Kálmánt, aki tudvalevő dolog, egyike a legszerényebb embereknek a világon, megválasztották jegyzőnek, mindjárt megijedt attól, hogy őneki díszben kell átjárni a főrendiházba, csak akkor nyugodott meg, midőn Ábrányi Kornél megvigasztalta:

— Majd hordozom én az üzeneteket.

Ábrányi Kornél lévén ez idő szerint a legszebb jegyző (még

Popovicsot sem véve ki), a jegyzői kar egészen belenyugodott: »Kornél jó lesz reprezentálni«.

Annyival is inkább jó lesz, mert a főrendiház már elvesztette szép jegyzőjét, gróf Cziráky Bélát. (Az ellen mindig Fenyvessy Ferencet kellett tromfnak kiadni.) Most azonban csak Gyulai Pál és báró Nyáry által üzennek a főrendek. Ezekre elég válaszznak a délceg Kornél is, akinek ugyan már ritkul egy kicsit a haja, de a szemei még élénken csillognak.

Mind jó lett volna az, de a képviselőház ócska atillája, s molyette sastollas fővege sok keserűséget okozott Ábráynak. A rettenetes dohszag, mely e ruhadarabokból kiárad, a fakó foltok a kalpagon, az egérrágta apró lécek az atillán, s végre egy negyedszázad jegyzői karának izzadsága az atilla hóna alatt.

Mikor először magára húzta dobogó szívvel, kipirult arccal (mint a bálba készülő szűz az első muszlinruhában), madarat lehetett volna vele fogatni, de mihelyt megnézte magát a tükörben, elszontyorodott.

Az atilla bő volt, s leért a térden alul, a főveg szűk volt, s a feje búbján ült.

— Hiszen egész figura vagyok benne — mondá, s elkedvetlenedve állt meg a Ház kapujában, mérlegelve a járókelőket, hogy el merjen-e indulni ebben a ruhában első nagy útjára, a méltóságos főrendek magas színe elé. Nem mert.

Intett a fiákeresnek, és az vitte el kerülő utakon a Múzeum kapujához.

Ott éppen egy csinos asszony sétált. Villámsebesen ugrott be a kapu alá, hogy ne lássa ebben a dísztelen állapotban, s úgy adta át első üzenetét némi szégyenkezéssel.

Végre azonban hozzátörődött az öreg atillához (mibe nem törődik bele a szegény ember?), s rendbe folydogálának az ország dolgai. Üzenetek jöttek-mentek, nem volt semmi fennakadás, s azt lehetett volna hinni (sőt Szapáry pénzügyminiszter fejében úgy is van az kikalkulálva), hogy a vén atilla még eltart ebben az épületben. Az új Tömő téri palotában lehet majd aztán egy szép, új öltönyt csináltatni. Vagy addig meg is halhat valaki, aki a magyar ruháját eltestálja a hazának.

Mondom, így álltak a dolgok, midőn végre nyilvános csúfot vallott az ország atillája.

S az atillában (milyen szerencsés ez az Ábrányi) éppen Törs Kálmán volt benne. Szegény Törs Kálmán! Mindjárt olyan rossz előérzete volt a díszjegyzőséghez!

A mai főrendiházi ülésre ugyanis — hogy volt rávehető, szinte elképzelhetlen, de mégis tény — Törs vitte át az üzenetet.

Derült mosoly lebegett a komoly főrendiek ajkán, mikor a jegyző belépett.

A fejéből csak egy darabka látszott ki felül, a többit elfedte a rettenetes bő nyak, az ujjából semmi sem látszott.

A babonás Szapáry háznagy rémülve nézett az ajtó felé: — Jézus Mária! Hogy jött be ez az atilla?

A papok közül egyik keresztet is vetett magára.

Végre amint közelebb jött, észre lehetett venni, hogy nem magától jött be a ruhadarab, hanem mégis van benne valaki.

Egészen bizonyossá ez csak akkor vált, mikor Törs Kálmán megszólalt, de hangja csodálatosan úgy hangzott, mintha valahonnan *messziről* beszélne. De valóban is messze volt a nyilvánosságtól — az atilla egyik oldalába elrejtve.

Mikor elvégzé mondókáját, zavartan állt meg helyén. Alig mert megmozdulni. Száz, méltóságosan nevető szem volt ráirányozva. Megijedt. Átérezte a helyzet rettenetességét, s képzelete még a valónál is jobban *nagyította* meg az atillát. Félt mozdulni, hogy rálép az uszályára. Mert káprázó szemében a szerencsétlen öltöny uszályokat eresztett, véges-végig a terem padlatán. Azt hitte, rögtön elesik, ha rátapos. A fringia feszélyezte. A funkciója már bevégeződött, de ő ott maradt, sem jobbra sem balra nem mozdulva, állt tehetetlenül, s kedves, szelíd arcán lerajzolódott a roppant zavar.

Mi lesz ebből? Mért nem mozdul? — találgatták a főrendiek.

Végre Szapáry kezdte bedugdosni a padba.

— Tessék, kérem . . . ide.

De Törs bátoritanul nézett körül és nem mozdult.

Csak nagy biztatásokra mert végre a pad felé indulni, fölfogva az atilla két szárnyát, mely most úgy nézett ki, mint egy óriási denevér kipeckelve.

Bezzeg örült aztán Törs, mikor a padban volt, de még jobban örült, mikor egészen odakünn volt. Tudom, megfogadta,

hogy nem visz többé üzenetet, míg új atillát nem szerez a Ház.

Mert mégis komikus dolog, hogy míg van olyan államtitkárunk, akinek százhusz nadrágja lóg a fogason, magának az országnak ne legyen egy jóra való ruhadarabja.

Ezt még Zsedényi Ede is megmosolyogná, ha élne.

A T. HÁZBÓL

[dec. 8.]

A mai ülés igen kedélyesen kezdődött.

Az előadó, a szóke szakállú Dárdai Sándor humorizálni kezdett. Kijelenté, hogyha ez a javaslat a kormány hatalmát szélesítené, ő maga szavazna ellene.

Kétkedő mosoly ült minden ajkon; de azért van abban valami, amit beszélt. Ti. nem abban, hogy ő ellene szavazna valaminek (mert nem olyan rossz ember Dárdai Sándor), hanem abban, hogy ez a javaslat igazán nem fog használni a kormánynak.

S azonfelül mégis olyan szükséges, mint a mindennapi kenyér.

Mert egyrészt a képviselői tekintélyt emeli az ötéves mandátum (bizony már ráfér egy kis tatarozás arra is), másrészt pedig függetleníti a képviselő állását bent a parlamentben.

A hároméves képviselő igazi rabszolga. Az első évben még friss emlékezetében vannak, amiket otthon ígért, s ezek feszélyezik. A második évben látja, hogy amiket ígért, azokat nem teljesítheti, tehát a mamelukságban keres támaszt. A harmadik évben azon töpreng, hogy hol találhatna egy kerületet, ahol még nem ösmerik. Mert ott talán még megválasztják.

Az ötéves képviselő úr lesz. Az csak az ördögtől fog félni, de a minisztertől nem, mert az ördögről biztos, hogy a hatodik évben is még — ördög lesz.

... S ha egyszer a mamelukok nem fognak félni, majd akkor tessék őket megnézni, milyen kemény legények lesznek!

... Íme, még nincs is meg az ötéves mandátum, és már azt meri mondani Dárdai Sándor, hogy ő meg nem szavazná azt a javaslatot, ha az a kormány hatalmát növelné.

*

Lucskos, kellemetlen idő volt. Az eső is szemzett odakünn. A folyosók habituéi nyomott hangulatban voltak. Semmi felvillanyozó pletyka. Egy-egy mosolyt szenteltek itt-ott az Irányi által kezdeményezett »erény-egylet«-nek, ahová (általános a megütközés) nem hitták meg Csanádyt, ami még annyival jobban fáj Csanádynak, mert Pulszky Ferencet meghítták, aki azonban az üzente:

— Várjatok még. Majd én is belépek, de csak vagy *tíz év múlva*.

A nagy adomázók pihentek ma. S a nagy orátorok is pihentek. Általános elégtelenség ütött ki. Hoitsy a karzat ellen panaszkodott, hogy nem szép, Czincz apó a karzaton a földszint ellen panaszkodott, hogy nem érdekes. Csernátony a nedves időjárást szidta, Beöthy Ákos a Ház akusztikáját, amelyik megvékonyítja a hangot. Mindenkinek volt valami duzogznivalója, csak Szentgyörgyi államtitkár ült ott a minisztere széke mögött megalégedve. Egészen úgy néz ki őméltósága, mint egy megöregedett Ámor. Csak a nyila hiányzik.

Különben az egész teremnek gyűrött, színehagyott képe volt, az egyforma barnaságból csak a Justh Gyula szürke kabátja rítt ki. Szontagh Pál bóbiskolt, Csanády ásítózott, amit meglátva a szemben ülő gróf Bánffy Dániel, elkezdett vele versenyezni. Észrevette ezt Csanády csakhamar; és csuklásra fordította a dolgot. (»Énrajtam ki nem fogtok semmi-
ben.«) Csak gróf Kinsky Nusi állt szokás szerint a jegyzői helyek elé, hogy lássák, míg ellenben a Hegedüs József széles háta mögé lapult Várady Gábor, hogy ne lássák.

*

Különben a mai ülés folyamát így írja le nálamnál sokkal jobban egy képviselő:

Ma járt le egy váltóm, amelyről teljesen megfeledkeztem. A zsiránsaim képviselők. Gondoltam magamban, hátha megcsípem őket a Házban. Isten neki, benézek. Már öt esztendeje nem voltam bent. Fád egy dolog az, ott ülni és hallgatni azt a sok szürkeséget. Különben sem tartozom vele. Én megfizetem a mandátumot, punktum. Azt teszem hát vele, amit akarok.

A Sándor utca szegletén találkozom egy ellenzéki képviselőtársammal:

— Hová, hová?

— A Házba.

— Komolyan a Házba jössz?

— Valakit keresek ott.

— Mindjárt gondoltam.

— Hát hogy vagytok most ott?

— Köszönöm, megvagyunk a régiben.

— Apropó! Mit tárgyaltok ma?

— Az ötéves mandátumot.

— Ötéveset?

— Az ám! Behozza Tisza. Hát nem szoktál újságokat olvasni?

— Nem. No, az derék. Ennél még okosabbat se csinált. Reményilem, helyesled.

— Kellett már, barátom, mert nem bírjuk a költséget, és mert demoralizálja a kormány a népet a gyakori választásokkal, de azért ellene szavazok.

— Ellene szavazol, de már azt ne tedd! Mert az véték. Biz' isten, kivárom az ülést, és ott leszek a szavazásnál.

— Azt megteheted, de ma még csak az első nap van, a premier. Majd valamikor a hét végén beszéljünk a szavazásról.

— No, engem ez a vita érdekel. Ez már olyan kérdés, amely mindenkinek a zsebéhez szól. Megteszem, amit sohasem tettem még, végighallgatom a mai ülést.

Miután rendbehoztam zsiransaimmal a dolgomat, bementem a helyemre, mely nem messze van Ivánka mellett, azaz csak volt . . . hét éve már annak, ahogy odaragasztottam a vizitkártyámat. Hova lett már az azóta!

Mindegy, meghúzódtam távol csöndesen. Nehányan még rámismertek, s nevetve integettek üdvözlőleteket, a nagyobb rész idegenül bámult rám. Ezek most mind azt hiszik, hogy valami új képviselő vagyok. Pedig már tizennegyedik éve vagyok honatya.

Tisza is felém nézett egy percig, de ő már nem ismert rám. Nagyon megöregedhettem azóta.

Szinte jól éreztem magam, régi idők emlékei kezdtek átmelegíteni, mikor még én is passzióval jártam-keltem itt, azzal

a naiv hittel, hogy törvényeket csinálók az országnak. Éppen öt év kell ahhoz, hogy az ember belássa, miszerint semmit sem csinál. Jó, hogy ennyire lesz szabva az új mandátum.

Hanem ha már itt vagyok, ez egyszer figyelmesen meghallgatom a szónokokat. Milyen szerencse, hogy éppen az első napra jöttem, amikor a nagyok beszélnek, s leszedik eszmék dolgában a tejfölt az apró-cseprő szónokok elöl. Persze öt év óta már sok nagy ember támadhatott itt . . .

Alig vártam, hogy az előadó befejezze, ki nem állhatom a bevezetéseket.

Utána felállt Herman Ottó. Okos ember . . . Szeretném a mi oldalunkra, de előbb lenyíratnám azt a nagy haját a rendelkezési alap költségén. Egészen szépen beszélt, az ötéves mandátum ellen, de meg nem győzött. Ámbár megvallom, nem hallgathattam ki végig, mert egy incidens elfordította a figyelmet beszédjéről.

Egy gömbölyű arcú, csinos, daliás úriember lépett be élénk fényű szemekkel s rövidre nyírt hajjal, mire nagy éljenzés támadt a szélsőbaloldalon.

— Kit éljeneznek? — kérdem a szomszédomtól.

— Azt, aki most belépett.

— Ki az?

— Rigó Ferenc.

Hüm! — gondoltam magamban — új nagyság! Tessék, nem is hallottam eddig a nevét, s most már restellek utána kérdezősködni. Hátha kinevetnének. Egészen elmaradtam a kortól.

Amint bevégezte Herman, a jegyző harsányan olvassa: *Horváth Mór!*

Az ördögbe is, megint egy új vezéregyéniség, mégpedig a mi pártunkon! Az első, aki a csatatűzbe lép. S ezt sem ösmerem.

Amint így röstelkedem, oda sem figyelve a szónokra, megint a csengettyű szavára rezzenek fel, minthogy most már látom, az a szokás van, hogy az elnök minden szónoknak beharangoz.

Valóban megint új szónok lépett a sorompóba.

— Ki ez? — kérdem ismét a szomszédomtól.

— Kubinyi Árpád.

Azt se ösmertem. Ez már mégiscsak furcsa dolog.

Engem bizonyosan megcsalt a barátom, aki azt mondta, hogy a vita első napja van. Ámbár mégis az van, mert az előadó is beszélt. Egészen belezavarodtam. De talán nem is vagyok én a magyar parlamentben, hanem eltévedtem, valahol egyebütt vagyok? Azazhogy mégis a magyar parlamentben kell lennem, mert mindenki az angol parlamentről beszél.

Ilyen találgatások között izzadtam, mikor újra csenget Péchy, s kiáltja a jegyző »Margittay Gyulá«-t, mire egy kedves mosolygós arcú, egy kicsit kopasz úriember dől neki az öt éves mandátumnak.

De már ezt meg nem állhattam szó nélkül. Odamentem az elnökhöz.

— Ösmersz-e még, kegyelmes uram?

— Hogyne ismernélek. Hogy jössz te ide?

— Úgy-úgy, pirogass meg, bátyám, megérdelem, mert annyira mentem a hanyagsággal, hogy képviselő létemre már a nagy talentumokat sem ismerem, az egy Hermant kivéve, akit már azelőtt is tiszteltem.

— Miféle nagy talentumokról beszélsz te?

— Hát akik ma szónokoltak. Nagy pietással hallgatom őket.

— Velem ne humorizálj, mert megvonom aapidíjaidat — mondá Péchy, és megfenyegetett a csengettyűmozgató kezével. — Eleget bosszankodom már anélkül is, hogy mindjárt az elején ilyen sekélyes a vita. Apró emberek elrontották!

— De hát hol vannak a nagy embereink?

Péchy rám nézett a szelíd kék szemeivel, aztán egy lutheránus mosollyal vállat vont . . . De már ha így van, ha a nagy emberek már kipusztultak a Házból, akkor csakugyan érdeemes lesz nekem is szorgalmasan bejárni.

A T. HÁZBÓL

[dec. 10.]

Ma erősebben lüktetett a parlamenti ferbli, s ha aluszkony volt is imitt-amott a Ház, egyszer-másszor föl-fölvillanyozták (nem a beszédek, annyira nem ment, hanem) élesebb közbeszólások, zajosabb jelenetek.

Jobban is kezdődött a mai ülés, mint a tegnapi: legelsőnek Irányi adta a vizit. Irányi beszéde mindig sima, gyűretlen, mint a kivasalt posztó; ma is olyan volt. Az ötéves mandátum nem kell neki.

Azután Andrassy Manó gróf egyengette ki terebélyes termetét, s non chalance-szal kiáltott »besszer«-t, védvén a javaslatot, miközben kacéran csillogtatta, nem a szónoki tehetségét, hanem briliáns gyűrűt a kezén (mintha egyebe se lenne ezenkívül otthon). Miután egy kicsit megtapogatta szokott zúrzaros modorában az ellenzék vékonyabb testrészeit, pártolja az ötéves mandátumot. Hiszen világos dolog, hogy az a jobb. Eddig minden három évben adott Rozsnyó városának egy megsűtni való ökröt, ezentúl csak minden ötödik évben kell adnia egyet. Mi? Hé? . . .

Mert valahányszor a nemes gróf valamely orációt bevégez, rendesen megáll az odacsapott »puktum« után, s kérdőleg dűnnyög: »mi? hé?«

Tóth Ernő, fiatal, szöske szónok ment be Andrassy után meglehetősen rossz blatra — a Komjáthy Béla hangját és népies allűrjeit utánozva.

Nem jött ki neki semmije. Hiába segítettek gusztálni a társai.

Hanem jó játékos a huszárhadnagyképű csornai prépost, Kuncz Adolf, aki ügyesen keverte fel a kártyákat, bár egy kicsit papi elokvenciával, sok igazat mondott a választási kampány izgatásairól, a nép megrontásáról, hogy miként szabadítják rá a választókra presszió gyanánt a nem választók csöcselékét.

Licitált erre báró Andreánszky Gábor, aki hazard firma az ilyenekben, s az egész szélsőbal haragosan mordult fel, amiért csöcseléknek nevezte egy pap az ő nyájának a cenzusból kiesett részét.

Mire megint felkelt Kuncz és visszavágott. A Ház izgatott volt e feleselés alatt. Hullámozott, zajgott, hogy ugyan ki húzza be a »zsinór«-t?

Andreánszky volt az erősebb, kivágta a legjobb ötletét:

— Krisztus urunk egy szegény ácsmester fia lévén, ma ő sem volna választó, hanem Kuncz szerint csöcselék — s dühösen dobta el ceruzáját, s guggolt le a padba.

Krisztus urunk ekképp vonatván bele az ötéves mandátum vitájába, szükségét érzé a lovagias Rácز Géza, hogy egy kicsit bosszút álljon a felfeszítóin. S keresztény szeretettől áthatva festett lándzsájával nekirontott a zsidóságnak.

Eközben belépett a főrendiház jegyzője, báró Rudnyánszky, egy szépen megkefélt atillában, s kardját megcsörrentve, illő meghajlással nyújtott át egy csomó átjatszott kártyát — akarom mondani — törvényjavaslatot, mire felhangzott az elnöki csengettyű újra, és Szalay Imre lett a »vorhand«.

Könnyű Szalay Imrének, mert ő már úgy is volt, hogy maga kérte aláírásával ezelőtt öt évvel az ötéves mandátumot (amire nézve hiába intette akkor Szentiványi Árpád: »Ne okoskodj Imre, hisz úgy aztán csak minden öt évben adhatsz túl a boraidon«), most hát már azt mondja, hogy neki is csak a három év kell, mert ő akkor »blindre« dolgozott. A mai képviselőháznak általában nincs joga, őszierinte, »elcuholni« a három évet, mert nem tartja a nemzet mandatariusának.

— Orbán Balázs! — olvasta a jegyző, de az óra már fél kettőre járt.

— »Pour les dames«! — gondolta az elnök — még egy tour s aztán bezárom a vitát, aminthogy be is rekeszté, miután előbb Orbán Balázs szokás szerint egy »girigari«-t vágott ki — természetesen az ötéves mandátum ellen.

Most aztán még két »mausz« következett, mely előre be volt jegyezve az interpellációs könyvbe, az egyik az Ugron Gáboré a nagyváradi püspökség vagyoni ügyében, a másik a Herman Ottóé a *ferbli*ről.

Soha még nemzetiesebb hurokat ember nem mozgatott meg, mint ma Herman, s illetőleg tegnap a Csemegi tanácsa a kúrián, mely egy ítéletben kimondá: hogy a ferbli nem szerencsejáték, mert kombináción alapszik, tehát hivatalból nem üldözhető.

A klubokban ünnepeltek tegnap. Én azt hittem Csemegi fáklyászenét fog kapni és szobrot (ami különben ezek után nem lehetetlen), a Ház folyosóin mindenki erről az eseményről beszélt. A képviselők elkapkodták a trafikokból a tegnapi lapokat, s vitték haza a feleségeiknek: »Látod, lelkem, látod, a ferbli nem hazárdjáték«, mindenki szebbnek látta a világot és tisztábbnak magát. Csemegi egy tollvonással megnemesítette

az erkölcsöket; bizonyosan benne van ő is az Irányi együletben. (Íme, milyen üdvös eredmény rövid két nap alatt!)

De a gonosz Herman nem tûrhette sokáig a dzsentrí örömet, s ma interpellációt intézett a szegény beteges Paulerhez, hogy adjon számot ezen döntvényről. Miközben élénk színekkel festette a ferblit, hogy mennyire alapul az a vak szerencsén, s mennyire hazárd a blindekkel és a visszavágásokkal.

A nagy ferblasták megrökönyödve könyököltek a padokban, s gyakran csóválták a fejüket tagadólag.

Némelyek Jakabffy üres helyét nézték dühösen, ahol Ivánka Zsigmondnak kellene tulajdonképp ülnie. Denique, jó volna most az öregúr a Házban. Mert most már szakvélemény kellene. De így van az, ha a kormány kitúrja a szakembereket. Ámbár akad itt elég auktoritás ezen a téren.

Nosza a jurista-ferblasták legott kotorászni kezdtek az agyvelejükben a corpus juris és az ócska dietai törvények közt, míg végre kigusztáltak egyet, s villámhíre ment a folyosón, hogy Csemeginek igaza van, mert ott a régi törvény: *»De actione Fiscí lusum sic dictum färbli nonsolo sorti commissum, locum que actionem Fiscí descendí.«*

Péchy Tamás maga is mosolyogva hallgatta a ferbli-interpellációt, de az idő előhaladott voltánál fogva, miután egyik pártnak sem sikerült még a másikat svarccá tenni, azzal az ígérettel oszlatta fel a Házát, hogy holnap délelőtt tíz órakor ismét folytatni fogják a játékot.

A T. HÁZBÓL

[dec. 11.]

Az ötéves mandátumról szóló vita egyre élénkebb. Első nap az apróbb emberek beszéltek. Bocsánatot kérek Darányi Ignáctól, mert ő beillett volna mai szónoknak is. (Budai embertől elég szép volt az ő beszéde.) Tegnap az úgynevezett »fenegyerekek« napja volt, ma végre a jelentékenyebb szónokok jöttek elő az odúikból (de nem Trutia Pétert értem), holnap pedig már bizonyosan az »eláll« kiáltások kezdődnek.

És az jól is van így! Mert a kis szónokok sohasem szedik el

a nagyok témáit, míg ellenben a nagyok majd mindig elszedik a kisebbekét, s azért posványosodik el harmad- vagy negyednapra a vita.

Ullmann Sándor kezdte meg a mai vitát szép beszéddel, mely azonban szinte párologott a lojalitástól, erőteljes logikával bizonyította, hogy az ötéves mandátum előnyösebb, de midőn ahhoz az érvhez jutott, hogy az a képviselőt függetlenebbé teszi, csak az egyik faktort merete említeni — hogy a Haluska Jánosoktól teszi függetlenebbé.

Azután Helfy Ignác beszélt élénken és szellemesen, neki-rontva (de nem nagyon) a miniszterelnöknek a különben elcsé-pelt elv-változtatásért, mely különböző variációkban a nap fő-témája volt.

Maga a miniszterelnök annyira hozzászokott a vádhoz, hogy ő is felhozta a folyosón:

— Bizony változnak az idők és emberek. Magam is csodál-kozom magamon, nemhogy Helfy ne csodálkoznék. Mikor annak idején a hatvanas bizottságban a közösügyekről, illetve a delegációkról tanácskoztunk, s én erősen elleneztem, Deák azt jegyezte meg:

»Lassankint hozzászokik a nemzet.«

»No, én sohasem szokom meg — vágtam közbe tüzesen —, azt az egyet jól tudom.«

»Már én pedig azt mondom, hogy még védelmezni is fogod« — felelte Deák.

Én ezt akkor nem hittem, de most már eszembe jut, vala-hányszor rám veti vasvillás szemeit Csanády Sándor.

*

Ma különben Csanády megint érdekes egyéniség volt: a képviselők nem győzték tudakolni a tegnapi affér lefolyását, melyet a »Pester Lloyd«-ból olvastak, hogy Tisza a korridoron véletlenül belebotlott, s kissé meglökte, mire a jó öreg tigris megfenyegette a miniszterelnököt. Hogy ővele ne kössön ki, mert így lesz, meg amúgy lesz.

Ma aztán Csanádyt kezdték ijesztgetni, hogy a miniszter-elnökkel nem jó lesz tréfálni, mert az sem ijed meg akármitől.

Évek előtt arra figyelmeztették a besúgók, hogy Németh

Albert utcai merényletet akar ellene elkövetni, tehát vigyázzon magára.

— Majd intézkedem — mondá.

S úgy intézkedett, hogy a szürkelovas fiákerét, melyen a Házba jár, hazaküldte.

— Ezután gyalog fogok járni a Házba egy darabig.

Hiába kérték, hogy ne tegye. Gyalog és egyedül ballagott le Budáról egészen a Sándor utcáig minden nap: hogy hadd csinálja hát meg azt a merényletet Németh Albert.

(Hanem annak esze ágában sem volt. A besúgók voltak rosszul informálva.)

A folyosón eközben híre terjedt, hogy Visi Imre beszél odabenn.

— De már azt meghallgatjuk.

Eldobták cigarettjeiket még az ellenzékiek is. A büfé egészen kiürült.

Visi érdekes ember. Egyik kiváló tagja azon fiatal csoportnak, mely a kormánypárt ifjú tagjai közt úgyszólván a »szellemi arisztokraciá«-t képviseli. Láng Lajos körül látszik gyűlni az ifjú nemzedék egy bizonyos része, melyet a barátkozáson kívül észrevehetőleg kötnek össze bizonyos magasabb törekvések is. Itt van az elmés Dániel Gábor, a mozgékony Molnár Viktor, a túlmameluk Gajári Ödön és a kedélyes Ullmann Sándor, stb.

A képviselők annyira széthúznak, hogy csak a tarokk képes egyesíteni négyet, hármat egy-egy estére.

Szellemi kapcsok nincsenek. Ez az egyetlen csoportozat látható, de az is csak olyan elmosódott alakban, mint borús égen a Göncöl szekere.

Hanem hogy el ne felejtjük, Visi beszél odabent.

Visinek szép hangja van s bizonyos frissesség a tehetségében. Sebesen beszélt és Csernátony-mondatokkal. Ami nagyon rontotta a hatást. (Mert Csernátony maga is csak ír a saját mondataival — beszédekre rövid, szaggatott konstrukciói vannak.) Hanem sok okosat mondott, s többször ragadta a Házat élénk helyeslésekre. Visinek nagy jövőt lehet jósolni a parlamenti szónoklat terén, mert azon ritka kivételek közé tartozik, akikben nincs semmi sablon. Ma mint polemikus erő mutatta be magát, s oly alakban, oly eredeti felfogással cáfolta az előző

szónokot, s védte a javaslatot, hogy abból kiértett teljesen az erős egyéniség és a mélyen leéró elmeél.

Az öreg Deák Ferencnek volt szokása, hogy ha valaki úgy szónokolt, mint ma Visi Imre, ti. nem elég nyugodtan és neki-eredve a sebes hajtásnak, ha közel ült mellette az öregúr, meg-rántotta a kabátja szárnyát:

— Több flegma, Ponjatovszky !

Visinek is csak ez hiányzott, egyedül ez.

De bezzeg nem hiányzott Apponyi grófnak ez sem. Ma is, mint mindég, valódi műszónoknak bizonyult, ki lebilincselve tartja hallgatóit, amíg beszél.

Ma különben furcsa pozícióban volt. Nem annyira táma-dott, mint inkább védekezett.

Míg ellenben Tisza, aki az ülés végén mondott egy laza, de mégis pompás beszédet, inkább támadott, mint védekezett.

Ez aztán a taktika ! Így összekeverni a helyzeteket !

A T. HÁZBÓL

[dec. 12.]

I. Aki egy minisztert tart fogva

Olay Szilárd megállt a jegyzői pulpitusok előtt.

— Kérem azt az izét.

Ki sem mondta, mit, Rakovszky kitalálta. Némán nyúj-totta át neki az interpellációs könyvet.

— Mit akarsz belejegyezni ?

— Majd meglátjátok.

S ezzel megfogta a kalamust negédesen. Mielőtt azonban belemártotta volna a tintába, odajött hozzá gondolom Szalay Imre.

— Teszed le azt a tollat! Ne csinálj magadnak konkurren-ciát, Szilárd ! Még az utolsó interpellációra sem kaptál vá-laszt. Aki sokat markol, keveset szorít.

— Hm ! — morogta Olay Szilárd.

— Míg egy dolgot nem végzel, sohase fogj másíkba. Látod máris gyanakodni kezdenek rád az országban, hogy ím Széche-nyi gróf annyi ideig nem felel. Azt hiszik, levettek a lábadról,

hogy hallgatagon hagyod. Vigyázz, Szilárd, egy miniszter van most a kezében. Valahogy ki ne ereszd.

Olay Szilárd ránézett Szalayra, aztán kegyetlen, fagyos mosollyal sziszegte:

— Nem fogom kiereszteni.

S letette kezéből a tollat, anélkül, hogy valamit írt volna mára az interpellációs könyvbe, s összeszorítá a markát görcsösen, mintha igazán egy miniszter volna benne.

II. Miért lett Lukács Béla szép ember?

Nagyszabású beszédek alatt rendszeresen ott üldögélek a folyosón, mert énnekem nem kell az okos beszéd (azt jobb olvasni), nekem a bolondos beszédek kellenek.

Néha egészen magam vagyok, mélézgatok, elgondolkozom e rettenetes »hiúságvásár« egyes epizódjai fölött. Olykor kijön valaki, s kritikát mond a terembeli szónokról. Máskor egy-egy ötletet hoznak jó embereim, ami jó lesz a karcolatokba. Többnyire valami elméskedő közbekiáltás ez. Éppen olyan, mint mikor a Vezúv mellett az olaszok lehajolnak a földre, fölvesznek egy lávadarabot, és megkínálják vele az utast.

Ma is ott üldögéltem a balszögletben, s közel hozzám morfondírozott Margittay Gyula, midőn odatipeg szürke köpenyében Kemény, s barátságosan ráüt a Margittay vállára.

— Gyere csak be, Béla, egy kicsit a szobába. Fontos megbeszélőnk van.

S viszi Margittayt a miniszteri szoba felé.

Margittay szeme előtt elhomályosult a világ. Hallotta a szférák zenéjét a magasban, de nem hallotta egészen jól a Kemény szavait. A nagy mindenségből csak azt érezte, hogy a miniszter vállát fogva cipeli bizalmasan.

Köröskörül ültek a kollegái. Egy búcsútekintetet vetett rájuk, mintha mondaná:

— Már engem visznek vasúti igazgatónak.

De a padoktól a miniszteri szobáig vezető úton megrökönyödve veszi észre a szeles miniszter, hogy a kezében levő képviselő útközben átváltozott.

— Bocsánat — hadarja —, azt hittem Lukács Béla.

S ezzel eleresztvén Margittayt, tova ballag a hosszú folyosón Lukács Bélát keresni.

Ez reggel történt az ülés elején.

Az ülés vége felé újra ott ült Margittay Gyula a nádkaroszékban, s látta, amint Lukács Béla arra megy, Keményt keresve.

— Csinos ember — mondá Margittay Gyula —, ritka rokonszenves külső!

— Kicsoda? — kérdék.

— Ez a Lukács Béla. Régen nem láttam olyan szép embert!

A többiek ráhagyták minden gyanú nélkül, de én, aki tanúja voltam a délelőtti *összetévesztésnek*, kivettem a plajbászomat, és beírtam, hogy el ne felejtsem, a jegyzékkönyvembe: miért lett Lukács Béla szép ember?

III. A mai szónokok

Péntek is volt, meg pappal is kezdődött a mai ülés. Ebből mindjárt jósolni lehetett volna, hogy szerencsétlen nap lesz. (De már azt nem, hogy Szilágyira lesz szerencsétlen.)

Komlóssy a honti választások visszaéléseit vázolta, s választási képeket hozott a miniszterelnök jubiláris albuma számára.

Egy vidéki lapnak, a »Honti Ellenzék«-nek ötlött eszébe az az originális gondolat, hogy vezércikkek helyett elég ügyesen rajzolt képekben adja a szolgabíró, aki revolverrel kényszeríti a választókat, hogy a kormánypártra szavazzanak. Egy másik izgató képen a bilincsekre vert választókat kísérik a csendőrök.

(Egészen elmegy az ember kedve, ha ezeket a képeket megismeri, a hároméves választásoktól.)

Komlóssyt Gajári Ödön váltotta fel, kiből a mai beszéde után, hárompróbás szónok lett.

Igazi tanítványa a »generális«-nak, aki rendszerint azon kezd, hogy mit mondott »az előttem szóló«. Általában ez most divat kezd lenni. A szónok megcsinálja vagy átgondolja a beszédjét otthon, s bent a Házban egy rögtönzött toldalékkal hozzákapsolja az »imént szóló« beszédjéhez — mint ahogy a

vasúti vagonokat szokás, egyiket a másikhoz. (Gőzkorszakot élünk, hiába.) De nem azért mondom, mintha Gajárit akar-
nám megcsipkedni, aki kétségkívül kiváló tehetség, s máris
előkelő helyet vívott magának rövid egy év alatt a parla-
mentben.

Szilágyi Dezső is így tett. Ő is az előtte szólóhoz kapcsolta
a maga vagonját, mely ezúttal ugyancsak hosszú utat tett meg.

Két óráig beszélt a jeles szónok, de nem oly figyelem mel-
lett, mint egyébkor.

Nemcsak a szélsőbalról, hanem a mérsékelt ellenzékiek
közül is sokan osztentatíve mentek ki a folyosóra, ami nyilván
mutatta, hogy ezt valami kanapé-processzus előzhette meg.

Helyeslések, »Úgy van«-ok ritkán potyogtak közbe vagy a
slágvortok után, ami meghökkentette a tetszés viharos kitöré-
seihez szokott ellenzéki vezért.

A meggyérült tábor hideg, fagyos volt.

A mamelukok csakhamar észrevették a túlsó oldalon a
belső forradalom szimptomáit, s ma nem voltak oly ingerültek,
mint egyébkor Szilágyi szatirikus ostorpattogatásain.

Maga Tisza is látta ezt, s úgy tett, mint Pitt. Azazhogy
megfordítva.

Mert Pitt azzal zúzta tönkre nagy ellenfelét, hogy letette a
ceruzáját a beszédje alatt fumigálva: »Itt semmi jegyezni-
valót nem találok«.

S egész Anglia vele tartott.

Tisza, ki eleinte mord, közömbös arccal hallgatta Szilá-
gyit, látván, hogy otthon bajban van a vezér, ő maga kezdte
megbecsülni jobban, s fölvevén ceruzáját, úgyszólván tiszte-
letteljes figyelemmel jegyezett.

(Hanem iszen elég baj volt ez annak a deputációnak oda-
kűnn, mely frakkosan, vadgalambszínű kesztyűben, két óra
hosszat ácsorgott, várván a miniszterelnököt.)

Bántó csönd közt végzé beszédét Szilágyi Dezső egy óra
táján, mire az elnök öt percre felfüggeszté az ülést — *míg a
csend elmúlik.*

Olay Szilárd megállt a jegyzői pulpitusok előtt.

— Kérem azt az izét.

Ki sem mondta mit, Rakovszky kitalálta. Némán nyújtotta át neki az interpellációs könyvet.

S Olay Szilárd némán jegyezte be interpellációját a mai napra a rossz pénzügyi helyzetről.

Finom pelyhekben szitált a hó. Összezsugorodva csüggött alá a nemzeti zászló az országház fedelén. Pirosra mart képpel gyülekeztek a képviselők, s hóborított kabátokkal, mert csak kevesen járnak már kocsin. (S még kevesebben fognak, ha az ötéves mandátum üt be.) Mert mint Szilágyi Dezső mondá az ő stílusában: »a választási visszaélések motívumainak összessége még inkább szaporodni fog«, ami magyarul annyit jelent, hogy még több bort isznak ezentúl a választók.

Gosztonyi Sándor volt az első szónok, akit Ugron követett.

Gosztonyi Sándor már egyszer föl volt iratkozva, valamint Ugron is. Ugron kitörültette magát, amire azt mondta Gosztonyi:

»No, akkor én sem beszélek«, és ő is letörültette magát.

Soha még ennél rejtélyesebb találós mese elő nem fordult. A Ház filozófus elméi mai napig sem bírták kitalálni, hogy miért nem beszél akkor Gosztonyi. Hiszen az Ugron közelsége, akár előtte, akár utána, csak árthat neki. De ha ő mégsem beszél Ugron nélkül! . . .

Végre teljességgel nem volt más megoldás, mint hogy Ugron Gábor is beszéljen.

Beszélt is, mégpedig szikrázó szellemmel, azzal a tűzzel, mely csak neki sajátja. Ugron ma a legfényesebb tehetség a szélsőbalon, vele csak Eötvös Károly versenyezhetne, ha ott volna. Pompás eleven színekkel festette a léha kort. Ő is megbotránkozott a Kuncz »csőcselék« kifejezésén, s tiltakozott: hogy a nép nem csőcselék.

— De az csak csőcselék volt — mondá neki később Vadnai Károly a folyosón —, amelyik Cegléden meghajigált?

Utána Horvát Boldizsár kezdett beszélni. Ünnepe a Házban, ha az ősz vezér megszólal. Az ősz vezér, akinek nincsen tábora. Nem uralkodik ő a vokson, de uralkodik a szíveken. Lágú hangjával, mely andalítóan csendül, s magával visz, hogy a szempilláink látszanak leragadni (de nem úgy, mint a Keglevich István beszéde alatt), végigjátszik az emberi érzelmek minden húrján: fölemel, elszomorít, a remény egy-egy odahajított sugarával megvigasztal, jóslatszerű ihlettségével megdöbrent, úgyszólván *kiszellőzteti* az emberi elméket, melyek megteltek a prókátor-szónokok salakos argumentumaival.

De míg ő az elméket szellőztette, azalatt a terem megtelt mindenféle gőzökkel. A füst betódult a folyosóról. Terhes lett a levegő, és ráfeküdt a képviselői tüdőkre. A hármás ablak felülről befedve hóval, vékonyan adta a fényt. Az ólmos, nehéz levegő piszkos lilaszín kékébe gomolygott. Szürkület lett a Házban. Alig lehetett felismerni az arcokat. Az elnöki katedrát teljesen elfedték a párák. A csengettyű hangja megtompult. A száraz, görcsös köhécselések megindultak, s ha harminc torok egyszerre köhögni kezd, az valami borzasztó hang, mely a föld alól látszik előhugni nagy szörcsögéssel. A karzatajtok hasadékain át, mintha vékony, de széles pengéjű pallosok ereszkednének le, s metszenék élesen az arcokat.

Kivált Keglevich beszéde alatt lett tűrhetetlen a Ház atmoszférája. Hanem az a körülmény meglehetősen megnyugtatta az embereket, hogy Tisza Lajos gróf sietve kiment. Bizonyosan megy fölépíteni az új Házat.

Az elnök már a saját tintatartóját sem látta, s addig hadonászott a csengettyűvel, míg feldöntötte.

A fekete folyadék szétfolyt, szeszélyes mappát rajzolva az elnöki asztalon. Nagy volt a rémület. Nosza kapkodjátok el az iratokat! Fiaim, Ábrányi! Jézus Mária, hamar a kérvényeket! Jaj, nincs-e itt valahol a köztörvényhatóságokról szóló javaslat! Mert ha az be talál piszkolódni, s tönkre megy, azt többé élő ember olyan jól meg nem csinálja! . . .

Az írásokban nem esett semmi kár! Hanem már most mit csináljunk a folyton terjedő tinta-tengerrel?

Van erre valami intézkedés a házszabályokban? Nincs.

— Tegyük meg azt a beszédet nagy beszédnek! — indítványozta az egyik jegyző.

— Hogyan?

— Csináljunk utána ötpercnyi szünetet, a kedélyek lecsillapodására. De tulajdonképpen azért, hogy azalatt a cselédek felmoshassák a tintát.

Meg is lett az ötpercnyi szünet.

*

Az utolsó szó, mint majd mindég, ma is a miniszterelnöké volt. Ő mindennap legyúri ellenfeleit, hogy soha le ne feküd-hessenek diadalaik emlékével.

Már két óra felé járt a Ház óramutatója, mikor Enyedi Lukács (a függetlenségi párt egyik kiváló új alakja), felkelt feketébe öltözve s egy nekrológ-interpellációban érzékenyen elbúcsúztatta Tolnay Lajost.

A mamelukok elborult homlokokkal hallgatták a jeles szakember érdemeit, s úgy tettek, mintha szomorkodnának, aztán kitódultak a folyosóra gratulálni az új vasútigazgató-nak, s úgy tettek mintha örülnének.

A T. HÁZBÓL

[dec. 15.]

Meglehetősen unalmas ülés volt. A folyosó egy szögletében Horváth Gyula és Hoitsy Pál vasutat építettek fellengző fantáziával. Az öreg Pulszky Ferenc morogva járt-kelt, azon tünődve: hova szavazzon? A Gusztival-e vagy a Károllyal? Melyik fiát haragítsa meg? Ha mind a kettő ellen szavazhatna, jó lenne. De így nagy küzdelmek festekeztek széles homlokán. Az Arad megyei képviselők összebújtak haragudni, hogy gróf Tisza Lajos át akarja vinni a vasúti igazgatóságukat Szegedre . . . Még a szentek palástját is leszedné Tisza gróf, s ráakasztaná a szegedi cívisekre . . .

Bent a teremben az aranyszakállú Justh Gyula kezdte az attakot. Rokonszenves szónok, csiszolt elme s amellettszerény ember, aki sokkal kevesebbet akar mutatni, mint amennyinek látszik, és mégis legtöbbit az ér belőle, ami nem látszik.

Helfy Ignác szintén mozdult egyet a javaslat ellen, ti. villásreggeli gyanánt az indemnitás-javaslatot vették elő, hogy eltartson délig, mire a mamelukok összegyűlnek szavazni az ötéves mandátumra.

Volt dolga az országházi telefonnak, s a fiákerek is megindultak a be nem érkezett vokok után.

Apponyi Albert elkezdte szorongatni a pénzügyminiszter torkát. Nosza, vérszemet kapott erre Orbán Balázs, s rohant ő is az Apponyi segítségére, mire a pénzügyminiszter mindjárt szabadabban lélegzett föl, megrázta ólomszínű haját, s egy-két védelmi attitűddel befejezte az érdektelen harcjátékot, mely az indemnitás fölött fejlődött ki.

Az óra dél felé járt. Azóta már csakugyan fölkelhetett minden lélek. Át lehet menni az ötéves mandátumra.

Dárday Sándor elmondta csinos zárbeszédét, melyben végigzongorázik (a »szeretnék szántani« mintájára) az ellenzéki argumentumokon, aztán átadta a szót Irányi Dánielnek, ki ismételve a választási visszaélések meggátlását sürgeti. (Hogy lehet már ilyen lehetetlenséget kívánni?)

Azután Szilágyi Dezső állott fel, mert ha Apponyi beszél, akkor okvetlenül beszélnie kell Szilágyinak is.

Nagy, messze érő gyökereket eresztett a beszéd elején úgy, hogy a fundamentum után következtetve az egészre, megijedt Péchy Tamás, mert félháromra rendelte az ebédet.

Elemében volt. Fölszállott a magasba, ott kóválygott egy darabig, mint egy nagy sas, majd leereszkedvén, fölkapta Horvát Boldizsárt a csőrébe, emelgette, meg letette, nehéz volt neki. Újabb vidékre kalandozott, két szárnyát szétcsapva. A Ház csupa apró kolibrinek látszott előtte, amint színes tollaikat föl-fölberzeli egy-egy szárnyacsattanással.

Péchy meg volt rémulve, izgatottan nézegette az óráját. A mamelukok meghosszabbodó ábrázattal és korgó gyomrokkal tündöttek: »Mikor eszünk ma?«

Józsua egyszer megállította a napot — de vajon ki fogja megállítani Szilágyit?

S ebben a reménytelen pillanatban egyszerre belépett a terembe Visi Imre nagy sópánkodással:

— Ma nem lesznek lapok!

— Nem lesznek? — kérdik az előfizetők vidáman. —
Miért nem lesznek?

— Sztrájkolnak a szedők városszerte.

Maga Tisza is elégedetten pislogott, amint ez a hír a
vörös székekig ért.

— Hát egyszer mégis megpihen már a szegény nép.
Nem lesznek lapok.

Élelmes mamelukok azonban ebből a »nem lesz«-ből is
nyomban tőkét csináltak. Odalopódtak a Szilágyi háta mö-
gé, és ott infesztálták:

— Kinek beszélsz, Dezső? Minket észre nem térítesz,
mert a mi eszünk már ki van árendálva. A publikumnak be-
szélsz? Hiába kínlódsz. Nem lesznek holnap újságok.

Szilágyi Dezső megdöbbsent, és eleinte azon kezdett gon-
dolkozni, hogy hátha addig beszélne, míg a kiadókkal a sze-
dők kibékülnek; de végre is arra határozta magát, össze-
nyomni a beszéd kiszögellő bordáit. Még egy-két vágás, egy-
két gesztus, s leereszkedett, mint a megázott papírsárkány.

Ha Apponyi beszélt, szólania kellett Szilágyinak is, de
ha Apponyi és Szilágyi is beszélt, lehetetlen hallgatnia Tiszá-
nak, mert csak úgy van meg a tous les trois.

Tisza nem bánja, hogy a szedők sztrájkolnak, őt még
az sem zsenírozná, ha a sztenográfok is sztrájkolnának — ő
akkor is elmondaná, amit akar.

Mikor az utolsó szót kiejtette, abban a szempillantásban
künn a korridoron rázta le cipőiről a havat báró Podmaniczky
Frigyes. Abban a pillanatban ért ő be. Valami titkos ösztön
megsúgja neki mindég.

A villanyos drót riadozni, sikongatni, hívogatni kezdett.
Szavazás van. A képviselők betódultak.

Száz égő szivarcsutka csillant meg a folyosó kövezetén.
A szolgák rávetették magukat a zsákmányra.

... Bent ezalatt megindult verve-vel a név szerinti sza-
vazás, de már annak a történetét nem akarják a szedők ki-
szedni.

Olay Szilárd megállt a jegyzői pulpitusok előtt:

— Kérem azt az izét.

Ki sem mondta mit, Rakovszky kitalálta. Némán nyújtotta át neki az interpellációs könyvet.

S Olay Szilárd némán jegyezte be interpellációját a mai napra, hogy az 1885-ki büdzsé deficitje mért lett nagyobb az előirányzatnál?

A Ház idejét ma szokatlan tárgy vette igénybe. Szokatlan, mert középkori tárgy. Becikkelyezték a főrendiházi tagságra jogosult familiákat: hercegeket, grófokat és bárókat. (Bizony okosabb dologgal is tölthetnék az időt!)

Tibád olvasta fel a kékvérű familiákat, akinek tagjai és születendő csemetéi ezentúl az alispánok által is nyilvántartásban lesznek, mintha valami különös isten teremtései volnának — mint Thaly mondá.

Az egyik névnel mérgesen ugrott fel Kőrösi Sándor.

— Hova mégysz, Sándor bácsi?

— Haza. Ezt a családot nem szavazom meg.

— Miért?

— Vérbíró volt az egyik fajzatja, s engem is ő ítélt el.

Tömérdek olyan név fordult elő, melyet sohasem hallotunk: semmiféle ijtát-fiát nem ösmerjük. Csak ilyenkor hallja az ember hogy ez ezentúl törvényeket fog nekünk hozni.

A Sobeck (vagy Sopeck) névnel valaki felkiáltott.

— Hát ez mi fán termett?

Senki sem emlékezett rá, míg végre Thaly Kálmán kiaknázza a fejében kóválygó Rákóczi archívumból Berthóti kurucvezér egyik levelét, melyben Bercsényinek írja:

»Két Szopeck úrfit fogtunk el tegnap, de biz azok nem valami nagyon sokat szophattak, mert felette vékonydongájuk szegények.«

A jelen törvény végrehajtásával a belügyminiszter bízta meg.

De a legnagyobb befolyással lesznek a végrehajtásánál a bírósági végrehajtók.

Mert ők készítik elő a *szünetelő* főrendeket.

A TISZTELT HÁZ

BEVEZETÉS *

Tisztelt képviselőház!

Enyhítő körülménynek hozom fel magam mellett, hogy nem vezetett eleitől fogva eltökélt gonosz szándék e könyv megírására.

Igaz, hogy már két országgyűlésen át írom a karcolatokat az önök beszédeiről, de mindig el voltam készülve arra, hogy e karcolatok is napról napra egy közös sírba temettesenek az önök beszédeivel.

Megmondjam-e, ki és mi költötte fel bennem mégis ez ellenkező törekvést? (Halljuk!) Csernátony Lajos. Ő ajánlódkozott nekem a főrendiházi reform-vita után emlékül egy könyvet, mely a francia parlament karzatáról közöl szellemes megfigyeléseket.

Én akkor a könyvet, mely pedig nagy örömet okozott, meg sem köszöntem, mert mindjárt elhatároztam, hogy visszaadom *magyarul* — a mi parlamentünkről. (Nyugtalanság minden oldalon.)

S még jobban megerősített e szándékomban az, amit, ha jól emlékszem, ő mondott éppen akkor:

»Milyen érdekes olvasmány lenne most, ha valaki az 1848/49-iki országgyűlésről írt volna ilyen karcolatokat. A száraz beszédekből és a Ház Naplóból bajos az utókornak egy parlamentet mindenestől meglátni. Macaulay sohasem

* Engedjék meg, hogy én is azt tegyem, amit némely szónokok, akik előre elkészített beszédeikben (melyeket aztán használat végett a gyorsíróknak adnak át) előre bejegyezik a »helyes«-eket, »tetszés«-t és »zaj«-t.

írta volna meg nagy történelmét, ha nem lettek volna abból a korból mindenféle pamfletek s memoárok. « (Madarász József közbeszól: Igaz, úgy van !)

Én azonban megvallo, még a memoároknál és pamfleteknél is igénytelenebb dolgot írok. Nem rajzolom a pártok aprólékos surlódásait, a stréberek kapaszkodását, a frondeurök intrikáit, a mamelukok kapzsiságát, a pozőrök színmutatásait, a szikofantok fürgeségét, még kevésbé vehettem itt apróra az egyes üléseket (hiszen eleget teszem azt egyebütt), én egyszerűen, minden tendencia nélkül, az önök otthon hagyott feleségeinek írok egy fecsegést a Ház külső képéről -- aminőnek az a karzatról látszik.

Helyesen mondá egy ízben Pulszky Ferenc: sok dolog optikai kérdés a Házban. Én még azt toldom hozzá, hogy maga a Ház is optikai kérdés, még magában a Házban is. Hát még a Házon kívül?

Sok embert tartanak nagynak a Házban, ki semmit sem ér. És sok embert tartanak kicsinynek a Házon kívül, aki sokat ér. Sem azok nem látnak egészen tisztán, akik bent vannak, sem azok, akik künn vannak. A leghelyesebb látpont, amely nincs se kint, se bent — a *karzat*. De ezt nem szabad kimondani, mert azt, aki kimondja, örökre a karzaton hagyják.

Hiába rázza fejét a t. miniszterelnök úr. (Zaj, ellentmondások a jobboldalon.) Bocsánatot kérek, ha nem jól látom.

Beismerem különben, hogy vannak a könyvben csipős megjegyzések és vágások minden oldalra, de egyik sem származik ellenszenvből. Nem a képviselőket üldözöm én t. Ház, és nem a korrupciót (élénk helyeslés), hanem csak az unalmat . . .

Dicsérni általában kellemesebb, mint csipkelődni, de hátróztottan érdekem ellen van. Kipróbáltam már a két metódust a képviselő urakon.

Egy ideig gúnyolódva tehetségteleneknek rajzoltam egyeseket, s én magam látszottam ekkor tehetségesnek.

Máskor csupa bölcseket faragtam a képviselő urakból, s ekkor mindeki engem nézett bolondnak.

Egyszóval nehéz megélni a t. Házal úgy, hogy a Ház is egészen okos maradjon, én pedig ne maradjak egészen unalmas.

Van szerencsém tehát a körülményekre való tekintettel a következő *határozati javaslatot* benyújtani:

Mondja ki a Ház, hogy senkinek sem szabad megharagudni.

A K Á O S Z

Ha a legelején akarom kezdeni, onnan kell kiindulnom, miképp keletkezik a tisztelt Ház.

Körülbelül olyanformán, mint ahogy a világ keletkezett.

Legelőször van a káosz. (Csakhogy ez igen kellemes atmoszféra.)

A szürke, alaktalan gomolyból nem látszik ki semmi, csak a zászlók és a roppant zavaros szóözön. Ez áradatban eveznek a különböző színű sajkák a jelöltekkel.

Jelöltnek lenni tudvalevő a legszánalomraméltóbb állapot, de azért mindig akadnak és mindég fognak akadni mártírok, kivált a középosztályból, a jobb módú nemesekből, az otthon unatkozó papokból, a sportkedvelő mágnásokból, nagyravagyó prókátorokból, s még azonfelül léha szerencsevadászok egész tömege lepi el a választókerületeket: kicsapott hivatalnokok, tévesztett egzisztenciák, professzionátus népbolondítók rajokban bukkannak fel a követjelölések idején.

Ami főleg azért baj, mert a polgárerények iránti érzék kezd a népből kiveszni. Nemcsak nem nézi már, melyik a különb ember, de nem is bírja felösmerni, mint azelőtt. A kormánypart végrehajtó bizottságához rendszeren azzal a kéréssel fordulnak »helyi nagyságok«-at nélkülöző kerületek, hogyha van még miniszter, küldjenek minisztert, ha pedig a miniszterek elfogytak volna, úgy legalább államtitkárt, és ha államtitkár sem lenne, akkor — *akárkit*.

A függetlenségi párt végrehajtó bizottságával is megesett, hogy néhányszor gróf-jelöltet kértek tőle. (Még azt is hozzátették: »ha lehet szőke legyen«.) Hát a habarékpárton? Azokra nem mondhatok semmi gúnyolódót, mert azoktól semmilyen jelöltet sem kérnek.

Jókainak jól mondta meg Ilyefalván egy góbé:

— No, az úr az első eleven ember, akire én ingyen szavazok.

— Hogyhogy? — kérde Jókai.

— Mert eddigelé mindég két úridinnyét tettek elejbem, hát én csak azt néztem, hogy ha meglékeljük, melyikből potyog ki több.

Az egyhangú választások kezdenek kimenni a divatból. Mara Lórinchez azzal állított be a hátszegi küldöttség:

— Szívvel-lélekkel választjuk meg ismét a nagyságos urat, hanem azt az egyet kikötjük, *ellenjelöltről* is gondoskodjék, hogy *formája* legyen a dolognak.

Sőt ha van is egyhangú választás imitt-amott, az sem olcsó. Sváb Károly egyhangú választásairól azt beszélik, hogy néha negyven-, néha változatosságból ötvenezer forintba szoktak kerülni.

Az apródonként elrontott választók mindenféle zsírral meg vannak már kenekezve, elannyira, hogy mikor Bicskey Kálmán előhozta programbeszédjében az ötéves mandátum lehetőségét, a választók közbekiáltottak:

— Helyes, helyes, de majd mi is ahhoz tartjuk magunkat!

Az ingyengerület ma már a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Csak tán a városokban van még néhány világtól elmaradt hely, hol költség nélkül válnak némelyek honatyákká.

A vesztegetés elleni törvény, mely szerint itatni nem szabad, semmit sem ért. A szentendrei eset óta felmerült tekintélyes körökben annak a módosításnak szüksége, hogy inni ne legyen szabad; hogy nem a képviselőtől kell elvenni a kerületet, ha a képviselő itat, hanem a kerulettől kell elvenni a képviselőt (vagyis a választási jogot felfüggeszteni egy-két országgyűlés tartamára), ha a kerület iszik.

Mindössze más vignette jut a borospalackokra.

Használni nem fog ez sem, előrelátható. Ha a képviselők nem tartották meg a törvényt, miért tartásák meg a képviseltek?

Különben az »alkotmányos költség«-ből édeskevés jut a »lelkek«-nek. A lelkek olcsók, de a kufárok drágák. A kortesek zsebelnek ilyenkor. Ők preparálják már jóval előbb a

kerületeket, szervezik s vívják a választási kampány alatt a döntő csatákat. Nem az ólompitykés, régi fokosos alakok; begyepesedett sírban alusznak ezek már, de a nemes vármegyé azért mégsem szabadult meg tőlük, mert minden órán oda várják maguk mellé.

Az új kortesek valóságos diplomaták, akik az emberismeret fegyvereivel tudnak bánni. Ahol ravaszság kell, ott ravaszok, mesterileg megbillegtetik a választók szíve húrját, egész mélyen benyúlnak az apró helyi érdekek közé; bölcssek, ha a bölcsesség hat, bolondok, mikor a hóborttól várnak effektust. Mert a hóbort sem megvetendő eszköz némelykor. Gyulai Pál ellen elég volt kitalálni Kolozsvárott: »Gyulai nem kell követnek; elvesztette Solferinónál az ütközetet«.

Gróf Hunyady Lászlót azzal igyekeztek diadalra segíteni:

— Éme, atyafiak, ez az a Hunyady László, akit a németek lefejeztek Budán a Szent György terén.

Kármán Lajos hosszú időközön át állandó kerületét úgy tántorították el, hogy ráijesztettek a választókra: »Ha még egyszer megválasztják kendtek, meglesznek a szolgálati évei, penziót fizetnek neki kendtek.«

Egy ügyes fogás többet ér tíz beszédnél. Azazhogy a beszéd egy idő óta már éppen semmit sem ér. Talán ebben a véleményben volt Emich is, amikor egyszerűen így szólt leendő választóihoz.

— Én emőkei Emich vagyok. A többit majd elmondja tisztelt barátom, Országh Sándor.

Tömérdék mulatságos és igen sok kellemetlen esemény közt (értem az utóbbi alatt a választók bevert fejét) bontakozik ki végre a Ház a közvélemény káoszából. Nagy meglepetések a pártarányokra nézve Magyarországon, úgy látszik, lehetetlenek.

Ugyanaz a szituáció nálunk a választás, mint mikor Tisza Kálmán (beszédje közben) friss pápaszemet vált.*

* Ugyanis a miniszterelnök mindig két pápaszemet hord magával, s hol az egyiket, hol a másikat teszi orrára. Egyszer otthon felejtette az egyiket («Mosásban van» — mondák tréfásan a gúnylódók), s az egész ülés alatt nem voltak gondolatai, zavartan, kényelmetlenül mozgott székén.

Más pápaszem, de csak épp az a helyzet és kilátás. Új parlament, azaz új fejelés, de majdnem csak az, ami a régi volt. Felső-Magyarországról, Erdélyből s a nemzetiségi vidékekről bejön a mamelukok zöme, az Alföld küldi a független ségi pártot. A Dunántúl termeli az antiszemitákat. (A habarékoknak nincs helyrajzi fekvésök, de nekik meg pénzök van.)

Erdély viszi ilyenkor a legérdekesebb szerepet, a szegény jó Erdély, melyet azzal csúfolnak három évig: »Erdélynek legbecsesebb az az országútja, mely Magyarországra vezet.« Igaz is, hogy ide járnak szerencsét csinálni az erdélyiek. De a választásokon megfordul a kocka! Földönfutó magyarországi jelöltek ott hajtják le fejüket a bizalom vánkosaira, vagy legalább megkísérik lehajtani. A »hivatalos kerületek« is ott, a kies hazában fekszenek.

Mesterségük szerint felosztva, legtöbb jut be a Házba azokból, akik semmi mesterséget sem tanultak. Azután a prókátorok következnek, ezekből mindég van vagy negyven, az újságírókból körülbelül húsz szokott bejutni, a papokból huszonöt, a mágnásokból negyven-ötven, a legnagyobb rész még mindig a dzsentrí.

Egyes meglepő bukások majd mindig történnek, de ezeken mindig segít a kormány; egyes meglepő skandalumok is mindig esnek, de ezeket fel sem veszik az igazoló bizottságok.

Róth Pál azzal tette magát híressé, hogy mandátum helyett tévedésből egy háromezer forintos kontót nyújtott be a Ház elé.

Az egész ország kacagott ezen, de azért Róth Pált mégis igazolták. Majd a szentendrei botrányos lélekvásárlás került sorra. Az egész ország dühösködött azon, de azért Krausz Lajost is igazolták.

De ha mindezért szidják és becsmérőleg hasonlítgatják össze képviselőházunkat az idegen parlamentekkel, mindég eszembe jutnak az itt járt singhaliak, akik így szóltak:

— A bécsi nőknél szebbek a pestiek, de hiába, még ezek sem olyanok, mint a mi singhali menyecskeink.

· A Ház amilyen, olyan, a mienk. Elég jó az nekünk, mert hisz a mi ízlésünk.

A SZÍNHELY

Az új Tömő téri gót palota, melyről azt híresztelik azok, akik megszávadták, hogy a legszebb épülete lesz a fővárosnak, csak tíz év múlva épül fel, ha ugyan közbe nem jönnek holmi bazilikai fátumok.

Egy évtized parlamenti története tehát még a Sándor utcai országházban játszódik le, melyhez két évtized emlékei tapadnak, s melyet már megszoktak a honatyák, kiknek nehéz érzés lesz onnan elhurcolkodni.

Mert a megszokás sehol sem olyan nagy úr, mint a mi keleti fajunknál. Ott van rá érdekes esetnek az Urbanovszkyé, aki a fúzió alkalmával, mikor arról volt szó, hogy klubhelyiséget változtat a két fuzionáló párt, s a régít esetleg egy harmadik párt bérli ki, nagy aggodalmakat állott ki, míg végre sok lelki tusa után abban állapotodott meg:

— Én nem mozdulok egy tapodtat sem. Ahhoz a párt-hoz állok, amelyik ide jön.

Jellemző vonás nálunk e makacs ragaszkodás a régihez. (Ebből magyarázható meg, mért törik magukat, még ebbe a *régi* házba olyanok, kiknek nem ártana bevárni az újat, míg fölépül).

Nem csoda, hogy mindjárt ideiglenesnek szánták, mert bizony vékony dongájú épület, mely közönséges bérháznak néz ki kívülről. Ha nem volna ott a homlokzatán az ország-címer, senki sem gondolná, hogy itt lakik a legnagyobb úr, a nemzet.

Ámbár eleget hirdeti az országcímeres botú, medvebőr-süveges kapus is, aki a bejáratnál ácsorog. Nehéz hivatal az övé. Ha a nagyságos urak már azért is panaszkodnak, mert ülnek a hazáért, mit szóljon ő, ki állva szolgálja az országot?

Pedig nem tartja magát kisebb perszónának náluknál, mert szó, ami szó, képviselő van vagy négyszáz, de portás csak egy van az országházban. Süvegét legfeljebb a nagy kapacitások előtt billenti meg, mikor a lépcsőzeten jobbról-balról felsétálnak mellette, mint köpűbe a gyülekező méhek. (Here a nagyobb részük.) Érkező kocsinak, mielőtt kinyit-

ná, jól megnézi előbb az ajtaját; hozzá sem nyúl, ha csupán *szőlőtőke** van rajta, s nem koronás címer.

Kerüljünk beljebb. Ami a belső berendezést illeti, az meg lehetős. Kicsiben megvan minden, ami szükséges. Távírda, posta, büfé, elnöki, háznagyi és gyorsirodai helyiségek, csak a könyvtár szorult ki árván szanaszét; nemcsak a jobb és keresztfolyosóra jutottak üveges könyvszekrények, de a büfébe is. Jó gondolat különben együvé tenni a könyveket a borospalackokkal. Így legalább sokat vannak együtt a képviselők is a könyvekkel.

Azonkívül meglehetősen közömbös viszony van köztük. Sem a könyvek nem háborgatják a képviselőket, sem a képviselők a könyveket.

A könyvtárnok (kivált a néhai Bassó) sokszor csörgette a folyosókon ingerkedve a kulcsokat, hogy olvasót fogjon, de sikertelenül. Nem akadt horogra más, csak Pulszky Ágost, Szilágyi Dezső, Berzeviczy Albert, Láng Lajos, Grünwald Béla és Lánczy Gyula. De ezek közül is az utóbbi abban a gyanúban állott, hogy csak azért vesz ki könyveket, hogy a könyvtárnoknak örömet okozzon, s tudományos voltát szemléltethetővé tegye: a hóna alatt hordja a folyosókon, s azután visszaadja érintetlenül.

Ha valamelyik sokáig nem jött új könyvekért, aggódni kezdett miattuk. »Talán betegek, talán valami rossz munkán utálták meg az olvasást? Ej, ej, mi történt ezekkel?«

Annak is örülni tudott, ha valamelyik képviselő elhozta vagy hazaküldte a kölcsönvett könyveket. Olyan érzés volt az neki, mint akinek a gyermekei térnek vissza a nevelőből; megsimogatta őket, leverte róluk a port, beléjük kacsintott, s csak azután tette vissza gyöngéden a helyükre.

Szíve repesett örömeiben, ha néha Tisza Kálmánnak kellett valamely mű.

— Nagy dolog készülődik — szólt hunyorgatva pajkosan, bizonyos titokzatossággal. — A »generális« az ágyúit tömi . . . erősen tömi.

A legnagyobb dicséret az volt tőle, hogy valaki »olvasott ember«, Bismarckra is csak annyit tudott mondani, ha róla beszélt.

* Fiákernyelyen: a puszta monogram.

De ne foglalkozunk az olvasottsággal, mert az itt nem numerál, és nemhogy használna a illetőknek, inkább árt. A praktikus politikusok, mint például Tisza Kálmán is, úgyszólván eltitkolják, vagy legalább óvatosan kerülnek az auktorokban való jártasság látszatát. Tizánál csak véleményének érettségéből érzik, hogy tanulmánynak kell lennie mögötte.

Csapjuk be hát mi is a könyvtárajtót, s nézzünk be a többi helyiségekbe. Mégpedig kezdjük a tanácstermen, melyet három hosszú, rovátkos ablak világít meg felülről. Puritán egyszerűségű, de annál több a cikornya a beszédekben. Ha elmondjuk, hogy a képviselők tölgyfából faragott, zöld bőrrel bevont padokban ülnek a kör alakú teremben, s ha hozzátesszük, hogy az elnök zöld mennyezet alatt unatkozik, feje fölött a magyar címer és egy rossz karikaóra, mely mindig késik egy negyedórával, előtte a pulpituson hatalmának jelvényei, a szerencsétlen csengettyű, továbbá egy látcső, a féllábon álló elnöki kalamáris és egy fehér zsebkenő (az elnöki könnyek letörlésére), akkor éppen semmi sem lett elhallgatva.

De nem az elnöki szék a legirigyeltőbb, noha az van a legmagasabban, hanem lent a piros bársony karszékek szurkálják a magyar embert legjobban. Ezek a célpontok. Ezek felé mosolyognak jobbról, ezek felé fenyegetőznek balról, s ezekre veti aranyozott sugarait a nap felülről.

Közepütt a tisztáson, a gyorsírók rekesztéke mellett áll a sokat emlegetett »Ház asztala«. Ezen fordul meg a legtöbb limlom az ország valamennyi asztalai közül. (Ebből még Hatvani professzor sem csapolhatna tiszta bort.)

A körben futó padoknak, melyek szekciókra vannak felosztva, csupán egyetlen említésre méltó specialitásuk van, hogy a Deák Ferenc hajdani helye ki van vágva kegyeletből.

Noha a babona már nem járja, mégis feljegyezzük az Éber Nándor esetét, aki 1883-ban szórakozottságból Deák helyére ereszkedett, és abban a pillanatban a Ház nagy ijedelme közt kétrét hajolva, lábait a magasba meresztve bukott a földre. Mintha Deák Ferenc szelleme taszította volna le: »Eredj innen a helyemről«.

(Kár, hogy a miniszteri párnákban nincsenek olyan dzsinnek, akik eltaszítanák a nem odavalókat.)

Mit szóljak még a tisztelt színhelyről? Elmondjam-e, hogy esős időben nehol beszivárog a mennyei áldás. Szídjam az akusztikát? Hangot adjak a gyenge hangúak és a köszvényesek panaszainak? Hisz ezek mindenütt találunk kifogásolnivalót! Akik a folyosón vannak, azon panaszkodnak, hogy fullasztó gőz gomolyog ki a teremből a folyosókra, a terembeliek pedig azon sopánkodnak, hogy tűrhetetlen szivarfüst szivárog be a folyosókról a terembe.

Elöl a korridor baloldalán a ruhatár van, hová háznagyi szabályrendelet szerint csak a képviselők akaszthatják felöltőiket és kalapjukat.

Azért mondható sikerültnek egy fiatal hírlapíró ötlete, midőn a miniszterelnök — bizonyos teljesített szolgáltatok után — megkérdezte tőle, mit kíván a maga számára.

— Magamnak semmit, kegyelmes uram, hanem a kabátomnak kérek egy szöget a Házban.

Meg is lett a szög (amihez kabátról is nyilván a miniszterelnök gondoskodott).

Künn az épület előtt, ha ülés van, négy-öt fiáker áll. Csak a beavatottak tudják, hogy a leszerszámozott, lelógó fülekkel szundikáló gebék még a törvényhozási apparátushoz tartoznak.

Ezek szállítják szavazás esetén a távollevőket. Az élelmes »hajcsárok« és fürge galoppinok ismerik a barlangokat és búvhelyeket, hogy a nyáj egyes tagjait hol lehet a nap bármely órájában megtalálni.

Ha veszély van odabent, a négy fiáker egy óra alatt beliferálja voksokban, ami hiányzik — a többséghez.

A F O L Y O S Ó

Víg élet volt itt valaha régen. Mikor még nem fáradtak bele az emberek annyira az alkotmányba, mikor *egyformábbak* is voltak: nem tarkította annyi kapaszkodó és felkapaszkodott úr a csoportokat.

Kevesebb hiúság volt és több kedély. Derült világa volt a parlamentnek.

Mindenki azon törte magát, miképp lehetne kellemesebb a többinek; most azon igyekszik mindenki, hogyan előzhesse meg a többit.

Szontagh Pál, aki már akkor köztisztelőben állt, verseket faragott kulináris latinsággal az egyes szónokokra:

Si loquitur *Babes*, nihil inde solatii habes
Quae loquitur *Borlea*, mortificant te ea
Dum loquitur *Hilibi*, praestat esse alibi.

(A versek elpusztultak; a Borleák, Hilibiek, bár más néven, megmaradtak.)

Unalmas szónoklatok alatt ott künn adomázott Deák Ferenc, ott bent pedig még maga Horvát Boldizsár is azzal mulatta magát, hogy komoly német költeményeket átravesztált magyarra elmésen, de úgy, hogy aki azokat azután valaha komolyan hallotta németül, fölkacagott rajtok. Nevetségessé tette a német poézist. (Úgy ártott a németnek, ahogy lehetett.)

Ma már mind ennek semmi nyoma. Elsavanyodott arccal járnak-kelnek ott egymásra bámulva a követek. Bizonyos száraz, rideg hangulat ömlik el az egész képen. Valóságos téli tájék.

Ha valaki felnyitja a száját: az bizonyára a *szenografusoknak* szól.

Akinek valami ideája van, az azt kuporgatja, titkolja, nehogy más ember kitalálja, és az csináljon vele furorét; akinek pedig nincs ideája, az azt úgy el tudja palástolni, hogy egy egész életben találgatni kell, hogy ugyan miről gondolkozik?

Az emberek nem tudnak sem haragudni, sem örülni annyira, mint régen, sem nem melegek, sem nem hidegek, hanem — kivált a mamelukokon az látszik — mintha élni is csak azért élnének, mert Tiszának okoznak vele örömet.

(A habarékokkal még rosszabbul áll a dolog, mert azoknak még az a hitök sincs meg, hogy egzsiztálásukkal valakinek örömet okoznak.)

Hanem a napok mégis fogynak, múlnak, s a törvényhozási gépezet forog rendesen, elkényszeredett, unalmas zakatolással.

Mundus se expedit. Amikor a tanácsterem unalmas, akkor a folyosó bizonyosan mulatságos és vizont.

Ah, jó folyosó! Még így kesernyésen is te vagy a legcsábítóbb, a legnagyobb vonzerő! Hány tarka jelenet képe tolul az emlékezet elé. Szóváltások, párbajkihívások, összeesküvések. (És a folyosó-forradalmak sokkal veszedelmesebbek a klubforradalmaknál.)

A tanácskozóterem csak a színpad, ott játszanak; hanem a folyosók a kulisszák, itt öltözködnek, itt festik ki magukat a szerepükhöz.

Valaha (mikor még csak »tekintetes urak« voltak a képviselők, a Szentiványi elnöksége idejében) nagy volt a különbség a bal és jobb folyosórész között. »Tigris« a viláért sem ment volna át a túlsó oldali folyosóra, mert azt mindjárt gyanú alá vették, hogy disszidenskedik, s a mameluk is nagy ritkán vetődék a baltájékra, csak ha kénytelen volt a »piros szoba« miatt.*

Ma e tekintetben sokkal szelídebbek az erkölcsök. A régi feszesség megszűnt. A közösügy öregebb lett. Az egyik párt hozzátörődött apródonkint.

A másik pártban pedig sokan vannak már, akik vállat vonnak: »Hiszen nem mi csináltuk!«

A bal folyosó elveszté vad jellegét. Szabadon járnak-kelnek a legkülönbözőbb természetek. Istóczy akárhányszor tér ki a pokrocon Wahrmannak. Az öreg Prileszky ellenzékiekkel karonfogva végzi rendes sétáit, miután otthon megitta a rendes marienbadi vizét. Helfy kezét fog a miniszterekkel, s igen nyájasan mosolyognak egymásnak a szeme közé. Szalay Imre nem áll szóba állni Tisza Kálmánnal sem, ha úri kedve tartja.

A jobb folyosónak azóta vége van. Csak a podagrás öregurak ülnek ki oda andalogni, s órákig nem szólnak egymáshoz egy szót sem.

Némi életet ide csak Szontagh Pál önt, aki maga mellé vévén »János fejedelmet**«, itt tartja néha udvarát, s akkor

* Mert a piros szoba, hová a miniszterek a cilindereiket és felső öltönyeiket lerakják, hol hevenyészett audienciákat adnak és tanácskozásokat tartanak, a bal folyosón van.

** Báró Kemény János

folyik az adomázás, hogy hossza-vége nincsen. A képviselők mind kicsődülnek. Péchy Tamás aggódva nézi, hogy: »No, most mindjárt nem lesz a Ház határozatképes.«

A túlsó folyosón sok grupp van. A középső ajtónál az antiszemiták székelnek. Többnyire Andreánszky Gábor viszi a szót vagy Szalay Imre, akinek a nadrágja rendesen tarka, de a kedve rózsaszínű. Egyik sem olyan rettenetes, mint aminőnek a Lipótvárosban képzelik.

Bizonyosan itt künn ül valahol Pulszky papa is, panaszkodva, hogy a fiai leszavazták, vagy dicsekedve, hogy a fiai ellen szavazott. Gazdag szellemének sziporkáit, dús tapasztalatainak poénokba szűrt extraktumát pazarul szórja a hallgatók közé.

Valóságos lexikonnak használják az öregurat. Ha valaki valamit elfelejtett, vagy még meg sem tanult, őtőle kérdezi; memóriája majdnem olyan mesés, mint a Szontaghé, aki húsz év előtti tarokkpartikat tud elmondani hiteles bizonyossággal.

Az öregúr azelőtt vagy tudta a dolgot, vagy nem, de mindenre megfelelt, egy idő óta azonban, mióta a fiai (kik mind különböző párton ülnek) megnőttek, felosztotta köztük a tudományok országát, s ha valami jogi dolgot kérdeznek, mogorván förmed fel:

— Azt a Guszti tudja!

Ha ellenben művészeti kérdésben kérik tanácsát, bosszúsan int a kezével:

— Ej no, hisz az a Károly szakmája.

S magának önzetlenül csak a politika egy részét tartotta meg (azt a részét, hogy a szivarja hamuját szereti az oltárookra leverni) és a régészetet.

Pázmány Dénes különös régiséget, egy botot hozott a folyosóra, tele csodálatos ákombákom faragásokkal.

Pulszky megnézi műértő arccal.

— Ez bambusz!

— Nem, ez sáfrányfa — válaszolja a tulajdonos.

— Igen, igen, valóban sáfrányfa — hagyja rá Pulszky. —

Ez azonban rajta indus faragás.

— Nem. Ezek kínai betűk!

Eközben odalép Hoitsy Pál, s kérdi:

— Mit csinál, Feri bácsi?

— Ezt a botot határoztam meg ezeknek — mondja fölénnyel az öreg.

Még a hatalmas Tisza is, ha valahol elkeserítik, itt gyógyul meg a folyosókon, a saját talaján, a saját levegőjétől, vizétől. Az ismerős zigzugok, kedves fülkék hívólag integetnek feléje . . . a hívek és leghívebbek amint ott jönnek-mennek nyugodtan, zavartalanul: finom szatirikus mosolyával Csernátony Lajos, aki keveset beszél, de minden megjegyzése a »Rovás«-ba való; hatalmas vaskos lépteivel Vizsolyi, a párt elnöke, finom, örökké derült arcával, huszárosan kifent bajusszal, fűrgén, gondtalanul Horváth Gyula (akiről megvan írva, hogy olyan ügyesen tudja gruppírozni a semmittevést, mintha folyton lázas tevékenységben volna). Gróf Bánffy Béla meg-megáll néha, és gondterhelten vakarja meg őszülő fejét, örök felhő borong a homlokán, mintha folyton-folyvást azon töprengene: »Mit szól majd ehhez a generális?« (Bánffy Béla szereti az akciót; olyan, mint a vekker-óra, mely mindig ébreszt, de mindig vagy nagyon későn, vagy nagyon korán.) Az öreg Boér otthonosan, pamutból kötött házisapkában tipeg-topog; Széll Kálmánnak a leginfámisabb szárazság idején is fel van gyűrve a nadrágja.

Tisza ami híveket elveszít a tanácsteremben, visszaserzi a folyosón, ahol ügyesen tud az emberekkel szincerizálni. Hol egyiket, hol a másikat szólítja meg, s félreintí valami fülkébe, beszélget velök, meglehet, hogy csak az időjárásról, de az azoknak mégis jólesik.

Mondják, minden nagy ember veszít közléről, Tisza hát nem nagy ember, mert ő nyer közléről. Akik jól ismerik, azok ragaszkodnak hozzá a legjobban.

Tisza olyanforma lehet, mint a róna Petőfinek: csak jó ismerősei előtt veti le fátyolát. De ha leveti, akkor ez az arc nem hideg többé, vonzó melegség derűje önti el a széles homlokot, s nagy szív sugárzik ki az üveggel fedett szemekből.

A mamelukoktól sokszor lehet hallani bizalmasan:

— Engem csak a Tisza személyéhez való ragaszkodás tart a pártban.

(Pedig sokkal szebben hangzanék megfordítva, ha az elvek tartanák ott őket.)

A hajdani kormányelnökök alatt közvetlen közelükből terjedt a hidegség kifelé. Rendesen az intímusok kezdtek legelőbb foszladozni, de a messzebb eső gyűrűzet visszanyomta őket. Tisza alatt meg van fordítva, s innen hatalmának állandósága. Tisza legbensőbb környezetéből a ragaszkodás melege árad kifelé; a tovább eső rétegekben természetesen mindig lanyhább, de ahol már a hidegebb szél fúj, az oly messze van, hogy a »generális«-nak nem árthat.

Külső modora szögletes és ügyetlen, úgyhogy ha valami idegent visznek hozzá, a jóakarók rendesen figyelmeztetik: »De meg ne ítélje egyszeri látásból, mert Tiszát *sokáig* kell ösmerni, hogy élvezhesse.« Kár, hogy hozzá nem teszik: »Nekünk magunknak is tíz évi mamelukoskodásba került.«

Hanem az igaz, nagyon megszerették, kivált még a tíz évnél is régebbiek. Pedig miért? Hogy jó bánásmódja van? Hiszen a többi miniszterek majd elolvadnak a nyájasságtól. Bedekovics előre köszön a kapusnak is; Kemény Gábor két kiterjesztett karral hatol be a folyosón át a miniszteri szobáig, s a két kiterjesztett kar arra való, hogy útközben, mint két gép, a mamelukok kezeit szorongassa; Szapáry arca csupa cukor; a Széchenyi szeme édes méz — és mégiscsak Tisza tud bánni a mamelukokkal.

Ennek nem lehet más nyitja, minthogy van egy erénye: keveset ígér, és abból sokat tart meg, a többi miniszterek sokat ígérnek, és abból keveset tartanak meg.

És hogy van egy hibája: *a fúzió után el tudta felejteni, kik voltak az ellenfelei, de nem tudta elfelejteni, kik voltak a barátai.*

Ez kapcsolja hozzá táborát, de sok fogyatkozása is innen ered.

Különben nem való a folyosón komoly dolgokról beszélni. A napfény széles sávokban szűrődik be a nagy üveglemezeken át, kivált déltájban pajkosan táncol a vastag szürke szőnyegen, egy-egy arany pántlikával keresztülszeli a magasban koválygó füstfelhőt is több helyen. Vidám kacaj csendül meg innen-onnan. Viháncolás zaja hallatszik a büféből. Az vagy Odescalchy Gyula lesz, vagy a jámbor Rónay János. Ni, itt gurul Göndöcs apó is. Nosza, meg kell a kezét nézni, ha rajta

van a nagy gyémántgyűrű, akkor az annak jele, hogy ma beszélni fog.

Amott a Ház gyufatartójának tájékán Jókai Mór évelődik az ellenzékiekkel.

— Könnyű nektek, nyugodt lelkiismerettel fektisztök le mindig; ha jót indítványoztok, azért, mert jót találtatok ki, ha rosszat, azért, mert úgysem lesz belőle semmi.

A homályos keresztúton, hol a könyvszekrények között vezet az út az egyik folyosóról a másikra, örökös gáz ég piszkos, vörhőnyes lánggal. Innen nyílik a többnyire néptelen olvasószoja. A homályos sikátor a suttogóknak jó. Ha ugyan itt meg nem zavarják őket közelgő léptek, »tip-top, tip-top«. A derék Kőrösi sántikál nagy előszeretettel ezen a tájon.

A folyosó nemcsak a bent unatkozó képviselők menhelye, hanem a kimaradt képviselők leshelye is. Itt a legcélszerűbb bevárni a haláleseteket. A folyosó halálmadarai meghallják, hogy hol, mikor ürül kerület. Hogy vannak az otthon fekvő betegek. Itt a szemük előtt sorvadnak el a fennjáró hektikus képviselők, akik görnyedten és köhécselve futnak át a folyosón a terembe, hogy a füst ne fojtogassa őket. Az ex-képviselők összenéznek ilyenkor: »Ejh, ez sem húzza már sokáig!« Tagadhatatlan, ez is egy neme az élvezetnek.

Ezalatt belülről az elnöki csöngettyű és a villanydrót gyakran zizeg, riadozik, sikongat, csak hogy a folyosót nem olyan könnyű már most becsalogatni, mióta megvan ott künn a *beszéd-mérce*, mely új találmány, megmutatja ki beszél, és ki fog ezután beszélni.

Az élénkebb érdeklődés a tárgytól és a szónoktól függ. Olyan tárgy nálunk, mely váratlan fordulatokat nem hozhat, s melyet pártcélokra kizsákmányolni nem lehet, senkit sem érdekel, s az olyan szónok, aki nem személyeskedik (hacsak nem a nagy szónokokból valamelyik), hallgatókra nem számíthat.

Még a kiváló szónokok közt is nagyon szigorú az osztályzat.

Garasos cigarettát el lehet dobni Horánszkyért is, Istóczy megér egy kabanost, Grünwald egy kubát. Szilágyiért akárhányszor láttam félig szítt brittanikákat eldobva, Appo-

nyíért, Tiszáért, Jókaiért elhajítanak pompásan szelelő regalitásokat, de egy *bock ereféig* terjedő orátort nem szült a mostoha kor.

Hogyisne! Rossz csere volna egy szónokért száz csevegőt hagyni itt! Ott bent a jó barátok is ellenségek, ha különböző párton vannak, s közbeszólásokkal ingerlik egymást, künn az ellenségek is jó barátok; sőt itt, a barátságos füstfelhők között, a nyájas zszibongásban, még az újságírók is összebújnak meghitt bizalmas suttogásra. Mondja is nekik az arra menő Csernátony:

— Úgy, úgy! Szeressétek egymást fiúk, mert más úgysem szeret benneteket!

Nézzünk szét még egyszer. Mert a folyosó, éppúgy, mint a terem, minden percben más-más. A tanácsterem ajtai minduntalan nyílnak és záródnak a kijövők és a bemenők után. Egyenkint szállingóznak ki és be a beszédek alatt. Egy-egy beszéd után valóságos népvándorlás van, s igen gyakran gesik, hogy akik a Vámos beszéde alatt »folyosó« voltak, azok válnak a következő szónok alatt »teremmé«, s a Vámos volt hallgatói folyosóvá. (De azt már nem árulom el, hányan vannak ilyenkor a folyosón.)

Hát mondom, nézzünk szét még egyszer. Mennyi érdekes tipikus alak! S majd mindenikhez fűződik valamely tréfa vagy esemény.

Az a magas, nyúlánk fiatalember Szereday Aladár. Ezt egyszer fajd helyett lőtték meg Erdélyben. Akivel beszélget, az Damokos, volt képviselő. Ezzel meg az történt, hogy mikor a király cercele alkalmával, miután előbb a körülállókkal a vadászatokról beszélt, hirtelen hozzá fordult azzal a kérdéssel: »házas ön?«, ő abban a hitben, hogy azt kérdezi, ha vadász-e, hirtelen odafelelt: »néha-néha felség«.

Aki most szegődik hozzájuk harmadikul, az a közbülső Pulszky. Természetesen őhozzá is tapad elég sok vidám ötlet. Tőle kérdezte csipősen Gablentz, miután már egy óra hosszat tanácsokkal tömte hadászati dolgokban: »Ugyan kérem delegátus úr, milyen csatákat vezényelt már?«

Hosszú korom bajuszát pödörgetve ott ódöng a »csontbáró« Orbán Balázs, Thaly Kálmánnal karonfogva, aki talán éppen most közli vele azt a történelmi fölfedezését, hogy a

kurucok olyan derék legények voltak, mikor karóba húzták őket, még ott a karón is pipáztak.

A büfé felé húz Bánffy György, az operettszerző, akit azzal haragítanak, hogy a zene elsősorban úgy érdemel figyelmet, mint »hajnövesztő szer«. (Innen van a zongoravirtuózoknak a nagy hajuk.)

Csak említeni kellett a nagy haját, s már elénkbe lógazza magát Herman Ottó, akit a nagy haj és a pókok tettek híressé, de nagyon lassan, mert nálunk még az ilyenfajta tudományt hiábavaló szőrszálhasogatásnak tartják. Mikor az erdélyi ember előtt dicsekedett, hogy tizenkét pókfajt talált a környékükön, az kételkedve rázta fejét:

— Ugyan, ugyan, hiszen az egész világon csak háromféle pókfaj van, a közönséges pók, a keresztes és a kaszás-pók.

— Már a szeme is más mindeniknek, — bizonykodott Herman.

— Ugyan, ugyan, hiszen a póknak nincs is szeme.

Egyszóval ahány ember, annyi típus és annyi adoma. Ki győzné azokat elsorolni? Méltán mondják, hogy Magyarország az adomák és tréfák hazája. De hát még a folyosó? Az akkor valóságos puskaporraktár. Igaz, hogy ez elmésségekben sok olyan puskapor van, amelyekkel már lőttek egyszer.

Az elmésségek és ötletek mellett itt virágzik legjobban a pletyka is. Ez a piaca. A képviselők olyanok, mint a kulcs-csomag: szépen összecseengnek egy csomóban, de elválasztva mindenik más zárba tartozik. A társadalom sok osztálya van képviselve. Tehát sokat látnak, hallanak. S amit látnak, hallanak saját körükben, azt mind ide hozzák a folyosóra.

Aki ide leül teljesen tájékozatlanul, egy óra múlva offé lesz mindenben, ami a színházakban, a bürókban, a klubokban, budoárookban és a »Kék macská«-ban történt.

De amellett a tanácsterem működése is figyelemmel kísérendő, mert galoppinok és nyugtalan vérű képviselők folyton jönnek-mennek, s hirdetik, mi folyik bent, ki beszél, mit beszél.

De ezzel nagyon kevesen törődnek — mígnem végre megjelenik Podmaniczky Frigyes. Lihegve jön otthonról úti-

1

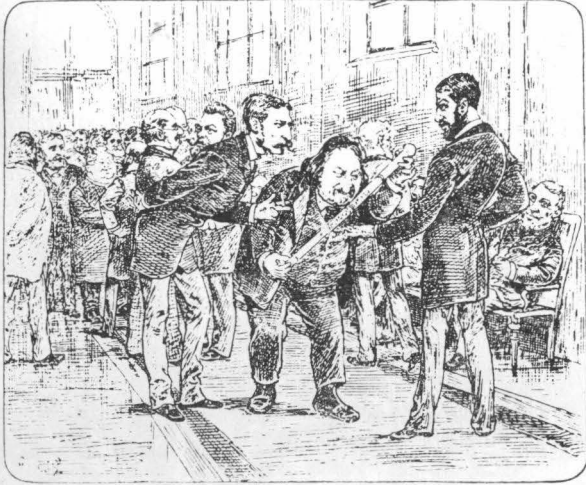

2

3

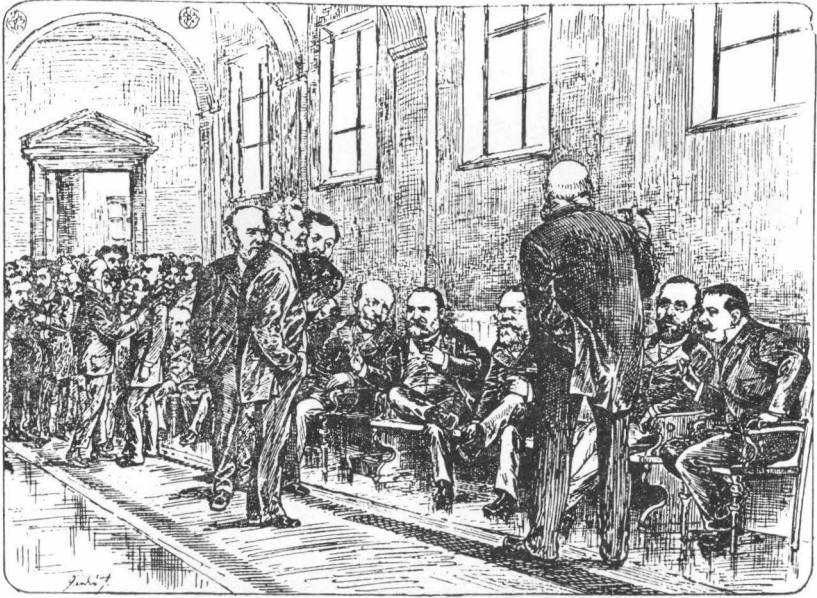
5

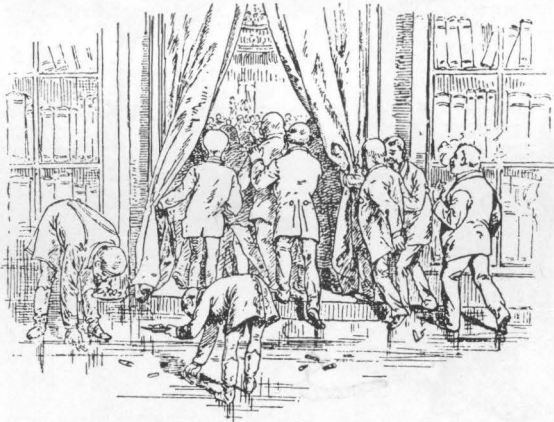
6

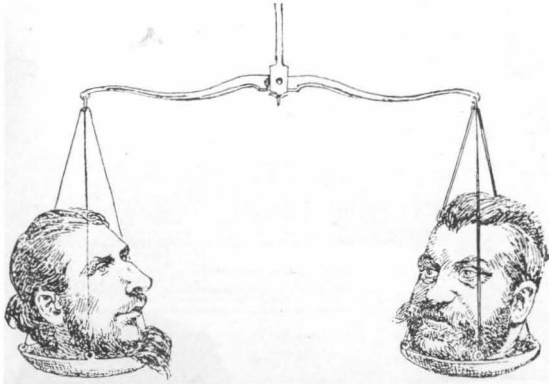
7

8

9

10

11

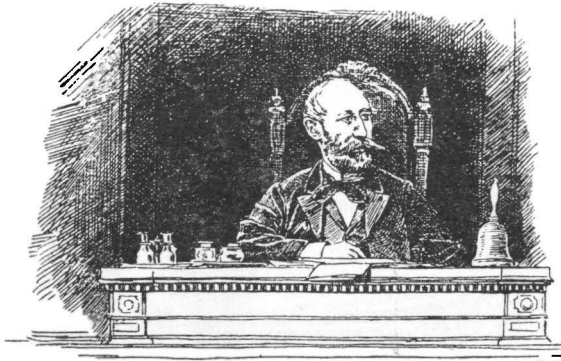
12

13

14

15

16

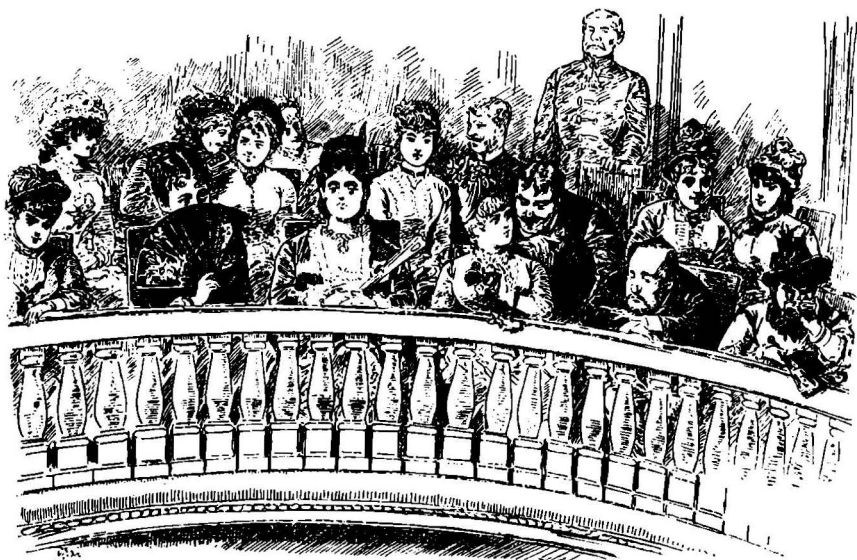
17

18

19

20

ruhában. Biztos jel ez arra, hogy nemsokára megrezdül az elnöki telegram s valamelyik jegyző kikiált a folyosóra:

— Szavazás van!

Egy pillanat alatt betódulnak a teremajtókon, és halotti csend terül el a folyosó vidékein.

... Csak a teremőrök lépte cuppog a szőnyegeken, amint a hirtelen elhajigált füstölgő szivarvégeket szedegetik.

A G E N E R Á L I S

Így nevezik egymás közt a miniszterelnököt a mamelukok, mintegy ki akarván fejezni a vak katonai engedelmességet: hogy követik éjjel-nappal, szárazon-vízen (de nem vízen és kenyéren).

Tíz éve uralkodik már fölöttük. Feje a piros széken fehéredett meg. Tíz éve eszi a legédesebb kenyeret, melynek a neve hatalom, és sem a kenyér nem lett kisebb, sem az ő étvágya nem lett rosszabb.

E tíz év alatt sok mindenben ment keresztül, járt Szküllák és Kharübdiszek között, hajója zátonyon akadt, sziklához csapódék, ellenkező szelek szaggatták vitorlát, de mindent kihevert. Az történt vele, ami minden kormányelnökkel: hogy a hatalmi széken népszerűtlen lett, végre pedig az történt vele, ami soha egy kormányelnökkel sem: hogy a saját népszerűtlenségét a hatalmi széken élte túl.

A nemzet ráunt oppozíciót csinálni ellene, a sajtó belefáradt üldözésébe, mert nem ártott neki semmi. Utoljára belesnyugodott mindenki abba a gondolatba, hogy ez már mindig így tart, isten neki, még leányágon is Tisza fog itt uralkodni.

Hanem azalatt a tíz év alatt meglehetősen megöregedett.

Lássuk csak, milyen! Nem lehet mondani, hogy szép ember (ámbár, ha szavazásra kerülne a sor, arra is többsége lenne), de azt sem lehet mondani, hogy rút ember. Nincs rajta semmi különös, de az is igaz, hogy nincs rajta semmi közönséges sem.

Hosszú, sovány alak, hosszúkás körtearccal, kissé bige-gve jár, igen egyszerűen öltözik. Sárgásfehér szakállá legye-

zó alakban környezi állát, ősz haját fölöslegesen hosszúra növeszti, és e fölösleggel takarja el a deficitet.

Tegyük hozzá még e képhez azt, hogy szemeit többnyire sötétszínű szemüveg födi, s ez ad csontos, szögletes arcának némi fagyasztó ridegséget; meg lehet taktikából viseli, mert szemeinek őszinte, majdnem szelíd fényével nem bírna tábora felett uralkodni. De így azt sejtetik, hogy barna szemüveg alatt villámok laknak. Ha végül megemlítjük még történelmi nevezetességű pislogását, teljesen készen vagyunk az arcképpel.

*

Gróf Andrassy Gyula idejében két udvar volt Magyarországon. Az egyik a bécsi Burg, a másik az »Angol királyné«. Ha a miniszterelnök ki akart vinni valamit, előbb el kellett utaznia Bécsbe, s ott kérni rá a jóváhagyást, mikor pedig Bécsben készen volt, még hátra volt a másik hatalom, az öreg Deák Ferenc az »Angol királyné«-ban; ha az is beleegyezett, akkor miniszteri tanácsban kezdődött el a csata a többi hatalmas hét miniszterrel, kik mind a maguk esze szerint szerették volna igazgatni az országot.

Roppant mulatságos dolog volt az így.

Deák, aki előre belátta, hogy ebből nagy kollíziók támadhatnak, Kandó Kálmánt a következő hatáskörrel nevezette ki miniszteri tanácsosnak:

— Te pedig arra fogsz ügyelni, hogy mi Andrassyval össze ne vesszünk. Ha gorombaságot üzen, vagy én üzenek valami erőset, annak te útközben szép formát találsz.

Úgy is lett. Ha az öregúr azt mondá valamire mérgesen: »ez ostobaság, ebbe én soha bele nem egyezem, mond meg Andrassynak, ezt ne próbálja tenni«, azt Kandó már úgy adta elő a miniszterelnöknek:

— Kegyelmes uram, beszéltem Deákkal, alapjában helyesli proposíciódat, de ez idő szerint, úgy vettem ki, még némi aggályai vannak.

Tisza mint ellenzéki vezér, figyelmes szemlélője volt e kormányzási mizériáknak, s mihelyt a hatalomra került, első dolgának vette, megszabadítani magát a kapacitásoktól.

És ez igazán fényesen sikerült neki.

Megalakította, apródonként összeenyvezte a »néma minisztérium«-ot, megannyi clercet, a legkényelmesebb, legszürkébb apparátust, mely valaha létezett. Tisza proponál, s ők bólintanak rá egyet, vagy pedig ők proponálnak, de Tisza előleges beleegyzésével. Megszokták, hogy Tisza cselekszik mindent, Tisza oltalmaz mindenkit. Ha valamelyik miniszternek a torka fáj, nem a patikába szalajtja a lakáját, hanem Tiszához . . . alkalmasint ő rendel neki még vizikátort is . . .

Hát a párt?

A pártból kiveszett lassanként minden önállóság, sokkal jobban mint Tisza szeretné. E nagy ember lapító súllyal nehezedik rájuk szellemével és egyéni tulajdonaival. Nekik azt kellett volna látniok ebből, hogy nagy ereje van, de ők csak azt nézték ki, hogy őnekik semmi erejük sincs.

Mindenki kicsinek kezdte magát érezni és kicsi maradt. A régi nagyságok szemlátomást apadának, s elkedvetlenedve maradoztak el, vagy pedig lustán hagyták maguk fölött röpdülni a devalváló időt.

Mindinkább megszokták ők is, hogy Tisza gondolkozzék, s tegyen mindent. Gondolták magukban ázsiai nyugalommal:

— Hiszen az ő dolga, egészen. Ha rosszat csinál, magának csinálja, ha jót csinál, nekünk csinálja. Minek ütnénk bele az orrunkat?

Tisza még egy darab ideig közlé terveit egyikkel vagy másikkal, de mikor észrevette, hogy azok, mielőtt nyilatkoznának, az ő véleményét fürkészik, hogy azt adhassák tanácsképpen, abba hagyta ezt a fölösleges formalitást is s azóta lett a szó szoros értelmében »generális«.

A generális nem konferál, csak határoz.

A párt nem disputál, csak szavaz.

Gróf Bánffy Béla, mikor egy ízben a kormány plánumát kérdezték tőle, rezignáló humorral fejté ki a párt helyzetét.

— Tisza nem szól, kérem, soha semmit, s ebből két jó dolog következik. Egy az, kérem, hogy mi semmit sem árulhatunk el, és más az, kérem, hogy mi mindnyájan mindent tudunk, mert többet semmit sem tudhatunk.

Így lett, hogy Tisza ugyan most is növeszti a pártját, de csak azért, amiért a haját, hogy imitt-amott a kopaszságot fedezze vele.

S így lett, hogy Szontagh Pál a »skíz«-t nevezte el finom gúnnyal »pártunk kimagasló alakjá«-nak.

A K A R Z A T

Össze sem bírom számítani, annyiféle karzat van. Hölgycarzat, képviselőkarzata, főrendiek karzata, írói karzat, idegenek karzata és ifjúsági karzat. Ez kivált téli időben van tömve, mikor a szegény emberek melegedni jönnek oda, de nem úgy értem, hogy a beszédektől.

Természetesen legszebb ezek közt a hölgycarzat. Még pedig legszebb olyankor, ha az országház kapuján ki van téve a tábla: »A karzati jegyek mind elfogytak«. A zsúfolt karzat biztosan jelenti a zsúfolt Házat is, mert akkor valami érdekes esemény vagy érdekes szónok van napirenden.

Nem akarom vitatni, hogy azokban a rekesztékekben is lehet sok följegyzésre méltót találni, ahol a férfiak ülnek, ámbár egy-egy Haluska János, köhécselő főispán vagy gróf még nem olyan látnivaló, amiért érdemes volna a gukkert elővenni a fiókból.

Néha ugyan vetődik hozzánk valami idegen nevezetesség, máskor torzonborz vidéki deputáció költi fel a figyelmet. Közönséges napokon azonban ki ül ott? Nehány ismeretlen ember és néhány megszokott ösmerős. Majoros István vagy Farkas Károly. Ha fekete zászló lóg odakünn, akkor feltűnik egy-két gangos bajusz, és pirospozsgás ábrázat is a láthatáron: eladó kortesek fiziognómiája.

De a legállandóbb alak, a legfigyelmesebb hallgató Ivánka Zsigmond, akinek a helyére majd emléktáblát fog kelleni csináltatni:

Itt üldögélt sok esztendeig
Ivánka Zsigmond

Olyan szenzációs esemény a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mint aminő tavaly történt, hogy a karzatról egy egzaltált asztalos lekiáltott:

— Pusztuljatok innen hazaárulók, akik az országot eladtátok a zsidóknak!

A teremőrök gyorsan eltuszkolták.

— Szörnyűség — sopánkodék Péchy —, hogy ilyesmit mer, pláne a karzaton! Idelent föl sem venném.*

Hanem az ilyen szcénákért bőven kárpótol az örök tavasz, mely a hölgyek karzatán virít. Szép feshő rózsabimbók, kinyílt rózsák, kevély liliomok s szerény ibolyák egy csokorban. Valóban kéjes illat terjed felülről. Szép szemek mosolyognak szelíden, ha Hoitsy beszél vagy Fenyvessy. Rohonczt és Andrássy Tivadart is szívesen hallgatnák, de ők nem beszélnek szívesen.

Kíváncsian hajlanak alá a kis fejceskék, mikor Szilágyi Dezső emelkedik fel, nehogy elveszítsenek, ha egyet is, apollói gesztusaiból. Apponyi Albert is kedvencük. A nők, hiába, mind ellenzékiek.

Gyönyörű kép az így néha-néha. A gazdag színpompa, vidorság, elevenség, a beszédes legyezők, melyek örökös mozgásban vannak, s mozgásukra egész kis szélvihar kerekedik.

Azonkívül, hogy Odescalchy Gyula és pártja nagy gyönyörűségét találja a hölgykarzatban, megvan a praktikus haszna is. Egy-egy hosszú beszéd alatt meg lehet bátran házasodni.

A fiatal képviselők felhurcolkodnak a magasba, s míg lent az öregek grombaságokat mondanak egymásnak, addig ők csupán szépeket tuttognak a lelkes honleányok füleibe. A csevegés zsvajva harmonikusan szűrődik le szelíd zsongássá, melyben oly jólesik az öregeknek lent szundikálni, mintha a méhesben volnának.

De nemcsak az úgynevezett obligát honleányok ülnek a karzaton, nemcsak a piknikek és bálók divatos királynői a mamáikkal, elvetődik oda sokszor egy-egy agg kisasszony, összetöpörödött anyóka az ország valamelyik széléről. Nyolcven év hava fedí ráncos arcát. Egész a múlt század. Hosszú virágos wikler van a nagymamán, tenyér nagyságú ezüst csattal, Apafi Mihály korabeli főkötő barnállik feje búbján,

* Péchy Tamásban van némi humor. Mikor Vadnay Andor szűzbeszédében Eötvös Károlyt támadta, odaszólt: »Itt nem szokás ám mindjárt grombáskodni.« (Később aztán lehet.)

s az arany foglalatú okuláré hozza neki közel a törvényalkotó urakat. Szeretné is megkérdezni a környezetétől, ha nem röstellné: melyik vajon közülük a palatinus?

Sokszor megesik, tavaly így történt, hogy egy idősb nő elmerülve Tisza beszédének hallgatásában, miután az egy percre megállott a jegyzeteiben nézegetve, kihajlott a karzati sorompón, s a Ház nagy derűtsége által követve, türelmetlenül kiáltott fel: »Halljuk hát, no!«

Évtizedek óta egy gyönyörű menyecske járt rendszeren a karzatra. Szép, magas, délceg asszony volt, méltóságteljes nemes arccal. Pajkos képviselők elnevezték »Hungáriá«-nak.

Húsz év óta természetesen megöregedett a szép asszony, s sokat vesztett bájaiból, de a karzaton még most is ott van rendszeren. Még pajkosabb képviselők most már hozzáteszik a nevéhez: »Hungária, de a tatárjárás után«.

A karzatnak ez a része igen fontos tényező. Sokan beszélnek csupán a karzatnak, és sokan léptek a törvényhozói pályára, csupán a karzat kedvéért.

Mert Magyarországon két dologra jó a képviselőség. A jobbik esetben valami zsíros hivatalba jut ki belőle az ember, a rosszabbik esetben gazdagon megházasodik benne.

Nos igen, mondjuk ki nyíltan. Magyarországon senki sem azért lép valamely pozícióra, hogy ott megmaradjon. A járásbíró nem azért lesz járásbíróvá, mert tetszik neki ez a pálya, s mert a legszebb élet-feladatnak tartaná a szegény embernek szolgálatni igazságot. Óh dehogy, ő septemvir akar lenni, vagy talán főügyész . . . ez neki csak átmenet. A képviselő sem azért jön be a Házba, mert erőt és ambíciót érez magában a törvények alkotásában résztvenni. Neki ez csak átmenet . . . a hely, ahonnan lesben várja a szerencsét. Az ügyvédség is átmenet, az alispánság is . . . Itt minden ember kénytelenségből van a maga helyén (de meg is látszik!), s csak átutazóban érzi magát. Örökösen kezeügyében van az útitáska, amely többnyire üres.

A karzatok közül a hírlaptudósítóké van a legjobban hozzáferrva a Házhoz. Kócos, torzonborz alakok ülnek itt, akik állítólag a közvéleményt szolgálják innen.

A bécsi előkelőbb lapok néhány tudósítója, egy csomó fiatal reporter (akik mindent jobban tudnak a lent ülő öre-

geknél, s minden tisztelet nélkül bíraskodnak fölöttük), s végre a molyette újságírók, a karzat habituéi.

A reporter csupa szem, mindent észrevesz, s pótolja a lent ülő sztenografok fogyatkozását. (Mert a gyorsíró olyan, mint a vak, mindent hall, de semmit sem lát.)

Hanem tagadhatatlanul legérdekesebbek e karzat ama régi alakjai, akik ott töltötték életük javát.

Némelyik itt őszült meg a beszédek hallgatásában. Mások már rég elhagyták a hírlapírói pályát, de a tudósítói karzatról nem bírtak leszokni. Megfoghatlan varázs van abban: aki ezt a levegőt megszokta, meghal, ha nem szívhathja tovább. Veterán képviselőknél tapasztaljuk, ha hosszan tartó képviselősködés után kimaradnak a Házból, hazamennek és meghalnak.

A Ház a nap, s e csökönyös hírlaptudósítók a bolygói. A gibicek. Megvannak a rokonszenves alakjaik, azoknak a sorsát, sikereit s az antipatikusok bukását lesik ott, minden fordulat izgatja őket, minden esély mulatságot okoz nekik.

A játék ónélkülök folyik, de ők annyira beleélték magukat, hogy azt hiszik, részök van benne. Hiszen csak egy kicsinyke korlát a válaszfal! Hányszor álmodják magokat oda...

S az álom néha beteljesedik. A tudósítói karzat alakjai közül nem egy bukkan fel a földszinten. Azt mondják, »kiülte a mandátumot«. De az álom csak álom marad. Aki a tudósítói karzatról jut be, megint csak visszakerül az oda. Por volt, por lesz megint.

A KÉT TÖRZSFŐNÖK

Mikor a két mérsékelt ellenzéki frakció egyesült két fej alatt, így okoskodtak köztük a tudákosabbak.

— Majd meglássátok, hogy gyümölcsöző viszony lesz. Apponyival fölfelé hódítunk híveket, Szilágyival lefelé.

Hiszen nem volt az rosszul kieszelve, hogy úgy legyen, mint a régi faliórákon: ha az egyik pondus fent jár, akkor a másik pondus lefelé ereszkedik.

Hanem a valóságban megfordítva ütött ki: Apponyi azért vesztett fölfelé híveket, mert Szilágyival van karon-

fogva, Szilágyi pedig Apponyi miatt vált kevésbé kedveltté lent.

A két vezér a szó szoros értelmében egymást koptatja. De mindkettő oly kiváló alak, hogy még mindig marad belőlük jobb időkre.

Tagadhatlan, az ő pártjukon vannak a nagy vagyon, nagy nevek és nagy hiúságok. Oligarchák és liberálisok, elégedetlenek és várakozók egy són és egy kenyéren.

Nehéz ilyen helyütt a vezényletnek mozogni s összetartani őket.

Jellemző megjegyzése volt valakinek, midőn Szilágyi Dezső egyik kitűnő beszédét mondotta az üzenet-vitánál:

— Szilágyi ma fényesen győzött.

— Hol? Kin?

— Itt a Házban — a saját pártja fölött.

Ugyanezt teszi Apponyi is.

Beszédjeik az egész országban nagy hatást tesznek, de politikájuk nem tesz semmi hatást.

Megesik tehát, hogy mikor sokáig hallgatnak, Tisza, az örök birkózó, szinte feledtetni képes őket. Magok az ellenzékiek, mihelyt sokáig nem hallják fegyvereiket csörömpölni, csüggedten sottogják egymás között:

— Hiába, csak egy ember van itt ma: Tisza Kálmán.

A két törzsfőnök azonban rajta van, hogy ez ne igen gyakran történjék. Inkább ők ketten osztoznak meg a dicsőségen. (Tiszáé a hatalom, övék a dicsőség.)

S hogy soha össze nem zörrennek az osztozkodásnál, az a kormánypárti sajtó érdeme. Mert amikor Szilágyi van in floribus, a kormánypárti újságok kezdik kürtölni, hogy »Apponyi a nagyobb talentum«.

Ez akkor, úgy olvasd, a Szilágyi verőfényes hete. (Mert semmi oly erős, ami itt egy hétig el nem kopik.)

S egy hét alatt Szilágyi után okvetlenül felszólal Apponyi. A dicsőség ekkor rögtön az ő alakját önti el sugarakkal, s a kormánypárti újságok lélekszakadva írják: »Szilágyi a nagyobb talentum«.

A kormánypárti taktika manőverez arra, hogy a két összeenyvezett vezér el ne szakadjon, s egymást paralizáló súlyát el ne veszítse.

A K É P V I S E L Ő H Á Z M A D A R A

Nyári időben elégszer megtörténik, hogy a t. Ház helyiségeinek nyitott ablakain át egy csíz röpül be és a büfé vagy a könyvtárszobán át, csattogó szárnyaival egyenesen a folyosóra száll. A szegény kis csíz leül a magasan fekvő ablakok valamelyikének párkányára, s búbját igazgatva, kedves, bronzszínű csőrével, apró szemeivel értelmesen pislog, mintha a fel- s alásétálgató képviselők frondeurködését vagy vidám adomáit vigyázná.

— No, svindler, itt vagy? — mondják a képviselők a madárnak és a kalapjaikkal hessegetik.

De az föl sem veszi, legfeljebb szemecskéit hunyja be, mintha apró ónszínű hólyagokat húzna rájuk.

— Svindler! Svindler!

Ősmeri mindenki, vidáman szólítgatják.

A svindler föl sem veszi ezt a nagy, országos népszerűséget, egykedvűen kopogtatja az ablaküveget, s vájkál a ripacsos falban, ha pedig megunja magát, odább repül a bal folyosóról a mameluk-folyosóra. Emitt a napfény több, ott a szivarfüst kevesebb. A büféből kivezető csikos pokrócon gyakran található tortamorzsákat. A csíz már azt is tudja. Leereszkedik a magasból a kenyérkeresés e közmondásos talajára, s ugrálva keresi a morzsákat az agyonpuhított szőnyeg meg-ereszkedett szálai közt.

Sőt megtette azt a vakmerőséget egyszer, hogy betolakodott magába a Házba, s leült az elnöki szék mennyezetére, fölül. A mennyezet zöld szövetből van. Azt hitte a bohó, valami fán biggyeszkedik, s elkezdett csicseregni. Péchy Tamás kétségbe volt esve, miképp vonja meg tőle a szót, mert erőszakos rendszabályokat nem engednek a házszabályok. A jegyzőkönyvi megrovás az egyedüli ostor.

A csintalan csíz nem respektál semmit: mandátum nélkül jár-kél itt, ahol még a mandátumnak is harminc napig kell érnie, mint a vadkörtének. S dacára, hogy nincs mandátuma, mégis védi az immunitás. A kis svindlerhez a világért sem nyúlna senki. Az öregebb képviselők pláne bizonyos pietással nézik, s még cukrot is adnak neki a bonbon-stanicliból. Az in-

dusok szent madara is megirigyelhetné parlamentünk kis madarát.

Pedig ez csak közönséges csíz. Mondják, a nagyapja valóságos kanári volt még. Úgy viszi és úgy fogyatkozik, mint a dzsentrí. Az unokái bizonyosan már csak közönséges verebek lesznek.

De hát miért áll olyan nagy tiszteletben a svindler; itt, ahol semmit sem tisztelnek nagyon, ami nem miniszter, és miért nevezik svindlernek, annak külön kis története van.

A nevezetes madár tulajdonképpen nem a maga ura, hanem a képviselőházi házmaster tulajdonát képezi, s valaha igen szépen jövedelmezett a gazdájának. Igen, igen, múltja van a kicsinek, s e múltja miatt tartják tisztességben a Ház urai, kiket emlékeztet valakire, aki itt ült, járt egykor közöttük, s e múltja miatt dédelgeti a házmaster is a szép drótkalitikában, melynek az ajtaja nappal mindig szabadon van hagyva. Ritka bizodalom egy madárhoz a XIX-ik században!

De kezdjük az elején.

Valamikor Lisznyai Kálmánt nevezték a »madarak pajtása«-nak. De ő csak pajtáskodott, s versenyt énekelt velök; ő inkább konkurensök volt. A madarak igazi jóltevője báró Kemény István.

Az pedig nagy szó ebben az országban, amelynek népe egyebet sem tett vagy tizenkét esztendeig, mint hogy egy madarat üldözött és szidott folytonosan.

Kemény István azonban nemcsak a madarakat szerette, hanem az embereket is. Ami sokkal nehezebb. Hogy rendkívüli ember volt, ezt képviselőtársai tudhatják a legjobban abból, hogy rendesen eljár az ülésekre. Sőt a néhai Kemény István nemcsak kötelességből, de mulatságból is minden üres idejét a Házban töltötte, akár volt ülés, akár nem. Bement a háznagyi hivatalba, ha ott nem talált senkit, benyitott az irodába, s ha ott sem volt ember, elvégezte rendes sétáját a folyosókon úgy, mint ülés napokon szokta, vagy lement a szűk, sötét udvarkába, elbeszélgetni a házmasterrel, vígan lógázva kezében hírhedt esernyőjét, melynek nyelére ezt a keserű humorral komponált feliratot vésette: »óh, demokrata, ha tán eltulajdonítanád ezt az esernyőt, gondold meg, hogy az a szegény báró Kemény Istváné volt«.

Ilyenkor látott meg egy csízt a házmester kalitkájában.
— Mennyiért adja nekem ezt a madarat? — kérde a házmestertől.

— Nem eladó, méltóságos uram, mert nagyon kedves jószágom.

De amit egyszer Kemény István föltett magában, ahhoz keményen tartotta magát. Hiszen ott a folyosói közmondás: hogy az erdélyi embernek minden sikerül, kivált ha még kálvinista is hozzá.

Nem tágított. Másnap is letipegett a kis udvarba a csízhez; ingerkedett, játszott vele, sőt cukrot is hozott neki a kalitkarácsok közé, amit a reggeli kávéjánál takarított meg neki.

— Hát mégsem adja ide azt a kis szürke legényt, mi?

— Ugyan minek volna az méltóságodnak?

— Szabadon ereszteném.

— Hüm! — dünnyögte magában a házmester. — Meggondolom. Biz'isten, meggondolom.

Néhány nap múlva aztán csakugyan megpuhult a szíve váratlanul.

— Isten neki, eladom hát a csízt a báró úrnak, ha már ennyire van. De nem válhatok meg tőle két forintnál alább.

Megadta persze a két forintot örömmel, s még aznap délben, valami unalmas szónoklat alatt lehívta barátait, hogy tanúi legyenek a csíz ünnepélyes kieresztésének. Még egy kis piros harasztot is kötött nyakára a báró, hogy szebb, különb legyen a többi szárnyasoknál.

S egész nap olyan jó kedve volt utána, mint mikor az ember valami adójavaslatra »nem«-mel szavaz; könnyűnek, boldognak érezte magát, madarat lehetett volna vele fogatni, amiért a madarat kiereszthette.

Hanem negyed-ötöd napra, mikor lement a házmesterhez, megint egy csíz volt a kalitkájában.

— Hát ezt mennyiért eresztjük ki, gazda?

— Egy forintért, méltóságos uram, mert ez már közönsegesebb.

Megalkudtak a váltságdíjra, és azóta minden héten kétszer is szabadságot tartott csízt a mecsetes kalitkából: a bárónak mindig volt egy forintja erre a célra, a házmesternek pedig mindig volt csíze egy forintért.

... Azaz hiszen ugyanazon csíz volt az mindig. Az ármányos házmester úgy szoktatta meg, hogy egy kis röpködés után a szomszédos kertekben és udvarokban, visszajött, s magától röpi be a nyitott kalitkájába.

A dolog kitudódott később. De már akkor életbe volt léptetve a Csemegi-kódex; a kis svindler-madarat nem lehetett megbüntetni.

BENT A TEREMBEN

A tulajdonképpeni Ház mégiscsak azok a különféle alakú fejek, melyek könyökökkel alátámasztva, nagy rendezettségben tarkállanak a padsorokban, lankadtan vigyorogva, ásítva vagy morogva.

A hírneves politikusoké a vezénylet, de mégis az a névtelen tömeg a hatalom, az a törvényhozó test.

S ezt akarnám én lefotografrozni. De vajon lehetséges-e egy olyan testet eltalálni, melynek minden része örök mozgásban van. Ami e percben láb, az a másokban könyök, s ami tegnap száj volt, az ma fül.

A Ház olyan változó, mint az idő, sohasem az egészen, ami már volt, s mégis majd mindig ugyanaz.

Az egyének örökké változnak. Egyik jön, másik bukik. Ma ez van elől, holnap amaz. A miniszterek, a népkegy és a két (jó és bal) szerencse labdái ők, de a Ház karakterét és kinézését egyiknek vagy másiknak letűnése vagy fölbukknása nem változtatja s új színeket közbe nem vegyít. Hanem a megszokott szürke képben, hol a vezérek az élenkítő pontok, mégis vannak nélkülözhetetlen egyének, akik nélkül, ha ugyanaz lenne is a kép, más volna a háttér.

Kinek szerkeszteniék vajon a jegyzőkönyveket, ha nem ülne bent Csanády Sándor, aki odajárul az elnöki katedrához, s tenyerét tölcsérformára csucsorítva, mély figyelemmel hallgatja azok felolvasását: nincsen-e bennök hamisság, s van-e »stélus«.

A házszabályokat érintő vitáknál mulatságos nézni, miként feszeleg Madarász József! A házszabályok az ő privát témája. A nagy közbeszóló, Szalay Imre is szükséges fűszer,

de ha ő a gyömbér, akkor legalábbis sáfrány Lükő Géza, ki-
nek összes oratóri működése e címen szokott napvilágra
jönni: *Egy hang a baloldalon.*

Jóízűen alszik az ülések alatt Bánffy Dániel és Göndöcs.
A zúgást, tapsvihart, haragos ellentmondásokat szelíd méhecs-
kék zsongásának álmodja.

Ivánka Imre szétterpeszkedik két könyökével, mint a
terebélyes fa (úgyis ez a legkedvesebb hasonlata), és a gúnyos
nevetést csinálja jól. Mert majd mindenki bizonyos szerepet
visz. Kőrösi Sándor van beosztva falrengető hangjával a
»Halljuk!« kiáltásokra. Prileszky Tádé a lelkesülésre alkal-
mas, nagy homloka megtelik ragyogással, és szemében fény
gyullad ki, amikor akarja, Hegedüs Sándor incselkedni szer-
ret grimaszokkal és kézintégetésekkel. Szlávay Olivér ajkrán-
gatásai fitymálást fejeznek ki.

De a legfélelmetesebb parlamenti alak mégis az ellen-
zéké: a halavány Bölöny József, aki a kormánypárti szónok
elé ül, s olyan művészien tud unatkozni és oly szerencsével
ásít, hogy megkívánja tőle a Ház. A hatás okvetlenül az ő
kinyitott szájába pottyan bele.

A terem más stúdió, úgy van berendezve, hogy az egész
Ház (éppen, mint a lesti tótság) soha együtt ne lehessen.
Éppen nem fehérlik annyi vizitkártya a szűkre mért ülőhe-
lyeken, ahány képviselő van. Nem tudom én, mi lenne, ha
egyszer valamennyien összejönnének? Ámbár ne beszéljünk
lehetetlenségekről . . .

Különben minél népesebb a Ház, annál kiszámíthatla-
nabb a hangulata. Néha olyan szeszélyes, mint egy asszony,
aki tudja, hogy hódítani akarják.

S képzeljenek önök egy asszonyt, akinek háromszáz szíve
van! (Igaz, a madame-nak még ezenfelül háromszáz *szája* is
van!)

Még csak megjárja, mikor vidám, izgékony, szeretetre-
méltó, de rettenetes és kiállhatatlan a migrénes napokon.

Föl nem lehet melegíteni, fázékony, nem érdekli semmi.

Jókai regény-korrektúrákat csinál a beszédek alatt,
Beksics angol szerzőket olvas, Darányi Ignác cukros mosolyok-
kal hajlítgatja fejét ide-oda. Szomjas, Boross és Iszákovics
versenyt ásitoznak, Bornemisza István idegbántón rázza a

lábát, melyet kilógat a padból, a kecskeszakállú Tolnay Gábor szemöldöke fölszalad a homloka legtetejére, Pater Zimándi csuklik, Szerb György úgy néz ki, mintha üveget fújna, a bagolyarcú Wahrmann élceket farag, s azokat papírcédulákra vetve, körözteti a környéken, Csernátony félig behunyt szemmel játszik a monoklija zsinórával, Tisza Kálmán pedig úgy pislog ott hátradőlve székén, mint egy óriás csörgőkígyó, amely emészt. Kissé féloldalt hajolva, örökös ugrásra látszik készen, s ha hirtelen feláll vagy leül, olyan, mint egy kinyílódo vagy becsukódo bicska.

Egy nagy átható tekintettel szétpillantva a terem gömbölyű mezején, mint a különböző vetések, szembetűnően ütnek el egymástól külsőleg is a pártok.

A gyűrött, színehagyott kabátok a baloldalon, a jól táplált testek átellenben, bizonyos választékosság a középen. A függetlenségi párton még magyar ruha is akad: Csanády Sándor, Izsák Dezső, Rigó Ferenc, Orbán Balázs, a két Madarász még mind magyar csizmában szeretik a hazát. A mozdulatok ruganyossága, testtartás, járás mind elüt egymástól. De a legátlábolthatlanabb mélység a pártok között mégis a ruhaszabás.

Herman például ott, ahol van, megvan, de ültessük csak a bársonyos Gromon Dezső mellé, s azonnal botrányossá válik. Andrássy Gyula Gosztonyival karonfogva neveltető látványt nyújtana. Egyszóval a ruha sokat tesz: akin a ruha gyermekkora óta jól áll, arról biztos, hogy vagy mameluk lesz, vagy habaréki; akin nem jól áll, kénytelen szélsőbali lenni.

Lélekemelő példa volt erre a két Odescalchy testvér, a kormánypárti Gyula herceg a hetyke blúzával, s a szélsőbali Artúr herceg a patkós csizmáival. Amint megszűnt szélsőbali lenni, megbukott, valamint György Endre is ki-kimaradozik a Házból, mert nem tarthatja fenn magát a kormánypárton abban a ruhában.

A pártok még jobban különítik el az embereket szokásaikban, modorukban, mint az ágy, melyből származtak. Ha Nopcsa udvarmester két esztendeig lenne a baloldalon: fehérvári bicskát viselne a csizmaszára mellett. A pártoknak amalgamizáló erejük van.

De előbb említendő, mert magasabban áll (azaz csak ül) a pártoknál a jámbor Péchy Tamás, az elnök, aki Mekka felé — akarom mondani —, a miniszterelnök felé fordított arccal trónol a mocsárzöld mennyezet alatt, körülvéve jegyzői udvarától, melynek két válfaja van: az »igás« és a »parádés« jegyző. Ti. azok, akik dolgoznak és azok, kik az üzeneteket hordják a főrendiházba az ócska atillában, melyet még a Széll Kálmán testére szabtak egykor, s a molyette sastollas süvegben, a rozsdás fringiával. (Már csak ez az egy remanencia van a középkorból.) Az elnök hófehér, pecsétgyűrűs keze a csengettyű mellé van lapulva, álmos kék szemei mint az életut toronyóré, kedvetlenül kémlelik a horizontot.

A miniszteri székeken dús, ólomszín hajában kotorász gróf Szapáry Gyula; homlokát összeráncolja, szemeit szendén lesüti, mintha imazsámoly előtt fohászknodnék, gróf Széchenyi Pál. Táncolva jön át a mediumon a fürge Trefort és bonbonokat majszol. Magát összehúzza ül a vén Pauler. Bajuzát pödri a szép, délceg Fejérváry Géza, fumigatív nézvéen a sok cibilt, s mégis bizonyos irigységgel nyárspolgáris külsejű szomszédját, Kemény Gábort, hogy »istenem, milyen okos ember ez!« Csak egy miniszter van, aki örökké hallgat és örökké figyel: Bedekovics. Beszéljen Apponyi vagy Vámos, Istóczy vagy Cselkó Ignác, Jókai vagy Münnich, ő egyforma áhítatos csodálattal csügg rajtok, előntvén kedves, keleties arcát az élvezet derűje. Örök rejtély lesz ő emiatt az utókor előtt, míg végre is úgy fogják megfejteni, hogy bizonyosan nem tudott magyarul.

Farkasszemet néz a miniszterekkel (kék pápaszemén át) az előkelő arcú Mocsáry. A jó öreg Irányi Dániel kezét mellényzsebébe dugva, kesernyés arccal hallgatja a szóáradat hömpölygését, csak néha igazít egyet-egyét a hajzatán, mely nemes alakban van két oldalt a homlokára simítva.

Közel ül egymáshoz Ugron Gábor és Herman Ottó, a két sebeket osztogató dalia, kik fegyveresen alusznak a pajzsaikkal betakarózva. A szomszéd mezőn két sisakos vitéz magaslik ki: Apponyi és Szilágyi. Csendesesen ül helyén az előbbi, csak élénk szemjátéka mutatja, hogy figyel; Szilágyi nyugtalan, gyakran szól közbe, s arcvonásai és gesztusai folyton elárulják rokon- vagy ellenszenvét. Még izgatottabb,

ha ő maga szándékozik beszélni: »Szilágyi trikóban van« szokták ilyenkor mondani.

Ugronék és Apponyi között barnállik a termékeny interpelláló: Olay Szilárd; az antiszemita vig kedélyű bárója, Andreánszky Gábor, s a leghátul fehérlik galambósz hajával Lázár Ádám, a nagy szóöntő (akinek azonban mindent meg lehet bocsátani, mert nagyon szereti a hazát). A mérsékelt ellenzékiek és a szélsők közé beékelve virraszt a rosszul be-retvált Szentkirályi Albert, a »rézsunt ereszkedő új csillag«.

Viaszkosvászna előtt könyököl Steinacker. A centrum két sarkát a »nevető ember«, Sághy és a »síró ember«, báró Huszár Károly szegik be. Hoitsy Pál a csillagokat vizsgálja — persze a karzatiakat. Mint a sózott halcsík, úgy vickándo-zik a kis cukros baba, Fenyvessy Ferenc, gyönyörködve nézegeti gróf Andrássy Tivadart, a mintát, s búsan a piros nyakú Ábrányi Kornélt, az utódot a díszjegyzőségben. A nagy bajuszú Orbán hol kijebb ereszti egy likkal a nadrágszíját, hol beljebb kapcsolja aszerint, ahogy gyarapszik vagy fogy az animó az oráció alatt.

Honatyának a legszebben fest a hajlott hátú gróf Csáky László, tisztes kanáriszín szakállával; klasszikus antik arc s érdekes pelyhes fej a hórihorgas báró Liphay Bélái; szérenyen lapul össze helyén a rokonszenves arcú gróf Károlyi Sándor. Örökösen jegyez a ceruzájával valamit (de a világ sohasem fogja megtudni, mit) Veszter Imre. Ahol ni, a mediu-mon áll Rohonczy Gedeon és gróf Kinsky Nusi, hogy jobban lássák. A széles vállú Hegedüs József háta mögé telepszik Várady Gábor, hogy ne lássák.

Ugyanazon a tájon ragyog a kivágott mellényű Visi Imre jubiláló arccal. Idegenül nézeget szét a kos frizurájú Szögyéni Emil. Sima, diplomata mosoly játszik Láng Lajos ajka körül. Az üdítő magányt élvezi itt Dobránszky Péter. Törökös nyugalommal morfondírozik és kontemplál a kien-gesztelt Petur bán: Lukács Béla. A megeledettségtől su-gázzik Bende, ellenben az elégedetlenség felhője borong a Jánossy homlokán. Amint lehajlik a könyökével látszik ol-vasni a »Pester Lloyd«-ot a kopasz gróf Batthyány László. A szakáll-rámába foglalt Harkányi Friggyessel szincerizál a vizek istene: Horváth Gyula. Az öreg Szitányi Bernát (klub-

nevén »Urunk«) éppen most szorít kezét az érkező Urbanovszkyval (klub-nevén »Ucsu«).

A centrumban a volt és a leendő miniszterek tanyáznak, mert a legnagyobb tisztesség közvetlenül a miniszterek háta mögött ülni. Ezek a legkapósabb helyek. Mert nem közönyös az, mikor őexcellenciáik megfordulni méltóztatnak, tekintetük első friss sugára kire esik.

A primipilusok többnyire itt ülnek. Szentgyörgyi úgy néz ki, mint egy megöregedett Ámor (de persze nyíl hiányában), Horvát Boldizsár itt suttog Falk Miksával. Philemon és Baucis: báró Kemény János és Szontagh Pál szeretetteljesen bújnak össze. Gróf Keglevics István a sarkon árulja portékáját (politikai divatkereskedése van) az ex- és még leendő miniszterek közül csak Tisza Lajos került a jobboldal legszélre, s finom, gunyoros mosollyal hallgatja a gyengébb elme-termékeket. De ott van a nagyok közt a híres Róth Pál, és erősen szuszog, mintha valami nagy terhet emelgetne.

Hátul a karzat alatt külön fészkekre osztva, ülnek a hadakozó szászok és a horvátok. Mit mondjunk az utóbbiakról? Azt, hogy egy horvát, két horvát, három horvát, negyven horvát. És ezzel minden ki van merítve.

De a sok lent hullámozó alak közül egy sem olyan szembetűnő mint Pulszky Ferenc, a két habaréki szekció közepén, amint aluszékonyan lógazza fejét, mint a kérődző elefánt, s levegőt zihálva be orrlükain át. Néha felocsudik, s van akkor nagy ijedelem, mert ha fölkel, mindent támad: a kormányt, a habarékpártot, a szélsőbalt, a nagy adókat, az antiszemitákat, a zsidókat, sőt megtámadja még magamagát is.

S míg így pihen, zajlik, unatkozik, nevet vagy haragszik, figyel vagy fesseleg a Ház, a terem gömbjének legszélén, mint sbirr, egy fegyveres mameluk jár-kei köröskörül.

Az öreg Plachy Tamás az, aki reszkető kezeivel egyre faragcsál valamit.

A kés pengéje rémesen villan, amint egyet-egyet lép monoton sétájában.

A M A C S K A

Országgyűléseinken a kedélyesség sohasem volt ritka. A legnehezebb időkben is jó fogadtatásra talált. 1848-ban, midőn a népképviselőt a Lloyd-teremben ülésezett, egy madár röpült be az ablakon s ott repdesett a képviselő fejé fölött.

A különben komoly Beöthy Ödön félig felemelkedvén helyéről, több mint félhangosan mondá:

— Indítványozom, hogy a két Madarász küldessék ki a veréb elfogatására.

Nem lehetetlen, hogy e veréb apja volt a mi bejáratos csizűnknek. Sőt néha egy-egy valóságos veréb is beröpi a tanácssterembe. A verebek különben is politikus állatok — gr. Andrassy Gyula óta.

Hanem sokkal feltűnőbb jelenség az, hogy gyakorta kukkan be egy macska is. Szép, okos szemű, hamvas szőrű állat: rendesen a karzatra sompolyog s ott dörömbölve nyargalás a hölgyektől a főurakhoz, megriadtan lekúszik a földszintre, a képviselők közé, felugrik a Ház asztalára, beszaladgálja a jobboldalt, baloldalt, megáll valamelyik hátulsó habaréki padban és mosakodni kezd.

Az 1885-iki télen kétszer jött be (tehát éppen annyiszor, mint Podmaniczky), amikor is nagy üldözéseknek volt kitéve a teremszolgák részéről s egy negyedóráig tartotta derűtségben a t. Házat. (Sok képviselőről nem mondhatnánk ennyi jót.)

— Sicc! Sicc! — kiáltozák szerte.

Zalay István elérzékenyülve hebegte Krajszikot és Beöthy Algernont keresve szemeivel:

— Itt van a *kék macska!* Eljött, fölkeresett, visszaadta a képviselőknak a vizitet.

Gróf Keglevich István ijedten fenyegette meg a ceruzájával, nehogy bele találjon ülni valamelyik piros székbe. Gyöngéden nézett rá Szirmay Pál, irigykedve Rác Géza: »Hiszen ez csak egy macska és mégis van bajusza.« Végre is az lett a sorsa, hogy megfogták és durván kidobták az utcára. De ő ezt fel sem vette, nemsokára ismét látható volt a Házban, előlről kezdve karrierjét.

Az ember szeret elfilozofálni rajta, hogy miért jár oda ez a macska? Hát bizonyosan azért, mert a csíz és veréb is odajár. (Hiszen korrupció van, uraim.)

De nincs a szegény cirmosnak semmi szerencséje.

Mert mindig olyankor lép akcióba a zsákmány után, mikor a csíz és veréb vagy még nincs ott, vagy már elröpült onnan.

Ámbár az ilyesféle malőr bizony sokszor megesis a szegény politikusokkal is.

A SZÓNOKOK

Hajdan csak egypár »szónok« volt, a többi nem igénylő legföljebb a »fölszóaló« nevet. De most már nem születnek többé Magyarországon kis emberek. Mindenki nagyszabású beszédekert tart. Még a szűzszónokok is.

Pedig a szűzbeszéd nem tréfadolog. A legsajátóságabb érzés a világon.

Feláll az ember és a terem is emelkedik vele. A padok elkezdenek szaladni rézsút össze-vissza. A homlokzat hat márványos oszlopa összehajlik, mint szélben a kukoricaszár.

A halványpiros színű pokróccal beterített medium oldalt ferdül s a gyorsírói ketrec felszalad a magasba.

Péchy Tamás az elnöki székben jegyzőstől, előadóstól süllyedni kezd. Feje fölött az óra örülten forog s a mutató egyszerre mutatja a nap minden óráját.

Magának a szűzszónoknak száz érzéke keletkezik, amelyekről eddig tudomása sem volt. Hall nemcsak a füleivel, de az idegeivel is. S meghallja mind a háromszáz embernek, minden súgva tett megjegyzését. Ha mozdul, ha ásít, ha sóhajt, ha gúnyosan nevet, vagy fitymáló gesztust csinál valaki, azt mind fölfogja a szónok szeme.

A honatyai kopasz homlokok beszédesek lesznek. A szűzszónok e fehér lapokról is olvas tetszést vagy nemtetszést. Értzi, miként szegződik reá minden szem s e szűró nézés hevíteli belül s ébren tartja testének minden porcikáját. Szikrákat csal ki s oly erőket fejleszt, melyek nem léteznek, csak a szűzszónokokban.

Az eltompult öreg szónok már az előtte levő embert sem látja meg.

A szűzszónok előtt elzöldül a világ. A zsvivaj lankasztóan hat rá, a néma csönd édes kéjjel csiklandozza. Egy-egy »helyes« kiáltás, mely halkán elszalad a padok között, mint hűs szellő, izzó homlokát enyhadón simogatja.

Előtte a guggaszködő képviselők olyanok, mint a megszózott békacombok, örök mozgásban látszanak lenni.

Egy háborgó tenger a Ház képe.

S e tenger fölött ő uralkodik a szavával.

Egy mondat: s a fejek megmozdulnak, halk morgás támad; egy másik mondat: s a tenger csendesen pihen; egy harmadik megjegyzés: játszi napfény, a tetszés szivárványa pajkoskodik a habok tarajos hátán.

Ebből látható, hogy a beszéd nagy élvezet lehet, de esetleg nagy kín; annak is, aki tartja, annak is, aki hallgatja.

Nálunk bőven terem a szónok (mert sokan szeretik a saját hangjukat hallani), noha a szónoki modor és ízlés nagy átalakuláson ment át. Kossuth szóvirágai s Kazinczy Gábor pártosza nincsenek többé. A deklamálást a természetesség váltotta fel. A sallangot és bombasztokat kezdi kiszorítani az eszmei tartalom. Egy kis illat, egy kis szín még szépíti a beszédekét, de már csak módjával legyen bennök.

Legjobban tudja ezt vegyíteni gróf Apponyi Albert. A legnagyobb szónoka a legkisebbik pártnak van. Ha Apponyi nevét olvassa a jegyző, rohan be mindenki a folyosóról, mintha ebédre harangoznának.

Öblös hangjának érce az egész termet betölti. Magatartása nyugodt, mozdulatai kimértek és plasztikusak, előadása folyékony és átlátszó, mester a modulációkban s gondolatait változatos formában gruppirozza. Apponyi egy nagy műszónok, ki ellenfeleit is elragadja.

Jóval szárazabb Szilágyi Dezső. Kevesebb benne a lendület és kolorit. De veszedelmes orátor, ki nagy hatalommal rendelkezik, mert a sofizmákból tetszés szerinti következtetéseket von le. Apponyi meggyőzi hallgatóit és ünnepélyes hangulatot teremt. Mintha egy hatalmas királyi sas szállna a levegőben. Szilágyi ellenben fölingerli pártját, összetöri az ellenfélt, melynek a feje fölött kóvályog, mint a kánya.

Egyet csíp vagy koppant a csőrével minduntalan. Fölkap egy-egy mameluk csirkét a levegőbe s a magasból leereszti. A szatíra ostorát megpattogatja, és szórja a gúny nyilait zápor módra. Hatalmas alakja, domború melle, oroszlán feje összhangban áll szónoki erejével. Ajkán gunyos mosoly ül és gyűlölet ég a szemeiben. A gesztusai ízléstelenek.

A legnagyobb szónokok után a legkedvesebb jön: Jókai Mór.

Vannak akik elragadják, felvilágosítják, megnevettetik, elálmosítják, hazakergetik a tisztelt Házat. Jókai *megpezs-gőzteti*.

Lassú hangon beszél. Néha-néha odanyúl ősz parókájához, majd lehajtja fejét félvállra, szelíden, mintha mesélne egy színes fonalon. Kék szeme nyájasan pihen azokon, kiket korhol. (Hiszen virággal hajigálja őket!) Meg-megpödrí a bajuszát is, miközben tettetett jámborsággal csöppenti el méz-édes humorát.

A »Ház sárkánya« Ugron Gábor. Az ő beszédjeiben van a legtöbb tűz és az ő előadásában a legtöbb hév. Mint rögtönző, páratlan tehetség.

Gyakran történik meg nagy viták elején, hogy beszédekkel akarják az időt kihúzni, amíg elkészülnek a többi feliratkozott pártbeli orátorok. Ugron hátrafordul ilyenkor beszéd közben társaihoz:

— Beszéljek még?

— Még egy félóráig.

Beszél tehát egy félóráig és pedig zamatosan, lendülettel, a meggyőződés melegségével. Némely mondatai úgyszólván susstornognak, mint az izzó vas, ha elhajtják.

— Elhagyhatom már? — kezdi ismét a letelt idő múlva, miközben már pataokban csurog le kivörösödött arcán az izadtság.

— No, még egy negyedóráig!

Egy kendőt csavar nyakára, mikor bevégzi s rohan a folyosóra kihűlni, ott fogadva föl villanyozott párthíveinek kézszorítását.

Kormányozhatlan, mint a léghajó, Thaly Kálmán. Annyira beleélte magát Rákócziék közé, hogy itt is örökké maga mellett érzi őket. Ott ül a balján Bercsényi s nyers

igazságokat sugdos a fülébe, — látja Kollonicsot a tulsó oldalon, s vérbe borul szeme a dühtől . . .

Nem korbácsol fel ádáz szenvedélyeket, de elringat, elandalít az édes szavú Horvát Boldizsár, a régi klasszikus óratori iskola nagy alakja. Beszédje csillog-villog az aranyozástól.

De többet tesz Horvát Boldizsárnál például gróf Károlyi Sándor, mert ő nemcsak elringatja az embert, de el is altatja tiszteségesen. Göndöcs Benedek fuvolaszerű hangja unikum. A játszi gyermetség és a szűzies naiv észjárás bugyborékai nem minden kellem nélkül valók. A Tisza Lajos előadása szürke, de beszédjeinek van bizonyos sajátos színe és zománca. Rokonszenves alak, fesztelen mozdulatokkal. Többnyire a cvikkerjével játszik beszéd közben s derült nyíltság önti el kellemes arcvonásait.

A puritán egyszerűséget képviseli Hegedüs Sándor: éppoly pongyola, mint Tisza Kálmán s éppúgy van élce és svádája, mint annak, — csakhogy mindez kisebb méreteken.

Mint előadó gyakran megteszi a zárbeszédeknel, hogy mikor már végezné, szétnéz előbb, ha vajon többségben vannak-e, s ha még mindig nincs behajtva a szavazáshoz szükséges számarány, egy kis fordulattal még egy emeletet épít a beszédjére.

De ezek a hangok mind csak légy szárnyak nesze Vámos bömbőlő szavához képest.

Vámos bizvást elmondhatja, amit egykor Besze János:

— Látván, hogy nagy sokaság jött beszédemet meghallgatni, kieresztettem a hangomat *négyezer fül erejéig*.

De ha Vámosé a legnagyobb hang, gesztusok dolgában nem megy senkihez kölcsönért Zimándy, a »Trefort kalapá-csa« (ahogy nevezi magát).

Szemei kidüllednek, arca rákvörös lesz, szájából messze szétfrecseg a nyál. Halántékain sajátyszerű vastag, kék erei kidagadnak, homlokráncai összetepednek, mint a pamut-sapka, a nyaka íreg-forog, a két keze úgy jár mint a motolla, hosszú testével hol előre, hol hátra hajlik negédesen.

Nevezetességre nézve azonban mégis Zay Adolf áll legelől. Mit ér a Vámos nagy hangja, a Zimándy testi ornamentikája, ha mégis Zay tartotta eddig a magyar parlamentben a leghosszabb beszédet? Négy egész óráig tartó beszéd volt

ez a középtanodai törvényjavaslat tárgyalása alkalmával. Hogy mit tartalmazott, azt élő ember nem tudja, mert mindenki elfelejtette az elejét, mire a közepéig jutott.

Polonyit, ki akkoriban alapított egy kis lapot, arra kérte, próbálja a beszédjét leközölni folytatásokban, mire az mentegetőzve felelte:

— Lehetetlen az, barátom, mert megvallom neked négy-szemközt, hogy a lap csak a választásokig fog tartani.

A jó szónok olyan ritkaság, mint a tökéletes asszony; annyi ingrediencia kell ahhoz, hogy valamelyik bizonyosan hiányzik. Aki beszélni tudna, nincs mondanivalója, akinek pedig van, az bizonyosan nem tudja elmondani. S az tesz sokakat szerencsétlenné, hogy sikerhez megvan a *fele* erejük. De a leggyakoribb az olyan képviselő, aki sem elmondani nem tud valamit, sem nincs amit elmondjon. Könnyű aztán elégedettnek lennie.

Beksicsnek kellemesen csengő hangja van, de a pátosza túlságos. Sőt a stílje is (valóságos plakátstílus) izgalmasabb időkre való. Visi előadásában van valami sajátos frissesség, érvelésében erő. A legutóbbi succrescentiában rá és Beksicsre nem lehetne ráfogni, hogy sablon emberek. Neményi Amburcs csodákat művel a kis hangjával, éppúgy mint Vadnai Károly ki ökonomice úgy tudja felosztani skálákra, hogy modulálhat, színezhethet vele.

A légy röpülését is meg lehet hallani, oly csönd van, ha Istóczy Győző áll fel. Nyugodtan beszél látszólag, de szaggatott mondatai elárulják a forrongó szenvedélyt. Halavány, szelíd arca sohase pirul ki, de hangja megreszket némelykor a belső izgatottságtól. Széles, szögletes homlokán végiggyöngyözik egy-egy verejték-csepp, amit nem a szónoklati hév facsart ki, hanem a gyűlölet, mely szürke szemében élénken lángol. A képviselőkben, bármely pártion legyenek is, észrevétlenül egy ideg nőtt, melyet az antiszemitizmus mulattatva csiklandoz. Magok az antiszemiték tulajdonképpen csak abban különböznek többi képviselőtársaiktól, hogy ők jobban gyűlölik a zsidókat — mint kellene.

Túlvékony hang jutott osztályrészeül az izmos tehetségű Beöthy Ákosnak, de mégsem hápog úgy, mint Pulszky Ágost, akihez képest még Rohonczy Gedeon is csak kedvesen sely-

pít. A kukorica-morzsoláshoz hasonlít a Madarász József hangja, a tormareszeléshez Csanády Sándoré, a köpüléshez a Törs Kálmáné, a keréknyikorgáshoz a báró Kemény Gáboré. De azért mégsem ő a kabinetben a legrosszabb szónok. Gróf Szapáry Gyula felülmúlja.

Egy ízben szemére is vetette Ugron Gábor, midőn mindjárt a miniszter után állott fel cáfolólag, de beszédje alatt Szapáry osztentatíve elfordult.

— Ha én végighallgattam — mondá — a t. miniszter úr hebegését, méltóztassék szintén végighallgatni az én beszédemet.

Leckét mond fel gróf Széchenyi Pál kenetes hangon; Trefort pongyolán, akadozva beszél, kézzel-lábbal hadonázva s a fejével kapkodva. Báró Fejérváry Géza kitűnően tudja eltalálni a kaszárnya-hangot. Falk Miksa formában és tartalomban a Ház legnagyobb szónokai közé tartozik. Szontagh Pál bekalandozza idézetekért az egész emberiséget (Szontagh egy Grünwald Bélába oltott Mocsáry Lajos). Komjáthy Béla a népies allűrjeivel csinál némelykor hatást. Enyedi Lukács azon ritka emberek közé tartozik, akik élvezhető szószban tudják feltalálni a szakdolgozatokat. A függetlenségi párton egyike a legékesebb szónokoknak Bartha Miklós: de megtetszik a beszédjein, hogy otthon vannak komponálva; legnagyobb tehetség Ugron, a legtáblabíróibb Mocsáry, a legklasszikusabb Irányi, de a legszélésőbb látóköre Helfynek van. Általában most sok jóra való talantum került erre az oldalra. Herman Ottó, aki igazi nagy szellem, bármely európai parlamentben számot tenne, tán még nagyobb, mint itt, hol szintén pozíciót vívott ki, de inkább mint érdekes specialitás. Justh Gyula világos fő, szeretetreméltó egyéniség. Haviár Dániel ruganyos elme, praktikus világnézettel. A legszerencsétlenebb orátor a rokonszenves Veres József, akinek egy szép beszéde után elragadtatva kiáltott fel Éber Nándor: »Istenem, beh gyönyörű!«. S ezután senki sem merte többé dicsérni, mert kistült, hogy a szegény Éber Nándor már akkor őrtült volt.

»Csukjátok be a vízvezetéket!« e tréfás felkiáltás hangzik a folyosókon a kijövőktől, ha Simonyi Iván beszél bent, kit nagy szomjúhozás égetvén, nyakra-főre hordatja a vizet a teremszolgákkal.

Amint morfondírozva ülök a karzaton, fölrezenek néha.
— Nini, ki beszél itt *az én szájjammal?*

Hát az akkor bizonyosan vagy Török Zoltán vagy Huszár István. (Istenem, beh gyönyörű ez a palóc dialektus!)

Bizonyos tekintetben megkomolyodott a Ház. Olyan ízetlenségek ma már nem esnek, mint csak egy évtizeddel előbb, mikor még Vajda János, a történeti nevezetességű *hosszú vita* alatt (amely maga is idétlen jux volt) kétszer mondta el egy álló helyben, egymásután a beszédét szóról-szóra és csak a jámbor sztenográfusok vették észre nagynehezen s hajították el a ceruzájukat.

Vagy mikor ugyancsak az agyonbeszélési vitánál azzal kezdé (természetesen egy *délutáni* ülésen) dikcióját Szakácsi Dániel:

— T. Ház! A tegnapi szónok előadására kívánok reflektálni. . . .

— Melyik szónok? — kiálták közbe. — Mert tegnap sokan beszéltek!

Szakácsy zavarba jött, ötölt-hatolt, hebegett:

— Izé . . . János. A vezetéknevét elfelejtettem. Csak azt tudom bizonyosan, hogy János.

Nagy hahota támadt, de még nagyobb, mikor kisült, hogy az a tegnapi János, akinek a beszédjére reflektál: Horn Ede.

Ma már, hála Istennek, legfeljebb egy-egy nyegleség, körmönfont metafora, valamely elbicsaklott kifejezés, lapsus linguae vagy afféle enyelgés, mint a gróf Hunyady Lászlóé volt: »Ezt maguk nem tudják« képezik azon parlamenti kuriózumokat, melyek tovább maradnak fenn az úgynevezett halhatatlan szónoklatoknál.

Nincs egészen igazuk azoknak, akik sóhajtozva dicsérik a régi országgyűléseket, sopánkodván a mostaniakon. Ha a parlament tekintélye hanyatlott, annak nem az egyénekben van oka, mert az általános nívó szembetűnő módon növekedett. Az auktoritások hanyatlását a sajtó idézte elő, mely közel hozta a közélet tényezőit a közönség szeméhez, már pedig közletről az igazi nagy emberek sem látszanak nagyoknak — hát még a nem igaziak?

Mik ma, teszem azt, Göndöcs Benedek kedves naivitásai

az 1849-iki Majertsik Márton bobrói követéhez képest, ki a függetlenség kimondása ellen felhozott érvre, hogy a republika úgyszemlélt lehet nálunk tartós és egészen állandó, tótos dialektusban nagy pátozzsal fejtegette:

— Hiszen, kérem alássan, ha csak egy-két ezer évig tart is, még se lesz az nekünk rossz, kérem alássan.

Amá ósdi önző urak közül pedig nincs meg már egy sem, kiknek egyike azért nem akarta megszavazni a pozsonyi dietán a Lánchidat, mert: »minek már *erre a rövid időre?*« (Ti. ő maga a hetven felé járt.)

A római jellemek akkor is ritkák voltak. Az elvtelenség nem volt annyira sem botránykeltő, mint ma. Kazinczy Ferenc, mint egyik példát a sok közül, jegyezi fel az 1815-ben elhalt Borosjenői Aczél Istvánról, hogy a dietai ülésből, hol fényes szónoklatával ő és pártja győzött, sokszor jött ki káromkodva:

— Hát megérdemli ez az ország, hogy boldog legyen?

Manapság bizonyos közepes tisztesség sokkal jobban van megőrizve a parlamentben, mint a dietákon volt.

Nagy karakter kevés van, de becsületes ember nagyon sok. Nagy zsenik alig vannak, de a zöm tehetséges és művelt. A szónokok közül is kivesztek apródonként az originális példányok. A mi szónokaink majdnem olyan egyformák, mint a kínaiak. A kínaiak azért, mert a szemöldjeiket borotválják; orátoraink azért, mert bizonyos kinyomkodott sablon van már a beszédekre, ami olyan, mint a pléh-forma, amelyben a kuglufot sütik. Ha valakinek valami mondanivalója van, hát beteszi ebbe az örök formába.

A beszédek kilenc nyolcada a következő alkatelemből áll: a szónok abból vesz hat unciát (még jó aki unciákban dolgozik), ami a pártja jelszavaiból ráragadt, három unciát abból, amit olvasott és végre csak egy unciát abból, amit ő maga kigondolt. Ezért egyformák többé-kevésbé a parlamenti orációk.

Hanem bezzeg elütő a többtől a Pulszky csevegése. Az élcek, adomák és szójátékok virágaival tüzdeli körül a kalapját s fiatalos dévajkodással hajigálja a levegőbe. Hangja szétfolyó (kivált ha a fogait otthon felejt), előadása nem folyékony, akadozik, szavakat keresgél, s mikor megtalálja őket s

felhossa az emlékezőtehetség kamrájából a szájpaddlásig, akkor veszi észre, hogy olasz szavakat hozott fel, nosza elindul újra szavakért s megint kihúzza a találó mondatot, de angolul. Innen a sok pauza, a zavar és kapkodása, amikor beszél. Az öregúr fejében annyi nyelv van elraktározva, hogy nehéz közülök kikeresni a magyar kliséit gondolataihoz.

Különbén sem normális állapot az, amiben a szónok van. Abban a pillanatban, midőn feláll, egész más emberré válik, aki jobban uralkodik némelykor mások, mint a saját feje fölött. Tömérdek példa van rá, mily könnyű a szónokot zavarba hozni.

Tisza Kálmán egy ízben erősen támadta Apponyi Albertet, mire felemelkedett gróf Zichy Nándor. Ghyczy Kálmán mint elnök, aggódva látta Zichyt felállani, félt, hogy nagyon el találja mérgeíteni a vitát, s mintegy önkéntelenül kérdé:

— Személyes ügyben kíván a képviselő úr szólni vagy egyébként?

— Egyébként — felelte Zichy Nándor.

— Egyébként pedig nem lehet — veti oda az elnök, mire Zichy Nándor engedelmesen ereszkedett vissza helyére.

Pedig ha nem lettek volna mind a ketten a zöldasztal-lásban, mind a ketten tudták volna, hogy mind a két esetben joga van a szóhoz Zichynek.

Ugyancsak Ghyczy ültette le egyszer Csernátont is azzal a figyelmeztetéssel:

— Amit a képviselő úr *mondani akar*, az a házzsabályokkal ellenkezik.

A Dessewffy Aurélok idejében már hetek előtt szivárog-tak ki hírek egyes monumentalis beszédekről. Először egy szűk baráti kör hallotta, átrostálta, aztán az ország lelkesedett rajtuk, s éveken át képezték szóbeszéd tárgyát. Ma már csak egy napig élnek a beszédek, mint a tiszavirág. Úgyis vannak csinálva, hogy extemporizált polemiáknak látszassanak. Tisza Kálmán, noha mint szónok éppen nem ajánlható mintának, rányomta kisebb-nagyobb mértékben saját egyéniségét s az ő beszédeinek karakterét úgyszólván az egész parlamentre.

Sikk lett az »előttem szóló«-val foglalkozni. S ha valaki otthon készíti is beszédét véres verejtéket izzadva, mikor a

Házban rájön a sor, egy hirtelen összekomponált toldalékkal hozzá ragasztja »az előttem szóló«-hoz, mint ahogy a vagonokat szokás egymáshoz kapcsolni, tekintet nélkül arra, hogy mit szállítanak egyikben vagy másikban. Ezzel a kierőszkolt frissességgel utánozzák a »generális«-t, aki örökké vagdalcozik, mindig az imént »szólók« ellen, s úgy tud védekezni, hogy támadni látszik, s úgy tud támadni, hogy mindenki védekezésnek gondolja.

Azelőtt eszmék kellettek a szónoknak — most csak »előtte szólók« kelleneek.

A »MAJD NEM SZÓNOKOK«

Nos igen, vannak ilyenek is. Magyarországon mindenféle fajtája megterem az orátoroknak.

Mikor egyszer valaki arról dicsérte gróf Szécsen Antalt, hogy okos és ékesszóló ember, a másik hozzátette mintegy nyomatékkal:

— Az már igaz. Jól ösmerem. Eleget *pisszegtem* neki.

Sokszor tapsolunk a bolondnak és pisszegjük a bölcset, jól tudva, mit cselekszünk — de a »virtus« kívánja így.

Hanem a szónokok valamennyi válfajai közt legmulatóságosabbak a »majdnem szónokok«, akiket a parlamenti gyakorlat teremtett.

Azokat a szerencsétlen honatyákat értem, akik vagy nem akarnak, vagy nem tudnak, vagy nem mernek beszélni, de mert a kerület előtt mégis szégyenlik az örökös némaságot, nagy viták alkalmával feliratkoznak a szólásra, de lehetőleg utolsóknak, kicirkalmazva, hogy akkorra már a vita elposványosodjék.

A hírlapok szorgalmasan közlik napról-napra, hogy kik vannak még szólásra följegyezve. A névsort olvassák az egész országban, de ami fő, a kerületben, hol a malmok alatt futótűz gyanánt terjed a hír: »a képviselőnk beszélni fog«.

Itt fent is bizonyos respektusban részesül az olyan képviselő, akiről tudva van, hogy orációt hordoz a nyelve alatt. Kivált ha még szűz ember. Foglalkoznak vele, tudakolják, faggatják: »Miről beszélsz? Hosszan beszélsz?«

Pedig dehogy beszél, dehogy.

Az egész feliratkozás csak manőver.

Az utolsó percben az a malőr történik vele, hogy valaki feláll előtte és elmondja az eszméjét. Bosszúsan dohogja elvtársainak, hogy így, meg amúgy: »egyszer akartam beszélni, akkor is elvették előlem a témámat«.

Azok még vigasztalják és úgy sajnálják: »ne búsulj rajta, legalább a tüdőd nem romlik«. De az mégis egyre búsul, panaszkodik egész a legközelebbi nagy vitáig, amikor megint feliratkozik, de megint nem beszél. Hanem persze annak is megint van valami nagy oka.

Az élelmesebb »majdnem szónok« egész a késhegyig megy. A jegyző elkiáltja a nevét s ő fel is emelkedik helyéről. Ott áll, mozgásra kész ajakkal, köhint egyszer-kétszer, mintha a torkát köszörülné a nagy munkához. Pedig ez is csak szemfényvesztés, mert jól tudja, hogy csak egy szempillanattig tart az egész komédia, a Ház már fáradt, türelmetlen s nyomban felzúg minden irányból a megváltó »eláll, eláll«, amire a majdnem szónok egy sajnálkozó, de mégis szelíd mosollyal lekuporodik a helyére.

Még egy harsogó éljent is kap érte.

A »majdnem szónokok« rendszeren így vegetálnak, a hírnév útjának a széleit járva, de sohasem lépve magára az útra. S ez nem is rossz taktika tőlük.

A közönség, mely örökké olvassa róluk, hogy beszélni fognak, azt hiszi egyenkint, hogy mindig beszéltek is, csak ő nem olvasta a beszédjüket. Elkerülték a figyelmét. S utoljára kezdi őket tényezőknak tartani.

Sőt idők jártával maguk a »majdnem szónok«-ok is belekövesednek abba a hitbe, hogy ők folyton-folyvást részt vesznek a vitákban.

A HOL A SZELLEMI TOALETTET CSINÁLJÁK

Mielőtt betérnénk a büfébe, ahol arról lesz szó, ami a szájba bemegy, nézzünk be a Háznak abba az apparátusába is, ahol azzal foglalkoznak, ami a szájon kijött, tudniillik,

ahol a beszédeket fésülik, helyrerángatják, mielőtt a közönség elé kerülnének. Ez a gyorsírói iroda.

Különbözőképp születik minden beszéd s akármilyen takarosnak születik, még mindig sok vele a baj, míg teljes toalettségében léphet elé.

Jókai rendszeren a folyosókon készíti beszédeit. Mielőtt szónokolna, egy félórát jár egyedül, kezeit hátrakulcsolva. Beszéde mindig szerkesztve van: sokszor kiérzik a finom összhangzat eleje és vége között. Ha olyankor szólítja meg valaki, midőn az elmondandókon gondolkodik, a fejét rázza tagadólag: »Nem vagyok otthon«.

Tisza sohasem szerkeszti beszédeit és nem gondolja át előre. Ő csak az egyes pontokat jegyzi fel magának egy előtte álló ívre nagy betűkkel slágvortokban. Azért laza minden beszédje s legtöbbször hasonlít egy epigramsorozathoz. A részletekben a tömérdek »hogy«-ok és közbevetett mondatok közül kibontakozik a találó vágás és elcsattan, de az összefüggés a részletek közt erőszakolt.

Tisza csak ritkán nézi át beszédeit a gyorsíródákból, ha fontos, külügyre vonatkozó kormánynyilatkozatokat tesz, amelyek nálunk körülbelül mindig így hangzanak:

Aki nem lesz betegségben
Az marad jó egészségben.

Jókai mindig átnézi.

Igen kevesen vannak, akik nem nézik. Ezek közé tartozik Bánffy Béla, Falk, Mocsáry, Pulszky Ágost, aki arról nevezetes, hogy sem az »sz«, sem a »cs« betűt nem tudja kimondani.

Istóczy mindig leírva adja oda mondókáját a gyorsírónak.

Szenvedélyesen kontrollirozza utólag a közbeszólásokat, amit idegenek tettek az ő beszédébe s még nagyobb fontossággal vigyázza amaz antiszemita megjegyzéseket és felkiáltásokat, melyek idegen beszédek alatt mondatnak innen-onnan. Jaj a gyorsírónak, ha valamelyik kimarad.

Lázár, Dobránszky, Orbán Balázs és a kapacitások közül is nem egy leírva adják oda elmeszülötteiket az iroda számára. Dobránszky előre rakja bele még a »helyes«, »igaz«, »úgy

van» közbeszólásokat is, a saját akarata szerint; Orbán Balázs pedig ama helyeket, amelyeket szerinte emeltebb hangon kell majd előadni, aláhúzogatja ceruzával, a lágyan elmondandó helyeket ellenben kék írónnal jelzi. (E kéziratban meg volna tehát bizonyos fokig hangja is örökítve, ha a beszédek maguk kiállnák az örökkévalóságot.)

Göndöcs szintén leírva adja át mondókáját az »Országgyűlési Napló« részére* de sohasem lehet hasznát venni, mert a közbeszólások s kitörő derűtségek szónoklás közben rendszeren elterelik attól, amit leírt s egészen más beszédek mond el.

A legpontosabb beszéd-átnézők Kőrösi Sándor, Irányi Dániel, Szilágyi Dezső, Simonyi Iván. Szilágyi, ha nagyobb beszédet tart, rendszeren ott marad ülés után is. Odahozatja ebédjét s óráig korrigál, egész lapokat kihúzgálva, mint olyakat, melyeket kétszer is elmondott az ő sajátosan terjedő lapításai közben.

(Zárjelben legyen itt mondva, hogy a Szilágyi beszédei vagy egy óráig tartanak, vagy két óráig. Rövidebb beszédet nem tud tartani. Hogy félóráig vagy másfél óráig beszéljen, az lehetetlen. Az öreg Pulszky ezt úgy magyarázza: — »Dezsőnek, mint professzornak, óraszámra van az esze elindulva, vagy megáll pont egy óra múlva, vagy meg nem áll és akkor az már bizonyosan pont két óra.«)

Hogy a rögtönzés némelykor mily öntudatlanul történik, arra nézve egy érdekes epizód maradt fenn a gyorsiroda annaléiban.

Egyszer — régen volt már — egy napon ugyanazon egy kérdésben tartottak beszédek Deáky Lajos és Deák Ferenc.

Deáky Lajos a megtartott beszéd után, melyben ellenzte a fennforgó javaslatot, beballag a sztenográf-irodába s kéri a beszédét.

Az irodafőnök rendelkezik.

— Kérem a Deáky beszédét!

Az illető gyorsíró, kinél nem a Deáky, de a Deák beszé-

* Szépen leírt beszédei fölött ez áll: »Göndöcs Benedek apát-kanonok és orsz. képviselő rögtönzött beszéde«.

de volt, rosszul hallja a nevet s átnyújtja gépiesen a Deák Ferenc beszédét a főnöknek, ki azt viszont látatlanul Deáky-nak adja át.

Olvassa, betűzgeti az öreg Deáky figyelmesen pontról-pontra, tetszik neki, helyel-hellyel bólint a nagy fejével és a megelégedettség sugárzik kövér arcán, mígnem az oráció végén egyszerre megütközve kiált fel:

— De kérem mi ez itt? Hiszen én nem fogadtam el a javaslatot.

Ez jellemzi azt a csodálatos lelkiállapotot, melynek kivált a rögtönző szónok van kitéve, ha a Ház színe előtt beszél. Hasonlítható ez a csata hevéhez. Mikor a vagdalkozó katonát úgyszólván az öntudatlanság láza veszi hatalma alá úgy, hogy talán a saját vére folyását sem érzi.

A S O K F E J Ű E K

A függetlenségi pártról van szó.

A legfényesebb eszmét ők képviselik, az ő kezükben van a legszebb zászló, melynek selyme édesen suhog.

A célt tudják, hanem a csatatervek részleteivel nincsenek tisztában, miért is a függetlenségi párton senki sincs megelégedve a dolgok folyásával. Mindenki azt hiszi, úgy kellene azokat csinálni, ahogy ő gondolná — ha gondolkoznék rajta.

Egyik legnagyobb baja a pártnak, hogy sok feje van és kevés lába. (S azon a kevés lábón is sok a tyúkszem.)

Rég azon törik már a fejüket, miként kellene behozni egységesebb vezényletet, de nem megy, hiába, nincs csak egy mód: belerakni az összes vezéri neveket a Madarász Jenő kalapjába, aztán hadd húzná ki nekik onnan Földváry Miklós, hogy ki vezessen.

Eddigi vezérek többnyire nehézkes testű, lassú, ünnepléses emberek, akik óvatosak a fegyvernemekben és kirohanásokban, mert féltik a nimbuszukat, minthogy nehezen szerezték. (Némelyik azzal, hogy már nagyon régóta él.) Nem szeretnék tehát könnyen elveszíteni. Ha támadnak is, annyira megfontolják, mit mondjanak, hogy rendesen semmit sem mondanak.

Taktika, stratégia nincs a pártban, egyszóval a vezény-
let hiányzik. Innen az általános fejtelenség a sokfejűek párt-
ján. Mocsáry Lajos igen találóan mondá egy ízben:

— A függetlenségek olyanok, mint a nomád arabok.
Mindenik a saját zsoldján, a saját lován, a saját fegyverével,
a saját szakállára harcol.

*

Egyszer összeráncolt homlokkal, lehajtott fejjel láttam
sétálni a folyosón Herman Ottót, kékes szemeit fürkészőn
forogva mindenfelé.

— Mit keres? — kérdém.

— A pártomat — felelte szomorúan.

Pedig ott jártak-keltek, ott zibongtak körülötte a de-
rék szittyák.

És azóta sokszor láttam ilyen tűnődve járni Helfyt és
Irányit is.

Mert így van az: párt a vezérét, vezér a pártját nem talál-
ja, ha mindenki a saját lován, a saját szakállára harcol.

*

De ez csak a részletekben van így. A fődologban kompakt
a függetlenségi párt. S ha jól meggondoljuk, nincs is szüksé-
ge taktikára. Hiszen anélkül is tökéletes. Isten jókedvében
adta ezt a pártot az országnak.

Olyan ez, mint a gyújtómedence, ahova minden meré-
sebb kívánság befolyik, ahol a békétlen lelkületek megtalál-
ják az okot, amiért egész ártalmatlanul holtig duzzoghatnak.

Ilyen elégedetlenséget lecsapoló apparatusa egyetlen
európai parlamentnek sincs.

Nálunk sohasem lehetnek állandóbb kommunisztikus
vagy szocialisztikus csoportosulások, mert van egy olyan cél,
melyet túllícitálni nem lehet, mely soha ki nem megy a di-
vatból, hogy másnak engedjen helyet, mert nem tud magyar-
nak emberi agy szebbet, *többet*, nagyobbbat kigondolni Ma-
gyarország önállóságánál.

S ehhez a törekvéshez nem kell taktika, hanem csak re-
mény. S a reményhez türelem.

Ők akkor sem hibáznának a szerepük ellen, ha át nem kelhetvén a folyamon, leülnének a partra és szép csendesen bevárnák míg a víz elfolyik.

Hogy ők ezt lármásan teszik, meg lehet nekik bocsátani, mert nekik nincs meg a sanszuk, hogy a piros székekbe és az éléskamrákba lármázzák bele magukat.

A jövőnek élnek, de nekik magoknak nincs jövőjük.

Nem kell hát őket azért kigúnyolni, ha néha jobban hadonásznak és csörtetik a kardot, mint kellene; még kevésbé amiatt, ha sokszor egész ciklusokon át nem csinálnak egyebet, mint hogy Ugron Gábort várják, ha nincs itt, mikor jön meg Erdélyből, ha pedig itt van, akkor azt várják, hogy mikor megy el Erdélybe.

Hiszen az a programjuk, hogy várjanak.

A B Ű F É

De én nem várok, átmegyek inkább a büfébe.

— Igen, igen, menjünk a büfébe — hangzik a folyosón.

— De hátha valami érdekes történik azalatt?

— Majd beszólít a telegráf.

Tizenkét óra felé megtelik a két abrosszal megterített asztal, s a pulpitusnál is sokan állnak, kik egy pohár vörös bort vagy egy kis konyakot hörpentenek be csak úgy állva, s pogácsáikat ropogtatva sietnek el.

Hogy az ember a büfét kellőleg meg tudja becsülni, ahhoz ott kell lenni az ülésen s végighallgatni hús beszédet, melyek csordultig tele vannak hazafiúi keserűséggel; képzelhetni, de le nem írhatni, milyen jól esik azokat leöblíteni egy kis sherryvel. A büfé a különböző pártárnyalatok kielégítésének szempontjából (hogy a törvényhozói stílust használjam) van berendezve. Van ott szalonna a szélsőbal számára üveg-görebek alatt, van sonka a kormánypárt részére és kaviár a habarékoknak. A büfének háromféle vendégei vannak: azok a képviselők, akik ott esznek és isznak, olyan képviselők, akik ott udvarolnak és végül azok a volt képviselők, akik a karzattól és folyosótól elszoktak, de a büfétől elszokni sehogyan sem bírnak.

Itt van még csak igazán nagy füst. A sűrű levegőt még

jobban elnehezíti a húsok és sajtok illata, mely kellemesen csiklandozza a képviselői orrokat. A kések és tányérok ideg-bántón zörögnek, a legyek és a beszabadult dongók zömmögve röpködik körül az ételneműeket.

Az asztaloknál vidám kompániák foglalnak helyet. A jó elbeszélőknek ez lenne a voltaképpeni talaja, nem a folyosó, mert itt egészen procul negotiis szürcsölgetik a nemes nedvet s nyugodtan megtelepedve hallgatják a triccs-traccsot.

Csakhogy másféle diskurzus kell ide, mint a folyosóra. A folyosónak a legszívesebben hallgatott causeurje Csernátó, kivel csak az öreg Pulszky vetekedhetnék szellemességben, de az öregúr sokszor ereszti hosszú kantárra az emlékező-és képzelőtehetségét, míg ellenben Csernátó mindig találót mond s ebben áll az ereje. Grünwald Béla üde tehetségének színpompájával mindenre csillogó zománcot von, amit elbeszél; Ábrányi Kornél sziporkázó ötleteivel pezsog s elkalandozó svádájával mulattat; Szontagh Pál szintén a nagy elbeszélők közül való, de ő leginkább anekdotizál s nem a napi eseményekre alkalmazva. A legtöbb politikai mag a Csernátó idézeteiben és megjegyzéseiben van. Grünwald a száraz igazságot felolvasztja szépirodalmi cukorban s színes bonbonstancikban dobálja el, Csernátó a cukorból is keserű extraktumot csinál. Bonmot-jairól nem kevésbé híres gróf Tisza Lajos. Egy-egy megvilágító sziporka, egy szűrő megjegyzés senkinek sem sikerül jobban nálánál.

Mikor a zsidóházassági vita alkalmával a zajgó főrendek közül valaki egy durva fölkiáltást tett, mindenki megfordult s hangosan kérdé:

— Ki volt az?

— *Gróf Starcsevics!* — mondá Tisza Lajos félig hangosan a képviselői karzaton s ez a megjegyzése egy fél nap alatt befutotta a fővárost és mindenkit megnevettetett.

Máskor egy pizskolódó iratot köröztek a folyosón egy képviselő ellen, aki maga is pizskolódni szokott.

— Mi az? — kérdé valaki éppen gróf Tisza Lajostól, aki megvetőleg dobta el az iratot.

— *Kozareket akasztják* — felelte kedélyes közömbösséggel.

De a büfébe egészen másforma causeurök kellenek, mint a folyosóra.

Itt Beöthy Algernon a generális, kimeríthetetlen ötletgazdagságával. Egész kötetet meg lehetne tölteni az ő szeretetreméltó csinyjeivel és jó mondásaival. Még a későbbi nemzedékek is emlegetni fogják, miképp csalta a szászokat a szavazás elől azzal az álsürgönnyel, hogy a püspökük érkezik; mint kukorikolt fel a pad alatt a legkritikusabb pillanatban, az ellenzéki vezér gyújtó szónoklata közben: a Ház nevetni kezdett s a hatalmas beszéd veszélyes bontó hatása elmaradt.

Régebben Jankovich Miklós volt a párt Beöthy Algernonja. Mert minden jóra való parlamentben szükséges egy olyan alak, aki a tréfa eszközeivel és találékonyságával segít ott, ahol már a bölcsesség elfogy vagy nem használ. Mikor a Deák szivarjait lopták, Jankovichnak kellett kikutatnia a bűnöst. Rá is jött, puskaporos szivarokat rakott be az öregúr táskájába. Csak azt kellett aztán megjegyezni, kinek van a bajusza megperzselődve. — Mikor Csiky Sándort kellett mindenáron elhallgattatni hosszúnak ígérkező beszéde közben, hogy a szavazás még aznap megejthető legyen. Jankovich egy darabka jeget vitt be a büféből s beeresztette a derék hazafi inggallérja alá. Elérte célját. Amint a jégdarab végigszaladt a hátgerincén, egy ijedt szisszenéssel leült.

A büfébe vonulnak a suttogók s leülnek egy külön asztalhoz hátul. Itt igazítják el különféle titkosabb ügyeiket.

A minap is írásba elmerülve találtam ott egy előkelő képviselőt.

— Mit csinál? — kérdém.

— Pénzt — felelte kurtán (váltót írt alá).

A nagy vadászok szintén itt ülnek össze s Comes Turcus (gróf Török József) viszi köztük a szót. Ezer lehetetlen kaland csal mosolyt az ajkakra. Csodálatos halállal kimúlt nyulak és medvék árnyai suhannak el.

Ide menekülnek a zöld észjárású politikusok is, kik a Házban nem merik a szájukat kinyitni, a folyosókon pedig nem akad hallgatójuk, itt a büfé derült levegőjében, hol kisebb a nívó, előadhatják nézetüket az ország állapotáról: hogy még Árpád apánk hibázta el a dolgot, minek telepedett meg olyan rossz helyen, ahol hét hónapig van tél, öt hónapig van nyár; amit az ember és állat megkeres nyáron, azt mind fölemészti télen . . . Hogy nem kell a nagy államadósságoctól

félni, mert csak az olyan államnak van jövője, amelyik sokkal tartozik; azt aztán nem engedik elejteni a többi potentátok, mert kamatokat várnak tőle . . .

— Nem segít mirajtunk csak egy *sátoros ünnep* — hunyorgat jelentőségteljesen Prileszky, aki gyerekek közt gyerekek, bölcsék közt bölcs, mamelukok közt pecovics, szélsőbaliak közt forradalmár. A sátoros ünnep alatt most azt érti, hogy mikor majd megint hadi sátorok fehérlenek a mezőkön.

Némelykor itt reggelizik a pénzügyminiszter. Nagy sürgés-forgás van, a karcsú Hébe szoknyái ingerlőn suhognak, amint megszaporázott fürgeséggel futkos ide-oda. A mamelukok tiszteletteljesre halkított hangon mesélgetnek, az ellenzékiek pedig gyorsan elpárolognak.

A kis Hébe nagybecsű portéka itt. Mintha egy népes szigetén egyetlenség asszony lenne. Grófok, bárók versenyeznek egy mosolyáért. Nyájasabbnál nyájasabb hangon szólítgatják: »Kisasszony, egy kanapét kérek«, »Még egy pohár sherryt«, »Friss pogácsát«.

Rónay János beül a kredenc mögé s ott enyeleg a szép Hébével. Néha még a komoly Vizsolyi is bekukkan, hogy egypár pajzán megjegyzést váltson vele. Hát még Odescalchy Gyula hercege: a »rózsák barátja« ?

A büfé tündére majd minden évben változik s hogy mindenféle pártárnyalatok ki legyenek elégítve, a szóként barna követi s a barnát ismét szóke.

A telegráf ezalatt cseng, bong, rezeg s meghozza a jelentést mindenről, ami bent történik. Ha egyszer rezzen, akkor új szónok lép odabent sorompóba, ha kétszer, miniszter kezd beszélni, ha riadozik, sikongat, mintha vészthirdetőn kiáltaná: »Jertek, jertek !« akkor hirtelen szavazás kerekedett.

A gyűjtőíveknek is a büfé a terrenuma. Ott legjobban meg lehet fogni mindenkit. Mert a reggeliző ember kedélyes, ritkán tagad meg valamit másoktól. Valaha hat-hét olyan gyűjtőív is cirkulált a büfében mindennap: Egy boldogtalan özvegy számára gyűjtöttek, némelykor elég jogcím volt egy elégett templom is.

Ma már nemigen gyűjtenek a Házban. Nem tudom mi az oka.

A szegény emberek haltak-e ki vagy a gazdag képviselők ?

A KÉPVISELŐI MESTERSÉG

A pálya tagadhatlanul hanyatlott, nemcsak az országházi kapus szempontjából, hogy sáros időben hajdan még azt kiáltotta a szolgazemélyzetnek a képviselő, mikor a foyer-be ért: »Ide a fogatmat!«, most meg már csak annyit mond: »Ide a kalucsnimat!« — hanem lekopott lassan-lassan a nimbusz egészen.

Senki sem tartja már nagy embernek Tischler Vincét vagy Liphay Pált azért, mert képviselők. A naiv idők letűntek örökre, a tekintélyek lehanyatlottak a régi tekintetes urakkal. Az átkozott újságírók lejáratták a nagyságokat, mert közel hozták őket a közönséghez. Minden bibircs, májfolt látható lett.

Azokban a hazafiakban már senki sem hisz, akik álmatlanul töltötték éjeiket és sírtak a haza sorsa fölött. Az aranyozott köd szétfoszlott. A frázisok elvesztették erejüket. A képviselőség apródonként pusztá mesterséggé vált.

Magok a képviselők egy része is gyári módon állítatják elő. Részben kreaturák, részben ambulánsok.

Hajdan a közbizalom keresett fel némely férfiakat, ma bizonyos férfiak indulnak el magoknak közbizalmat keresni. (Ez pedig nagy különbség.)

Hajdan (még csak tíz év előtt is) bent a parlamentben keresni kellett az embert az odiózus dolgokra, ma az odiózus dolgokat maguk az emberek keresik.

Ezért hanyatlott s ezért vált mesterséggé a képviselőség, de még mindig a legkellemesebb mesterségek egyike, sok előnnyel, de némi hátránnyal is.

Egyik előnye a szórakoztató társasélet, nem a veszedelmes »pertu«-ságot értem, mely sok embert csábít el, kivált a tehetségteleneknek merőbe áldatlan pályára; a »pertu«-ság mindössze üres forma, melyet a gyakorlat ad absurdum redukál* — hanem értem a klubot, a képviselői élet költsé-

* Gyakran esik meg, hogy kénytelen megkérdezni a társától: »Ugyan hogy is hívnak téged, kedves barátom?«

Néhány év előtt történt, hogy a pénzügyi bizottságba ki volt jelölve egy gróf (nem tudom már kicsoda, micsoda) és Lukács Béla. Valamelyik képviselő nekiindult korteskedni a gróf javára, s ebben a

ges, de ingerlő tarkaságait, a szereplés édességét, a csillogó lidércfényt, mely nem egy derék embert vitt már a mocsárba.

Ahol ilyen az előny, hogy hátránynak is bevehető, ott a hátrány viszont megjárja előnynek.

Az a hátrány, hogy a képviselőnek nem kell dolgozni. Aki egyszer mandátumhoz jutott, az végképp elszokik a munkától úgy, hogy abból nem lehet többé semmi, csak képviselő.

A parlament csak kevés embert enged cselekedni. A nagyobb rész hajlong, meggörbült hátgerinccel, lődörög összetett kézzel s anekdotizál.

Hogy azonban ne kelljen magát szégyelnie a dologtalan-sága miatt, erre is ki van gondolva valami: az *osztályülések*.

Aki egy mukkot sem szól, egy szalmaszálat sem tesz keresztbe soha, annak is legyen egy mentsvára: az *osztály-ülés*.

A közönség oda be nem lát, — hát természetesen ott dolgozik. (Pedig dehogy dolgozik.)

De bizonyos feladatai mégis vannak — ha mesterségét jól érti.

Ha mameluk, meg kell tartania a kerületet és a generális kegyeit, s ügyesen kell tudnia *hazabeszélni* innen s *idebeszélni* otthonról.

Örökké azon jajgat a Házban, a folyosón, a miniszterek az államtitkárok és mindennemű primipilusok előtt, hogy az ő kerületéért semmit sem tesznek, hogy ennyi meg ennyi esztendő óta egy körömfeketényi jó se történt ez irányban, hogy a választók zúgnak és morognak. Csak az egyik részök énekel: az, amelyik már koldus lett s tarisznyával jár küszöbről-küszöbre.

járatban szólít meg egy barna kopasz urat a habarékos padok egyi-kében:

— Remélem, te is a grófra szavazol, pajtás. Derék fiú, megérdemli. De meg kicsoda, micsoda is az a Lukács Béla! Nos megígéred?

— Légy nyugodt barátom — feleli a megszólított —, minden bizonynal a grófra szavazok, minthogy éppen én vagyok az a Lukács Béla, és nem szavazhatok magamra.

(Nem érdemes a pertuságért pénzt költeni.)

Ha itt festi a vidéket, rettentően néz ki a választóföld. Komor felhők húzódnak a határok fölött, a házak recsegnek és düledeznek, a nép éhesen lézeng az utcákon, a hidak karfái össze vannak töredezve, a vármegyeház fedelén becsurog az eső. A lovak kidőlnek a sáros utakon s fájdalmasan nyerítnek. A fináncok bömbölve járnak a falvakban s szaggatják le a szegény nép ruháját.

. . . Hanem mihelyt a kerületbe ér le a képviselő, egyszerre megváltozik minden. Derült napfény pajkosan futkos a mezők kövér füvein.

Nincs már semmi baj. Vígan lengnek a zászlók a házak ereszein. Ha van még valami kívánnivaló, hát az is meg lesz. Hogyne lenne meg. Nem kell búsulni.

Ami kevés jó történt, az egyszerre nagy dologgá lesz. A képviselő ráfúj és nőni kezd, mint a hólyag.

A képviselő szavaiban kitárul a titokzatos fényes panoráma, a jövő.

Be enged pillantani a nagy műhelybe, ahol a szerencsét kalapálják. A hallgató tömegek látják a miniszterelnököt, amint gondterhelten hajtja le fejét az asztalra és felsóhajt: »Most már tennünk kell valamit ezért a szegény vidékéért.«

A képzeletet végignyargaltatja a miniszteri burók rengeteg szövevényében, a tömérdek paksaméták között, az egyik talán egy vasúti terv, a másikban, meglehet, iskola van, csak éppen alá kellene írni; a miniszter bele is mártja már pennáját a tintába, de éppen akkor nyit reá egy sötét ellenzéki alak, aki miatt megint elmaradt az aláírás. Hanem meglesz, okvetetlenül meglesz.

A világ összes eseményei úgy vannak alakulóban, a szalak mind úgy futnak le a Bismarck gombolyagjáról, hogy a kerületet nagygyá tegyék.

A parlament befolyásos alakjai éjjel-nappal nem csinálnak egyebet, mint hogy az idevaló emberek kitalált és kitalálhatatlan kívánságait hánytorgatják, de hát lassan megy, minden lassan megy, nem kell türelmetlenkedni . . .

A miniszterek csupa jószívű emberek és mind bele vannak szeretve éppen ebbe a kerületbe. Dehát itt ez időben nincs is nagy baj, jó termés volt, a gyümölcs szépen beütött,

kurta tél jött, »könnyű volt a jószágot telettetni« . . . egyszóval megvagyunk, hála Istennek.

Ilyen kétféleképpen beszél a mameluk. Ha itt van, a kerületnek beszél. Ha otthon van, a generálisnak beszél.

A függetlenségi képviselőnek sokkal könnyebb megélni; őneki csak feketíteni kell a dolgokat: mind az otthoniakat, mind az ittenieket és arra csak egy festéket használ.

Némi szükséges dolgok azonban ott is vannak. A vezérválasztásban kell tapintatosnak lennie. (Mennyivel boldogabb a mameluk, ki már készen kapja a generálist.) Nagy választék lévén a vezérekben, sokszor elhibázza az ember.

Azonfelül nem szabad olyanokat csinálni, mint Orbán Balázs, aki a kerületekben korteskedvén, minden faluban másképp mondta az államadósságokat: hol többet egypár száz millióval, hol kevesebbet, amiért aztán komolyan megfedette Ugron:

— Engedd meg, barátom, de én nem hagyom a népet bolondítani. Válassz magadnak egy numerust, aminő neked tetszik, nem bánom, de aztán maradj is meg mellette következetesen.

Magában a Házban legjobb a szerény modort affektálni. Mert a legtöbbször csak azt eresztik *előre*, aki jól látszik magát érezni *hátról*. A stréberek és a pozőrök csak bizonyos fokig nőhetnek meg a mi parlamentünkben, mely a *nobilitásra* sok, talán a kelleténél is több súlyt fektet még ma is, dacára annak, hogy külső tekintélye oly nagyon aláhanyatlott, vagy hogy talán éppen azért fektet rá annyi súlyt.

Finnyásabb parlament, bizonyos tekintetben, alig van a kontinensen. Úgyszólván elfajzott a finnyáság.

Egy időben oly gyakoriak voltak a támadások, gyanúsítások és oly túlzásokban csapongtak, hogy komoly gondolkozásúak (rendesen így történik az) átmentek a másik túlzásba, felállítva a merev gavallérizmus tanát, mely a támadásokat és leleplezéseket perhorreszkálja. Pedig a parlamenti tusák nem *lovagjátékok*.

Az emberek szeretnek gavallérok lenni (kivált ha nem kerül egyébbe, mint hogy semmit se cselekedjenek), s igen sok dolgot elhallgatnak a Házban *gavallér szempontból*, amit okvetlenül szellőztetni kellene a közönség érdekében.

A »HALUSKA JÁNOSOK«

Hiányos volna ez a könyv, ha a Haluska Jánosokat kifejezetteném belőle, mert ahogy a Horac lovagjának a háta mögött ül a gond, éppen úgy sötétlenek minden képviselőnek háta mögött a Haluska Jánosok.

Az immunitás védi a képviselőket mindenféle zaklatás ellen, csak a Haluskáké ellen nem.

Hogy kik azok a Haluskák, fogják önök kérdeni. Ejh, hát ki nem találták volna magoktól?

»Haluska János« — képviselői nyelven — minden ember, aki választó.

Gyakran hallani bús panaszokat:

»Haluska Jánosok érkeztek a nyakamra«, »Haluska János dolgában kell mennem ide vagy oda«, »A Haluskáktól kaptam levelet« — s több effélet.

De ha a Haluska Jánosok elől nem védi a képviselőket az immunitás, vannak megint bizonyos dolgok, amelyekben úgyszólván a Haluska Jánosok szolgálnak neki immunitásul.

Ha a képviselő randevút elhanyagol vagy ígéretet nem vált be, elég azt mondani mentségül: »Haluskám van«.

Olyan kifogás ez, mintha azt mondaná, hogy »gyomorgörceim vannak« vagy »lázam van«. A Haluskás képviselőt senki sem unszolja többé semmire; gyöngéd szájalom tárgya. A Haluskás képviselő olyan sérthetetlen, mint a viselős asszony.

S Haluskái mindenkinek vannak, ha mandátuma van. Gyakran jönnek, de az a szörnyű, hogy jöhetnek minden percben. Ha az ambituson csoszogás hallatszik, az ajtón kopogtatás, a képviselő összerezzen, mert nincs a napnak és éjnek oly órája, hogy Haluska ne jöhetne. Ott állhat lesben a Múzeumkert szögletén vagy az országház kapujánál oldalog. Az is lehetséges, hogy a karzaton ül már s onnan fürkészi hiúz-szemekkel a képviselőjét.

A Haluska mindenütt jelenvaló, mindent lát és mindenre kíváncsi. Jaj annak a szegény képviselőnek, aki Haluskákat vezetget a városban.

Ha valaki köszön, a Haluska rögtön megkérdezi: »Ki volt az?« Ha a képviselő azt feleli, hogy »Nagy Ferenc« vagy »Kiss Gábor«, legott elkezdik kutatni: »Nem-e a bihari Nagyokból

való, vagy a borsodi Kissekből?« A képviselő erre aztán vagy azt mondja: »nem« s akkor megindul végig a szomszédos megyékben a hajsza (Hüm! Úgy hát nyilván a szabolcsi Nagyokból van?); ha pedig azt feleli, hogy »igen«, erre meg az áll be, hogy: »Melyik Kissnek a fia, hátha ismerem a famíliáját.«

Hát még a tömérdek kérdezősködés a politika szubtilis részletei után. A képviselőnek tudnia kell azokat, mert beszél, tehát van bennök valami. Ha nem tudja, akkor nem bennfentes. S ha nem bennfentes, akkor többé meg nem választják, mert önekik nagy befolyású ember kell.

Hiszen könnyű volna megfelelni, elütni így vagy úgy, ha minden elejtett szavát nem szentírásszámba vennék. Hazaviszik, mint valami virágmagot, amiből egész legendák fognak kinőni otthon, ha elvetik a kerületben.

A szegény képviselő természetesen örökké tükön ül, félve, hogy kisül valami, mert kénytelen sok nem igazat mondani, kivált ha mameluk, mert a nem mameluknak könnyű. Az csak káromkodik, szid mindent; ami szép, azt azért szidja, mert drága (minek fecsérelni az adózó nép pénzét ilyenre?), ami pedig nem szép, azt azért szidja, hogy nem szép. Aztán az ellenzéki Haluska Jánosok sokkal szelídebbek és sokkal hiszékenyebbek; hanem a mameluk Haluska rettenetes az ő fűrésző, vizsgálódó tekintetével és tudnivágyával. A mameluk Haluska érzi, hogy ő hatalmon van és a hatalmat élvezni akarja. Neki vessék fel a fátyolt a kormányzás titkai elől, ő most látni akar, mert az kedvükért lett vakká.

A képviselő, akármilyen öreg is, egyszerre megfiatalodik a Haluskák társaságában, úgy értem a megfiatalodást, hogy visszaugrik a jogászokori állapotokba, mikor az öregek feljöttek . . . Mennyi rafinéria és mágond kellett ahhoz, hogy észre ne vegyék az — *üres koffert*.

De még az jó volna, ha a Haluskák csak politikai felvilágosításokat akarnának a képviselőjüktől, hanem ha valami tudakoznivalójuk, sürgetős perük vagy bárminemű komissziójuk van, ott a kész hordár: a képviselő.

Az kiöltött nyelvvvel szaladgál reggeltől estig az ő dolgukban.

S még ez mind a könnyebb rész.

Hanem mikor aztán az egész kerület kezd megindulni, mint a birnami erdő — hivatalok után.

Mert az a jó képviselő — a haluskai felfogás szerint —, aki oly gyöngéden szereti a kerületét, hogy maga után hozza apródonkint.

Lélekemelő példák vannak erre nem egy vidéken,* kivált

* Egyszer a jó öreg Pulszky Ferenc fölment — így mesélik — a közlekedésügyi minisztériumhoz, hogy mint hírlapíró vasúti jegyet kérjen az államtitkártól.

— Benn van az államtitkár úr? — kérdé egy elegáns kinézésű fiatalembertől.

— Rögtön jön. Tessék addig is leülni az én szobámban.

Pulszky bement az udvarias meghívásra s levetette magát a pamlagra.

— Jegyet jöttem kérni Eperjesre — szólt az öreg nagyot fújva. — Sok, sok esztendeje nem láttam a szülővármegyémet, szeretnék oda fölutazni s a rokonságot meglátogatni.

— Mikor szándékozik fölmenni, Feri bácsi?

Az öregúr figyelmes lett a bizalmas megszólításra:

— Kinek hívnak, öcsém?

— Én Bilinyi Károly vagyok Sárosból.

— Szervusz, gyerek! Hiszen rokonok vagyunk. Mit üzensz haza apádnak, mert ahhoz is elmegyek Bilinbe.

— Az már nehéz lesz, Feri bácsi, mert ő is itt van alkalmazva a közoktatásügyi minisztériumban.

— No, az derék. Hát így most már kihagyom Bilint a programból, hanem elmegyek Sztropkóra a Szalokyakhoz.

— Hiába lenne! Azok is mind a ketten itt vannak a legfőbb számszéknél.

— Üsse meg a kő! Akkor hát fölkeresem az én ifjúkori cimborámat: Demethey Janit.

— Írnok a belügyminisztériumnál.

— No, szépen vagyunk! Így hát az egész időt a Komoródy Miska koresztfiam kastélyában kell töltenem Berzéten.

— A Miskánál? Hisz az meg nálunk iktató... Itt körmöl a szomszéd szobában.

E pillanatban nyitott be az államtitkár.

— Mit parancsolsz, kedves barátom? — kérdé Pulszkytól.

— Egy jegyet akartam tőletek kérni a vármegyémbe — felelte az öreg szeretetreméltó humorával —, de látom, hogy fölösleges, mert ti azt már egészen idehoztátok.

Lemondott az útitervéről, hazament.

Harmadnapra két útiporral lepett dzsentri kinézésű alak nyitott be a dolgozószobájába.

— Mi tetszik?

ahol nagyobb az elszegényedés. A gazdagabb vidéken ellenben másforma járvány dühöng: a gomblyukbetegség. S ezt is a szegény képviselőnek kell gyógyítani.

Jókaitól olyat is kértek már, küldvén hozzá egy ócska órát, amelyiknek az a hibája, hogy jár, de nem üt, járjon utána, hogy olcsón megigazítsák, mire szellemes levélben visszafelelte: »Nekem meg az a hibám, hogy ütök, de nem járok.«

Sokkal ravaszabban szokott magán segíteni Szontagh Pál, aki — mikor nagyon előzőnlük protekció-kérésekkel — egy-egy beszédet vág ki a kormány ellen s boldog mosollyal hirdeti utána:

— Most én diszgrata persona vagyok.

Hanem ezzel ellentétben vannak még jó lelkek, akik anynyira beleszoktak már a foglalkozásukba, hogy megszerették s nem tudnának élni anélkül, hogy örökké ne protezsáljanak.

Ilyen nagy alak Horváth Gyula, aki még a mások Haluskáit is szárnya alá veszi s egészen el van szomorodva, ha nem zaklatják. »Kijöttem a divatból« — sóhajt fel ilyenkor.

Egyszer Kállay János (a fehér szerecsen) írt neki a Házba egy ilyen tartalmú névjegyet: »Légy szíves soraim átadóját a miniszternél támogatni.«

Horváth Gyulát kihívták a teremből, átvette a névjegyet a folyosón s így szólt nyájasan az átadóhoz:

— Mi akar lenni barátom?

— Semmi, kérem alássan.

— De hát csak van valami kívánsága?

— Nincs, kérem alássan.

— Az lehetetlen! — mond megütközve Horváth Gyula.

— Önnek okvetlenül kell valamit óhajtania.

— Nem óhajtok én semmit.

— Gondolkozzon csak.

— Hiába gondolkoznám — felelte amaz zavarral.

— Nem értem — folytatta Horváth szemrehányó, bús

Előadták: valami hivatalt szeretnének a kormánynál, az iránt kérik protekcióját, nem felejtván beleszólni kérelmükbe azt is, hogy szögről-végről rokonságban vannak vele.

— Honnan valók vagytok?

— Sáros megyéből.

— Ejnye, ha tudtam volna! Hát volt ott még valaki.

hangon. — Ön nem akarja a protekciót? De miért hozta akkor ezt a levelet?

— Mert két hatost adott egy úr az idehozataláért.

Ez volt eddigelé az egyetlen ember, akinek nem kellett protekció.

De mérget lehetne venni rá, hogy ez sem volt magyarországi születés.

E P I L Ó G

(Egy képzeletbeli ülés)

Mondják, hogy a mostani pártállások mellett nem képzelhető egészséges parlamenti élet. Az organizmusban nincs pezsgés, elevenség. Stagnál a parlament, mint a holt víz. Nincsenek pártok, melyek fölváltják egymást a kormányzásban. A bal-közép is csak úgy juthatott kormányra, hogy kormánypártivá lett.*

Egy kiváló politikussal beszélgettünk egyízben a folyosón erről a bajról.

— Bárcsak itt is úgy lenne, mint Angliában. Hogy itt is megvolnának a whigek és a toryk. Az egyik a hatalomban, a másik türelmetlenül kopogtatva a hatalom ajtaján. De mi is buktassa meg Tiszát most? A habarékok? Szegények! A külügyi politika még megbuktathatná, de az nincs. Hát mi egyéb? Talán a szemcsés köthártyalob meggátolásáról szóló javaslat? Ostobaság! Az egyiptomi szembetegség nem ölhet meg kormányokat . . . De ha két hatalmas pártunk volna, a whigek és a toryk, be egész más világ volna itt! . . .

* Jókainak volt egy kitűnő ötlete a fúzióra. A kálvinista ember a katolikuszt térítgette, a katolikus pedig a kálvinistát. Mindenik felhasználta minden ékesszólását: »Legyünk egyek, az én vallásom a jobbik, ezért meg ezért.« Egy napon végre, sok kapacitálás után, amint találkoznak, mindenik örömtől mosolygó arccal siet a másik elé:

— Jer a szívemre, testvér — mond a katolikus —, meggyőztél, kálvinistává lettem.

— Apage, Satanas — kiált fel ijedten a másik, kifejtözve ennek karjaiból —, te is meggyőztél engem: én már katolikus vagyok.

Ezen a témán azután elábrándoztunk. Misztikus decemberi homály volt. A gázlángok kísérteties fényt vetettek. A tanácsteremből titokzatos zsongás ringatott el bennünket...

Láttuk a messze jövőben az elképzelt esetet drasztikus színekkel, de valószínű formában.

Leírom, miképpen láttuk.

*

Az elnöki széken Molnár Viktor ül, megtört öregúr, deres hajjal, de még mindig villogó szemekkel. Gyakran kell nyúlnia a cseppetűhöz.

Éppen a büdzsét tárgyalják. A miniszterek homlokáról kínos izzadság csurog, pedig december közepe van. A kormányelnök: Tisza István részvétellel tekint kollegáira. (Híres apjának egykori kabinetjéből már csak Pauler Tivadar van meg.)

A whipper-innek sápadtan olvasgatják és mérlegelik a két párt számerejét. A fiakerek folyton robognak a Tömő téri fényes házsorok közt, szállítván a voksokat a »Szürke macská«-ból (mert úgy kell venni, hogy akkorra már a kék macska szőre is megderesedik).

A pártarány kétségbeejtő. Az ellenzék, melyet a többszörös exminiszter Szilágyi Dezső vezet, száznyolcvan jelenlevő tagot számlál. (Ha jól olvasta meg Gajári Ödön.)

A kormánypárt mintegy tíz-tizenöt taggal erősebb, hanem a circumstantiák mégis aggodalmat gerjesztők, mert a nemzetiségi képviselők már a vita kezdete óta gyanúsan kezdik magukat viselni. S végre is övék a hatalom, ők határoznak. Az ő negyven-ötven szavazatuk dönti el, melyik párt uralkodik.

A negyedik Pulszky (aki a nemzetiségi párthoz tartozik) jól mondta ma a folyosón:

— Magyarországon csak egy politikai kérdés van, hogy ki szerez meg bennünket, a nemzetiségi pártot.

S ez egy olyan portéka, amelyiknek az értéke egyre nő.

Ma megveszi a nemzetiségi szavazatokat az ellenzék, s kormányra jut.

De a portéka nem lesz az övé, újra a kirakatba kerül. Mert a kormánypárt válik ellenzékké, s most ismét ez alkudozik velök.

Évek óta folyt a rettenetes licitáció a sűrűn váltakozó párturalmak mellett.

Brassó már Budapesttel vetélkedik, Balázsfalvára egyetem-
met ígér a közoktatásügyi miniszter.

A Miletics Szvetozár szobrára százezer forintot szavazott meg az országgyűlés egyhangúlag, csak az öreg Beksics tartott ellene egy nagy beszédet, de a derék aggastyánt lezúgták. A Magyar Tudományos Akadémiában egy külön szerb és oláh osztályt szerveztek.

De ez még mind nem elég a nemzetiségeknek. Tudják ők mit érnek a *két egyenlő erejű* párt között s nem adják magukat olcsón.

Mindenki nekik hízeleg. Valaha Ausztria volt a Moloch, most ők az új Moloch. Igaz, hogy még a régi is megvan, de ez rosszabb, mert a régit legalább szidni lehet, ehhez azonban nyájas arcot kell vágni örökké.

Az ellenzék a tegnapi konferencián abban állapodott meg, hogy még egy kilencedik miniszter felállítását fogja indítványozni: a *nemzetiségi miniszterét*. Ez aztán a tromf.

A kilencedik miniszter ideája nyolc minisztert buktat meg.

Az ellenzéki szónokok mind ebben az értelemben beszélnek. A Ház hangulata ünnepélyes. A kormánypárt primipilusai összebújnak a folyosón tanácskozni.

— Megbukunk.

— Semmi kétség. A nemzetiségek most már mind az ellenzékkel fognak szavazni.

— Mit csináljunk? Lemondjunk?

— Dehogy. Ígérjük nekik két nemzetiségi minisztert — mondja Kőrösi Sándor.

— Helyes, csakugyan ez lesz a legjobb.

(No végre! — dohogja megkönnyebbülten Kőrösi. — Mióta képviselő vagyok, ez az első indítványom, amit elfogadnak.)

E pillanatban újságolja Ábrányi Kornél, hogy odabent Steinacker beszél. Mindenki befelé siet. Az elnöki emelvény elé tódulnak, hogy jobban hallják.

Valóban Steinacker emelkedett fel. Tiszteletteljes csöndben hallgatják. Az ellenzék és a kormánypárt padjairól verse-

nyezve zúg fel a tetszésmoraj, Ivánka Zsigmond lehajlik a karzatról és tapsol a kezeivel. Beöthy Algernon elragadtatva kiált fel: »Óh beh szép!«

Csak egyetlen baloldali padban ül egy excentrikus vézna ember, aki kesernyés-gúnyos arccal hallgatja Steinackert. Ez Herman Ottó, divatos parókával a fején. Haja és pártja elhullott apródonkint, mindössze négyen vannak. Lejárt már az ingyen mandátum kora, a lelkesedés az elvek iránt. Ők is csak nagy nehezen jutottak be, kivéve Hermant, ki egyhangúlag lett megválasztva Szentendrén. (Mert a szegény Szentendre már egy évtized óta nem kap jelöltet, úgyhogy kénytelen ingyen választani.)

Biz a szélsőbal megfogyott, mióta olyan ellenzék van, mely a kormányzást föl-fölv teszi.

Éppen tegnap este tett a miniszterelnök egy praktikus indítványt a klubban, hogy azon eshetőséggel szemben, ha a szélsőbal egészen kivessze a jövő választásoknál, a párt a maga kebeléből válasszon tíz mamelukot, akik különapidíj mellett tartoznak függetlenségiéik lenni, szidni a közös ügyeket, fenntartani és hangoztatni az ős szélsőbaliak hagyományos követeléseit és reményeit. Tanulmányozási forrásul, mihez tartás végett, a néhai Csanády Sándor összes felszólalásai összegyűjtetnek és kiadatnak a rendelkezési alap költségén.

De tán érdekesebb, ha odahallgatnak a szónokra.

Azokról a szomorú időkről emlékszik meg a nagy Steinacker, amikor még el voltak nyomva, a miniszterelnök úr zsarnok apja idejében. Mennyit szenvedtek ők akkor! De ő nem az az ember, aki a vett sérelmeket megbosszulná; rokonszenvvel nézi a magyar nemzetiség életfolyását; barátja a magyar nemzetiségnek s szívesen támogatja azt a politikát, mely a legméltányosabb minden irányban. (Zajos éljenzés és taps. Egy hang a jobboldali padokról: *Melyik az?*)

Amint így szónózik a szeszélyes álmodó a folyosón, egyszerre elsuhan mellettünk Steinacker, az ismeretes viaszosvászon köteggjével a hóna alatt.

Nini, mi ez? Hát nem ő beszél?

Nem, nem! Az mind csak fantázia volt.

Steinacker a falhoz simulva, idegenül siklik el a folyosón

járó-kelő csoportok között s nem üdvözli sehol nyájas köszön-
tés, sem verőfényes mosoly.

És szinte megkönnyebbültem, hogy a Ház olyan, amilyen.

Hogy nincsenek benne whigek és toryk s hogy Hermannak
megvan még a hosszú haja, Tiszának a hosszú keze.

Egyszerre meg voltam elégedve mindennel, nemcsak a
mamelukokkal, de még a habarékokkal is.

. . . Bárcsak az olvasónak is adhatnék kölcsön ebből a
nagy meglepedésből egy csipetnyit.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK _m	= Mikszáth Kálmán Munkái. 1–33. köt. Bp. Révai Testvérek kiadása. 1889–1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai Testvérek kiadása. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás.
G	= Gondúzó
PH	= Pesti Hírlap
KNapló	= Képviselőházi Napló [Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelzése újra-kezdődik.]
VÚ	= Vasárnapi Újság
K.	= kézirat (kizárólag MK műveinek kéziratjai).
M.	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban).
OSZK	= Országos Széchényi Könyvtár
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.
<Ékzárójelben>	= a kéziratban (K) törölt szavak, ill. szövegrészek.
<.....>	= a kéziratban (K) olvashatatlanul törölt szavak, ill. szövegrészek.
<<Kettős ékzárójelben>>	= a kézirat (K) törölt részeiben kihúzott szavak, ill. szövegrészek.

TUDNIVALÓK

E karcolatok túlnyomó részével az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott, ezért »Irodalom« c. rovata csupán *A tisztelt Ház* c. kötetnek van, ezt a megfelelő helyen bemutatjuk.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk e kötete MK-nak az 1885. július 1-től 1885. december 31-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. Az előző kötetek szerkesztési elvéhez hasonlóan külön csoportba soroltuk a cikkeket és tárcákat, illetőleg a parlamenti karcokat. Mind a két sorozatot szoros időrendben illesztettük kötetünkbe.

Harmadik önálló egységként közöljük *A tisztelt Ház* c. nagy-sikerű kötetet, amely bár 1886. január utolsó napjaiban jelent meg a könyvpiacra, az első folyóiratbeli közlése mégis megelőzte, mert a Gondúzó hasábjain 1885. szeptember vége és november vége között már napvilágot látott, tehát MK nem sokkal a folyóiratbeli közzététel után már hozzáfoghatott a kötet sajtó alá rendezéséhez. *A tisztelt Ház* c. kötet szemléleti módszerének kialakulásáról a keletkezéstörténetben részletesebben szólunk a 332—336. lapokon.

A »Parlamenti karcok« első darabja, *Az új főrendiház első ülése* című az élethosszigan kinevezett harminc új főrendi helyfoglalásának ironikus megjéjitése. E kérdéshez kapcsolódik MK két nyári tárcája is: a kinevezett listáját kommentáló *A tekintetes mágnások* és egy friss anekdotát megörökítő, *Ki az a Mixich Kálmán?* c. írása. Az adminisztratív ügyeket tárgyaló szeptemberi és októberi karcok témaszegénysége MK-t kisebb parlamenti történetek, vidám helyzetek bemutatására készítette. A bécsi delegációs tárgyalások idején természetesen nem ülésezett a parlament, ebből az időből származik a költségvetés-készítésről szótt folyosói anekdota, a *Milyen az expoze?* és a bécsi delegációs tárgyalások légkörét ál-riport formájában meg-elevenítő *A bécsi hosszú hét* c. tárcá. A novemberi és decemberi ülések napirendje közül említésre érdemes a közjegyzőkre vonatkozó törvény elfogadása és az országgyűlési ciklus időtartamának öt évre való felemeléséről folytatott éles hangú vita. E törvényjavaslat tárgyalása dec. 7-én kezdődött és a dec. 15-i ülésen fejezték be a vitát. A nézetek heves összecsapásáról MK az egyes karcokban tájékoztatta olvasóit.

A »Cikkek, tárcák« csoportban közzétett írások között több kulturális és társadalmi szempontból figyelemre méltó karcot találhatunk. Az irodalmi és művészeti világról több alkalommal szól: *Egy fiatal poeta* címen a ma már joggal elfelejtett Luby Sándor verskötetéről írt, *Az elmúlt idők* pedig a Fővárosi Lapok szerkesztőjének, Vadnai Károlynak a visszaemlékezés-kötetét méltatja. Ameddig egy rövidke

cikkben hírt ad a Kisfaludy Társaság egyik üléséről, addig az »Osztrák — Magyar Monarchia írásban és képből« c. kiadvány egyik szerkesztőségi üléséről szóló cikkével vitára készíti Jókai Mórt (*Konferencia a királyfinál, A Jókai helyreigazításáról*). Három megemlékezése is napvilágot lát: Gróf Karátszonyi Guidóról, Apor Károlyról és Somogyi Antalról írt nekrológot. *A székelyek közt* c. cikksorozata pedig az első olyan karcolat, amely a székelységgel való találkozását, benyomásait, megfigyeléseit öröktette meg.

Végül több témát biztosított MK számára az 1885 májusában megnyílt Országos Kiállítás, erről szóló karcolataiban változatos hangnemben, különböző megközelítésben tárgyalja az egyes eseményeket (*A marhák között, Képek a kiállításról, Hogy fogj Matlekovits?, Az eltűnt paradicsom, Az önimádók*).

A közölt karcolatokról szólva meg kell említenünk három olyan MK írást, amely nem került kötetünkbe. Az egykorú sajtó novemberi hírei arra utalnak, hogy a »Hölgyek Naptára«, továbbá a »Szabadelvű Párti Naptár« 1886-os évre szóló kötetei (mindkettő 1885 novemberében látott napvilágot) tartalmazznak MK írást. Címüket egyik hely sem említette meg. A két kalendáriumot nagy közgyűjteményeinkben hiába kerestük, nem őrizték meg, vagy az idők folyamán elkallódtak. Lehetséges, hogy ezek az írások a PHban megjelentek, így szövegüket végső soron nem kell elveszítettnek tekintenünk.

A harmadik írást Rubinyi Mózes nem cím szerint, hanem témaszerűen regisztrálja a »Mikszáth Kálmán élete és művei« c. munkája bibliográfiájában (Bp. 1917. 121. l.). Ez a *Tisza legújabb hadjárata* c. karcolat, amely névjelzés nélkül jelent meg a PHban 1885. júl. 18-án (195. sz.), a tárcarovatban, az 1., 2., 3. lapokon. A Grünwald Béláról szőtt ironikus anekdota és a Zsilinszky Mihály rovására tett csípős megjegyzések mikszáthos jellegűek. De maga a téma: a Turócszentmártonban működő »Matica Slovenska« 1875-ös megszüntetésének olyatén leírása, mintha az a karcolat megírása idején történt volna, továbbá ennek előadása, az érintett szlovák személyiségek magatartásának bántó bemutatása, távol állott írónk szemléletétől. Ezért még kétes írásnak sem tekintettük, közlését mellőztük.

*

A Krk e kötetében közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk most is össze. (Ld. Krk 65. köt. 223 — 226. l.)

A megjelentetett cikkek többsége a PHban látott napvilágot. Ebben az időben az újság felelős szerkesztője *Kenedi Géza* volt. Nevét nem tüntettük fel minden alkalommal az egyes cikkek lölhelyeinek megjelölésekor, hanem itt, ezen a helyen jelezzük.

A korábbi kötetekhez hasonlóan, *A t. Házból* címmel megjelent karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyebb és zavartalanabb használatára érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon szögletes zárójelben közöljük a megjelenés napját.

A kéziratokról

A jegyzetapparátusról szólva külön meg kell említenünk, hogy az e kötetben közzétett írások közül huszonkettőnek megtalálható a kézírata. A »Cikkek, tárcák« közül tizenháromnak, a parlamenti karcolatok közül pedig kilencnek maradt fenn a kézírata. Ezeknek eredetéről és feldolgozási módjáról az 1885-ös év elbeszéléseit tartalmazó Krk 36. kötetében szoltunk, és idéztük dr. Csapodiné dr. Gárdonyi Klárának a kéziratok feldolgozójának rövid történeti összefoglalását (Krk 36. köt. 247–249. l.). Itt csupán arra emlékeztetünk, hogy az általa feldolgozott 307 MK cikk és tárcsa az 1885–1891-es évjáratokból származik, így a Krk »Elbeszélések«-nek és a »Cikkek és karcolatok«-nak ezekből az évjáratokból származó kötetbe ezek a kéziratok a megfelelő jegyzetapparátusba sorra bele fognak majd épülni.

A Krk korábbi kötetjei is tartalmaztak olyan írásokat, amelyeknek fennmaradt a kézírata. Így *A kis primás* (Krk 4. köt.), *A körtvélyesi csiny* (Krk 9. köt.), *A Krúdy Kálmán csinytevéséi* és *A mi örökös barátunk* (Krk 11. köt.), *A szeléstyei asszonyok* (Krk 12. köt.), *A Különös házasság* (Krk 13. köt.), *A Mindenki lépik egyet* (Krk 15. köt.) és az 1885 őszéről származó elbeszéléseket tartalmazó, már említett Krk 36. köt. A jelzett művek szövegváltozatai között a kéziratvariánsokat gondosan feldolgozták, számba vették a törléseket, változtatásokat, de nem közölték betűhíven a kézirat szövegét, hanem a főszöveghez hasonlóan kialakított elvek szerint a mai helyesírás szerint jelentették meg.

A fekete város gazdag és szerteágazó kéziratosságot tartalmazó anyagának feldolgozásakor Király István eltért a jelzett gyakorlattól és a kézirat szövegét megközelítően betűhíven adta vissza, elgondolását körültekintően indokolta (Krk 22. köt. 255–256. l.). Az általa kialakított elveket a Krk jelen és következő kötetekben alkalmazni fogjuk, abból a megfontolásból, hogy megmutassuk, ízelítőt adjunk MK sajátos egyéni helyesírásának jellegzetességeiből. De arra is gondoltunk, hogy így tükröztesse azt az állapotot, amely a nyomdába adott MK kéziratok szedését végző nyomdászokra hárult, azt tudniillik, hogy szedés közben kellett a PH akkori gyakorlatának megfelelő helyesírást kialakítaniuk. Minthogy a kisebb írások esetében nagyobb és összefüggő szövegek kimaradásáról nincs szó, csupán változtatásról, átírásról, esetleg kiegészítésről, a MK kéziratvariánsokat teljes betűhívességgel közöljük, nem pótoljuk sem az interpunkciót, sem az ékezetet és természetesen nem korrigáljuk helytelen egybeírását vagy különírását sem. Csupán a meglehetősen következetesen használt *cz-s* alakot közvetítjük *c* betűs formában.

Az egyes karcolatok kézírataiból levonható következtetésekről a megfelelő helyen minden alkalommal külön szólnunk. Általános tapasztalatainkról azonban itt is említést kell tennünk. Már a korábban közzétett művek kézíratai cáfolták azt az öröklött irodalomtörténeti hiedelmet, hogy MK könnyen és gyorsan dolgozott. Schöpflin Aladár ezt a következőképp fogalmazta meg: »... nem sokat okoskodott a fogalmazás munkáján, nem csiszolta, próbálgatta mondatait,

rögtönözve írt, ahogy a gondolat vezette«. (Schöpflin: MK Bp. 1941. 147. l.)

A tények e feltételezésekkel szemben mást mutatnak. MK kisebb lélegzetű, sokszor szignó nélküli, a szerkesztőségi íróasztalnál keletkezett karcolatait körültekintő gonddal írta. Kereste, válogatta a legjobb szinonimát, feszségre törekedett a kompozícióban, ügyelt a gondolat, a végső mondanivaló kicsiszolására. Még a látszólag könnyen, egy rugaskodással megírt karcolatban is sok finomító változtatást találhatunk. Ezekre meggyőző bizonyítékot szolgáltathat az említett huszonkét tárcsa és karcolat kéziratvariánsainak az írói gondosságot tükröző magas száma.

1976. április 15.

Rejtő István

A TEKINTETES MÁGNÁSOK

M. Pesti Hírlap. 1885. július 1., 7. évf. 178. sz. (2–3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A névjelzés nélküli karcolat kétségtelenül MK írása. Szerzőségét jellegzetes stílusjegyein kívül a következők bizonyítják: a bevezető helyzetet érzékeltető leírása (7 : 1–12); az egyes kinevezett főrendek ellen tett kifogások summázása (7 : 13.–25); a Lumniczer Sándor kiszemelése kapcsán felemlített ironikus anekdota (7 : 26–9 : 6); a Gyulai Pál rovására tett élcelődés (9 : 7–9); az a mód, ahogyan a még üresen hagyott húsz hellyel kapcsolatos aspirációkat leírta (9 : 23–29) és végül: az így támadt szituáció érzékeltetésére előadott záróanekdota (9 : 29–10 : 5).

Rubinyi Mózes bibliográfiájába szintén fölvette a jelen karcolatot, döntését nem indokolta, az írás témamegjelöléseként a következőt adta: »Kinevezett főrendek«. (I. h. 120. l.)

Tárgyi magyarázatok

A főrendiház hosszas vita után elfogadott reformját követően a közvélemény fokozott érdeklődéssel várta, hogy kik lesznek azok a személyek, akik harminc kinevezettként tagjai lesznek a főrendiháznak. E várakozást és találgatást érzékeltette MK *Hogy készülnek a főrendek?* c. karcolatában és több, ebből az időből származó *A t. Házból* c. karcolatában (ld. a Krk 70. kötetében a 74–76. lapot, továbbá a 212., 213., lapokat).

A Budapesti Közlöny 1885. jún. 28-i száma közzétette a király által is jóváhagyott harminc kinevezett főrendiházi tag nevét és foglalkozását. A napilapok azonnal bonckés alá vették a listát, általános és személyeket is érintő észrevételeket tettek. A PH 1885. jún. 27-i 175. számában az 1–2. lapon B – r szignóval jelzett »A főrendiház élethossziglani tagjai« c. vezércikk érdekesebb megállapításait érdemes idéznünk: »*Mikó* és *Molnár* főispánok különös érdemeiről azonban nincs tudomása az országnak. . .«; » . . .E kinevezések közül legföllebb a *Burghardt* Konrád úré az, melyet nem bír érteni a közvélemény. . .«; » . . .*Barcsay*

József kamarásról és Mixich Kálmán földbirtokosról a legjobb akaratallal se tudunk mondani semmit. Bizonyára igen derék férfiak, de eddig elég ismeretlen nagyságok. . . (Itt említjük meg, hogy 1885. júl. 7-én *Ki az a Mixich Kálmán?* címmel MK satirikus karcolatban »fedi fel« a Mixich körüli homály titkait.); » . . *Sváb Károly* dr. *Hirschlerrel* együtt a zsidó elem képviselői. . .»; » . . *Hogy gróf Bombelles Károly, báró Nyáry Adolf és báró Nopcsa főudvarmesterek mit képviselnek, az nem egészen világos előttünk. Hihetőleg a „főudvarmesteri kart”, amelyről most tudjuk meg először, hogy politikai tényező Magyarország közéletében. . .*«

A PH meglehetősen szókimondó véleményével nem állt egyedül. Az egykorú lapok még több névhez tettek kérdőjelet, még több lakonikus vagy szarkasztikus megjegyzést fűztek a közzétett listához.

De következze a lista, amelyet a PH közléséből vettünk át (1885. jún. 27. 175. sz. 2. l.):

Barcsay József kamarás, magyar testőr;
Bombelles Károly gróf, a trónörökös főudvarmestere;
Burghardt Károly, a pesti hengermalom részvénytársaság vezérigazgatója;

Ghyeczy Kálmán belső titkos tanácsos;

Gyulai Pál író;

Hertelendy József főispán;

dr. *Hirschler Ignác* budapesti szemorvos;

Hunfalvy Pál író;

Kautz Gyula egyetemi tanár, az osztrák–magyar bank alkormányzója;

Kochmeister Frigyes báró, a budapesti ipar- és kereskedelmi kamara elnöke;

Luczenbacher Pál nagykereskedő;

Lukács Antal a magyar földhitelintézet elnöke;

dr. *Lumniczer Sándor* egyetemi orvoskari tanár;

Máriássy János altábornagy;

Mélczer István nyugalmazott személynök;

Mikó Bálint főispán;

Mixich Kálmán földbirtokos;

Molnár István főispán;

Nyáry Adolf báró, József főherceg udvarmestere;

Nopcsa Ferenc báró, a királyné főudvarmestere;

Oráody Pál belső titkos tanácsos;

Ormos Zsigmond főispán;

Perczel Miklós főispán;

Ráth Károly főpolgármester;

Simonyi Lajos báró földbirtokos;

Somssich Pál belső titkos tanácsos;

Stoczek Antal műegyetemi tanár;

Sváb Károly országgyűlési képviselő;

Várady Károly, a pesti első hazai takarékpénztár-egyesület igazgatótanácsának elnöke;

Ybl Miklós lovag, műépítész.

A cikkben levő egyéb megjegyzésekről, utalásokról ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 7 : 18 *indigena* — kitüntetéssel, külön törvénnyel honosított idegen állampolgár
- „ 19—20 *Mixich Kálmán ellen azért támadt elégületlenség, hogy nem tudják ki* — Ld. a bevezető jegyzetekben a PH vezércikkének megjegyzését és MK következő, *Ki az a Mixich Kálmán?* c. karcolatát.
- „ 20 *Sváb Károly ellen azért, hogy tudják.* — Ld. a bevezető jegyzetekben a PH vezércikkének megjegyzését.
- „ 28—29 *Mikor a belügyminiszterség tizedik tavaszát ünnepelték* — 1885. márc. 8-án a szabadelvű párt megünnepelte Tisza Kálmán tízéves belügyminiszterségét. Ld. erről MK *A generális* c. karcolatát (Krk 70. köt. 35—40. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 244—247. lapokon).
- 8 : 16 *perorál* — beszél, szónokol
- „ 38—39 *melyet még a Jókai Tisza Istvánja viselt valamikor a Rákócziak alatt* — MK utalása Jókai Mór 1882-ben megjelent »Szeretve mind a vérpadig« c. regényében leírt előtörténetre vonatkozik.
- 9 : 5 *pair* — főrend, főúr Franciaországban 1848 előtt
- „ 10 *cenzusos páirek* — az 1885 tavaszán elfogadott főrendiházi reform kimondta, hogy született főnemeseik közül csak azok lehetnek tagjai a főrendiháznak, akiknek »egyeses állami földadója a rajta levő lakházak és gazdasági épületek házőstályadójaival együtt legalább 3000 frt-ot tesz ki osztrák értékben« (2. § b. pont). A törvényszövegét ld. Krk 70. köt. 324—339. lapján az 1885. febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetünkben.
- „ 14—17 A főrendiházi törvényből vett idézet. — MK bár idézőjelbe illesztette a szöveget, az sem a képviselőház elé terjesztett, sem a főrendiház által jóváhagyott szöveg 5. §-ának bevezetőjében megfogalmazottakkal nem egyezik. Minden valószínűség szerint MK emlékezetből citálta a paragrafust. A szöveget ld. a Krk 70. köt. 327—328. lapján.
- „ 20—21 *Bombelles, mely veszedelmesen hasonlít a Jajtelleshez.* — Teleszky István Jajtelszről változtatta meg nevét, erre utal 1887-ben Hentaller Lajos »Politikusaink pongyolában« c. pamfletjében (68. l.).
- „ 21—22 *Zalát és Somogyot bizonyosan az keseríti a legjobban.* — Az utalás célja és iránya ma már nehezen oldható fel.
- „ 23—24 *Hanem a legokosabb intézkedése a törvénynek mégis az, hogy húsz tag kinevezése még mindig visszamarad.* — Ld. a törvény 5. §-ának második bekezdését, amely kimondja, hogy a hatálybalépéskor csak 30 tagot lehet egyszerre kinevezni, majd azt követően évenként 5-nél többet nem, míg az 50 kinevezett tag számát el nem éri. (Ld. Krk 70. köt. 328. l.)

KI AZ A MIXICH KÁLMÁN?

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. július 7., 7. évf. 184. sz. (9. l.) *Igaz történet* alcímmel. Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Hi 12. köt.* = *Jk 44. köt. Anekdóták I. Bp., 1917.* 121–124. l.

A szövegről

A textológiai elveknek megfelelően a jelen Krk a PHban megjelent szöveget közvetíti.

A karcolat kétségtelenül MKtől származik. A jellegzetes stílusjegyeken kívül a téma intonálása (10 : 1–10), Tisza Kálmán felvilágosítását követő hitetlenkedés érzékeltetése (10 : 18–21), a »nagy tréfa« státuszitokként való előadása (10 : 24–12 : 20) és a karcolat zárómondata (12 : 21–22) MK jellegzetes előadásmódját őrzi.

Valószínűleg hasonló megfontolások alapján illesztette Rubinyi Mózes is ezt az írást a Hi jelzett kötetébe, bár saját eljárását nem indokolta.

Korabeli anekdota az ismeretlen Mixich Kálmánról

A hat nappal korábban keletkezett *A tekintetes mágnások c.* karcolatban MK közvetítette a kinevezésekkel kapcsolatos véleményeket, s ezek sorában megjegyezte, hogy »Mixich Kálmán ellen azért támadt elégtelenség, hogy nem tudják ki. . .« (a jelen kötet 7 : 19–20). A kíváncsiság nem csökkent, a feltételezésekről szól írónk a bevezetőben. Miután ez sem keltett hatást, keletkezett a kigondolt történet. Ezt írónk Beöthy Algernon Tiszának adott ötleteként adta elő. Állítása helytálló voltáról ma már nem tudunk megbizonyosodni, de nagyon könnyen lehet, hogy a történet nem Beöthytől származott, hanem írónk leleménye volt. Ez azonban csak feltételezés.

Tény az, hogy a főrenddé váló kinevezés idején Mixich Kálmán nevét alig ismerték. Személyét illetően a tényeknek teljesen megfelel a Tisza Kálmán szájába adott első felvilágosítás: »Hát az bizony egy horvát nagybirtokos, derék ember, jó magyar hazafi, aki főispán is volt valamikor. . .« (10 : 14–15).

Mixich személyének »ismeretlenségére« jellemző, hogy a Pallas Lexikon 1896-ban megjelent XI. kötete — főrendházi tagsága ellenére — nem veszi fel nevét, csak az 1904-ben közzétett XVIII. pótkötetben találunk nevére. Az érdekesség kedvéért idézzük:

»Mixich Kálmán, főrend. szül. Pisarovinán (Horvátország) (1833. szept. 19. spanyol eredetű családból, mely Horvátországba költözve, 1852. nemességet nyert. 1850. jogot hallgatott, majd 1851–52. Magyaróváron volt, aztán mint egyetlen fiú átvette saját nagy vagyona kezelését, s nőül vette Rast bárónőt. Képviselő volt a horvát tartománygyűlésen s 1868. a közös országgyűlésre küldték. 1868–69-ben kerülete főszolgabírája, 1871–74-ben pedig Zágráb megye főispánja lett. Legutóbb az ivaneci kerületet képviselte a horvát tartomány-

gyűlésen s a magyar országgyűlésbe is felküldetett. 1885. a kinevezett főrendek sorába emelték. 1896. megkapta a Szent István-rend kiskeresztjét. (I. h. 282. l.)

A Pallas Lexikon 1904-es pótkötete magyarázza, hogy miért tekintették ismeretlennek a kortársak Mixich Kálmánt, és mi volt az alapja a MK által közzétett tréfának.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 10 : 6 *Takács Lajos egyetemi tanár* — MK utalása valószínűleg a budapesti jogi kar rendkívüli tanárára vonatkozhat, aki római jogot adott elő és több vállalat jogi tanácsadója volt; a korabeli lapokban cikkei jelentek meg kulturális és társadalmi kérdésekről.
- 11 : 37 — 38 *Az orfeumban is vannak olyan fenntartott helyek.* — MK ezzel a fordulattal is érzékeltetni akarta a kitalált mágnásfigura érdeklődési és ismereti körét.
- 12 : 10 *egy hír kell hozzá a »Nemzet»-ben* — MK ezzel a Nemzet egyértelmű kormánypartiságát, ill. kormányzócső jellegét akarta jelezni.
- „ 15 *Bismarck vagy, kegyelmes uram.* — MK írásában a politikai kombinálóképesség felsőfokú elismerését jelentette ez a sztereotípiá.

MORZSÁK A TISZA-ESTÉLYRŐL

M. Pesti Hírlap. 1885. július 8., 7. évf. 185. sz. (4. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A jelen karcolat kétségtelenül MK írása. A jellemző stílusjegyeken kívül szerzőségét bizonyítja a karcolat kompozíciója: az esemény jellegét intonáló két beszélgetés (12 : 6–13, 13 : 1–16), az ezt követő komoly hangú eszmefuttatás (13 : 17–21), az újabb visszakanyarodás a humorhoz (13 : 24–31) és végül a történetet berekesztő két kigondolt találkozás leírása (13 : 38–14 : 12).

Rubinyi Mózes is megemlíti bibliográfiájában, az 1885-ös évben keletkezett »politikai karcolatok« felsorolásában »(a Tisza-estélyről)« zárójelbe tett megjegyzéssel (I. h. 121. l.).

Keletkezése

A korabeli napilapok megemlékeztek az 1885. július 5-én, a miniszterelnöki rezidencián tartott estélyről. A PH 1885. júl. 6-i 183. számában Q jelzésű (Q [uintus] = Borostyáni Nándor) vezér-

cikkében foglalkozott az eseménnyel. Hangvétele közel áll MK cikkéhez, érdekesebb megállapításait az alábbiakban idézzük: »...Tisza miniszterelnök budavári palotája zsongott ma este a vendégektől. A házigazda, Magyarország miniszterelnöke, fogadta saját házában vendég gyanánt a polgári munka és értelmiség embereit. Ott voltak a kiállítás zsűri tagjai, a kiállítás vezéregyéniségei, a nevezetesebb kiállítók; szóval mindazok, akik a világraszóló mű létrehozása körül jelentékenyebb érdemeket szereztek maguknak...« A vezércikk az estélylyel kapcsolatos két feltételezhető ellenvéleményt is felsorolt: »Mindenesetre lesznek nálunk olyanok is, akik a miniszterelnök mai estélyét sanda szemekkel nézik. Ezt fogják tenni a rókaavadászó főurak, az ultramontán érületű egyházi emberek; szóval azok, akik e tényben is természetszerű félreszorulásuk bizonyítékait látják. De éppen ezek duzzogása fogja bizonyítani a miniszterelnök gondolkodásmódjának egészséges voltát. Másrésről szó fog lenni az ellenzéki sajtó meg gondolatlanabb részén arról is — mint rendszeren —, hogy a miniszterelnök ismét kortesfogást tett, s most már a polgári osztály döntő embereit is siet magának leköteleni, tekintettel különösen az Ausztriával küszöbön levő vám és kereskedelmi egyezkedés sikerére...«

A PH vezércikkének idézett passzusai arra mutatnak, hogy MK szatrája a lényegyet emelte ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 12 : 3 A »*kis dohányzó eszköz» című Szervita téri vendéglőben — Tréfás elferdítése a »Kis Pipa« vendéglő elnevezésének.*
 13 : 6—7 *Mit jelent, kérem, ez a két betű: V. K. a meghívó alatt? — A V. K. betűk a 'választ kérek' vagy 'válasz kéretik' rövidítése.*

KONFERENCIA A KIRÁLYFINÁL

M. I. *Pesti Hírlap. 1885. július 19., 7. évf. 196. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*

II. *Hi 1. köt. = Jk 33. köt. A sajtó ábrázatról. Bp., 1914. 72—75. l.*

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően a PH szövegét közvetíti.

»Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képben« c. vállalkozás bécsi szerkesztéségi megbeszéléséről szóló anonim karcolat kérés-kívül MK írása. Erre vallanak a stíláriis jegyek, jellegzetes fordulatok. Ezt bizonyítja a befejező részben a »titoktartás« megszegésének szellemes indokolása (17 : 4—7). MK szerzőségére utalnak olyan tartalmi jegyek is, amelyekről alább, a keletkezéséről szóló fejtegetésben szólunk részletesebben.

Keletkezése

A Monarchia történetét és népeit bemutató kiadványsorozat már a gondolat első megfogalmazásakor érdekelte és foglalkoztatta MKt. Erre vall az 1884. július elején megjelentetett *A királyfi könyve* c. cikke, amely bár lojális tónusban szól a Rudolf trónörökös kezdeményezte munkálatokról, szövegéből mégis kitűnnek azok az aggodalmak, amelyek a hazai köröket foglalkoztatták: vajon nem fogja-e eltorzítani Ausztria javára a Monarchiáról adott képet, miként fognak szerepelni a kötetben az osztrákellenes szabadságharcok. Ez utóbbi aggály elhárítására akkori cikkébe MK beleszötte Jókai megnyugtató, de kissé naiv válaszát. (Ld. Krk 68. köt. 68—70. l. és a karcolathoz fűzött jegyzeteinket 256—259. l.)

A készülő művel kapcsolatos észrevételek, hírek vagy híresztelések MK más írásában is felbukkannak. Így az 1884. nov. 1-én közölt *A hét története* c. karcolatában leírja a király és Jókai közötti beszélgetést a készülő műről. (Krk 69. köt. 53. l.) Az 1885 tavaszán írott ugyancsak lojális hangokat megütő *A királyfi mint magyar író* c. karcolata bevezető részében MK külön méltatja Rudolf irodalmi ambícióit, és ezen belül szól arról a nagyfokú figyelemről, amelyet a Monarchiáról szóló műnek szentelt. MK e fejtegetései kapcsán némi malíciával szól a közreműködésre felkért magyar tudósok halogató magatartásáról (Krk 70. köt. 59—63. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket uo. 263—265. l.).

A jelen karcolat alaphangja eltér az előbb említett írásoktól. Ebben tulajdonképpen komoly formában veti fel azt a kérdést, amelyre *A királyfi könyve* c. írásában megnyugtatóan tudott válaszolni: mennyiben fogja a valóságnak megfelelően tükrözni a mű a magyar szabadságharcok történetét. Erre helyezi a hangsúlyt a képzeletbeli riport. Az írás megalapozottságáról MK a következő, *A Jókai helyreigazításáról* c. válaszában vall (ld. ennek szövegét 17—18. l. és magyarázatainkat a jegyzetekben 224—225. l.).

Itt említjük meg — bár erről MK a *Jókai Mór élete és kora* c. művében írt később —, hogy ismereteseek voltak azok az ellentétek, amelyek a magyar szabadságharcok bemutatása körül kiütözköztek. Erről MK 1905-ben így emlékezett: »Sok kényes kérdés is merült itt fel, kivált a történelmi részekben, melyekben Jókai férfias bátorsággal állt helyt a nemzeti érzések szolgálatában. Különösen a magyar szabadságharcok előadásánál és képeinél fordultak elő ellentétek az udvari és nemzeti eszjárás közt, amelyekben dönteni kellett.« (Krk 19. köt. 128. l.) Az idézett második mondat — úgy tűnik — egyértelműen jelzi, hogy MK a jelen karcolatban nem légből kapott képet, ill. helyzetet festett.

De erre mutat az a szükséges szöveg is, amely az ülés után a VÚban látott napvilágot: »A trónörökös irodalmi vállalatának ügyében — közli a beszámoló —, e hó 16-án a munka igazgatótanácsa Bécsben őfensége a trónörökös elnöklete alatt ülést tartott. Ennek folyamában a szerkesztők, Weilen és Jókai előadták jelentéseiket az irodalmi és művészeti munkák előhaladásáról. Weilen kormánytanácsos értesített

adott az újon főlhívott munkatársak, s az azokkal Salzburgban és Linzben tartott értekezés felől. *Jókai* Mór vállalkozott azon szaktudományi írók neveit közölni a koronaörökösssel, kik a népisme rész kidolgozásával, a Magyarországon lakó különböző nemzetiségekre való tekintettel, megbízattak. Ezután megállapították a tervrajzot és az első közlemény megjelenésének határidejét, valamint az elárusítás módzatait. Az ülés, melyben a szerkesztőkön kívül részt vettek: *Arneht*, *Szögyény*, *Miklosich* és *Beck* udvari tanácsosok és *Keleti Gusztáv*, a magyar mintarajztanoda igazgatója, harmadfélóráig tartott. . . » (VÚ, 1885. júl. 26. 489. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

14 : 4—5 *mert nekem csak idáig mondták el, azt is azzal a föltétellel, hogy valahogy ki ne írjam.* — A következő cikkből — *A Jókai helyreigazításáról* c. MK viszontválaszból — kitűnik, hogy *Jókai* tagadta a leírtakat, tehát biztos hogy nem tőle hallotta. Az ülésnek még két magyar résztvevője volt: *Szögyény-Marich* László és *Keleti Gusztáv*. *Szögyény-Marich* ekkor a közös külügyminisztérium első osztályfőnöke volt, Bécsben élt, nemigen érintkezett magyar újságírókkal. Különb is, beosztása meggátolta abban, hogy bármit is kiszivárogtasson. Egyedül *Keleti Gusztáv* lehetett az, aki az ülésen elhangzottakat elbeszélhette. Hogy miként jutott az információkhoz MK, arról hallgatott ebben a cikkben, a *Jókai* dementi után pedig méginkább.

A JÓKAI HELYREIGAZÍTÁSÁRÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1885. július 21., 7. évf. 198. sz. (1. l.) A *Pesti Hírlap* tárcája rovatban. Névjelzés: *III. Valaki*.

Kötetben itt először.

Keletkezése

MK 1885. júl. 19-én jelentette meg a bécsi tárgyalásokat felidézõ *Konferencia a királyfinál* c. cikkét. Másnap a Nemzet közölte *Jókai* »Helyreigazítás«-át, júl. 21-én pedig MK a PH hasábjain nyilatkozik, átveszi *Jókai* szövegét és fel nem fedve információs forrását, megismétli állításait. Minthogy *Jókai* nem tudta, hogy ki volt az első cikk szerzője, így MK fenntartotta az anonimitását, és válaszcikke fejtegetéseiből (18 : 10—23) álnevet alkotott, *III. Valakinek* nevezve magát.

E cikkhez külön magyarázatot nem fűzünk, az előző *Konferencia a királyfinál* című írás jegyzetapparátusában szölvünk azokról a mozzanatokról, amelyek létrehozhatták. A jelen írás tiltakozás a dementi ellen jellegzetesen mikszáthi módon: nem magyarázkodik, hanem bevárja »a megjelenő köteteket, igaz lesz-e, amit a „*Pesti Hírlap*” tárcája írt« (18 : 22—23).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 18 : 3—5 *ettől a valakitől hallja azután egy olyan valaki, aki azokat a szerkesztőséggel közli, mert elég érdekesek a nagyközönség számára.* — Ld. még a *Konferencia a királyfinál* c. karcolat jegyzetében a 14 : 4—5 sorok kapcsán írt fejtegetést, ahol feltételezzük, hogy Keleti Gusztáv közvetítésével juthatott el a hír MKhoz.
- „ 26 *coctum* — főzet, kotyvalék

KANAPÉ-PÖRÖK

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 1—2 folio
M. *Pesti Hírlap. 1885. július 29., 7. évf. 206. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitról

A karcolatot MK két 35 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedhetés érdekében hét darabra vágták, az egyes szelvényeket I—VII római számmal jelölték.

A K papírja arra mutat, hogy karcolatát MK a szerkesztőségben írhatta. Átlagosnál kevesebb javítást észlelhetünk a K-on, ez a könnyed írás egyértelmű bizonyítéka. A 19 : 4 sorban nem helyén való az elbeszélő múlt alkalmazása, ezt a kézirat alapján javítottuk. Ez a »félreszedés«, továbbá az a tény, hogy a Khoz viszonyítva a kiszedett szövegben nem találunk módosítást, bizonytalanná teszi, hogy vajon maga MK látta-e a kiszedett szöveget.

A K javításairól és a szövegváltozatokról ld. alább.

Tolnay Lajosról és Török Jánosról szőtt híresztelések

MK a jelen karcolatban két közéleti pletykával foglalkozott: utalásszerűen szolt a Magyar Államvasutak igazgatója, Tolnay Lajos és a közlekedési államtitkár, Baross Gábor ellentéteiről terjedő hírekről, illetőleg a budapesti rendőrfőkapitány, Török János és Jekelfalussy Lajos belügyminisztériumi tanácsos közötti kenyértörés híreiről. A közlekedésügy ellentéteit frónk inkább csak amolyan nyári, uborkaszazonbeli sajtótémának tekintette. A főkapitányról terjesztett híreket súlyosabbnak érezte.

A végkifejlet azonban az ellenkezőt bizonyította: Tolnay Lajos 1885. december 11-én lemondott állásáról, a főkapitány és a miniszteri tanácsos közötti — úgy tűnik mesterségesen eltúlzott — ellentét viszont feloldódott.

Tolnay Lajos lemondásáról a PH 1885. december 12-i száma a »Tolnay Lajos visszalépeése« c. cikkben a következőket írta: »Őszinte sajnálattal látjuk teljesülni, amit már huzamosabb idő óta valószínűnek kellett tartanunk: Tolnay Lajos visszalépett a magyar államvasutak igazgatóságától. . . A pénzügyi oldal achilles sarka maradt államvasutainknak. És valahogyan a görög bajnoknak ezen egyetlen sebezhető része okozta romlását, azonképpen rendítette meg Tolnay Lajos állását az államvasutak kedvezőtlen üzleti eredménye is. Akármit beszéljenek is személyes konfliktusról, tény, hogy a kormányt egyedül mérvadó finaciális szempontok vezették az államvasutak azon új organizációjának megalakítására, melyet Tolnay a maga részéről elfogadhatatlannak jelentett ki. . .« A leköszönt Tolnay Lajostól a MÁV vezetését Nagy László miniszteri tanácsos vette át.

Az 1884-ben hosszú hírlapi csatározás és parlamenti interpellációk után leváltott korrupst Thaisz Edét Török János követte a főváros rendőrfőkapitányi posztján. (Ld. erről az 1884. okt. 25-i *A hét története* c. cikket és a hozzáfűzött jegyzeteinket. Krk 69. köt. 42–44. l., ill. 222–225. l.) A sajtó nagy várakozással és reményekkel nézett működése elé. Rendteremtő intézkedéseit messzemenően támogatták. Ennek egyik jellegzetes megnyilvánulása volt, hogy a PH 1885. júl. 14-i számában Borostyáni Nándor »A főkapitány jelentése« címmel vezércikkben taglalta az eltelt év eredményeit és az elkövetkező terveket. Valószínűleg ekkor már suttogtak Török János és Jekelfalussy Lajos állítólagos ellentéteiről. A PH e segítve bíráló cikkel kívánt az ügy tisztázásához hozzájárulni. Valószínű azonban, hogy a híresztelések csak fokozódtak. Így kerülhetett sor arra, hogy a PH-nak ugyanabban a számában, amelyben MK jelen *Kanapé-pörök* c. karcolata napvilágot látott, »Török és Jekelfalussy« címmel egy név nélküli cikk is megjelent. Ennek az írásnak MK allúzióit is megvilágító fontosabb passzusait az alábbiakban idézzük:

» . . . Újságcikkkel nem lehet képzett rendőröket előteremteni, s ezeknek van nagy hiányában a fővárosi rendőrség. De a korrupciót igenis lehet irtani; s régi viszonyok különceit igenis lehet pusztítani. Pedig minden új rendszer főleg az utóbbiakba ütközik. . .«

» . . . Legferdebb helyzetbe pedig azok sodorják a derék igyekezetű főkapitányt, kik Jekelfalussy miniszteri tanácsossal, a belügyminisztérium rendőri osztályának kitűnő főnökével akarják ellentétbe juttatni. Fővárosi és vidéki lapokban egy hét óta minduntalan felmerül a hír, hogy Török János beadta lemondását s hogy ő megy, vagy Jekelfalussy-nak kell mennie. E hírt a hivatalos komüniké dementalta; de legújabbban ismét megjelent egy temesvári német lapban. . .«

» . . . ha e viszonyokat ismernék, akkor tudnák, hogy Jekelfalussy ismerte fel Török Jánosban a kiváló tehetséget. Jekelfalussy ajánlotta őt a belügyminiszternek Thaisz helyére. És tudhatnák azt is, hogy Jekelfalussy volt az, aki végre is keresztülvitte Thaisz fölmentését, ő tehát nemhogy a régi rendszer híveinek támasza s így Török János tevékenységének gátja volt, hanem egyik legbuzgóbb előmozdítója Török dicséretes igyekezetének. . .« A cikket a következő tanáccsal és javaslattal rekesztették be: »azt hisszük, Török János jogos óhajai e

téren nem találnak gátat a belügyminisztériumban, s figyelmeztetjük a főkapitányt valamire. Az igazságügyi rendőrségnek első és főfeladata a bűntettek fölfedezése és kézrekerítése. Ehhez pedig először is, harmadszor is jó rendőrök, ügyes detektívek szükségeseek. Ilyeneket kell találnia vagy alkalmas egyénekből kiképeztetnie».

A sajtó segítő közbelépésének meglett az eredménye: Török János a következő nap egy a híreszteléseket cáfoló nyilatkozatot tett közzé: »Egy vidéki lap közleménye folytán — írta a főkapitány — ismételten fölmerült azon hír, hogy bizonyos torzsalkodások következtében állásomról való lemondásomat benyújtottam volna. Egyszersmindenkorra határozottan kijelentem, hogy a nyilvánosságban szellőztetett állítólagos torzsalkodásokról mit sem tudok, hogy továbbá állásomról le nem mondok és hogy lemondani egyáltalán szándékom, de okom sincsen. Török János főkapitány«. (PH, 1885. júl. 30. 207. sz. a Napi hírek rovatban.)

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 19 : 2 egy eredeti olajfestményt (K: egy <kepet> eredeti olajfestményt)
- „ 4 feszíti (PH: feszíté a sajtóhibát a kézirat alapján javítottuk !)
- „ 8 plebánoshoz vetődtem (K: plebanoshoz <mentem> vetodtem)
- „ 9 hát ott áll a kép (K: hat <mégint csak> ott all a kep)
- „ 10 most is, azon módon (K: most is, <...> azon modon)
- „ 12 mert ha igazán (K: mert <...> ha igazan)
- „ 13 azóta már vagy (K: azóta már <ellőtte> vagy)
- „ 16 plebános (PH: plébános)
- „ 22 egymást. Ez minden (K: egymast. <...> Ez minden)
- „ 23 rásüt a nyári (K: rásüt <rá> a nyári)
- 20 : 1 Ira Paine-nek (K: Ira Pain<nének>nek)
- „ 13—14 babérkoszorú, mely Török János (K: baberkoszorú <mivel> <mellyel> mely Török János)
- „ 20 nem akar, isten neki (K: nem akar <hat> isten neki)
- „ 23 csináltassuk meg, ha (K: csinaltassuk meg <akkor> ha)
- „ 24 előkerülnek, annak az óriási összegnek az utolsó (K: előkerülnek <abb> annak <a penznek> <sok ezer forintnak> az oriasi összegnek az utolsó)
- „ 26 fiákeros is olyan modorban (K: fiakeros is <oly modort fog> olyan modorban)
- „ 31 kanapé-processzus — noha hivatalos (K: kanapé-processus — <mely kulonb[en]> noha hivatalos)
- „ 32—33 de ha csakugyan (K: de ha <mégis> csakugyan)
- „ 33 dologban, különös eljárás a részletek (K: dologban <mégis csak> különös <dolog> eljárás a részletek)
- „ 35—36 sor között K: olvashatatlanul törölve egy sor.
- „ 37 mindenét a zöld (K: minden <penzet> et a zöld)
- „ 38—39 meg, míg jobban (K: meg, míg <a kártyákat össze> jobban)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 19 : 4—5 (*ez a bolondos Ira Paine egészen megzavarja a történelmet*) — MK utalása egy akkoriban Budapesten vendégszereplő külföldi énekesnőre, annak nagy sikert okozó fellépésére vonatkozott.
- „ 18—19 *Mint az alumneumok étlapján bizonyos ételek* — A diákéletnek ezt az emlékét MK több korábbi írásában is megemlítette, hol a verses szövegét, hol prózai feloldását előadva.
- „ 23 *midőn az uborkára legjobban rásüt a nyári nap* — nyár közepén, az uborkaszезzonban; e szó tréfás körülírása.
- 20 : 6—7 *egyszer már majdnem megjártuk a Török-szimpátiákkal!* — MK utalása az 1877—78-as orosz—török háború idején gyakori magyarországi, törökök iránti szimpátia-megnyilvánulásokra vonatkozik (ld. a Krk 53. kötetében megjelent MK írásokat és Bisztray Gyula összefoglaló jegyzetét a 275—280. lapon).
- „ 7 *szofta* — a mecsetekben teológiai tanulmányokkal foglalkozó fiatalok arab elnevezése
- „ 12 *akik már »Háromcsőrű kacsá«-t is láttak.* — MK utalása a Jules Moineau szöveggönyvéből, Émile Jonas által komponált operettre vonatkozik. Először 1876 áprilisában mutatták be Magyarországon, 1882. szept. 15-én felújították.
- „ 23—24 *ha a Gazdag Imre gyilkosai előkerülnek* — MK utalása egy korábbi, a közvéleményt élénken foglalkoztató fővárosi gyilkosságra vonatkozik, amelynek tetteseit — a cikk megjelenéséig — a rendőrség nem tudta kézre keríteni.
- „ 22—30 *Török János és Jekelfalussy Lajos megítélése.* — E sorokban kifejtett gondolat MK álláspontja. Igen közel áll a PH bevezetőben idézett véleményéhez, de úgy tűnik több fenntartással fogadta Török János eredményeit, mint a lapjában megjelent cikk szerzője.
- „ 31—32 *noha hivatalos alakban meg lett is cáfolva* — ld. ezzel kapcsolatban a bevezetőben idézett PH-beli cikket.
- „ 36 *nasivasizó* — ún. magyar kártyával tiltott szerencsejátékot, nasivasit játszó

HOGY NEVEZIK KI A TITKOS TANÁCSOSOKAT?

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. július 30., 7. évf. 207. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
- II. *Hi 13. köt. = Jk 45. köt. Anekdoták II. Bp., 1917. 3—5. l.*

A szövegről

A jelen anekdota minden kétséget kizáróan MK alkotása. Az ironikus hangú történet írónk stílus eszközeit tartalmazza, de reá vallanak a jellegzetes fordulatok és különösen a parlamenti életet jól ismerő

rőről árulkodik az a mód, ahogy Kemény János bárót és Szontagh Pált együtt emlegeti. Ez a helyzet több más, korábbi karcolatában is felmerült.

Rubinyi Mózes is MK írásának tekintette, és ezért sorolta a Hi jelzett kötetébe, bár nem fűzött indoklást döntéséhez.

*

A rendelkezésünkre álló források szerint Kemény János bárót, a Ház egyik alelnökét 1882-ben tüntették ki a »valóságos belső titkos tanácsos«-i címmel, Szontagh Pált pedig 1884 májusában. Szontagh kitüntetéséről MK *Az utolsó ülés* c. karcolatában részletesen szólt, meleg hangon méltatva a szerény egyéniséget (Krk 68. köt. 208—209. l.). A két alelnök kitüntetése között a valóságban tehát két év eltérés volt, ennek ellenére MK és valószínűleg a kortársak tudatában úgy élt, mintha egyszerre részesültek volna a címadományozásban.

AZ ELVÁNDOROLT MEGYE

M. *Pesti Hírlap*. 1885. augusztus 3., 7. évf. 211. sz. (4. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben önállóan itt először.

A közlésnél feltüntetett megjelöléssel arra kívánunk utalni, hogy MK ezt a Pulszky Ferenctől származó anekdotát később, 1885. nov. 29-én, a teljes névaláírással jelölt, *A képviselőház karzatáról* c. karcolatsorozatának XIII. *Haluska Jánosok* c. fejezetébe lapalji jegyzetként beillesztette, így jelent meg 1886-ban *A tisztelt Ház* címen önálló művé formált kötetében, annak további két kiadásában is.

Mindezek ellenére, úgy érezzük, hogy önálló létét is meg kell őriznünk, hiszen szerves része MK-nak a dzsentrí hivatalokban tanúsított magatartásáról írott, 1885 őszén keletkezett csipkelődő történeteinek. Ld. még ezzel kapcsolatban *A mintaminisztérium* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket (e kötet 231. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 23 : 12 *Bilin* — MK által alkotott helységnév
- „ 16 *Sztropkó* — a MK korabeli Zemplén vármegyében több -sztropkó utótagú helységnév volt található. (Pl. Bisztra-sztropkó, Hrabócsztropkó, Polenasztropkó stb.)
- „ 23 *Berzété* — a MK korabeli Gömör vármegye Rozsnyó járásában levő község

A RIEGER POLITIKÁJA

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 5 folio

M. *Pesti Hírlap*. 1885. augusztus 5., 7. évf., 213. sz. (6.1.) *Szent István és Szent Vencel beszélgetése az égben* alcímmel. Rovaton kívül. Névjelzés: D.

Kötetben itt először.

A kéziratról

Az anekdota szövegét MK 30 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában két részre vágták és 86, 87 arab számmal jelölték.

A szöveget a szerkesztőségben írta, a K-on található néhány törlés, ill. változtatás arra mutat, hogy a valószínűleg baráti körben hallott történetet könnyedén vetette papírra. A korrektúrát maga végezte, és egy helyen (24 : 26) módosított a K szövegén.

A K változtatásait és a szövegmódosításokat ld. alább.

Keletkezése

A MK által megörökített anekdota valószínűleg azt követően keletkezett, hogy az Országos Kiállítást a prágai gazdasági egyesület és több cseh, morva gazdasági egylettel közös szervezésben közel 1100 cseh vendég meglátogatta. A sajtó erről részletesen tudósított. A kiállítás megtekintésén kívül, több olyan megnyilvánulása volt a programjuknak, amelyben a magyar szabadságharc emléke előtt tisztelegtek. A cseh vendégekkel együtt érkezett több mint hatvan tagú »Sokol« zenekar megérkezésük napján, júl. 19-én »az Erzsébet téren, 30 krajcáros belépti díj mellett a szabadságharc szobrának javára« hangversenyt rendezett. Műsorukon »magyar indulókat, divatos magyar dalokat« adtak elő (VÜ, 1885. júl. 26. 30. sz. 487. l.). Július 23-án »több százan a Nemzeti Múzeumot látogatták meg. Ugyan e napon a Petőfi szobrára is szép koszorút helyeztek e fölirattal: „A csehek a magyar nemzet nagy költőjének”«. (Uo. 488. l.)

Ezek a magyar szabadságharc iránt kifejezett rokonszenv megnyilvánulások teremthették meg a mennyországban egymással beszélgető két első és szentté avatott király anekdotában megörökített beszélgetését.

Az anekdota címében szereplő Frantisek Rieger cseh politikus volt, aki az 1860-as és 70-es években az ifjú csehek politikáját követve a cseh tartományi gyűlés, majd a birodalmi gyűlés tagja lett. A konzervatív váló politikus neve MK korábbi karcolataiban is felmerült, így az 1884. január 30-án megjelent *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 68. köt. 111. l.) és az ugyancsak 1884. nov. 1-én közzétett *A hét története* c. karcolatában, ahol MK tévesen azt írta, hogy »Itt van az öreg Rieger, a németek Deák Ferencé« (Krk 69. köt. 52. l.).

Szövegváltozatok

- 24 : 2 mellette a »Pesti Hírlap« (K: mellette a <Narodny list>
<Nemzet> <Pester Lloyd> »Pesti Hírlap«)
„ : 3–4 sor között K: <Hol vetted a>
„ : 7 Lehetetlen az! (K: Lehetetlen az! <Ugyan hol vehette?>)
„ : 8 Vencel: A jócselekedetei (K: Vencel: <Hat nem tudod>
A jócselekedetei)
„ 20 nyerni a magyar nemzetet (K: nyerni <a magyarokat> a
magyar nemzetet)
„ 26 kedves öcsém (K: kedves *Vencel* öcsém)

A MINTAMINISZTERIUM

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. augusztus 19., 7. évf. 226. sz. (9.1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Hí* 12. köt. = *Jk* 44. köt. *Anekdóták I.* Bp., 1917. 188–190. l.

A szövegről

A textológiai elveknek megfelelően a Krk a PH szövegét közvetíti. A névjelzés nélkül napvilágot látott anekdota kétségtelenül MK írása. Szerzőségét bizonyítja, hogy ezekben a hetekben több hasonló hangú és ugyancsak névjelzés nélkül megjelent írásában bírálta a dzsentrivel feltöltött minisztériumok szellemét és ügyintézését. Ilyen írása *Az elvándorolt megye* (PH, 1885. aug. 3.) és *Az eltévesztett városok* (PH, 1885. aug. 7.). Az előbbit később teljes névaláírással beillesztette a Gondúzdsben megjelentetett *A képviselőház karzatáról* c. ciklusa 1885. nov. 29-én megjelent *XIII. Haluska Jánosok* c. fejezetébe (e kétszeres közlésről ld. a jelen kötet 229, és a 336. lapján levő jegyzeteinket). *Az eltévesztett városok* c. rajza viszont a Krk 36. kötetében látott napvilágot (160–162 l.). A rajzhoz fűzött jegyzeteinkből kitűnik, hogy ennek az írásának megvan autográf kézírata, így MK szerzősége ez esetben is bizonyított (i. h. 328–329 l.).

A jelen karcolatot Rubinyi Mózes beillesztette az *Anekdóták I.* kötetébe, ezzel — bár indoklás nélkül — ő is MK írásának tekintette e történetet.

A MARHÁK KÖZÖTT

M, *Pesti Hírlap*. 1885. szeptember 5., 7. évf. 243. sz. (1., 2. 1.)
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A névjelzés nélkül napvilágot látott írás kétségtelenül MKtól származik. Szerzőségét a cikkbe illesztett politikai allúziók bizonyítják leginkább, így az elmúlt évi parlamenti feszültségre való utalás (26 : 1—5), a politikai éllel tett megjegyzések: »ezer „biká”-ért adtak el (láttam én már drágább ökröket is)« (26 : 20—21), »...én az ökröket pártolom. (Mert az ökrök pártján jó lenni.)« (27 : 5—6). A tenyészállataikat kiállító politikusok gondos felsorolása mellett a bemutatott állatok aposztrófálásával sem nélkülözi a politikai élcet (28 : 19—23), különösen jellegzetes Mixich Kálmánra tett megjegyzése, amely össze- cseng a korábbi *Ki az a Mixich Kálmán?* c. cikkének hangnemével (29 : 23—27). MK szellemére vall az a mód is, ahogyan kiadója, Légrády Károly sikeres kiállítási bemutatkozásait sorolja fel (27 : 33—28 : 5). A karcolat jellegzetes stílusfordulatai, a zárójelbe illesztett közbevetések, az indító és a záró sorok összezsengése is egyértelműen MK szerzőségét bizonyítja.

Megemlítjük még, hogy a szerzőség behatóbb indoklása nélkül, Rubinyi Mózes is felvette ezt az írást Mikszáth-bibliográfiájába. A következő tárgymegjelölést fűzte a címléíráshoz: »Az ökr-kiállítás- son.« (I. h. 120. l.)

Az Országos Kiállításról

A Krk előző, 70. kötetében látott napvilágot MK első, az 1885. máj. 2-án megnyitott Országos Kiállításról szóló beszámolója *A »hat órai« — és a legdrágább kirakat* címmel (Krk 70. köt. 56—59. l.). A karcolathoz fűzött jegyzeteinkben szoltunk már a kiállítás előzményeiről, az elő- készületeket kísérő sajtóvisszhangról (uo. 262—263. l.). E kötetben ezeket nem kívánjuk megismételni, csupán felhívjuk az olvasók figyel- mét arra, hogy az év második felében sem lankadt a sajtó érdeklődése a kiállítás eseményei iránt, az újságok részletesen beszámoltak a leg- frissebb történésekről. Így megemlítjük, hogy a VÜ az 1885. július 6-i számában »A háziipar a kiállításon« c. cikket (435—436. l.) és »Az orszá- gos kiállításról« címen pedig egy látogatottsági statisztikát (439—440. l.) közölt. A július 12-i számában »A háziipar csarnokról« számolt be (447. l.) és »Az országos kiállításról« c. rovatában a külföldi királyi vendégek látogatásáról adott számot (455. l.). A július 26-i számban K. Imre Lajos »Képek az országos kiállításról« c. tárcájában a külön- böző nevezetességekre hívta fel a figyelmet (485—486 l.), az állandó rovatban pedig a cseh delegációnak a kiállításon tett látogatásáról szoltak.

A sajtó fokozott figyelme azt is jelentette, hogy a PH is sok írásban foglalkozott az Országos Kiállítással. MKnak is több karcolatához a kiállítás egyik vagy másik eseménye szolgáltatta a témát. A jelen íráson kívül ebben a kötetben a korábbi *Morzák a Tisza estélyről* c. írása, *A nap eseményei* c. karcolat egy része, továbbá a *Képek a kiállításról*, *Hogy fogy Matlekovits?*, *Az eltűnt paradicsom*, *Az önimádók* c. tárcák a kiállítás egyik-másik eseményével, jellegzetes történetével, vagy személyi vonatkozásaival foglalkoznak. A felsorolásban szereplő két utolsó karcolat a kiállítás bezárásával, illetőleg a belépő jegyekre kisorsolt ajándékokkal foglalkozik. Ez utóbbi témáról, a kiállítási főnyeremény kisorsolásáról és az azt követő bonyodalmakról szól MK *Fortuna szekere* c. írása is. Itt a témát már írói eszközökkel rajzza kerekítette, így ezt az előkészületben levő *Kisebb elbeszélések* c. ciklus 37. kötetében fogjuk megjelentetni. De témája miatt itt is felhívjuk rá a figyelmet.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 25 : 13—17 A kiállított marha-fajták felsorolása. — A MK által említett fajták a kor legkiválóbb fajállatai voltak. (Ld. részletesebben a Pallas Lexikon illusztrált »szarvasmarha« cím-szavát 15. köt. 534—536. l.)
- 28 : 8—13 Az állatokat őrző gulyásokról. — A gulyásokról külön történetet örökített meg MK az egy hét múlva napvilágot látott *Képek a kiállításról* c. karcolatában (e kötet 31—34. l.).
- „ 34 *Marschal* — Az »Angol Királynő« nevű szálloda és étterem tulajdonosának neve

A NAP ESEMÉNYEI

M. *Pesti Hírlap. 1885. szeptember 8., 7. évf. 246. sz. (1—2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A névjelzés nélkül közreadott karcolat kétségtelenül MK írása. Jellegzetes stílusfordulatain kívül a szécsényi barátokról szóló anekdota már más írásaiban is előfordult (29 : 7—15), hasonlóan anekdota-arzenáljából származik a vidéki vendégszórakoztató produciókról alkotott két történet (29 : 23—30 : 5). Zichy Jenőről előadott történetének egy másik mozzanata a *Képek a kiállításról* c. cikkében is felbukkant. A három politikai esemény felidézése (30 : 27—31 : 28) pedig a parlamenti berkekben járatos karcolatfróza jellemző. Ez utóbiakról ld. alább a keletkezés történeténél.

Rubinyi Mózes is MK írásának tekintette, ezért sorolhatta bibliográfiájában cím- és tárgymegjelölés nélkül a »Politikai karcolatok« sorába (121. l.).

Keletkezése

A két anekdotikus történeten kívül MK az Országos Kiállításra érkező lengyelek fogadtatásáról, Szentgyörgyi Imre új államtitkárról, Podmaniczky Frigyes kitüntetéséről és az ellenzéki pártok »egyesülési« híreiről szól. Az általa kialakított sorrend szerint következnek az egyes események PH-beli sajtóvisszahangja.

A kiállításra látogató lengyelek érkezése előtt a PHban Beksics Gusztáv »Lengyelek Magyarországon« c. vezércikkében üdvözölte a készülődő delegációt: »... Jöjjenek hát, lengyel vendégeink, és lássák meg — írta többek között —, hogy Magyarországon a magyar faj az, amely százados rokonszenvvel viseltetik nemzetük, ügyük, szerencsétlen, de dicső szabadságharcaik iránt. Jöjjenek és lássák meg, hogy a magyarországi szlávok nagyobb szabadságot élveznek, mint a ruthének Galiciában. Jöjjenek és hazatérve újítsák meg a régi lengyel közmondást, hogy magyarok és lengyelek testvérek jó- és balsorsban...« (PH, 1885. szept. 5. 240. sz. 1. l.).

A lengyel küldöttség érkezése napján Bartók Lajos »A lengyelekhez« címmel verssel köszöntötte őket, majd a következő napokban a sajtó élénk figyelemmel kísérte a delegáció szereplését. Érdeemes még idézni a fővárosba való bevonulásukról szóló beszámoló két passzusát: »...Ahol a népek rokonszenvét politikai tényező gyanánt ismerik el, tehát az egész óvilágban, feltűnés tárgyat fogja képezni az a kitörő lelkesedés, mellyel a magyar főváros népe a lengyel vendégeket fogadta. A szabadságharc óta ma találkozott először magyar és lengyel. És hogyan találkozott! A főváros utcáit rég nem látott tömeg lepte el. Koszorút és virágot szórt eléjük a tömeg. A szabadságharc lengyel és magyar veteránjai összeölelkeztek...«

Szentgyörgyi Imre igazságügyi államtitkár 1885. augusztus végén kapta meg kinevezését. A PH szept. 6-i számában »Az igazság javítása« címmel kis belpolitikai glossza jelent meg, amely beszámol arról, hogy Szentgyörgyit »máris elárasztották memorandumokkal. Mi sem jellemzi jobban senyvedő igazságügyi viszonyainkat, mint éppen az, mindenki az új államtitkártól várja a gyors megváltást...« A cikk tíz pontot sorol fel Szentgyörgyi tervezett intézkedéseiről, de a MK által 30 : 31 — 31 : 9 sorban megírt »ruha-reform«-ról e pontokban nincs szó, minden bizonnyal írónk vagy egy képviselői pletykát, vagy egy, az igazságügyi berkekben terjengő, maliciózus megjegyzést örökített meg.

Podmaniczky Frigyes báró belső titkos tanácsosi kinevezéséről a PH a Napi hírekben is beszámolt (1885. szept. 8. 5. l.), és hozzáfűzte, hogy a bárót az Operaház személyzete meleg ünneplésben részesítette.

Végezetül a MK által leírt »politikai hímenhírekről« is számot ad a PH. A Képviselői beszámolókat rovatban közlik, hogy »Vácon Szentkirályi Albert, a mérsékelt ellenzék tagja beszédében a mérsékelt ellenzék és a függetlenségi párt egyesülésének szükségességét fejtette...«

Ehhez kapcsolódik a következő hír: ». . . Gyomán Hoitsy Pál függetlenségi párti képviselő tartott beszámolót, melyben szintén a mérsékelt ellenzékkel való egyesülés szükségességét ecsetelte«. (PH, 1885. szept. 8. 2. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
29	: 2	»Hoch« — Éljen! (német)
„	2	»Nazdar« — Éljen! (horvátul)
„	3	»Vive la France!« — Éljen Franciaország!
„	4	»Niech zsije Polska!« — Soká éljen Lengyelország!
„	8–15	a szécsényi barátok és a vendégek. — Az anekdotikus motívum MK a <i>História egy házasságról</i> c. elbeszélésében korábban is felbukkant (Krk 34. köt. 55 : 19–35), előtte pedig Komjáthy anekdotájaként az 1882. dec. 17-i <i>A t. Házból</i> c. karcolatában (Krk 65. köt. 38 : 18–25).
„	16	<i>delicia</i> — gyönyörűség, élvezet
„	25–26	<i>a szofiák óta nem láttunk hasonlót.</i> — MK utalása az 1877–78-as orosz–török háború során Budapesten rendezett török szimpátiatüntetésekre vonatkozik. (Ld. ezekről a Krk 53–54. kötetében található, erre vonatkozó cikkeket.)
„	36	<i>judikatúra</i> — bíraskodás, igazságszolgáltatás

KÉPEK A KIÁLLÍTÁSRÓL

M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. szeptember 11., 7. évf. 249. sz. (9. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

II. *Hé 13. köt.* = *Jk 45. köt. Anekdoták II. Bp., 1917.* 11–16. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a PH-beli első közlés szövegét közvetíti.

A névjelzés nélkül napvilágot látott frás kétségtelenül MK alkotása. A jellegzetes stílusfordulatokon kívül szerzőségét bizonyítja a Beöthy Algernon »marha-szakértővé« való előlépésének izesen előadott története (31 : 1–38 : 8), a második történet csattanója (34 : 1–2) és a hozzáfűzött társadalmi konklúzió (34 : 3–13). Végül a Zichy Jenőt csipkedő kis jelenet a második történetben (33 : 17–23), valamint a mentalitását és magatartását gúnyoló teljes harmadik rész (34 : 14–35 : 11).

Rubinyi Mózes is MK írásának tekintette a jelen karcolatot, ezért illesztette az »Anekdoták« kötetébe.

*

Az Országos Kiállításról röviden *A marhák között* c. karcolat jegyzetei között szoltunk. Itt megemlíjtjük, hogy a jelen frás első története kapcsolódik az említett karcolat 28 : 8–13 sorában leírtakhoz. A harmadik történet a három nappal korábban keletkezett *A nap ese-*

ményei c. karcolat 30 : 13—23 soraihoz kapcsolódik. A lengyel delegáció fogadásának egy újabb mozzanatát adja elő: azt »indokolja meg«, hogy mért nem maga Zichy Jenő gróf fogadta a lengyel küldöttséget.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 33 : 8 alcím *tertium comparationis* — latin szó, a. m. harmadikkal való összehasonlítás
„ 29 *nyakcsap* — MK ezt a kifejezést 'csigolya' értelemben korábbi írásában is használta.
34 : 16 *Takova* — Pontosabban: Takovo-rend, szerb királyi érdemrend, Mihály fejedelem alapította 1865. május 22-én.

GRÓF KARÁTSONYI GUIDÓ

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. szeptember 16., 7. évf. 254. sz. (1., 2. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Hi 5. köt. = Jk 37. köt. Az én halottaim. Bp. 1914. 114—117. l.*
A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Búcsú egy kedélyes személyiségtől

Karátsonyi Guido 1817. augusztus 7-én született Pesten. Már ifjú korában az irodalmat pártolta, egyik mecénása volt Petrisevich Horváth Lázár lapjának, a Honderűnek. Barátságban volt Liszt Ferencel és Berliozsal. Felesége Marczibányi Mária volt. A Bach-korszak idején 1858. márc. 30. irodalmi célra 40 000. — Ft-os alapítványt tett (az ún. Karátsonyi-díj, melynek kamatait a legjobb színműíróknak ftélték). Rudolf trónörökös születésekor (1858. aug.) 100 000. — Ft-os jótékonsági alapítványt tett. 1881-ben »erénydíj«-at létesített 20 000. — Ft alaptőkével, amelynek célja a Solymáron és Vörösvárott élő jóerkölcsű leányok kiházasításának segítése. Karátsonyi Guidó gróf halálakor az egykorú lapok meglehangú nekrológot írtak (ld. VÚ, 1885. szept. 20. 38. sz. 607., 608., 609., 610. l.).

MK a korábbi években keletkezett karcolataiban sokszor szólt Karátsonyi jovialis alakjáról, szokásairól, képviselőházi magatartásáról. Az erénydíj alapításáról 1881. szept. 2-án *A rózsaleányok* címmel írt ironikus hangú karcolatot. (Ld. Krk 62. köt. 26—28. l. és Bisztray Gyula jegyzeteit 211—212. l. továbbá uo. a 130. lapon tett észrevételét.) Az erénydíjra utaló élcelődő megjegyzései későbbi írásaiban is felbukkannak, így *A »szép leányok«* c. Csiky-bírálatban (Krk 63. köt. 123. l.), a *Nix—Deutsch* c. karcolatban is tréfás megjegyzést tett a díjalapításra (uo. 169. l.).

Karátsonyi Guidó elkalandozó figyelmét, kissé nehéz felfogását több parlamenti karcolatában megörökítette, az 1883. febr. 3-i és az 1883. márc. 14-i *A t. Házból* c. írásaiban (Krk 65. köt. 125., ill. 204. l.).

Alakja felbukkan az 1883. máj. 13-i parlamenti karcolatában is (Krk 66. köt. 109. l.). A szegedi királylátogatás forgatagából is kiemelte az *Udvari történetek Szegeden* c. írásában (Krk 67. köt. 117. l.). De aluszékonyságára is felfigyelt, az 1883. okt. 13-i *A t. Házból* c. írásában is (uo. 175. l.). A politikai pályától megváló gróf mentalitását idézi fel MK az *Apák és fiaik* c. karcolatában és a *Szolnok szolnokai* c. parlamenti beszámolójában (Krk 68. köt. 59., ill. 133. l.). Karátszonyi egyik utolsó, figyelmetlensége miatt mosolyba fulladt parlamenti szerepléséről a *Székely támad! Székely bánja* c. írásában ad számot (uo. 153. l.).

Karátszonyi Guidó gróf akadémiai és a trónörökös születése alkalmából tett alapítványáról szóló anekdotikus történetet pedig MK beleosztotta az 1883. márc. 16-i *A t. Házból* c. karcolatába (Krk 65. köt. 210–211. l. és a hozzáfűzött jegyzeteink 351. l.).

A színházban elszundikáló gróf testes alakja *A Nemzeti Színházról* c. karcolatában is felbukkan (Krk 64. köt. 171. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 35 : 1–5 A karcolat intonálása. — Ld. a jegyzetekben a Karátszonyi Guidó parlamenti szerepléséről írottakat.
- 36 : 15–16 *a király nemrég a magyar korona országaira is kiterjesztette grófságát* — 1858-ban kapta Karátszonyi Guidó az osztrák grófságot, 1874-ben magyar gróf is lett.
- „ 27 *sz. sir-rend* — VI. Sándor pápa által 1469-ben alapított rendjel.
- 37 : 1–9 az erény-díjról. — Ld. a bevezetőben a díj alapításával kapcsolatos MK cikkeket.
- „ 15–16 *A legutolsó évben visszavonult a politikától, fiának, a tehetséges gróf Karátszonyi Aladárnak engedve át a tért* — Az 1884 nyarán lezajlott választásokkor apja volt kerületében, a Torontál megyei szentgyörgyi kerületben lett szabadelvű párti képviselő.

A SZÉKELYEK KÖZÖTT

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 15–16., 21–25 folio

M. I. *Pesti Hírlap. 1885. október 9–október 13., 7. évf. 277. sz.—281. sz.* Névjelzés nélkül. Négy folytatásban. Az alábbi részletezés szerint:

1. okt. 9. (277. sz. 1–2. l.) *[I.] Bevezetés*
 2. okt. 10. (278. sz. 1–2. l.) *II. A mosogató asszony; III. Mindenféle honvédek*
 3. okt. 12. (280. sz. 1–2. l.) *IV. A székelyek baja; V. Itt és ott*
 4. okt. 13. (281. sz. 1–2. l.) *VI. Az instrukció*
- II. *Székely Nemzet.* (Fel. szerk.: Málik József.) 1885. október 11–október 17., 3. évf. 157. sz.—160. sz. Teljes névjelzéssel. Négy folytatásban. Az alábbi részletezés szerint:

1. okt. 11. (157. sz. 2. 1.) [I.] *Bevezetés*
2. okt. 13. (158. sz. 2. 1.) II. *A mosogató asszony; III. Mindenféle honvédek*
3. okt. 15. (159. sz. 2. 1.) IV. *A székelyek baja; V. Itt és ott*
4. okt. 17. (160. sz. 2. 1.) VI. *Az instrukció*

Kötetben itt először.

A szövegről és a kéziratról

A PHban megjelent karcolatsorozatot — valószínűleg MKnal folytatott személyes megbeszélés alapján — a Székely Nemzet második közlésként átvette. Az itteni közlés teljesen megegyezik a PHéval, a pesti napilap szövegét adhatta a sepsiszentgyörgyi szerkesztő nyomdába.

A jelen sorozatról Rubinyi Mózes bibliográfiája csak említést tesz, de ott is az 1884-es évfűratba illesztette ezt az 1885-ös írást. A Krk a PH szövegét közvetíti, a fennmaradt K változtatásait és eltéréseit az alábbiakban közöljük.

A PH-beli megjelenési felsorolásból kitűnt, a hat tagból álló karcolatsorozatot a napilap négy alkalommal közölte. Az első közlemény kézírata, amely a [I.] *Bevezetés* c. részt tartalmazta, elveszett.

A második közlemény a II. *A mosogató asszony* és III. *Mindenféle honvédek* címmel látott napvilágot, két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelven található. A nyomdában a K-ot tíz részre vágták és az egyes csíkokat I—X római számmal látták el.

A harmadik közlemény, amely a IV. *A székelyek baja* és az V. *Itt és ott* címet kapta, négy kéziratlapra íródott. Az első normál kéziratpapír, a másik három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelv. E résznek K-át is szétszabdalták a nyomdában tizenhárom darabra és az így nyert csíkokat I—XIII római számmal jelölték.

A negyedik közlemény, a VI. *Az instrukció* című, három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelven található. A K-ot a nyomdában feldarabolták, és az így kapott hat csíkot I—VI római számmal jelölték.

A fentiekből kitűnik, hogy MK cikk-sorozatát négy alkalommal írta, ennek megfelelően minden alkalommal önálló cikkeknek tekintve az írást, a nyomda alkalmankint a felvágott csíkokat újra számozta. A sorozatot azonban egységesnek tekintjük, lap és sorszámozása ennek megfelelően folyamatosan következik.

A négy alkalomból három közlemény K-a maradt reánk. Ezeket MK a papír tanúsága szerint a szerkesztőségben írta, kivétel a harmadik darab első kéziratlapja lehet, amelyet más papírra és más tintával feltehetően a szerkesztőségen kívül kezdett írni, de a K nagy részét a szokásos szerkesztőségi környezetben fejezte be. A javítások száma átlagos, néhány törlést, beszúrást találhatunk, amely a jobb, a találhatóbb kifejezésre törekvését tükrözi. A korrektúrát maga MK végezte, és a

három közleményben összesen harminchárom alkalommal tapasztalunk eltérést a K, valamint a PHban megjelent szöveg között. Négy alkalommal írónk nem vette észre, hogy a szedő a K nyelvi sajátosságát figyelmen kívül hagyva, a szó köznyelvi alakját szedte.

Előbb a huszonkilenc szerzői változtatás lap- és sorszámát soroljuk fel: 41 : 1, 41 : 8, 41 : 9, 41 : 23, 41 : 30, 41 : 32, 42 : 6—7, 42 : 9, 42 : 10, 42 : 19, 42 : 33, 44 : 33, 43 : 37, 44 : 1, 45 : 23, 46 : 16, 46 : alcím, 46 : 21, 46 : 27, 46 : 31, 47 : 16, 47 : 18—19, 47 : 25, 48 : 8—9, 48 : 25, 49 : 3—4, 49 : 6, 49 : 25.

Az említett négy alkalommal, mikor MK figyelmét elkerülte a pontatlan szedés, a főszöveget a K alapján javítottuk. Ezek a helyek a következők: 42 : 29, 42 : 38, 43 : 14, 45 : 31. Végül itt említjük meg, hogy a *Bevezetés* c. részben — melynek K-a elkallódott — a 39 : 37 sorban egy javítatlan sajtóhibát helyesbítettünk, a PH »elvégeznek« szavát értelemszerűen »elégednek« szóra változtattuk.

A K változtatásait és a szövegmodosításokat ld. alább.

Mikszáth első Székelyföldön tett útja

A PH 1885. okt. 3-i számában (271. sz.) a Napi hírek rovat élén az alábbi sorok olvashatók: »(Mikszáth a székelyek közt) Mikszáth Kálmán kitűnő munkatársunk, ki ragyogó tollával, pompás humorával oly széles körökben ismertette és kedveltette meg a furfangos *palócokat* és a jámbor *tót* atyafiakat, ma a Székelyföldre ment. Az ő nagy megfigyelő tehetsége mellett éppen nem fogjuk csodálni, ha legközelebb a *székelyek* csínjeit rajzolja le oly egyszerű, élethű vonásokkal, amelyenekkel csak ő tud festeni. — Mikszáth Beksics Gusztáv orsz. képviselővel rándult le Sepsiszentgyörgyre, hol nagy előkészületeket tesznek fogadtatásukra.« (5. l.)

E napihír az utazást jelenti be, de érzékelteti, hogy MK célja és — lehet, hogy — szerkesztőségi megbízása egy székelyekről írandó riport is volt. A *székelyek között* c. ciklus *Bevezetése* október 9-én jelent meg a PHban, de előtte, október 8-án a PH »saját tudósító«-jától október 5-i keltezéssel »A székelyek közt« címmel beszámolót jelentett meg, amely hírt adott Beksics Gusztáv és Mikszáth Kálmán sepsiszentgyörgyi fogadtatásáról. A benne levő érdekes információk miatt teljes egészében közöljük a beszámolót.

»A székelyek közt
— Saját tudósítónktól —

Sepsiszentgyörgy, okt. 5.

Beksics Gusztáv Sepsiszentgyörgy város orsz[ág]gyűlési képviselője, *Mikszáth* Kálmánnal a Pesti Hírlap szellemes munkatársával lerándult egypár napra a székelyek közé. (Ez utóbbi abból a célból, hogy megismerje etnográfiai szempontból a székelyeket.) Beksicset, Mikszáthot egyaránt ünnepelték. Volt bankett, *Beksics* tartalmas beszédet mondott, amelyben különösen a székely érdekekkel foglalkozott, s nem egy oly eszmének adott kifejezést, amelynek megvalósításától a székelyföld jövője függ; míg Mikszáth szellemes pohárkö-

szöntőivel keltett nagy derűtséget és lelkesedést. Különösen a nők szeretnék volna még többször hallani a „Jó palócok” és a „Tót atyafiak” nagy íróját.

Beksics beszámolóját a város dísztermében tartotta, amely színiültig megtelt a város polgáraival. A terem lobogókkal volt feldíszítve, a karzat tele volt nőkkal, Beksicset beléptekor viharos éljenzéssel fogadták, *Benedek* János pártelnök üdvözölte s a választók nevében megkérte beszédének megtartására.

Beksics mintegy háromnegyed óráig beszélt, a választók többször zajos éljenzéssel szakították félbe, a hatás nagy és általános volt.

Beksics először is kijelenté, hogy nem beszámolót fog tartani, ezt már megtette nyílt levélben.

Politizálni ezúttal nem akarok — mondá —, hanem igenis foglalni fogok a székelység érdekeivel.

Erdély helyzete egyáltalában veszélyes; de legkockázatosabb a távol keleten, a magyar fajtól szinte elszakítva, a székely népé. Az a hely, melyet a székelység elfoglalt az ország határán, gondviselésszerű. Tudjuk a történelemből, hogy Erdély mindig azé volt, aki mellett a székelyek nyilatkoztak. A székelyek nemcsak jó magyarok, hanem a magyar fajnak őszerejét képezik.

E ténynek azonban következményei vannak. A magyar politika a Királyhágtól keletre az, mely a székely érdekeket előmozdítja. Erdélyt nem lehet megtartani a székelyek nélkül, ez alaptétel. S ha ez alaptétel áll, úgy Erdélyt csak a Székelyföld megszilárdítása által lehet megerősíteni. Ebből pedig az következik, hogy módot kell adni arra nézve, hogy a székely nép tisztesen megélhessen, mert akkor otthon marad és a székely nép természetes propagációja még nagyobb mérveket ölt.

E nagy politikai cél elérhető, és pedig rövid idő alatt, ha a társadalom és az állam e téren kölcsönösen támogatják egymást.

Az erdélyi közművelődési egyesület előtt nagy feladat van, a magyar társadalomnak Erdélyben nagy kötelességei vannak. De nagyszabású magyar politikát Erdélyben csak akkor lehet csinálni, ha annak alapját és kiindulási pontját a székely nép képezi. Az irredentizmus, dakoromanizmus csak a székely nép kifejlését célzó politika segítségével győzhető le.

De módot kell adni a székelységnek, hogy megélhessen és ne vándoroljon ki. Akkor a székely nép természetes propagációja még nagyobb mérvet öltvén, a Székelyföld lakossága félmillióról csakhamar egy millióra lesz emelhető. És akkor egy millió székellyel, mely Háromszék megyéből Brassó megyébe kiterjeszkedve, hatalmas félkörben ölelندی át Erdély keleti határait, megoldhatjuk úgy az irredenta, mint a dakoromanizmus kérdését. A székely zárvonalt hermetice el fogja rekeszteni az erdélyi románságot a románaitól; számánál, értelmiségénél és vagyonánál fogva agyon fog nyomni minden nemzetiségi törekvést.

A székely a legraktikusabb, legalkalmazkodni tudóbb ága a magyar fajnak. A székely népnek tehát leghamarább kell megérteni, hogy átalakult viszonyok közt a nevelési iránynak is át kell alakulnia,

műgépészeket, erdészeket, gazdákat, üzletvezetőket stb. nevelhet fiaiból, miért nevelne akkor diplomás szerencsétleneket. Oly gyárokra van szüksége a Székelyföldnek, ahol iparcikkeket s nem ahol okleveleket gyártanak.

De van az iparnak egy előfeltétele a tőkén kívül is. A tőke majd csak bejő vállalkozni a Székelyföldre, mert ez mindentüvé elmegy, ahol üzletet lehet csinálni, s ha kellő feltételek meglesznek, eljő a Székelyföldre is. A vasút az első előfeltétel. A vasút, mely nélkül a Székelyföld nem emelkedhetik föl. Szóval az, amiről annyit vitatkoztak már a székelyek.

A nagyszabású beszéd után fényes lakoma volt, amelyen mintegy 150 választó polgár vett részt. Pohárköszöntéseket mondtak Császár Bálint polgármester a királyra, Benedek János Beksicsre, Beksics a székely nép jövőjére ürtíté poharát, Mikszáth Sepsiszentgyörgy város polgárait éllette szellemes felköszöntőjében.

A lakoma végén nagy ovációkban részesült Mikszáth Kálmán kitűnő írónk, akinek akarva nem akarva többször fel kellett szólalnia. A politikával foglalkozók a „t. Házból” című humoros országgyűlési karcolatok íróját ünnepelték benne.

Okt. 3-án este mintegy 25–30 emberből álló társaság kedélyes vacsorára gyűlt össze a Pál István-féle vendéglőben, ahol Mikszáth Kálmánnak víg poharazás közt kötelességévé tétetett jövőben több ideig tartózkodni a Székelyföldön.

Beksics ma Mikszáthtal több városi notabilitás kíséretében meglátogatta a Mikó-kollégiumot, a polgári fiúiskolát, múlakatos műhelyt, az első Székely szövőgyárt stb. Tegnap voltak hosszabb ideig a székely nemzeti múzeumban és részt vettek a református egyház templomi ünnepélyén. Vendégeink tiszteletére vasárnap este Benedek János adott estélyt, ma Császár Bálint polgármester szűkebb körű ebédet. (PH, 1885. okt. 8. 276. sz. 10–11. l.)

A PH sepsiszentgyörgyi tudósítója Beksics és Mikszáth programját összegezte, szólt különböző látogatásairól, gyűlésen elmondott képviselői beszédéről, banketről, szűkebb körű ebédéről, polgármesteri fogadásról. A képviselői program mellett hangsúlyt kapott Mikszáth meleg fogadtatása is. Az országos híri író és *A t. Házból* c. parlamenti karcolatok publicistáját ünnepelték. A tudósító arra is utalt, hogy a képviselői beszámolót követő banketten, a vendéglői ebédén több pohárköszöntőt mondott MK. Az utaláson kívül azonban csupán a „szellemes” jelzőt használta a tudósító.

A sepsiszentgyörgyi politikai hetilap, a Székely Nemzet azonban sokkal részletesebben szól Beksics és Mikszáth programjáról. E beszámolókból a bennünket érdeklő, MKra vonatkozó információkat emeljük ki az alábbiakban.

A képviselői beszámolót követő lakomáról a Székely Nemzet részletesen hírt adott. MKra vonatkozóan a következőket írták: »... A lakomán végig nagy ovációkban részesült Mikszáth Kálmán kitűnő tollú írónk, kinek akarva nem akarva, többször kellett szót emelni, már csak a nők kedvéért is, akik minduntalan hallani akarták

„a jó palócok”, „a tót atyafiak”, a „tekintetes vármegye”, „az apró gentry és a nép”, „a kavicsok” stb. stb. íróját. A politikával foglalkozók „Az országházból” című humoros országgyűlési tudósítások Scarronját magasztalták benne. A kedélyes lakomának csak naplementekor lett vége.» (Székely Nemzet, 1885. okt. 6. 2—3. l.)

*

Az egykorú fővárosi és helyi sajtó fentiekben ismertetett írásából kitűnt, miként teltek a Beksics Gusztáv társaságában utazó Mikszáth napjai *A székelyek között*. A korabeli sajtóközlemények tényei azt mutatják, hogy MK karcolatsorozatában utazásuk minden mozzanatáról és élményéről hűen beszámolt, természetesen — az egyéniségéből következően — egy utalást sem tett íróként és publicistaként aratott sikereire. Minden bizonnyal jól esett neki, és különösen jó érzéseket kelthetett benne *A t. Házból* c. karcolatainak ilyen messzire ható ismertsége és sikere.

A karcolatban még két olyan mozzanat van, amelyről külön kell szólnunk. Az egyik a székely népnyelv sajtóságainak bemutatása a [I.] *Bevezetés* c. részben (40 : 7—26), a másik az *V. Itt és ott* c. fejezet kiváló szatirikus képe, amellyel a kormánypárti képviselő parlamenti érvelését szembeállítja választókerületében tanúsított magatartásával, az ott elmondott beszédei hangnemével. Ez a kitűnő szatíra teljes egészében részévé vált az 1886 tavaszán megjelent kötetének. (Ld. a jelzett kötet *A képviselői mesterség* c. fejezetét a jelen kiadás 198—201. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 352. lapon.)

A székelyföldi nyelvezet sajtóosságát MK külön figyelemmel kísérte. Nagy érdeklődéssel vette számba azokat a nyelvi sajátosságokat, amelyek eltértek a palóc nyelvjárástól és a köznyelvhez képest külön ízt jelentettek. Amatőr, de a jelenségeket jól felismerő megjegyzéseire az alábbi Tárgyi magyarázatok soraiban szólnunk részletesebben.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 37 : 1—40: 37 sorig terjedő [I.] *Bevezetés* c. rész kézirata nem maradt fenn!
- 41 : 1 szeretem megítélni (K: szeretem *én* megítélni)
- „ 3—4 láttam Sepsiszentgyörgy (K: lattam <ugyan> <ugyszolván> <épen> Sepsiszentgyörgy)
- „ 5 táplálkoznak. (K: taplalkoznak. <Szép szav ?papok? ott ülnek elől>)
- „ 8 kifestették *szinesre*, a szószerk (K: kifestettek *diszesre*, a szószerk)
- „ 9 bársony *függöny* jutott rá (K: barsony *takaro* jutott <vala> rá)
- „ 14 variációk, tehát színültig (K: variatiok <ugy hogy> tehát színültig)
- „ 14—15 az ódon templom (K: az <ocska> odon templom)
- „ 20 haragjában is hívek hozzá (K: haragjában is <szeretik> hívek <mara> hozzá)

Lap Sor

- 41 : 23 hajlékot, tiszteletes Révai uram (régén nem K: hajlékot
s a szépszarvú pap <Révai> tiszteletes Revai uram <ritkán
hallottam olyan> regén nem)
- „ 26 nekik a szentírásból (K: nekik <az evangéliumból> a szent-
írásból)
- „ 28–29 hagyták, hát (K: hagyták <nem csak ha> hat)
- „ 30 mikor Lukács (K: midon Lukács)
- „ 32 a Vörösmartyé, a Pál apostolé mellett (K: a Vörösmarthyé,
<a Máté evangelista> a János apostolé mellett)
- „ 32 Ferencé. (K: Ference. <...>)
- 42 : 1 következett egy hosszú (K: következett <a> egy hosszú)
- „ 2–3 adományai tették (K: adományai <.....> tettek)
- „ 4 úrnő ajándékozta (K: úrnő <vette> ajandekozta)
- „ 5 új bársonyát. (K: új <szőnyegét> bársonyát.)
- „ 6–7 polgár viselte saját költségén az asztalosmunkát. (K: polgár
fizette az asztalos munkát.)
- „ 9 adományok (K: adományozok)
- „ 10 elhangzott az utolsó (K: elhangzott a szoszekrol az utolso)
- „ 11 »Császár Anna napszamosnő, ki két (K: <<En csak azt jegyez-
tem meg <.....>>, Csaszar Anna napszamosnő <ket napot
napszamos munk> ki ket)
- „ 14 Hogyan, ez (K: <Tehat> Hogyan ez)
- „ 15 Hisz ezt kellett (K: <?Hisz különbet?) <Ez volt a legszebb>
Hisz ezt kellett)
- „ 17 Ebből okoskodom (K: Ebből <hiszem hogy a szekely> okos-
kodom)
- „ 19 üldögélt hátul (K: üldögélt <ott> messze hatul)
- „ 21 melyik légyen Császár (K: melyik <valjon> légyen Császár)
- „ 23–24 sor között K: <Egesz nap a kalvinistákkal voltam betelve
mig>
- „ 29 mindég (PH: mindig)
- „ 30 Ez a mondat amolyan (K: Ez <.....> a
mondat amolyan)
- „ 32–33 képviselőt, aztán sorba a főembereket (K: képviselőt,
aztan <rendre> sorba a foembereket)
- „ 33 fölemelkedék (K: fölemelkedett)
- „ 38 kiösmerni (PH: kiismerni)
- 43 : 7 már erősen megderesedett (K: mar <egészen> erősen megdere-
sedve)
- „ 8 kaparász reggeltől estig a papíron a kis acélpennával (K:
kaparasz<ik> <azzal> reggeltol estig a papíron a kis acél
pennával)
- „ 9 Micsoda, hát ilyen kicsinnyé (K: <Bizony> Micsoda, hát ilyen
kicsinnyé)
- „ 10 az a nagy acél (K: az <a ?meresz?) a nagy acél)
- „ 13 úgyhogy nemsokára az arca (K: úgy hogy <mar masnap>
nem sokara az arca)
- „ 14 közt. Alig (K: közt <mikor> Alig)

Lap Sor

- 43 : 14 ösmertem (PH: ismertem)
,, 15 hozzám lépked (K: hozzám <jón> lepked)
,, 18 honvéd. Ehol (K: honvéd <Itt Eh> Ehol)
,, 19–20 sor között K: <Az uj legöregebb honvéd> <–No az derek
– feleltem szóba ereszkedve az egyenes tartású magas alakkal>
,, 24 sebet? (K: sebet <valahol>?)
,, 25 őket. De megvagynak (K: őket <instálom>). De <megvannak>
megvagynak)
,, 27 Egyenes (K: <Délceges> Egyenes)
,, 28 mikor elvált (K: mikor <egyszerre el> elvált)
,, 31–32 alakot tuszkolva (K: alakot <cipelve> tuszkolva)
,, 33 arcán merő (K: arca <egy> merő)
,, 35 ám az – kezdé már (K: ám az – <szol messziről> kezdé már)
,, 36 integetve – (K: integetve <nekem> –)
,, 36–37 Itt van Molnár bácsi (K: Itt <hozom> van Molnár
<bácsit> bacsit)
,, 37 legöregebb honvéd! (K: legöregebb!)
- 44 : 2 előtte már a napóleoni (K: ő előtte <me> mar a napoleoni)
,, 3 De az (K: De <mar> az)
,, 5 Napóleont kergette-e meg vagy Rabutint? (K: <.....>
Napóleont kergette-e meg vagy <.....> Rabutint?)
,, 6–7 sor között K: <– Nem ugy kellett annak lennie>
,, 8 nem lehetett (K: nem <ugy> lehetett)
,, 12–13 megkérdezem valami öregebb fickótul (K: megkérdezem
<valamelyik> valami öregebb <.....> fickótul.)
,, 15–16 sor között K: <– ? Tanaltatik? itt minden>
,, 17 székely, ha hagyják. (K: székely <uram>, ha <akar> hagyjak.)
,, 17–18 sor között K: <Ilyen soka él meg az ő hegyes vidékén a
székely. De bizony restebb már a fiatal.>
,, 18–27 sor között levő rész K-ből elveszett!
,, 30–31 sor között K: <Azt...>
- 45 : 1 vannak. Úgy (K: vannak. *Épen* ugy)
,, 3 volt fegyverük (K: volt <valah> fegyverük)
,, 8 fajban. A fölösleges (K: fajban. <Kivandorolnak inkább>
A folosleges)
,, 14 éltek, de (K: éltek <mar> de)
,, 16 hullámzásai szerint (K: hullamzasai <közt> szerint)
,, 17 mire a nap (K: mire <mar> a nap)
,, 20 Közel két (K: <De most mar> Közel két)
,, 20–21 kormányrúd (K: kormány<pálca> rud)
,, 22–23 sor között K: <Nem allitom en azt hogy>
,, 23 *Hogy* mit tehet (K: *De* mit tehet)
,, 26 Hanem valamit (K: <Hat foldet bizony nem lehet> Hanem
valamit)
,, 27–28 már eddig is, lakosságához aránylag egyike a legjelen-
tékenyebb iparos (K: mar eddig is <ami lakossaganak> lakos-
ságához <aranyahoz> aránylag egyike a <legelenkebb>
legjelentékenyebb iparos)

Lap Sor

- 45 : 30—31 sor között K: <De ezeket. . .>
" 31 oskola (PH: iskola)
" 33 munkásnak. Minden (K: munkásnak. <Egyik sem> Minden)
" 35 már nincsenek meg az eszközök. (K: már <nem nyílik alka-
lom> nincsenek meg az eszközök.)
" 37 Egy kis jóakarattal könnyen (K: Egy kis <megerőltetéssel>
jó akarattal könnyen)
" 39 Ha fiókbankot (K: Ha <Brassób> a fiók bankot)
46 : 1 volna, még egyszer (K: volna <olya> meg egyszer)
" 5 azt hiszik, hogy (K: azt <tartják> hiszik hogy)
" 5 enni kell. (K: enni kell. <Pedig hát elni nekik is kell.>)
" 8 Zsírosabb collációkról, a vércirkulációt (K: Zsírosabb <allami>
kollációkról, <az érverest> a vércirkulációt)
" 10 Hogy a háromszéki (K: <A vasút> Hogy a háromszéki)
" 14 kér, olyasmit (K: kér, <vagy> olyasmit)
" 16 iskolát (K: iskolát)
" 18 mi azt (K: mi <még> azt)
" 18 nem adtunk (K: nem <vasutat adtunk> adtunk)
" alcím V. *Itt és ott* (K: V. *Az instrukció*)
" 21 térjünk át arra (K: terjünk <amint> at arra)
" 21 ti. tanulmányozni (K: ti. *a képviselomet tanulmányozni*)
" 27 Itt Pesten a *mameluk* örökké azon (K: <Ide> Itt Pesten a
tisztelt képviselő ur örökké azon)
" 29 semmit sem (K: semmit <semmit> sem)
" 30 hogy ennyi (K: hogy <egy> ennyi)
" 31 *hogy* elvész (K: *Hogy* elvész)
" 33 Csak az egyik részök (K: <Ha itt hallgatja> <Csak az egyik>
Csak az egyik részök)
47 : 4 kidőlnek a sáros (K: kidőlnek <a saron csakh> a sáros.)
" 8—9 Puhán alhatik legalább a szegény pénzügyminiszter. . .
(K: Puhán alhatik <Szapáry gróf a> legalább a szegény pénzügy-
miniszter. . .)
" 10 . . . Hanem mihelyt a kerületbe (K: <Bezzeg a kerületben>
. . . Hanem mihelyt a kerületbe)
" 11 pajkosan futkos (K: pajkosan <jatszik> futkos)
" 14 valami kívánnivaló, hát az (K: valami <kivánság> kívánni
való, hát az)
" 16 Ami kevés jó történt, az egyszerre (K: Ami kevés jó történt
vagy az a semmi is ami nem történt, az egyszerre)
" 18—19 a láthatáron«, piros pontokká válnak *egyszeribe*. (K: a
láthatáron piros pontokká válnak a *láthatáron*.)
" 25 »Most már *tennünk kell valamit ezért a szegény vidékért*.
(K: »Most már ezeken a *székelyeken kell segíteni*« <Ha föl
tudunk a szövevényes barna>)
" 31 ellenzéki alak, aki (K: ellenzéki <ember> alak, aki)
" 33 úgy vannak alakulóban (K: úgy <alakulnak> vannak alaku-
lóban)
" 34 gomolyagjáról (K: gomolyag<abol>arol)

Lap Sor

- 47 : 36 parlament befolyásos alakjai (K: parlament <nagy> befolyásos alakjai)
- 48 : 2 éppen ebbe (K: epen ebbe<n>)
- „ 3 baj, jó termés volt (K: baj <?érezzük?) jó termes volt)
- „ 3–4 gyümölcs szépen beütött, kurta tél jött, könnyű (K: gyümölcs <jo> szepen beütött <a tel az kurtabbnak> kurta tel <volt> jött, konnyu)
- „ 5–6 sor között K: <... Így beszél a mameluk Pesten es megyéjében> »Ilyen a mameluk <az egyik otthon> otthon.« Epen az ellenkezoje annak, ami itt)
- „ 7–8 van, a generalisnak beszél (K: van a <kormanyrak> generalisnak beszél)
- „ 8–9 De lehet-e rossz néven venni? Hiszen éppen ez a nobilis! (K: De <hat> ezt nem) lehet-e rossz néven venni? <Hiszen azert politikus!) <A dolgot elemezve> <<Nehogy azonban valaki azt higyje mintha ezzel az en utitársamat <persiflálnám> karrikiroznám>> Hiszen épen az a nobilis!)
- „ 9–11 Mert az volna az illetlen, ha ott fent beszélne a kormánynak kellemeseket a kerületről, s ha a kerületben mondana (K: Mert az volna <a baj> az illetlen ha <otthon> ott fent beszélne a <generalisnak> kormánynak kellemeseket a kerületről s ha <oda lent> a kerületben mondana)
- „ 11–12 sor között K: <VI. Az instrukció>
- „ 14 beszélt volna ilyen (K: beszél<ne>t volna ilyen)
- „ 16 Nem, uraim. Ezt senki sem beszélte, ezt én magam gondoltam (K: Nem, uraim. <Ő nem ezeket beszélte.> Ezt senki sem beszélte <Ezt en magam komponáltam, de mindenesetre kiszínezve> ezt én magam gondoltam)
- „ 19 pedig mégis (K: pedig <semmi> megis)
- „ 23 megírom kiszínezve a jövőndő (K: megírom <ezt a ravaszkodast> kiszínezve a jövőndő)
- „ 25 Hanem ha mégsem (K: Hanem ha *tan* megsem)
- „ 27 sor előtt K: <<A városház nagy termében volt az ugynevezett beszámoló. Négy-ötszáz intelligens választó gyűlt össze meghallgatni a tisztelt képviselőt. <.....> Szorosan>>
- 49 : 3–4 egyszersmind ügyelnek minden mozdulatra. (K: egyszersmind minden mozdulatra.)
- „ 6 figyelem százfele oszik. (K: figyelem <négy> száz felé oszik)
- „ 11 mond, honnan (K: mond <Honnan> honnan)
- „ 19 mint egy kis Pitt (K: mint egy <Pitt> kis Pitt)
- „ 22 sortól a K nyomdai feldarabolása után a szedőmester rosszul számozta be a K-szeleteket. A tördelésnél már valószínűleg jól illesztették össze a kiszedett sorokat. Így mi a kinyomott szöveg alapján követjük a K és a PH szövegének összevetését.
- „ 25 Kiállott egy székely választó (K: Kiállott egy <derék> székely <ügyvéd> <?polgár?) választó)
- „ 25 kifejtve (K: kifejtven)
- „ 26 iránt (s ez (K: iránt <s valo>) s ez)

- Lap Sor
- 49 : 27 láttam oly (K: lattam <meg> oly)
- „ 28 az én utitársam (K: az en <utitarsamat kivalo> utitársam)
- „ 30 zsebébe. Nekem (K: zsebébe <nekem>. Nekem)
- „ 31–32 bicskáját keresné, s ezt a bicskát (K: bicskáját <kereste> keresné <S De ha nem is volt> s ezt a bicskát)
- „ 33–34 bármely kiválóbb államférfitől (K: bármely kivalobb <államferfinek dicseret> államferfitől)
- „ 35 párolgó vére fölött (K: párolgó <?teste?> vére fölött)
- 50 : 1 – Továbbá kívánjuk (K: <Kivanju> – Továbbá kívánjuk)
- „ 4 Ezt is helyeslés (K: <Óho !> <De> Ezt is helyeslés)
- „ 6–7 válasz a leghatározottabb (K: válasz a <.....> leghatározottabb)
- „ 8 Elhült bennem (K: <S mikor> Elhült bennem)
- „ 9 diplomatikusan módon (K: diplomatikusan <griffel> módon)
- „ 13–14 sor között K: <<– De nehogy úgy tegyen a képviselő – <szolt folyta> vegre befejezván folytonos tetszes között –, mint ahogy én tettem mameluk koromban, hogy kimentem a szavazáskor a folyosóra, ahelyett hogy ellene szavaztam volna.>>
- „ 17 Komolyan meg voltam ijedve (K: <Az én képviselőm> Komolyan megvoltam ijedve)
- „ 18–19 ezzel az instrukcióval? (K: ezzel az instructióval. <1885-ben ... bajos mar>)
- „ 22 aki jobbról ült (K: aki <balrol> jobbról ult)
- „ 23–24 sor között olvashatatlan törléssel kihúzott két sor.
- „ 26 – Legalább megtudja (K: – <Megtudja> Legalább megtudja)
- „ 35–36 betartja, ott gyűlik meg a baja, ha pedig (K: betartja <<.....> kirekesztik a pártból>> ott gyűlik meg a baja, ha pedig)
- 51 : 4 az én utitársam. (K: az en <képviselőm> utitársam.)
- „ 5 megijedni: egy politikus (K: megijedni egy képviselő sohasem bukik meg a <.....> köze egy politikus)
- „ 7 mondta, hogy a (K: mondta <amelyekb> hogy a)
- „ 9 De hogy (K: <S hogy> De hogy)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 37 : 1–2 *Már vagy öt éve irkálok arról a témáról, milyen a képviselő »léte«.* – MK e kezdő sora is alátámasztja Bisztray Gyulának a Kvk 62. kötetében, a 289–293. lapokon tett fejtegetéseit arról, hogy már 1881 őszétől megjelentek MK parlamenti karcolatai.
- 38 : 15 *Meg sem nevezem az illető tisztelt utitársamat* – Mint a fenti fejtegetésekből tudjuk, és ezt a PH korabeli olvasói is tudták, Beksics Gusztávot kísérte frónk képviselői útjára.

- 38 : 27–28 *a hirhedett Balázsfalvával* — 1848-ban a község és a későbbi vasútállomás közötti téren tartott gyűlésén fordult szembe a román nemzetiség egy része a magyar szabadságharc célkitűzéseivel. Erre vonatkozik MK jelzője.
- 39 : 29 *Egy székely falut, Árkost, körülményesebben megnéztem.* — A kis falunak, az 1891-es népszámlálási adatok szerint 1522 lakosa volt. Sepsiszentgyörgytől pár kilométernyire északkeletre található (ma: Arcus). A Székely Nemzet 1885. október 4-i számában a fővárosi vendégek programjáról szólva megemlítette, hogy »Mikszáth Kálmán, aki népismeai tanulmányokat is tesz Háromszéken, ma délután Árkos községbe rándult ki.« (I. h. okt. 4. 3. l.)
- 40 : 7–9 *csak némely szavakat ejtenek ki elütően, s az »a« betűt úgy hangoztatják, hogy abban az »a« betű is benne látszik lenni* — ezzel az észrevétellel MK a székely nyelvjárások egyik fontos hangtani sajátosságát, az a-zást ismerte fel (pl. mogyoró = magyaráó, instálom = instálám, ld. Magyar Nyelv Atlasz 111. térkép).
- „ 11–13 *Ideirok például, de nem — mint a népszokásgyűjtők szokták — egy összekeresett, hanem egy egészen hű diskurzust.* — MK jogos bírálata az ebben a korban kialakuló etnográfiai szemléletet érintette, amely az adatok halmozása végett nem ellesett párbeszédet, hanem kompilált szövegeket közölt.
- „ 19 *A székely menyecske (NB, a menyecske itt nem jót jelent)* — az erdélyi vidékeken a köznyelvtől eltérő jelentésben használják a szót: Szatmár megye egyik vidékén ,kikapós fiatalasszony' másik vidékén pedig ,prostituált'; Zilah vidékén ,megegett leány' jelentésben használják (UMTSZ).
- „ 25 *csulik-botlik* — tesz-vesz, fáradozik, bajlódik
- 41 : 13 *padmaly* — szegedi tájszó: mennyezet
- 43 : 4–44 : 17 *Ki volt a legöregebb honvéd Sepsiszentgyörgyön.* — Az egyre öregebb honvédek felvonultatásának leírása emlékeztet MK korábbi *A hosszúéletűek* c. elbeszélésének helyzetére.
- 44 : 5 *Napóleont kergette-e meg vagy Rabutini?* — MK e fordulattal az időzavart akarta érzékeltetni: Bussy de Rabutin gróf a kurucok elleni harcok egyik osztrák tábornagya volt, 1707-ben a Dunántúlon harcolt csapataival.
- „ 21–22 *Válogathatna még itt ökeme, ha bejönne, s ha még egyszer üzeni akarna* — Kossuth nevének kimondása nélkül leírt jelenettel és a nótára való utalással érzékeltette MK a nép körében élő Kossuth-kultuszt.
- „ 26–27 *Úgy látszik, nem járnak a budapesti honvédegyűlésekre* — MK utalása az 1884 őszén a honvédegyületben kirobbant, Görgey Artúr rehabilitálása körüli vitára vonatkozik.
- 45 : 31–32 *van egy szövőgyár, van egy lakatos tanműhely* — ld. Beksics és MK programját, mindkét létesítményt meglátogatták.
- 46 : 8 *collatio* — harapnivaló, frissítő
- .. 8–9 *beneficium* — kedvezmény, haszonélvezet

Lap Sor

- 46 : 10 *székelynek valaha vasútja legyen* — a vasút fontosságát hangsúlyozta képviselői beszédében Beksics Gusztáv is.
- 47 : 7 *elegzekvált* — behajtott, végrehajtott, lefoglalt
- 49 : 31 — 32 az *Apponyi gróf szívébe dőlné a dél-magyarországi útja miatt* — 1885 szeptemberében az egyesült ellenzék Temesváron pártgyűlést hívott össze, amelyen Apponyi Albert is megjelent és felszólalt. Itt ismertették az »egyesült ellenzék dél-magyarországi alapszabály« tervezetét. (PH, 1885. szept. 8. »Apponyiék Dél-Magyarországon«) — A PH a tervezett út előtt írt cikkében rosszállását fejezte ki a politikai szervezkedés miatt: »... hagyjanak békét Apponyiék a déli megyéknek. Itt úgysem fognak boldogulhatni. Ha a tiszta magyar vidékek nem vették be elveiket, talán mert nem találták jónak azokat: e megyék sem vehetik be már csak azért sem, hogy a békét és egyetértést az itteni magyarság közt fel ne dűlják, s ezáltal az ellenséget ne segítsék győzelemre...« (PH, 1885. szept. 6. »Dél-magyarországi ellenzék«. 6. l.)

EGY FIATAL POÉTA

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 26—28 folio
- M.** I. *Pesti Hírlap. 1885. október 15., 7. évf. 233. sz. (1., 2. l.)*
Luby Sándorról alcímmel. A Pesti Hírlap tárcája rovatban.
Névjelzés: S—n.
II. *Hí 4. köt. = Jk 36. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914. 173—177. l.*

A kéziratról

A textológiai elveknek megfelelően a jelen Krk a bíráló PH-beli szövegét közvetíti, a K-ban található változtatásokat, illetőleg eltéréseket a szövegvariánsok között vesszük számba.

MK a bírálókat három, többségében 40 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében szétszabdalták és tizenkét szeletre vágták. A csíkokat I—XII római számmal jelölték.

A kéziratpapír jellege arra utal, hogy a szerkesztőségben írta MK cikkét. Az átlagosnál valamivel több javítása, módosítása és törlése jelzi, hogy mondanivalóját gonddal és körültekintéssel öntötte formába. A korrektúrát maga végezte, ez alkalommal még öt helyen módosított a szövegen (51 : 17, 52 : 12—13, 52 : 17, 52 : 20, 52 : 24) egy ponton nem vette észre, hogy a szedő eltért szövegétől (52 : 37), ezt helyreállítottuk, itt hívjuk fel rá a figyelmet.

A K javításairól és szövegváltozatairól ld. alább.

Mikszáth véleménye a kritikáról

A bírálóban bemutatott Luby Sándor 1855 augusztusában született Balassagyarmaton, 1883-ig ott volt tanító, 1883-ban a fővárosba költözött és a PH belső munkatársa lett. MK a nálánál hat évvel fiatalabb költőt talán már Balassagyarmaton megismerte, de az is lehet, hogy csupán a PH szerkesztőségében hozta össze őket a sors. Luby irodalmi tevékenysége a Komjáthy Jenővel közösen szerkesztett »Röpke ívek« c. hetilapnál kezdődött 1877-ben, ettől kezdve közölték verseit, versfordításait. Börnétől fordított verseket 1880-ban jelentette meg, 1884-ben népies versezetet tett közzé »A csángók« címmel. 1885 októberében látott napvilágot a kritika tárgyát képező »Tűnő percek« c. kötete. Ezt követően 1905-ben bekövetkezett haláláig még két verseskötete hagyta el a sajtót.

Luby költészete kihullott az idők rostáján, »A magyar irodalom története« c. kézikönyvünk V. kötete meg sem említi nevét. Valóban nem volt önálló tehetség. Hangja beleolvadt a kor átlagának érzelm- és formavilágába. Ezért MK méltató szavai mellé, mintegy mértékül, érdemes idézni a VÜ tíz nappal később megjelentetett kritikájának fontosabb elemeit. »A fiatal szerző, Luby Sándor költeményei — írta az anonim ismertető — nem közönséges tehetségre vallanak, s bár e tehetség még koránt sincs ott, hogy kifejtetnek mondhatnók, már most is figyelmet és méltánylást érdemel. Érzésben, hangban őszinteség, a formában a szép iránti érzék: gondolataival nem az elkoptatott országúton, az unos-untig elverklizett dallamok honában jár, hanem valami újat keres és talál is sokszor, anélkül, hogy keresettnek látszanék. Ajánlása édesapjának szól, s mindjárt az első versből megtudjuk, miért nem anyjának: mert az már rég sírban nyugszik. A fiú gyöngédség már eleve jól hangol iránta, s nem is bánjuk meg, mert érzései és hangjai harmóniáját legalább nemtelen érzés és ízléstelen hang nem zavarja meg. Mélabús érzés vonul át legtöbb költeményén, s hogy érzése való, onnan látszik, mert ez uralkodó hangulatban tartott költeményei a legsikerültebbek. . .« (VÜ, 1885. okt. 25. 43. sz. 695. l.)

MK ismertetését nem lehet a szerkesztőségi kolléga, az esetleges jó ismerős iránti elfogultsággal vádolni. Bemutatja a harminc éves költő új produktumát, felhívja a figyelmet néhány olyan versre, amely megragadta, de nem szól tehetsége talmi vonásairól.

A bíráló azonban nem a Luby Sándorról szóló fejtegetései miatt válik érdekessé számunkra, hanem a fejtegetés többségét kitevő általános reflexiói teszik figyelemre méltóvá. MK ezekben szól a korabeli sajtó és a kritika viszonyáról, a kritikát lebecsülő és szubjektív szerkesztőségi gyakorlatról. E gondolatokba ágyazza a felnövekvő új prózaíró gárda mellőzésével kapcsolatos gondolatait. Külön kiemeli Bródy Sándor és Sebők Zsigmond izmosodó tehetségét és sajnálattal állapítja meg, hogy az újságkritikákban nem látta viszont nevüket. A két fiatal pályatárs visszhangnélküliségéről írt MK, de nemcsak az őket ért mellőzés vezette tollát, hanem saját prózaírói útjának fogadtatása is belejátszhat e gondolatokba. Bár azt nem lehet mondani, hogy MKt felületesen vagy hűvösen fogadta volna a kritika, hisz *A től*

atyafiak és *A jó palócok* c. köteteit az egykorú kritika kiemelt figyelemmel méltányolta (ld. Krk 32. köt. 353—389. l.), de az 1883-ban napvilágot látott a *Kavicsok*, a *Nemzetes uraimék* és *Az apró gentry és a nép* című kötetekkel a korabeli kritika kissé csalódottan foglalkozott: nem találta meg bennük *A jó palócok* hangvételét és témaválasztását. Arra viszont már nem figyeltek fel, hogy ezek a kötetek már MK új érdeklődési területét jelzik (ld. a Krk 2. köt. 382—386. lapokon a *Nemzetes uraimékről*, a Krk 34. köt. 233—236. lapokon a *Kavicsokról* és uo. a 238—252. lapokon pedig *Az apró gentry és a nép* c. kötetekről közölt bírálatokat). Az 1884-es karácsonyi könyvpiacra kibocsátott új MK-kötet, *A tekintetes vármegye* újból behatóbban foglalkoztatta a kritikusokat, hiszen az egykorú kritikák hangsúlyyaiból ítélve a korábbi előadási mód visszatértét vélték felfedezni ebben a kötetben. (Kritikai visszhangját ld. a Krk 36. köt. 220—240. l.) Az *Urak és parasztok* c. 1885-ös MK-kötet a jelen bírálat megjelenésekor már sajtó alatt volt, november végén jelent meg a könyvpiacón, újból csak mérsékelt sikert hozva írójának. De erről MK ekkor még nem tudhatott. . . (Az *Urak és parasztok* kritikai visszhangjáról ld. a Krk 36. köt. 242—247. l.)

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 51 : 4 harminchárom (K: harmincöt) harom)
 „ 6 hangulatban van, bemártja (K: hangulatban < ? ragad ? > van, bemártja)
 „ 7 ez és ez; szerző meglehetősen (K: ez és ez, s < meglehetősen jart utakon megy > szerző meglehetősen)
 „ 8 Ez a »meglehetősen« (K: Ez a < jobbara > „meglehetősen”)
 „ 12 mint a csőregefánkra a (K: mint < > a csőrege fánkra)
 „ 14 pedig csak (K: pedig < nem > csak)
 „ 15 csak nagyon kevés embernek dukál. (K: csak nagyon < ritka embernek jut > kevés < emberre illik rá. > embernek < dukált > dukál.)
 „ 16 Magammal történt (K: < En velem > Magammal történt)
 „ 17 vagyok »ismert, fiatal írónk« (K: vagyok < szeptehetségu > »ismert, tehetséges fiatal írónk«)
 „ 17—18 toasztban felköszöntöttek (K: toasztban < nekem tulajdonítottak > felköszöntöttek)
 „ 19—20 de gondoltam; miért ne fogadjam el kölcsön? (K: de < azért > gondoltam < magamban, isten neki, magamra veszem > < minek fozszam meg magamt ettol a munkatol, elveszem hat > miért ne fogadjam el kölcsön?)
 52 : 1 Egyszóval, a lapok keveset törődnek a könyvismertetési (K: Egyszóval << se a < > se a < > nem sokat törődik az írókkal >> a lapok < könnyelmuen bannak el > keveset torodnek a könyvismertetési)
 „ 5 törődik az illető rovattal, de ő neki (K: törődik < a könyvekkel > az illeto rovattal, de ő neki)

Lap Sor

- 52 : 6 mert ott annyiszor (K: mert <ugyis> ott annyiszor)
,, 9 kettős indolenciával (K: kettős <negliga> indolentiával)
,, 11 Megvallom, évek óta (K: <En magam> Megvallom, évek óta)
,, 12–13 figyelemmel, miután magam is ebben a mezsgyében járok. A vidéki (K: figyelemmel. <Mondhatom ?szinte?> miután magam is ebben a mezsgyében járok. *Még* a vidéki)
,, 14 Ha rosszat írt (K: Ha rosszat <egy kere> írt)
,, 15 mellé az emlékezőtehetségemben (K: mellé az <elmémben> emlékezőtehetségemben)
,, 17 fejem, és ha ez (K: fejem. *S* ha ez)
,, 18 kiarendálni (K: kiarendálni <vagy pedig abba>)
,, 19 kettőt, évek (K: kettőt <még> évek)
,, 20 csillagot jegyeztem. Kiéreztem, hogy (K: csillagot jegyeztem <megj> a <kiknek> *műveiket elolvasva* <lattam> Kiéreztem, hogy)
,, 22–23 melege bugyog, a másíknál a hang ereje (K: melege <buzog> bugyog, a <<másíkból <.....>> a guny ereje, a>> másíknál a hang ereje)
,, 24 igyekszik bekapaszkodni (K: igyekszik belemarkolni)
,, 27–28 miképp szárnyalják túl az úgynevezett (K: miképp <hagyjak el> szárnyalják túl az úgy nevezett)
,, 29–30 sor között K: <Elhagyjak? De hol? Az en gondolatomban>
,, 31 Az irodalmi cikkek (K: <A lapok> <Az író> Az irodalmi cikkek)
,, 35 nagy sorompónál, amelyen túl (K: nagy <sorompon túl, ahol> soromponal, amelyen túl)
,, 36 állanak a panganétes örök (K: allanak a <pip> panganétes <jegyszédők> örök)
,, 37 mindég (PH: *mindig*)
,, 38 befelé lát (K: befelé <nez> lát)
53 : 1 azért állnak ezek (K: azért allnak <talan> ezek)
,, 7–8 nem töprenkedem (K: nem <torodom> töprenkedem)
,, 13 portékát; (ki sem (K: portékát;) <?borzalom?> ki sem)
,, 17 testvérek nyomdájának elegáns kiállításában. (K: testvérek <kiadásában> nyomdájának elegáns kiállításában <melyet ?általánosan?.>))
,, 20 temperamentumával, csinos (K: temperamentumá <borongos alaph>val, csinos)
,, 23 előtt (a Pesti Hírlap munkatársa lévén) nem kell (K: előtt <meg sokban jelesen> (a Pesti Hírlap munkatársa lévén) <a költemények egy része ismeros> nem kell)
,, 25 úgy a költemények (K: ugy a <kolto min> koltemenyek)
,, 26 a rokonszenves (K: a <kolto> rokonszenves)
,, 29 cikkei általános (K: cikkei <lapunkban> általános)
,, 30 kötetbe (melynek ára 1 ft) mintegy (K: kötetben <minteg> (melynek ára <egy> 1 ft) mintegy)

- Lap Sor
- 53 : 35 árulná el. A kötet (K: árulná el. <Nyolcvan költői, kifejező és hajlékony> A kötet)
- „ 37 költőből, sőt a délszláv (K: költőből <válogat> sőt a délszláv)
- 54 : 4 mond: (K: mond: <hogy>)
- „ 9 Most pedig, tisztelt olvasó, ne tessék (K: Most pedig <bocsanatot kérek az> tisztelt olvasó <tol, amiért> ne tessék)
- „ 10 poétáról meséltem. (K: poétá<val mertem előállni> ról meséltem)
- „ 10–11 sor között K: <<Holnap <majd bemegyünk megint> ules lesz a Házban <hát. . . .> visszaterünk a rendes nyomba es megint a mamelukról fecsegünk>>
- „ 11 megint (ülés (K: megint <ott>) (ülés)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 51 : 12 *csöbregefánkra a pléhforma* — gyúrt és laposra sodort fánk-tészta, amelyet különböző formájú szaggatóval szoktak fel-darabolni és utána zsiradékban kisütni. — Itt MK használá-tában a szó 'séma' jelentést hordoz.
- „ 18 *felköszöntöttek mint a »Kincskeresők« jeles íróját* — Kazár Emil »Kincskeresők« c. népszínművét 1874 decemberében mutatta be a Nemzeti Színház, tehát a MK leírta összeté-vesztési eset csak ezt követően eshetett meg Makón.
- 52 : 18 *kiarendál* — bérbevesz
- „ 36 *panganétos* — szuronyos (népi kifj.)
- 53 : 5 *irodalmi aeropágok* — irodalmi törvényszék tagjai, ítélő-bírók (itt: kritikus)

A KOMA

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 29 folio
- M.** *Pesti Hírlap. 1885. október 15., 7. évf. 283. sz. (11.1.) Teréz-városi történet* alcímmel. Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően a PH szövegét közvetíti, a K eltéréseit és MK írás közben tett változtatásait az alábbiakban közöljük.

A K egy 35 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre íródott, a kéziratlapot a nyomdában 3 részre vágták, és 29, 30, 31 arab számmal jelölték.

Minden valószínűség szerint a szerkesztőségben írta kis karcolatát MK, erre utal a jellegzetes szerkesztőségi papír. Gondolatait köny-

nyedén formálta meg, alig néhány javítás található a kéziratban. A korrektúrát maga végezte, bár a javítás során egy »értelmes« hibát javítatlanul hagyott. A K alapján ezt a 54 : 16 sorban javítottuk.

Keletkezése

A Fortuna kávéházban hallott furcsa történet adta a tollat MK kezébe. Az eleven fordulatokkal leírt história bírósági végkifejletéről — mint azt írunk a 55 : 15 — 16 sorban ígérte — a PH következő heti számaiban nem találtunk semmiféle utalást. Valószínűleg az ügy jelentéktelensége miatt nem tért vissza a témára az újság. Ha ugyan nem írói fogás volt csupán a bírósági tárgyalás említése.

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
cím		A koma (K: <Zsidó karakter> A koma)
alcím		(Terézvárosi történet) (K: <Fiu e vagy leány?) Terézvárosi történet)
54 : 5		született s a várandós (K: született s <.....> a varados)
,,	5	szemben (K: szembe)
,,	6	nevű Hajó utcai (K: nevű <....> Hajó utcai)
,,	12	se lakoma (K: se lak<omazas>oma.)
,,	14	mely 27 forintjába (K: mely <i>tényleg</i> 27 ftjába)
,,	15	koccingattak (K: koccingattak)
,,	16	K: született »fiúcska« (PH: szeretett »fiúcska«; a javítatlan téves olvasatot a K alapján helyesbítettük!)
,,	18	Éjfélájában (K: <Át> Éjfélájában)
55 : 5–6		bizonyos homályos célzásokkal (K: bizonyos <furcsa> homályos célzásokkal)
,,	10	vala. S a fiúgyermeket (K: vala <es nem fiu>. S a fiu gyermekeket)
,,	12–13	sor között K: <W. rög>
,,	13	K. rögtön beadta (K: K. rögtön <.....> beadta)

HOGY FOGY MATLEKOVITS?

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 35–36 folio

M. *Pesti Hírlap*. 1885. október 22., 7. évf. 290. sz. (3.1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

MK a karcolatot két 35 cm hosszú 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében darabokra vágták, az így létrehozott nyolc kéziratcskót I–VIII római számmal jelölték.

A K papírjának jellege arra mutat, hogy írónk a szerkesztőségben írta meg glosszáját. Az aránylag kevés javítás jelzi, hogy a téma és annak formába öntése már írás előtt kialakult MKban. Sőt az indulat elem a cikk írásakor erősen előtérbe került. Erre vall az a tény, hogy a nyomdai korrekktúra során viszonylag sokat módosított, pontosabban törölt cikkéből. Így a 55 : 11–12 sor között egy teljes bekezdést deleált, az 55 : 12 sorból csak az első mondatot hagyta meg, a többit, ahol meglehetősen ironikusan érzékeltette a Matlekovits körül kialakult sajtókampányt, szintén kihúzta. A törölt részek helyett kevéssé éles hangon illeszt be szöveget az 55 : 16–20 sorba. Még egy — de itt már Tisza Kálmánra vonatkozó — szöveg törlésére hívjuk fel a figyelmet az 56 : 15 sorban.

A K javításairól és szövegváltozatairól ld. alább.

Keletkezése

A jelen kötetben közzétett *A marhák között* c. karcolat jegyzetapparátusában (a 232–233. lapokon) jeleztük, hogy az Országos Kiállítás az év második felében is állandó témája volt a napilapoknak és képes újságoknak. E gazdag sajtóvisszhang nem nélkülözte az önpropaganda káros melléközöngéit sem. Ezek a disszonáns hangok kelthették fel MK figyelmét a Matlekovits Sándor körüli sajtókampányra, és készíthették a visszautasítás megírására. Nem feladata a jelen kritikai kiadásnak a Matlekovits körüli kampány jellegzetes tüneteinek bemutatása, de méreteiről képet alkothatunk, ha MK első indulatban írt és a korrekktúra során kihúzott mondatait is elolvassuk. Ez a nagyfokú indulatitöltés e korszakból fennmaradt más kézírataiban alig található, ezért tartottuk külön érdekesnek erre itt is felhívni a figyelmet.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 55 : 3 lapokban. Ő a (K: lapokban. <Matlekovics> Ő a)
 „ 3 kedvence. Kolosszális azon (K: kedvence. <<A lapok <...> oriasi dolog>> Kolosszális azon)
 „ 9 nagy túlkiadásokat (K: nagy <deficiteket> tulkiadásokat)
 „ 11–12 sor között a Kban a következők olvashatók:
En valami felesztendeje olvasom ezeket s mondhatom, nagyon furcsa gondolataim támadnak némelykor. Meglehet, hogy nincs igazam, de én nem bírok a természetemnek parancsolni. En a megtámadott embereket kísérem rokonszenvenvel, s bizonyos elleneseges allast szeretek foglalni azok ellen, akiket túldicsérnek.
 „ 12 Matlekovits itt, Matlekovits ott. (K: Matlekovics itt, Matlekovics ott. *Most jön egy szomorú hír, hogy Matlekovics megtört a nagy munkában betegen fekszik.*

A következő nap mar megint valami nagyszabású munkát végez. A lapok harsognak a himnuszoktól.

Negyed nap megint beteg Matlekovics. Oriasi panaszban nyög fel a hírlapi chorus, hogy Magyarország <on> milyen <hálátlanok> hálátlan <ország> a nagyjai iránt. <Ime ez az ember egészen össze> Ime Matlekovics egészen osszerokadt a nagy munkában. Mert minden terhet ráraaknak. Így pusztul el itt minden ember.

- 55 : 15 fölemésztí magát! (K: fölemésztí maga magát!)
- „ 16—20 *Ha* fotografus elé ül, hogy levegye, *ha* banketten poharat emel, *ha* a kiállítás területén valakivel szóba áll, *ha* egy fíndzsát megvesz, az mind úgy adatik tudtára a világnak, mintha valami megrázó dolog történt volna. Képzelem, hogy írғыlı ezt Záchy Jenő. (K: Hátba még valami fotografus elé leul, hogy levegye?)
- 56 : 2 Mert őszintén (K: Mert en őszintén)
- „ 4 ismertem (K: ősmertem)
- „ 5 nagy fát (K: nagy szal fát)
- „ 7 Ismertem (K: Osmertem)
- „ 12 reggeli előtt eligazítja (K: reggeli előtt <ket beszéd> eligazítja)
- „ 14 beszéddel répának (K: beszéddel <...> repának)
- „ 15 átsétál a főrendiházba, ahol őt vágják répának; mire ebéd (K: átsétál a főrendiházba, ahol <meg> épen vita <van> foly valamiről, neki gyűrkőzik s megverekszik <ott> valamennyiert az ellenfelekkel, vagy hogy őt vágják répának; mire ebéd)
- „ 16 kerül, azalatt (K: kerül <...> azalatt)
- „ 17 kell elintéznie (K: kell intéznie s ugyanannyit visszaverni.)
- „ 20 előterjesztésekkel a pártjához. (K: eloterjesztesekkel <a pártjának> a partjához.)
- „ 21 sohasem olvastam a generálisról, hogy (K: soha sem <hallottam hogy> olvastam a generalisról <azt> hogy)
- „ 23 fájdulni (K: fájúlni)
- „ 24—25 kár a sajtónak komoly és kiváló emberekből mulatságos (K: kar a sajtónak <bizonyos alakokból> komoly es kiváló emberekből mulatságos)
- „ 26 reklám olyan (K: reklam is olyan)
- „ 30 magukat (K: magokat)
- „ 32—33 sor között K: <<Persze <.....> csiklandozzak ő <kelmék> kegyelmék tenyerét>>
- „ 38 már csak (K: mar <egy> csak)
- 57 : 1 pedig kapott (K: pedig <elneve> kapott)
- „ 4—5 sor között K: <Felek, hogy a kiállítás után még azt az almát is visszaveszik.> <Az almával>
- „ 5 Remélhetni azonban (K: <Reménylem Matlekovi> Remélhetni azonban)
- „ 6—7 kiállítás után a kiállítók bizonyosan azt is visszaveszik. (K: kiállítás utan <.....> a kiállítók <bizonyosan> meg azt is visszaveszik.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 55 : 1 »*Én, Csillag Anna*« — A múlt század hetvenes, nyolcvanas éveinek napisajtójában igen sűrűn megtalálható »Csillag és Társa« fogalmazásában készített hajnövesztőszer reklámja, amely egy földet söprő hajú leányt ábrázolt és mellette a következő kezdetű nyilatkozata: »*Én, Csillag Anna óriási hosszú Loreley-hajammal mely az általam feltalált hajnövesztő kenőcsnek 14 hónapra keresztül való használata után 185 cm. hosszúságot ért el és oly sűrűn nőtt, hogy súlya miatt csaknem három fontnyit kellett kivágni . . .*«
- 56 : 33 *Persze hogy a gomblyukbetegség beszél ki belőlünk.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a kiállítók azért csinálnak propagandát Matlekovits körül, hogy viszonzásképpen ő (mint államtitkár) felterjessze őket kiállított holmiaikért kitüntetésre. A kitüntetés utáni áhítózásról mint kortünetről több ízben szólt ironikusan MK.

AZ ELMÚLT IDŐK

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 33—34 folio

M. *Pesti Hírlap. 1885. október 22., 7. évf. 290. sz. (9., 10.1.) Vadnai új könyve* alcímmel. A »Tárca« rovatban. Névjelzés: b.

Kötetben itt először.

A kéziratról

Az ismertetést MK négy 30 cm hosszú és 22 cm széles fogalmazási papírra írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében szétvágták. Tizennégy szeletre vágták és 25—38 arab számokkal jelölték.

A fogalmazási papír és a többi cikkétől eltérő halványabb tinta arra utal, hogy több mint valószínű, MK nem a szerkesztőségben írta ismertetését. A kézirat átlagos mennyiségű javítást, törlést tartalmaz. Érzékelhető, hogy küzdött a legmegfelelőbb fordulatért. A korrektúrákat minden bizonnyal maga végezte, ezt jelzi a kézirathoz képest két további javítása is (57 : 14, 58 : 8). Az 57 : 8 sorban a sajátos nyelvhasználatára utaló »mindég« é hangját a szedő i-vel szedte, a korrektúránál MK nem vette észre, a formát a K szerint helyreállítottuk.

A K javításait és szövegváltozatait ld. alább.

Mikszáth a kritikus mesterségről

Vadnai Károly »Elmúlt idők« c. emlékezés-kötete október derekán hagyhatta el a nyomdát. A VÜ rövid kritikája megelőzte a PH-beli MK bírálatot, bár az előbbi inkább csak egy rövidke figyelemfel-

keltő írás volt. Érdemes idézni a VÚ anonim recenzensét: »Egyik legkiválóbb hírlapírónk, Vadnai Károly tér vissza e kötetben az elbeszélő irodalomhoz, melyet korábban jó sikerekkel művelt, s melyhez az utóbbi években ismét gyakrabban visszafordult. Szépen írt tizenkét „emlékezés” van e kötetben, s ezek vagy érdekes időszakra, vagy érdekes személyiségekre vonatkoznak. Kezdődnek a régi szép időkkel, melyek mindenkire nézve a gyermekkor fényes és kedves világa; aztán a szabadságharc egy-egy epizódját, alakját eleveníti föl, a szemtanú érzelmeivel. Majd Petőfiről, Szigligetiről, Hegdüsneről, Hollósy Kornéliáról, Lisznyay Kálmánról olvasunk közérdekű apróságokat és jellemzéseket, melyeket az előadás is emel. Megemlékezik a szerző konstantinápolyi útjáról, a miskolci árvíz pusztításairól 1878-ban. Nem egyéni emlékek lépnek előtérbe, de egyéni bensőségek által hatnak e közlemények melyek tartalmilag és formailag is a legjobb ilyen mű dolgozatok közé tartoznak. Utolsó közleménye, „A mi sírunk” (emlékezés az édesanyára) a kegyelet kifejezése, gyöngéd mély érzéssel. A kötetet magát Vadnai atyjának ajánlotta . . .» (VÚ, 1885. okt. 18. 42. sz. 679—680. 1.)

MK Vadnai visszaemlékezés-kötetéről írva két kritikai fogással él: részletesen eseteli azokat a nehézségeket, amelyek előtte állnak, mivel egy irodalmi lap szerkesztőjéről kell írnia (57 : 5—58 : 6). Másik eszköze az, hogy közli azokat a szempontokat — a kritikában »jártasabbaktól« ellesve az eszköztárat —, amelyeket következeten »számonkér« majd Vadnaitól és könyvétől (58 : 17—23).

Ezek előrebocsátása után szellemesen, könnyed csevegő formában mutatja be a kötet legtöbb írását, buzgón beírva a »kalkulusokat« a felfektetett rubrikába. A kiváló érdemjegyek után megadja magát, és meleg szavakkal ajánlja a könyvet az olvasóknak.

A mikszáthi kritikát végiggondolva, úgy tűnik, hogy a kritikus »dilemma« és a kritikai »szempont arzenálé« írónk esetében nem is annyira a szerkesztő Vadnainak szólt, hanem inkább a szerkesztő Gyulai Pálnak. Igaz, hogy ismertetésében kevésbé »félelmetes«-nek aposztrofálja a Budapesti Szemle szerkesztőjét (57 : 19—24), de ő maga nem tapasztalhatta a Fővárosi Lapok szigorát. A Budapesti Szemléét annál inkább.

A Fővárosi Lapok ugyanis MK 1885 őszéig megjelent kötetéről mindig írt, és a legtöbbször az értő elismerés hangján szóltak kritikussai. (A jó palócokról Krk 32. köt. 360—363. lapján található Ambrus Zoltán kritikája, A tót atyafiakról uo. a 376—379. lapon ugyancsak Ambrus méltatása olvasható. Igaz, hogy a Kavicsokról — ismereteink szerint — nem írt a Fővárosi Lapok, de Az apró gentry és a nép c. kötetet a Nemzetes uramékkal együtt ismertette Sziklay János. Krk 2. köt. 383. l., ill. Krk 34. köt. 242—243. l. — A tekintetes vármegyéről pedig előbb A-s szignóval — valószínűleg Asbóth János — írt, majd Muzslai K. János ismertette a Fővárosi Lapok olvasóival MK elbeszélés-kötetét; ld. Krk 36. köt. 224—225., ill. 237—240. l.).

Ezzel az elismeréssel szemben vagy hallgatásba burkolódzott a Budapesti Szemle, vagy támadott . . .

Szövegváltozatok

- Lap Sor
- 57 : 6 furcsa is, nem (K: furcsa is <....> nem)
- „ 8 mindég (PH: mindig)
- „ 12 igazságszolgáltatás, ahol mindenki (K: igazság szolgáltatás <mert itt> ahol mindenki)
- „ 13 lép a kritika (K: lép <fel> a kritika)
- „ 14 Nem csoda ez tőlünk, urak. (K: <Ami> Nem <is> csoda az <mi> tőlünk urak)
- „ 17 Cerberus félének (K: Cerberus <.....> fele- nek)
- „ 19 Pálnál. Gyulai (K: Pálnál <is>. Gyulai)
- „ 21 néha teszi magát, hogy a szeme be van hunyva. Vadnai (K: neha <.....> teszi magát, hogy a szeme be van hunyva. <.....> Vadnai)
- „ 23 véleményét. S az a (K: véleményét. <Ami bizony els> S az a)
- „ 25 Innen van (K: <S> Innen van)
- „ 25–26 nagyobb csipogást kelt (K: nagyobb <.....> csipogást kelt)
- 58 : 1 Hogyisne ! (K: <Hogyan ?> Hogy is ne !)
- „ 4 Hajrá ! (K: <Annal a> Hajra !)
- „ 5 sanyargattatnak. Szemet (K: sanyargattatnak. <....> <Fogat fogert.> Szemet)
- „ 6 válogassunk (K: válogassunk <a csép, a guny nyilai, a dorong>)
- „ 8 a gúny nyilait, s a visszarángató vasat. (K: a guny nyilait. <a foghúzó> az arzenikumot s a visszarángató vasat.)
- „ 13 egész műsor (K: egész <....> műsor)
- „ 24 kötet első (K: kötet <test> első)
- „ 25 egy pompás (K: egy <....> pompás)
- „ 29 hogy: ízléses, erőteljes. K: hogy <gyönyörű> ízléses, erőteljes.)
- „ 29–30 eldisputálni. Hanem hát (K: eldisputálni. <De hat> Hanem hat)
- „ 30 áll az író (K: all <a nagy> az író)
- „ 33–34 élénkbe Petőfit (K: élénkbe <a költőt> Petőfit)
- „ 34 látni és hallani (K: látni <veli> es hallani)
- „ 37 legott: (K: legott: <Jellemzes>)
- 59 : 6 Gericht«-be nyit be (K: Gericht«-be <megy be azt> nyit be)
- „ 8 ha elpusztul, eggyel (K: ha <meghal> elpusztul, eggyel)
- „ 14 akarja leplezni (K: akarja <először> leplezni)
- „ 22 című emlékezésre (K: című <vissza> emlékezésre)
- „ 24 valamint a »Szárak (K: valamint <az elo> a »Szárak)
- „ 25 mutatták be: éreztem (K: mutattak be: <a legnemesebből> éreztem)
- „ 27 olvasásához. A jó Lisznyai (K: olvasásához <s láttam, kit egy bölcs világnézettel> A jó Lisznyai)

- 59 28–29 mutatja be az ötvenes (K: mutatja be az <igaz negyvenes> ötvenes)
- „ 30 filozóf, ki nyugalommal (K: filozof <ki nyugalommal> ki nyugalommal)
- „ 31–32 sor között K: <Csak úgy talalomra fordítottam aztan a legvégére)
- „ 34 sirunk«-at lapoztam. A szerző (K: sirunk«-at <olvastam> lapoztam. A szerző)
- „ 37 fiú. Ott a szemem (K: fiu. <.....> Ott a szemem)
- „ 39 a temetőben sírján a fehér havat. (K: a temetőben <hoval borított sírját> sírján a <hideg> fehér havat.)
- „ 39–60 : 2 S ez a hó olyan hideg, úgy fázik tőle, úgy megreszket, hogy csak a költő didereghet tőle így. (K: S ez a hó <a legtűrhetetlenebb> <ez a hó> olyan hideg, úgy fázik tőle <a költő> úgy megreszket, hogy csak a költő <fázhat így> didereghet tőle így.)
- 60 : 5 fogok. Ti. Szigligeti (K: fogok. <Szigligeti Ede az a nagy intrikus> <.....> T. i. Szigligeti)
- „ 11 Ohó! Nini! Hiszen maga Vadnai (K: Ohó! <Hátha Vadnai> Nini! Hiszen maga Vadnai)
- „ 13–14 fiatal tehetségeket istápolta (K: fiatal tehetségeket <istápolta> istápolta)
- „ 16 írója, az bárányszelíd jó ember a bírói (K: írója, az <csak> barányszelíd jó ember <lehet> a bírói)
- „ 17 Nem lehet az, hogy ő (K: <Nem lehet> Nem lehet az, hogy ő)
- „ 22–23 sor között olvashatatlanul törölt másfél sornyi szöveg!
- „ 25 idők« bizonyára (K: idők« <egyik> bizonyára)
- „ 27–28 gondolni hozzá, hogy Vadnaitól túlságos korán (K: gondolni <hogy> hozzá, hogy <tőle> Vadnaitól <korán volt emlékeket> túlságos <van ez a kötet meg egy kicsit> korán)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
58	: 12	<i>ingredienia</i> — hozzávaló, kellék
„	14	<i>jegyzenem olvasás közben a szekundákat és terciákat</i> — elégtelen vagy rossz előmenetelre utaló régi iskolai érdemjegyek.
„	23	<i>arzenális</i> — fegyvertár
59	: 4	<i>cserepár</i> — határőrvidéki katona 1848 előtt
„	6	<i>k. k. Bezirk Gericht«</i> — ném. a. m. cs[ászari] k[irályi] kerületi parancsnokság.

A »SASOK«

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 37–38 folio
Pesti Hírlap. 1885. október 23., 7. évf. 291. sz. (1., 2.1.) A Pesti
- M.** Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *S–n.*

Kötetben itt először.

A kézíratról

A szöveget eredetileg két 45 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta MK. A K-ot a nyomdában tizenkét darabra vágták és kék ceruzával I–XII római számmal jelölték. A K tetején ugyancsak kék ceruzával frott »garm.« nyomdai utasítás olvasható.

A karcolatot MK a szerkesztőségben írhatta, erre utal a jellegzetes papír. Az átlagos mennyiségű törlés és javítás a gondolat kiérleltésén kívül arra utal, hogy a jobb és találóbbr megfogalmazásokat kereste írónk. A korrekktúrát maga végezte, ezt bizonyítja négy kisebb-nagyobb változtatása (61 : 5, 61 : 10–11, 62 : 1, 62 : 25).

A K változtatásairól és javításairól ld. alább.

Fővárosi politikai mozgalmak egy beszélgetés tükrében

A cikkben lévő kimondott és kimondatlan utalások a fővárosi, úgynevezett várospolitikai harcokra utalnak, arra a pozícióharera, amely a városi tanácsnagság, ill. vezető posztok betöltéséért folyt. Külön aktualitást az biztosított a cikknek, hogy az Országos Kiállítás megszervezésével hírnevet, elismerést és tekintélyt szerzett Zichy Jenő grófot akarta a város polgárságának egy része megnyerni. A Zichy Jenő győzelemre juttatásáért folytatott gyözködésről alkotott ironikus végkicsengésű párbeszédet öntötte formába a jelen karcolatban MK. A karcolat bevezető részében az 1870-es évek várospolitikai helyzetét a Királyi Pál köré gyűlt várospatyákról szöött anekdotával érzékeltette. A reájuk ragadt »sas« nevet arra használja, hogy a cikk írása idejének hangulatát jellemezze (61 : 4–14), de felhasználja arra is, hogy cikke csattanójában is kiaknázza (63 : 18–19).

A Zichy-féle párt szerveződéséről és mozgalmáról az egykorú lapokban a következőket találtuk:

A PH okt. 20-i számában a »Fővárosi ügyek« rovatában a következő hír jelent meg: »Az egyesült belvárosi párt ma d. u. Kléh István elnöklete alatt népes közgyűlést tartott az iparoskörben. Királyi Pál nagy figyelemmel hallgatott beszédben kelt a „sas-párt” védelmére az újon alakult „reform-párt” gyanúsításai ellenében.«

A lap következő számában Beksics Gusztáv »A fővárosi választások« címmel írt vezércikkéből kibontakoznak a szemben álló erők célkitűzései. Az itt kifejtettek megtalálhatók MK cikkében is, ironikus formában: »... itt, a belvárosban van a két ellentábor zöme, az ütökzet főszíntere. A belváros azon beceses pozíció, melyet mind a

két fél el akar foglalni, illetőleg megtartani. A belváros Budapest kulcsa; amelyik párt bírja ezt, csakhamar az övé lesz az egész főváros. Mert ha Budapest az ország szíve, a belváros annak kamarája. Ha Budapest az agy, a belváros az agynak egyik fő velőrétege.

A reformpárt cím alatt létesült fővárosi párt épp azért akarja az egyesült fővárosi pártot, vagyis a „sasokat” elsősorban a belvárosban megverni, s így a főváros központját eddigi uraitól elvenni.« ». . . Ami az egyes pártokat illeti, ezek bírálataiba nem bocsátkozom. A reformpárt által indított mozgalmat azonban már csak azért is üdvösnek tartom, mert ébresztőleg hatott a fővárosi polgárságra, s különösen a polgárság legtartózkodóbb rétegét, az iparosokat és kereskedőket mozdította ki közönyükből.

És a reformpártra már azért is szükség van, hogy a főváros önkormányzatában parlamentáris jellegű opposzició támadjon. Mely sarkallja a gyors tevékenységre a fővárosi kormánypártot.«

MK karcolatának megjelenése napján a reformpárt célkitűzését körvonalazó ülésről olvashatunk a lap 2. oldalán: »A belvárosi reformpárt. A gyűlést, amelyre nagy számmal jelentek meg a pártbeli választók, dr. Balogh Kálmán elnök nyitotta meg, fájdalmát fejezven ki afölött, hogy a belvárosi választói között pártoskodás van, de ennek nem a reformpárt az oka, mert az egyesült ellenzék, a „sas-párt” minden kompromisszumot visszautasított . . . A győzelem epochát fog alkotni. Megszünteti azt az egyeduraltat a város ügyeiben, melyet eddig kizárólag egy kör tartott a magáénak . . .«

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
cím		A »sasok« (K: <Sas vagy írás> A »sasok«)
60	1	kezd (K: kezd<i>)
„	2	hallani egyet-mást (K: hallani <hogy a sa> egyet-mast)
„	3	nem.) Eleinte (K: nem.) <veszi> Eleinte)
„	4–61	: 1 okvetlenül nyílik (K: okvetlenül <tu> nyílik)
61	5	ügyeiben. Ezek (K: ügyeiben. <... Mel> Ezek)
„	5	hatalmasai. Mind jó cimborák (K: hatalmasai. <Vannak vagy huszan> Mind <egy húron pendülnek> jó cimborá)
„	8	Királyi Pál a fő közöttük (K: Királyi Pál <Gerloczy> a <Kammermayer allnak az elukon. Ezek a legnagyobb sasok.> fo közöttük.)
„	10–11	viseli. <i>Lucus a non lucendo</i> « Honnan (K: viseli <Honnan vettek ezt a nevet. Ki adta rajok> Honnan)
„	13	Aha! Úgy már (K: Aha! <mindjart gondoltam>. Ugy mar)
„	19	magát. Ominózus (K: magát. <Nem jo> Ominozus)
„	22	madarak, ha (K: madarak, <i>hogy</i> ha)
„	24	évem az idén telt (K: évem <ma> az idén telt)
62	1	elfoglal (K: elfoglalt)
„	3	Tudtam már egyszer (K: <Es honnan> Tudtam mar egyszer)
„	5	Onnan, uram (K: <Mert ragad> Onnan uram)
„	5	ragadozó madarak (K: ragadozó <állatok> madarak)

- 62 : 10 sasokat. Ez a belvárosi (K: sasokat. <A volt> Ez a belvárosi)
 12 uralmát. Le (K: uralmát. <Mert> Le)
 „ 13 Önök a Zichy-párt? (K: Önök <a független polgárság. A
 magas Zichy Jenő> <tehát> a Zichy-párt?)
 „ 14 — Igen. A mi küzdelmünk (K: — Igen. <Mi meg akarjuk
 mutatni hogy> A mi küzdelmünk)
 „ 16 mit jelent (K: mit <az> jelent)
 „ 17 belvárosá«. A legnagyobb (K: belvárosá«. <Nagy szó ez uram,
 ki ezt felfogja.> A legnagyobb)
 „ 25 gazdag grófol és azt (K: gazdag magnast es azt)
 „ 25—26 választják meg képviselőnek (K: választják <kep> meg
 képviselőnek)
 „ 26—27 sor között a köv. törölt mondat olvasható: <— Ezert
 ugyan kar független polgárokat nevelni. Mert ezt>
 „ 28 nagyon lelkesedem (K: nagyon <új> lelkesedem)
 „ 30 megyei tótoknál (K: megyei <parasztnál> tótoknál)
 „ 32 Ha jól fogom fel a reformpártot, az (K: <— Eszerint, ha jól
 ertem most> Ha jól fogom <ertem az egész> fel a reformpárt-
 tot, az)
 „ 36 — Az hogy apródonkint kiszorítanók (K: Az hogy <mi is
 ben volnank es apródonként> es apródonkint kiszorítanók)
 63 : 3—4 sor között a köv. törölt mondat olvasható: <— Jobban ve-
 zetnének az ügyeket.>
 „ 4 — Azt elhiszem. (K: — Azt elhiszem. <<De a közügyeket
 <...> is jobban vezetnének>>)
 „ 9 — Ugy? Hát akkor miért (K: Ugy? <Hat mi> Hat <iszen
 épen azt teszik most a sasok> akkor <mert> miért)
 „ 9 sasokra, hogy (K: sasokra <a miért> hogy)
 „ 11 azt tennék (K: azt <tettek> tennék)
 „ 12 hanem azt (K: hanem <csak> azt)
 „ 12—13 sasos, akár az írásos oldala (K: sasos <fele> akar az írásos
 <fele> oldala)
 „ 14—15 sor előtt a következő törölt szavak olvashatók: <Igy
 lettem en ugy>
 „ 16—17 sor között a következő törölt mondat olvasható: <Igazan
 mindegy a dolog.>
 „ 18—19 Ha a sasoktól megszabadulunk, jönnek helyettük az —
 Adlerek. (K: <Ha a »Sasok« mennek, akkor az »Adlerek«
 jönnek> Ha a sasoktól megszabadulunk, jönnek helyettük
 az Adlerek.)

Tárgyi magyarázatok

Lep Sor

- 61 : 8 *Királyi Pál a fő közöttük.* — Királyi Pált 1861-ben a főváros
 főjegyzőjévé választották, a kiegyezés után országgyűlési
 képviselő volt, 1881—84 között a budapesti belvárosi választó-
 kerület képviselője. Közéleti szereplése során »A főváros
 törvényhatósági életében folyvást vezérszerepet vitt mint

- tanácsadó, indítványozó s kitűnő szónok, s emellett a társadalmi s egyesületi mozgalmakban is fáradhatatlan tevékenységgel működött» (Pallas, X. 562. l.)
- 61 : 10 »*Lucus a non lucendo*«. — Varro (i. e. 116—i. e. 27) »*De lingua latina*« c. művéből mondássá vált életimológia a lucus a non lucendo, amely feloldva azt jelenti, hogy a berek [neve azért lucus], mert nem világít [non lucet]
- „ 19 *ominózus jel* — itt: intó, figyelmeztető jel
- „ 29—30 *már egyszer leszaggattuk őket a trafikboltokról.* — MK utalása a Bach-korszakra vonatkozik, amikor a trafikokról — az állami monopólium jeleként kiakasztott — kétféjű sas címereket a tüntetések alkalmával eltávolították.

A KISFALUDY TÁRSASÁGBÓL

- M. *Pesti Hírlap.* 1885. október 29., 7. évf. 297. sz. (3.1.) Rovaton kívül. Névjelzés: S.

Kötetben itt először.

A szövegről

Az S. szignóval megjelent tudósítás kétségtelenül MK írása. Írónk egyéniségére vall a felolvasó ülés közönségének bemutatása, a terem hangulatának jellemzése (63 : 1—64 : 2), a késlekedő elnökre tett csúfondáros megjegyzés közvetítése (64 : 9—10) és különösen az a meleg hang, amellyel Ágai Adolf György Vilmosról szóló megemlékezését felidézte és a közönség visszhangját érzékeltette (64 : 18—25).

A szerzőséggel kapcsolatos érvek, szinte a karcolat minden fontosabb jellegzetességét érintik. Úgy tűnik, hogy MK az a cél vezette, hogy a tudósítással is hangot adjon, atmoszférát teremtsen Ágai Adolf György Vilmos felett elmondott megemlékezésének. MK szerette György Vilmost, és halála után két írással búcsúztatta a *György Vilmos meghalt és Az én jó patrónusom* címűekkel (ld. Krk 70. köt. 42—49. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket 249—254. l.).

Kérdésként merült fel az a tény, hogy MK az ülés elnökeként Szász Károlyt tüntette fel. Más források szerint (Fővárosi Lapok, 1885. okt. 28.; VÜ, 1885. nov. 1. 44. sz. 713. l.) Gyulai Pál volt az ülés elnöke. A névcseré vagy MK figyelmetlenségére utal, vagy arra, hogy nem volt jelen, és csak mások tájékoztatójából értesült a felolvasó ülés hangulatáról és eseményeiről. Ez utóbbi feltevésnek el-lene mond egyik részről a benyomásokot feltételező atmoszférateremtő erő, másik részről az a tény, hogy Gyulai Pál lett kinevezett főrend, Szász Károly pedig nem. Tehát inkább MK figyelemkihagyása a valószínű.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 63 : 3—5 *a trónörökös könyvének ama meg nem nevezett munkatársai foglalnak helyet, akiknek a nevét azért nem vették be a prospektusba, mert még nem lehet tudni a nevüket* — MK korábban többet foglalkozott »Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képekben« c. Rudolf trónörökös patronálása alatt megjelenő művel. 1885 őszén vitába keveredett e kérdés miatt Jókaival (ld. *Konferencia a királyfinál és A Jókai helyreigazításáról* c. cikkeit és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 222—224., ill. 224—225. l.). — E polémia is magyarázhatja a csípős hangot.
- 64 : 9—10 *honoros mutand mores* — a tisztségek megváltoztatják az erkölcsöket.

EGY KIS EMLÉKEZÉS APORRA

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 44—45 folio
M. I. *Pesti Hírlap. 1885. november 4., 7. évf. 303. sz. (1., 2.1.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Hí 13. köt. = Jk 45. köt. Anekdoták II. Bp. 1917. 29—32. l.*

A kézitről

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti, a K-ról szóló fejtegetéseket az alábbiakban találja meg az olvasó.

A karcolatot MK három, általában 40 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében szétszabdalták, és az így nyert szelvényeket I—VII római számmal jelölték.

A karcolat kéziratának jellege valószínűvé teszi, hogy MK a szerkesztőségben írta megemlékezését. A viszonylag kevés számú változtatás és javítás arra mutat, hogy könnyedén, szinte egyfolytában vetette papírra búcsúztató történetét. A nyomdai javításokat kétségtelenül maga végezte, erre utal a címben és még öt más helyen a korrektúra során eszközölt változtatása (65 : 21—22, 65 : 39—66 : 1, 67 : 10, 67 : 11—12 és 67 : 34).

A K javításairól és szövegváltoztatásairól ld. alább.

Keletkezése

Apor Károly báró 1885. okt. 31-én hunyt el hetvenéves korában, temetése Marosvásárhelyen volt, nov. 3-án. Tevékenységéről az egykorú sajtó a nekrológokban megemlékezett, így megemlíjtjük a VÜ-ban megjelent, címoldalon lévő írást (1885. nov. 8., 45. sz. 717—718. l.). A megemlékezések kiemelték irodalompártoló tevékenységét, azt a tényt, hogy a Tolnai Lajos kezdeményezésére Marosvásárhelyen 1879-

ben megalakult Kemény Zsigmond Társaság első elnökévé választották, és e tisztet haláláig betöltötte. Lelkes könyvgyűjtő is volt, több ezer kötetes könyvtárát az Erdélyi Múzeumra hagyta.

A hetvenes években elhalálozott Apor Károlyról írott megemlékezésében MK utolsó (s nagyon valószínű, hogy egyetlen) találkozásukat eleveníti fel. A Szeged rekonstrukcióját ünnepélyesen berekesztő 1883. okt. 14–16. között lezajlott királylátogatásról MK több cikkben szólt. Az ünnepségeken nemcsak mint volt szegedi újságíró, nemcsak a PH kiküldött munkatársaként vett részt, hanem a Kisfaludy Társaság küldöttségének tagjaként hivatalosan is megjelent. Az ünnepségekről a PHban és a VÜben több írásában is beszámolt: *A szegedi Kir Biztosság. A szegedi színház megnyitása, A király népe közt, Udvari történetek Szegedről, A nemes város, Még két szegedi eset, Szegedi képek* (KrK 67. köt. 107–137. l. és ld. a cikkekhez fűzött jegyzeteinket).

Apor Károllyal való találkozásáról a könyvtár megnyitásáról szóló írásában (*Udvari történetek Szegedről A király a tudósok között* alcímű fejezetében) számolt be a következő utalással: »a kis kurta nyakú Apor (ki tegnapelőtt édesen hallgatta ükapjának, Laczkfi-Apornak a kalandjait a Dóczi darabjában) igazi ősmagyar alak dohányszín selyemmentéjében ódon csattokkal, sok századot látott drága mentekötőjével...« (I. h. 120. l.)

Az 1883 őszén tett megfigyelését kerekítette cikké MK az Apor Károlyról írott nekrológiájában. A részletesebb magyarázatokat ld. alább.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 65 : cím Egy kis emlékezés Aporra (K: Egy kis *reminiscentia* Aporra
 „ 1 Két esztendeje (K: <Körül> Két esztendeje)
 „ 3 királyi lakhely színeibe és formájába öltözött (K: királyi
 <varos> lakhely színeibe <oltozott> és formájába öltözött)
 „ 3–4 három napra az ős polgárváros (K: három napra <a »kato-
 likus Debrecen«> az ős polgárvaros)
 „ 13 másképp festett az ott. (K: más <volt> kép festett az ott.)
 „ 16 erre-arra, de díszmagyar (K: erre-arra, <dis> de díszmagyar)
 „ 19 vagyunk. Mindenből (K: vagyunk <...> Mindenből)
 „ 21–22 szép színház *minden páholya* megtelt ragyogó kardos
 vitézekkel, a legnagyobbikban (K: szép <ragyogo> szin-
 ház megtelt <az sincs mar meg.> ragyogo kardos vitézekkel
minden páholy, a legnagyobbikban)
 „ 29 látni azon (K: latni <az na> azon)
 „ 35 játék itt künn, vagy az (K: játék <vagy> itt künn, vagy az)
 „ 37–66: 1 öregúr ült sáfrányszínű bársony ruhában. Kurta nya-
 kát (K: öregur ült <drága nagy> sáfrányszínű bársony ruhá-
 ban. <Kurta nyakan osz hajú fej> Kurta nyakát)
- 66 : 4 alatt élénk (K: alatt <élénken> élénk)

- Lap Sor
- 66 : 8 majd minden ajkon kicsinylő mosoly (K: majd minden
 <arcon valami gunyos> ajkon kicsinylő mosoly)
- „ 12 – 13 őfelsége mai ebédjéről, Tisza Lajos irigylésre méltó
 (K: ő felsége <mulats> mai ebédjéről, <stb. Tisz> Tisza
 Lajos <nagy s> irigylésre méltó)
- „ 14 elhallgatott, s a legnagyobb figyelemmel fordult a színpad
 felé. (K: elhallgatott <elenk apro> s a legnagyobb
 figyelemmel fordult a <> színpad felé.)
- „ 18 mert a hatás (K: mert <> a hatás)
- „ 20 – Pszt! – hangoztatta (K: – Pszt! <mond> hangoztatta)
- „ 24 mégiscsak tartozik (K: mégis csak <figy> tartozik)
- „ 28 – 29 sor között K: <Kinek az osapja>
- „ 39–67 : 1 néhány szegényes író (K: néhány fakó író)
- . 67 : 1 ruhában. Alig lehattunk (K: ruhában. <Igen szűk kör volt>
 Alig lehattunk)
- „ 2–3 sor között három olvashatatlanul kitörölt szó.
- „ 3–4 gyönyörködhecsék, figyelmeztetem (K: gyonyorkodhecsék
 <mondom> figyelmeztetem)
- „ 5 akik daliásan (K: akik <gyönyörűen> daliásan)
- „ 10 – A könyvek közt vagyunk. Itt a (K: – Itt a)
- „ 11–12 olyasféle ember. Elnöke volt a Kemény Zsigmond Társa-
 ságnak. (K: olyasféle ember.)
- „ 13 láttam aztán a nemes bárót Tápén (K: lattam aztan <az
 oreg urat> a nemes barot Tapén)
- „ 18 – Láttál már máskor is királyt (K: <Ugye meg soha sem
 lattatok> – Lattal mar maskor is kiralyt)
- „ 19 – Nem láttam bizony én egyet sem Mátyás (K: – Nem
 <volt Tapen kiraly sohase> lattam < . . .> bizony < . .> en
 egyet <se> sem Mátyás)
- „ 30 mégsem rágták el (K: meg sem <> rágták el)
- „ 32 Kezdtem föl sem venni a századokat (K: <Föl sem vettem
 a szazadok> Kezdtem föl sem venni a századokat.)
- „ 34 se Apor. (K: se Apor. <csak a szind> <se a darab> csak a
 darab.)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 65 : 1 Két esztendeje van (talán éppen évforduló), hogy a szegedi
 színházat megnyitották a király jelenlétében. – A szegedi szín-
 házat 1883. okt. 14-én nyitották meg.
- 66 : 4 A prológ alatt – A megnyitó ünnepség első száma Szabados
 János »Szeged ünnepe« c. prológja volt. (Szövege megjelent:
 PH 1883. okt. 15. 284. sz. 9–11. l.)
- „ 5 Mondtuk, hogy a »Kisfaludy Társaságot képviseljük«. –
 A bevezető fejtegetésben jeleztük, hogy a szegedi ünnepsé-
 geken MK Paulay Edével, Neugebauer Lászlóval és Szabados

Lap Sor

- Jánossal a Kisfaludy Társaságot képviselte (Ld. a PH 1883. okt. 14-i számában a Napi hírek között).
- 66 : 9 *biktri* — semmisség, apróság, említésre sem méltó
- „ 38—67 : 12 A könyvtár megnyitása és a fekete mente elsősége. — MK ezt az epizódot az 1883-as cikkében is megemlítette, de akkor a fekete mente elsőbbségére vonatkozó megjegyzést »egy főrendi«-nek tulajdonította. (Krk 67. köt. 122. l.)
- 67 : 13—17 A tápéi királylátogatás. — MK ezt az epizódot is megörökítette 1883-as karcolatában, de ott a Mátyás királlyal kapcsolatos kérdést egy »főúr« tette fel (Krk 67. köt. 125. l.)
- „ 34 *nincs már meg az egészből se a színház, se Apor* — A szegedi színház 1885. április 22-én leégett, helyre kellett állítani, csak 1886-ban nyitotta meg újra kapuit.

AZ ELTŰNT PARADICSOM

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 46—47 folio
- M.** *Pesti Hírlap. 1885. november 5., 7. évf. 304. sz. (9—10.1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitről

MK a karcolatot két, 35 cm hosszú és 20 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében tizenkét szeletre vágták és I—XII római számmal jelölték.

A K papírja és az írás jellege arra mutat, hogy a szerkesztőségben készült MK e karcolata. Az átlagos számú javítás, törlés a jobb, ill. találébb kifejezés keresésére utal. A korrektúrát maga végezte, ez alkalommal még tovább csiszolta szövegét. (Ld. a 68 : 25, 68 : 31, 69 : 19, 70 : 4 és a 70 : 6 sorban eszközölt változtatásait.)

A K változtatásairól és szövegváltozatairól ld. alább.

Az Országos Kiállítás búcsúztatása

A jelen kötetben megjelentetett *A markák között* c. karcolathoz fűzött jegyzetekben (a 232. lapon) jeleztük, hogy az év második felében a sajtó folyamatosan közölt írásokat az Országos Kiállításról.

E karcolat a kiállítás november 4-i ünnepélyes bezárásának eseményeit örökítette meg. A sajtó tudósítása szerint Rudolf trónörökös november 4-én reggel 7 órakor érkezett Budapestre, 9 órakor részt vett az Akadémián a monarchiát bemutató mű bizottsági ülésén, 10 órakor már a Városligetben volt, hogy bezárja az Országos Kiállítást. A több ezerre tehető közönség között ott volt a kormány több tagja Tisza, Trefort, Szapáry, Bedekovics és Fejérváry. A trónörököst Széchenyi Pál üdvözölte és meleg szavakkal köszönte meg a trónörökös fővédnök-

ségét. Rudolf trónörökös reagált a kereskedelemügyi miniszter szavaira, majd a következőket mondotta: »A mai nap teljes megelégedéssel tekinthetünk ezen művünkre vissza, melynek erkölcsi értéke mindegyiknél tartós haszonra fog szolgálni: mert ezen kiállítás mindnyájunkban a bizalmat, az önértéket, s a hatalmas közművelődési emelkedésünk jövőjébe vetett hitet költötte fel, és a külföld előtt is bemutatatta, mivé alakult Magyarország az utóbbi évek alatt, hogyan emelkedett föl a szellemi és művészi alkotások terein, éppen úgy, mint ipari és mezőgazdasági tekintetekben teljes mértékben a kultúr államok sorába. A Szent István koronájához tartozó országokra nézve e mostani kiállítás fontos szakaszát képezi ifjú erejű művelődési fejlődésünknek, s ebben rejlik a legjelentékenyebb siker. Reánk nézve, kik szerencsések voltunk ezen műben részt vehetni, a legszebb jutalom és büszkeség azon öntudata, hogy hazánknak szolgáltunk, azon hazának, melynek szent földéhez hűség és gyermeki szeretet legszívósabb kötelékei csatolnak bennünket. Ez ünnepélyes pillanatban, midőn ezen első országos kiállítást bezárjuk, hálatelten egyesítjük szavainkat ezen felkiállításban, mely minden magyarnak lelkesülten lebeg ajkain: „Éljen a mi urunk és királyunk ő császári és apostoli királyi felsége — és éljen a mi imádott hazánk!”« (VÜ, 1885. nov. 8. 45. sz. 723. l.) A trónörökös szavait lelkesen megéljenzették. »Gr. Széchenyi miniszter — tudósít a VÜ — mély meghatottságát nem volt képes titkolni, s fölsietve a lépcsőn, megcsókolta a trónörökös kezét.« (Uo.) A záróbeszéd után Rudolf még egyszer megtekintette az iparcarnokot, visszatért a királypavilonhoz, rövid ideig beszélgetett kíséretével, majd a Keleti pályaudvarhoz hajtatott és különvonattal Gödöllőre utazott. (Uo.)

MK karcolata beszámol az ünnepélyes záróakkordokról, de nem mulasztja el mérlegelni, hogy valóban mennyire tükrözte a kiállítás a hazai ipar és mezőgazdaság eredményeit, mennyire voltak jellemzőek a bemutatott termékek és eredmények a magyar ipar és mezőgazdaság átlagos színvonalára.

A karcolat záró részében (69 : 30—70 : 5) MK néhány, a kiállítás látogatóinak figyelmét magára vonó furcsa tárgy vagy felirat emlékét idézi fel, tréfás szónoki kérdés kíséretében: vajon mi lesz a további sorsuk. A záró sorokban az elmúlásra emlékeztető »Fuite feliratú sírkőről és a kiállítás elmúlásáról elmélkedik (70 : 11—24).

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 68 : 1 őfensége felolvasta (K: ő fensége <elmondta> felolvasta)
 „ 2 a-nak érezte (K: a-nak <<ejtette ki> <erezte>> érezte)
 „ 4 ajkain« — s ezzel (K: ajkain» — <a királyi sarjtól meg olyan hazafiú> s ezzel)
 „ 11—12 sor között K: <Mi akik nem alltunk> <A akik nem>
 „ 12 éljenzett (ti. a beszédnek), úgyhogy (K: éljenzett (t. i. a beszédnek) <nem a csoknak> <s ezzel> úgy hogy)

- 68 : 13—14 sárga leveleiket . (K: sárga leveleiket. <Ezzel a beszéddet azután vége van a paradicsomnak>)
- „ 17 átveszi itt (K: atveszi <csendes> itt)
- „ 18 dolga a fejszének (K: dolga <itt> a fejszének)
- „ 19 úri közönség zsongása helyett (K: uri közönség <halkan csevegő csevegése> zsongása helyett)
- „ 20 éktelen kiabálása (K: ektelen <kiabálásait> kiabálása)
- „ 24 ligetet (még az egyes (K: ligetet <elfognak> (még az egyes)
- „ 25 ott *tanyáztak*, de a legtöbb berke a derék Bacchusnak (K: ott *voltak*, de a legtöbb <bejá> berke <Bachus> a derek Bacchusnak)
- „ 27 csak a képes könyvekben (K: csak a <kepek> képes könyvekben)
- „ 27—29 sor között K: <A kik ma kijűnnek este a nagy kapuhoz, összeszakítják es eldobják a bérleti jegyeiket.>
- „ 29 a fák zöld ruháját (K: a fák <rugyeit> zöld ruháját)
- „ 31 mik *vagyunk*. Újra (K: mik *vogmuk*. Újra)
- „ 35 őszinte szót. A (K: őszinte szót <is>. A)
- „ 36—37 sor között K: <Őnök>
- „ 37—69 : 1 én úgy tapasztaltam a dolgokat (K: én úgy <néztem hogy csak> tapasztaltam a dolgokat)
- 69 : 2 Csinálták azt jobbadán (K: Csinálták azt <szaszok, nemet> jobbadán)
- „ 10 kell ugranunk (K: kell <csak> ugranunk)
- „ 13 világon nem varr ilyet (K: világon <nincs> nem <csin> var ilyet)
- „ 15 óriási névsort a kitüntetésekről (K: oriasi <szep> névsort <hogy a ki> kitüntetésekről)
- „ 19 Mert *bizony nem* fájna (K: Mert *ne* fájna)
- „ 19—20 szívünk, *amiért* most (K: szívünk, *hogy* most)
- „ 27 ismerősünnké (K: ismerősünnké)
- „ 27—28 tárgyak, amiknek (K: tárgyak <En peld> a miknek)
- „ 30—31 mi történt ama gazdag kelengyével (K: mi <lett> történt ama <kelengyéből> gazdag kelengyével)
- „ 33 csalogató hozományhoz?) (K: csalogató <kelengyehez> hozományhoz?)
- „ 35 eladni; ezért (K: eladni; <de> ezért)
- „ 37 helyén e néhány szóval (K: helyen e <.....> nehany <....> szóval)
- 70 : 4 kávémasinájával? (K: kávémasinájából?)
- „ 5 ezer különféle kérdés ingerli (K: ezer <kérdés tolul az> különféle kérdés ingerli)
- „ 6 hát *egyetlen lélek sem* annak (K: Hát senki annak)
- „ 8 s bizonyos (K: s <egy> bizonyos)
- „ 15 pihenjen, emberi (K: pihenjen <ott> emberi)
- „ 18 éppen az történt (K: épen <bekellett> az történt)
- 17—18 sor között K: <Hanem ez csak ideiglenes haborítás.>

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 68 : 1—5 A trónörökös záróbeszéde. — A fontosabb megállapításait ld. az előzőekben *Az Országos Kiállítás búcsúztatása* c. részben.
- „ 8—11 Széchenyi Pál és a trónörökösnek adott kézcsók. — A megtörtént eseményről idéztük a VÜot is. MK is a tényeknek megfelelőe írta le. A néhány nappal később keletkezett *Az önimádók* c. karcolatban MK újból szól a trónörökösnek adott miniszteri kézcsokról. Ennek szöveg helyzete már érzékelteti, hogy a közvéleményt ez a miniszteri »érzelemkitörés« enyhén szölvá meglepte . . . Ezt tükrözi ez a tény is, hogy a képviselőház 1885. nov. 25-i ülésén Olay Szilárd interpellációt intézett Széchenyi Pálhoz, amelyben feltette a kérdést, hogy megfelel-e a valóságnak, hogy a miniszter nyilvánosan kezét csókolt a trónörökösnek. (Ld. az 1885. nov. 26-án megjelent *A t. Házból* 109 : 36—110 : 24 sorát, továbbá MK 110 : 24—37 sorokban kifejtett álláspontját.) Olay Szilárd interpellációjára csak a következő évben, jan. 23-án válaszolt Széchenyi Pál. Erről beszámolt MK is az 1886. jan. 24-i *A t. Házból* c. karcolatában. Ez az írás az előkészületben lévő Krk 72. kötetében fog helyet kapni.
- „ 34 *bérelt* — a bérelt igenév régebbi formája
- 69 : 15—16 A kiállítás alkalmával adományozott kitüntetések. — A kiállítás szervezői a következő kitüntetéseket kapták: *Széchenyi Pál* a Lipót-rend nagy keresztjét és belső titkos tanácsosi címet, *Mallekovits Sándor*, a kiállítás elnöke, a Lipót-rend középkeresztjét, *Zichy Jenő* gr., másodelnök, az I. osztályú vaskoronarendet, *Schnierer igazgató*, a II. osztályú vaskoronarendet, *Balogh Vilmos* titkár, *Szlávy László* és *Splényi Ödön* báró érdemeik elismeréséül a Ferenc József-rendet
- „ 34 »*Gloria mundi*« — lat. a. m. a világ dicsősége
- „ 37 »*Sic transit gloria mundi*« — lat. a. m. így múlik el a világ dicsősége. Tóth Béla szerint a pápa koronázásának szertartásában előforduló mondás. (Szájru! szájra 379. l.)
- 70 : 10—20 A »Fuit« sírkő és rejtélyes halottja. — A budapesti Városligetben, a Hermina-kápolna táján, a mai Népstadion út ligetet átszelő útja mellett egy magános, névtelen sírkő állott, amelyet Arany János 1877-ben az »Ének a pesti ligetről« c. versének utolsó szakaszában is megénekelt. A rejtélyes halotról éppen 1885 júliusában a Budapesti Hírlap hasábjain Szinnyi József mutatta ki, hogy Horváth Jakab régi pesti ügyvéd és buzgó szabadkőműves volt, aki végrendeletében 700.— Ft-ot hagyott nyugvóhelyének megvásárlására, azzal a kikötéssel, hogy a sír kertben legyen és a sírkőre csak ezt a szót véssék: Fuit (a. m. volt). Pest várca saáját kertjében adott helyet Horváth Jakab testi maradványainak, ahová 1806. dec. 14-én el is temették.

AZ ÖNIMÁDÓK

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 50—51 folio
M. *Pesti Hírlap*. 1885. november 7., 7. évf. 306. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

MK a karcolatot három, többségében 35 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében tizenhárom részre vágták szét (a tizenharmadik csík az idők során elkallódott) és I—XIII római számmal jelölték.

Az átlagosnál több javítás arra utal, hogy MK a karcolatot a szerkesztőségben írta. Javításaival, változtatásaival a jobb, megfelelőbb stílárius kifejezést, fordulatot kereste. A korrektúrát maga végezte, és ez alkalommal is feltűnően sokat javított a nyomdai levonaton: szám szerint 16 alkalommal változtatott a kézirat szövegén (70 : 1—2, 70 : 9—10, 71 : 7, 71 : 15, 71 : 16, 71 : 26, 71 : 28, 71 : 36—37, 72 : 23—24, 72 : 28, 72 : 34, 72 : 39, 73 : 3 (kétszer), 73 : 11, 73 : 24).

A K-on eszközölt változtatásokról és egyéb javításokról ld. alább.

Keletkezése

A jelen kötetben közölt *A marhák között* c. karcolat jegyzetapparátusában (a 232. lapon) jeleztük, hogy az év második felében a sajtó figyelme nem csökkent az Országos Kiállítás eseményeinek regisztrálásakor. Az *eltűnt paradicsom* c. karcolathoz fűzött jegyzetekben pedig az ünnepélyes bezárás külsőségeiről tájékoztattunk (a 268—269. lapokon).

E karcolathoz is a kiállítás egyik záróakkordja szolgáltatta az alkalmat MK-nak: 1885. okt. 31-én és nov. 1-én és 2-án tartották a kiállítási sorsjegyek húzását.

A mulatós vidéki földbirtokos álarcát magára öltő író ebben a rajzelemeket is tartalmazó írásában a vidéki kívülálló szemével bírálta a rendezők és a rendezés önpropagáló szellemét. Az egyik ilyen megjegyzés az önmagát ünnepeltető Matlekovitsot csipkedi meg: »Még csak hat napig tart s az utolsó napra esik a miniszterelnök jubileuma is (aki beáll egy napra Matlekovitsnak).« (70 : 7—8.) Ez a megjegyzés összeeseng a *Hogy fogy Matlekovits?* c. karcolattal. A másik, a karcolat csatánója: a harminc forintos nyereségyként nem pénzt, hanem a kiállítás igazgatójának Schnierer Gyulának porcelán mellszobrát akarták átadni. A vidéki figura kérdéseire adott válaszok érzékeltetik, hogy mennyire ismeretlen volt a szoborban megmintázott kiállítási igazga-

tó (73 : 28 – 30). Ez a groteszk helyzet íratta meg MKnal a jelen karcolatot, és ezért illesztette írása élére a sokat mondó *Az önimádók* címet . . .

Megjegyezzük még, hogy a főnyeremény kisorsolását követő bonyodalmakról MK a *Fortuna szekere* címmel rajzot írt, ezt az előkészületben lévő Krk 37. kötetébe illesztettük.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 70 : 1 Megbeszéltem az asszonnyal, hogy (K: <Összebeszéltünk az anyjukommal> Megbeszéltem az asszonnyal, hogy)
 „ 1–2 megnézem a kiállítást. (K: megnézem azt a kiállítást. <Az anyjukom meg.>)
 „ 5–6 kiállítás már a Herkopáternek (K: kiállítás <meg> mar a Herkopáternek)
 „ 7 csak hat napig (K: csak <negy> <öt> hat napig)
 „ 9 olvastam a lapokból (K: olvastam volt a lapokból)
 „ 9–10 elhalasztják az *ünnepeltetést*, tehát (K: elhalasztják a *paradet*, tehát)
 „ 11 költök. (K: költök, <a vasuti jegyre es a >)
 71 : 5 kártyázni; az mindig a zsebem fenekére juttat. (K: kártyazni; <mert> az mindig a zsebem <legfenekére> fenekére juttat.)
 „ 7 fogadásomat (K: fogadalmamat)
 „ 7–8 mindjárt elém löktek egy sorsjegyet. (K: mindjárt <sorsjegyet is kenytelen voltam venni> elem <tettek> loktek egy sorsjegyet.)
 „ 11 a sorsjegyet, elajándékozhatja, de meg (K: a sorsjegyet <ott hagyhatja> elajándékozhatja, de meg)
 „ 14 s útközben (K: s <amint> útközben)
 „ 15 hogy a szerencse bolondjába rám pislantathna. (K: hogy hátha a szerencse bolondjába rám <pislantathna> pislantana.)
 „ 16 közül. *Ej, no*, egy forinttal (K: közül. *Az ordogbe is*, egy forinttal)
 „ 20 hogy kettésével (K: hogy <ha plusz egy> kettésével)
 „ 21 sanszot tennének. (K: chanceot <volna> tennének.)
 „ 26 Isten neki, *megvettem*. (K: Isten neki. *Itt van a forint, kicsi-asszony*.)
 „ 28 mindenféle csábító fineszsekkel. (K: mindenféle csabító *mosolygásokkal és finesszekkel*.)
 „ 29 egy maradt. Hátha (K: egy <van meg> maradt. <Egy mi> Hátha)
 „ 34 még a *kicsikének* is (K: még a *picikének* is)
 „ 36–37 volt a zsebenben. (K: volt a *tárcámban*.)
 72 : 6 telegrafiroztam haza (K: telegrafiroztam <az anyju> haza)

Lap Sor

- 72 : 10 visszasürgönyözte (K: vissza <telegrafi> sürgönyözte)
,, 13 hiszen, lesürgönyözhetette (K: hiszen, <.....> lesürgönyöz-
hetette)
,, 15 haupttrefferek sorsa el nem dől. (K: haupttrefferek <dolga>
sorsa el nem <dölt> dol.)
,, 19 harmincat visszakapok (K: harmincat <visszanyertem>
visszakapok)
,, 21 kifizessék. Akkor (K: kifizessék. <Éppen akkor> Akkor)
,, 23–24 csucsorítja száját gróf Széchenyi. (*A többit, hála isten-
nek, nem láttam.*) (K: csucsorítja száját gróf Széchenyi <a
száját>. *Epen mint Blahane a bo-bo-borizú dalban.*)
,, 25 Jártam Ponciustól (K: Jartam <ott> Ponciustól)
,, 25–26 ráakadtam a helyes közegre, de csak a bezárási ünne-
pély után. (K: raakadtam <az igaz> a helyes közegre. <Az>
de csak a bezarasi unnepelely utan. <Mit keres>))
,, 27 kérdék. (K: kérdék. <a szeretet> <kiváló közegek> <szerencsés>)
,, 28 jöttem. (K: jottem — *feleltem*)
,, 34 ácsorogtam, míg végre elfutott a méreg: (K: ácsorogtattak,
míg végre <meguntam> *elkezdtém nyugtalanzkodni.*)
,, 35 szívesek velem végezni (K: szívesek <kifizetni azt a csekely-
séget> velem végezni)
,, 39 Amit nyert (K: Nos, amit nyert)
73 : 2 hogy csinos (K: hogy <targyat> csinos)
,, 2–3 sor között a alábbi kihúzott szöveg olvasható: <— De
én keszpenzt adtam a sorsjegyért. <<— Onok vidékiek
<folytonos> <olyanok> <mintha> <.....> mindhez hozzá-
szólnak, de semmit sem <értenek> tudnak. Hiszen ott volt a
lapokban, hogy a kisebb>>
,, 3 kő, nem (K: kő, *no* nem)
,, 3 csak *hamar* adják (K: csak *mar* adják)
,, 4 mindenfelé, lázas (K: mindenfelé <még nem nagy> lázas)
,, 5 kíváncsiság. Nem (K: kíváncsiság. <Soha> Nem)
,, 6 olyan helyzetben (K: olyan <jószagom amiről nem> helyzet-
ben)
,, 8 előkotorásztak számtalan (K: elokotorásztak <sok felre
taszigált> számtalan)
,, 8–9 kályha-ellenző, majolika (K: kályha-ellenző <porcellan>
majolika)
,, 9 egy fehér (K: egy <egyszerű alakot> fehér)
,, : 12 Leszakították a vékony *hártypapírost* s egy mellszobrocska
(K: Leszakították *róla* a vékony <fehér> *selyem* papírost s egy
<gipsz> mell szobrocska)
,, 13 Ez az ? — kérdem (K: Ez az <...> ? — kérdem)
,, 17–18 az asszony szereti (K: az <anyjuk> asszony szereti)
,, 23 Schnierer Gyula (K: Schnierer <Aladár> Gyula)
,, 24 kérdém megütödvé. (K: kérdém megütöközeve.)
,, 26 Nem én. Hát kicsoda ? (K: Nem én. <megvallom őszintén>
Hát kicsoda ?)

- Lap Sor
- 73 : 26—27 sor között a következő kihúzott mondat olvasható:
 <<—Itt volt a kiállításnál, itt dolgozott <a siker> egyik>>
- „ 29 — Meglehet (K: <— Ugy? De en ezt haza nem vihetem> Meglehet)
- „ 29—30 sor között a következő kihúzott mondat olvasható:
 <— Hogyan, ön nem akarja a szobr>
- „ 31 — Hát mit (K: — <Ismeretlen emb> Hát mit)
- „ 32 Minek faragnak (K: Minek <csinálnak> faragnak)
- „ 36 az urak? Nekem (K: az urak? <Van itt> Nekem)
- „ 37 egy szentesi földim, aki (K: egy szentesi <ismerosom> földim, aki)
- „ 37—38 a kiállításnál: a Gilicze Ferkó. Hát (K: a kiállításnál: <Bizonyos> a Gelicze <Ferenc> Ferkó. Hát)
- „ 39—74 : 4 sor kézirata nem található a felragasztott lapon, elveszett.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 70 : 8 *a miniszterelnök jubileuma* — Tisza Kálmán miniszterelnökségének tíz éves jubileumát nem nov. elején, hanem nov. 29-én ünnepelték meg tisztelői.
- 72 : 15 *haupttreffer* — telitalálat, főnyeremény
- „ 23—24 *s láttam, hogy csucsorítja száját gróf Széchenyi.* (*A többi hála istennek, nem láttam.*) — A miniszteri kézcsókról és annak parlamenti utözengéjéről ld. *Az eltűnt paradicsom* c. karcolat 68 : 8—11 sorához fűzött jegyzetünket. Itt csupán arra kívánjuk a figyelmet felhívni, hogy a jelen karcolat szövegkontextusával MK már érzékeltette, hogy ez a hiperlojális alattvalói gesztus a közvéleményben ellenérzést váltott ki.

A BÉCSI HOSSZÚ HÉT

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 54—55 folio
- M.** *Pesti Hírlap. 1885. november 13., 7. évf. 312. sz. (1., 2.1.) Karcolat a delegációból* alcímmel. A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, többségében 40 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában tizenegy darabra vágták, és I—XI római számmal jelölték.

A jellegzetes papír tanúsága szerint MK a szerkesztőségben írta meg képzeletbeli riportját. Az átlagosnál több törlés, javítás és módó-

sítás érzékelteti, hogy bár megvolt az elképzelése cikke gondolatmenetéről, annak kifejtése és formába öntése írás közben is változott. Erre mutat leginkább a csak korrektúrában megváltoztatott cím: *Ahol nádszéken ülnek* karcolatban való kifejtése (74 : 1–5). A korrektúrát minden bizonnyal maga végezte, ezt jelzi az észlelt tizenkét további szövegcsiszoló változtatása is: 74 : 1–5, 74 : 11, 74 : 12, 74 : 15–16, 74 : 29, 75 : 18, 75 : 21, 75 : 31, 75 : 36, 76 : 22, 76 : 30, 77 : 17–18.

A K-on eszközölt változtatásokról és a szövegváltozatokról ld. alább.

Képzletbeli riport a bécsi delegációs tárgyalásokról

A delegációs tárgyalások miatt szüneteltek a parlamenti ülések. MK karcolata a bécsi delegációs tárgyalások atmoszféráját idézi fel. Ez azonban egy képzletbeli riport, és mint ilyen ragyogó példája a mások előadása nyomán konstruált szituáció érzékletes leírásának. Ha témája nem kötődne oly sok szállal a napi politikai eseményekhez, akár rajznak is minősíthetnék.

Az atmoszféra megteremtésén kívül MK karcolata végén az ülés napirendjéről is szólt. Ennek tényanyagát a PH azonos számából, csak néhány lappal hátrább olvasható »A delegációkból« c. beszámoló-ból merítette. Ennek regesztaszerű összegzése a következő: *Rakovszky István* előadó beszédében a hadügyi költségvetés tételeit ajánlja elfogadásra. *Beöthy Akos* ezt részletes tárgyalási alapul elfogadja, de fejtegetésében elmondja, hogy a kötelező német nyelvtudás miatt kevés a magyar tiszt a közös hadseregben. A katonai büntetőeljárás 1768-ból származik, már nem felel meg a kor követelményeinek, felteszi a kérdést, történt-e már lépés a korszerűsítésre. *Pápay* ezredes, a hadügyminiszter képviselőjében közölte, hogy az új törvény már készen van, most folyik az igazságügyi tárcával az egyeztetés. Ezután megkezdődött a hadügyi költségvetés részletes tárgyalása. *Wahrmann Mór* a hadi szállítások kérdéséhez szólt hozzá.

Az egyes utalásokról ld. a Tárgyi magyarázatokban.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 74 : cím A bécsi hosszú hét (K: <Miniszterek a nádszéken> <Ahol nádszéken ülnek> <Tisza Kálmán> ; A kéziratban a végső cím nem olvasható !)
- „ 1–5 *Azért nevezem hosszú hétnek a delegációt, mert hosszú ideig kell üthön megbőjtölni. Egyébként sem valami lélekemelő, kivált minisztereinkre nézve, akik ott nádszéken ülnek szegények, zöld szőllyék csak a közös (K: Ugyis azok a piros székek ingerlik legjobban az ellenzékét. Bécsben aztan szépen atvaltoznak Thonet-féle székeknek. A magyar minisztereknek csak nadszek jut. Zöld szőllyéken (csak) a közös)*
- „ : 6 *nagy fantáziájú (K: nagy <jóaka> fantáziájú)*

Lap Sor

- 74 : 7 gyakran, ha keresztül (K: gyakran <valahanszor keresztül>
ha keresztül)
- „ 9–10 vajon eszükbe (K: valjon <meg> eszükbe)
- „ : 10 fognak parlamenti (K: fognak <<.....>> <gyuleseket tartani>>
parlamenti)
- „ 11 gyűlést (K: gyűléseket)
- „ 12 gondolták (K: gondolhatták)
- „ 15–16 mentek át a nép vérébe, hanem a nép vére az erősen belemegy a (K: mentek át az ország vérébe, hanem az ország vére az erősen <befolyt> belemegy a)
- „ 17 a vér, de a pénz (K: a vére, <hanem> de a pénze)
- „ 18 olyan unalmasan (K: olyan <olyan> unalmasan)
- „ 21 A delegáció (K: A <.....> delegatio)
- „ 24 kérdés és néhány (K: kérdcs <amelyre a> es néhány)
- „ 24 orákulumi felelet (K: orakulumi <felet> felelet)
- „ 24–25 publikum nem (K: publikum <nak kellene> nem)
- „ 27 Egy kis indiszkréción (K: <S végre> Egy kis indiszkréción)
- „ 29 egy ember, a delegációban (K: egy lélek a delegációban)
- 75 : 1 első áldozat (K: első <elvezett> áldozat)
- „ 6 adó az! (K: ado az <uraim>!)
- „ 6–7 egyet jeleseink (K: egyet <azok> jeleseink)
- „ 10 különbözik a többiektől (K: különbözik <semmben> a többiektől)
- „ 12 A bankettek (K: <Az ebete> A bankettek)
- „ 18 Eppen összes-ülés van. (K: Epen ma van az első összes ülés.)
- „ 20–21 Sűrűn robognak a fiákerok a két magyar (K: <Fiákerok> Sűrűn robognak <s allnak> a fiákerok a két magyar)
- „ 21 melynek (K: melyeknek)
- „ 23 kancellária épületében (K: kancellaria <ra ér> epeletebe)
- „ 23–24 delegáció. Puha (K: delegatio. <Otthon van> Puha)
- „ 30 királyok alkalmasint (K: kiralyok <maga> alkalmasint)
- „ 31 mikor áthozták őket a Lajtán. (K: mikor a Lajthan át hozták.)
- „ 31–32 sor között K: <Am azonban a>
- „ 33 tagjai mennek (K: tagjai <a masikon a közönség> mennek)
- „ 36 Haluskák nem járhatnak ide! (K: Haluska Jánosok ide el nem jutnak.)
- „ 37 terem ez. Sima (K: terem ez. <A falak> Sima)
- „ 37–76 : 1 fehérre mázolván, dús aranyozású faburkolattal. (K: fehérre <vannak meszelve> mázolván, dus aranyozású <fával burkolva> faburkolattal.)
- 76 : 4 Haynald, finom (K: Haynald <az o> finom)
- „ 11 asztala. E szerencsétlen (K: asztala. <Ott ulnek a> E szerencsétlen)
- „ 20 Tisza Kálmán a delegációk felé eső nádszéket foglalja el. Vele van (K: Tisza <Kalmány> Kálmán <nal kezdődven, ki a delegációk felé az első helyet foglalja el> a delegációk fele eső nadszeket foglalja el. Vele van)

Lap	Sor	
76	: 22	aki <i>most</i> lát életében (K: aki <<ma lát> <epen mert az>> <i>ma</i> lát életében)
,,	24	compositum. (K: compositum. <Elo! a>)
,,	26	Gyula első (Gyula <a leg> elso)
,,	29	Andrássy mellett (K: <Mellette> Andrassy mellett)
,,	29	piros kikandikáló (K: piros <....> kikandikaló)
,,	30	selyemkendőjével Tisza Lajos gróf (K: selyem <i>zsebkendőjével</i> Tisza <<gróf a delegáció rendes elnöke <.....> is tud megfelelőbb ennek a delegációnak, mint a széles berettes <.....> széles főpapi <.....> elnök>> Lajos gróf)
,,	31	virágos szőnyegén (K: virágos <.....> szőnyegen)
,,	34	a született (K: a <.....> született)
,,	34–35	sor között: <A főrendiház <.....> azon tagjai, akik>
,,	35	Kochmeister) a harmadik (K: Kochmeister) <ott szerényen> a harmadik)
,,	39	Gaál, elkülönözve (K: Gaál <egészen kívülre> elkulonozve)
77	4	felejtik a szomorú (K: felejtik <el> a szomorú)
,,	6	lakva a közös (K: lakva <meg az ujsagirok> a kozos)
,,	7–8	sor között K: <Hanem az öreg Csanady hiányzik.>
,,	8	itt, csak Göndöcs (K: itt csak <az öreg Csanady kellene, meg az Olay Szilárd> Göndöcs)
,,	11	hallgatja. (Hja, (K: hallgatja. <Hol vagy> (Hja,)
,,	14	történt volna (K: történt <...> volna)
,,	17	A delegátusok jól lévén történetesen (K: a delegátusok <noha> jól leven <hangolva a de> történetesen)
,,	17–18	hangolva <i>négy</i> szó kivételével elfogadták (K: hangolva <i>három</i> szó kivételével <megszavaztak> elfogadták)
,,	19–20	sor között K: <Hogy melyik volt az a>
,,	20	volt az a négy szó (K: volt az a <három> négy szó)
,,	25	büntetőtörvény (K: buntető <törvenyt> torveny)
,,	27	alatt, hogy az új (K: alatt, hogy <okvetlenül meglesz> az új)
,,	29	Eszerint mindent (K: Eszerint <ugy a reszleteket....> mindent)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
75	: 3	<i>Az első áldozat volt Missics János</i> — Missics János betegségéről és haláláról ld. az 1883. nov. 18-i <i>A t. Házból</i> c. karcolatot (Krk 67. köt. 178. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket 322. l.).
,,	6–7	<i>A tavalyi delegációban a szegény Éber Nándoron ütött ki az elmekór.</i> — Ld. erről a Krk 70. köt. 384. lapját.
,,	29	<i>A szegény bécsi delegációnak az Akadémiát szokták kölcsön adni Pesten</i> — MK 1884. nov. 1-én megjelent <i>A hét története</i> c. karcolatában szolt az osztrák delegációnak az Akadémia épületében tartott üléséről. (Krk 69. köt. 52–53. l.)
,,	38–39	<i>(Vajon ott lesz-e Ivánka Zsigmond?)</i> — A parlamenti

Lap Sor

választások során mandátumhoz nem jutott Ivánka Zsigmond többször megjelent a Ház karzatán (ld. Krk 69. köt. 144. l. és jegyzetünket 296. l.).

- 76 : 25 *mixtum compositum* — keverék, kotyvalék
„ 36 *Azok, akik nem születtek (Lukács és Kochmeister)* — MK ironikus szóhasználat, a nem születésük folytán, hanem királyi kinevezéssel lett főrendekre vonatkozik. Névsorukat ld. *A tekintetes mágnások* c. karcolathoz fűzött jegyzetünkben e kötet 218. lapján.

AZ ÖREG SOMOGYI BÁCSI

M. I. *Pesti Hírlap. 1885. november 15., 7. évf. 314. sz. (11., 12.1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

II. *Hi 5. köt. = Jk 37. köt. Az én halottaim. Bp., 1914. (118—121.1.)*

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően a PH szövegét közvetíti.

A névjelzés nélkül megjelent írás kétségtelenül MK tollából származik. Ezt bizonyítják jellegzetes stílusfordulatai, zárójeles közbevetései, az egész írást átható hangulat. Rubinyi Mózes bár nem indokolta, szintén hasonló megfontolások alapján illeszthette MK írásai sorába a jelen megemlékezést.

Egy különös ember búcsúztatása

MK nekrológiájában a hetvenhárom éves korában elhunyt Somogyi Antalról emlékezett meg. Arról sem ő maga, sem a rendelkezésünkre álló források nem vallanak, hogy közelebbi kapcsolat volt-e közöttük. MK utalásai erre nem adnak elég fogódzót: »Ilyen elhanyaglóban ösmertem már én meg Somogyi Tóni bácsit . . .« (78 : 4—5); »Egyszer, mikor már sokszor hallottam ezt a — szerintem — bolondos mondatát . . .« (79 : 22—23); »Érdekes volt hallani, mikor ezekről az összeszedett fiairól beszélt . . .« (79 : 36—37) és végül »Elment végképp Pestről, vagy tizenöt év előtt, s azóta hírét se hallottuk.« (80 : 15—16).

MK cikkbéli megjegyzéseiből az tűnik ki, hogy inkább kávéházi ismeretségről lehetett szó, Az utolsónak idézett sora pedig az időpontot is meglehetősen pontosan lokalizálta: az 1870-es évek elején találkozhattak. Ekkor lehetett Somogyi Antal ismert és kedvelt alakja a pesti kávéházaknak, hiszen a kiegyezés után az emigrációból visszatért Somogyi előadásában még elevenen élhettek emlékei, a hosszú emigrációs évek keserű tapasztalatai.

Somogyi Antal alakjában MK nem csupán a nagy idők tanuját ismerte meg, hanem egy olyan egyéniséget, aki nem kovácsolt tőkét a múlt érdemeiből, nem vállalt hivatalt, nem lépett a gazdasági tevé-

kenység valamelyik ösvényére, aki csupán emlékeinek élt, a jelennel nem törődött, tehetősebb régi ismerősei vendégszeretetét élvezte és a múlttól kiapadhatatlanul anekdotázott.

Alakjával a középnemesei talajtalanná válás olyan jellegzetes képviselőjévé vált, akinek bár érdemei voltak a reformországgyűléseken, az emlékezés rostáján mégis kihullottak. Nevét csupán Szinyei J. »Magyar írók élete és munkái« c. munka őrzi XIII. 1255 — 1257. has. a Pallas már nem említette meg. MK írásának ezért típus-megőrkítő jellegzetességén kívül történelmi értéke is van.

Írónk jellemzését jól egészíti ki a VÜ »Halálozások« rovatában közölt nekrológja: »Somogyi Antal, a régebbi közélet egyik veteránja meghalt 73 éves korában Kiszomboron. Ő volt a híres „szatmári tizenkét pont” egyik szerzője is, melyet 1848-ban országszerte elfogadtak. Mint Pozsony megye aljegyzője kezdte pályáját a harmincas évek végén. Később Szatmár és Bihar megye termei hangzottak közjogi felszólalásaitól. Mint népszónok a leghíresebbek közé tartozott. A szabadságharc kitörésekor Szegeden lakott. Csongrád megye tápéi kerülete megválasztá a 48-iki pesti országgyűlésre képviselőnek; mint ilyen egyike volt a képviselőház jelesebb tagjainak. A világosi katasztrófa után külföldre menekült és hosszabb ideig tartózkodott Londonban és Párizsban, honnan Málta szigetére vonult, ott 13 évet töltött, s leginkább mint nyelvész — ki németül, franciául s olaszul beszélt és írt — tartotta fenn magát. A koronázás után visszajött hazájába, de meg volt törve testben és lélekben. Politikai szereplése már ekkor megszűnt, csak magánkörökben lehetett látni. Az utóbbi években Szatmáron a már elhunyt Degenfeldnél, aztán Erdélyben gróf Karcsayné úrnőnél, négy év óta pedig Kiszomborban néhai Rónai Mihálynak, egykori jóbarátjának gyermekeinél tartózkodott, kik gyöngéd figyelmet tanúsítottak iránta.« (VÜ, 1885. nov. 15. 46. sz. 745. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 77 : 1 *Jól mondja Beksics, hogy a magyar koponya nem tartós.* — MK valószínűleg Beksics Gusztávnak Censor alnév alatt megjelent és nagy feltűnést keltett röpiratának a „Társadalomunk és nemzeti hivatásunk»-nak egyik gondolatát utalhatott.
- 78 : 1 *szellemi munkások, ötvenéves korukban eltempulnak* — Somogyi Antal 1812-ben született, harmincnégy éves korától ötvenöt éves koráig élt emigrációban, amikor MK megismerhette hatvan éves lehetett. Tehát tíz évvel volt idősebb, mint MK gondolta.
- „ 23 *a híres szatmári pontoknak ő volt a szerzője.* — E tényt Szinyei József is megőrkíti a »Magyar írók élete és munkái« c. művében (XIII. köt. 1255. hasáb). Szatmár megye 1841-es közgyűlésén elfogadott tizenkét pont a következő volt: »1. Az ósiség eltörlése. 2. A telekkönyvek behozatala s ezzel

együtt a hitel emelése. 3. Az úrbéri terhek megváltása. 4. A nemtelenek feltétlen birtoklási képessége. 5. Ugyanazok alkalmazhatósága bármely hivatalra. 6. A papság és az összes nemesség adózása a megyék szükségére, az úgynevezett házi pénztárba. 7. A céhintézmény és mindenféle egyedárúság eltörlése. 8. Az iskolák szaporítása. 9. A cenzúra eltörlése. 10. A városokban a jogok egyenlő kiterjesztése minden egyes polgárra. 11. Az igazságszolgáltatásnak a közigazgatástól való elválasztása az egész vonalon. 12. Általános választójog a népképviselőt behozatalával.» (Ld. Szatmári megye története c. monográfia [Bp. 1896.] 514. l. — A vármegye monográfia név szerint is megemlíti Somogyi Antalt.)

79 : 33 *Somogyi Daniélt, a festőt* — Somogyi nevét kézikönyveink megőrizték, Münchenben tanult, romantikus hegyi tájképek festőjeként tartja számon a Művészeti Lexikon. (IV. 306. l.)

MŰTÁRLAT ÉS MŰVÉSZEK

M. *Pesti Hírlap. 1885. november 17., 7. évf. 316. sz. (1.1.) Csevegés* alcímmel. A Pesti Hírlap tárcája rovatban l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A névjelzés nélkül megjelentetett Múcsarnokbeli történet kétségtelenül MK írása. A könnyed előadás stílusfordulatai, a körül-ményeskedés látszatát keltő bevezető (80 : 1—81 : 10), a Roskovics-mondások visszaadása (81 : 12—14) és maga a történet: a félreértés Zichy Jenő és Telepy Károly között, ironkat jellemzi (81 : 35—82 : 39). De a legfőbb bizonyíték MK szerzősége mellett a történet folytatása, a »*Pici piros alma*« c. karcolat, amelynek 84 : 6—7 sorában a következő megjegyzés olvasható a jelen írásról: »olyanforma íze volt, mintha a mi Scarronunk írta volna«. Ez az írás $x+y$ szignóval jelent meg, de a fennmaradt autográf kézirat bizonyítja MK szerzőségét, és ezzel az idézett mondat a jelen karcolat szerzőségét is egyértelműen eldöntötte, bizonyította.

MK e periódusban több ízben írt képzőművészeti vonatkozású cikkeket, eszmefuttatásokat. Az elmúlt év őszén az *Új mecénások* c. karcolata a »művészet-pártoló« újjazdagok szempontjait szúrta tollvégre (Krk 68. köt. 70—73. l.), a jelen *Műtárlat és művészek* című a főúri mecénás félreértett óhaját figurázza ki. A könnyed történet nem kíván bővebb fejtegetést.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

80 : 1 *Ecclaesia praecedūt!* — az egyház mindent megelőz

81 : 19—20 Roskovics mondása. — Az idézet valószínűleg arra akart utalni, hogy a pécsi püspök nem vette át a festő képét.

82 : 21 *Charmant* — kedves, bájos (francia)

„ 30 *Diab!e!* — az ördögbe is! (francia)

FURCSA HÁBORÚ

M. *Pesti Hírlap*. 1885. november 18., 7. évf. 317. sz. (2.1.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban.

Kötetben itt először.

A szövegről

A szerb—bolgár háború első napjaiban írott karcolat kétségtelenül MK írása. A jellegzetes stílusjegyeken kívül a magyar politikai reflexiók közvetítése (83 : 17—26), a bolgár álláspont anekdotikus bemutatása (83 : 26—31) és a karcolatot záró török magatartás ugyancsak párbeszéddel megelevenített bemutatása (84 : 16—24) egyértelműen MK eszközeire vall.

A szerb—bolgár háború korai értékelése

MK karcolatát három nappal a szerb hadüzenet után írta meg. Tulajdonképpen nem is annyira a háborút, mint inkább kitörésének mozgatóerőit próbálta olvasói számára megvilágítani. Azt sem avatott külpolitikai vagy katonai szakértőként, hanem inkább csak amolyan csevegő újságíróként.

A szerbek biztos győzelmével induló háború két hétig tartott és a támadó szerb hadsereget a bolgár csapatok megállították, kiűzték a bolgár területről, és több csatában szétverték a támadó egységeket. Az 1885. nov. 13—1885. nov. 28. között lezajlott háború közvetlen kiváltó oka az volt, hogy az év őszén a kelet-ruméliai lázadás kiűzte a török megszállókat, és kiharcolta a Bulgáriával való egyesülést. A nagyhatalmak az 1878 júliusában megkötött berlini szerződés megsértését látták ebben, tiltakoztak ellene, a szerződést aláíró Oroszország pedig retorzióként a bolgár fejedelmet, Battenberg Sándort összes orosz méltóságától és orosz tábornoki rangjától megfosztotta, a bolgár hadseregben szolgáló tisztjeit pedig hazarendelte. A török porta nem reagált a fejleményekre. Ezt a helyzetet felmérve Milán szerb király ingadozó trónját egy szerencsés háborúval remélte megszilárdítani: 1885. november 13-án hadüzenetet intézett Bulgáriához és megindította csapatait Szófia elfoglalására. A várt siker elma-

radt, nov. 16–19 között a szlivnicai sáncoknál a bolgárok megállították, majd menekülésre kényszerítették a szerb csapatokat. A visszavonuló szerb csapatok nyomán behatoltak szerb területre, és egy kisebb várost el is foglaltak. A monarchia diplomáciai közbelépésére Sándor fejedelem november 28-án fegyverszünetet kötött a megvert szerb uralkodóval. Ezt követően 1886 márciusában a bukaresti békét megkötötték. Ez a békekötés, bár visszaállította a két ország között a háború előtti határvonalakat, mégis elismerte a kelet-ruméliai terület Bulgáriához való csatolását. Ezzel a bolgár unió megvalósult, a bolgár nemzeti törekvéseket siker koronázta. (Ld. D. Koszev—Ho. Hrisztov—D. Angelov: Bulgária története. Gondolat, Bp. 1971. 130–133. l.)

E balkáni helyi háborúban — mint ezt MK szövege is érzékelteti — a magyar közvélemény a szerb királlyal rokonszenvezett, mivel az akkori politikai gondolkodás szerint a bolgár fejedelemiségben csak a cári Oroszország katonai és politikai szövetségeseit látták.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 83 : 15—16 *egy napon azt jelentette a táviró, hogy katonái átlépiék a bolgár határt* — A PH nov. 15-i »A hadüzenet« c. vezércikke a következőket írta: »Milán szerb király megüzente a háborút bolgár Sándornak, s a szerb hadsereg a kikoplant és meghurcolt ember bosszúságával özönlik Szófia és Viddin felé. Azon emberek és népek rokonszenve követi a szerb tábor, akik az örökös diplomáciai tanácskozásnál többre becsülik a tettet, s akik a szerződéses szentségére többet adnak, mint a perfidia pillanatnyi sikereire. A szerb táborban van ez idő szerint Magyarország rokonszenve.«
- „ 19 *Kucséber reszkirt.* — a vándor kereskedő, aki többnyire csecsebecséket, déligyümölcsöt, nyalánkságot árul vagy sorsol ki szerencsejátékkal. A sorsolásnál reszkíroz, azaz kockáztat.
- „ 21—22 *a magyar delegáció nyílt ülésben megéljenezte a reszkírozott lépést.* — E rokonszenv megnyilvánulásáról a PH 1885. november 17-i számában »A magyar delegáció és a szerb hadüzenet« c. cikkében a következőket írta: »A magyar delegáció szombati [nov. 14-i] üléséről a bécsi lapokban megjelent tudósításokban az állott, hogy a delegáció „élénk éljenzéssel” fogadta Szögyény osztályfőnök közlését a szerb hadüzenet megtörténtéről. Némely lap — különösen N. Fr. Presse — ehhez az éljenzéshez különféle okoskodást fűzött. Ennek következtében két nagykövet kérdést is intézett a külügyi hivatalhoz a dolgok mibenléte iránt.«
- „ 36—37 *s mos: szemközt állnak Szófia kapuival* — A bevezető fejtegetésben jeleztük a valódi helyzetet, MKnak ez a megjegyzése a biztos szerb győzelembe vetett hit megnyilvánulása volt.
- 84 : 6—24 *A fegyveres konfliktus és a török álláspont.* — Milán

szerb király is arra számított, hogy Bulgáriát megtámadva, török erőkkel találja szembe magát. Ez nem következett be, de a tények azt mutatták, hogy a szerb katonai körök lebecsülték a bolgár hadi potenciált és nemzeti érzést.

»PICI PIROS ALMA«

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 56—57 folio
M. *Pesti Hírlap*. 1885. november 19., 7. évf. 318. sz. (1.1.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Építők »a műtárlat és művészek« című, tegnapielőtt megjelent cikkhez* alcímmel. Névjelzés: $x+y$

Kötetben itt először.

A kéziratról

MK a kis történetet két, átlagosan 45 cm hosszú 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában tíz darabra vágták és I—X római számmal jelölték.

A K jellege arra utal, hogy írónk a szerkesztőségben írta közleményét. A javítások, változtatások csekély számát tekintve, könnyedén vetette papírra. A korrektúrát maga végezhetette, mert ez alkalommal további három helyen javított (86 : 3, 86 : 29, 86 : 35), és a kézíraton is megtalálható a szignó: $x+y$.

Keletkezése

A Telepy Károly és Zichy Jenő közötti, a *Műtárlat és művészek* c. karcolatban leírt félreértés további mozanatát is papírra vetette MK a jelen kis történetben. Valószínűleg maga és újságíró társai jót mulathattak a grófi pártfogáson, és az új fordulat csak újabb színtöltött vitt a történetbe.

Szövegváltozatok

Lap	Sor
85	: 6 — Ah a (K: <Hogyan> — Ah a)
„	8 Egyszóval dubiózus... Azért (K: Egyszóval <dubius> dubiozus <még>... Azért)
„	14 — Helyes (K: <...> — Helyes)
„	19 levelet Zichy Jenő (K: levelet <Zichynek> Zichy Jenő)
„	34—35 kikötéssel: viszont ő (K: kikötéssel: <hogyan> viszont ő)
„	39 műalkotásban. (K: műalkotás <latasa>ban.)
86	: 1 Most már (K: Most <végre> már)
„	3 már csakugyan el van (K: már csakugyan <el van adva> <i>hogyan ugyancsak</i> el van)
„	5 de nem... mégsem, Zichy (K: de nem... <oda majd> mégsem, Zichy)

- 86 : 9 — No, hogy (K: — Nos, hogy)
 „ 25 ezzel odafordult (K: ezzel <fenhangon> odafordult)
 „ 27 képhez, nem akarok (K: képhez <semmi esetre s> nem akarok)
 „ 29 mondva sarkon (K: mondvan sarkon)
 „ 30 kép megvétele (K: kép <történetenek második> megvetetele)
 „ 34 eladási esetét, mely kétségkívül nem (K: eladasi <történetet> esetet, mely <semmi esetre> ketsegekivul nem)
 „ 35 elmaradni, és helyet ad (K: elmaradni, *hanem csak* helyet ad)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 85 : 11 *dubiózus* — kétséges, bizonytalan
 „ 19—20 *Matlekovits-almával* — Ld. a *Hogy fogj Matlekovits?* c. cikk 57 : 3—4 sorát, melyből kitűnik, hogy az államtitkárró neveztek el egy kiállított és díjat nyert almát.
 86 : 1—2 *post tot discrimina rerum* — annyi viszontagság után, annyi veszélyen átjutva.

ELŐSZÓ

M. I. *Pesti Hírlap. 1885. december 6., 7. évf. 335. sz. (4—5.1.)* Az Irodalom rovatban (»Mikszáth német és dán ruhában« c. cikk szövegében).

II. *Koloman von Mikszáth: Zwischen einst und jetzt. Erzählungen aus der jüngsten Vergangenheit. Nach dem ungarischen von Robert Tábori. Leipzig und Budapest, Verlag von Singer und Wolfner, 1886. V—VI. p. (németül)*

A PH jelzett cikke a következő bevezető kíséretében adja közre Mikszáth Kálmánnak a fordítóhoz intézett sorait:

»Valahányszor kitűnő munkatársunk: Mikszáth Kálmán művei közül egyik vagy másik idegen nyelven megjelenik (pedig a Mikszáth-fordítások csaknem úgy szaporodnak, mint a Mikszáth-utánzások), mindig aggódva vesszük kezünkbe az idegen könyvet. Attól félünk, sikerült-e a fordítónak az eredeti minden szépségét és jellemző vonásait más nemzet fiai előtt is érthetővé tenni.

Az ő alakjai, az ő írmodora, meseszövése és ötletei annyira a magyar nemzet lelkéből valók, hogy a leggondosabb fordítástól sem merünk *mindent* várni. S előttünk nemcsak az dönt, hogy Mikszáth könyvét a németek, franciák, olaszok, dánok, csehek és bolgárok mint egyszerű szépirodalmi munkát olvassák, hanem nagy önzésünkben (s ez bizonyosan megbocsátható önzés) azt is kívánjuk, hogy meg is értsék, úgy értsék meg, mint azt mi értjük s megtanulják belőle a mi életünk szeretetreméltóságait.

Most ismét két idegen Mikszáth fordítás fekszik előttünk. Az egyik németül, a másik meg éppen dánusul van.

A német fordítás „Zwischen einst und jetzt” cím alatt Singer és Wolfner kiadásában, Lipcsében és Budapesten jelent meg. A csinos kiállítású könyvben Mikszáthnak olvasóink előtt jó részben ismeretes, következő apróbb beszélei vannak összegyűjtve: *A dzsentrifészek*, *Frivol akta*, *A paraszt meg a kasza*, *A fekete asszony*, *A pirbolyi országot*, *A rossz matéria*, *Intra dominium*, *Lapaj*, *a híres dudás*. — Ezen kívül a fordító ügyes keze Mikszáth többi művei közül néhány eredeti vonást válogatott ki, s azt egy külön fejezet alá foglalta. Pótléklul ceatolja a „generális” című vázlatot Tisza Kálmán miniszterelnökről, s végül egy rövid életrajzi vázlatot ad magáról az íróról.

A gyűjteményt derék munkatársunk: *Tábori Róbert* fordította, aki sokkal közelebb áll hozzánk, hogysesm dicséernünk szabadna; viszont sokkal közvetlenebbül ismeri az író gondolkozasmódját s egyben művei szellemét, hogysesm fordításához elegendő lenne a banális „sikertült” jelző. A német közönség bizonynal kedvesen veszi a szép könyvet, mely a következő két előszóval van bevezetve.

Itt közlik Mikszáth levélformában írott előszavát, majd Tábori Róbert bevezetője következik szintén magyarul. Ennek szövege a következő:

»Az én tisztelt útítársam kényelembe helyezi magát. Elfoglalja a kupé sarkát, meleg bundájába burkolózzik, s a felelősséget rám hárítja mindama balesetért, mely Németországba való közös utazásunkon érhet.

Értem az én helyzetemnek veszélyes voltát, de nem habozok egy pillanatra sem a teljes felelősséget magamra vállalni. Emellett még megjegyzem a következőket. Ha a fogadtatás, melyre megérkezésünk-kor találunk, barátságos lesz, a dicsőség egyedül útítársamat illeti; ellenkező esetben csak én, a fordító, leszek a hibás.

A „fényes útiruha”, mit útítársam emleget, korántsem oly szép, mint az az öltöny, melyet otthon visel. Lehetetlen is kívánni a fordítótól, hogy az eredetinek szépségeit mind visszaadja. S ami az idegen országba való utazást illeti, Mikszáth Kálmán neve nem is oly idegen már Ausztriában és Németországban. Sok német lap és folyóirat közölte már szellemes csevegéseit és bájos elbeszéléseit. Ebben csak az angol, francia, olasz, dán, svéd és szláv szemlék példáját követik, melyekben útítársamnak jó neve van.

Végre még megjegyzem, hogy az a bátorság, mellyel magamra vállalom a felelősséget minden bajért, mely a közös utazás alkalmával érhet minket, erős alapon nyugszik. Úti málhánkat egy jó hírnévnek örvendő biztosító társulatnál nagy összeg erejéig biztosítottam. E társulat neve: „A német közönség jó ízlése”.

Tábori Róbert»

A viszonylag ritka kötet tartalma a következő:

Der Verfasser an den Übersetzer [A szerző a fordítóhoz]	V—VI
Der Übersetzer an das Publikum [A fordító a közönséghez]	VII—VIII
Das Heiratsnest [A dzsentrifészek]	1—23
Das frivole Actenstück [A frivol akta]	24—41

Der Bauer und die Sense [A kaszát vásárló paraszt]	43—55
Die Schwarze Frau [A fekete asszony]	56—69
Die Pribolyer Landstrasse [A pribolyi országút]	70—84
Aus schlechtem Stoffe [A rossz matéria.]	85—109
Intra dominium	111—120
Lapaj, der berühmte Dudelsackpfeifer [Lapaj, a híres dudás]	121—172
Originale	173—189
Der »General« [A »generális«]	191—202
Koloman von Mikszáth (Biographische Skizze)	203—214

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ ÚJ FŐRENDIHÁZ ELSŐ ÜLÉSE

M. *Pesti Hírlap. 1885. szeptember 27., 7. évf. 265. sz. (1–2.1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A jelen karcolat kétségtelenül MK írása. A jellegzetes stílusfordulaton kívül, az írás kompozíciója, a kinevezett főrendek felé forduló figyelem ironikus felhangú bemutatása az ő szemléletére jellemző. A 92 : 22—24 sorban Geduly szuperintendensről a következőket írta: »Egyszerre „tipp-topp”, begurul egy eredeti alak fekete új Luther rokkban, két lelógó fehér vászonnyelv a nyakán. Éppen úgy néz ki, mint egy orvosságos üveg.« Egy félév múlva, az 1886. április 2-i *Szent tárcá* című karcolatában erről így nyilatkozott MK: »Egyetlenegyszer csináltam egy rossz viccet a jó öreg Geduly szuperintendensre, hogy úgy nézett ki nyakán a fityegő gallérijával, mint egy orvosságos üveg. Akkor is felzúdultak ellenem a lutheránus képviselők, s odajöttek a folyosóra veszekedni . . .« (Megjelenik az előkészületben lévő Krk 72. kötetében.)

Bibliográfiájában Rubinyi Mózes is MK írásának tekintette, mivel az 1885. év »Politikai karcolatok« c. felsorolásában dátumát és témáját közölte (i. h. 121. 1.).

Keletkezése

A tekintetes mágnások c. karcolathoz fűzött jegyzeteinkben szólunk arról, hogy a főrendiház reformjának eredményeként 1885 nyarán a király harminc közéleti férfit főrendiházi taggá nevezett ki. Az említett írásában MK észrevételeket fűzött a kinevezett személyek nevéhez, de egyben be is mutatta őket. A közéletben szinte ismeretlen politikus rovására pedig *Ki az a Mixich Kálmán?* címmel (1885. júl. 7.) szellemes tréfát követett el.

A jelen karcolat inkább alkalom arra, hogy az új és többségükben polgári elemekkel kiegészült főrendiház alakuló ülése kapcsán újból visszatérjen a kinevezett főrendek személyére, és parlamenti karcolatai stílusában ironikus képet fessen az arra alkalmas helyzetről.

Az első ülés igen rövid és teljesen formális volt. Ezért elegendőnek tartjuk, hogy a PH tudósítása alapján röviden összegezzük mozzanatait. Az ülést *Sennyei Pál* nyitotta meg, *Zichy Ferenc* gr. lett a korelnök, neki nyújtotta át *Szapáry Gyula* gr. a királyi leiratot, amelyben az uralkodó *Sennyei Pál* bárót nevezte ki a főrendiház elnökévé, *Vay Miklós* báró és *Szlávy József* koronaőrök alelnökök lettek. *Sennyei Pál* rövid beszéddel megnyitotta az ülésszakot, *Haynald Lajos*

üdvözölte a főrendiházat és új, kinevezett tagjait, a király által kinevezett elnököt. Ezzel végetért az első ülés. (PH, 1885. szept. 27. 11. 1.)

Az egyes utalásokat ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 93 : 12 *rozum* — ész, gondolkozás (szlovákul)
„ 28—29 (*hiszen olyan régen volt már az a reformáció, hogy nem érdemes miatta haragudni*) — MK ironikus megjegyzése a református Schuster és az evangélikus Geduly találkozására és kézfogására vonatkozik.
„ 34 *»nás cslovek«* — szlovákul: mi emberünk, itt ez a szintén evangélikus voltára vonatkozik, mert különben szász nemzetiségű volt.
94 : 16 *szincerizál* — bizalmasan beszélget
„ 17—18 *csak Mixich Kálmánt keresi hiába a szem. Hátha mégis igaz, hogy nem egzisztál?* — MK tréfás visszautalása saját *Ki az a Mixich Kálmán?* c. cikkére (ld. e kötet 10—12. lapján).

A T. HÁZBÓL

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 14 folio

M. *Pesti Hírlap. 1885. szeptember 30., 7. évf. 269. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg 2 kéziratlapból állott, amelyek 37 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a nyomdában szétszabdálták és az így keletkezett kézíratszeleteket kék ceruzával I—VI római számmal jelölték.

A K papírja arra mutat, hogy az ülést követő délután MK a szerkesztőségben írta a karcolatot. Javításai viszonylag csekély számúak, mindössze két alkalommal változtatott a nyomdai korrektúra során, ami egyben arra is mutat, hogy a korrektúrát maga végezte. (96 : 12, 96 : 17—18).

A K-on eszközölt változtatásokat és szövegjavításokat ld. alább.

A parlamenti ülés

A képviselőház őszi ülészaka az 1885. szeptember 26-án tartott ötven perces üléssel vette kezdetét. Felolvasták a királyi leiratot a képviselőház munkájának megkezdéséről, majd az elnök ismertette

a nyár folyamán történt fontosabb eseményeket, a jegyző pedig a képviselőházhoz érkezett kérvényeket. Az ülés végén *Irányi Dániel* interpellációt intézett a miniszterelnökhöz a magyar király és az orosz cár találkozásával kapcsolatban, illetőleg a bulgáriai területi változásokról. *Helly Ignác* is külpolitikai jellegű kérdésben interpellált a miniszterelnökhöz, a Balkán és Törökország viszonyával kapcsolatban tett fel kérdéseket. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 3—9. l.) MK erről az ülésről még nem írt beszámolót, tréfás indoklását ld. 95 : 1—3 sorokban.

A képviselőház szept. 29-i ülésén a Ház alelnökeit és hét jegyzőt választották meg. Szontagh Pál lett az első alelnök, Gr. Bánffy Béla a másodalelnök. Jegyzőknek Rakovszky Istvánt, Szathmáry Györgyöt, Popovits Istvánt, Zsilinszky Mihályt, Tibád Antalt, Ábrányi Kornélt és Törs Kálmánt, a háznagyi tisztre újból visontai Kovách Lászlót választották meg. A képviselők osztályba sorolására és a bizottságok megválasztására a következő ülésen került sor.

*

MK a jelen rövid ülésről írott rövid karcolatában a tisztségviselők újraválasztásával kapcsolatban utalt arra, hogy a habarékok és függetlenségek miatt jelöltek új személyt a jegyzői posztra (95 : 15—17, 96 : 12—18). Rejtett gúnnyal ír arról, hogy a minden parlamenti ülésen résztvevő Madarász József nem jelent meg a képviselőházban és ez még a miniszterelnök figyelmét is felkeltette (95 : 18—96 : 2), végül az ülés egyetlen eseményeként jegyezte le az ülésterembe tévedt diák padok közötti sétáját (93 : 3—11). A karcolat berekesztő részében kissé ironikusan szól azokról a függetlenségi párti képviselőkről, akik elégedettek voltak sikerükkel, azzal, hogy Hoitsy Pált kibuktatták a jegyzői székéből.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 95 : 19 rajta (K: rajt)
 ,, 26—27 tudakozódik a hatalom. (K: tudakozodik <valaki> a hatalom.)
 96 : 1—2 ott az ülésen. (K: ott <az ülésteremben kezdet> az ülésen.)
 ,, 5 aki nyilván (K: aki <.....> nyilván)
 ,, 5—6 labirintusán eltévedt (K: labirintusán <keresztül> eltévedt)
 ,, 6 fölfelé (K: fölfel<..> le)
 ,, 7 ahol nyugodtan (K: ahol <.....> nyugodtan)
 ,, 9—10 kivezette a teremből (K: kivezette a <folyosóra> teremből)
 ,, 10—11 útközben, hogy: »Bizonyos helyekre (K: utközben hogy: <ez meg nagyon korai élvezet az ő számára>) »Bizonyos helyekre)
 ,, 12 gondolkozott (K: gondolkozhatott)

- „ 14 rád, nekem (K: rad, <neked> nekem)
 „ 17–18 szívükről a Hoitsy leverésével. (K: szívökről <...> a Hoitsy jegyzoségevel)
 „ 19–20 sor között olvashatatlan törölt szavak találhatók.
 „ 20 nincs Pesten (K: nincs <otthon> Pesten)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 95 : 15–16 *A függetlenségi párt Hoitsy Pálnak hágott nyakára a »gyomai pontok«* miatt — Hoitsy Pál 1881-től Gyoma függetlenségi párti képviselője volt. Az utalás valószínűleg, egy a választói előtt kifejtett, a párt belső problémáira vonatkozó javaslatra vonatkozik.
 „ 28 *(Nagyon rosszul állhat a ruméiai kérdés)* — A parlament előző napi ülésén intézett interpellációt Irányi Dániel a miniszterelnökhöz az 1885. szept. 19-én Filippopolban kikiáltott Kelet-Rumélia és Bulgária egyesülésével kapcsolatban. Annak az aggályának adott hangot, hogy ez a lépés megbonthatja a Balkánon kialakult egyensúlyt.
 96 : 9 *Nagy István volt jegyző* — Nagy Istvánt pártja, a habarék párt az aznap tartott jegyzőválasztáson nem jelölte, ennek ellenére 30 szavazatot kapott. (Ld. KNapló, i. h. 10. l.)
 „ 16 *kubáikat* — kubai szivarjaikat
 „ 17–18 *egy kő esett volna le a szívükről a Hoitsy leverésével* — A függetlenségi párt Hoitsy Pál helyett Törs Kálmánt jelölte a jegyzői posztra, de a szavazásnál Hoitsy 8 szavazatot kapott. Ez a rokonszenv megnyilvánulása volt. Ezt a gesztust érzékeltette MK is.

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 17–20 folio
M. *Pesti Hírlap. 1885. október 11., 7. évf. 279. sz. (9.1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg négy kéziratlapból állott, amelyek átlagban 39 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a gyorsabb szedés miatt a nyomdában szétszabdalták, és az így keletkezett kézíratszeleteket kék ceruzával I–XVIII római számmal jelölték. Meg kell jegyeznünk, hogy négy papírszelet nem kapott számot, míg kettőt ismételtelen azonos római számmal jelöltek. Az utóbbiakat arab számmal is megkülönböztették egymástól.

A K jellegzetes szerkesztőségi papírja egyértelműen arra utal, hogy a karcolat a szerkesztőségben a délutáni, kora esti órákban készült. A K-on eszközölt viszonylag nagyszámú törlés, módosítás vagy átírás érzékelteti, hogy MK gondosan kereste a legmegfelelőbb stílári eszközöt gondolatai kifejezésére. A nyomdai korrektúráit is maga végezte, és ekkor tizenegy alkalommal változtatott a kiszedett szövegen, hatszor enyhén stilizált (98 : 12—13, 98 : 18, 99 : 6—7 : 99 : 36 100 : 28, 101 : 7—8), öt helyen javított a pontosabb, találóbba kifejezés vagy fordulat érdekében javított az első megfogalmazásán: így a 97 : 3—5 sorban tömörítette, egyértelműbbé tette utalását; a 98 : 5—6 sorral kifejezőbbé tette a kéziratban megírtat; a 99 : 21 sorban négy szó beiktatásával csattanóbbá tette a helyzetet; a 100 : 28—30 sorokban a Gyulai Pál rovására elkövetett évődő megjegyzését a korrektúrában tett változtatással még erőteljesebbre formálta; végül a 101 : 21—23 sorokban a kézirat tömörebb, lakonikusabb megfogalmazását fellazította, és ezzel élénkebbé tette a kritikai élet az amúgy is gúnyosnak szánt fejtegetésnek.

A K-on eszközölt javításokat és változtatásokat ld. alább.

A parlamenti ülés

MK a szept. 29-i ülést követő öt tárgyalási napról nem készített beszámolót.

Az okt. 1-i ülésen újra osztályokba sorolták a képviselőket, majd *Csanády Sándor*, *Szalay Imre*, *Enyedi Lukács*, *Szilágyi Dezső*, *Istóczy Győző* különböző témákban interpellációt intéztek a szakminiszterekhez. *Enyedi Lukács* feltett kérdésére *Tisza Kálmán* azonnal válaszolt. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 11—22. l.)

Az okt. 3-i ülésen ismertették az újraavasztott bizottságok személyi összetételét, majd *Tisza Kálmán* válaszolt a Balkánnal kapcsolatos külpolitikai jellegű interpellációkra. *Irányi Dániel* és *Helffy Ignác* észrevételeket tett a miniszterelnök válaszára, de *Szilágyi Dezső* nem tartotta kielégítőnek az okfejtést. (I. h. 23—35. l.)

Az okt. 5-i ülésen, amely mindössze negyven percig tartott, a még hátramaradt bizottságok tagjait újraavasztották, majd *Tisza Kálmán* javaslatot tett a következő ülések napirendjére. (I. h. 36—37. l.)

A képviselőház okt. 7-i ülésén megválasztották a bécsi delegációs tárgyalások tagjait, majd a Franciaországgal kötött hajózási egyezmény becikkelyezéséről tárgyaltak. Az ülés végén *Olay Szilárd* interpellációt intézett *Tisza Kálmán*hoz az 1885 júliusában a drezdai tornász ünnepélyen történt, nemzeti érzelmeket sértő botrányral kapcsolatban. (I. h. 38—42. l.)

Az okt. 8-i ülésen ismertették a delegációba megválasztott képviselők névsorát, majd egy katonai-igazgatási törvényjavaslatot tárgyaltak. (I. h. 43—47. l.)

A képviselőház okt. 10-i ülésén — erről ad számot a jelen karcolat — harmadszori olvasásban is elfogadták az előző nap tárgyalt katonai-igazgatási törvényjavaslatot. A továbbiakban interpellációkat

terjesztettek elő. *Olay Szilárd* az egyenes adók ügyében intézett interpellációt a pénzügyminiszterhez. *Thassy Géza* a Szerb Királyságnak nyújtott kölcsönnel kapcsolatban kért felvilágosítást. Második interpellációját a földművelésügyi miniszterhez intézte a magyar mezőgazdasági termékek védelmének biztosítását kérve. A két interpelláció elhangzása után *Gyulai Pál*, a főrendiház új jegyzője adta át a felsőház üzenetét. *Komlóssy Ferenc* hosszasan előadott, több közbekiáltással megszakított interpellációjában kérte Szt. István napjának nemzeti ünneppé való nyilvánítását. A következő ülés időpontjának kitézését *Csanády Sándor* alkalmatlannak tartotta, *Tisza Kálmán* kifejtette az okokat, amelyek indokolták az elnök által bejelentett időpontot. (I. h. 47–51. l.)

*

A jelentéktelen napirendi pontokat tárgyaló és formális interpellációkat meghallgató, valóban unalmas másfél órás tárgyalási napról MK színes, fordulatos karcolatot írt. Az ok: a walesi herceg bejelentett látogatása. A hír felvillanyozta a képviselőket, a karzat érdekes vendégére mindenki kíváncsi lett, mindenki úgy érezte, hogy pezsgő életet kell a Háznak mutatnia. Ennek a hangulatnak bemutatására fordítja MK a figyelmét; a vendégvárás feszültségét érzékeltetendő írja le a háznagy készülődését, a főrendiházi üzenetet hozó Gyulai Pál fogadtatását, az interpelláló képviselők magatartását, és végül azt a fordulatot, hogy az utolsó interpelláció elhangzása után lépett be a várt vendég. MK szatirikus vénájára vall, hogy a Pécsey Tamás, Csanády Sándor és Tisza Kálmán fejtegetéseiből kibontakozó ügyrendi vitát úgy mutatja be, mintha csupán azért »robbantották» volna ki, hogy megmentsek a parlament tekintélyét, nehogy olyan látszatot teremtsenek, hogy megfutamodott a Ház az angol trónörökös megjelenése után.

Ez a karcolat egyik jellegzetes példája annak, hogyha MK meg tudott ragadni egy megfelelő sajátos helyzetet, akkor arra is képes volt, hogy a leglaposabb, semmitmondó ülést is érdekesnek, tudatosnak, végiggondoltnak mutassa be.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 96 : 2 gyújtani a lángokat (K: gyujtani a <gáz> lángokat)
 „ 7 bizony (K: bizony<os>)
 „ 9 Választottak tehát kevés (K: <Kepviselők> Valasztottak tehát keves)
 „ 11 Élénk zsi bongás (K: Elenk <zsi bongással> zsi bongas)
 97 : 1 mutogatták egymásnak (K: mutogattak <ide oda a kezeikkel> egymasnak)
 „ 3 ülések közé (K: ülések <közzé tartozott ez> közzé)
 „ 3–5 amelyekről nem szoktam írni karcolatot. Legyen (K: a melyekről en azt szoktam megjegyezni: sholnap nem írok karcolatot). Legyen)

- 97 : 6 folyosón; s átadta (K: folyosón <.....> s átadta)
 ,, 10 semmi. Bismarck bizonyosan szundikal odahaza (K: semmi
 <A folyoson surú pára ult is eltakarta a hazak fedeleit>
 Bismarck bizonyosan szundikal <keveset> odahaza)
 ,, 11—12 csend van. A (K:(csend van <.....>) A)
 ,, 12 drótfonal, mely a világot összekötözi, olyan (K: drot fonal-
 <ak>, mely<ek> a világot osszekötözi<k olyanok> olyan)
 ,, 13 holt ideg. A folyosó (K: holt ideg. <Ebben a rettenetes> A
 folyosó)
 ,, 14 sűrű ködpára (K: sűrű <pá> köd-pára)
 ,, 14 házfedeleket. Az elméket (K: hazfedeleket. <A gondolatokat
 is olom> Az elméket)
 ,, 15 lenyomja a borús idő (K: lenyomja a <mogorva idő> borus
 idő)
 ,, 15 rügyet (K: rügyöt)
 ,, 16 fa mogorva (K: fa <<csak <.....> ha verős
 napfény>> mogorva)
 ,, 16 nem szór sziporkát. (K: nem <ereszt> szor sziporkat. <A
 gondolat>)
 ,, 19 fej élénken (K: fej <hirtelen arra fordult a Festetics> élén-
 ken)
 ,, 19—20 kicsánosian látszik kérdezni: (K: kíváncsian <fürkész>
 látszik kérdezni: <Mi lesz itt megint?>)
 ,, 21 Tasziló itt? Ez a kaszinó! (K: Tasziló itt? <<Mi lesz ebből
 megint? Beksics <.....> keresi Horváth Boldizsárt
 <.....> megkomponálja már holnapi cikkének első
 sorát: A demokracia>> Ez a kaszinó!>)
 ,, 23 hír, hogy nem »kormányozni« akar (K: hír, hogy <most az
 egyszer> nem »kormányozni« <ereszkedett le Festetics a
 Házba, hanem csak üzenetet hozott> akar)
 ,, 27 karzatra. Csináljanak (K: karzatra. <Beáll ő is Haluska
 Janos> Csináljanak)
 ,, 29 rohan beöltözni (K: rohan be <.....> öltözni)
 ,, 31 folyik csurommal (K: folyik <.....> csurommal)
 ,, 31 megkefélük a háznagyit (K: megkefélük <az ősi> a háznagyit)
 ,, 33 elnökhöz, mártsd (K: elnökhöz <dugd> martsd)
 ,, 34 amott a fakóbb (K: amott a <szegény sapka> fakóbb)
 98 : 3 azt mondja: miért (K: azt mondja <ha már a publikum nem
 fizeti az adót kellő időben> miért)
 ,, 5—6 (Kár pedig ezt feszegetni; hiszen mi sem fizetjük kellő idő-
 ben.) (K: (Kar, hogy nincs itt még a karzaton a walesi herceg,
 hadd látná milyen a magyar ellenzék. Amiatt dörmög, hogy az
 adókat a nép nem fizetheti olyan korán ahogy akarná.) <.....>)
 ,, 11 hajsza és szónoklati (K: hajsza es <ker> szónoklati)
 ,, 12 folyosón. (K: folyosón. <Az öreg>)
 ,, 12—13 bátorúgatták az ellenzékiet (K: bizgatták az ellen-
 zékiet)
 ,, 16 fogta. Maga (K: fogta <Ö mag> maga)

- Lap Sor
- 98 : 18 legyetek olyan (K: legyetek *no* olyan)
- „ 21 sor előtt (K: <Én szívesen beszélek>)
- „ 23–24 sor között (K: <– Nos akkor helyes. Akkor hat beszélék. Tekintettel arra>)
- „ 26 választói hallanak (K: választói <vannak itt.> hallanak)
- „ 35–36 hogy bámulja-e (K: hogy <halla hallga> bamulja-e)
- 99 : 3–4 valamit a gazdasági (K: valamit a <jelenlegi> gazdasági)
- „ 5 erről, derült (K: erről <derülten előcsa> derült)
- „ 6–7 ácsorgott visontai Kovács; hallgatta (K: ácsorgott Visontai; hallgatta)
- „ 12 egy nagy (K: egy <kardot> nagy)
- „ 12 sastollas kalpagot. (K: sastollas <magyar kucsmat> kalpagot.)
- „ 14–15 sorok között K: <Ő méltósága>
- „ 21 fővegedet. *Ez már roppant gyarló.* Segítsetek (K: fővegedet. Segítsetek)
- „ 25 tudósnak. De már (K: tudósnak. <Hanem> De már)
- „ 26 hívassuk ki (K: hívassuk <ide> ki)
- „ 28 vagyunk, s azon (K: vagyunk, s *felek* s azon)
- „ 32 háznagyságot, de hát (K: háznagyságot, de <most az> hat)
- „ 35 okoskodni, miképp lehetne (K: okoskodni <hogy> miképp lehetne)
- „ 36 szerepeket, hogy két attila *elég legyen.* Hátha (K: szerepeket, hogy <egyszerre csak> két attila <.....> *megtegye.* Hátha)
- „ 37 elől jelenteni (K: elől <asztán> jelenteni)
- „ 37 Aztán hirtelen (K: Aztán <kiugrana> hirtelen)
- 100 : 1 rá, hogy még (K: rá, hogy <hajdan> még)
- „ 5–6 sor között K: <Egy én mint néz, nem tudom>
- „ 12 nyakát. Az íróképviselők. (K: nyakát. <Ilyenkor látszik meg, hogy Gyulay Pált mint> Az író képviselők)
- „ 16 legtöbben pedig (K: legtöbben <gratuláltak> pedig)
- „ 25 volt ott. (K: volt <sehol> ott)
- „ : 26–27 magában, az okosabb enged, s nem mondott harmadikat. (K: magában <hogy> az okosabb enged, s <abba hagyta> nem mondott harmadikat, <<hiszen Gyulay Pál <.....> adta át az üzenetet>>))
- „ 28 Pál az üzenettel. A nagy (K: Pál <s el> *Eloadta az üzenetet.* A nagy)
- „ 28–30 nagy stilszta *hú maradt magához, meg nem állhatta, hogy meg ne korrigálja az eddigi formát* (K: nagy *stylista meglatszott rajta, mert nemileg <megvaltoztatta> mekkorrigálta az eddigi formát*)
- „ 38 nem akart (K: nem <.....> akart)
- 101 : 3 bámulva. Ha (K: bámulva <.....> Ha)
- „ 4 volna; az (K: volna <tudna> az)
- „ 6 ült pokoli (K: ült <a padban> pokoli)
- „ 6–7 összecukorítva: »beszélhetnék (K: összecukorítva <mintha mondana: »Én> beszélhetnék)

- Lap Sor
- 101 : 7– 8 akarnék — *gondolta magában* —, de nem (K: akarneek — *ez volt a homlokára felírva* —, de nem)
- „ 10 egyszerre megjelent (K: egyszerre <feltunt> megjelent)
- „ 14 most mit csinálnak? Rögton (K: most <mit mondjon> mit csinálnak? <Elájulni most kellemetlen lenne a hercegre nézve most> Rögton)
- „ 15–16 sor között K: <Es meg az lett volna ha jó ha fölmen>
- „ 16 remélni, *legfeljebb* valami (K: *remedium csak valami*)
- „ 17 vitát, s az elnök *pislantott* Csanády (K: *vitát idezni fel* — s az elnök *egyét pislatva* Csanády)
- „ 20 ragadt. (K: ragadt <<neki először> <.....> <a legközelebbi ülés>>)
- „ 21–23 az ülés. *Ezzel újra meg volt indítva a kerék, úgyhogy Tisza is beszélhetett a tárgyhoz, s a walesi hercegnek alkalma nyílt hosszabb* (K: az ülés. *Csanady utan meg Tisza szólt. S így a walesi hercegnek alkalma volt meg hosszabb*)
- „ 24 ült, ki élénken (K: ült <<magyarázva> <....> <dolgokat>> ki élénken)
- „ 26–27 Semmi kétség, hogy a majdani angol király most már *habarékpárti* lesz. (K: <Nagy ügy ez, uraim hogy> *Nagy fontos-sagu eset ez uraim. Mert semmi kétség, hogy <az egykori> a majdani angol király most már habarékpárti lesz.*)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 97 : 7 *szincerizálás* — barátkozás, bizalmas beszélgetés
- „ 36–37 *gyorsan kél és növekszik, mint az ördöngös Hatvani professzor dinnyéje*. — MK több írásában felhasználja a Hatvani István debreceni professzor személyéhez fűződő mondanakör egy-egy elemét. *A magyar ördög* c. elbeszélése a mondanakör teljes feldolgozása (Krk 35. köt. 190–204.). A növekvő dinnye eddigi írásaiban nem szerepelt, de a jelzett feldolgozásban MK írt a csadálatos szobáról, amely úgy növekedett, ahogy emelkedett a vendégek száma (i. h. 198. l.). Lehet, hogy ez a mozzanat alakult át itt emlékezetében a növekvő dinnyévé.
- 98 : 3–4 *miért nem írja elő a pénzügyminiszter az adókat kellő időben?* — Ez a fordulat nem a szatirikus karcolatíró ötlete, hanem az interpelláló Olay kérdése. (Ld. KNapló, i. h. 48. l.)
- „ 32–33 *garanciát vállalni a bécsi közös minisztertanácsban a szerb királyságért* — Thassy Géza interpellációs kérdése a következőképp hangzott: »Bátorkodom kérdeni az igen t. kormányelnök s pénzügyminiszter urakat, igaz-e, hogy a szerb királyságért vállalt kölcsön garanciájához a magyar állam nevében a bécsi közöminiszter értekezleten ők is hozzájárultak...« (KNapló, i. h. 48. l.)

- 98 : 38—99 : 4 Thassy interpellációja a búzaárakról. — MK pontosan, nem szatirikus túlzással adta vissza a felszólalás lényegét. (Ld. KNApló, i. h. 48—49. l.)
- 99 : 29—30 »Tisztelt Ház! Azt üzeni a főrendi ház, hogy Jókai rossz regényeket ír!« — MK ebben az írói eszközökkel megkomponált helyzetben is érzékelteti Gyulai Pál elmarasztaló véleményét Jókai alkotásairól.
- 100 : 11 *Zajos éljenzéssel fogadták.* [Gyulait] — KNApló nem örökítette meg a belépéskor felhangzó éljenzést, de a Gyulai Pál által előadott főrendházi üzenet szövege után »(Élénk éljenzés)« megjegyzés található, ami nem az előadott szövegnek, hanem Gyulai személyének szólhatott. (Ld. KNApló, i. h. 49. l.)
- „ 14 *aperçu* — észrevétel, megjegyzés
- „ 31—32 Gyulai üdvözlő szavai. — A KNAplóval egyezően rögzítette MK az üzenetet átadó Gyulai Pál első mondatát. (KNApló, i. h. 49. l.)
- 101 : 26—27 *Semmi kétség, hogy a majdani angol király most már habarékpárti lesz.* — MK az Apponyival ironizáló fordulattal azt akarta érzékeltetni, hogy Apponyi oly meggyőződen, oly hatásosan képviseli az Egyesült Ellenzéki Álláspontot, hogy a walesi herceg az ő nézőpontjából ismeri meg a magyar politikai helyzetet. Hasonlóan aposztrófálja MK Apponyi Albert magatartását Juliette Adam magyarországi útjával kapcsolatban is (ld. *Szép asszony könyve* Krk 69. köt. 35—36. l.).

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattár Fol. Hung. 2169/1 30—31 folio
- M.** *Pesti Hírlap. 1885. október 16., 7. évf. 284. sz. (9.1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott, amelyek 47 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában szétszabdalták, és az így keletkezett kézíratszeleteket ceruzával I—VIII római számmal jelölték.

A K jellegzetes szerkesztőségi papírja egyértelműen arra utal, hogy MK a parlamenti ülés után a délutáni vagy kora esti órákban a szerkesztőségben írta meg karcolatát. A K-on található közepes mennyiségű javítás és törlés érzékelteti, hogy MK lendületesen írta karcolatát. A nyomdai korrektúrát maga végezte, és ez alkalommal is inkább csak kisebb stílusos finomításokat eszközölt szövegén, mindössze hat helyen változtatott a kézirathoz viszonyítva (101 : 7, 102 : 10—11, 102 : 18, 102 : 22, 102 : 29—30, 103 : 3). Viszont a sze-

dés javítása során elkerülhette figyelmét, hogy a kézirat nehezebb olvasása miatt a szedő az általa leírt »bágyadtan« szót »betegent« szónak olvasta. E szövegromlást a 102 : 38—39 sorban javítottuk.

A K-on eszközölt változtatásokat és javításokat ld. alább.

A parlamenti ülés

A képviselőház okt. 16-i ülésén *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter három tömör mondat kíséretében benyújtotta az 1886. évi költségvetést. *Szilágyi Dezső* kifogásolta, hogy ez alkalommal a pénzügyminiszter nem tartotta meg a szükséges expozét, amely jellemezte volna az ország gazdasági helyzetét. *Szapáry Gyula* gr. avval indokolta eljárását, hogy objektív okok miatt a következő évi költségvetést korábban nem tudta benyújtani, és a képviselők a delegációs tárgyalások miatt hamarosan eltávoznak a fővárosból, így még formális vita sem alakulhatott volna ki. *Madarász József* az ellenzék nevében helytelenítette a pénzügyminiszter eljárását, és magyarázatát nem fogadta el. *Tisza Kálmán* megismételte a pénzügyminiszter indokait, de hozzáfűzte, hogy a tárgyalás alkalmával szükségesnek itéli az expozé megtartását. *Herman Ottó* is helytelenítette, hogy a kormány nem tartott expozét. Ezt követően *Tisza Kálmán* belügyminiszter, *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter, *Széchenyi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Fejérváry Géza* br. honvédelmi miniszter egy-egy mondatral benyújtotta az 1884. évi költségvetés-tüllépést. *Madarász József* nem értett egyet a miniszterek által javasolt megoldási móddal. *Tisza Kálmán* a Ház 1885. áprilisi határozatával indokolta maga és miniszter társai eljárását. *Madarász József* fenntartotta magának a jogot, hogy a novemberben, az ülésszak munkájának újra folytatásakor visszatérjen a kérdésre. *Péchy Tamás* közölte, hogy a miniszterek által bejelentett módon, a zárszámadási bizottsághoz továbbítják a költségvetési tüllépéseket. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 52—56. l.)

*

MK a mindössze ötvenöt perces ülés két fontosabb mozzanatát írta le: a következő évi költségvetés expozé nélküli betérjesztését, ill. *Szilágyi Dezső* előzetes elképzeléseit (102 : 7—22). A másik esemény az öt tárca vezetőjének az előző évi költségvetés tüllépéséről szóló lakonikus bejelentése volt. MK az ebből a helyzetből származó groteszk vonást emelte ki, jellemezte a miniszterek megnyilatkozását, magatartását, vélt vagy valódi zavartságát. E jelenetet a parlamenti élet egyik jellegzetes szituációjának érezte, és ezért a Magyar Salon 1885. dec. 1-i számában megjelent *Az országházból* c. karcolatába szinte minden változtatás nélkül átemelte.

Szövegváltozatok

- Lap Sor
- 101 : 3 Az egyik miniszteri asztalkán óriási (K: <<Gróf Szapáry Gyula <....>> Az egyik miniszteri asztalkán óriási)
- „ 5—6 aktacsomag áttéssék (K: akta csomag <a kis asztalkáról> áttéssék)
- „ : 7 Ezt *mondják* Magyarországon (K: Ezt *nevezik* Magyarországon)
- 102 : 3—4 sor között K: <A nevezetes aktacsomag műnyelven az 1886-iki költségvetés>
- „ 4 Haluska van (K: Haluska <Janos> van)
- „ 6 Fáradtak, hogy (K: fáradtak <....>) hogy)
- „ 10—11 játszva emelgetvén a levegőben: *hogy* az expozé (K: játszva emelgetve a levegőben: — *Hat az expose*)
- „ 11 maradt? (K: maradt? <Neki tervezet kell>)
- „ 11—12 sor között K: <<Szapáry erre elmondta, hogy hiszen már a mult héten lett <...> a multkor határozta el a Ház, hogy az expose ne most legyen <.....>>
- „ 14 támadást, most (K: támadást <elmond> most)
- „ 15—16 sor között K: <De terem>
- „ 18 komponált össze *zombori útja* közben; az egyik (K: komponált össze *utközben*; az egyik)
- „ 20 azért halasztja, mert bizonyosan gyanús (K: azért <nem tart> halasztja, mert <valami> bizonyosan gyanús)
- „ 21 hát azért siet, hogy a (K: hat azért <tartja mert> siet <vele> hogy a)
- „ 21—22 képviselők egy (K: képviselők <egyre> egy)
- „ 22 elszéledvén, átcusszon vele. (K: elszéledvén, <...> *konnyedén* átcusszon <...> vele.)
- „ 24 nem tett (K: nem <tartotta meg az elot> tett)
- „ 25 multkor maga (K: multkor <határozta> maga)
- „ 27 Madarásznak: az expozé (K: Madarásznak <vagy lesz többé ilyen karzat vagy nem> az expose)
- „ 28 így többé. Ennek (K: így többé <ezt nem lehet így hagyni ennek azt okvetlenül meg kell hallani hogy az exposé most volna jó> Ennek)
- „ 29 látása szitotta (K: látása <onnan fujdogált a kosza szellő ott> szitotta)
- „ 29—30 kíváncsiságot, értesülni az államháztartás képe felől. (K: kíváncsiságot <hogy> értesülni az <expos> állam <kassz> *penztár helyzete* felől.)
- „ 31 De később minden (K: De <a legvégén végén> később minden)
- „ 33—34 Kálmán, s töredelmes (K: Kalman <.....> s töredelmes)
- „ 38—39 K: Pauler s *bágyadtan*, elhalón (PH: Pauler, s beteg elhalón — a téves olvasat alapján szedett szöveget a K alapján stiláris okok miatt javítottuk !)
- 103 : 3 Trefort felugrott (K: Trefort <csillogo szemekkel es kevelen villogtak a szemei> felugrott)

Lap	Sor
103	: 3 lehetett hinni (K: lehetett volna hinni)
,,	6 átnyújtani a közoktatásügyi miniszteriumban (K: atnyújtani a <belugymin> közoktatásügyi miniszteriumban)
,,	7 túlkiadásokról az (K: tulkiadásokról <benyuj> az)
,,	16—17 sor között K: <<Hogy csak egyetlen miniszter volt ott. Az <...> Fehérváry>>
,,	23 nevetett. A betolakodó (K: nevetett <...>) A betolakodó
,,	25 keresztények!) Én is nevettem, a miniszterek is nevettek, de a legjobban (K: keresztények!) <<en is nevetek es nevetve jelentem, hogy van szerencsém <kijelenteni> berekeszteni a karcolatokat november 21-éig, <de azzal a megje> de azzal a megjegyzessel>> én is nevettem <a terem szolgák is nevettek> de a legjobban)
,,	28 ezzel sincs (K: ezzel <sem lett> sincs)
,,	30 : 16 jelentésemet. (K: jelentésemet. <.....>)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
101	: 1 <i>Éppen délre harangoztak, mikor az öreg Péchy is megrázta a csengettyűjét és beharangozott.</i> — A képviselőház ülése valóban déli 12 órakor kezdődött.
103	: 14 <i>Általános derűtség tört ki...</i> — A KNapló semmi nyomát nem őrizte meg a képviselők derűtségének (Ld. KNapló, i. h. 55. l.), de minden valószínűség szerint az öt miniszter egymást követő bejelentésének komikus sztereotip azonossága derűtséget kelthetett, de ezt a KNaplóban nem látták célszerűnek megörökíteni.

MILYEN AZ EXPOZÉ?

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 32 folio
M. *Pesti Hírlap. 1885. október 22., 7. évf. 290. sz. (3–4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

Az anekdota szövegét MK két lapra írta, az egyik 40 cm hosszú és 15 cm széles, a másik 20 cm hosszú és ugyancsak 15 széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelv volt. A K-ot a nyomdában szétválták és az öt csíkot IX—XIII római számmal jelölték.

A kis történetet írónk a szerkesztőségben vethette papírra, könynyedén fogalmazott, csupán néhány húzás, javítás jelzi a formába öntés folyamatát. A kézirat és a nyomtatásban megjelent szöveg között nincs eltérés. Ez egyaránt jelezheti azt is, hogy MK nem talált változ-

tatni valót szövegén, de következhet abból is, hogy nem volt ott a kefelevonat javításakor.

Keletkezése

Az anekdotikus történet kiváltója a parlamenti élet őszi ülészakájának visszatérő eseménye: a következő évi költségvetést benyújtó miniszteri expoze. Különösebb meglepetéseket egyik évben sem okozott, a tervezett kiadások mindig kevesebbet mutattak, mint az év lezárását követő beszámoló, tehát kisebb-nagyobb deficit mindig jelentkezett. Ez az év csupán annyiban tért el a megelőzőektől, hogy elterjedt a híre, hogy Szapáry Gyula nem fog expoze-t tartani. Ez az újdonság »felszigázta« a képviselők érdeklődését.

Ezekre a találgatásokra utalt MK már az okt. 16-i *A t. Házból c.* karcolatában (102 : 7–33). A parlament végül dec. 14-i ülésén — amelyről MK a következő napi *A t. Házból c.* cikkében számolt be — elfogadta az indemnitás javaslatot és az 1886-os költségvetés vitáját későbbre, az elkövetkező év elejére halasztották.

Szövegváltozatok

- Lap Sor
- 103 : cím: Milyen az expoze? (K: Milyen <dolog> az exposé?)
- 104 : 1—2 lenni. Nagy (K: lenni. <Sok lesz benne ki> Nagy)
- „ 2 kimutatva, de amiről (K: kimutatva, <de azért a fiz> de amiről)
- „ 7 Hogyhogy? — csodálkoznak (K: Hogy-hogy? — <amint> csodálkoznak)
- „ 7—8 képviselők. — Magyarázza (K: képviselők. — <Hat maga> Magyarázza)
- „ 11 Egy magyar iccésém volt Ferencfalván. (K: Egy <aren> magyar <arendásom> itcésém volt <Gyö> Ferencfalván.)
- „ 13 árulja ki (K: árulja <azt> ki)
- „ 21 lelkiismeretességgel jártak (K: lelki ismeretességgel <jött atadta a> jártak)
- „ 23 van érte (K: van <érette> érte)
- „ 25—26 sor között K: <Egyszer szinten addig vandorolt>
- „ 30—31 elfogyott a hordó bor (K: elfogyott <bor> a hordobor)
- „ 31—32 sor között K: <No, hat hadd lassuk>
- „ 33 — Meglehetősen (K: — <Elment> Meglehetősen)
- „ 33 Balog uram (K: Balog <Borkány> uram)
- „ 35 bevételek könyvét (K: bevételek könyvét. <Ötven forintot vettünk>)
- „ 37—105 : 15—16 sor között K: <Pedig annyi>
- 105 : 3 csak hat forint (K: csak <három> hat forint)
- „ 5 kortyért tényleg (K: kortyért <fizettek> tényleg)
- „ 5—6 sor között K: <A hat forintot ott hagytam nekik>

HA AZ A »HA« NEM VOLNA

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 42—43 folio
M. *Pesti Hírlap*. 1885. október 30., 7. évf. 298. sz. (2. 1.) Rovaton kívül. *Szélsőbaloldali csevegés* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg három kéziratlapból állott. Az első két lap 45 cm hosszú és 15 cm széles, míg a harmadik 10 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelv. A K-ot a gyorsabb és könnyebb szedés érdekében a nyomdában szétszabdalták, és az így keletkezett kézirat-szeleteket ceruzával I—VIII római számmal jelölték.

A K jellegzetes szerkesztőségi papírja arra utal, hogy a kéziratot MK a szerkesztőségben írta, mivel a bécsi delegációs tárgyalások miatt a Ház ülései szüneteltek, lehet, hogy elkészülte után nem került azonnal a szedőterembe.

A K az átlagosnál gondosabban van kijavítva, a változtatások arra mutatnak, hogy Mikszáth számára a jövő évtizedről szóló parlamenti ülés felvázolása bizonyos nehézségeket jelentett. Ezt érzékeltetik a 105 : 11—12 sor között törölt rész, a 105 : 17—19 javításai. Ezen túljutva már csak kisebb módosításokkal találkozhatunk. A korrektúra során négy apróbb változtatást eszközölt (105 : 11, 105 : 20, 106 : 6, 106 : 27—28). Viszont nem vette észre, hogy a 105 : 20 sorban levő nehezen olvasható, utólagosan beszúrt »mérlegelik« szót a nyomdász »mesélgetik« szónak olvasta. Tévedését javítottuk.

A K-on eszközölt változtatásokat, javításokat ld. alább.

Keletkezése

MK jelen karcolata nem egy képviselőházi ülésről készült beszámoló, hanem olyan írás, amely a parlamenti élet alakulásait figyelő politikai újságíróban gondolatként felmerülhetett, vagy amelyet egy helyzetet a végletekig kiélezve aggasztó jelenségként elgondolhatott. A parlamenti ülések szünetében papírra vetett vízióját két mozzanat válthatta ki: az egyik az ellenzéki pártok érvelési és vitamódszere. Az a sok esetben a pusztán oppozícióba való visszavonulás, amely pozitív program helyett csupán a tagadást tudta érvként és következtetésként visszhangozni. A másik mozzanat a nemzetiségi kérdés. Megoldatlanságát MK nem látta kellőképpen, bár vizolygott a sovinizmus szélsőségeitől, a nemzetiségek erejétől és fellépésétől azonban tartott. E két mozzanat alkotta a jelen írás alaphelyzetét és a maga elé képzelte a helyzetet még azzal is fokozta, hogy a minden eszközzel a hatalomra vágyó ellenzék — és itt leginkább a függetlenségi pártokra kellett gondolnia — a célja elérése érdekében szövetségre lépett a nemzetiségekkel.

A jelen karcolat — alapelemeit, felépítését, sőt szövegének legnagyobb részét is megőrizve — a PH-beli közlésen kívül, az 1886 tavaszán megjelent *A tisztelt Ház* c. kötetének *Epilógjaként Egy képzeletbeli ülés* alcímmel zárófejezetként is megjelent. Ennek ellenére a PH-beli közlést nem tekinthetjük az utolsó fejezet első megfogalmazásának, ill. előközlésének. A kötetbeli szövegbe még több, a kérdést és helyzetet kifejtő utalást illesztett, amely nem tenné kívánatosá a szöveg beleolvasztását a *A tisztelt Ház* szövegváltozat apparátusába.

Igy azt a megoldást választottuk, hogy a jelen szöveget is kronológiailag megfelelő helyen, itt a parlamenti karcolatok között megjelentetjük, és a jelen kötetben *A tisztelt Ház* utolsó tagjaként közzétesszük az *Epilóg* szövegét. Erről a megfontolásunkról ott is a jegyzetek között szólni fogunk.

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
105	: 2	volna, vagy ha (K: volna, <ha okrokosen> vagy ha)
„	4	megszaporodván, azon lehetőség (K: megszaporodván <felválthatná a szabadelvű pártot> azon lehetőség)
„	6	whigeket) a mostani (K: whigeket) <és viszont> a mostani)
„	11	adom azokat. (K: adom <i> vissza</i> azokat.)
„	11–12	sor között: K: <<Az elnöki széken Pechy Tamás ül csak-hogy már jóval öregebb. <Reszket> A keze reszket amint a csöngettyút fogja.>>
„	16	A miniszterek (K: <Az egy> A miniszterek)
„	16	kinos izzadság (K: kinos <verejték> izzadság)
„	17–19	A kormányelnök Tisza István részvétellel tekint kollegáira. (Híres apjának egykori kabinetjéből már csak Pauler van meg.) (K: <Az öreg kormány elnök> A kormányelnök Tisza <Kálmán> Istvan részvétellel tekint kollegaira <akik csupán fiatal emberek (az öregekből) (Híres apjának egykori kabinetjéből már csak Pauler van meg.)>)
„	19–20	sor között olvashatatlan törlés
„	20	hajtsárok és <i>Wipperinnek</i> sápadtan (K: hajtsarok és <i>regiseurok</i> sápadtan)
„	20	K: olvasgatják és <i>mérlegelik</i> (PH: olvasgatják és <i>mesélgetik</i> — a helytelen olvasatból származó korrigálatlan torzulást a K alapján javítottuk !)
„	22	Tömör téri (K: tomo <utcai> téri)
106	: 3	A pártarány kétségbeejtő (K: A <szamar> partarany ketségbeejtő)
„	5	lett) száznolcvan (K: lett) <ketszaz embert számlal> száz nyolcvan)
„	6	meg Gajári (K: meg <i> az öreg</i> Gajári)
„	7	noha mintegy kétszázhat híve (K: noha <ketszaznál is több híve van> mintegy ketszaz hat híve)
„	9–10	nem nyújtánának (K: nem <nyugtalanzkodnának> nyujtanának)

- Lap Sor
- 106 : 11 nap óta gyanúsan kezdik (K: nap óta <fúrcsan viselik> gyanúsan kezdik)
- „ 11 magukat (K: magokat)
- „ 11–12 végre is övék a hatalom, ők határoznak. (K: végre is <mind> övék a hatalom, ők <döntenek Magyarországon> határoznak)
- „ 13 dönti el, hogy (K: dönti el <...> hogy)
- „ 13–14 sorok között olvashatatlan törlés.
- „ 17 – Magyarországon (K: <Hogy> – Magyarországon)
- „ 17 politikai kérdés van (K: politikai <van> kérdés van)
- „ 20–21 sor között K: <Csak még jövőre a volt kormánypárt veszi meg egyszer olyan áron s megint kormányra>
- „ 26–27 szavazott meg az országgyűlés egyhangúlag, (K: szavazott meg <a párt ...> *tavaly* az országgyűlés <. Egyhangulag> egyhangulag.)
- „ 27–28 csak az öreg *Beksics Gusztáv* tartott (K: csak az öreg *Visi Imre* tartott)
- „ 33–34 sor között olvashatatlan törlés.
- „ 35 kapjanak a Házban. (K: kapjanak a Házban <ezen cím alatt a »nemzetiségek minisztere.«>)
- „ 38 szomorúan döfi meg (K: szomorúan <.....> döfi meg)
- 107 : 1–2 ez az ígérete megbuktat! (K: ez az <manovere> ígérete megbuktat!)
- „ 3 – Veszítsük össze a nemzetiségeket. Híreszteljük (K: <– Csinaljunk mi is egy manóvert> – Veszítsük össze a nemzetiségeket. Híreszteljük)
- „ 5 mire az oláhok és szerbek egyszerre (K: mire az oláhok és <szászok> szerbek <csakhogy a> egyszerre)
- „ 19–20 a politikát, mely a legmértányosabb (K: a politikát, a mely <ő szerinte a leghelyesebb> a <legjobb> legmértányosabb)
- „ 21 a vén róka, melyik (K: a vén <diplomata> róka, melyik)
- „ 26 szónók e szeszélyes álmat (K: szónók <a rettenetes álmat e furcsa> e szeszélyes álmat)
- „ 26–27 egyszerre elsuhan (K: egyszerre <hallok . .> elsuhan)
- „ 29 Idegen volt a (K: Idegen<ül ment el> volt a)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 105 : 6 *éppúgy, mint Angliában a toryk a whigeket* — az angol parlamentet alkotó konzervatív, illetőleg liberális párt.
- 107 : 23 *primipilus* — főember, vezéralak

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 58 folio
M. *Pesti Hírlap. 1885. november 22., 7. évf. 321. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg egy 35 cm hosszú és 15 cm széles ún. szerkesztőségi kutyanyelv volt. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában szétszabdalták és a keletkező kézíratszeleteket ceruzával I–V római számmal jelölték.

A K jellegzetes formátumú papírja arra utal, hogy MK a kéziratot a szerkesztőségben írta, és a korrektúra során tett két változtatása bizonyítja, hogy a nyomdai levonat javítását maga végezte (108 : 4–5, 108 : 26–27). A K különben a könnyed írás nyomait hordozza magán: az átlagosnál kevesebb átírás, javítás észlelhető.

A K-on eszközölt javításokról és változtatásokról ld. alább.

A parlamenti ülés

A képviselőház nov. 21-i ülése mindössze harmincöt percig tartott. A tárgyalás elején *Péchy Tamás* az előző ülés óta a Házba érkezett kérvényeket és felterjesztéseket ismertette, majd *Tisza Kálmán* beterveztette a parlament öt éves ciklusáról szóló törvényjavaslatot, továbbá a köztörvényhatóságokról, a községek rendezéséről, a közigazgatási tisztviselők elleni fegyelmi vizsgálatról szóló korábbi törvények módosításáról szóló törvénytervezeteket. *Péchy Tamás* bejelentette, hogy a Ház elé terjesztett törvényjavaslatokat kinyomtatják és tanulmányozás végett a képviselőkhöz eljuttatják. *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter a Temes-Béga folyamszabályozási társulatról szóló előterjesztést nyújtott be, *Kemény Gábor* br. közmunka- és közlekedésügyi miniszter egy korábbi, Romániával kötött kereskedelmi szerződés módosításáról szóló törvényjavaslatot és tárcája 1884. évi költségvetésének túllépéséről készített zárszámadását adta be. A parlament következő ülése napirendjének bejelentése után véget ért a tárgyalás. (KNapló, 1884–87. VII. köt. 57–59. l.)

*

A KNapló tanúsága szerint is formális ülésről MK rövid beszámolórt. Ennek okát karcolatában is megjelölte: a képviselőházi ciklus meghosszabbításának több mint másfél év óta vitatott ügye – azzal, hogy *Tisza Kálmán* a törvényjavaslatot benyújtotta – új szakaszhoz érkezett, tárgyalását a parlamentnek napirendre kell tűznie. Erre hamarosan, a december 7-től 15-ig tartott üléseken sor is

került. MK karcolatában nem annyira az ülésterem hangulatát, mint inkább a közvélemény különböző rétegeinek véleményét summázta akkor, amikor a ciklus meghosszabbításának várható eredményét mérlegelte (108 : 6–10, 108 : 12–22).

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
108	: 1–2	se volt, csak bekukkantás a Házba, s mégis (K: se volt <mert mikor a plakát 11 órát mond, akkor az annyit jelent, hogy nem muszaj eljenni> csak bekukkantás a Házba, s mégis)
„	4–5	törvény változik meg. (K: törvény lesz megváltoztatva.)
„	5–6	sor között (K: <Lucskos, ködös idő volt>)
„	7	fog ártani (mert a mame ukok (K: fog ártani <és Szt. Endret fogj> (mert a mamelukok)
„	8	tekintélynek hasznos (K: tekintélynek <emelésére> hasznos)
„	10–11	sor között olvashatatlan törlés.
„	11	miniszterelnök kirakta (K: miniszterelnök <eldünyögte> kirakta)
„	11–12	tárcájából a már említett (K: tárcájából <a kozsegek rendez> a már említett)
„	12–13	a köztörvényhatóságokról, a közigazgatási tisztviselőkről szoló (K: a köztörvényhatóságokról <a fegyve> a közigazgatási tisztviselőkről <ez a fegyelme oly> szolo)
„	16	Lucskos, nedves idő volt, a honatyák (K: <Különben nedves> Lucskos nedves idő <lévén> volt, a honatyák)
„	18–19	sor között K: <karzaton az öreg Czincz hono>
„	20	közvélemény elementumai. (K: közvelemenye <elemen> <elmés tagjai> elementumai)
„	24–25	sor után K: <Se Ugron nem volt>
„	26–27	<i>Hiába várták hát a karzaton ülő hölgyek a mennydörgős orációt arról</i> — hogy tila-tila-tilalmas a csók (K: <i>Pedig neki kell azt elenekelnie, hogy <itt a csók> tila-tila-tilalmas a csók.</i>)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
108	: 23	<i>De a várt komédia ezúttal elmaradt</i> — MK utalása a következőkre vonatkozik: 1885. nov. 4-én az Országos Ipari Kiállítás bezárásakor Széchenyi Pál gróf alattvalói kézcsókkal köszöntötte a kiállítás eredményeit méltató Rudolf trónörökös. Erről a jelenetről MK <i>Az eltűnt paradicsom</i> c. e kötetben közölt tárcájában és a néhány nappal később megjelentetett <i>Az önimádók</i> c. írásában emlékezett meg. Az aulikus gesztusnak nagy visszhangja támadt, politikai körökben elterjedt az a hír, hogy Ugron Gábor a parlamentben interpellálni fog. A következő, nov. 26-i <i>A t. Házból</i> c. karcolatban MK beszámolt a kézcsók ügyében Olay Szilárd interpellációjáról (110 : 1–24).

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 62—63 folio
M. *Pesti Hírlap*. 1885. november 26., 7. évf. 325. sz. (9. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott. Az első lap 40 cm hosszú és 15 cm széles, a második 30 cm hosszú, ugyancsak 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelv. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csúkokat I—VIII római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja a szerkesztőségben való megírásra utal és az őt változtatás bizonyítja, hogy a nyomdai korrektúrát MK maga végezte (108 : 5, 109 : 36, 110 : 9—10, 110 : 33—34, 110 : 35—37). E változtatások többsége a pontosabb kifejezés vagy fordulat megtalálását szolgálta. A 108 : 6 sorban a szedő nem vette észre a különben jól olvasható »is« szócskát, kihagyását MK a korrektúra alkalmával nem észlelte, de mondatbeli szerepe miatt a K alapján a kihagyott szót helyére illesztettük.

A K-on eszközölt javításokról és változtatásokról ld. alább.

A parlamenti ülés

A képviselőház nov. 25-i ülésén az elnök napirend előtt bejelentette, hogy Bacon József képviselő nov. 18-án elhunyt. Napirenden az 1874-ben keletkezett, a közjegyzőkre vonatkozó törvény szerepelt. *Matuska Péter* az igazságügyi bizottság előadója röviden ismertette a hatáskör kibővítésével kapcsolatos javaslatot. *Üllmann Sándor* méltányolta a közjegyzők tevékenységi körének kiszélesítésére vonatkozó szakaszokat, de úgy ítélte meg, hogy ezek az ügyvédek anyagi érdekeit sérthetik. *Almássy Sándor* a törvényjavaslat alapgondolatát utasította el, *Dégen Gusztáv* vitatva az előtte szóló ellenérveit, a jogi ügyek gyorsabb intézésének biztosítékát látta a törvénytervezetben. *Petrich Ferenc* az adózó polgárok további anyagi megterhelését észlelte az előterjesztésben, és a megyei apparátusra háruló hátrányokat ecsetelte. *Madarász József* csatlakozott az ellenérvekhez, és a jogszolgáltatás megnehezítését látta a közjegyzői hatáskör kibővítésében. *Olay Lajos* alaptalannak minősítette az ügyfelek anyagi túlterheléséről elhangzott észrevételeket. *Hodossy Imre* a jogfejlődés szempontjából tartotta szükségesnek a közjegyzők tevékenységi körének kibővítését. *Thaly Kálmán* a korábbi évszázadok joggyakorlata szempontjából kifogásolta a közjegyzői tevékenységet, külföldről importált szervezetnek minősítette. *Pauler Tivadar* visszautasította Thaly Kálmánnak a történelmi hagyományok mellőzéséről szóló észrevételeit, és több más kritikai észrevételre reagált. A törvényjavaslat részletes tárgya-

lásakor az egyes paragrafusokkal kapcsolatban kisebb észrevételek hangzottak el, a többség a törvényt elfogadta. Az ülés végén *Olay Szilárd* interpellációt intézett gr. Széchenyi Pál miniszterhez, avval kapcsolatban, hogy igaz-e az a hír, hogy az Országos Kiállítás bezárása alkalmával »Rudolf trónörökösnek nyilvánosan kezét csókolta«? (KNapló, 1884–87. VII.köt. 61–81. l.)

*

A közjegyzői hatáskör bővítéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását MK nem tartotta jelentős vitának, csupán utalt két felszólásra és a miniszteri válaszra (109 : 25–34). Az ülés helyett inkább a folyosó eseményeiről szólt, Gyulai Pál főrendiházból hozott híreről (109 : 13–23) és a napok óta keringő szenzációról: a trónörökösöt alttalvalói kézsökökkel köszöntő Széchenyi Pálhoz szóló interpellációról. E néhány mondatos felszólalásról részletesen beszámol (110 : 9–24), és a karcolat végén a magyar politikai közéletre jellemző szélsőséges helyzetre tesz ironikus megjegyzéseket (110 : 24–37).

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
108	: 5	szalonkabátja <i>díszlik</i> (K: salon kabátja <van> <feketellik> <i>fénylik</i>)
„	: 6	főrendiekhez <i>is</i> , ahol (PH: főrendiekhez, ahol [javítatlan kihagyás, a kézirat alapján javítottuk])
109	: 1	Kornél üzenetet <i>visz</i> . (K: Kornél <átviszi az> üzenetet <i>visz</i>)
„	: 2–3	2–3 sor között K: <A főrendi ülésnek előre veti arnyekát>
„	: 3	fejjel, keresztben hátra tett kézzel (K: fejjel <...> keresztben hátra tett <szemek> kezekkel)
„	: 5	tanulja, mely (K: tanulja <a konyvtari szögletben> mely)
„	: 6	ügyében«. (Ilyen sem (K: ügyében«. <Ilyenről is ritkan esik> (Ilyen sem)
„	: 7–8	sorok szövege a K-ban olvashatatlanul sérült.
„	: 11–12	méltóságos szerkesztőjét. (K: méltóságos <baróját> szerkesztőjét.)
„	: 20	–21 püspökök: Papp Gábor, Kun Bertalan és Révész Bálint. (K: püspökök: <Pap> Pap Gábor, Kun <...> Bertalan és <...> Révész Bálint)
„	: 24	volt tárgyalás (K: volt <targyalason> tárgyalas)
„	: 25	Meglehetősen (K: Meglehetos)
„	: 27	beszélt, de az is (K: beszélt <igen szépen> de az is)
„	: 27–28	szinte a novella mellett érvelt (K: szinte <mellette> a novella mellett érvelt)
„	: 29	Pauler, ki mögött ott szuszogott olajbarna (K: Pauler, ki <mellett> mögött ott szuszogott <sötét> olajbarna)
„	: 30–31	erősebb ellenállás (K: erősebb <ellenzékeskedés> ellenállas)
„	: 31	ifjú erővel. (K: ifju erővel. <<.....> Már beszédje meg-lepte a házat>>))

- Lap Sor
- 109 : 31—32 sor között K: <<Az ellenzék különben < > tulnyomó része is elfogadta>>
- „ 35 volt, megszökdösött (K: volt << > borús idő lévén ilyen-ko) megszökdösött)
- „ 36 apródonkint *az egész* t. Ház (K: aprodonkint a <tiszt> t. Ház)
- „ 37 interpelláció a kézcsók (K: interpelláció <a csók> a kézcsók)
- „ 39 volt jelen. (K: volt <ott> jelen. <A botrányos> <A kinos ügyek>)
- 110 : 5 lehet? (K: lehet? <Talan megerezte>)
- „ 6 felhangzanék (K: felhangzana)
- „ 7 csókolomé — milyen (K: csókolomé — <nem nagyobb> milyen)
- „ 7—8 mulatságos lenne (K: mulatságos <kezert le> lenne)
- „ 9—10 kezében, s *kijelenté*: hogy a (K: kezében, hogy a)
- „ 11 felállott egy-két (K: felállott <és egyet reszelt a torkán> egyket)
- „ 11—12 torkát, aztán (K: torkát, <azután megte> s aztán)
- „ 13 — Igaz-e (K: — <Hogy> Igaz-e)
- „ 16 hullámozott át a termen. (K: hullámozott <vegig> át a termen <padokon>)
- „ 19 A miniszterelnök a kalapját vette, s kifelé indult (K: A miniszter elnök <felállt> a kalapját vette <kiindult> kifele indult)
- „ 21 vállat vont. (K: vállat vont. <<s így mintha mondaná < > Ebben a vállvonásban volt benne mindaz ami>>)
- „ 24 Ülés után azon (K: <Érdekes lenne> N. B. Ülés után azon)
- „ 25 párt, mely (K: part <is a képviselőházunkban> mely)
- „ 25 Széchenyit, ha esetleg (K: Széchenyit <érdekes lenne> ha esetleg <ugy>)
- „ 31 Mert ha e kor társadalmának megírója (K: Mert <akik megcsók> ha e kor társadalmának <történetét s odacsapják> megírója)
- „ 33—34 rajzoljon; ha *azonban* *eközben* a királynét (K: rajzoljon, — ha *hirtelen* a <szürke nadrágos> királynét)
- „ 35—37 bukkan, nyomban kibékül *az elhamarkodva elítélt koral*, s mérges tintájú irónádját *lecsillapodva* hömpölyögteti *meg* a porzótartóban. (K: bukkan <. > nyomban kibékül *velünk* <s belevágja a tollát a seréttartóba s tolla> s a mérges tintájú <. . . > ironadat *meghömpölyögteti* a porzótartóban.)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 108 : 1—2 (*No legalább ott lesz Éles Henrik is.*) — MK megjegyzése arra vonatkozik, hogy Éles Henrik az 1884-es választásokkor nem került be a parlamentbe, de gyakran megfordult a képviselőház büféjében, arra várva, hogy egy megüresedett

Lap Sor

- kerületben, pótválasztás révén, mandátumhoz juthat. — Ez az allúzió MK több írásában is felbukkan (pl. Krk 69. köt. 166., 174. l.).
- 109 : 3 *De nem a verulami báró* — a Pulszky Ferencnek tulajdonított névjáték arra vonatkozhatott, hogy az elhunyt Bacon József szellemi képessége messze alatta maradt Francis Baconénak, a híres angol filozófusénak, akit 1617-ben emeltek verulami báróvá.
- „ : 37 *pièce résistance* — pontosabban *pièce de résistance* (francia kifejezés), a.m. valaminek kiemelkedő része, fénypontja, csattanója.
- 110 : 6 *unisono* — egyhangúlag, egybehangzólag
- „ 13—18 Olay Szilárd interpellációja. — A KNApló tanúsága szerint MK a hangulatot és a közbeszólásokra való reflektálást hűen közvetítette. (KNApló, i. h. 81. l.)

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

- M. *Magyar Salon*. (Szerk.: Fekete József és Hevesi József.) 1885. december 1., IV. köt. [3. sz.] (228—231. l.) (Szövegközi illusztrációként Jankó János 6 tollrajza található.) *Teljes névjelzéssel*.

Kötetben itt először.

Keletkezése

A Magyar Salon decemberi számának 336. lapján »A december füzet tartalma« cím alatt MK írásáról a következők találhatók: »Mikszáth Kálmán, az ifjabb írói nemzedék legkedveltebb tagja, megkezdte képviselőházi karcolatait, melyeket ezentúl havonként ő fog írni a Magyar Salonnak«. E szerkesztőségi szöveg és írónkarcolatkezdő fejtegetése (111 : 1—4) egyértelműen arra utal, hogy közte és a szerkesztőség között megállapodás született, a folyóirat az ő parlamenti karcolataival kívánja olvasóit megörvendeztetni. A terv azonban nem valósult meg. A folyóirat januári számában nem jelent meg MK karcolat. A februári szám tartalmazott MK írást: a 484—488. lapokon mutatványként közölte a Singer és Wolfner kiadó gondozásában megjelenő *A tisztelt Ház* c. kötetből a *Bevezetés* és a *káosz* c. fejezeteket. (E közleményhez fűzött méltató fejtegetések a jelen kötetben közzétett *A tisztelt Ház* jegyzetei között a 358. lapon találhatók.) A MS hasábjain a következő hónapokban azonban nem jelent meg írónk tollából parlamenti karcolat.

Valójában tehát az 1885 decemberében a szerkesztőség és az író által jelzett és vállalt sorozat nem folytatódott. Hasonló jelenségnek lehetünk tanúi a MS 1884. októberi számában *A mi képviselőházunk* c. parlamenti karcolathoz fűzött szerkesztőségi bejelentés alkalmával is. Erről a karcolatot tartalmazó Krk 69. kötetének 251—253. lapján részletesebben szoltunk, s kifejtettük véleményünket a

tervezett, havonként megjelenő parlamenti karcolatok megírásánál felmerülő kompozíciós gondokról.

A jelen cikk esetében a meg nem valósult elgondolást már könnyebben magyarázhatjuk. Írónk 1885. szept. 20. és nov. 29. között tizenegy folytatásban tette közzé a Gondúzó hasábjain *A képviselőház karzatáról* c., 13 fejezetből álló ciklust. Ez lényegében az 1886 tavaszán önálló kötetben megjelent *A tisztelt Ház* szövegével megegyezett, némi csiszolásra és szerkesztésre volt csupán MK-nak szüksége. A Gondúzó sorozata és az alig öt hónap múlva megjelenő önálló kötet sikere érthetővé teszi, hogy írónk már nem akart vagy nem tudott egy olyan új formát és mondanivalót találni, amely felülmúlta volna a sorozat, illetőleg kötet hatását.

E feltevést erősíti az a tény is, hogy *Az országházból* c. írás számtalan olyan mozzanatot vagy fordulatot tartalmaz, amely a Gondúzó-beli fejtegetésekben már megtalálható, például a Csernátorny anekdotát követő parlamenti többletkiadás bejelentése (114 : 3—26) az okt. 16-án megjelent *A t. Házból* c. karcolatában leírt helyzet újraközlése. Az alábbiakban a jelentősebb motívumok ismétlődésére hívjuk fel a figyelmet.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 111 : 18—36 A parlament kapusáról — Ld. *A tisztelt Ház* : 149 : 26—150 : 2 sorában leírtakat.
- 112 : 11 *Mért nem volt Tisza Kremsierben?* — 1885 augusztusában Ferenc József találkozott az orosz cárral az Olmütztől néhány kilométerre levő Kremsierben. A magyar miniszterelnök távolléte politikai találgatásokra adott alkalmat.
- „ 16 *Bécsben székel az udvar és nem Kókán.* — A kókaiak fukarságára való utalással Prileszky azt akarta érzékeltetni, hogy Bécs nem kívánja megegyeszer Ándrássy Gyulát.
- „ 26—37 Andreánszky Gábor anekdotája. — Az anekdotával és a hozzáfűzött konklúzióval kívánta érzékeltetni MK, hogy az előző évben tanúsfótt gyűlöletet sugárzó magatartás negatív hatását a párt egyes tagjai már érzékelik.
- 114 : 3—27 A miniszterek többletkiadásról szóló bejelentései. — Ld. e kötetben az okt. 16-i *A t. Házból* c. karcolat 102—103. lapján leírtakat.

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 64—65 folio
M. *Pesti Hírlap*. 1885. december 2., 7. évf. 331. sz. (9. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott. Az első lap 50 cm hosszú és 15 cm széles, a második 20 cm hosszú és ugyancsak 15 cm széles, ún.

szerkesztőségi kutyanyelv. A K-ot a nyomdában szétszabdalták, és az így keletkezett szelvényeket I—IX római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja bizonyítja: MK a szerkesztőségben írta a karcolatot, és a három stílárís változtatás arra utal, hogy a nyomdai korrektúrát maga végezte (116 : 6, 116 : 12, 117 : 3—4, 117 : 17). E javítások csekély száma jelzi, hogy MK az írás során alakította ki a karcolatához leginkább illő fordulatokat, a levonat javításakor csak kisebb finomításokat végzett.

A K-on eszközölt változtatásokat és javításokat ld. alább.

A parlamenti ülés

MK a képviselőház nov. 26-i, nov. 28-i üléséről nem írt beszámolót.

Nov. 26-án a képviselőház novemberi költségvetését tárgyalták, majd folytatódott a közjegyzők hatásköréről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. A vitában a képviselők néhány módosító javaslatot tettek. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 82—87. l.)

A nov. 28-i ülésen befejezték a közjegyzői hatáskorról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. A továbbiakban az országgyűléshez benyújtott kérvényekkel foglalkoztak, majd interpellációkra adott miniszteri válaszok következtek: *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter Szalay Imrének a szőlőtermesztéssel kapcsolatos észrevételére válaszolt, ugyancsak a pénzügyminiszter válaszolt Olay Szilárdnak az adóügyekkel kapcsolatos kérvényére. *Szederkényi Nándor* interpellációt intézett a közmunka- és közlekedésügyi miniszterhez a mátrai vasút építésével kapcsolatban. (I. h. 87—102. l.)

A dec. 1-i ülésen — erről ad számot a jelen karcolat — a temesbégavölgyi vízszabályozási társulat pénzügyi viszonyainak rendezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Hegedűs Sándor* előadói beszédében indokolta az állami pénzügyi segítség fontosságát. *Helgy Ignác* a mezőgazdasági érdekekre való tekintettel támogatta a törvényjavaslatot, a tizennégy éves működés történetének felidézése alkalmával jelezte az elkövetett pénzügyi hibákat. *Horánszky Nándor* is elfogadta a törvényjavaslatot, de körültekintőbb magyarázatot kívánt az előadótól. *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter válaszolt a képviselők észrevételeire, hangsúlyozta a kormány eljárásának célszerűségét. *Darányi Ignác* hosszabb felszólalásban védelmezte a társulat gazdasági tevékenységét. *Lipthay Béla* br. is adalékokat szolgáltatott a társulat működéséhez és magyarázta azokat az okokat, amelyek a gazdasági problémáit okozták. *Vargits Imre* is hasonló módon vizsgálta a segítségre szoruló társulat helyzetét. Az általános vita lezárulásakor *Hegedűs Sándor* az ellenzéki képviselők észrevételeire reflektálva további mozzanatokat eleventített fel a társulat működéséről. Ezt követően a törvényjavaslat részletes tárgyalására tértek át, az egyes paragrafusok kisebb észrevételeket váltottak ki, és módosítási javaslatokat szültek. A többség elfogadta részleteiben is a törvényjavaslatot. (I. h. 102—118. l.)

*

MK karcolatában a pénzügyi jellegű törvényjavaslat tárgyalásának egy-egy humorosabb mozzanatát említette meg, írásában Tisza Kálmán miniszterelnökségének tízéves évfordulója alkalmából az előző nap tartott ünnepség mozzanatait elevenítette fel. Az erre való utalás már a képviselőházba belépő Tisza ovációs fogadtatásának leírásával kezdődött (116 : 12–117 : 5), és a karcolat befejező részét is az ünnepség képviselőházi visszhangjának visszaadása töltötte ki (118 : 2–17).

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
116	1	Ma vízi ügyek (K: Ma <.....> vízi ügyek)
„	2	klubban folynak (K: klubban <vannak szokásban> folynak)
„	6	pénzügyi <i>nyavolyáit</i> (K: pénzügyi <i>viszonyait</i>)
„	7–8	sor között K: <S miután ha velemenyek> <De mint>
„	9	miután egy társulat (K: miután egy <társulattól> társulat)
„	10	tehet, nincs más (K: tehet <kivánni tehat> nincs más)
„	11	rendezze ügyeit (K: rendezze <.....> ügyeit)
„	11–12	sor között K: <Idáig jutvan az eloadó a beszédben>
„	12	<i>Falat</i> hasogató (K: <i>Egy falat</i> hasogató)
„	13	végighullámozott (K: végig <hömpölygött <Hegedus>> hullámozott)
„	18–19	ilyen fizető kedvében (K: ilyen <lelkesedéssel vállaljon 12 millió garanciát> fizető kedvében)
„	19	garancia elvállalását (K: garancia <elvállalását meg így nem elje> elvállalását)
117	2	lépett be, de a nagy (K: lépett be <s elfoglalván helyet össze> de a nagy)
„	3–4	kénytelen <i>volt</i> összehúzott vállakkal a helyére hatolni (K: kénytelen összehúzott vállakkal <helyet elfoglalván> a helyére hatolni)
„	13	Erre meg aztan Liphthay (K: <<S ez egyszer mintha igaza lett volna Szaparynak s ez aligha <.....>> Erre meg aztan Liphthay)
„	17	élénk <i>szónoklatban</i> fejtegette (K: élénk <i>beszedben</i> fejtegette)
„	19	kétmillió? Kifejti (K: két millió <mire neze> kifejti)
„	19	kölesön folyóvá (K: kölesön <.....> folyóvá)
„	24	Ház hatalmas (K: Ház <fergete> hatalmas)
„	26	karzaton roppant (K: karzaton <igen> roppant)
„	27	tegnapról való maradék (K: tegnapról <itt maradt> való maradék)
„	31	vendégeivel. Általában (K: vendégeivel. <különösen a korma> Általában)
„	32	mamelukok összejöttek (K: mamelukok <mind> összejöttek)
„	37	hosszat hallgatni (K: hosszat <allni> hallgatni)
„	39–118 : 1	éppen négyféle (K: epen <negyedszer> négyféle)
118	3	udvaron, de azt nem (K: udvaron, de <mar> azt nem)
„	6	kocsisok még (K: kocsisok <ugyancsak s az> még)

- Lap Sor
- 118 : 9–10 sor között K: <— Mi a fogl>
- „ 14 a folyosón, Pulszky (K: a folyoson <aki sok okosat mond> Pulszky)
- „ 15 sok mulatságos dolgot (K: sok <mulatsagosat> mulatságos dolgot)
- „ 21–22 sor között K: <Nosza kezdik>
- „ 22 Kutatták, mint a tüt. Talán a teremben (K: <Kerestek> Kutattak, mint a tüt. Talán a <Hazban> teremben)
- „ 24–25 éppen a télikabátját (K: éppen <...> a téli kabátjat)
- „ 25 haza az egyetlen viccet (K: haza <a viccet> az egyetlen viccet)
- „ 26 sor után K: <Sajnálom hogy most mar>

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 116 : 1–3 A parlamenti és a klubbeli vízi ügyek. — MK a tréfás szójátékkal arra utalt, hogy a vízszabályozó társulat helyzete, a vízi ügy, kevésbé érdekelte a képviselőket, mint a klubbeli kártyacsaták a vízi, az az összeg, amit a ferbliben az első játékos, mielőtt a kártyáját megnézte volna az asztalra tesz.
- „ 15 *vorhand* — kártyaműszó, a.m. az a játékos, aki az osztóhoz a legközelebb ül és kezdi a játékot. A kártyaműszó használata a karcolat bevezető 116 : 1–3 sorának hangulatát folytatja.
- „ 12–117 : 5 Tisza Kálmán megéljenzése. — A KNapló Hegedüs Sándor előadói beszédének befejező része előtt jelzi Tisza tanácssterembe való beléptét a következő mondatokkal: »Tisza Kálmán miniszterelnök belép. Hosszantartó zajos éljenzés jobbfelől.« (KNapló, i. h. 105. l.)
- 116 : 17 »*Moriamur*« — Mária Terézia személyéhez kapcsolódó »Moriatur pro rege nostro Maria Theresia« (Haljunk meg királyunkért, Mária Teréziáért) mondással MK a Tisza Kálmánt fogadó lelkes ünneplést érzékeltette.
- 117 : 10–14 Szapáry Gyula válasza az ellenzéknek. — MK a miniszteri válasz lényegét adta vissza. A pénzügyminiszter e következőket mondotta: »... azt hiszem, a rosszallás nem egyedül és nem elsősorban a kormányt fogja illetni, hanem illetni fogja elsősorban a társulatot és vezetőit, akik ezen társulatot bajba hozták.« (KNapló, i. h. 108. l.)
- „ 22 Wahrmann Mór közbeszólása. — MK pontosan közvetítette a képviselő megjegyzését. (KNapló, i. h. 110. l.)
- „ 30–118 : 4 Tisza Kálmán miniszterelnöki jubileuma. — Az ünnepségekről a PH előző napi számában közreadott cikkek számoltak be, felsorolva azokat a szerveket és testületeket, amelyek tisztelegtek a miniszterelnöknél. Közöttük voltak természetesen a képviselők és a főispánok.
- 118 : 7 *fumigative* — lenézőben, megvetőben.

A HÁZ ATILLÁJA

- M. I. *Pesti Hírlap*, 1885. december 4., 7. évf. 333. sz. (3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Bp. 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 124—127. l.
III. *Hi 13. kötet = Jk 45. köt. Anekdóták II.* Bp., 1917. 35—37. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét tekinti alapszövegnek. A kötetben MK megőrizte az írás PH-beli címét, és az első közlés szövegén semmit sem változtatott.

*

A képviselőházi jegyzőket megillető kopott, elnyűtt és helyenként molyrágta díszatilláról MK már korábban is több humoros észrevételt tett. Legutóbb 1885. okt. 11-i *A t. Házból* c. karcolatában, ahol a walesi hercegre váró háznagy próbálja eltüntetni a díszegyenruha kopottasságát. (Ld. e kötet 97—100. lapján.)

A jelen karcolat az alacsony termetű Törs Kálmán feszélyezett-ségét és kellemetlen érzéseit oldja humoros formába, azt a kínlódást eseteli, amellyel a kopottas és nem termetére szabott díszatillában a képviselőház üzenetével a főrendiház tárgyalótermében megjelent.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

119 : 21 *figura* — itt: bábu jelentésben

120 : 26 *fringia* — csak díszként használt kard

121 : 3—4 *míg van olyan államtitkárunk, akinek százhusz nadrágja lóg a fogason* — MK utalása minden valószínűség szerint a gondosan öltözködő Gromon Dezsőre vonatkozhat, aki 1884-ben lett honvédelmi államtitkár.

A T. HÁZBÓL

- M. *Pesti Hírlap*, 1885. december 8., 7. évf. 337. sz. (2—3. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

*

MK a képviselőház dec. 2-i másfél órás és dec. 5-i, kérvényeket tárgyaló üléséről nem írt beszámolót. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 119—138. l.)

A dec. 7-i ülésen — melyről a jelen karcolat szól — megkezdték az országgyűlési ciklus időtartamának öt évre való felemeléséről szóló törvényjavaslat tárgyalását. *Dárday Sándor* bizottsági előadó ismertette a törvényjavaslat fontosabb kihatásait. *Herman Ottó* a nép jogainak korlátozását látta a törvényjavaslatban, kifejtette, hogy nem külföldi példákra kell hivatkozni, hanem az ország valóságos helyzetét kell figyelembe venni. *Dárday Sándor* azonnal reagált *Herman* észrevételeire. *Gulner Gyula* az országgyűlési ciklus meghosszabbításában a kormánypárt hatalmának növelésére figyelt fel, ellenezte a törvényjavaslatot. *Kubinyi Árpád* a választási mozgalmak negatív hatásának csökkentését látta a hosszabb időközökben sorra kerülő választásokban, ezért támogatta a javaslatot. *Margittay Gyula* kifogásolta a törvényjavaslat lakonikusságát, amellyel a kormány az igazi indokokat akarta leplezni. Ellenezte a ciklus meghosszabbítását. *Darányi Ignác* kifejtette, hogy a kormányt nem vezette semmiféle szubjektív megfontolás, csupán a közvélemény kívánságának tett eleget a ciklus meghosszabbításával. Fejtegetéseit az ellenzék közbeszólásokkal fogadta. *Hevessy Bertalan* a nemzet jogainak csorbítását látta a törvényjavaslatban, nem fogadta el tárgyalási alapul. *Beöthy Ákos* elismerte, hogy a választási mozgalmak nem kívánatos helyzetet teremtenek, de ennek kiküszöbölését nem a ciklusok időtartamának meghosszabbításában, hanem a politikai atmoszféra megváltoztatásában látta. Nem fogadta el a törvényjavaslatot. Az ülés végén *Tisza Kálmán* hosszabb beszédben cáfolta az ellenzéki képviselők állításait és a kormánnyal kapcsolatos megjegyzéseiket. (KNapló, i. h. 138—160. l.)

*

MK a karcolat bevezetőjében *Dárday Sándor* előadói beszédéből kiemelt részletekkel érzékeltette a törvényjavaslat célját (121 : 2—9), majd a javaslat előnyeit esetelve saját érveit sorakoztatta fel. (121 : 10—25). Jellemezte a Ház hangulatát és érzékeltette, hogy nem keltett nagyobb érzelmi hatást a javaslat (122 : 1—28). Az meglepte, hogy az ellenzék, *Herman Ottó*t kivéve, a vita első napján nem vonultatta fel nagyhatású szónokait. Ezt az érzését egy már több ízben alkalmazott fogással fejezi ki: egy a képviselőházban igen ritkán megjelenő mameluk képviselő ijedt magatartásával regisztrálta ezt a körülményt (122 : 29—125 : 31). Ezzel az írói eszközzel hatásosan érzékelteti az ellenzék közömbös magatartását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

121 : 3—4 *Kijelenté, hogyha ez a javaslat a kormány hatalmát szélesítené, ő maga szavazna ellene.* — *Dárday Sándor* az előadói beszéd bevezetőjében a következőket mondotta: »... őszintén megvallom, ha csak távolról is azon meggyőződésben lehetnék, hogy a kormány hatalmi köre növeltetik — nem szavaznám meg e törvényjavaslatot. (*Derűtség a szélsőbaloldalon*)« (KNapló, i. h. 139. l.)

Lap Sor

- 122 : 2 *habitué* — törzsvendég
„ 32 *zsiráns* — a váltó keze
124 : 17–19 *Egy gömbölyű arcú, csinos, daliás úriember lépett be élénk fényű szemekkel s rövidre nyirt hajjal, mire nagy éljenzés támadt a szélsőbaloldalon.* — A KNapló is megörökítette a Herman Ottó beszéde közepén az ülésterembe belépő Rigó Ferenc fogadtatását: »(A terembe lép Rigó Ferenc. Zajos éljenzés a szélsőbaloldalon. Derűltség a jobboldalon)«. A szélsőbal ünneplésének okára a PH hasábjain nem találunk semmiféle olyan megjegyzést, amely magyarázná vagy indokolná Rigó Ferenc képviselőházi megjelenésének zajos fogadtatását.
„ 28–29 *Amint bevégezte Herman, a jegyző harsányan olvassa: Horváth Mór!* — A KNapló tanúsága szerint Herman Ottó után Dárday Sándor kért szót szavai helyreigazítására. Ő utána Gulner Gyula következett. Horváth Mór nem szerepelt a vitán. E nevet MK a szatirikus helyzet érdekében írta.
125 : 6–7 *Azazhogy mégis a magyar parlamentben kell lennem, mert mindenki az angol parlamentről beszél.* — A gunyoros megjegyzés arra utal, hogy több képviselő a javaslat mellett vagy ellen szólva az angol parlamenti helyzetre hivatkozott. Így Herman Ottó (i. h. 141. l.), Gulner Gyula (i. h. 148. l.), Margittay Gyula (i. h. 150. l.), Darányi Ignác (i. h. 151. l.), Beöthy Ákos (i. h. 155–6. l.).
„ 21 *pietas* — itt: mély tisztelet.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. december 10., 7. évf. 339. sz. (2–3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház december 9-i ülésén tovább folytatták az országgyűlési ciklus öt évre való meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat általános vitáját. Az érdemi tárgyalás előtt *Herman Ottó* személyes megtámadtatás címén reagált *Darányi Ignác* előző ülésén elhangzott állításait félremagyarázó kitételeire. *Darányi Ignác* fenntartotta állításait. A vita első érdemi hozzászólója *Irányi Dániel* volt. A magyar parlamentizmus tradícióira hivatkozva utasította el az öt éves ciklust, majd a kormány másik érvét, a választási korteskedés visszaszorítását más eszközökkel is elérhetőnek vélte. *Andrássy Manó* gróf vitatta az ellenzéki képviselőknek azt az érvét, hogy a kormány az öt éves ciklussal még tovább akarja csökkenteni kormányalakítási lehetőségüket. Az ellenzék gyengeségét abban látta, hogy csoportokra bomlik, nem tud egységet alkotni. A törvényjavaslatot támogatta. *Tóth Ernő* a ritkábban megtartott választásokkal a nemzet befolyásának csökkentését látta, ezzel visszaszorítának a közügyek iránti érdeklődést. *Kuncz*

Adolf egyetértett a javaslattal, és a választási előkészületek erkölcsromboló jellegére több konkrét példát említett. *Andreánszky Gábor* báró a ciklus meghosszabbításában a választók jogainak megnyirbálását látta, a választások előtti korrupció szerint nem az ellenzék, hanem a kormány módszere. Az előtte szóló Kuncz Adolft támadta, mivel a választókat csöcseléknek nevezte. *Kuncz Adolf* félremagyarázott szavai helyesbítésére azt mondta, hogy a választásoknál a hangulatkeltésre olyan elemeket is felhasználnak, akiknek nincs is választójoguk. *Andreánszky Gábor* báró a papi reverendával összeférhetetlennek tartotta, hogy akiknek nincs választójoguk, azokat csöcselék szóval illessék. *Rácz Géza* a kormánypárt szónokainak különböző érveit állította egymással szembe, felidézte a szabadelvű párt korábbi álláspontjait, amely ellenkezett a jelenlegivel. *Rudnyánszky József* báró a főrendiház üzenetét közvetítette, majd *Szalay Imre* felszólalásával folytatódott a vita. Elmondotta, hogy korábban maga is támogatta a ciklus öt évre való felemelését, de most ellenzi, mert a kormány nem akarja bevezetni az általános és titkos szavazást. *Orbán Balázs* a választási visszaélések miatt ellenezte a ciklus meghosszabbítását, és ennek negatív hatását több vonatkozásban is kifejtette. Az ülés végén *Herman Ottó* interpellációval fordult az igazságügyminiszterhez, kifogásolta a Kúria elvi álláspontját, amely a ferblit nem tekintette hazárdjátéknak. Álláspontját több konkrét példával bizonyította. *Ugron Gábor* a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett interpellációt a nagyváradi püspökség anyagi helyzete miatt. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 161—185. l.)

*

MK a jelen karcolatban követi az ülés menetét, minden felszólalót felsorol, fontosabb vagy a vita élességét érzékeltető megnyilatkozásukat külön megemlíti és kiemeli. Az előző, december 8-i *A t. Házból* c. karcolat bevezető soraiban a kártyajáték műszavaival jellemezte a vita megindulását, a jelen karcolatban viszont már az egész írást átszövik a kártyaműszavak. Ez egyrészt abból következtethető, hogy a vita során az érvek és ellenérvek úgy követték egymást, mint a kártyában a lapok, de ezenkívül az is kiválthatta ezt az ötletet, hogy a képviselőket foglalkoztatta a Kúria elvi döntése, amely kimondta, hogy a ferbli nem hazárdjáték. Az ülés végén — mint a regesztából kitűnt — *Herman Ottó* e döntés ellen intézett interpellációt az igazságügyminiszterhez. A karcolat befejező része a képviselők ferblivel kapcsolatos magatartását és gondolkodását érzékelteti (128 : 8—25).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 126 : 2 *vizi* — kártyaműszó: az az összeg, amit a ferblinél az első játékos tesz az asztalra mielőtt kártyáját megnézte volna.
 „ 6 *besszer* — kártyaműszó: a ferblinél a betett vízi megnövelése.
 „ 10 *miután egy kicsit megtapogatta szokott zárvaros modorában az ellenzék vékonyabb testrészeit* — MK utalása arra vonatkozik,

- hogy Andrássy Manó gr. az ellenzék belső ellentéteit taglalta, megállapította: »...hiányzik ezen egység az ellenzékben minden tárgyalásoknál is, mert nincs egyöntettség, mert a tárgyalásoknál is nem annyira a tárgyak, mint személyek körül folyik a vita, ami a kormányt és annak állását nem kevésbé erősíti.« (KNapló, i. h. 166. l.)
- 126 : 19 *rossz blatt* — rossz kártyalap
- „ 21 *gusztál* — kártyaműszó: egyik lappal a másikat eltakarja, és a felsőt lassan, fokozatosan lehúzza, izgalommal figyel, találgatja, hogy mi lehet az alsó lap.
- „ 26—28 *miként szabadítják rá a választókra presszió gyanánt a nem választók csöccselékét.* — Kuncz Adolf e gondolatot a következőképpen fogalmazta meg: »...szükség van ezekre, hogy a nyers erő, a tömeg durvasága megfélemlítse a békés elemeket, hogy ezeket visszavonulásra kényszerítvén, kiszolgáltatassék a tér az erőszakoskodóknak. És ha ilyenkor a békés polgárok a hatóság segélyét veszik igénybe, hogy törvényadta jogaikat a csöccselék ellen (*Mozgás a bal- és szélsőbalon*) megvédelmezzék, azonnal kész a szó a hivatalos hatalommal való visszaélésről és a zsarnoki önkényről.« (KNapló, i. h. 170. l.)
- „ 34—35 *ugyan ki húzza be a »zsínór«-t?* — arra utaló kártyaműszó, hogy egy játékos több vagy az összes játszmat maga nyeri meg.
- „ 37—39 Andreánszky Gábor visszavágása. — A KNapló tanúsága szerint MK pontosan közvetítette az antiszemita képviselő vizontválasztát. (KNapló, i. h. 172. l.)
- 127 : 3—4 [Rácz Géza] *keresztény szeretettől áthatva festett lándzsájával nekivontott a zsidóságnak.* — Rácz ellenérve hangoztatása után a felszólalás végén antiszemita fogantatású megjegyzéseket tett. (KNapló, i. h. 176—177. l.)
- „ 9 *Szalay Imre lett a »vorhand«* — kártyaműszó: az a személy, aki az osztóhoz legközelebb ül s a kezdő játékos.
- „ 15 *»blindre« dolgozott.* — Kártyaműszó: a játékos látatlanban megadja a ferbliben a másik két kártya díjazását.
- „ 20 *»Pour les dames!«* — a hölgyek kedvéért, a hölgyek számára.
- „ 21 *tour* — menet (a kártyajátékban)
- „ 22 *»girigari«-t vágott ki* — négyes figura a ferbliben.
- „ 24 *»mausz«* — a.m. egér, itt kártyaműszó: midőn valaki tétjét, a ferbliben a vizit, markában rejtve helyezi az asztalra, s csak akkor mutatja fel, midőn annak meg- vagy meg nem adása felől a játékosok nyilatkoznak.
- „ 29—32 *tegnap a Csemegi tanácsa a kúrián, mely egy ítéletben kimondá: hogy a ferbli nem szerencsejáték, mert kombináción alapszik, tehát hivatalból nem üldözhető.* — A PH dec. 8-i számában a 10. lapon »A ferbli nem hazárdjáték« címmel cikk jelent meg: »A kir. Kúria II. büntető tanácsa Csemegi Károly elnökelete alatt tartott ülésében... kimondta, hogy a ferbli nem szerencsejáték... a kihágási törvénykönyv 91. §-a

- értelmében szerencsejátéknak nem tekinthető, mert nem kizárólag a véletlen szerencsétől, hanem a játzó kombinációjától és ügyességétől függ a kedvező eredmény. . . »
- 128 : 5—7 *Miközben élénk színekkel festette a férblit, hogy mennyire alapul az a vak szerencsén, s mennyire házard a blindekkel és a visszavágásokkal.* — Herman Ottó a Csemegi ítélettel kapcsolatos interpellációjában többek között a következőket mondotta: »Van ennek a játéknak egy formája, melyet német terminussal szoktak nevezni, örvendek, hogy a magyar nyelv nincs annyira lesüllyesztve, hogy szót találjon rá: ez a blindelés. (*Zajos derültség, Felkiáltások: Vak!*) Tessék csak nevetni, én ezt a nevetést nagyon sajnálom! A dolog komolyságával összegegyeztetni nem tudom. Ez a „blindelés”, t. Ház, abban áll, hogy az illető meg se tekinti a kártyát, hanem tisztán a vak szerencsére bizza a sikert. (*Derültség. Halljuk!*) . . . » (KNapló, i. h. 183. 1.)
- „ 18—20 *Mert ott a régi törvénykönyv: »De actione Fiscii lusum sic dictum färbli non solo sorti commissum, locum que actionem Fiscii descendit»* — Több vonatkozásban is romlott latin szöveg, értelme megközelítőleg így adható vissza: „A kincstár üléséről [a kincstárral foglalkozó ülésről], [melyen kimondták hogy] az úgynevezett färbli nem szerencsejáték, erre a kincstári helyre és ügyletre szálltam alá.”
- „ 23 *svarcá tenni* — »leégetni«, teljesen pénztelenné tenni.

A T. HÁZBÓL

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. december 11., 7. évf. 340. sz. (3—4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház december 10-i ülésén tovább folytatták az országgyűlési ciklus meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat általános vitáját. *Ullmann Sándor* az ellenzéki képviselők véleményével ellentétben nem látta jogcsorbításnak a ritkábban sorra kerülő választást, mert ezzel a képviselő függetlenebbé tudja magát tenni választóitól. *Helyfi Ignác* nem értett egyet a ciklus időtartamának meghosszabbításával, mert a hazai példa azt mutatja, hogy súlyosabb kérdésekben nem írt ki a kormány új választásokat, és arra sem volt példa, hogy az ellenzék új választásokat tudott volna kicsikarni. Vitatta *Darányi Ignác* korábban kifejtett érveit, végezetül *Tisza Kálmán*nak e kérdésben kialakított nézeteinek változását sorolta fel. *Visi Imre* *Helyfi* támadásaival szemben megvédte *Tiszát*, majd a függetlenségi párt ellenérveit boncolgatta. *Kállay János* a választók érdekének csorbulását látta a törvényjavaslatban és az ő nevében elutasította. *Apponyi Albert* gr. támogatta a törvényjavaslatot, de a kormánypárti képviselő-

lők néhány érvével, így Darányi Ignác, Visi Imre egyik-másik fejtegetésével vitába szállt. Vitatta a függetlenségi párt argumentumait is, azokat az okfejtéseket, amelyek a választók jogainak megcsorbításáról szóltak. *Ivánka Imre* rövid felszólalásban reflektált Apponyinak korábbi, a balközéppel kapcsolatos megjegyzésére. *Apponyi Albert* gr. személyes megtámadtatás címén válaszolt Ivánka észrevételeire. *Trutia Péter* a választók érdekeinek megrövidítését látta a törvényjavaslatban, nem fogadta el, csatlakozott Irányi Dániel határozati javaslatához. *Tisza Kálmán* miniszterelnök vitatta az ellenzéki képviselőknek a történelmi tradíció megsértésére vonatkozó fejtegetéseit, példákkal igazolta, hogy számtalan esetben három évnél tovább tartott egy parlamenti ciklus. Helfy Ignác érveit formálisnak minősítette, majd saját személyével kapcsolatos észrevételekkel foglalkozott. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 187—207. l.)

*

MK a képviselőház ülését érdekesnek ítélte. Ezért részletesebben tárgyalta a jelentősebb szónokok érveit, külön kiemelte Visi Imre logikus okfejtését, személyében az új politikus generáció jelentős tagját látta (130 : 17—131 : 8), ennek ellenére bírálta szónoki készségét. *Tisza Kálmán* az ellenzék azzal vádolta, hogy a parlamenti ciklus időtartamáról több ízben megváltoztatta véleményét. MK ezek kapcsán *Tisza* egy folyosói anekdotáját iktatta be karcolatába (129 : 14—27). A lapokban szellőztetett *Csanády*-affér kapcsán *Tisza* pedig személyes bátorságáról szóló korábbi történetet elevenített fel (129 : 28—130 : 11).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 128 : 1—3 *Első nap az apróbb emberek beszéltek. Bocsánatot kérek Darányi Ignácól, mert ő beillett volna mai szónoknak is.* — MK utalása a december 8-i *A t. Ház*ból c. karcolatának fő mondanivalójára vonatkozik, arra, hogy nem veszik komolyan a pártok a vitát, hisz csupa jelentéktelen ember beszélt, Darányi akkor elhangzott beszédét meg sem említette.
- „ 6 *(de nem Trutia Pétert értem)* — MK csupán ezzel a közbevetett mondattal jelzi, s egyúttal minősíti is a képviselő felszólalását és eszmefuttatását.
- 129 : 8—9 *csak az egyik faktort merete említeni — hogy a Haluska Jánosoktól teszi függetlenebbé.* — MK utalása arra vonatkozott, hogy *Ullmann Sándor* kormánypárti képviselőként csupán azt hangoztatta, hogy a hosszabb választások jobban megkötötték a képviselőket, a hosszabb ciklus nagyobb szabadságot biztosít nekik. Az ellenzéki pártok képviselői ezt tagadták, de tagadták azt a kormánypárti érvet is, hogy az ötéves ciklus a képviselőket függetlenebbé teszi a kormánytól is.
- „ 28—35 *Csanády és Tisza szóváltása a Pester Lloyd híre szerint.*

— A PH az esettel kapcsolatban a dec. 11-i számában a Napi hírek rovatban a következőket írta: »Karambol-parti Tisza Kálmán és Csanády között. A Tisza Kálmánnal való közvetlen érintkezés bizony nem kellemes, mert a kálvinista miniszterelnököknek nemcsak a nyaka, hanem a csontjai is kemények. Sajnos érezte ezt tegnap jó Csanády bátyánk, kibe a miniszterelnök, midőn Tisza Lajos gróf társaságában az országházból kiment, beléütődött. „Ne lökdössön!” — kiáltott fel dühösen Csanády. Tisza sietett bocsánatot kérni, de a kérlelő szavakra Csanádynak nem volt más válasza, mint egy haragos „Vigyázzon!” A miniszterelnök aztán sietett is a hely színéről elpárologni, Csanády pedig azt óhajtottá titkon magában, vajha mindig ily könnyűszerrel szoríthatná le Tiszát a harctérről.«

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. december 12., 7. évf. 241. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház december 11-i ülésén tovább folytatták az általános vitát a parlamenti ciklus öt évre való meghosszabbításáról. *Komlóssy Ferenc* a Hont megyei választási visszaélésekről szólt, és bemutatta a Honti Ellenzék című lap mellékletét, amely három megyei választási visszaélést gúnyrajzban is nyilvánosságra hozott. Elutasította a törvényjavaslatot. *Gajári Ódön* néhány rövid eszmefuttatással és érveléssel támogatta a törvényjavaslatot. *Szilágyi Dezső* hosszú beszédében fejtegette a politikai élet problémáit, és egy huszonegy tagú bizottság kiküldését javasolta, amelynek az lenne a feladata, hogy biztosítsa a választások tisztaságát. *Halvax József* támadta a törvényjavaslat lakonikusságát, és éles szavakkal kikelt *Kuncz Adolf* korábban elhangzott fejtegetései ellen. *Kuncz Adolf* személyes megtámadtatás címén újból kifejtette, hogy mit ért választási csőcselék kifejezésen. *Csanády Sándor* éles és személyeskedő hangon támadta Tisza Kálmánt és a kormányt a benyújtott törvényjavaslatért. *Veres József* az ellenzék néphez való hűségét fejtegette, majd kijelentette, hogy ezt a kapcsolatot veszélyezteti, megítélése szerint, a törvényjavaslat. Nem fogadta el tárgyalási alapul sem. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 208—230. l.)

*

MK a három részre tagolt karcolat első tagjában az interpellációknak kedvét lelő Olay Sziládról szóló történetet ad elő, a másodikban a rossz arcmemóriájú Kemény Gábor közlekedésügyi miniszter tévedéséből sző Margittay Gyula rovására egy csipkelődő történetet. A har-

madik rész foglalkozik az üléssel. Szól Komlóssy Ferenc furcsa demonstrációval tarkított felszólalásáról (133 : 19–29). Valószínűleg Gajári Ödön felszólalását csak mások előadása nyomán jellemezte (133 : 30–134 : 5). Részletesebben foglalkozott Szilágyi Dezső hosszú beszédének hatástalanságával (134 : 6–19). A vita többi felszólalóját meg sem említve, Szilágyi szónoklatának visszhangtalanságáról szóló megjegyzéssel jelezte be karcolatát.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 131 : 7 *kalamus* — íróeszköz, író toll (régies szó)
- „ 11–12 *Még az utolsó interpellációra sem kaptál választ.* — Olay az ősi ülészak kezdete óta négy interpellációt nyújtott be: október 7-én a miniszterelnökhöz, október 10-én a pénzügyminiszterhez, november 25-én a kereskedelemügyi miniszterhez és végül december 2-án a pénzügyminiszterhez fordult interpellációval. A négy interpelláció közül e cikk megjelenéséig csupán a pénzügyminiszter reagált november 28-án az október 10-én elhangzottra.
- „ 15–16 *Im Széchenyi gróf annyi ideig nem felel.* — MK utalása a november 25-én a királyfinak nyújtott miniszteri kézcsókra vonatkozik. ld. erről a november 26-i *A t. Házból* c. karcolatot. Széchenyi gróf az 1885. év végéig nem is adott választ Olay interpellációjára. Széchenyi 1886. január 23-án tért vissza Olay kérdésére (ld. majd az 1886. január 24-i *A t. Házból* c. karcolatot a készülő Krk 72. kötetében).
- 133 : 22–27 *A »Honti Ellenzék«* rajzai. A KNApló tanúsága szerint Komlóssy Ferenc beszéd közben felmutatta az újság példányát, majd szóban is előadta, hogy mit ábrázol a három gúnyszerű rajz. (KNApló, i. h. 209–210. l.)
- „ 30–134 : 5 Gajári felszólalása. — MK Gajári beszédéről szólva a Tisza-iskolát emlegette, azt a fogást, hogy az előtte szóló képviselő beszédére tett reflexiókkal kezdi felszólalását. A KNApló tanúsága szerint Gajári nem reflektált Komlóssy beszédére, beszédében egy ellenzéki képviselő nevét sem említette meg (KNApló, i. h. 211–212. l.). Minden jel arra mutat, hogy MK másodkézből hallott Gajári beszédéről, és informátora pontatlan volt.
- 134 : 11 *osztentative* — tüntetően
- „ 34–35 *az elnök öt perce felfüggeszté az ülést — míg a csend elmúlik.* — E fordulat MK szatirikus ötlete. A KNApló tanúsága szerint Szilágyi Dezső beszéde után *»(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon)«* jelzés található, majd minden szünet nélkül következett Halvax József felszólalása. (I. h. 225. l.)

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kéziratára Fol. Hung. 2169/1 66—67 folio
M. *Pesti Hírlap. 1885. december 13., 7. évf. 342. sz. (2—3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott. Az egyik — a szokásostól eltérő — 30 cm × 25 cm fogalmazási papír, amelyen MK keresztben írta szövegét, a másik 50 cm hosszú és 15 cm széles, ún. szerkesztőségi kutyanyelv. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett papírsíkokat I—VII római számokkal jelölték.

A K jellegzetes papírja bizonyítja, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát, az íráskép és a javítások jellege lendületes fogalmazásra vall. A korrektúrát maga végezte, de csupán egy helyen változtatott a szövegben, beszúrva az »ezentúl« szót (135 : 14).

A K-on eszközölt javításokat és változtatásokat ld. alább.

A parlamenti ülés

A képviselőház decemberi 12-i ülésén tovább folytatták az országgyűlési ciklus öt éves időtartamra való felemeléséről szóló törvényjavaslat általános vitáját. *Gosztonyi János* a választási szabadság korlátozásának tartotta a javaslatot, ennek elfogadása véleménye szerint további jogcsorbitásokat fog előidézni. *Ugron Gábor* Tisza Kálmán korábbi álláspontját állította szembe a benyújtott törvényjavaslatban foglaltakkal, több választási manipulációt sorakoztatott fel, a törvényesség megszegésének kirívó példáit idézte. A törvényjavaslatot elutasította. *Horvát Boldizsár* a szabadelvűség megtámadását látta az ellenzéki képviselők fejtegetéseiben, az öt éves ciklusban a törvényhozás jobb és elmélyültebb munkájának biztosítékát, a mindenképp rossz érzéssel eltöltő választási visszaélések visszaszorításának lehetőségét látta. Támogatta a törvényjavaslatot. *Babes Vince* reflektált Tisza Kálmánra az előző nap a titkos szavazással szemben kifejtett érveire, és példákat sorolt fel a választási manipulációk jellegéről. *Kelevich István* gr. támogatta a törvényjavaslatot, szölt a választási visszaélésekről, és reményét fejezte ki, hogy az öt éves ciklus visszaszorítja a választások nemkívánatos velejáró jelenségeit. *Hevessy Benedek* a népképviselő elvének megsértését látta a törvényjavaslatban, és elutasította. Több hozzászóló nem volt, *Tisza Kálmán* miniszteri jogával élve az előadó előtt felszólt. Vitatta Ugron Gábor állításait, Horvát Boldizsár felszólalása kapcsán még egyszer kifejtette, hogy a kormány nem jut semmiféle előnyhöz a ciklus időtartamának meghosszabbításával, csupán az államélet működése lesz folyamatosabb, nem fogja annyira befolyásolni a sűrű választási mozgalom. Az ülés végén *Szapáry Gyula* gr. válaszolt Győrffy Géza egy korábban benyújtott

interpellációjára, majd *Olay Szilárd* intézett interpellációt a pénzügyminiszterhez az állami vasművek deficitjéről és a dohánymonopóliumból származó bevételek felhasználásáról. *Enyedi Lukács* a közlekedésügyi miniszterhez intézett interpellációt a tizenkét év óta nagy eredményeket elérő Tolnay Lajos vasútigazgatósági elnök lemondásának okáról. (KNapló, 1884 – 87. VII. köt. 232 – 252. l.)

*

MK a jelen karcolatban nem annyira a szónokok érvelésével, hanem inkább előadói módszerükkel foglalkozott. Kiemelte Ugron Gábor erőteljes fejtegetését (135 : 28 – 33), Horvát Boldizsár érzelmre és értelemre egyaránt ható okfejtését és ennek hatását a hallgatóságra (136 : 1 – 10). Az interpellációk közül előtérbe állította Enyedi Lukács Tolnay Lajos lemondásával kapcsolatos beszédét, amellyel a közvéleményt foglalkoztató kérdésre keresett választ. Két humoros mozzanatot is beillesztett a tárcába: *Olay Szilárd* interpellálási jelentkezését. Az előző napi karcolatának elején is e szándékról írt, de akkor Szalay Imrének sikerült »bebeszélnie« *Olayt* szándékáról (ld. *A t. Házból* 131 : 1 – 132 : 8). A másik humoros eseményt Péchy Tamás idézte elő: a homályos teremben feldöntötte a tintatartót (136 : 29 – 39).

Szövegváltozatok

Lap	Sor	
135	: 1–4	sort MK az előző napi <i>A t. Házból</i> c. tárcájából kivágott első öt sossal kezdte.
„	8	országház fedelén. (K: orszaghaz <fokán> fedelen.)
„	9	képviselők, s hóborított (K: képviselők <mert csak> s hóborított)
„	10	járnak már kocsin (K: járnak már <gyalog> kocsin)
„	14	isznak ezentúl a választók. (K: isznak a választók.)
„	19	Gosztonyi: (K: Gosztonyi: <hogy>)
„	20–21	sor között K: <Harom napja tart>
„	24	De ha ő mégsem (K: De <hát> ha ő meg sem)
„	28	szellemmel, azzal a tűzzel (K: szellemmel, erőteljesen azzal a tűzzel)
„	31–32	léha kort. Ő is megbotránkozott (K: léha kort. <Oly kóloritja van belekapott a Koncz csocsélék kifejezésébe> Ő is megbotranykozott)
„	33	hogy a nép nem (K: hogy <nem szabad így nevezni> a nép nem)
136	: 1	kezdett beszélni. Ünnepe (K: kezdett beszélni. <<Úgy hallgatták <.....> ha az ősz vezer megszólal. Az egyedüli ember ma Egy-egy>> Ünnepe)
„	3	de uralkodik a szíveken. (K: de <megtudja rázni> uralkodik a szíveken)
„	4–5	magával visz, hogy (K: magával <ragad> visz, hogy)

- Lap Sor
- 136 : 9 kiszellőzteti az emberi elméket (K: kiszellozteti <a lelkünket> az emberi elméket.)
- „ 10 salakos argumentumaival. (K: salakos <kormondataival> argumentumaival)
- „ 10 –11 sor között K: <<Horváth Boldizsár az ötéves mandátum mellett nyilatkozott> <Egyébiránt az ötéves mandátumot pártolta>>
- „ 11 azalatt a terem (K: azalatt a <Ház> terem)
- „ 12 gőzökkel. A füst (K: gőzökkel <s ehhez járul> a füst)
- „ 12 folyosóról (K: folyosórúl)
- „ 13 –14 felülről befedve (K: felülről <borus ido leven> befedve)
- „ 16 Házban. Alig (K: Házban. <A tulso p> Alig)
- „ 17 A csengettyű hangja megtompult. (K: A csongettyu <csongettyűnek tompa süket hangja lett> hangja megtompult. <...>)
- „ 19 –20 mely a föld alól látszik előhuhogni (K: mely <....> a föld alól <csat> latszik előhuhogni)
- „ 20 –21 szörcsögéssel. A karzatajtók hasadékain át, mintha vékony, de széles (K: szörcsögéssel. <...> A <karzatok> karzat ajtók hasadékain <vekony eles> at mintha vékony <szé> de széles)
- „ 22 –23 sor között K: <Pechy Tamas a saját tintatartojat se látta>
- „ 24 atmoszférája. Hanem az a (K: atmosphaeraja. <Tisza Lajos> Hanem <hat> az a)
- „ 30 Nosza kapkodjátok (K: Nosza <hamar> kapkodjatok)
- „ 31 Fiaim, Ábrányi! (K: Fiaim <Rakovszky!> Ábrányi!)
- „ 35 Az irásokban nem esett semmi kár! (K: <Az irásoknak nem lett se> Az irásokban nem esett semmi kár!)
- „ 36 –37 sor között K: < – Csinaljunk otpercnyi szünetet, urambátyám. Azalatt a cselédség lemosogatja a kathedrát.>>
- 137 : 6 majd mindég, ma is a miniszterelnöké (K: majd mindég <Tiszáé volt> ma is a miniszterelnöké)
- „ 7 mindennap legyűri (K: mindennap <legyőzi> legyuri)
- „ 10 Lukács (a függetlenségi (K: Lukács <a szel>) a függetlenségi)
- „ 13 A mamelukok elborult homlokokkal (K: A mamelukok <elszomorodott szívvel és> elborult homlokokkal)
- „ 14 mintha szomorkodnának, aztán (K: mintha <....> szomorkodnának, aztán)
- „ 15 folyosóra gratulálni (K: folyosora <mosolyogva> gratulálni)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 135 : 11 –13 *mint Szilágyi Dezső mondá az ő stílusában: »a választási visszaélések motívumainak összessége még inkább szaporodni fog» – Szilágyi Dezső előző nap tartott beszédében a következőket mondotta: ». . . nem gondolva meg azt, hogy a válasz-*

Lap Sor

- tások ritkábbá tételével egyszersmind a visszaélésekre vezető motívumok intenzitása is nő. . . » (KNapló, i. h. 215. l.)
- 135 : 31 — 32 *Ő is megbotránkozott a Kuncz »csócselék« kifejezésén.* — Ugron Gábor hosszasan foglalkozott — a név említése nélkül — Kuncz »csócselék« kitételével, megjegyezte, hogy azért ítéli el, mert azt egy »férfi, aki a keresztény vallásnak nemcsak papja, de szerzetes is« tette (KNapló, i. h. 236. l.).
- „ 34 — 35 — *De az csak csócselék volt — mondá neki később Vadnai Károly a folyosón —, amelyik Cegléden meghajigált?* — Az utalás arra a botrányra vonatkozik, amelyet Verhovay és társai rendeztek Cegléden 1884. március 15-én, amikor az ünnepségre érkező Ugron Gábort középarral fogadta az ünnepély résztvevőinek felbízott csoportja. (Ld. erről *A ceglédei eset* c. karcolatot Krk 68. köt. 161—162. l. és jegyzeteinket 315—317. l.)
- 136 : 29 *mappa* — térkép
- „ — 137 : 5 Az elnöki tintatartó felborulása és az ötperces szünet. — A KNapló Horvát Boldizsár beszéde után közli, hogy az elnök az ülést öt percre felfüggesztette. (I. h. 241. l.) Nyilván ekkor tisztították meg a tintától az elnöki asztalt.
- 137 : 15 *aztán kitódultak a folyosóra gratulálni az új vasútigazgatónak* — Tolnay Lajos lemondása után az államvasutak igazgatóságának alelnöke, Nagy László miniszteri tanácsos vette át a MÁV vezetését.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. december 15., 7. évf. 344. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház december 14-i ülésének első napirendje az 1886. év első negyedének költségvetése volt. *Hegedűs Sándor* előadó röviden kifejtette, hogy a teljes következő évi költségvetés elkészültéig szükséges a rövidtávú tervezés. *Justh Gyula* indokolatlanul tartotta a provizorikus költségvetést, a javaslatot elutasította. *Apponyi Albert* gr. is ellenezte az áthidaló megoldást. *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter a költségvetés előkészítése körüli nehézségekre hivatkozva indokolta a kormány eljárását, az indemnity kérését, az előző évi költségvetésen alapuló felhatalmazást. *Helpy Ignác* nem tartotta kellő indoknak az őszi delegációs tárgyalásokra való hivatkozást, azt, hogy ebből a tényből magyarázza a kormány a költségvetés összeállításának késlekedését. *Orbán Balázs* is bizalmatlanságát fejezte ki az eljárással kapcsolatban. A szavazás alkalmával a többség elfogadta a törvényjavaslatot, biztosította a kormánynak az indemnit. A következő napirend az országgyűlési ciklus meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat

feletti vita folytatása, ill. a zárbeszédék elhangzása. *Dárday Sándor* előadó a négynapos vita során elhangzott ellenzéki érvekkel szemben megvédte a törvényjavaslatot. *Irányi Dániel* a határozati javaslatában foglaltak megerősítését és bizonyítását látta a kormánypárti képviselők fejtegetéseiben. A törvényjavaslatot elutasította. *Szilágyi Dezső* hosszabb beszédben cáfolta a javaslat előadójának és a kormánypárti képviselőknek a törvényjavaslat érdekében, valamint védelmében elhangzott érveit. A javaslatban a szabadelvűség eszméjének és a választók jogainak megcsorbítását látta. *Horvát Boldizsár* személyes megtámadtatás címén válaszolt Szilágyi Dezsőnek, aki politikai elveinek megváltoztatásával vádolta őt korábbi fejtegetése miatt. *Szilágyi Dezső* viszontválaszban reagált Horvát Boldizsár megjegyzéseire. *Tisza Kálmán* miniszterelnök személyes megtámadtatás címén utasította vissza Irányi Dániel és Szilágyi Dezső felszólalásában kormányzati tevékenységével kapcsolatos megjegyzéseket. A vita lezáródása után 24 képviselő név szerinti szavazást kért. Ennek során 215 képviselő támogatta a törvényjavaslatot, 130 képviselő ellenezte, 104 távollevő ellenére a kormány 85 szavazattöbbséget kapott. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 253—274. 1.)

*

A több napos vitát lezáró ülésről MK részletesen beszámolt. Szólt az indennity-javaslat körül kialakult vitáról, név szerint megemlítve az ellene érvelő képviselőket (137 : 11—138 : 12). Közbevetőleg jelezte azt is, hogy ezt a kérdést azért helyezte az ülés elejére a kormány, hogy az ötéves ciklusról szóló törvényjavaslat megszavazására a kormánypárti képviselők mind összegyűlhessenek. A törvényjavaslat feletti végbeszédokről rövidebben hosszabban szólt, részletesebben Szilágyi Dezső terjedős fejtegetéséről. A beszéd túlméretezettségét az érvelési módszer leírásával érzékeltette (138 : 20—31), majd egy tréfás fordulattal élt; a kormánypárti képviselőknek Szilágyihoz eljuttatott nyomdászstrájkjéről szóló hírével sikerült a szónokot fejtegetéseinek befejezésére bírni (138 : 37—139 : 18). Tisza válaszára is utalt, a név szerinti szavazás eredményét azzal a tréfás fordulattal mellőzte, hogy »már annak történetét nem akarják a szedők kiszedni« (139 : 34). Ezzel érzékeltette MK, hogy a törvényjavaslatot a többség elfogadta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

137 : 3—4 *Pulszky Ferenc morogva járt-kelt, azon tündöve: hova szavazzon? A Gusztival-e vagy a Károllyal?* — A KNapló tanúsága szerint az ötéves ciklusról szóló törvényjavaslatot Pulszky Ferenc és Pulszky Károly megszavazta, Pulszky Ágoston pedig ellene szavazott.

„ 8—9 *Tisza Lajos át akarja vinni a vasúti igazgatóságot Szegedre...* — Valószínűleg a MÁV igazgatójának, Tolnay Lajosnak távoztása különböző, a vasúttal kapcsolatos kombinációkra adhatott alkalmat. Különösen képviselőházi folyosói

Lap Sor

- beszélgetésekben. A sajtóban nem találtunk nyomot a jelzett hírről.
- 139 : 11 *infesztál* — zaklat, rátámad
- „ 12—13 *Minket észre sem térítesz, mert a mi eszünk már ki van árendálva.* — E tréfás szóhasználattal érzékeltette MK, hogy a kormánypárti képviselők minden vonatkozásban elkötelezve érezték magukat.
- „ 22 *tout les trois* — kártyaműszó: a három honeur a tarokkban.
- „ 27 *künn a korridoron rázta le cipőjéről a havat báró Podmaniczky Frigyes.* — MK e többször használt fordulattal jelezte, hogy megkezdődik a szavazás, mert Podmaniczky arra mindig megjelent.
- „ 34 *verve* — lendület.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. december 17., 7. évf. 346. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselődék december 15-i, ügyrendet tárgyaló — mindössze 35 percig tartó — üléséről MK természetszerűleg nem írt beszámolót.

A december 16-i ülés — melyről a jelen karcolat szól — elején az újabb interpellációra feliratkozottak névsorát ismertették, majd a főrendiház módosításáról szóló 1885. VII. törvénycikk 23. §-ának, a főrendiház tagjai névsorának összeállításáról szóló törvényjavaslatot ismertette *Gáll József* előadó. *Herman Ottó* megismételte a törvényjavaslat vitájakor kifejtett álláspontját, ellenezte a születés jogán való főrendiházi tagságot. *Madarász József* csatlakozott *Herman Ottó* álláspontjához. A többség általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot, majd következett a részletes vita, ami tulajdonképpen nem volt más, mint a főrendiház tagjaiként elismert hercegi, grófi és bárói családok névsora. A vitában egyedül *Thaly Kálmán* szólalt fel, a rendi alkotmányra emlékeztetőnek tekintette a törvényjavaslat több intencióját és megfogalmazását. A többség részleteiben is elfogadta a főnemesi családok kodifikálását. Az ülés végén interpellációkra került sor. *Gulácsy Gyula* kifogásolta, hogy a solti járás egyik szolgabírájához a budapesti téparancsnokság németül megfogalmazott megkeresést küldött. *Olay Szilárd* a pénzügyminiszterhez intézett kérdést az 1885. évi deficitell kapcsolatban. *Herman Ottó* a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett interpellációt, mert egy tanfelügyelő kifogásolta, hogy a szegedi községi elemi és polgári iskola tanulói március 15-éről és október 6-áról megemlékeztek. *Tisza Kálmán* bejelentette, hogy a karácsonyi szünet előtt a kormány újabb tárgyat nem kíván napirendre tüzetni. (KNapló, 1884—87. VII. köt. 277—284. l.)

Itt jegyezzük meg, hogy a december 17-i egy és negyedórás, valamint a december 19-i félórás ülésről MK azok jelentéktelensége miatt nem írt beszámolót.

*

MK ironikusan ír a főrendiházi jogosultságot megszerzett családok nevének törvénybeiktatásáról. Jellemző epizódként megemlíti Kőrösi Sándor »kivonulását« (140 : 16–20) és Thaly Kálmánnak az egyik ismeretlen főnemesi család őseiről — feltehetően a folyosón — tett megjegyzését. MK lapidáris véleményét a karcolat utolsó három sora (140 : 34–36) jelzi, arra való utalásával, hogyha egyesek nem tudják megfizetni az adót, akkor főrendiházi tagságukat fizetéseképtelenségük idejére elfüggesztik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

140 : 1–7 Olay Szilárd újabb interpellációja. — MK Olay Szilárd gyakori interpellációit előző írásaiban már kifigurázta: december 12-i *A t. Házból* c. írása bevezetőjében arról ír, hogy Szalay Imrénének sikerült lebeszélni Olayt szándékáról (131 : 1–132 : 8 és ld. a 131 : 11–12 sorhoz fűzött jegyzetünket), de a következő nap, december 13-án mégis feliratkozott, és el is mondta észrevételét.

„ : 14–15 *mintha valami különös isten teremtései volnának — mint Thaly mondá.* — A KNapló szerint Thaly Kálmán a következőt mondta a törvény egyik paragrafusáról: »... Először nagyon arisztokratikus szagú és a rendi alkotmányra emlékeztet vissza, mintha a képviselőház a XVII. századba nyúlna vissza, midőn oly intézkedést tesz, hogy azon bíborban, vagy legalábbis brokátban született tagokról törzskönyvet tartoznak vezetni a megyék, mintha a természetnek valami különös más teremtményei lennének, mintsem más ember fia. . . « (I. h. 279. l.)

A TISZTELT HÁZ MINT ÖNÁLLÓ KÖTET

M. I. Gondűző. (Fel. szerk.: Székely Aladár.) 1885. szeptember 20—november 29., 2. évf. 1. sz.—11. sz. A képviselőház karzatáról címmel. Teljes névjelzéssel. Tizenegy folytatásban, az alábbi részletezés szerint:

1. szept. 20. (1. sz. 4—6. l.) *I. A chaosz.* [Az első közleményhez lapalji jegyzetként az alábbi megjegyzést fűzték: »Mikszáth Kálmánt, ki karcolataival, melyeket a „T. Házból” cím alatt ír a képviselőház tanácskozásairól, általános tetszést vívott ki a magyar közönség előtt, sikerült megnyernünk, hogy humoros, élénk tollával lapunk t. olvasóinak is mutassa be, milyen a magyar parlament — az ő szemüvegén keresztül. E számában kezdjük az első képet a „Chaosz” cím alatt, hol a Ház megalakulását csevegi el. Hetenkint sorba jönnek aztán a többi cikkek a folyosóról, a karzatról, a büféről stb. A szerkesztőség«]
2. szept. 27. (2. sz. 29—30. l.) *II. A színhely.*
3. okt. 4. (3. sz. 53—56. l.) *III. A folyosó.*
4. okt. 11. (4. sz. 77—78. l.) *IV. A képviselőház madara.*
5. okt. 18. (5. sz. 101. l.) *V. Ahol a szellemi toalettet csinálják.*
6. okt. 25. (6. sz. 125—126. l.) *VI. A karzat.*
7. nov. 1. (7. sz. 149—150. l.) *VII. A Ház képe.*
8. nov. 8. (8. sz. 173—174. l.) *VIII. A generális, IX. A két törzsfőnök, X. A macska.*
9. nov. 15. (9. sz. 187—197. l.) *XI. A szónokok.*
10. nov. 22. (10. sz. 221—222. l.) *XII. A képviselői mesterség.*
11. nov. 29. (11. sz. 245—246. l.) *XIII. A »Haluska Jánosok«.*

- II. a) *A tisztelt Ház. Bp., 1886.* Singer és Wolfner kiadása, 1—181. l. Jankó János rajzaival.
- b) *A tisztelt Ház. Bp., 1886.* Singer és Wolfner kiadása, 1—181. l. Jankó János rajzaival.
- c) *A tisztelt Ház. Bp., 1887.* Singer és Wolfner kiadása, 1—191. l. Jankó János rajzaival. [A kötet címlapján »Harmadik bővített kiadás« megjelölés található. A szedés az első kötet-bélivel azonos, a »bővítést«-t a 180—190. lapon található *A jelölt természettudományi rajz közzététele* jelentí. Ez az írás a Krk 38. kötetében fog napvilágot látni.]

III. *Hi 16. köt. = Jk 48. köt. A tisztelt Ház. Bp., 1917.* 1—87. l.

A tisztelt Ház c. kötet megjelenésének napjaiban több újság és folyóirat adott hírt MK művének megjelenéséről, és rövidebb-hosszabb ismertetése mellé mutatóványul egy vagy több fejezetet közölt a könyvecskéből. Ezeket a megjelentetéseket csak utánközléseknek tekint-

hetjük, de a figyelem olyan nagyméretű megnyilvánulását jelzik, amelyet feltétlenül számba kell vennünk. (A közleményekhez csatlakozó megjegyzést vagy ismertetést az »Irodalom« c. részben találja meg az olvasó az 353. laptól.

1. A »Függetlenség« 1886. jan. 30-i számában, a 2. lapon »A Ház folyosója« címmel közölte *A folyosó* c. fejezetet.
2. Az »Ország-Világ« 1886. jan. 30-i száma (5. sz.) a 71–72. lapon a kötet *Bevezetését* és *A káosz* c. fejezetét adta közre.
3. A »Pesti Napló« 1886. jan. 30-i számában, a 3. lapon rövid ismertetést közölt MK kötetéről és ezt követően *A »generális«* c. fejezetet teljes egészében közreadta.
4. Az »Egyetértés« az 1886. jan. 30-i és 31-i számában az alábbi öt fejezetet tette közzé: *A folyosó*, *A karzat*, *Ahol a szellemi toalettet csinálják*, *A »generális«*, *A macska*.
5. A »Fővárosi Lapok« is két számában közölt mutatóványt MK kötetéből. A jan. 30-i szám a 211–214. lapokon. *A szónokok*, míg a jan. 31-i számában, a 220. lapon *A »majdnem szónokok«* c. fejezeteket jelentette meg.
6. MK lapja, a PH jan. 31-i számában az 1–2. lapon, a tárca-rovatban a *Bevezetés* szövegének közzétételével hívta fel olvasói figyelmét az új munkára.
7. A »Vasárnapi Újság« jan. 31-i 5. számában a 66–70. lapokon *A színhely* és *A folyosó* c. fejezeteket közölte és még Jankó illusztrációiból hármát a szöveg közé illesztett.
8. A »Magyar Salon« 1886. febr. 1-i száma (IV. köt. 484–488. l.) a *Bevezetés* és *A káosz* c. fejezeteket jelentette meg.
9. A »Világkrónika« 1886. febr. 7-i számában, az 51–52. lapon a *Bent a teremben* c. fejezet közlésével ajánlotta olvasói figyelmébe MK karcolat-kötetét.

A karcolat-kötet keletkezése

A jelen kritikai kiadás köteteinek sajtó alá rendezése során nemcsak a mikszáthi életmű időrendbeli kibontakozását követheti figyelemmel az olvasó, hanem a Krk *Cikkek és karcolatok* c. ciklusának egyes kötetei egyenként negyven-ötven, az eddig napvilágot látott Krk 51–71. kötetei pedig több mint ezer olyan bizonyítottan írónk tollából származó tárcát és karcolatot tartalmaznak, amelyről sem a szélesebb közvéleménynek, de még szaktudományunknak sem voltak megköze-lítően pontos ismeretei.

Á maga gazdagságában kibontakozó újságírói pálya sok társadalmi, politikai és kulturális kérdéseről közvetíti MK nézetét, álláspontjának, véleményének formálódását, alakulását. Önmagukban is sok, eddig ismeretlen tényre, a kibontakozó tehetség egyre jellegzetesebb és markánsabb vonásaira hívják fel a kutatás figyelmét.

A textológiai munka legnagyobb nyeresége a tudomány által eddig még csak töredékében ismert parlamenti beszámoló, a később *A t. Házból* címen sajátosan mikszáthi műfajként számontartott karco-

latok kialakulásának feltárása. A Mikszáth-tanulmányok korábban csak megközelítő képet tudtak erről alkotni. *A t. Házból* c. karcolatok jellegéről és arányairól pedig téves adatok is találhatók a gyér szakirodalomban. E karcolatokból az író életében csupán egy kötet látott napvilágot: a Légrády Testvérek gondozásában megjelentetett *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai* (Bp., 1892. 365 l.). Ez a kötet az író válogatása alapján, kilencven darabjával csupán ízelítőt nyújtott az 1883 és 1891 között közreadott parlamenti karcolatokból. Az 1910-es évfordulóra kibocsátott Jubileumi Kiadás köteteibe pedig nem kerültek be ezek a karcolatok. A Rubinyi Mózes gondozta folytatásban, a *Hátrahagyott Íratokban* viszont ízelítőként az 1892-ben kiadott kötetben megjelenteknél kevesebb és főként a későbbi periódusból származó parlamenti karcolat kapott helyet.

Az első nagy meglepetést a Bisztray Gyula gondozta Krk 62. kötete szerezte, amely — bár Függelékben, de bizonyítottan — 1881. szept. 27-től az év végéig 18 olyan, Mikszáth tollából származó parlamenti karcolatot tett közzé, amelynek létéről a szakirodalom egyáltalán nem tudott. (Ld. Bisztray Gyula fejtegetéseit az említett kötet 289—293. lapjain.) Az 1882-es év 67 parlamenti karcolatot hozott (Krk 63., 64. és részben 65. köt.), 1883-ban már 127 alkalommal jelentek meg a megkedvelt *A t. Házból* c. karcolatok (Krk 65., 66., 67. köt.), az 1884-es év 67 parlamenti karcolat megírására adott lehetőséget (Krk 68., 69. köt.), míg 1885-ben 63 alkalommal számolt be Mikszáth a parlament üléseiről (Krk 70. és a jelen 71. köt.). Tehát négy és fél év alatt 312 parlamenti karcolatot írt MK, több mint tízszeresét annak, amennyit az említett 1892-ben megjelentetett kötetben ebből a periódusból közzétett. E válogatásban ugyanis 28 írását helyezte el az 1883—1885 közötti évekből.

A háromszáztizenkét parlamenti karcolat a többiek között a jellegzetes cím kialakulását is nyomon követhetővé teszi. 1881: *Apróságok az ország házából, Apróságok a Házból, Az országházból*; 1882: *Apróságok a Házból, Az országházból, A Házból, A tisztelt Házból, A »t. Házból«, A t. Házból*. Az 1883-as év tizenharmadik parlamenti karcolatától már a végleges *A t. Házból* cím jelzi írásait. A gazdag termés a végleges címadásnál is jobban érzékelteti a parlamenti karcolatok szemléleti és stílusi eszköztáranak fokozatos gazdagodását. (Ennek első összegezését ld. Rejtő István: Mikszáth Kálmán gondolatvilága a parlamenti karcolatokban. ItK 1970. 603—612. l.)

A t. Házból c. karcolatok gyors közönségsikerét bizonyítják azok a növekvő számú mentegetődzések, amelyekkel MK megokolta, hogy miért nem számolt be egy-egy ülésről. (Ld. például a Krk 70. köt. 310—312. lapján írottakat.)

A parlamenti élet eleven, kissé csipkelődő stílusban való bemutatása sokkal jobban vonzotta az olvasókat, mint a korábbi, a többi napilapnál még változatlanul fenntartott szürke krónikás hang, illetőleg a vezércikkyszerű kommentár tónusa. MK-t a PHhoz fűződő kapcsolata és kötelezettsége megakadályozta abban, hogy rendszeresen írjon *A t. Házból* hasonló jellegű cikkeket más, konkurrens lapokba. De a kötöttségen kívül önmaga erejének szétforgácsolását is eldélizhette

volna egy ilyen vállalkozás. A folyóiratok és hetilapok felkéréseinek azonban már könnyebben eleget tehetett.

Az első ilyen megbízatást az alig egy évvel korábban megindult Magyar Salon szerkesztői, Fekete József és Hevesi József adták írónknak. A havonta megjelenő folyóirat 1884. októberi számának közölt, *A mi képviselőházunk* c. karcolatát a következő sorokkal ajánlotta az olvasók figyelmébe: »Mikszáth Kálmán a mi képviselőházunkról ír pompás karcolatot. Ezt a karcolat-genre-t ő honosította meg a „Pesti Hírlap”-ban, hol azok közkedveltségüekké váltak. Egy-egy odavetett vonással élethűen eltalálja embereit, s ő ugyanazt a szerepet végzi az irodalomban, mint Jankó a humorisztikus lapokban. E rovatot — most, hogy a képviselőház összeül — meg fogjuk honosítani a „M. Salon”-ban és minden fűzetünk érdekes illusztrált karcolatokat fog közölni a parlamentről.« (MS, 1884. október [1. sz.] 111. l.) A MS 1884. októberi számának 69—81. lapján megjelent *A mi képviselőházunk* c. (KrK 69. köt. 85—99. l.) karcolat bevezetőjében MK a nyári választások lefolyásáról, az antiszemita párt térnyeréséről, az új képviselőház társadalmi összetételéről és a mandátumhoz nem jutott jelentősebb politikusokról szolt (KrK 69. köt. 85 : 1—88 : 26). Majd betessékeli az olvasókat a parlament épületébe. Előbb a folyosó jellegzetességeit ecseteli (uo. 89 : 17—35). Ezután mutatja be a tanácsterem kialakítását, a képviselők elhelyezkedését és egy-egy mondattal jellemzi néhány honatya jellegzetes magatartását (uo. 90 : 14—92 : 15). Ezt követően a Ház négy helyiségébe invitálja az olvasót. Röviden szol a képviselőktől mellőzött könyvtárról (uo. 92 : 20—28), a honatyák kedvenc tartózkodási helyéről, a büféről (uo. 92 : 29—93 : 3). Hosszabban elidőzik a gyorsírói irodában, ahol az elhangzott beszédeket készítik elő nyomtatásra. De itt sem a gyorsírók munkájáról szol, hanem arról, hogy a képviselők miként foglalkoznak elhangzott beszédek formába öntésével (uo. 93 : 4—95 : 2). Külön kategóriaként említi meg a »majdnem szónokok«-at, megvilágítva e képviselői fogás okát (uo. 95 : 8—18). Negyedik helyként a karzatot idézi olvasói elé, az ott helyet foglaló közönséget és annak magatartási formáit jellemezve (uo. 95 : 19—96 : 23). A karcolat befejezésében az egyes politikai pártokhoz tartozó képviselők jellemző vonásait villantja fel (uo. 96 : 32—98 : 14), és röviden jelzi az ülés napirendjére kerülő fontosabb törvényjavaslatokat, a főrendiház tervezett reformját és az országgyűlési ciklus öt évre való felemelésének képviselőházi esélyeit (uo. 98 : 15—99 : 10).

Részletesen követtük nyomon a cikk szerkezetét és főbb mondanivalóját. Ezt két körülmény indokolja. Az egyik az, hogy a lendületes kezdet után MK nem folytatta parlamenti üléseiről szóló beszámolót a MS hasábjain. (Ennek okairól részletesen szoltunk a KrK 69. kötetének 251—253. lapján.) A másik pedig az, hogy az 1884. októberében megjelent *A mi képviselőházunk* c. írás az 1885 őszén a Gondúzóben közzétett tizenegy tagból álló sorozat vázlatának tekinthető. A *II. A színhely* c. fejezet alapanyagát az 1884-es karcolat 90 : 14—92 : 15, ill. 92 : 20—28 soraiban találhatjuk meg. A *III. A folyosó* gondolati magva a 89 : 17—35 sorokban már fellelhető. Az *V. Ahol a szellemi toalettet csinálják* c. fejezet több ötlete, sőt megfogalmazása is az előző évi kar-

colat 93 : 4—95 : 2 soraiban olvasható. A VI. A karzat c. fejezet több mozzanata is megvan a korábbi írás 95 : 19—96 : 23 soráig terjedő részben. Csak az 1886-ban megjelent kötetben olvasható *A majdnem szónokok* és *A büfé* c. fejezet. Mindkettő témája már az 1884-es cikkben felmerült, a 95 : 8—18, illetve a 92 : 29—93 : 3 sorokban.

Az 1884-es év második felének publicisztikai természetű tartalmú Krk 69. kötet az Ország-Világ c. hetilapban október 25 és november 29 között közölt öt *A hét története* c. karcolatot tartalmaz. Az öt írás közül négyben a társadalmi és kulturális kérdéseken kívül a parlamentben azon a héten történt fontosabb vagy jellegzetesebb eseményekről is szól MK. A heti összefoglalókban a parlamenti életéről szóló részek a legkevésbé lendületesek. Észlelhető: MK az elmúlt hétre visszatekintve *A t. Házból* című PH-beli karcolatainak legfontosabb elemétől, az azonnali reagálás és reflektálás lehetőségétől érezte magát megfosztva. Ez a tény magyarázza, hogy 1884 decemberében már nem jelent meg MK tollából az Ország-Világ hasábjain heti összefoglaló, de megvilágítja azt is, hogy még a MSban sem folytatta a szerkesztőség által jelzett sorozatát.

A formával és tartalommal való vívódás utolsó mozzanataként még meg kell említenünk a jelen kötetben megjelenő *Az országházból* c., szintén a MS hasábjain 1885. december 1-én közzétett karcolatot. A folyóirat szerkesztősége ez alkalommal is Mikszáth-sorozatot ígért az olvasóknak. De az első cikket több nem követte. Ennek okáról a karcolatnak a kötet 310—311. lapján olvasható jegyzetében szóltunk.

*

Az 1884-es *A mi képviselőházunk* szövegét vizsgálva kimutattuk, hogy nemcsak gondolatilag, hanem szövegszerűen is számtalan mozzanatot átkerült az 1886-ban megjelent *A tisztelt Ház* végleges szövegébe. De ezen kívül — a mű jellegéből folyóan — még számtalan olyan helyzet, fordulat, anekdota is megtalálható a kötetben, amely az előző évek PH-beli *A t. Házból* c. karcolataiban egyszer vagy többször már felbukkant. E motívumokra a *Tárgyi magyarázatokban* minden egyes esetben utalni fogunk.

A kötet kompozíciójának vizsgálatához az is hozzátartozik, hogy felhívjuk a figyelmet arra, hogy MK a kötet négy fejezetét korábbi írásainak szövegéből alakította ki.

A generális c. fejezetet a MSban 1885. április 1-én hasonló címmel megjelent írásból vette (ld. a karcolatot közlő Krk 70. köt. 35—40. lapját és hozzáfűzött jegyzeteinket a 244—247. lapokon).

A képviselőház madara c. fejezet először 1883-ban jelent meg a »Talpra Magyar« c. folyóiratban, majd néhány nap múlva a PHban, 1885-ben a G-beli *A képviselőház karzatáról* c. ciklusban, *A tisztelt ház* három kötetkiadásában és végül az 1890-ben megjelentetett *Pipacsok a búzában* c. kötetben. A textológia elveinek megfelelően a rajzot közzétették a Krk 34. kötetében a 196—199., jegyzeteit a 344—346. lapokon.

A »Haluska Jánosok« c. fejezet ötlete egy 1885. szeptemberében keletkezett azonos című rajzában fogalmazódott meg. Ennek a PHban

közzétett rajznak témája az Országos Kiállításra Budapestre érkezett vidéki választókat kötelezően elszállásoló és kísérő képviselő kálváriája. A szépirodalmi elemekkel megírt történetet külön megjelentettük az Elbeszélések c. ciklusban, a Krk 36. kötetében. A rajz kisebbik részét kitevő, leíró, nem novellisztikus elemeit viszont MK áttemelte ebbe a karcolatsorozatába. (Az azonosságok a következők: jelen kötet (202 : 20–23 = 36. köt. 173 : 15–21; 202 : 35–203 : 5 = 36. köt. 174 : 12–20; 203 : 6–14 = 36. köt. 174 : 27–34; 203 : 15–30 = 36. köt. 174 : 35–175 : 15.) Ez a csekély azonosság tette indokolttá, hogy a rajzot önállóan közöljük. A fejezettel kapcsolatban megemlítjük még, hogy a jegyzetben levő Pulszky Ferencről származó történet még a G-beli sorozat közlése előtt, 1885. aug. 3-án megjelent a PHban *Az elvándorolt megye* címmel. A jelen kötet »Cikkek, tárcák« részében önálló írásként is közöljük a 22–24. lapokon.

Végül az *Epilóg* a jelen kötetben olvasható *Ha az a »ha« nem volna* c. karcolat szövegét fejleszti tovább. Az alapötlet azonos, de a színezés, a kifejtés itt erőteljesebb és markánsabb. MK alkotóelemként használta fel a korábbi *Ha az a »ha« nem volna* című karcolatát, ez tette indokolttá annak önálló közlését. Erről szoltunk a jelen kötet 303. lapján.

Megemlítjük még, hogy *A macska* c. fejezet ötlete az 1884-ben közzétett *Macska a t. Házban* c. karcolatban lelhető fel (Krk 68. köt. 159–160. l.).

A szövegről és a szövegváltozásokról

Az 1886-ban megjelent *A tisztelt Házból* c. kötet a Gondúzóban 1885 őszén napvilágot látott tizenegy tagú közlemény szövegén alapul. A kötet sajtó alá rendezésekor a folyóiratban közzétett 13 fejezethez MK még három fejezetet fűzött: *A »majdnem szónokok«, A sokfejúek és A büfé* címűeket, ekkor írta meg a *Bevezetést*, és alakította ki az említett korábbi karcolata szövegét felhasználva az *Epilógot*. A kötetbe komponálás alkalmával a folyóiratbeli közlés sorrendjét módosította: az első három fejezet azonos rendben követi egymást, a negyedik, *A generális* című a Gben a VIII. fejezet volt, az ötödik helyet elfoglaló *A karzat* a Gben a VI., a hatodik *A két törzsfőnök* c. rész a Gben a IX., a hetedik helyen levő *A képviselőház madara* a Gben IV. sorszámot viselte, a nyolcadik *Bent a teremben* című rész a Gben VII. *A Ház képe* címen látott napvilágot, és a cím megváltoztatásán kívül a szöveget is kibővítette írónk. A kilencedik helyet elfoglaló *A macska* című rész a Gben a X. tag volt, a tizedik *A szónokok* c. rész a Gben a XI. helyen állt, de ennek szövegét a kötetben MK tetemesen kibővítette. A tizenegyedik fejezet, *A »majdnem szónokok«* nem látott napvilágot a Gben, míg a tizenkettedik tag, *az Ahol a szellemi toalettet csinálják* című a Gben az V. darab volt. A tizenharmadik és tizennegyedik rész, *A sokfejúek és A büfé* a kötet új fejezetei. A tizenötödik rész *A képviselői mesterség* és a tizenhatodik *A »Haluska Jánosok«* c. fejezetek a Gben szintén a sorozat záró helyét foglalták el. Az *Epilóg* — mint már korábban jeleztük — a kötet hangulatához kapcsolódó új rész.

Szövegváltozatok

Az 1886-ban megjelent kötetkiadást vettük alapszövegül, mivel a másik két kiadás ennek változatlan lenyomata volt. Az azonos tördelés és sorvégződések arra utalnak, hogy talán állószedésként őrizte a nyomda, vagy az első kiadáskor nagyobb példányszámot nyomott, és később ezeket bocsátotta ki második, ill. harmadik kiadásként.

Lap	Sor	
145	: 4	a <i>tisztelt</i> Ház? (G: a t. Ház?)
	„ 14	mindig akadtak (G: mindig akadtak)
	„ 16–17	mágnások, nagyravágyó (G: mágnások és a nagyravágyó)
	„ 30	nehányszor (G: nehányszor)
	„ 30–31	kértek tőle. (<i>Még azt is hozzátették: »ha lehet szőke legyen«.</i>)
Hát a (G: kértek tőle. Hát a)
	„ 34	Jókainak jól mondta meg Ilyefalván egy góbé: (G: Jókainak
— Ilyefalvára haladván — mondta meg egy góbé:)
146	: 16	választásairól (G: választásáról)
	„ 23	nehány (G: néhány)
	„ 26	itatni (Gben a szó kiemelve!)
	„ 29	inni (Gben a szó kiemelve!)
	„ 33	vignette (G: vignetta)
147	: 16	lefejeztek (G: lefejeztettek)
	„ 16	térén (G: téren)
	„ 21–26	sor közötti rész nem található a G-beli első közlésben!
jegyzet mozgott (G: <i>izgett</i> -mozgott)
148	: 1	régi volt. Felső-Magyarországról (G: régi, Felső-Magyarországról)
	„ 4	pénzök (G: pénzük)
	„ 7	országútja (Gben a szó kiemelve!)
	„ 9	választásokon megfordul a kocka! Földönfutó (G: választás-
kor megfordul a <i>dolog!</i> Földönfutó)
	„ 10	fejüket (G: fejöket)
	„ 11	megkísértik (G: megkísértek)
	„ 13	Mesterségük (G: Mesterségök)
	„ 13–14	jut be a Házba azokból (G: jut be azokból)
	„ 17	a mágnásokból <i>negyven-ötven</i> (G: a mágnásokból ötven)
	„ 21	ezeket fel sem (G: ezeket föl sem)
	„ 28–29	sor között G: <i>Ahol minden igazolatlant igazolnak, én sem
tehetek egyebet, minthogy én is igazolom a t. Házat.</i>
	„ 29	<i>De ha mindezért szidják</i> (G: <i>Ha szidják</i>)
	„ 29–30	hasonlítják össze képviselőházunkat az idegen (G: hason-
lítgatják össze az idegen)
149	: 1	új Tömő téri (G: új Tömő utcai)
	„ 17–18	régihez. (<i>Ebből magyarázható meg, miért törik magukat
(G: régihez. (Hiszen mindig az az eset van, hogy sokan törik
magukat)</i>)
	„ 26–150	: 2 sor közötti-rész nem található a G-beli első közlésben!
150	: 3	Kerüljünk beljebb. Ami a belső (G: Ami azonban a belső)
	„ 6	árván szanaszét (G: árván mindenfelé)

- Lap Sor
- 150 : 8 gondolat különben együvé tenni (G: gondolat együvé tenni)
 „ 16 horogra más, csak (G: horogra senki, csak)
 „ 19–20 hogy csak azért vesz ki könyveket, hogy a könyvtárnoknak (G: hogy csak a forma végett vesz ki könyveket, hogy a könyvtárnoknak)
 „ 20 okozzon, s tudományos (G: okozzon és hogy tudományos)
 „ 26–27 képviselő elhozta vagy hazaküldte (G: képviselő haza hozta vagy küldte)
 „ 29 beléjük (G: beléjük)
- 151 : 1–8 sor közötti rész nem található a G-beli első közlésben!
 „ 8 Mégpedig kezdjük a tanácsstermen, melyet (G: Maga a tanács-terem, melyet)
 „ 25 gyorsírók rekesztéke (G: gyorsírók *pulpitusai*)
 „ 27–28 közül. (Ebből még Hatvani professzor sem csapolhatna tiszta bort.) (G: közül. (Bárcsak akadna már egy Hatvani, aki a lábánál is tiszta bort csapoljon.)
 „ 39 eltaszítanak a nem (G: eltaszítanak onnan a nem)
- 152 : 2 időben nehol beszivárog a mennyei áldás. Szidjam (G: időben végigcsorog a mennyei áldás a falakon. Szidjam)
 „ 24 élelmes »hajcsárok« és fűrge (G: élelmes »Whipper in«-ok és a fűrge)
 „ 32 csoportokat. (G: csoportokat. A képviselők mulatságosabbak, egyszerűbbek voltak s nem pusztított köztük mindenféle járvány, aminő például a »gomblyuk betegség« stb.)
- 153 : 13 mulatta (G: mulatatta)
 „ 30 régen, sem nem melegek, sem nem hidegek (G: régen, sem nem hidegek)
- 154 : 2 folyosó (G: folyosón)
 „ 3–4 Ah, jó folyosó! Még így kesernyésen is te vagy a legcsábítőbb, a legnagyobb vonzerő! Hány tarka (G: Ah, a folyosó! Hány tarka)
 „ 31 podagrás (G: podegrás)
 „ 32 oda andalogni, s órákig (G: oda »magány«-t élvezni, s órákig)
- 155 : 2 nézi, hogy (G: nézi odabent, hogy)
 „ 28 S magának (G: Ómagának)
 „ 35 válaszolja a tulajdonos. (G: világosítja fel a tulajdonos.)
 „ 39 odalép Hoitsy Pál (G: odalép Tibád Antal)
- 156 : 15 Béla meg-megáll (G: Béla keresnyésen meg-megáll)
 „ 32 leveti (G: levetette)
- 158 : 3 gyufatartójának tájékán (G: gyufatartójának a tájékán)
 „ 6 mindig (G: mindig)
 „ 22 »Ejh, ez sem (G: »Már ez sem)
 „ 24 csöngettyű (G: csengettyű)
 „ 27 beszédmérce, mely (G: beszéd-mérce s mely)
 „ 30 tárgy nálunk, mely (G: tárgy, mely)
 „ 31 lehet, senkit (G: lehet, nálunk senkit)
 „ 38–39 Szilágyiért akárhányszor (G: Szilágyiért, Ugronért akárhányszor)

- Lap Sor
- 159 : 14 más-más. *A tanácsterem ajtajai* minduntalan (G: más-más. Az *ajtók* minduntalan)
- „ 16–17 alatt. *Egy-egy* beszéd után valóságos *népvándorlás* van (G: alatt. *De némely* beszéd után valóságos *be és kitódulás* van)
- „ 27 Damokos (G: Domokos)
- „ 39 fölfedezését (G: fölfedezést)
- 160 : 7 lógázza (G: lógázta)
- „ 11 előtt dicsekedett, hogy tizenkét pókfajt (G: előtt azzal dicsekedett hogy tizenhétféle pókfajt)
- „ 12 a környékükön (G: a vidékükön)
- „ 18 sor után a Gben a következők olvashatók:
- *Ni, mégegyszer előbukkan Göndöcs, örökkön mosolygó arcával és izzadó homlokával, szitakötőhöz hasonló szemei szelíden pihennek a beszélgető csoportokon. Ő az újságolvasó szoba felé örekszik és már útközben keresi a pápaszemét.*
- Az ő krónikákba méltó naivságai közt az ér legtöbbet, mikor a párizsi kiállítás alatt a Hotel Imperialban a table d'hôte-nál, hol a világ mindenféle népe együtt ült, felállt jámbor arccal és így szólt poharát fölemelve, magyarul, mintha odakaza lenne valamely vidéki asztalnál:*
- *Üram, uaram, Wenckheim Béla uaram, szállok az úrnak! Az angolok, spanyolok és olaszok nagy szemeket meresztettek, hogy mi ez, de az őt nem confundálta, mennyei nyugalommal szavaltta el a gyámfiához intézett toasztot, az otthon maradt gyámleány, Wenckheim Krisztina grófnő egészségére.*
- Egyszóval a Ház majd minden emberéhez tapad valami jellemző történetke. Itt van például a hátunk mögött Bornemisza Ádám. (Bizonyosan szavazás lesz, ha itt van.) Bornemisza a családi kriptáját emlegette egy ízben, hogy most újra átépítette.*
- *Ősök is vannak benne? – kíváncsiskodék Beöthy Algernon.*
- *Természetesen.*
- *Mennyiért vetted, kérlek, a családi csontok fontját? – kérdi a gonosz Beöthy, művészileg utánozva az üzleti hangot.*
- „ 19 *Egyszóval* ahány ember (G: Ahány ember)
- „ 25 Az *elmésségek és ötletek* mellett (G: Az ötletek *»bonmot«*-k mellett)
- „ 38 *De ezzel nagyon kevesen* (G: *Persze ezzel vajmi kevesen*)
- 161 : 8–162 : 11 sor közötti rész nem található a G-beli első közlésben.
- 162 : 14 Bécsben (G: Béccsel)
- „ 34–35 volt e kormányzási (G: volt a kormányzási)
- 163 : 3 minisztérium-ot, megannyi clerctet, a legkényelmesebb (G: minisztérium-ot, a legkényelmesebb)
- „ 4 valaha létezett. Tisza proponál (G valaha létezett. *Évek elmúlnak s a minisztertanácsban nem fordul elő egyetlen ellenkező szó sem.* Tisza proponál)
- „ 13 rájuk (G: rájok)
- „ 13–14 ereje van, de ők csak azt nézték ki, hogy öneik (G: ereje)

- van, de ők nem azt nézték ki, hanem csak arra az áttapasztalatra jöttek, hogy önekik)
- 163 : 20–21 gondolkozzék, s tegyen mindent. Gondolták (G: gondolkozzék, Tisza cselekedjen. Gondolták)
- 164 : 8–10 sorban olvasható mondat nem található a G-beli első közlésben!
- „ 14 biztosan (G: biztosra)
- „ 18 ámbár egy-egy *Haluska János*, köhécselő (G: ámbár egy-egy köhécselő)
- „ 24 ismerős (G: ismerős)
- 165 : 5 mer, *pláne* a karzaton (G: mer a karzaton)
- „ 7–8 rózsabimbók, kinyílt (G: rózsabimbók a kinyílt)
- „ 8–9 liliumok s szerény ibolyák egy csokorban. Valóban (G: liliumok és szerény ibolyák — s valóban)
- „ 9 terjed felülről. Szép szemek (G: terjed le felülről. Szép női szemek.)
- 167 : 3 A reporter csupa (G: A reporter-népség csupa)
- „ 6 legérdekesebbek e karzat (G: legérdekesebbek a karzat)
- „ 10 Megfoghatlan (G: Megfoghatatlan)
- „ 19 magukat (G: magokat)
- „ 24 fel (G: föl)
- „ 24–25 mondják, »kiülte (G: mondják az ilyenről, »kiülte)
- 168 : 6 Tagadhatlan (G: Tagadhatatlan)
- „ 15 a saját pártja fölött. — E szavak a Gben kiemelve találhatók.
- „ 17–18 de politikájuk (G: de a politikájuk)
- „ 30 »Apponyi a nagyobb talentum«. — E szavak a Gben kiemelve találhatók.
- 169 : 1 a t. Ház (G: a tisztelt Ház)
- 170 : 14–15 közöttük (G: köztük)
- 171 : 18 Néhány (G: Nehány)
- „ 23 lehívta (G: lehívta)
- 172 : alcím *Bent a teremben* (G: A Ház képe)
- „ 11–12 sor között a Gben a következő bekezdés olvasható:
Valaha régen a »galambósz fejek« voltak többségben, azután a kopasz fejek jöttek majorításba, most pedig a haj elfedi a koponyát, de nem fedi el a koponya éretlenségét.
- „ 29–30 Sándor, aki odajárul az elnöki katedrához, s tenyerét (G: Sándor, aki tenyerét)
- 173 : 1–2 akkor legalábbis sáfrány Lükő Géza, kinek összes (G: akkor Lükő Géza legalábbis sáfrány, akinek összes)
- „ 15 fejeznek ki: (G: fejeznek ki az ellenzéki beszédek alatt.)
- „ 19 tőle a Ház (G: tőle az egész Ház)
- „ 21–35 sorok a Gben nem láttak napvilágot.
- „ 36 csinál a beszédek alatt (G: csinál az ülés alatt)
- „ 37–174 : 4 olvas, *Darányi Ignác cukros mosolyokkal hajlítgatja fejét ide-oda. Szomjas Boross és Iszakovics versenyt ásitoznak, Bornemisza István idegbántóan rázza a lábát, melyet kilógat a padból, a kecskeszakállú Tolnay Gábor szemöldöke fölzalad a*

- homloka legtetéjére, Pater Zimáncsi csuklik, Szerb György úgy néz ki, mintha üveget fújna, a bagolyarcú (G: olvas, Rohonczy a női karzatot kémelelt, a bagolyarcú)
- 174 : 8 amely emészt (G: aki emészt)
- „ 9 látszik készen, s ha (G: látszik készen lenni, s ha)
- „ 11—175 : 27 sorok között levő leírás nem jelent meg a Gben.
- 175 : 28—29 Farkasszemét néz a miniszterekkel (kék pápaszemén át) az előkelő arcú Mocsáry. A jó öreg Irányi (G: Papirosokkal teletömött viaszkos vászna előtt könyököl Steinacker. A jó öreg Irányi)
- 176 : 10—13 Viaszkos vászna előtt könyököl Steinacker. A centrum két sarkát a »nevető ember«, Sággy és a »siró ember«, báró Huszár Károly szegik be. Hoüsy Pál a csillagokat vizsgálja — persze a karzatiakat. Mint a szózott halcsík (G: Érdekes két alak a nyomai és a löllel pontok két politikusa is, Hoüsy Pál és Szalay Imre. Az előbbi a karzaton visz nagy szerepet, az utóbbi a folyosón. Közél mellettük pödri nagy bajuszát Orbán Balázs, az egyetlen, aki a beszédeit összegyűjtve kiadta. Mint a szózott halcsík)
- 176 : 14—15 Ferenc, gyönyörködve nézegeti gróf Andrássy (G: Ferenc, hol itt ül, hol ott ül, tíz helyen is megfordul egy perc alatt. Gyönyörködve nézegeti a jól öltözött gróf Andrássy)
- „ 16—19 díszjegyzőségben. A nagy bajuszu Orbán hol kijebb ereszti egy likkal a nadrágszíját, hol beljebb kapcsolja aszerint, ahogy gyarapszik vagy fogy az animó az oráció alatt. (G: díszjegyzőségben.)
- „ 20—177 : 28 részen található fejtegetés helyett a Gben az alábbi bekezdés olvasható:
A centrumban a volt és a leendő miniszterek tanyáznak. Széll Kálmán úgy néz ki, mint a bolha a nagyítóüvegen. Horvát Boldizsár a kék szemüvegén át mereng a demokráciáról, csak Tisza Lajos került a jobboldal legszélére s finom gunyoros mosolylyal hallgatja a gyengébb beszédeket. A híres Róth Pál csöndesen szuszog, mintha valami nagy terheket emelgetne, Gróf Keglevich István, akinek valóságos politikai divatkereskedése van, a sarkon ül s előkelő unalommal várja azokat a bizonyos ciceró-betűs sorokat a Budapesti Közlönyben. A túlsó szekcióban ugyan-csak a sarkon s aluszékonyan lógazza fejét az öreg Pulszky Ferenc, mint a kérődző elefánt, kinek forró gőz lövell ki az orrlyukain. Néha fölcsudik s van akkor ijedelem, mert ha fölkel, az öreg mindent megtámad, a kormányt, a nagy adókat, az ellenzéket, az antiszemitákat, a zsidókat és megtámadja még maga magát is.
- 177 : 29—30 unatkozik, nevet vagy haragszik, figyel (G: unatkozik, figyel)
- „ 30 a Ház, a terem (G: a Ház, azt a képet nyújtva, mint a bizakalások, miket szeszélyesen mozgat a szél, a terem)
- „ 31 jár-kei köröskörül. (G: jár-kei kinyitott bicskájával.)

- Lap Sor
- 177 : 34—35 lép *monoton* sétájában. (G: lép *magányos* sétájában.).
- 178 : 1 *Országgyűléseinken* a kedélyesség (G: A kedélyesség)
- „ 1—2 ritka. A legnehezebb (G: ritka a mi parlamentünkben
A legnehezebb)
- „ 33 Szirmay Pál, (G: Szirmay Ödön)
- 179 : 8—9 meséik a *szegény* politikusokkal is. (G: meséik a politi-
kusokkal is.)
- „ 17 rézsút (G: rézsunt)
- 180 : 15—26 sor közötti fejtegetés helyett a Gben a következők
olvashatók:
- ...*Hja, nagy baj az, urak, hogy annyi sok ember szereti a
hangját hallani.*
- Az ember azt várná, hogy egyszer csak bekövetkezik az idő,
amikor senkinek sem lesz semmi mondanivalója, amikor min-
denki kibeszéli magát, de nem, legyenek önök nyugodtak emiatt,
sohase éri zavr a parlamentizmust.*
- A legnagyobb szónok nálunk tagadhatatlanul Apponyi
Albert gróf. Ha az ő nevét olvassa a jegyző*
- „ 26 *mindenki a folyosóról, mintha* (G: mindenki, mintha)
- „ 28 Öblös hangjának (G: Öblös, *őszinte* hangjának)
- „ 30 folyékony és *átlátszó*, mester (G: folyékony és *szingazdag*,
mester)
- „ 30—31 *gondolatait változatos* formában (G: gondolatát *művészi*
formában)
- „ 33 *Jóval szárazabb* Szilágyi (G: Jóval *szürkébb* Szilágyi)
- „ 37—38 *hatalmas királyi sas szállna* a levegőben. (G: *hatalmas
sasmadár repülne* a levegőben.)
- „ 39 *ellenfélt*, melynek a feje (G: *ellenfelet*, melynek *folytonosan*
a feje)
- „ 39—181 : 1 kánya. *Egyet* (G: kánya *s egyet*)
- 181 : 1 csőrével *minduntalan*. Fölkap (G: csőrével. Fölkap)
- „ 2 *mameluk csirkét* a levegőbe s a magasból *leereszti*. (G: mame-
luk csirkét *és azt fölviszi* a levegőbe, majd *leereszti* a magasból
a földre.)
- „ 3 *megpattogtatja* (G: *meg-megpattogtatja*)
- „ 6 *gyűlölet ég a szemeiben*. A gesztusai *ízléstelenek*. (G: gyűlölet.
A gesztusai *sokszor ízléstelenek*.)
- „ 23 *orátorok*. Ugron (G: *orátorok vagy míg beérkeznek* a voksok.
Ugron)
- „ 23—24 *beszéd közben társaihoz*: (G: *beszéd közben a tár-
saihoz*.)
- „ 37—38 *Kormányozhatlan, mint a léghajó, Thaly Kálmán*. Any-
nyira (G: *Éppen olyan merész, éppen olyan kormányozhatatlan
mint a léghajó*) Thaly Kálmán is. *Annyira*)
- 182 : 11—15 *színe és zománca*. *Rokonszenves alak, fesztelen mozdula-
tokkal. Tűbányira a cvikkerjével játszik* *beszéd közben s derült
nyíltság önti el kellemes arcvonásait*. A puritán (G: *színe és
zománca*. A puritán)

- Lap Sor
- 182 : 17 mint annak, — *csak* *hog*y *min*dez *kisebb* *mérete* *kben*. (G: mint annak.)
- „ 20 *vannak-e*, *s* *ha* *még* (G: *vannak-e* *már* *s* *ha* *még*)
- „ 20 *nincs* *behaj*tva (G: *nincsenek* *behaj*tva)
- „ 21 *szüksé*ges *számará*ny, *egy* *kis* (G: *szüksé*ges *elemen*tumok, *egy* *kis*)
- „ 25—27 *sor* *helyett* *a* *Gben* *a* *következ*zők *olvashat*ók:
Kecskemét *követé*vel *csak* *Körösi* *versenyez*het. (*Hog*y *miért* *hív*ják *ezt* *épp*en *Körösi* *nek*?)
- „ 34—35 *mint* *a* *motolla*, *hosszú* (G: *mint* *a* *kasza*, *hosszú*)
- 183 : 9—188 : 10 *sorig* *terjed*ő *rész* *nem* *jelent* *meg* *a* *G* *hasá*bjain.
Ott *MK* *a* *következ*ő *mondattal* *rekesz*tette *be* *fejte*getéseit:
Ebből *aztán* *lehet* *képzel*ni *mekkora* *beszéd* *volt*.
- 188 : 11—189 : 31 *A* *»majdnem* *szónokok*« *c.* *fejezet* *nem* *látott* *napvilá*got *a* *Gben*.
- 190 : 14 *Azért* *laza* (G: *Azért* *is* *laza*)
- „ 30 *gyorsíró*nak. (G: *gyorsíró*knak.)
- „ 33 *nagyobb* *fontossá*ggal (G: *nagyobb* *gondossá*ggal)
- 191 : 4 *kézirat*ban (G: *kéziratok*ban)
- „ 12 *A* *legpontosabb* *beszéd* (G: *A* *legpedánsabb* *beszéd*)
- 192 : 10 *Ez* *jellem*zi (G: *Ez* *eléggé* *jellem*zi)
- „ 15—197 : 39 *A* *sokfejűek* *és* *A* *büfé* *c.* *fejezet* *nem* *látott* *napvilá*got *a* *Gben*.
- 198 : 14 *éjeiket* *és* (G: *éjeiket* *s*)
- 199 : 26 *kerületéért* (G: *kerületeért*)
- 201 : 21—39 *sorig* *terjed*ő *rész* *nem* *jelent* *meg* *a* *G* *hasá*bjain.
- 206 : 6—210 : 9 *sorig* *terjed*ő *Epilóg* *c.* *rész* *nem* *jelent* *meg* *a* *G* *hasá*bjain.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 143 : 5—6 *Igaz, hog*y *már* *két* *országgyűlés*en *át* *írom* *a* *karcolatokat* *az* *önök* *beszédeiről* — *MK* *nak* *ez* *a* *megjegyzése* *is* *erősíti* *Bisztray* *Gyulán*ak *a* *Krk* *62.* *kötetében* *megjelent* *»Az* *országgyűlési* *karcolatok* *kezdetei*« *c.* *fejte*getéseit: *író*nk *1882* *őszétől*, *az* *új* *parlamenti* *ciklus* *kezd*etétől *írta* *a* *képviselőház* *életét* *bemutató* *karcolatait*.
- „ 23—144 : 1 *Macaulay* *sohasem* *írta* *volna* *meg* *nagy* *történelmét* — *Az* *utalás* *Macaulay* *»History of England from the accession of James II«* *c.* *ötkötetes* *munkájára* *vonatko*zik, *amelyet* *1875—77* *között* *Csengery* *Antal* *és* *Zichy* *Antal* *fordított* *magyarra*.
- 144 : 6 *frondeur* — *mindenáron* *ellenzékiesked*ő, *nyughat*atlan *ember*
- „ 8 *szikofant* — *jellem*telen, *aljas*, *hazug* *ember*
- „ 10—11 *az* *önök* *otthon* *hagyott* *feleségeinek* *írók* *egy* *fecsegést* *a* *Ház* *külső* *képéről* — *Nyolc* *év* *múlva*, *1893* *szeptemberében*

- MK megteremtette Katánghy Menyhért vidéki képviselő alakját, és az ő fiktív leveleivel váltotta fel a korábbi direkt parlamenti tudósításokat (ld. részletesebben Krk 9. köt. 187—191. lapján Bisztray Gyula fejtegetéseit).
- 144 : 23—24 *Hiába rázza fejét a t. miniszterelnök úr. (Zaj, ellentmondások a jobboldalon.)* Bocsánatot kérek, ha nem jól látom. — E fordulattal MK Csanády Sándornak egy 1884. okt. 24-én elhangzott, híressé vált kifakadását alkalmazta a maga teremtette helyzetben. Csanády e megnyilvánulásáról a jelzett napon írt karcolatában, egy *Hiába rázza fejét a miniszterelnök úr...* c. részben külön megemlékezett. (Ld. Krk 69. köt. 124—126. l.)
- 145 : 19 *professzionátus* — hivatásos
- 146 : 7—11 Mara Lőrinc és választói. — MK az 1884. márc. 9-én írt *A t. Házból* c. karcolatának *A Mara Lőrinc emberei* c. negyedik részében írja meg az ellenjelöltet is kérő választók látogatását (Krk 68. köt. 157—158. l.).
- „ 18—11 Az ötéves mandátum és a szavazók reagálása — Ezt a helyzetet MK *A mi képviselőházunk* c. karcolatából emelte át (Krk 69. köz. 99 : 4—8).
- „ 27 *a szentendrei eset óta* — Krausz Lajost 1884-ben a szentendrei kerületben választották meg. A legyőzött antiszemita párti képviselő elvarátai a parlament megnyitása után megtámadták Krausz mandátumát és több hónapig tartó vizsgálat végül is érvényesnek mondta ki 1885 márciusában (ld. erről Krk 69. köt. *A képviselőház vizsgálatai* c. cikket 134—136. l.).
- 147 : 12—13 Gyulai Pál ellen felhozott kortesvád. — MK ezt az anekdotát többször megemléktette, így az 1882 decemberében írott *A Kisfaludy Társaságból* c. karcolatában (Krk 68. köt. 5. l.) és az 1884-es *Ellenargumentumok* c. írásában (Krk 69. köt. 46. l.).
- „ 14—16 Hunyady László gróf kortesének választási fogása. — Ezt a történetet MK az 1885. márc. 3-i *A t. Házból* c. karcolatában már megírta (Krk 70. köt. 170. l.).
- „ 17—20 A Kármán Lajost kibuktató érv. — MK ezt a történetet az 1884-es választások alkalmával írt a *Humor a kortesmezőn* c. karcolatában megemléktette, Pulszky Ferencnek tulajdonítva a döntő érvet (Krk 68. köt. 56. l.).
- „ 23—26 Emich választási »beszéde«. — MK e furcsa kortesbeszédet az 1884. nov. 26-i *A t. Házból* c. karcolatában már megörökítette. (Krk 69. köt. 138. l. a motívumot ld. még Krk 35. köt. 238. l.)
- „ 33 Tisza Kálmán két szemüvege. — MK az 1883. febr. 17-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 65. köt. 154. l.) majd az 1884-ben megjelent *A generális* c. cikkében (Krk 70. köt. 36. l.) emlékezett meg a miniszterelnök szemüvegváltásáról.
- 148 : 8—9 »Erdélynek legbecsesebb az országútja, mely Magyarországra vezet«. — E fordulatot MK az 1884. márc. 2-i *A t. Házból* c.

- karcolatába is beleszötte a választási előkészületekről szólva (Krk 68. köt. 150 : 26—29).
- 148 : 24—26 Róth Pál és a kontó. — A sok vidámságot kiváltó esetet MK a *Morgen Róth heute* c. karcolatában írta meg (Krk 69. köt. 99—100. l.), továbbá *A képviselőház vizsgálatai* c. cikk is megemlíti (uo. 134 : 9—12).
- „ 29—30 *de azért Krausz Lajost is igazolták* — ld. erről az 1885. márc. 11-i *A t. Házból* c. karcolatot (Krk 70. köt. 175. l.).
- „ 34—35 A singhaliak mondása. — MK ezt a fordulatot a korábbi *A mi képviselőházunk* c. karcolatában is alkalmazta a Ház összetételének jellemzésére (Krk 69. köt. 87 : 24—28).
- 149 : 10—16 Urbanovszky mondása. — A megszokotthoz való ragaszkodás jellemzésére MK már korábbi karcolataiba is beleszötte Urbanovszky érvelését. Ld. *A szabadelvű klub hétköznapiakon* (Krk 68. köt. 21 : 15—39) és *A mi képviselőházunk* (Krk 69. köt. 89 : 3—10).
- „ 26—150 : 2 A képviselőház kapusáról. — MK a jelen eszme-futtatást az 1885. decemberében megjelent *Az országházból* c. karcolatába is beillesztette (Krk jelen kötete 111. l.).
- 150 : 14—38 A képviselőházi könyvtár és könyvtárosa. — MK a jelzett sorokat leírtakat az 1884-ben megjelent *A derék Bassó* c. nekrológiájából emelte át (ld. Krk 69. köt. 61—64. l.).
- 151 : 7—19 A parlament belsejének leírása. — Az itt kifejtetteket MK korábban, *A mi képviselőházunk* c. karcolatában is megfogalmazta (Krk 69. köt. 90 : 14—21).
- „ 27—28 (*Ebből még Hatvan professor sem csapolhatna tiszta bort.*) — Hasonlóan jellemezte MK a Ház asztalát az 1884. december 4-én írt *A t. Házból* c. karcolatában is (Krk 69. köt. 150 : 28—29).
- „ 32—37 Éber Nándor és Deák Ferenc parlamenti ülőhelye. — MK emlékezete nem volt pontos, nem 1883-ban, hanem 1884-ben történt a leírt eset, az 1884. febr. 24-i *A t. Házból* c. karcolatban azonnal meg is írta (Krk 68. köt. 148—149. l.), majd 1884. őszén *A mi képviselőházunk* c. karcolatába is beillesztette (Krk 69. köt. 90 : 23—30).
- 152 : 12—18 A fiatal újságíró és a képviselőházi fogas. — A történetet MK az 1884. nov. 29-i *Irtják az újságírókat* c. karcolatában írta meg először (Krk 69. köt. 74—75. l.). Valószínűleg Neményi Ambrusról szól. (Ld. jegyzeteinket uo. 238—239. l.)
- „ 19—28 A parlament előtt álló fiákeres. — A mamelukszállító fiákeresről MK az 1884. okt. 26-i *A t. Házból* tárcájában is megemlékezett (Krk 69. köt. 132 : 18—22).
- 153 : 6—8 Szontagh Pál latin ritmusa. — MK az 1884. dec. 4-i *A t. Házból* karcolatában hasonlóan emlékezett meg Szontagh Pál verseléséről (Krk 69. köt. 154 : 12—18).
- „ 12—18 Horvát Boldizsár német versek travesztálásairól. — E sorokat MK az 1884. dec. 4-i *A t. Házból* c. karcolatából szó szerint vette át (Krk 69. köt. 154 : 19—155 : 13).

- Lap Sor
- 154 : 1 *Mundus se expedit* — halad, változik a világ
 „ 3—10 A folyosóról. — MK e sorokat az 1884 őszén megjelent *A mi képviselőházunk* c. írásából plántálta át (Krk 69. köt. 88 : 19—31).
 „ 11—155 : 8 A folyosó és a különböző pártállásúak érintkezése. — E sorok *A mi képviselőházunk* c. karcolatból kerültek át (Krk 69. köt. 89 : 38—90 : 8).
 155 : 19—30 Pulszky és a tudományok felosztása. — MK az 1883. dec. 4-i *A t. Házból* c. karcolatában írta le a Pulszky-féle felsorolást (Krk 67. köt. 213 : 1—8).
 „ 31—38 Pulszky meghatározása a botról. — MK ezt a történetet az 1885. márc. 11-i *A t. Házból* c. karcolatából emelte át (Krk 70. köt. 176. l.).
 156 : 21 *infámis* — gyalázatos, aljas
 „ 24 *szincerizál* — bizalmaskodik, pajtáskodik
 „ 35—39 A mamelukok véleménye a szabadelvű párthoz való kötődésükről. — MK e mameluki érvet *A generális* c. karcolatából vette át (Krk 70. köt. 38. l.).
 157 : 2 *intimus* — bizalmas, belső ember
 158 : 20 *hektikus* — sorvadásos, tudóveszes
 „ 27 *a beszéd-mérce, mely új találmány* — MK az 1885. jan. 25-i *A t. Házból* c. karcolatában írta le a feliratkozott szónokokat nyilvántartó táblát, a beszéd-mércét (Krk 70. köt. 113. l.).
 „ 37—159 : 3 Az eldobott szivarok mint szónok értékmérők. — MK az 1884. máj. 20-i *A t. Házból* c. karcolatában említi meg ezt a »szempontot« (Krk 68. köt. 212 : 3—10).
 159 : 25—26 *Szereday Aladár. Ezt egyszer fajt helyett lőtték meg Erdélyben* — E balesetről MK korábban az 1884. okt. 16-i *A t. Házból* c. karcolatában emlékezett meg (Krk 69. köt. 103 : 20—21).
 „ 27—30 Damokos László nyelvbotlása. — MK Damokos Lászlónak a királyi cerclen adott válaszát képviselői anekdotaként az 1883. jan. 31-i *A t. Házból* c. karcolatában megörökítette (Krk 65. köt. 117. l.).
 „ 39—160 : 2 Thaly Kálmán karóba húzott kurucái. — A Thaly Kálmánt perszifláló történetet MK az 1884. okt. 16-i *A t. Házból* c. karcolatába is beillesztette (Krk 69. köt. 103 : 9—11).
 160 : 9—19 Herman Ottó és a pókok. — MK ezt a Herman-anekdótát az 1884. okt. 29-én megjelent *Az elbúsult mameluk* c. karcolatában már leírta (Krk 35. köt. 210—211. l.).
 „ 33—161 : 3 Podmaniczky Frigyes és a szavazás. — MK több ízben tréfálódzott a szavazás idejére megérkező Podmaniczky Frigyesen. Ld. a *Postscriptum a st. Házból karcolathoz* c. írásához fűzött jegyzeteinkben felsorolt alkalmakat (Krk 69. köt. 285—286. l.).
 161 : 8—164 : 5 *A generális* c. fejezet. — A jelen kötet keletkezéséről szóló fejezetben utaltunk arra, hogy milyen alkalmából írta

- MK e portrét, és miként használta fel a kötetbe illesztés előtt. Ezért az itt felbukkanó motívum-ismétléseket nem regisztráljuk, az olvasónak a figyelmét felhívjuk a Krk 70. kötetben napvilágot látott *A generális* c. karcolatra és jegyzetapparátusunkra (35–40. l. és 244–247. l.).
- 161 : 16 –17 *Szkuállak és Kharüdiszek* — olyan helyzet, amelyben minden oldalról veszedelmek fenyegetnek (eredetileg a hajósokat a Messzina-szorosban végrömlással fenyegető két tengeri veszedelem az ókori mitológiában).
- 162 : 35 *mizéria* — itt: kellemetlenség, fennakadás
- 163 : 3 *clerce* — eredetileg: pap. Később írástudó jelentéssel. Angliában írrok, Belgiumban és Hollandiában bizonyos osztályhoz tartozó tisztviselő neve. — MK az utóbbi értelemben használta.
- „ 9 *vizikátor* — a hólyaghúzó bogár latin nevének (*vesicantia*) magyarosított, eltorzult alakja
- „ 19 *devalváló idő* — lefokozó, fontosságot csökkentő idő
- 164 : 24 –25 *nehány megszokott ösmerős. Májoros István vagy Farkas Károly*. — Az 1884. dec. 3-i *A t. Házból* c. karcolatban is megemlíti MK a karzatra látogató két ex-képviselőt (Krk 69. köt. 144. l.).
- „ 28–32 *Ivánka Zsigmond* rovására tett megjegyzés. — Az 1884. dec. 3-i *A t. Házból* c. karcolatba illesztette először MK e csipkelődést (Krk 69. köt. 144 : 19–25).
- 165 : 6 *szcéna* — botrányos jelenet
- „ 35 *wikler* — hosszú női köpenyeg
- „ lapalji jegyzet Vadnay Andor elnöki figyelmeztetése. — MK az 1884. febr. 5-én megjelent *A harmadik nap* c. karcolatában megörökítette (Krk 68. köt. 126 : 9–17).
- 166 : 3 *palatinus* — nádor; a magyar király első helyettese
- „ 5–8 *Karzati buzdítás Tisza Kálmánhoz*. — Ezt az esetet MK az 1884-es *A mi képviselőházunk* c. karcolatában megírta (Krk 69. köt. 95 : 38–96 : 3).
- „ 9–15 *A karzaton ülő hervadó szép asszonyról szótt képviselői élcélődés*. — A képviselői mondatát MK az 1884. febr. 8-i *A költségvetési vita* c. karcolatában már megírta. (Krk 68. köt. 129. l.)
- „ 22–34 *A hivatal, mint a karrier egyik lépcsőfoka*. — E gondolatot MK az 1884-ben megjelent *A mi képviselőházunk* c. karcolatában hasonlóan fejtegette (Krk 69. köt. 96 : 7–22).
- „ 26 *septemvir* — a hétszemélyes tábla tagja
- 167 : 2 *habitue* — törzsvendég, fennfentes látogató
- „ 34 *pondus* — súly
- 168 : 29 *in floribus* — virágjában, legjobb állapotában
- „ 38 *paralizál* — gyengít, hatástalanná tesz
- 169 : 1–172 : 7 *A képviselőház madara* c. fejezetet — mint a bevezetőben említettük — MK 1883 decemberében jelentette meg

- először, majd szövegváltoztatás nélkül a jelen kötetecskébe is beillesztette. Így a motívumok ismétlődéséről itt nem szólunk.
- 169 : 7 *frondeurkódás* — minden áron való ellenzékieskedés
- „ 35 *pietas* — kegyelet, odaadó ragaszkodás
- 170 : 19 *Lisznjai Kálmánt neveztek a »madarak pajtása«-nak* — A múlt század 40–50-es éveinek epigon költője 1856-ban »Madarak pajtása« címmel verskötetet jelentetett meg, valószínűleg e kötetcímből származott a nevéhez kötött jelzős szerkezet.
- „ 24–25 *egyebet sem tett vagy tizenkét esztendeig, mint hogy egy madarat üldözött és szidott folytonosan.* — MK utalása az osztrák címerben ábrázolt kétfejű sasra vonatkozik.
- „ 36–39 Kemény István esernyőjének felirata. — Az arisztokratikus érzelmeket tükröző feliratot MK e magatartás jellemzésére az 1883. április 15-i *Karcolat az országházból* c. írásába is beleszótta (Krk 66. köt. 37 : 4–8).
- 172 : 6 *Csemegi-kódex* — Csemegi Károly által megalkotott és 1878-ban, ill. 1879-ben elfogadott magyar Büntető Törvénykönyv.
- „ 33–173 : 20 Képviselői magatartások. — Az 1884-es *A mi képviselőházunk* c. karcolatában összegezte magatartásformákat illesztette be a jelen ciklusba (Krk 69. köt. 91 : 1–16).
- 174 : 14–39 A Parlamenti pártok és tagjainak öltözködési módja. — MK több, korábbi karcolatában szolt e jellegzetességről. Így az 1883. február 22-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 65. köt. 162 : 14–163 : 11), az 1884. febr. 1-i *A t. Házból* címűben (Krk 68. köt. 114 : 10–115 : 20) és *A mi képviselőházunk* c. összefoglaló írásában (Krk 69. köt. 97 : 16–98 : 3).
- „ 38 *amalgamizál* — összekever, egybeolvaszt
- 175 : 9 *remanencia* — maradvány, visszamaradás
- 176 : 1 »*Szilágyi trikóban van»* — E fordulatot MK már korábbi írásaiban is felhasználta, így az 1884. febr. 1-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 68. köt. 115 : 32 : 33).
- „ 3–4 *a termékeny interpelláló: Olay Szilárd.* — A Krk jelen kötetében MK több karcolatban is tollhegyre szúrta Olay Szilárd egymást követő interpellációit (ld. a jelen kötet 131–132., 135., 140. 1.).
- „ 9 *Szentkirályi Albert, a »résunt ereszkedő új csillag«.* — A képviselőház 1884. dec. 2-i ülésén Szentkirályi feltűnést keltő beszédére utalt MK (Krk 69. köt. 142 : 10–18).
- „ 11 *»nevető ember«, Sághy* — az 1884. okt. 24-i *A t. Házból* c. karcolatban nevezte MK Sághy Gyulát sajtós arcvonásai miatt »nevető ember«-nek (Krk 69. köt. 122–123. 1.).
- „ 19 *animó* — lelkesültség, indulat
- 177 : 10 *Philemon és Baucis: báró Kemény János és Szontagh Pál szeretetteljesen bújnak össze.* — A Ház két idős képviselőjé-

- nek barátságáról MK korábbi karcolataiban is szolt. (Ld. Krk 69. köt. 136–137. l.)
- 177 : 22–28 Pulszky Ferenc szónoki magatartásának jellemzése. — MK e sorokat az 1884. okt. 16-i *A t. Házból* c. karcolatából változtatás nélkül vette át (Krk 69. köt. 105 : 8–10).
- „ 31 *sbírr* — katonailag felfegyverzett rendőr, ill. törvényszolga Olaszországban; fogdmeg, rendőrkapó.
- „ 32–33 *Plachy Tamás az, aki reszkető kezeivel egyre faragsál valamit.* — Plachy Tamás faricskáló szenvedélyéről korábbi tárcáiban is megemlékezett MK (Krk 65. köt. 182 : 14, 68. köt. 105 : 12).
- 178 : 6–9 Beöthy Ödön 1848-as mondása a két Madarászról. — MK ezt az anekdotát 1883. márc. 1-i karcolatából emelte át ide (Krk 65. köt. 178 : 2–9).
- „ 12–13 *A verebek különben is politikus állatok — gr. Andrássy Gyula óta.* — MK utalása Andrássy híres találókérdésére vonatkozik: hány veréb marad a fán ha tizenkettőből ötöt lelőnek. — A helyes válasz egy sem, mert a többi elrepül.
- „ 21–179 : 3 *Az ülésteremben megjelenő macska.* — Az 1884. márc. 15-i *Macska a t. Házban* karcolatát az ülésterembe tévedt macska körüli eseményeknek szentelte MK (Krk 68. köt. 159–160. l.). Az ebben a karcolatban leírt helyzetet emelte át a kötet e kis fejezetébe.
- 178 : 29–30 *Itt van a kék macska! Eljött, fölkeresett, visszaadta a képviselőknak a vizitet.* — A Kék Macska mulatót látogató képviselőkről MK korábbi karcolataiban is szolt. A Zalay Istvánnak tulajdonított felkiáltással ezt a szokást karikírozta.
- 179 : 14–180 : 16 *A szűzbeszédet mondó szónok érzései.* — Ezt a részletet MK az 1885. febr. 20-i *A t. Házból* c. karcolatából emelte át, ott Schmidt Gyula első szerepléséről szólva jellemezte így a képviselő magatartását. (Krk 70. köt. 145–146. l.) — Megemlítjük, hogy már első parlamenti karcolatában megpróbálta érzékeltetni a szűzbeszéd gyötrelmeit, így pl. az 1882. okt. 16-i *Apróságok a Házból* c. írásában (Krk 62. köt. 164–165. l.). Később is előszeretettel festette le a szűzbeszédet mondó szónokot. Így Andrássy Tivadar első felszólalását is nagy átéléssel örökítette meg (Krk 68. köt. 174. l.).
- 180 : 30 *moduláció* — átmenet az egyik hangnemből a másikba
- 181 : 10–11 *Jókai megyezsgözteti* [beszédével a Házat] — E fordulatot MK az 1885. febr. 17-i *A t. Házból* c. karcolatából vette, itt — mint a jelzett helyhez fűzött jegyzetből kitűnt — tárgyi alapja volt a szó használatának. (Krk 70. köt. 138. l. és a jegyzetekben a 353. lapon.)
- „ 12–17 *Jókai mozdulatai* szónoklat közben. — Az 1885. febr. 17-i *A t. Házból* c. karcolatból emelte át MK e sorokat (Krk 70. köt. 138. l.).
- „ 18 *A »Ház sárkánya« Ugron Gábor.* — MK ezt az epiteton ornanst

- korábbi, 1884. dec. 11-i *A t. Házból* c. karcolatában is használta már (Krk 69. köt. 157. l.).
- 182 : 27 *Keresztettem a hangomat négyezer fül erejéig.* — E képviselőházi anekdotát MK az 1884. dec. 11-i *A t. Házból* c. karcolatában már felhasználta (Krk 69. köt. 157. l.).
- „ 29 *Zimándy a »Tefort kalapácsa«* — Zimándy nevéhez többször fűzte MK ezt a szerkezetet, okát az 1884. okt. 19-i *A t. Házból* c. karcolatban meg is jelölte (ld. Krk 69. köt. 114 : 10—12).
- „ 31—35 Zimándy Ignác szónoki magatartása. — Az 1884. okt. 19-i *A t. Házból* c. karcolatban MK részletesen szólt Zimándy gesztikulációiról, onnan vette át a jellemzést (Krk 69. köt. 115 : 11—19).
- „ 38—183 : 8 Zay Adolf beszéde és Polónyi. — MK a hosszú beszédéről és a közlése ellen felhozott Polónyi-féle kifogásról az 1883. márc. 14-i *A t. Házból* c. karcolatában írt. (Krk 65. köt. 210. l.)
- 183 : 10 *ingrediencia* — alkotórész, kellék
- „ 20 *succrescentia* — itt: új nemzedék, utánpótlás
- „ 25—35 Istóczy beszédmodora. — Hasonlóan jellemezte MK az 1884. febr. 1-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 68. köt. 117. l.).
- 184 : 8 osztentative — tüntetően, feltűnően
- 185 : 2 — *Nini, ki beszél itt az én szájjammal?* — Török Zoltán palóc képviselő beszédéről jegyezte meg ezt korábban MK az 1885. febr. 15-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 70. 134. l.).
- „ 26—27 *lapsus linguae* — nyelvbotlás
- „ 27—30 Hunyady László és a magázás. — 1882. febr. 21-i ülésen per »maga« szólította meg a képviselőházat Hunyady László. MK ebből az alkalomból *Gróf Hunyady László* címmel karcolatot írt (ld. Krk 63. köt. 215—216. l. és Bisztray Gyula jegyzetét 434—435. l.).
- 186 : 9 *»minek már erre a rövid időre?«* — A Lánchíd költségeinek megszavazásakor a magas korú veszprémi püspök e szavakkal ellenezte a híd megvalósítását. MK már írásában is felhasználta e fordulatot (ld. *Asszonymozgalmak* Krk 69. köt. 23. l.).
- „ 23—24 *A mi szónokaink majdnem olyan egyformák, mint a kínaiak. A kínaiak azért, mert szemöldökjeiket borotválják.* — Ezt a fordulatot 1884. febr. 2-i *A mai ülésből* c. karcolatában MK Csernátony függetlenségi pártiakra tett megjegyzéseként írta le (Krk 68. köt. 120 : 10—12). Majd a jelöltekről szólva beleszötte a *Kortesszemle a fővárosban* c. karcolatába is (Krk 68. köt. 44 : 26—29).
- „ 29—33 A képviselői beszédek alkotóelemei. — Az 1885. febr. 19-i *A t. Házból* c. karcolatából emelte át MK ezt a jellemzést (Krk 70. köt. 144—145. l.).
- „ 35—187 : 6 Pulszky előadói módszere. — Az 1885. febr. 26-i *A t. Házból* c. karcolatában hasonlóan jellemezte MK Pulszky felszólalását (Krk 70. 158. l.).
- „ 33 *extemporizál* — kapásból rögtönöz

- 188 : 13—16 Szécsen Antal és a pisszegés. — MK ezt az anekdotát előbb az 1884. jan. 15-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 68. köt. 103 : 6—8), majd az 1884. jún. 27-én megjelent *Az új főmarsall* c. karcolatában már megírta (Krk 68. köt. 62 : 1—4).
- „ 22—189 : 21 a »majdnem szónokok« manőverezése. — A feliratkozó, de beszédét el nem mondó képviselőkről MK az 1883. okt. 10-i *A t. Házból* c. karcolatában írt részletesebben (Krk 67. köt. 170. l.), később a »majdnem szónokok« fortélyát röviden jellemezte *A mi képviselőházunk* c. karcolatában is (Krk 69. köt. 95 : 8—18).
- 190 : 6—11 Jókai felkészülése a beszédre. — E szakaszt MK *A mi képviselőházunk* c. karcolatból emelte át (Krk 69. köt. 93 : 12—17). Az 1884. márc. 9-i *A t. Házból* c. karcolatában fogalmazta meg először (Krk 68. köt. 155. l.).
- „ 12—18 Tisza beszédeinek laza szerkezetéről. — MK ezt a részletet — egy félmondatnyi kiegészítéssel — *A mi képviselőházunk* c. karcolatból vette (Krk 69. köt. 93 : 18—23). Először az 1884. márc. 9-i *A t. Házból* c. karcolatban fogalmazta meg (Krk 68. köt. 155. l.).
- „ 19—23 Tisza külpolitikai nyilatkozatainak jellemzése. — Hasonlóan jellemezte MK Tisza külpolitikai válaszát az 1884. okt. 17-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 69. köt. 108. l.).
- „ 26—191 : 17 A képviselők szokásai az elhangzott beszéd átnevezésénél. — MK ezeket a részeket majdnem szó szerint *A mi képviselőházunk* c. karcolatából emelte át (Krk 69. köt. 93 : 27—94 : 21). Először az 1884. márc. 9-i *A t. Házból* c. karcolatban fogalmazta meg (Krk 68. köt. 155—156. l.).
- 191 : 28—192 : 14 Deáky Lajos és a Deák Ferenc beszéde. — MK ezt az anekdotát teljes egészében *A mi képviselőházunk* c. karcolatából vette át. (Krk. 69. köt. 94 : 22—95 : 8. — A történet első előfordulására a jelzett kötet 256. lapján utaltunk.)
- 193 : 1—6 Mocsáry mondása a függetlenségi pártiakról. — Az 1884. márc. 29-i *A t. Házból* c. karcolatában idézte MK Mocsáry önironikus megjegyzését (Krk 68. köt. 172 : 1—3), majd *A mi képviselőházunk* c. karcolatában is felidézte a mondást (Krk 69. köt. 97 : 5—9).
- „ 7—13 Herman Ottó keresi a pártját. — Az 1885. febr. 15-i *A t. Házból* c. karcolatát fejezte be MK ezzel a politikai utalással (Krk 70. köt. 136. l.).
- 194 : 8—13 Ugron Gábor és a függetlenségi párt. — MK több egykorú karcolatában hasonlóan jellemezte a függetlenségi párt tagjainak Ugron Gáborral kapcsolatos véleményét és magatartását.
- „ 27—35 A büfé, választéka és látogatói. — MK ezt a szövegrészet *A mi képviselőházunk* c. karcolatából vette át. (Krk 69.

- Lap Sor
- köt. 92 : 29—93 : 3). A motívum korábbi előfordulásáról ld. a jelzett kötet 256. lapján lévő jegyzetünket.
- 195 : 8 *procul negotiis* — távol a közügyektől
- 196 : 4—5 Beöthy Algernon szász képviselőket megtévesztő távirata. — MK az 1883. márc. 11-i *A t. Házból* c. karcolatában, mint hat évvel korábbi csínyt adta elő Beöthy álsürgöny történetét (Krk 65. köt. 202—203 l.).
- „ 6—8 Beöthy Algernon pad alatti kukorékolása. — Az 1884. okt. 24-i *A t. Házból* c. karcolatában MK leírta, hogy Csanády Sándor Tiszát támadó beszéde egyik legerőteljesebb részénél Beöthy Algernon egy hatalmasat trüsszentett, és ezzel nevetésbe fullasztotta Csanády beszédének további részét (Krk 69. köt. 126 : 1—11).
- „ 17—22 Jankovich jeget csúsztatott Csiky Sándor inggallérjába. — MK ezt a történetet beiktatta az 1880-ban keletkezett *A királyi biztos és udvara* c. kötetébe (Krk 58. köt. 62—63. l.).
- 197 : 4—8 *Nem segít mirajtunk csak egy sátoros ünnep*. — A szabadságharcra utaló fordulatot MK *Az öreg Somogyi bácsi* c. karcolatában is felelevenítette. (E kötet 79. lapján.)
- „ 9—13 A pénzügyminiszter a büfében. — MK 1883. ápr. 28-i parlamenti karcolatában hosszabban írt e témáról, a következő évben pedig önálló rajzzá kerekítette *A pénzügyminiszter reggelije* címmel (Krk 34. köt. 94—95. l.).
- 198 : 1—6 A régi és új képviselő távozása a Házból. — Az 1885. jan. 13-i *A t. Házból* c. karcolatban olvasható először a két kor képviselőinek ilyenén jellemzése (Krk 70. köt. 87. l.).
- „ 18 *ambuláns* — itt: bejáró
- „ 29—32 *a »pertu«-ság mindössze üres forma* — Hasonlóan fogalmazott MK *A mi képviselőházunk* c. karcolatában (Krk 69. köt. 91 : 35—38).
- 198—199 lapalji jegyzet Lukács Béla és egy gróf jelölése a pénzügyi bizottságba. — MK a komikus történetet *A mi képviselőházunk* c. karcolatából vette át (Krk 69. köt. 92 : 5—15).
- 199 : 21—201 : 4 A kormánypárti képviselő magatartása a parlamentben és kerületében. — MK ezt ragyogó szatírárt az 1885 októberében megjelentetett *A székelők között* c. karcolatsorozata *V. Itt és ott* c. fejezetéből emelte át. (Ld. e kötet 46—48. lapjain.)
- 201 : 12—20 Orbán Balázs és az államadósságok. — Az 1883. okt. 7-i *A t. Házból* c. karcolatban írta meg MK e történetet Orbán nevének említése nélkül (Krk 67. köt. 160. l.).
- „ 34 *perhorreszkál* — kárhozzát, elítél, megvet
- 202 : 1—203 : 38 *A »Haluska Jánosok«* c. fejezetről. — A bevezetőben jeleztük, hogy MK 1885. szept. 13-án a PHban névjelzés nélkül közzétett egy rajzot a kiállításról *A »Haluska Jánosok«* címmel. Ezt az írását az Elbeszélések ciklus X. kötetében közzétettük (Krk 36. köt. 173—177. l.), és a jegyzetapparát-

- Lap Sor
- tusban jeleztük azokat a mozzanatokot, amelyek az önálló rajzként való közlést indokolták (uo. 336—337. l.).
- 202 : 2 --3 *ahogy a Horac lovagjának a háta mögött ül a gond* — Horatius Ódák harmadik könyvéből való idézet. »Post equitem sedet atra cura« (A lovas mögött ül a sötét gond).
- 203 : 7 *szubtilis* — finom, gyengéd; itt: szövevényes, körmönfont
- 204 : 1—2 *az egész kerület kezd megindulni, mint a birnami erdő* — Shakespeare »Macbeth« c. drámájának V. felv. 4. színében a Macbeth ellen támadó sereg minden katonája a birnami erdő egy-egy lombját maga elé emelve indult harcba.
- 204—205 lapalji jegyzet Pulszky Ferenc adomája. — Ld. *Az elvándorolt megye* c. karcolathoz fűzött jegyzetünket (e kötet 229. lapján).
- 205 : 4—7 Jókai és az óráját javíttató választó. — MK ezt a Jókai anekdotát az 1883. máj. 3-i *A t. Házból* c. karcolatában már közreadta (Krk 66. köt. 89 ; 1—7).
- „ 19—206 : 5 Kállay János protezsáltja és Horváth Gyula. — A történetet MK megírta az 1883. febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 65. köt. 147. l.).
- 206 : 14—15 *itt is megvolnának a whigek és a toryk.* — Az angol parlament liberális, illetőleg konzervatív pártja.
- „ lapalji jegyzet Jókai anekdotája a fúzióról. — Az anekdotát MK az 1884. febr. 15-i *A szabadelvű klub hétköznapon* c. karcolatában leírta (Krk 68. köt. 20—21. l.), majd 1884 októberében *A mi fejedelmünk és övéi* c. Jókait köszöntő cikkében is megemlítette (Krk 69. köt. 28. l.).
- „ lapalji jegyzet *Apoge, Satanas* — távozz tőlem, sátán!
- 207 : 14 *whipper-innek* — a fontosabb szavazáskor a párttagok megjelenéséről gondoskodó személy
- „ 23 *circumstantiák* — körülmények
- 208 : 13 *Valaha Ausztria volt a Moloch* — mindent elnyelő, egyre súlyosabb áldozatokat követelő erő
- 209 : 10—12 (*Mert a szegény Szentendre már egy évtized óta nem kap jelöltet, úgyhogy kénytelen ingyen választani.*) — Az 1885. márc. 11-i *A t. Házból* Krausz Lajos igazolása kapcsán felvetette azt az ötletet, hogy amelyik kerületben választási vacsora vagy választási »ítatás« volt, attól a következő választáskor el kell vonni a képviselőküldési jogot (Krk 70. köt. 175. l.).

Irodalom — Az egykorú kritikai visszhang

A tisztelt Ház megjelenése feltűnést keltett. Ezt bizonyítja, hogy a napilapok és a folyóiratok mutatóványul fejezeteket közöltek a kis kötetből. Az egyes részeket bevezető, kommentáló sorok, továbbá a kritikák fordulatai érzékeltetik és magyarázzák a MK parlamenti

karcolatai és az e kötet iránt kibontakozó érdeklődést. Az alábbiakban az ismélődések ellenére részletesen bemutatjuk a korabeli sajtóvisszhangot a megjelenés időrendjében.

A *Függetlenség* 1886. jan. 30-i számában, a 3. lapon az Irodalom és Művészet rovatban a következő anoním ismertetést közölték: »A tisztelt Ház cím alatt jelent meg Mikszáth tollából egy kötet, mely a képviselőházat ismerteti, amint az külső képében, alakjaiban, jellemeiben, szónokaiban, jeleneteiben mutatkozik. Mai számunk mutatványt közöl belőle. A szellemes rajzok gyűjteménye e munka. Fest, de nem rikít, rajzol, de nem sért. Jobboldal és baloldal egyaránt mulatva olvashatják, mert még csipkelődései közé is kever mézet, mely kibékít. A kötet a Singer és Wolfner kiadásában, igen szép kiállítással jelent meg. És hogy becse annál inkább emelkedjék, Jankó rajzai illusztrálják a szöveget.«

A *Pesti Napló* 1886. jan. 30-i számában, a 3. lapon »A tisztelt Ház« címmel »Mikszáth Kálmán új műve« alcímmel az alábbi névjelzés nélküli jellemzés olvasható: »Szellemes ötletekkel telt, jóízű könyvet vesz az olvasó a fentebb említett műben, mely Jankó János rajzaival jelent meg.

Az ötletekből, melyeknek megvan a maguk pikáns éle, kijut minden pártnak, s e tekintetben a könyv csakugyan „párton kívüli”. Rajzai is oly humorteljesek, mint a leírások. A képekben komoly pózban látjuk Péchy Tamást, Jókait, Horvát Boldizsárt, vidor szituációkban a Ház folyosóját, a büfét (a magyar kincstárnokkal, ki teáját szürsölgeti, a Ház erős turnúru Hébéjét nézegetve) stb. Jó Göndöcs bácsi is itt van, elszunnyadva, míg méhek dongják körül — sőt (be furcsa, hogy Göndöcs bácsinál jut az eszünkbe, pedig ehhez már semmi köze) a Ház „kék macskája” is itt van, már ti. az, mely a Király utcai házban látható, s a „Ház madarának” csiripelése sem hiányzik.

Még csak azt említjük fel, hogy a mű Singer s Wolfner kiadásaként jelent meg, ára füzve 2 frt 20 kr., diszkötésben 3 frt 50 kr. Ízelítőül ideiktatunk néhány sort a „Generális” című fejezetből, az ellenzéki portrékat átengedve kartársunknak az úrban, a t. c. Nemzetnek. Hát a Generálisról Mikszáth Kálmán percegő tolla ezeket írja. . . « Ezután következik *A generális* c. fejezet szövege.

Az *Ország-Világ* 1886. 30-i számában a 82. lapon a Könyvpiac c. rovatban a következők olvashatók: »A t. Házból. Azt hisszük, rég jelent meg könyv, melynek annyi olvasója legyen, mint lesz Mikszáth Kálmán legújabb és legközelebb megjelenő könyvének, melyet a Singer és Wolfner budapesti könyvkiadó cég ad ki. „A t. Házból” szellemes, ragyogó humortól pezsgő karcolatok gyűjteménye a t. Házból. Az egész könyv 17 fejezetre oszlik. Mutatóul mi is közlünk egyet a szellemes karcolatokból, melyekről, ha könyv alakban megjelentek, bővebben meg fogunk emlékezni. Közöljük azonban tájékoztatásul a fejezetek címét. . . « A befejező sorokban felsorolja az anoním cikkecske a fejezetcímeket.

A *Vasárnapi Újság* 1886. jan. 31-i 5. számában, a 75. lapon az Irodalom és Művészet rovat élén az alábbi névjelzés nélküli tájékoztató olvasható:

»A t. Ház cím alatt terjedelmes kötet jelent meg Singer és Wolfner budapesti könyvvarus-cég kiadásában. A szép kiállítású, Jankó János rajzaival illusztrált kötet *Mikszáth Kálmánnak* a képviselőháztól frott közkedveltségű karcolatait tartalmazza, melyeket kedves, humoros hangjukért, találó megjegyzéseikért, elmés adomáiért oly szívesen olvas a közönség. A jeles szerző e karcolatokban a képviselőháznak inkább külsőségeivel és személyiségeivel foglalkozik, leírja a különböző jeleneteket, a Ház hangulatát, stb. szerencsés kézzel vegyítve a komolyabb és derültebb színeket, melyek a képviselőház üléseit, folyosóit stb. mintegy megelevenítve állítják az olvasó elé. A hírlapokban adott jelentések közlik ugyan a képviselőházban elmondott beszédek, de azokból az olvasó nem képes magának fogalmat alkotni magokról a szónokokról, környezetökről s a hatásról, melyet beszédök gyakorol. Mikszáth karcolatai kitűnő illusztrációk gyanánt pótolják e hiányt, s valóban sokszor tudnak elevenséget önteni egy-egy leírt jelenetbe. „A t. Ház” című munka fejezetekre van beosztva, melyekből „A színhely” és „A folyosó” címűt ez alkalommal bemutatjuk.«

A *Pesti Hírlap* 1886. jan. 31-i számának tárcarovatában »A tisztelt Ház« címmel a következő sorokkal vezették be a mutatványként közzölt *Bevezetés* c. fejezetet. »E cím alatt díszes kiállítású kötet jelent meg a könyvpiacra, mely *Mikszáth Kálmánnak*, a *Pesti Hírlap*ból oly előnyösen ismert, közkedveltségű képviselőházi karcolatait tartalmazza Jankó János sikerült rajzaival illusztrálva. Olvasóink előtt nem szükséges külön kiemelniük e gyűjtemény becsét, hiszen országgyűlés idején napról napra módjukban van szellemes munkatársunk kiapadhatlan humorának e kedves termékeit élvezni; e derült hangú, elmés adomákkal fűszerezett, tréfás ötletektől szízporkázó karcolatok nélkül képviselőházi tudósításaink szinte hiányosak volnának. Azok képezik mintegy illusztrációját a képviselőházban történeteknek. S most ezekből a parlamentünk külsőségeit, kiválóbb szereplőit, folyosói életét oly elevenen rajzoló tárcákból — mert annak lehet nevezni mindegyiket — talál itt az olvasó egy gyűjteményt, ügyes kézzel összeválogatva. .«

A *Nemzet* 1886. jan. 31-i számának Irodalom c. rovatában anonim szerző méltatta MK új művét: »A tisztelt Ház cím alatt — írta — Mikszáth Kálmán jóízű könyvet írt a képviselőháztól. A karcolatok, melyeket Mikszáth a képviselőház folyosójáról ír, huzamos idő óta érdeklődés tárgyai mindazoknál, akik szeretik az elmésséget, s nem haraguszna meg, ha az őket is érinti. Mikszáth humora mindenkit érint, de talán senkit sem bánt. Szerencsésen tréfálkozik azon a határon, ahol az éle elég csípős, hogy figyelmet keltsen; de még nem mérgeedett el úgy, hogy élvezhetetlenné váljon. Ez különbözteti meg e — nagyjában adomaszerű — dolgokat azon közönséges, bántó vagy goromba dolgoktól, amelyeket a magyar élclapok szellemességnek gondolnak, s amelyek sem nem mulattatók, sem nem élvezhetők. Mikszáth

dolgai mulattatók is, élvezhetőek is, s az igazságtalanság vádja ellen — a leggyakoribb vád ellen, mely az élcelőket érni szokta — megvédi az, hogy minden irányban egyformán az. Kikeresi az emberek gyöngéit, de nem titkos gyöngéket, hanem a nyilvánvalókat; s mert az ezekre való célzást senki sem veheti rossz néven, másrészt pedig mindenki mulat rajta, a könyv kapós lesz, az író genre-je szeretett. A hatvanas évek elején Kecskeméthy Aurél fény- és árnyképeiről beszéltek annyit, mint Mikszáth karcolatairól. De a két író egész ellenkező irányt kultivált. Az egyik politikai célból választott irodalmilag tetszetős formát bizonyos keserű igazságok megmondására; a másik irodalmi célból foglalkozik politikai dolgokkal, s a politikusok mulatságát önti irodalmi formába. — „Ez oly könyv, mondta a képviselőházban ma egy szellemes hírben álló ellenzéki képviselő —, melyet a honatyák is fog-nak olvasni; hiszen örök van benne szó” — és sietett kölcsönkérni egy példányt. A jelen időben, midőn annyi tényező közrehat, hogy a valódi irodalmi érdek háttérbe szoruljon, jó, ha a valódi tehetségek közül mentül több megtalálja a módot, amelyen megnyerheti a közönséget, s gyakorolhatja rá azt a hatást, melyet gyakorolni kíván. Ezért megbocsátjuk Mikszáthnak, ha adomáiban vannak ismétlések, s ezért nem-csak mulatunk jó tréfáin, hanem azt hisszük, jó dolgot is cselekedett e könyvbe foglalt kiadásukkal.»

A *Fővárosi Lapok* (P) szignójú kritikusa az irodalmi napilap 1886. jan. 31-i számában hosszabb cikkben mutatta be a kötetet az újság 220–221. lapján. »Szép kiállítású könyv — kezdte tárcáját —, eleven tartalmú könyv, s pár nap múlva bizonyára azt is hozzátehet-jük már, mint tény, hogy *kapós könyv*.

Eredeti ötletekkel van teleírva a t. Házról és annak számtalan régi és mostani tagjáról. Már az ajánlati lapon is eredeti betűk helyett Beöthy Aldzsi állóképe van rajta, amint mosolyogva, kinyújtott kézzel mutat, mintha mondaná: tessék besétálni a t. Házba, vagyis olvasni ezt az új könyvet! Ez az ajánlat „hálából” történhetett, mert Beöthy Aldzsi ötletbősége jó bányá annak, aki a képviselőházi karcolatokat ír.

Mint és mily hangon írja ezeket Mikszáth Kálmán, arról legtöb-bet mond tárcánk tegnapi és mai mutatványa. A többről mi csak megjegyzéseket tehetünk.

A „Bevezetés”-ben, melynek élén a szerző árnyképe látható, el van mondva a beszámoló beszéd, hogy „tisztelt képviselőház!” mint keletzett e könyv. Nem gonosz szándék vezette szerzőt megírására, hanem Csernátonytól kapott egy könyvet, mely a francia parlament karzatáról közöl szellemes megfigyeléseket. Elhatározta akkor, hogy meg se köszöni, hanem visszaadja magyarul — a mi parlamentünkről. (Nyugtalanság minden oldalon.) Csakugyan csipős megjegyzések van-nak a könyvben minden oldalra, de egyik sem származik ellenszenvből. (Igaz! — ezt mi kiáltjuk.) Szerző nem a képviselőket üldözi, csak az unalmat. A könyv sem akar unalmas lenni, ennél fogva csipked és gúnyolódik. Szerzője azonban határozati javaslatot nyújt be: mondja ki a Ház, hogy senkinek sem szabad megharagudni!

Azt hisszük, nem is haragszik meg senki, Mikszáth arra termett természet, hogy ily karcolatokat írjon. Tud élénk, ötletes, amellest kedélyes lenni. Nem pártszemüvegen néz, s szereti az igazságot jobbra, balra. Legföljebb a „habarék” ellen van egy kis animozitása. Meghajol annak jelesei előtt is, de az egészet — úgy látszik — élehetetlenek tartja.

Első cikk „A káosz” (a választás), melyből a t. Ház megszületik. Jelöltekről, kortesekről, etetés-itatásról, furfangról van szó. Gyulai Pál ellen elég volt kitalálni: „Gyulai nem kell követnek, elvesztette Solferinonál a csatát”. Gr. Hunyady László diadalát pedig azzal segítették elő: „Atyafiak, ez az a Hunyady László, kit a németek lefejeztek Budán!” Van szó a cikkben Erdélyről is, melyet három évig azzal csúfoltak, hogy „Erdélynek legbecesebb az országotja, mely Magyarországra vezet”. Igaz is, hogy idejárnak szerencsét csinálni az erdélyiek. De választáskor megfordult a kocka. Földönfutó magyarországi jelöltek ott hajthatják le fejüket a bizalom vánkosára. A cikkben egypár jó kortes illusztráció van. Általában Jankó ismert rajzónja gonddal és sikerrel mozgott a friss könyv ékesítésén.

„A színhely” leírása is élénk. Elöl látjuk a kócsagos, nagy botos, hosszú bekecses portás képét. A belső berendezés, a könyvtár, a többi helyiség leírását jókedvű ötletek élénkítik.

„A folyosó” jellemzése még elevenebb. A csoportok „írásban és képből” vannak föltüntetve. Sok tarka jelenet színhelye ez a folyosó. Szóváltások, párbaajkíhívások, összeesküvések történnek ott. A tanácskozóterem csak a színpad, ott játszanak: hanem a folyosók a kulisszák, ott öltözködnek, ott festik ki magukat a szerephez. A szerző már itt jellemezni kezd egyeseket, köztük az adományozó Szontagh Pált, „János fejedelem” (báró Kemény János) társaságában; az öreg Pulszkyt, ki mindenhez ért, noha Pázmándy ritka botján indus faragásnak nézi a kínai betűt, de azért „meghatározza”; Tisza Kálmánt, ki a folyosón ügyesen tud szincerizálni az emberekkel, s aki — ha minden nagy ember veszt közelről — nem nagy ember, mert ő nyer közelről, s akik ismerik, azok ragaszkodnak hozzá a legjobban; van egy erénye: keveset ígér s abból sokat tart meg, míg a többi miniszterek sokat ígérnek, s abból keveset tartanak meg, s van egy hibája: a fúzió után el tudta felejteni, kik voltak az ellenfelei, de nem tudta felejteni, hogy kik voltak barátai. Így foly tovább a jellemzés röviden, elmésen, ötletesen, csoportok alakjain át; ahány ember, annyi típus s annyi adoma. Egy jegyző azonban kikiált: „Szavazás van” s a folyosó kiürül, a cikk pedig véget ér.

A „generális” (Tisza klub-neve) igen szépen sikerült arcképe látható, melyhez van fűzve egy nagy csomó jellemző betét a pártvezérről és pártjáról, mely — ahogyan a szerző mondja — megszokta, hogy vezére gondolkozzék és tegyen mindent.

„A karzat” sem marad ki, hol sok a különféle hallgató, aki mindent hallgat. Csak tavaly kiáltott fel ott egy egzaltált asztalos: „Pusztuljatok innen hazaárulók, kik az országot eladtátok a zsidóknak!” A teremőrök kiteszkolták. Péchy Tamás elnök pedig sopánkodék: „Szörnyűség, hogy ilyesmit mer, pláne a karzaton! Ideleln föl sem

venném." Van szó a karzat kedvenceiről, a hölgyekről, köztük egy gyönyörű menyecskeréről, ki évtizedek óta jár oda, s deli alakjáért, nemes arcáért a pajkos képviselők elnevezték egykor „Hungáriá”-nak, de ma már azt mondják rá: „Hungária a tatárjárás után”.

„A két törzsfőnök” a mérsékelt ellenzék két fejét jelenti: Apponyi Albertet és Szilágyi Dezsőt, kik egymást koptatják, de oly kiváló alakok, hogy még mindig marad belőlük a jobb időkre. Egy mérlegen van a fejük lerajzolva, egyik serpenyőben az egyiké, másikon a másiké s egyik se nyomja le a másikat.

„A képviselőház madara” kis tréfás idill egy nyáron beröppent csírről, melynek történetéhez a jószívű, a madarakat is nagyon kedvelő b. Kemény István emléke van kötve, aki egy furfangos házmester kalitkájából egy-két forintért sokszor szabadon bocsájtatá ugyanazt a madarat, mely mindig visszatért a kalitkába, míg a nemes báró azt hitte, hogy mennyi madárnak vette ő meg a szabadságát.

„Bent a teremben” arról szól, hogy mily csoportokban ülnek a képviselők.

„A macska”, mely két színben van lerajzolva, a kezdő O betűben, szintén be-bekukkan a Házba. A fiatal Rácz Géza irigykedve néz rá: „Hiszen ez csak egy macska és mégis van bajusza.”

„A szónokok”-at és „A majdnem szónokok”-at ismerik olvasóink. Az elsőt több sikerült arckép illusztrálja a könyvben.

„Ahol a szellem toalettet csinálják” cím a gyorsirodára szól, hol sok honatya fésülgeti elmondott beszédeit.

„A sokfejúek” a függetlenségi párt. Egy felfordított kalapból néz ki a sok vezérkedő fej. Mocsáry Lajos maga mondta rá: „Olyanok, mint a nomád arabok, mindenki a saját zsoldján, saját fegyverével, saját szakállára harcol.” Különb az a programjuk, hogy várjanak.

„A büfé” (a teázó pénzügyminiszter és a kis Hébe képével), „A képviselői mesterség”, a „Haluska Jánosok” (a feljáró választók), s az „Epilóg” (képzeletbeli ülés, álomban a messze jövőben) fejezik be a rajzok sorát, melyekbe mindenütt adomák, ötletek, személyeket jellemző apróságok vannak vegyítve. Aki ez új könyvet kezébe veszi, a maga szántából aligha teszi le, míg át nem olvasta.◀

A *Magyar Salon* 1886. febr. 1-i számában »A t. Ház« címen közölt szemelvények előtt a következő bevezető szöveg olvasható: »A t. Ház folyosó-titkának „kibeszélője” csak nem szűnik incselkedéseivel. Még mindig van neki mondanivalója. Az ember azt hinné, hogy már igazán elmondott mindent a honatyákról (hiszen van elég, akiről bizony keveset lehet beszélni), hát most egyszerre csak megint egy egész kötettel rukkol ki a javíthatatlan. Ha igaz, amit szeltében-hosszában rebesgetnek, hogy a honatyák hiúk, mint az asszonyok, és népszerűségük egyes arányban áll a rólok megjelenő közlemények számával, akkor azt hisszük, a legtöbben szívesen fogadnák majd Mikszáthnak ezen legújabb „simogatásait”, noha bizonyos, hogy a nem falra hányt borsótól (hanem orr alá tört borsórl) sokan prüszkölni is fognak.

A közönség pedig mindenesetre mulatni fog Mikszáth eredeti jellemző ötletein, és nem fogja nékünk rossz néven venni, ha ebből a

kötetből, mely a jövő hóban jelen meg, ízelítőül a „Magyar Salon” már most hoz mutatóványt a Singer és Wolfner kiadók által készített eredeti rajzok bemutatásával. És hogy mindjárt az elején kezdjük és t. olvasóink tájékozva legyenek Mikszáth legújabb csemegéinek ízeről, először is közöljük a bevezetést, melyet az „alakiló Ház” káoszának zseniális leírása követ.»

Az *Ország-Világ* 1886. febr. 20-i számában, a Könyvpiac rovatban egy újabb hír jelent meg MK kötetéről a 129. lapon. A három héttel korábbi közleményre nem is utalva érdekes adalékokat szolgáltat a gyors sikerről: »A t. Ház. Mikszáth Kálmán pompás országgyűlési karcolataiból összeolvasztott egy könyvre valót s azt adta ki most Singer és Wolfner könyvkereskedése. A t. Háznak mi már második kiadását láttuk, s amint értesülünk, röviden a harmadik kiadás is megjelenik. Ez az eset majdnem páratlan a magyar könyvpiac történetében. Érdekesen bizonyítja, hogy vesz ám a magyar közönség könyvet, csak Jókai vagy Mikszáth legyen. Hát ez a könyv érdekesebb, mint a legtöbb könyv, mely az utolsó két évben megjelent. A parlamentet jellemzi, benne a kitűnő elbeszélés karakterisztikus és gazdag színekkel. Egyes fejezetei, mint „A macska”, „A generális”, „Egy képzeletbeli ülés” kis remek. A könyvhöz Jankó rajzolt jellemzetes, de nem valami művészi illusztrációkat.»

Az *Ország-Világ* ugyanabban a számában a »könyvpiac« figyelemre méltó információi mellett Bródy Sándor a jellegzetes B—y S—r szignójával méltató, nagy cikket írt »Mikszáth a politikus« címmel a 123—124. lapon. Alctmként hozzáfűzte: »A tisztelt Ház megjelenése alkalmából. Bródy Sándor cikke igen becses adalékokkal szolgál a mikszáthi műfajról, de az íróról kialakult kortársi vélekedésről is. A cikk teljes szövege a következő:

»Könnyen megláthatja a tisztelt olvasóközönség, hogy nem a poéta Mikszáth arcmása az a lap első oldalán, hanem a politikus Mikszáthé. Ha mint költőt akarnám bemutatni, nem lehetne használnom ezt a portrét, melyben se a szükséges melankóliából, se a sztereotip szemüztől nem tett be semmit a rajzoló, csak azt rajzolta meg, ami van: egy kerek, életkedvvel és okossággal, sőt talán furfanggal teli arc az, mely a sors kegyelméből abban a szerencsében részesült, hogy Mikszáth Kálmán rajta át hirdeti az országnak már két országgyűlés óta az ő sajátos egyéni és nemzeti politikáját. [A Mikszáth portrét a Krk 72. kötetében közöljük a képmellékletek között.]

„Nem kell veszekedni a viharral!” — ez ennek a politikának legelső axiómája.

A legutóbbi választásokon — beszélük — két választókerület is szemet vetett Mikszáth Kálmánra. Felhívták: nyilatkozzék micsoda párti. „Még nem tudom” — felelé.

S ezzel az enunciójával tisztába volt hozva politikai pártállása. S ez a nyilatkozat világítja meg új könyvét, az ő politikai kitéjét, melyet „A tisztelt Ház”-ról írt.

Azon a párton vagyok, ahol az igazság van. S mennyiben ott van az igazság, ahol az erő és hatalom: vagyok az erő és hatalom pártján.

Tisztelem az egyesült ellenzéket, mert nélküle nincs háború, háború nélkül nincs béke — és nincs karcolat a tisztelt Házból.

Ugron Gábort és a függetlenségi pártot bámulom. Eszményi célokért küzd s nem ígérhet a választóknak vasutat a hegytetőre s Duna-kanálist a Kárpátok közé. És mégis beválasztanak közülök egy csomót. Szóval *vannak*. S ami van, az jogosult, mert létezik.

Ezek a pontozatok az ő politikai hitvallásának cikkelyei. És befoglalja mindezt az új könyvének egyetlen mondata.

„A Ház amilyen, olyan, a mienk. Elég jó az nekünk, mert hisz a mi ízlésünk.”

Más szóval:

„Urak, nem kell veszekedni a viharral!”

Ilyen módon Mikszáth konzervatív politikus volna. Az egyénisége, a világnézete, a vére utálja a nem békés eszközöket — s az idők változását. Hiszen egészen jó időket élünk. Az Angol királynőben korrekte főznek. A „generális” szelíden kormányozza az ő népét. Istóczy is egészen kedves ember a folyosón. A Ház büfé kisasszonya minden évben változik, s minden évben szebb jó a régi helyébe. . . Pompásan halad az ország szekere.

Félre a tréfával! Mikszáthnak igaza van. Ő, aki két országgyűlés óta írja karcolatait a tisztelt Házzal: egy speciális magyar filozófiára tett szert. Fatalizmus az ő politikájának a bölcsellete. Ő hozta divatba hírlapokban és könyvekben a Ház kritikáját. Ezek az élesség nélkül való képek, melyek majd jobban érdeklik a közönségünket, mint maga a Ház: tele vannak fatalizmussal. Nem haragszik senkire, de ha úgy esik, még Paulert is kifigurázza. Minek elkeseredni a bajon: a bajt tetőzni az elkeseredéssel? És aminek el kell következnie, úgyis elkövetkezik. Aztán —

„*Kár veszekedni a viharral!*”

Mint elbeszélő, közvetlen Jókai után áll Mikszáth. Mint politikus se áll tőle távol. S mert nincsen olyan poéta, mint Jókai, hát mint politikus tán józanabb, mint a harmadik magyar. A képzelő tehetség nagysága és ereje kritériuma a poéta nagyságának. No, hát Mikszáthnak nincs oly nagy erejű képzelme, mint Jókainak, s így nem áll szeme és a létező világ közt egy már gyökeret vert képzelt világ. Nap nap után látja, hogy kormányoztatik az ország, bizony nem mén minden rendben, a generális nem vezetheti maga az árvaszóki pénztárak könyveit. . . De ha nem is rózsás egészen a láthatár, de mégis kellemetes az élet ezen a szép országon. Nem megy minden rendben, de a rend nincs, ha nincs rendetlenség. Az egyik fogalom határozza meg a másikat. Tisza nélkül nincs — Csanády.

Mert még olyan is kell:

„*Aki veszekedik a viharral.*”

Azt mondják — akik értenek hozzá —, hogy a jövő országgyűlésnek egészen más képe lesz, mint a mostaninak. Nem akar az ember ijeszgetni senkit, de mégse lehet kívánni, hogy öt évre csak olyan képviselőt válasszanak a hívek, mint amilyet három évre. Tartósabb időre erősebb matéria kell.

Tanult kortesek és kipróbált pártelnökök úgy vélik, hogy sok gaz-

dag ember lesz benn a parlamentben. Az frókból persze mennél kevesebb. S ez a kis szám is — úgy sejtik — új numerusokból fog kitelni. Itt-ott arról beszélnek, hogy Mikszáth is bemenne. . .

Ő be szép lesz az az első karcolat, melyet Mikszáth mint mamebuk ír meg a mamebukuk Házáról! S mily érdekes lesz második elbeszélőnk mint debatter! Milyen elhagyottak lesznek a szépirodalmi társulatok ülései, s milyen tömve a hölgykarzat a Sándor utcai házban.

S mily érdekes, ha csak elképzelni is egy olyan ülést, melyben az én politikusom is részt vesz!

Hegedüs Sándor ül az elnöki széken s mellette az ifjabbik jegyző, a negyedik Pulszky. Az elnök csenget, s a zaj, amit Apponyi beszéde okozott, lecsillapul valamelyest. „Mikszáth Kálmán!” — olvassa a legifjabb Pulszky.

Mély csendben áll fel a szónok és beszél:

„Tisztelt Ház! Énrólam is azt mondta az öreg Filcsik, hogy gyenge matéria vagyok, nem lesz belőlem épkézláb ember. Az előttem szóló tisztelt törzsfőnök — akarom mondani — Apponyi gróf képviselőtársam is azt mondja, hogy a szesz állami monopóliuma nem fog fennállhatni. Bizzuk ezt a monopóliumra s a generálisra, azok majd elvégzik. Mert a belügyminiszter úrnak igaza van. Igaza van, mert nem lehet igaza. Mindazonáltal az kétségtelen, hogy a dzsentrit nem szabad hagyni veszni. Gyarmaton nem látni csak kurta és négyes kubai szivart. Borsodban kétkrajcáros vizibe játszanak. Ez a állapot tűrhetetlen. . . A rendjelek, csúnya dolog, de nem tréfa az mégsem, ha az ember címerében oroszlán van s nem kecske. Megvallom, az enyémben csak borz van. Gyermekekomban bántott is ez nagyon. Hát még később! Elindultam az oroszlán keresésére, nagyok lőnek az út költségei, s a borz is otthon felfalt mindent, amit talált. . .

Mégsem haragszom a zsidóra. Wahrmann Mór képviselőtársam például a legkülönb magyarok egyike, s harmincezres sevesri szervízen vendégel meg bennünket. S ő, aki csak ért a dologhoz, szintén elfogadja a törvényjavaslatot.

És is elfogadom!”

Zaj elcsillapulta után Szilágyi Dezső áll fel. (Csak egy pótválasztáson tudott bejutni a Házba.) Régen hallgat, de a pihenés csak használt orgánumának. (Amint az egyesült ellenzék egyetlen egy német orgánuma másnap írta.) Csodálatos verve-vel beszél. Már taglejtése öl. (Halász Zsigának a karzaton meg kell fogni a kezét, hogy nyílt jelenetben ne tapsoljon.) Teljes három óráig tart már a szpics. S most jövel képviselő!

Még nem ért véget a hatalmas szónoklat. Már a harmadik elnök ül az elnöki széken: a jó Boros Bálint. Kiszáradt torokkal, merevülő szemmel csenget. Elkövetkezék vala ama pillanat, amelyben a generális súlya, a pártfegyelem mind semmi a tenger sima tükréhez. Az éhség és álmoság lett úrrá a Házon. És Szilágyi Dezső beszél tovább:

— Most pedig a belügyminiszter úr beszédének érdemleges részére térek!

Halotti csönd követi e nyilatkozatot. S e mély csendben rekedt hangon, palócos dialektussal hallszik fel egy szótat:

„Ó, mely szép az, amikor az ember veszekedik a viharral!”

Bizonyal nem mérkőzik politikai éleslátás tekintetében Pitt és Foxszal a mi Mikszáthunk. Nagyonis meg van elégedve az állapotokkal és kelleténél jobban szereti Tiszát. „De hát olyan, amilyen. Meg kell becsülnünk, mert hisz a mi ízlésünk.”

-

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A feltüntetett adatok csak a MK karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatban, a dőlt számok a jegyzetben való előfordulásra utalnak. A kéziratokat feldolgozó szövegváltozatokban előforduló nevek lapszámait természetesen nem iktattuk be a névmutatóba.

- Ábrányi Emil* — (1850—1920) költő, újságíró. A Petőfi Társaság tagja, 1885-ben a Koszorú szerkesztője. — 64
- Ábrányi Kornél* — (1849—1913) író, lapszerkesztő. 1882—83-ban az Ország-Világ szerkesztője, a Pesti Napló főmunkatársa, 1887-től szerkesztője. 1884-ben a Borsod megyei Dédesd országgyűlési képviselőjévé választották. — 81, 95, 99, 100, 109, 113, 115, 118, 119, 120, 136, 176, 195, 208, 290
- Aczél István*, borosjenői — XIX. század elejei dietai követ. — 186
- Ágai Adolf* — (1836—1916) író, újságíró, szerkesztő. — 64, 264
- Almásy Kálmán*, gróf — (1815—?) földbirtokos. — 27
- Almássy Sándor* — 1861-től a Heves megyei független kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. — 307
- Andrássy Aladár*, gróf — a főrendiház tagja. — 76
- Andrássy Gyula*, gróf — (1823—1890) miniszterelnök, 1871—1879 között a Monarchia külügyminisztere, lemondása után visszavonult az aktív politikai tevékenységtől. — 28, 49, 74, 75, 76, 81, 93, 94, 112, 162, 174, 178, 311, 349
- Andrássy Manó*, gróf — (1821—1891) az MTA tagja, az 1884—87-es ciklusban Gömör és Kishont megye rozsnói kerületének szabadelvű párti képviselője. — 126, 317, 319
- Andrássy Tivadár*, gróf — (1857—1905) 1881-től a Zemplén megyei tőketerebes választókerület szabadelvű párti képviselője. — 165, 176, 349
- Andreánszky Gábor*, báró — (1845—1905) politikus, Nógrád megyei földbirtokos. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as

- években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenzte a vegyes házasságot. 1884-ben antiszemita programmal a Tolna megyei pincehelyi kerület képviselőjévé választották. — 112, 126, 155, 176, 311, 318, 319
- Apafi Mihály* — (1632—1690) 1661-től Erdély fejedelme. — 165
- Apor Károly*, báró — (1815—1885) királyi táblai elnök, lelkes könyvgyűjtő. — 65, 66, 67, 214, 265, 266, 268
- Apponyi Albert*, gróf — (1846—1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején az ellenzék egyik vezére, az 1884—87-es ciklusban Jászberény mérsékelt ellenzéki képviselője. — 49, 50, 76, 93, 101, 106, 131, 138, 139, 158, 165, 167, 168, 175, 176, 180, 187, 249, 297, 320, 321, 327, 357, 361
- Arany János* — (1817—1882). — 73
- Arneht, Alfred* — (1819—1897) osztrák történetíró. — 14, 224
- Babes, Vincentiu* — (1821—1907) román politikus. A magyar országgyűlésben 1867 után Macionival együtt megalapították a román nemzeti pártot. Az 1884—87-es ciklusban a Kraszó-Szörény megyei szászokai kerület nemzetiségi párti képviselője. — 153, 324
- Bacon József* — (?—1885) 1882-től haláláig Nagyküküllő megye kőhalmi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 108, 307, 310
- Balázs Sándor* — (1830—1887) író, műfordító, szerkesztő. — 64
- Balogh Vilmos* — (1851—?) a kereskedelmi minisztérium tisztviselője, az Országos Kiállítás titkára. — 271
- Bánffy Béla*, gróf — (1831—1888) az 1884—87-es ciklusban a Kolozs megyei bánfihunyadi kerület szabadelvű párti képviselője. — 95, 156, 163, 190, 290
- Bánffy Dániel*, báró — (1812—?) 1881-től a Szolnok-Doboka megyei nagyiklódi kerület szabadelvű párti képviselője. — 122, 173
- Bánffy György*, báró — (1856—1889) zeneszerző, operettíró, az 1884—87-es ciklusban a Szilágy megyei szilágysomlyói kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 160
- Bánffy Sámuel*, báró — belső titkos tanácsos. — 21
- Barcsay József* — kamarás, magyar testőr, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 7, 217, 218
- Barkássy*, törzskari őrnagy. — 76
- Baross Gábor* — (1848—1892) az 1884—87-es ciklusban Győr város szabadelvű párti képviselője, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár. — 19, 225
- Bartha Miklós* — (1847—1905) az 1884—87-es ciklusban a Csík megyei csfkiszerepai kerület függetlenségi párti képviselője, a kolozsvári Ellenzék szerkesztője. — 184
- Bartók Lajos* — (1851—1902) költő, író. 1869-ben az Üstökös munkatársa. 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a Bolond Istók c. élc-lapot. — 234
- Bassó Armin* — (?—1884) a képviselőház könyvtárának gondozója. — 150, 345

- Battenberg Sándor** — (1857—1893) Bulgária első fejedelme 1879—1886 között I. Sándor néven. — 83, 84, 232, 283
- Baththyány László, gróf** — (1840—?) katonatiszt, politikus, az 1884—87-es ciklusban Gyöngyös város választotta meg szabadelvű párti képviselőnek. — 176
- Beck, Friedrich** — (1830—?) osztrák tábornagy. — 14, 224
- Bede Kovács Kálmán** — (1818—1889) 1875-től a Tisza-kabinet horvát-szlavón-dalmát minisztere. — 157, 175, 268
- Beksics Gusztáv** — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollégája a Pesti Hírlapnál. Az 1884-es választások alkalmával a sepsiszentgyörgyi kerületben szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 77, 100, 106, 173, 183, 208, 234, 239, 240, 241, 242, 247, 248, 249, 261, 280
- Bem József** — (1794—1850). — 43
- Bende Imre** — (1824—?) újvidéki plébános, 1886-tól beszercei püspök, az 1884—87-es ciklusban Újvidék szabadelvű párti képviselője. — 176
- Beöthy Ákos** — (1838—1904) publicista, az 1884—87-es ciklusban a Veszprém megyei somlyóvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 77, 122, 183, 276, 316, 317
- Beöthy Algernon** — (1839—1900) 1875-től szabadelvű párti képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei kerületben, 1891-ig a képviselőház egyik jegyzője. — 12, 31, 32, 107, 112, 178, 196, 209, 220, 352, 356
- Beöthy Ödön** — (1796—1854) ellenzéki liberális reformpolitikus, 48-as kormánybiztos. — 178, 349
- Beöthy Zsolt** — (1848—1922) irodalomtörténész, esztéta, egyetemen tanár, az MTA tagja. — 64
- Bercsényi Miklós** — (1665—1725) kuruc főgenerális. — 140, 181
- Berthóti Ferenc** — (?—1710) kuruc generális. — 140
- Berzeviczy Albert** — (1853—1936) kultúrpolitikus, 1881-től Eperjes szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság elnöke. — 106, 150
- Besze János** — (1811—1892) liberális politikus, ügyvéd, 1861—1869 között előbb Határozati-párti, majd Deák-párti képviselő, később a pénzügyi törvényszék elnöke. — 182
- Bicskey Kálmán** — képviselőjelölt az 1884-es választásokon. — 146
- Bismarck, Otto von, herceg** — (1815—1898) német államférfi és diplomata. — 12, 47, 97, 150, 200, 221
- Blaha Lujza** — (1850—1926) színésznő, a századvégi népszínművek primadonnája. — 81
- Boér Antal** — (1802—1892) Kosuth követője volt. Az 1870-es években Tisza Kálmán csoportjához csatlakozott. 1872-től képviselő, 1875-től Fogaras szabadelvű párti képviselője, több ízben a Ház korelnöke volt. — 156
- Boqmér János** — MK által kialakított ironév. — 51
- Bombelles Károly, gróf** — (1832—1890) osztrák—magyar altengernagy, Rudolf trónörökös udvarmestere, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 9, 218 219

- Borlea Zsigmond* — (1823—1883) nemzetiségi politikus, ügyvéd. 1866-tól több cikluson át a nagyhalmágyi kerület képviselője volt. — 153
- Bornemisza István* — (1847—?) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban a Gömör-Kishont megyei rimaszécsi kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 173
- Boross Bálint* — (1812—?) Szatmárnémeti polgármestere, az 1884—87-es ciklusban a város szabadelvű párti képviselője volt. — 115, 173, 361
- Borostyáni Nándor* — (1848—1902) újságíró, író, MK szerkesztőségi kollégája a Pesti Hírlapnál. — 221, 226
- Börlöny József* — (1850—1930) költő, az 1884—87-es ciklusban a Szilágy megyei díósadi kerület függetlenségi párti képviselője, 1887-től a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsa. — 173
- Börne, Ludwig* — (1786—1837) német író és publicista. — 250
- Bródy Sándor* — (1863—1924). — 52, 250, 359
- Burghardt Károly* — a Pesti Hengermalom Részvénytársaság vezérigazgatója, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 7, 92, 94, 217, 218
- Bylandt-Rheidt, Arthur*, gróf — (1821—1891) 1876—1888 között a Monarchia közös hadügyminisztere. — 76
- Chorin Ferenc* — (1842—1925) ügyvéd, nagytőkés. 1871-től megszakításokkal képviselő. A Ház igazságügyi és mentelmi bizottságának tagja. 1871—1884 között Arad városa, 1884-től pedig a Szatmár megyei aranyos-medgyesi kerület szabadelvű párti képviselője. — 113
- Czincz bácsi, a kortes* — 108, 122
- Cziráky Béla, gróf* — (1852—?) Fejér megye főispánja, majd a külügyminisztériumban osztályvezető. — 119
- Csáky László, gróf* — (1820—1891) politikus, főispán, az 1884—87-es ciklusban a Trencsén megyei varini kerület szabadelvű párti képviselője. — 176
- Csanády Sándor* — (1841—1892) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban Kiskunfélegyháza függetlenségi párti képviselője, 1861-től volt tagja a képviselőháznak. — 77, 101, 114, 115, 122, 129, 172, 174, 184, 209, 292, 293, 311, 321, 322, 344, 352, 360
- Császár Anna* — sepsiszentgyörgyi paraszttasszony. — 42
- Császár Bálint* — Sepsiszentgyörgy polgármestere. — 43, 241
- Cselkó Ignác* — (1853—?) városi főbíró, 1881-től Zsolna város szabadelvű párti képviselője. — 175
- Csemegi Károly* — (1826—1899) büntetőjogász, a Magyar Jogászegylet első elnöke, kúriai tanácselnök. — 127, 128, 319, 320, 348
- Csernátony Lajos, Cseh* — (1823—1901) publicista, Tisza Kálmán egyik bizalmasa, 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő, az 1884—87-es ciklusban Fiumét képviselte. — 113, 118, 122, 130, 143, 156, 159, 174, 187, 195, 311, 350, 356
- Csiky Sándor* — (1805—1892) ügyvéd, polgármester, 1861-ben radikális képviselő, nem szavazta meg a kiegyezést. — 196, 352

- Damokos László* — volt országgyűlési képviselő. — 159, 346
- Dániel Gábor* — (1854—?) ügyvéd, 1878-tól az Udvarhely megyei oklándi kerület szabadelvű párti képviselője, 1881-től a mentelmi bizottság előadója. — 130
- Darányi Ignác* — (1849—1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. — 117, 128, 173, 312, 316, 317, 320, 321
- Dárday Sándor* — (1842—1933) jogtudományi közíró, 1878-tól képviselő, az 1884—87-es ciklusban az Alsó-Fehér megyei nagyenyedi kerület szabadelvű párti képviselője. — 121, 138, 316, 317, 328
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 59, 78, 79, 80, 129, 131, 151, 153, 162, 191, 192, 196, 230, 345, 351
- Deáky Lajos* — valószínűleg Deák Ferencsel egy időszakban volt országgyűlési képviselő. — 191, 192, 351
- Dégen Gusztáv* — (1834—1903) jogakadémiai tanár, 1884—87-es ciklusban a Sopron megyei nagymartoni kerület szabadelvű párti programmal képviselővé választotta. — 307
- Dessewffy Aurél*, gróf — (1808—1842) politikus, publicista, az MTA I. tagja. — 187
- Dobránszky Péter* — (1845—1918) közgazdász, statisztikus, 1881—87 között a Csík megyei gyergyószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 176, 190
- Dóczi Lajos* — (1845—1919) költő, drámaíró, műfordító. — 65, 66, 266
- Dreher Antal* — (1841—1921) sörgyáros. — 27
- Dumas, Alexandre* — (1824—1895). — 65
- Éber Nándor* — (1825—1885) hírlapíró, politikus. 1867 után Deák-párti képviselő. 1881-től Szék szabadelvű párti képviselője, 1884-ben a Szeben megyei szászsebesi kerületben választották meg. — 75, 151, 184, 278, 345
- Éles Henrik* — az 1881—84-es ciklusban a jákóhalmi kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 108, 309
- Emich Gusztáv*, emőkei — (1843—1911) könyvkiadó, zoológus, kertész. Az 1884—87-es ciklusban a Hunyad megyei szászvárosi kerületben lett szabadelvű párti képviselő. — 147, 344
- Enyedi Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a Szegei Napló főszerkesztője, az 1884—87-es ciklusban a Csongrád megyei tápéi kerület függetlenségi párti képviselője. — 137, 184, 292, 325
- Eötvös József*, báró — (1813—1871) író, költő, reformpolitikus, az MTA tagja, 1866-tól haláláig elnöke. — 80
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró. Az 1881—84-es ciklusban Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. Az 1882—83-as tiszaezslári ügyben, majd a perben a vádlottak védőügyvédje volt. 1884-ben nem választották meg. — 135, 165
- Erdődy István*, gróf — (1813—1896) vb. titkos tanácsos, főlovászmester. — 76

- Fackh Károly* — (1834—1898) katonatiszt, földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban a Vas megyei szentgotthárdi kerületben választották képviselővé szabadelvű párti programmal — 77
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a Pester Lloyd szerkesztője, 1869-től országgyűlési képviselő. Az 1884—87-es ciklusban Arad szabadelvű párti képviselője. — 76, 177, 184, 190
- Falke, Johann, báró* — (1845—1895) a Monarchia közös külügyminisztériumának osztálytanácsosa. — 76
- Farkas Károly* — az 1881—84-es ciklusban mérsékelt ellenzéki képviselő. — 164, 347
- Fejérváry Géza, báró* — (1833—1914) tábornok, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. — 76, 103, 114, 175, 184, 268, 298
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület mérsékelt ellenzéki párti képviselője. — 119, 165, 176
- Ferenc József, I.* — (1830—1916) osztrák császár és magyar király. — 311
- Festetich Tasziló, gróf* — (1850—?) cs. és kir. kamarás, a főrendiház tagja. — 97
- Feszty Árpád* — (1856—1914) festőművész. — 81
- Földváry Miklós* — (1858—?) 1881-től a Pest megyei rác-kevei választókerület szabadelvű párti képviselője. — 192
- Gablentz, Lajos Károly Vilmos, báró* — (1814—1874) tábornok, Magyarország fő hadiparancsnoka. — 159
- Gajári Ödön* — (1852—1919) újságíró, politikus, az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei dunapataji kerület szabadelvű párti képviselője. — 106, 130, 133, 134, 207, 322, 323
- Gáll József* — (1839—?) bíró, 1881-től a Temes megyei rékasi választókerület szabadelvű párti képviselője. — 76, 329
- Gazdag Imre* — 1885 áprilisában Budapesten meggyilkolt becslebiztos. — 20, 228
- Geduly Lajos* — (1815—1890) evangélikus püspök. — 92, 93, 288, 289
- Ghyczy Kálmán* — (1808—1888) 1865-től Tisza Kálmánnal együtt az ún. balközép vezetője, 1874-ben pénzügyminiszter, a fúzió egyik előkészítője, 1879-ig a képviselőház elnöke, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 92, 187, 218
- Gosztonyi Sándor* — (1826—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője. — 135, 174, 324
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplebános Gyulán, 1881—87 között városa pártonkívüli képviselője. — 77, 157, 173, 182, 185, 191, 354
- Görgey Artúr* — (1818—1916). — 248
- Gromon Dezső* — (1838—1912) főispán, 1881-től a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület szabadelvű párti képviselője, 1884-től honvédelmi minisztériumi államtitkár. — 174, 315
- Grosschmid Béni* — (1852—1938) jogász, egyetemi tanár. Műveinek jelentős részét Zsögöd Benő néven írta. — 112
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, történész, az MTA I. tagja. 1871-től Zólyom megye főispánja, 1878-tól mérsé-

- kelt ellenzéki programmal képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Zólyom megyei szliácsi kerületben választották meg. — 113, 150, 158, 184, 195, 214
- Gulácsy Gyula* — (1850—?) az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei dunavecsei kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 329
- Gulner Gyula* — (1843—?) megszakításokkal 1872-től tagja a parlamentnek először balközépi, majd függetlenségi párti programmal, az 1881—84-es ciklusban nem volt képviselő, 1884-ben a Pest megyei monori kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 316, 317
- Győrffy Géza* — (1848—?) ügyvéd, jogtanácsos, az 1884—87-es ciklusban a Veszprém megyei nagyvázsonyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 324
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, az MTA I. tagja, 1878-tól kisebb megszakításokkal országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban az Ügöcsa megyei halmi kerületben választották meg. — 174
- Györy Vilmos* — (1838—1885) ev. lelkész, író, műfordító. — 64, 264
- Gyulai Pál* — (1826—1909) 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 9, 57, 91, 93, 94, 99, 100, 109, 119, 147, 217, 218, 258, 264, 292, 293, 297, 303, 344, 357
- Halvax József* — (1842—?) kat. pap, az 1884—87-es ciklusban a Tolna megyei paksi kerületben függetlenségi párti programmal választották képviselővé. — 322, 323
- Hamerling, Robert* — (1830—1889) osztrák költő. — 53
- Harkányi Frigyes* — (1827—?) földbirtokos, 1870-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Krassó-Szörény megyei facseti kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 176
- Hatvani István* — (1718—1786) debreceni professzor. — 97, 151, 296, 345
- Haviár Dániel* — (1849—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban Szarvas város függetlenségi párti képviselője lett. — 184
- Haynald Lajos* — (1816—1891) bíbornok, kalocsai érsek, főrendiházi tag, az MTA tiszteleti tagja. — 76, 94, 95, 288
- Hegedüs József* — (1816—?) Nagykároly polgármestere, az 1884—87-es ciklusban a város szabadelvű párti képviselője lett. — 122, 176
- Hegedüs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista, 1875-től Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a Ház pénzügyi bizottságának előadója. 1884-ben a kolozsvári kerületben is megválasztották, ettől kezdve Kolozsvárt képviselte. — 76, 106, 114, 116, 173, 182, 312, 314, 327, 361
- Hegedüsne Hollósy Kornélia* — ld. Hollósy Kornélia
- Heine, Heinrich* — (1797—1856). — 53
- Helfy Ignác* — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a Függetlenségi Párt egyik vezető egyénisége, az 1884-es választáson kisebbségben maradt, az 1884-es őszi pótválasztások alkalmával az Udvarhely megyei székelykeresztúri kerületben választották meg. —

- 129, 138, 154, 184, 193, 290, 292, 312, 320, 321, 327
- Herman Ottó* — (1835—1914) természettudós és politikus, 1879-től Szeged város II. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 102, 124, 125, 127, 128, 160, 174, 175, 184, 193, 209, 210, 298, 316, 317, 318, 320, 329, 346, 351
- Hertelendi József* — (1833—1891) 1874-től Torontál megye főispánja, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 218
- Hevessy Benedek* — (1826—?) 1878-tól országgyűlési képviselő, 1881-ben kimaradt a képviselőházból, az 1884—87-es ciklusban a Gömör-Kishont megyei putnoki kerület függetlenségi programmal képviselővé választotta. — 316, 324
- Hilíbi* — (E névvel kapcsolatban semmiféle adatot nem találtunk). — 153
- Hirschler Ignác* — (1823—1891) orvos, szemész, az MTA 1. tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 7, 91, 218
- Hodossy Imre* — (1840—1909) jogász, politikus, 1869-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Sáros megyei kisszebeni kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 109, 307
- Hoitsy Pál* — (1850—1927) csilagász, publicista, 1881-től a Békés megyei gyomai választókerület függetlenségi párti képviselője. — 95, 96, 122, 137, 155, 165, 176, 235, 290, 291
- Hollóssy Kornélia* — (1827—1890) operaeőnkesnő. — 258
- Horánszky Nándor* — (1838—1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben a balközép programjával képviselővé választották. 1876-ben csatlakozott a szabadelvű párthoz. 1881-től három cikluson át Esztergom mérsékelt ellenzéki párti képviselője. — 158, 312
- Horatius, Flaccus Quintus* — (i. e. 65—i. e. 8). — 202, 353
- Horn Ede* — (1825—1875) publicista, közgazdász, 1870-től Tisza Kálmán csoportjához csatlakozva országgyűlési képviselő. — 185
- Horvát Boldizsár* — (1822—1898) jogtudós, 1867—1871 között igazságügyminiszter, az MTA tiszteletbeli tagja, az 1884—87-es ciklusban Temesvár párton kívüli képviselője. — 136, 138, 153, 177, 182, 324, 325, 327, 328, 345, 354
- Horváth Gyula* — (1845—1897) publicista, 1875—1891 között szabadelvűpárti, majd párton kívüli képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Kis-Küküllő megyei balavásári kerületben választották meg. — 67, 118, 137, 156, 176, 205, 353
- Horváth Mór* — (1846—?) ügyvéd, 1884-ben Szabadka város II. kerületében választották meg szabadelvű párti képviselőnek. — 124, 317
- Hunfalvy János* — (1820—1888) földrajztudós, egy. tanár, az MTA tagja. — 14
- Hunfalvy Pál* — (1810—1891) nyelvész, etnográfus, az MTA tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 93, 218
- Hunyady László, gróf* — (1826—1898) cs. kir. kamarás, 1872-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Bars megyei lévai kerületben párton kívüli képviselőként választották meg. — 147, 185, 344, 350, 357
- Huszár Imre* — (1838—1916) újságíró, 1869—1880 között

- függetlenségi párti képviselő, később Párizsban, illetőleg Bécsben élt. — 100
- Huszár István* — (1826—?) ügyvéd, földbirtokos. 1865—1872 között képviselő, majd visszavonult, 1885-ben pótválasztáson a Nógrád megyei nógrádi kerület párton kívüli képviselője lett. — 185
- Huszár Károly*, báró — (1829—1895) földbirtokos, 1867 után több alkalommal volt képviselő, az 1884—87-es ciklusban az Aranyos-Torda megyei ludasi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 176
- Irányi Dániel* — (1822—1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke (1884). 1872-től Békés városát képviselte. — 122, 126, 128, 138, 175, 184, 191, 193, 290, 291, 292, 317, 321, 328
- Isaak Dezső* — (1836—?) ügyvéd, földbirtokos, 1881-től a Szatmár megyei fehérgyarmati kerület függetlenségi párti képviselője. — 174
- Istóczy Győző* — (1842—1915) ügyvéd, politikus, 1872-től tagja a képviselőháznak, az antiszemita párt szervezője és egyik alapítója. Az 1884—87-es ciklusban a Vas megyei rumi kerületben választották meg. — 154, 158, 175, 183, 190, 292, 350
- István, I.* — (?1967—1038). — 24, 115
- Izakovics Milán* — (1844—?) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei uzdini kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 83, 115, 173
- Ivánka Imre* — (1818—1896) 1848-as honvédeztárs, 1865-től tagja a képviselőháznak, előbb balközépi, majd szabadelvű párti, Tisza Kálmán személyes híve. Az 1884—87-es ciklusban Szabadka I. kerületét képviselte. — 123, 173, 321
- Ivánka Zsigmond* — (1817—1902) a szabadságharc leverése után Kossuthtal emigrált. 1865—1878 között országgyűlési képviselő, az 1884-es választásokon Ipolyság jelöltje volt, de nem kapott szavazattöbbséget. — 75, 128, 164, 209, 278, 279, 347
- Jakabffy István* — (1847—?) földbirtokos, 1884-ben a Hont megyei szalkai kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki képviselőként. — 128
- Jankó János* — (1833—1896) festő, rajzoló, karikaturista. — 331, 354, 355, 357, 359
- Jankovich Miklós* — Pest megyei földbirtokos; 1879—80-ban a Szegedet újjáépítő királyi bizottság tanácsosa. — 196, 352
- Jánossy János* — (1842—1886) r. kat. plébános, 1875-től haláláig a Nyitra megyei vágvecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 176
- Jekelfalussy Lajos* — (1828—1899) országgyűlési képviselő, 1870-től a belügyminisztérium miniszteri tanácsosa. — 19, 20, 225, 226, 228
- Jókai Mór* — (1825—1904) 1869-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Kassán választották meg szabadelvű párti programmal. — 8, 14, 15, 16, 17, 18, 57, 73, 99, 100, 109, 145, 146, 158, 159, 175, 181, 190, 205, 206, 214, 219, 223, 224, 265, 297, 349, 351, 353, 354, 359, 360

- Justh Gyula* — (1850—1917) liberális politikus. 1876-ban a gyulai járás fősolgabírája lett, de 1878-ban a szabadelvű párt megbuktatta. Visszavonult, majd 1884-ben Makó függetlenségi párti képviselőjévé választották. — 122, 137, 184, 327
- Kacsvinszky Viktor* — (1817—1893) premontrei prépost-prelátus, a főrendiház tagja. — 94
- Kállay Benjámín* — (1839—1903) politikus, történétíró, 1882-től a Monarchia közös pénzügyminisztere. — 76
- Kállay János* — (1833—1886) országgyűlési képviselő, a Szabolcs megyei nagykállói kerületet képviselte több ciklusban szabadelvű párti programmal. — 205, 320, 353
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond*, gróf — (1832—1898) diplomata, miniszter. 1881—1895 között a Monarchia közös külügyminisztere. — 76, 84, 111
- Kandó Kálmán* — (1811—1888) földbirtokos, Deák Ferenc személyes híve, 1865—1875 között miniszteri tanácsos. — 162
- Karátsonyi Aladár*, gróf — (1859—?) az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei szentgyörgyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 37, 237
- Karátsonyi Guidó*, gróf — (1817—1885) az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei szentgyörgyi kerület szabadelvű párti képviselője, majd főrendiházi tag. — 28, 35, 36, 37, 214, 236, 237
- Karátsonyi László* — Karátsonyi Guidó gróf apja, a családi vagyon egyik megalapozója. — 36
- Kármán Lajos* — (1831—?) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei újverbászi kerület szabadelvű párti képviselője. — 147, 344
- Károlyi Sándor*, gróf — (1831—1906) politikus, közgazdász, az MTA tagja. 1881-től országgyűlési képviselő, előbb szabadelvű, majd 1884-től az Apponyi-féle mérsékelt ellenzéki programmal lépett fel, az 1884—87-es ciklusban a Sopron megyei eszterházai kerületet képviselte. — 176, 182
- Kautz Gyula* — (1829—1909) közgazdász, egy. tanár, az MTA tagja, 1865—1883 között országgyűlési képviselő, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 218
- Kazár Emil* — (1843—1922) író, újságíró. — 51, 253
- Kazinczy Gábor* — (1818—1864) író, politikus, az MTA 1. tagja. 1848—49-ben és 1861-ben országgyűlési képviselő. — 180
- Kazinczy Ferenc* — (1759—1831). — 186
- Keglevich István*, gróf — (1840—1905) földbirtokos, 1884-ben a Bars megyei aranyosmaróti kerületben párton kívüli képviselőként megválasztották, később a szabadelvű párthoz csatlakozott, 1886-tól a Nemzeti Színház és az Opera intendánsa. — 136, 177, 178, 324
- Keleti Gusztáv* — (1834—1902) festőművész és műkritikus, az MTA 1. tagja, a mintarajztanoda igazgatója. — 14, 224, 225
- Kemény Gábor*, báró — (1830—1888) az MTA tiszteletbeli tagja. 1878-tól 1882-ig földművelésügyi, 1882—1886 között közmunka- és kereskedelemügyi miniszter volt. A fő-

- város ferencvárosi és kőbányai kerületét képviselte. — 132, 133, 157, 175, 184, 305, 322
- Kemény István*, báró — (1811—1881) főispán, majd 1860—1870-es években több ízben a képviselőház tagja. — 170, 171, 348, 358
- Kemény János*, báró — (1825—1896) 1878-tól szabadelvű párti képviselő. Az 1884-es nyári választáson nem kapott többséget. Az őszi pótválasztásokon (1884. nov. 6-án) Dicsőszentmártonban megválasztották. — 21, 22, 154, 177, 229, 348, 357
- Kende Kanut* — Szatmár megye főszolgabírája. — 67
- Kinszky Jenő*, gróf — (1850—?) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban a Sopron megyei kismartoni kerületben választották országgyűlési képviselővé. — 122, 176
- Királyi Pál* — (1818—1892) publicista, 1869-től Deák-párti képviselő. Az 1884—87-es ciklusban a főváros belvárosi kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 61, 261, 263
- Kochmeister Frigyes*, báró — (1816—?) a budapesti ipar- és kereskedelmi kamara elnöke, 1886-ben kinevezett főrendiházi tag lett. — 76, 218, 279
- Kollonich Lipót*, gróf — (1631—1707) esztergomi érsek, bíboros. — 182
- Komjáthy Béla* — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től a képviselőház tagja. Az 1884-es nyári választásokkor kisebbségben maradt, de a pótválasztáson a Jász-Nagykun-Szolnok megyei karcagi kerület függetlenségi párti képviselője lett. — 126, 184
- Komjáthy Jenő* — (1858—1895) költő. — 250
- Komlóssy Ferenc* — (1853—1915) prépost, történész. Az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei verbói kerületben választották meg antiszemita programmal. — 100, 133, 293, 322, 323
- Kossuth Lajos* — (1802—1894). — 15, 18, 59, 73, 115, 116, 180, 248
- Kovács László*, visontai — (1827—1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja az országgyűlésnek, az 1884—87-es ciklusban a Szatmár megyei krasói kerület szabadelvű párti képviselője, haláláig a Ház háznagya. — 97, 99, 290
- Kovács Simon* — sepsiszentgyörgyi r. kat. pap. — 42
- Kozarek*, hóhér — 195
- Kölcsey Ferenc* — (1790—1838). — 41
- Kőrösi Sándor* — (1824—1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen III. kerületének szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság tagja. — 140, 158, 173, 191, 208, 330
- Krajtsik Ferenc* — (1838—?) ügyvéd, 1875—1881 között szabadelvű párti képviselő, az 1884-es ciklusban a Nyitra megyei privigyei kerületben kormánypárti programmal újból megválasztották. — 178
- Krausz Lajos* — (1844—1905) gyáros, földbirtokos. Az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei Szentendrén szabadelvű párti programmal képviselővé választották az ellene állított antiszemita jelölttel szemben. — 108, 148, 344, 345, 353
- Kubicza Pál* — (1816—1893) Trencsén megye főispánja volt 1867—1890 között. — 94

- Kubinyi Árpád* — (1836—?) megyei bizottságviselő, 1872-től a képviselőház tagja, előbb a Deák-, majd a Sennyei-párt tagja, később szabadelvű párti. Az 1884—87-es ciklusban az Árva megyei alsókubini kerületben választották meg. — 124, 316
- Kun Bertalan* — (1817—?) ref. püspök. — 109
- Kuncz Adolf* — (1841—?) r. kat. pap, tanár, az 1884—87-es ciklusban a Vas megyei szombathelyi kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 126, 135, 317, 318, 319, 322, 327
- Lajos, I. Nagy* — (?1326—1382). — 65
- Lánczy Gyula* — (1850—1911) történész, egy. tanár. Az 1881—84-es ciklusban mérsékelt ellenzéki képviselő volt, az 1884-es választásokon megbukott, visszavonult a politikai élettől és tudományos téren működött. — 150
- Láng Lajos* — (1848—1918) statisztikus, politikus. 1878-tól országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Pápa városa választotta meg szabadelvű párti programmal. — 130, 150, 176
- Lázár Ádám* — (1821—1891) ügyvéd, 1869-től haláláig a marosvásárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 101, 176, 190
- Légrády Károly* — (1834—1903) lapkiadó, szerkesztő, a Pesti Hírlap alapítója. — 27, 28, 53, 232
- Liphay Béla*, báró — (1827—1899) katonatiszt, nagybirtokos, a képviselőháznak 1866-ban lett tagja, 1881—84-ben a főrendiház tagja volt, az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei lovrini kerület mérsékelt ellenzéki képviselője lett. — 36, 117, 176, 312
- Liphay Pál* — (1843—?) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban Kecskemét I. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 198
- Lisznjai Damó Kálmán* — (1823—1863) költő. — 59, 170, 258, 348
- Luby Sándor* — (1855—1905) költő, újságíró, a Pesti Hírlap belső munkatársa. — 51, 53, 54, 213, 250
- Luczenbacher Pál* — (1818—1900) nagykereskedő, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 218
- Lukács Antal* — (1842—?) a Magyar Földhitelintézet elnöke, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 76, 94, 218, 279
- Lukács Béla* — (1847—1901) politikus, 1872-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban Gyulafehérvár szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. — 132, 133, 176, 198, 199, 352
- Lumniczer Sándor* — (1821—1892) sebész, egyetemi tanár, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 7, 8, 9, 91, 94, 217, 218
- Lükő Géza* — (1822—1893) ügyvéd, a szabadságharc idején az egyik szabadsapat tisztje, 1865-től kisebb megszakítással a Tolna megyei görög kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 173
- Macaulay, Thomas Babington* — (1800—1859) angol történész. — 143, 343
- Madarász Jenő* — (1845—?) 1875-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban

- a Komárom megyei ócsai kerület függetlenségi párti képviselője. — 95, 174, 178, 192
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, 1868-tól a Negyvennyolcas Párt egyik vezető egyénisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 95, 96, 102, 144, 172, 174, 178, 184, 290, 298, 307, 329, 349
- Majertsik Márton* — 1848—49-ben országgyűlési képviselő. — 186
- Majoros István* — (?—1889) zentai ügyvéd, 1869—1881 között függetlenségi képviselő, 1881-ben a választásokon kisebbségben maradt, és a fővárosban élt visszavonultan. — 164, 347
- Mara Lőrinc* — (1823—?) földbirtokos, 1875-től a Hunyad megyei hátszegi kerület szabadelvű párti képviselője. — 146, 344
- Marczibányi Mária* — Marczibányi Antal leánya, gr. Karátszonyi Guidó felesége. — 36, 236
- Margittay Gyula* — (1831—?) birtokos, az 1884—87-es ciklusban a hajdúböszörményi kerület antiszemita képviselője lett. — 125, 132, 138, 316, 317, 322
- Mária Terézia* — (1717—1780). — 314
- Máriássy János* — (1822—?) altábornagy, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 94, 218
- Matlekovits Sándor* — (1842—1925) közgazdasági író, az MTA tagja, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Budapest VII. kerületének szabadelvű párti képviselője, az 1885-ös Országos Kiállítás elnöke. — 55, 56, 57, 70, 85, 214, 233, 254, 255, 257, 271, 272, 285
- Matuska Péter* — (1841—?) ügyvéd, 1872-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Liptó megyei liptószentmiklósi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 307
- Mátyás, I.* — (1443—1490). — 67, 74
- Mattyasovszky Tamás*, Sáros megye főispánja, 1885-től kinevezett főrend. — 94
- Melczér István* — (1810—1896) ny. királyi személynök, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 218
- Mérey*, törzskari őrnagy. — 76
- Miklosich Ferenc* — (1815—1891) szlavista, az MTA kültagja. — 14, 224
- Mikó Bálint* — (1843—?) Csík megye főispánja, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 7, 217, 218
- Milán* (Obrenovics) — (1854—1901) szerb király. — 83, 282, 283
- Miletics Szvetozár* — (1826—1901) szerb politikus, 1876-ban képviselői immunitása ellenére letartóztatták és ötévi börtönre ítélték. — 106, 208
- Missics János* — (?—1884) ügyvéd, 1875—1884 között Temesvár szabadelvű párti képviselője. — 75, 278
- Mixich Kálmán* — (1833—?) képviselő, majd 1871—75 között Zágráb főispánja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 7, 10, 11, 12, 28, 94, 213, 218, 219, 220, 221, 232, 288, 289
- Mocsáry Lajos* — (1826—1916) politikus, 1861—1892 között országgyűlési képviselő, alapító elnöke a Függetlenség,

- Pártnak. A nemzetiségi kérdésben tanúsfott megértő magatartása miatt 1887-ben kizárták a Függetlenségi Pártból. — 175, 184, 190, 193, 351, 358
- Molnár István* — (1825—?) Zemplén megye főispánja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 217, 218
- Molnár Viktor* — (1853—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Zemplén megyei sátoraljaújhegyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 105, 130, 207
- Móricz Pál* — (1826—1903) Tisza Kálmán személyes híve, 1870-től a debreceni egyházmegye segédgondnoka, az 1881—84-es ciklusban Szarvas szabadelvű párti képviselője. — 28
- Münnich Aurél* — (1856—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Szepes megyei iglói kerület szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 175
- Nagy Gábor*, szegedi polgár. — 65
- Nagy István* — (1848—?) birtokos, 1878-tól előbb párton kívüli, majd mérsékelt ellenzéki képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Sopron megyei lövői kerületben választották meg. — 95, 96, 291
- Nagy Lajos* — ld. Lajos, I. Nagy
- Nagy Miklós* — (1840—1907) újságíró, szerkesztő. — 14, 15
- Napoleon, I.* (Napoleon Bonaparte) — (1769—1821). — 44, 248
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságíró, a Pester Lloyd szerkesztőségének belső tagja. 1884-től a Szilágymegyei szilágycsehi kerület szabadelvű párti képviselője. — 183, 345
- Németh Albert* — (1820—1887) 1873-tól országgyűlési képviselő, Hódmezővásárhelyt képviselte függetlenségi programmal. Az 1884-i nyári választáskor kisebbségben maradt. — 129, 130
- Nendtvich Károly* — (1811—1892) orvos, kémikus, műegyetemi tanár, az MTA tagja. Az 1884—87-es ciklusban a Moson megyei zurányi kerületben antiszemita programmal képviselővé választották. — 115, 116
- Neugebauer László* — (1845—1919) műfordító, a Petőfi és a Kisfaludy Társaság tagja. — 267
- Nopcsa Ferenc*, báró — (1815—1904) császári katonatiszt, előbb a király személye melletti minisztérium államtitkára, majd a királyné főudvarmestere, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 20, 174, 218
- Nyáry Adolf*, báró — József főherceg udvarmestere, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 119, 218
- Odescalchy Artúr*, herceg — (1837—1925) történész, politikus. Az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei Tapolcát képviselte függetlenségi párti programmal. 1886-ban ismét tagja az országgyűlésnek. — 174
- Odescalchy Gyula*, herceg — (1828—1896) 1878-tól a Nyitra megyei nagytapolcásányi kerület szabadelvű párti képviselője. — 167, 165, 174, 197
- Olay Lajos* — (1844—?) ügyvéd, 1881-től a Baranya megyei siklósi kerület függetlenségi párti képviselője. — 307
- Olay Szilárd* — (1844—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerület függetlenségi

- programmal megválasztott képviselője. — 98, 109, 110, 131, 132, 135, 140, 176, 271, 292, 296, 306, 303, 310, 312, 322, 323, 325, 329, 330, 348
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, 1871-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei újfalvi kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 101, 113, 127, 138, 159, 174, 176, 190, 191, 201, 318, 327, 352
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országbíró; 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. — 76
- Ordódy Pál* — (1822—1885) politikus, miniszter, b. titkos tanácsos, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 218
- Ormos Zsigmond*, főispán, 1885-től kinevezett főrend. — 218
- Ország Sándor* — (1836—1902) városrendezési szakember, 1881-től Budapest III. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 147
- Paine, Ira* — vendégszereplő külföldi énekesnő. — 19, 20, 228
- Pápay Sándor* — (1835—?) ezredes, a közös hadügyminisztérium előadója. — 76, 77, 276
- Papp Gábor* — (1827—1895) a dunántúli ref. egyházkerület püspöke, 1885-től a főrendiház tagja. — 109
- Paulay Ede* — (1836—1894) színházi rendező, igazgató. — 267
- Pauler Tivadar* — (1816—1886) jogtudós, az MTA tagja, 1878-tól haláláig igazságügyminiszter, a főváros budavári kerületének országgyűlési képviselője. — 30, 102, 105, 109, 114, 128, 175, 207, 298, 307, 360
- Pázmány Dénes* — (1848—1936) publicista, 1878-tól függetlenségi párti programmal országgyűlési képviselő. — 155, 357
- Péchy Tamás* — (1829—1897) Abaúj megye szikszói kerületének szabadelvű párti képviselője, 1880—92 között a Ház elnöke. — 101, 108, 114, 125, 128, 138, 155, 165, 169, 175, 179, 293, 298, 300, 305, 354, 357
- Perczel Miklós* — (1812—1904) Baranya megye főispánja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 218
- Petőfi Sándor* — (1823—1849). — 58, 73, 156, 230, 258
- Petrich Ferenc* — (1826—?) birtokos, az 1884—87-es ciklusban a Tolna megyei kölcsei kerületben függetlenségi párti programmal képviselővé választották. — 307
- Pitt, William* — (1759—1806) angol politikus, két ízben miniszterelnök. — 49, 134
- Pius, IX.* — (1792—1878) pápa. — 36
- Plachy Tamás* — (1821—?) ügyvéd, földbirtokos, 1869-től balkezői képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Nógrád megyei sziráki kerület szabadelvű párti képviselője. — 177, 349
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, 1861—1906 között a képviselőház tagja, az 1884—87-es ciklusban a Bács megyei ókanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. 1875—85 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendantusa. — 31, 139, 160, 178, 234, 329, 346
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881—84-ben Szolnok függetlenségi párti képviselője,

- 1886-ban — pótválasztáson — Németújvárott választották újra. — 95, 183, 350
- Popovics István* — (1845—?) a horvát-szlavon képviselőház és a magyar parlament tagja. — 119, 290
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) 1869-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Pozsony megyei szentjánosi kerület szabadelvű párti képviselője. — 95, 98, 112, 154, 173, 197, 311
- Pulszky Ágoston* — (1846—1901) jogfilozófus, egy. tanár, az MTA I. tagja. 1871-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Nógrád megyei szécsényi kerületben pártion kívüli programmal választották meg. — 137, 150, 155, 159, 183, 190, 328
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő alakja. 1866-ban tért haza az emigrációból, több ízben volt képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei újverbászi kerületben pártion kívüli programmal választották meg. — 22, 23, 108, 113, 118, 122, 137, 144, 155, 177, 186, 191, 195, 204, 229, 310, 328, 336, 346, 349, 350, 353, 357
- Pulszky Garibaldi, P. Ferenc* legfiatalabb fia. — 207, 361
- Pulszky Károly* — (1853—1899) művészettörténész, író, az MTA I. tagja. Az Iparművészeti Múzeum öre, majd az Országos Képtár igazgatója. Az 1884—87-es ciklusban a Szepes megyei szepesszombati kerület szabadelvű párti képviselője. — 106, 137, 155, 328
- Rabutin, Jean Louis Bussy de* — (1642—1717) I. Lipót Habsburg uralkodó hadvezére. — 44, 248
- Rác Géza* — (1858—?) tanár, az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei Fülöpszálláson antiszemita programmal választották képviselővé. — 127, 178, 318, 319, 359
- Rákóczi Ferenc* — (1676—1735). — 8, 15, 17, 18, 140, 181, 219
- Rakovszky István* — (1847—1910) jogász, publicista, 1878-től tagja a képviselőháznak. 1881-től a Turóc megyei szucsáni kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. — 77, 95, 131, 135, 140, 276, 290
- Ráth Károly* — (1821—1897) ügyvéd, főpolgármester, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 94, 218
- Révai tiszteletes* — sepsiszentgyörgyi református pap. — 41
- Révész Bálint* — (1816—1891) debreceni református püspök, a főrendiház tagja. — 109
- Rieger, Franz Ladislaus* — (1818—1903) konzervatív (ó-cseh párti) politikus. — 24, 230
- Rigó Ferenc* — (1849—?) birtokos, az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei bihari kerület függetlenségi párti képviselője. — 124, 174, 317
- Rohonczy Gedeon* — (1852—?) földbirtokos, 1878-től képviselő, az 1879-es szegedi árvíz idején helyettes kormánybiztosként működött, az 1884—87-es ciklusban is a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 165, 176, 183
- Rónay János* — (1837—?) földbirtokos, jogász, 1881-től képviselő, az 1884—87-es ciklus-

- ban is a Torontál megyei nagyszentmiklósi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 157, 197
- Rónay Mihály* — Somogyi Antal kortársa. — 80
- Roskovics Ignác* — (1854—1915) festőművész. — 80, 81, 84, 85, 281, 282
- Róth Pál* — (1827—1893) Dés polgármestere, 1884-től a város szabadelvű párti képviselője. — 148, 177, 345
- Rudich József*, országgyűlési képviselő. — 75
- Rudnyánszky József*, báró — a főrendiház jegyzője. — 76, 127, 318
- Rudolf trónörökös* — (1858—1889). — 14, 15, 16, 17, 110, 223, 224, 236, 265, 268, 269, 306
- Sághy Gyula* — (1844—1916) jogász, egyetemi tanár. Az 1884—87-es ciklusban a Pozsony megyei dunaszerdahelyi választókerületben választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 176, 348
- Schlauch Lőrinc* — (1824—1902) r. k. püspök. — 76
- Schnierer Gyula* — az Országos Kiállítás igazgatója. — 73, 271, 272
- Schuster Konstantin* — (1817—1899) r. k. püspök. — 93, 289
- Sebők Zsigmond* — (1861—1916) újságíró, ifjúsági író, 1882-től MK szerkesztőségi kollegája a Pesti Hírlapnál. — 52, 250
- Sennyei Pál*, báró — (1824—1888) országbíró, konzervatív politikus, az MTA ig. tagja. 1872—81 között országgyűlési képviselő, 1884-ben országbíróvá, 1885-ben a főrendiház elnökévé nevezték ki. — 28, 94, 95, 288
- Shakespeare, William* — (1564—1616). — 353
- Simonyi Iván* — (1836—1904) hírlapíró, 1878—1884 között függetlenségi párti képviselő, 1884-ben Moson megye magyaróvári kerületében antiszemita programmal választották meg. — 184, 191
- Simonyi Lajos*, báró — (1824—1894) 1875—78 között földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter volt, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 218
- Somogyi Antal* — (1812—1885) reformkori politikus, Deák Ferenc barátja. — 78, 80, 214, 279, 280, 281, 352
- Somogyi Dániel* — (1837—1890) festő. — 79, 281
- Somogyi József*, törvényszéki bíró. — 79
- Somssich Pál* — (1811—1888) politikus, publicista. Az 1860-as években Deák-párti, 1867 után a képviselőház alelnöke, 1869—72 között a Ház elnöke, a fúzió után Tisza ellen fordult, Apponyi pártját támogatta. 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 218
- Spányi Béla* — (1852—1914) festőművész. Szolnokon, Münchenben és Bécsben tanult. — 81
- Splényi Ödön*, báró — (1842—?) ludovikai tanár, 1885-től fővárosi kerületi rendőrkapitány, az Országos Kiállítás alkalmával a rendőri külszolgálatot vezette. — 271
- Steinacker Ödön* — (1839—1929) mérnök, 1875—1884 között a besztercei, majd a brassói kerület száz nemzetiségi párti képviselője az országgyűlésben. — 107, 176, 208, 209
- Sterneck Miksa*, báró — (1829—1897) altengernagy. — 76

- Stesser József* — (1845—?) belügyminisztériumi osztálytanácsos. — 118
- Stoczek József* — (1819—1890) mérnök, műegyetemi tanár, az MTA tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 94, 218
- Sváb Károly* — (1829—?) birtokos, 1875-től a képviselőház tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 7, 94, 146, 218, 219
- Szabados János* — (1839—1891) költő, műfordító. — 267
- Szakácsi Dániel*, országgyűlési képviselő az 1870-es években. — 185
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875—1884 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti képviselője, 1884-ben ugyanott antiszemita programmal választották meg, de nem volt tagja az antiszemita pártnak. — 127, 131, 132, 154, 155, 172, 292, 312, 318, 319, 325, 330
- Szapáry Géza*, gróf — (1828—1898) a főrendiház tagja, 1873—83 között Fiume és a magyar—horvát tengerpart kir. kormányzója. — 76, 120
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832—1905) 1878—1887 között pénzügyminiszter, az 1884—87-es ciklusban a Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyei törökszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 28, 76, 101, 102, 103, 114, 119, 157, 175, 184, 288, 298, 301, 305, 312, 314, 324, 327
- Szász Károly* — (1829—1905) költő, műfordító, az MTA tagja, ref. püspök. — 64, 264
- Szathmáry György* — (1845—1898) közgazdasági szakíró, 1881-től képviselő, 1884—87-ben is a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 95, 114, 115, 290
- Szathmáry Károly*, P. — (1831—1891) író, szerkesztő, 1869—1878 között országgyűlési képviselő volt, majd az Országgyűlési Napló szerkesztője lett. — 64
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) 1875-től a Somogy megyei marcali kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, 1882-ben belépett a Szabadelvű Pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter lett. — 55, 68, 72, 103, 108, 109, 110, 114, 131, 157, 175, 184, 268, 269, 271, 275, 298, 306, 308, 323
- Szécsen Antal*, gróf — (1819—1896) a főrendiház tagja, diplomata, az MTA tagja. — 188, 351
- Szederkényi Nándor* — (1838—1916) újságíró történész, 1873-tól képviselő, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 312
- Szell Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1875—78 között pénzügyminiszter, 1879-től párton kívüli képviselő, 1884—87-es ciklusban a Vas megyei kőszegi kerület képviselője. — 115, 156, 175
- Szemere Pál* — (1785—1861) író, esztéta, az MTA tagja. — 64
- Szent István* — ld. István, I.
- Szent Vencel* — ld. Vencel
- Szentgyörgyi Imre* — (1827—1901) kúriai bíró, 1885 augusztusától igazságügyi államtitkár, 1885-ben a Torontál megyei törökkanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. — 30, 31, 122, 177, 234

- Szentiványi Árpád* — földbirtokos, 1872-től képviselő és egyfolytában a Gömör megyei kövi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 127
- Szentiványi Károly* — (1802—1877) birtokos, megyei tisztségviselő, az 1865-ben összehívott parlamentben Deák-párti képviselő és a képviselőház elnöke lett. — 154
- Szentkirályi Albert* — (1838—?) író, műfordító, az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei váci kerület mérsékelt ellenzéki programmal választotta meg. — 96, 176, 234, 348
- Szerb György* — (1850—?) ügyvéd, 1876-tól a Krassó-Szörény megyei nagyzerlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 174
- Szereday Aladár* — (1853—?) az 1884—87-es ciklusban a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője. — 159, 346
- Szigligeti Ede* — (1814—1878). — 60, 258
- Szilágyi Dezső* — (1840—1901) 1871-től Deák-párti parlamenti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője. 1881-től a főváros józsefvárosi kerületét képviselte mérsékelt ellenzéki programmal. — 76, 102, 106, 133, 134, 135, 138, 139, 150, 158, 165, 167, 168, 175, 176, 180, 191, 207, 292, 293, 322, 323, 326, 328, 343, 353, 361
- Szirmay Pál* — (1824—?) az 1884—87-es ciklusban a Zemplén megyei homonnai kerület szabadelvű párti képviselője. — 178
- Szitányi Bernát* — (1816—1889) földbirtokos, 1861-től a képviselőház tagja, az 1884—87-es ciklusban a Trencsén megyei vágbesztercei kerület szabadelvű párti képviselője. — 176
- Szlávy József* — (1818—1900) koronaőr, a főrendiház alelnöke, majd elnöke. — 93, 288
- Szlávy László* — (1846—?) nagybirtokos. — 271
- Szlávy Olivér* — (1851—?) 1875-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban is a Bihar megyei éicsdi kerület szabadelvű párti képviselője. — 173
- Szomjas József* — (1831—?) földbirtokos, 1869—78 között, majd 1884-től újból a Szabolcs megyei tiszalöki kerület szabadelvű párti képviselője. — 115, 173
- Szontagh Pál* — (1820—1904) politikus, 1865-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban is a Nógrád megyei balassagyarmati kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 22, 95, 113, 118, 122, 153, 154, 155, 164, 177, 184, 195, 205, 229, 290, 345, 348, 357
- Szögyény-Marich László* — (1840—?) diplomata, képviselő, 1882-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot I. osztályfőnökként. — 14, 224, 233
- Szögyény Emil* — (1828—?) földbirtokos, 1881-től a Szabolcs megyei nyírbogdányi kerület szabadelvű párti képviselője. — 176
- Szvorényi József* — (1816—1892) nyelvész, irodalomtörténész, az MTA I. tagja. — 64

- Tábori Róbert** — (1855—1906) író, újságíró, a Pesti Napló munkatársa. — 286
- Takács Lajos** — (1847—1893) jogász, a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karának rendkívüli tanára, közíró. — 10, 221
- Telepy Károly** — (1828—1906) festőművész, 1861-től haláláig a Képzőművészeti Társulat titkáráként működött, fontos szerepet játszott a korszak képzőművészeti életének irányításában. — 81, 82, 85, 86, 281, 284
- Teleszky István** (Jajtelesz) — (1836—1899) ügyvéd, jogi író, 1874-től a képviselőház tagja, az 1884—87-es ciklusban az Ugocsa megyei nagyszőlősi kerület szabadelvű párti képviselője. — 112, 219
- Teutsch György Dániel** — (1817—1893) evang. püspök. — 93
- Thaisz Elek** — (1820—1892) rendőrfőkapitány, 1861—1884 között állt a fővárosi rendőrség élén. Nevét önkényeskedésein kívül panamáí tették híressé. — 226
- Thaly Kálmán** — (1839—1909) történész, az MTA tagja. 1878-tól tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban Debrecen I. kerületében választották meg függetlenségi programmal. — 140, 159, 181, 307, 329, 330, 346
- Thassy Géza** — (1836—?) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban Jász-Nagykun-Szolnok megyei jászjákóhalmi kerületben választották képviselővé függetlenségi programmal. — 98, 100, 293, 296, 297
- Tibád Antal** — (1843—1902) jogász, 1875-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban is az Udvarhely megyei székelyudvarhelyi kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 95, 140, 290
- Tischler Vince** — ügyvéd, 1878-tól képviselő előbb mérsékelt ellenzéki programmal, majd szabadelvű párti lett. Az 1884—87-es ciklusban újból az Abaúj-Torna megyei szépsi kerületben választották meg. — 198
- Tisza István** — (1861—1918) Tisza Kálmán fia, közgazdasági tanulmányokat végzett, 1886-tól kapcsolódott be a politikai életbe. — 105, 207
- Tisza Kálmán** — (1830—1902) miniszterelnök, belügyminiszter, az 1884—87-es ciklusban Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 7, 8, 9, 10, 11, 13, 21, 22, 40, 50, 65, 76, 97, 101, 102, 108, 110, 112, 114, 123, 129, 130, 131, 134, 139, 147, 150, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 161, 162, 163, 164, 166, 168, 174, 182, 187, 190, 206, 210, 214, 218, 220, 221, 222, 233, 255, 268, 275, 286, 292, 293, 298, 305, 311, 313, 314, 316, 320, 321, 322, 323, 324, 328, 329, 344, 347, 351, 352, 357, 360, 362
- Tisza Lajos, gróf** — (1832—1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjáépítésének kir. biztosja. 1883-ban grófi rangot kapott. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged város I. kerületének országgyűlési képviselője. — 65, 66, 76, 95, 136, 137, 177, 182, 195, 328
- Tolnai Lajos** — (1837—1902). — 265
- Tolnay Lajos** — (1837—1918) mérnök, 1872-től 1886-ig a MÁV első elnök igazgatója. — 19, 137, 174, 225, 226, 325, 327, 328

- Tóth Ernő* — (1853—?) ügyvéd, 1884-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei kunszentmártoni kerületben függetlenségi programmal képviselővé választották. — 126, 317
- Török János* — (1843—1892) Temesvár polgármestere, 1885, február elején nevezték ki Budapest rendőrségének főkapitányává. — 19, 20, 225, 226, 227, 228
- Török József*, gróf — (1843—?) katonatiszt, 1881-től az Ung megyei ungvári kerület szabadelvű párti képviselője. — 196
- Török Zoltán* — (1852—?) ügyvéd, 1884-ben a Nógrád megyei losonci kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 185, 350
- Törs Kálmán* — (1843—1892) író, újságíró, 1878-tól képviselő, az 1884—87-es ciklusban is Szent-es városa választotta meg függetlenségi programmal. — 95, 118, 120, 184, 290, 291, 315
- Trefort Agoston* — (1817—1888) művelődéspolitikus, miniszter, az MTA tagja. Az 1884—87-es ciklusban Pozsony szabadelvű párti képviselője, 1872-től haláláig kultuszminiszter, 1885-től az Akadémia elnöke. — 81, 103, 114, 175, 182, 184, 268, 298, 350
- Trutia Péter* — (1850—?) ügyvéd, 1884-ben a Hunyad megyei körösbányai kerületben választották meg nemzetiségi párti képviselőként. — 128, 321
- Tuzok András*, szegedi polgár. — 64
- Ugron Gábor* — (1847—1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti csatározásai-
- ban, az 1884—87-es ciklusban Marosvásárhely I. kerületét képviselte. — 96, 106, 108, 127, 135, 175, 181, 184, 194, 201, 306, 318, 324, 325, 327, 349, 351, 360
- Uhland, Ludwig* — (1787—1862). — 53
- Ullmann Sándor* — (1850—?) ügyvéd, 1884-ben a Fogaras megyei alsóárpási kerületben képviselővé választották szabadelvű párti programmal. — 109, 129, 130, 307, 320, 321
- Urbanovszky Ernő* — (1826—1904) 1865-től előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal képviselő, az 1884—87-es ciklusban is a Trencsén megyei bicsei kerületben választották meg. — 149, 177, 345
- Üchtritz báró*, az Országos Kiállítás egyik kiállítója. — 27
- Vadnai Károly* — (1832—1902) író, a Fővárosi Lapok szerkesztője. Az 1884—87-es ciklusban Miskolc II. kerületének szabadelvű párti képviselője lett. — 57, 58, 59, 60, 135, 183, 213, 257, 258, 327
- Vadnay Andor* — (1859—1901) jogász, 1882-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Zala megyei tapolcai kerületben antiszemita programmal választották meg. — 165, 347
- Vajda János*, országgyűlési képviselő az 1870-es években. — 185
- Vámos Béla* — (1847—?) jogtanár, szerkesztő, 1884—87-es ciklusban Kecskemét II. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 159, 175, 182
- Várady Gábor* — (1820—?) ügyvéd, 1861-től megszakításokkal tagja a képviselőháznak, az

- 1884—87-es ciklusban is a Máramaros megyei técsői kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 122, 176
- Várady Károly* — a pesti első hazai takarékpénztár-egylet igazgatótanácsának elnöke, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 94, 218
- Vargits Imre* — (1834—?) ügyvéd, 1872-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban is a Temes megyei rittbergi kerület szabadelvű párti képviselője. — 312
- Vay Miklós*, báró — (1802—1894) nagybirtokos, konzervatív politikus, 1885 őszétől a főrendiház alelnöke, 1888-tól elnöke. — 93, 288
- Vencel* — (?—935) cseh herceg. — 24
- Veres József* — (1851—1913) evang. lelkész, 1884-ben Oroszába antiszemita párti képviselőjévé választották. — 184, 322
- Verhovay Gyula* — (1848—1906) hírlapíró, az 1884—87-es ciklusban Cegléd antiszemita párti képviselője. — 327
- Veszter Imre* — (1839—?) ügyvéd, 1878-tól a Zala megyei alsólendvai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 176
- Viktória* — (1819—1901) Nagy-Britannia és Írország királynője (1837—1901). — 9
- Visi Imre* — (1852—1889) újságíró, a Hon munkatársa, majd a Nemzet szerkesztője. 1884-ben Abrudbánya szabadelvű párti képviselője lett. — 130, 131, 138, 176, 183, 320, 321
- Vizsolyi Gusztáv* — (1822—?) ügyvéd, 1872-től képviselő, az országos szabadelvű párt elnöke, az 1884—87-es ciklusban a Beszterce-Naszód megyei naszódi kerületben választották meg. — 109, 156, 197
- Vörösmarty Mihály* — (1800—1855). — 41
- Wahrmann Mór* — (1832—1892) kereskedő. 1869-től haláláig a főváros lipótvárosi kerületét képviselte előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal. — 81, 117, 154, 174, 276, 314, 361
- Weilen, Joseph* — (1830—1889) osztrák költő, drámaíró, 1876-tól kormánytanácsos. — 14, 15, 223, 224
- Wenckheim Viktor*, báró — (1815—1901) nagybirtokos, a főrendiház tagja. — 26
- Ybl Miklós* — (1814—1891) építész, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 94, 218
- Zalay István* — ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Zemplén megyében szabadelvű párti képviselő, az 1884-es nyári választásokkor nem került be a parlamentbe. — 178, 349
- Zay Adolf* — (1850—1907) ügyvéd, 1875-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban Brassó I. kerületének szász néppárti képviselője. — 107, 182, 350
- Zichy Ferenc*, gróf — (1811—1900) diplomata, tárnokmester, a főrendiház tagja. — 76, 94, 288
- Zichy Jenő*, gróf — (1837—1906) politikus, Ázsia-kutató, az Országos Iparegyesület elnöke, 1881-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban a fővárosi belvárosi kerületet képviselte, az 1885. évi Országos Kiállítás másodelnöke volt. — 13, 14,

- 30, 33, 55, 62, 76, 81, 82, 83, 85, 86, 233, 235, 236, 261, 271, 281, 284
- Zichy Nándor*, gróf — (1829—?) 1867-től Deák-párti, majd a Sennyei-féle konzervatív párt egyik vezetője, később a főrendiház tagja. — 187
- Zichy Nepomuk János*, gróf — (1834—?) nagybirtokos, katonatiszt. — 84, 85, 86
- Zimándy Ignác* — (1831—?) r. kat. pap, az 1884—87-es ciklusban a Nyitra megyei szenicei kerület antiszemita párti képviselőjévé választották. — 174, 182, 350
- Zsedényi Ede* — (1804—1879) 1867-től haláláig Deák-párti, illetőleg szabadelvű párti képviselő. — 80, 121
- Zsilinszky Mihály* — (1838—1925) tanár, szakíró, az MTA tagja, 1875-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban Békéscsaba szabadelvű párti képviselője. — 95, 214, 290
- Zsögöd Benő* — ld. Grosschmid Béni

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

A Krk jelen kötetében megjelenő *A tisztelt Ház* c. kötethez Mikszáth híres kortárs karikaturista rajzolója, Jankó János készített huszonkilenc különböző méretű tollrajzot. Ezek nagyobb része a ki-szedett szövegbe került, szövegközi illusztrációként arra a helyre, ahol a rajzban foglalt témáról MK írt. Az illusztrációk kisebb része a könyvoldalt kitöltő méretű. Az író és illusztrátor e ritka együtt-működését itt a Krkban is — a lehetőséghez képest — meg kívánjuk őrizni és örökíteni. Ezért minden más illusztrációt mellőzve, *A tisztelt Ház* c. kötet e huszonkilenc tollrajzából a legjellegzetesebb húsz rajzot a rendelkezésünkre álló műmelléklet lapokon közöljük. Jankó rajzait 1—20 sorszámmal jelöltük, és az alábbiakban a sorszámok szerint közöljük az egyes képeknek az eredeti kötetben való megjelenési helyét (a közölt lapszámok természetesen a jelen Krk tördelésére vonatkoznak).

1. Mikszáthról készült árnyrajz (*Bevezetés* c. fejezet 143. 1.)
2. Beöthy Algernon (*A büfé* c. fejezet 196 : 6—7 sora mellett)
3. Kortestanyai idill (*A káosz* c. fejezet szövege után 148. 1.)
4. A jelölt fogadtatása (*A káosz* c. fejezetben egész oldalas kép 145. 1.)
5. Pulszky Ferenc szakvéleményt mond (*A folyosó* c. fejezet 155 : 30—31 sora között)
6. A Ház kapusa (*A színhely* c. fejezet kezdősorai mellett 149. 1.)
7. A függetlenségi párt vezérei (*A sokfejűek* c. fejezet 192 : 17—18 sora között)
8. A csevegő képviselők (*A folyosó* c. fejezetben egész oldalas kép a 154. lap szövegénél)
9. Az elhajtott cigaretták (*A folyosó* c. fejezet szövege után 161. 1.)
10. Apponyi Albert és Szilágyi Dezső a mérlegen (*A két törzsfőnök* c. fejezet 168 : 27—28 sora között)

11. Thaly Kálmán kurucai (*A folyosó* c. fejezet 159 : 39—160 : 1 sora közt)
12. Jókai Mór (*A szónokok* c. fejezetben a 181 : 8—11 sor mellett)
13. Horvát Boldizsár (*A szónokok* c. fejezetben a 182 : 3—5 sor mellett)
14. Tisza Lajos (*A szónokok* c. fejezetben a 182 : 10—11 sor mellett)
15. Péchy Tamás (*Bent a teremben* c. fejezetben a 175 : 9—10 sor mellett)
16. Tisza Kálmán (*A generális* c. fejezet kezdő sorai mellett 161. l.)
17. Göndöcs Benedek (*Bent a teremben* c. fejezetben a 173 : 4—5 sor mellett)
18. Csanády Sándor (*Bent a teremben* c. fejezetben a 172 : 21—25 sor mellett)
19. A képviselő és a büfésnök (*A büfé* c. fejezetben egész oldalas kép a 197. lap szövegénél)
20. A hölgy-páholy (*A karzat* c. fejezetben, egész oldalas kép a 164. lap szövegénél)

1 0 1 5 1 6

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal.)

CIKKEK, TÁRCÁK

A tekintetes mágnások	7	217
Ki az a Mixich Kálmán?	10	220
Morzsák a Tisza-estélyről	12	221
Konferencia a királyfinál	14	222
A Jókai helyreigazításáról	17	224
Kanapé-pörök	19	225
Hogy nevezik ki a titkos tanácsosokat?	21	228
Az elvándorolt megye	22	229
A Rieger politikája	24	230
A mintaminiszterium	25	231
A marhák között	26	232
A nap eseményei	29	233
Képek a kiállításról	31	235
Gróf Karátsonyi Guidó	35	236
A székelyek között	37	237
Egy fiatal poéta	51	249
A koma	54	253
Hogy fogy Matlekovits?	55	254
Az elmúlt idők	57	257
A »sasok«	60	261
A Kisfaludy Társaságból	63	264
Egy kis emlékezés Aporra	65	265
Az eltűnt paradicsom	68	268
Az önimádók	70	272
A bécsi hosszú hét	74	275

Az öreg Somogyi bácsi	77	279
Műtárlat és művészek	80	281
Furcsa háború	83	282
»Pici piros alma«	84	284
Előszó	87	285

PARLAMENTI KARCOLATOK

Az új főrendiház első ülése	91	288
A t. Házból (szept. 30.)	95	289
A t. Házból (okt. 11.)	96	291
A t. Házból (okt. 16.)	101	297
Milyen a expozé?	103	300
Ha az a »ha« nem lett volna	105	302
A t. Házból (nov. 22.)	108	305
A t. Házból (nov. 26.)	108	307
Az országházból	111	310
A t. Házból (dec. 2.)	116	311
A Ház atillája	118	315
A t. Házból (dec. 8.)	121	315
A t. Házból (dec. 10.)	125	317
A t. Házból (dec. 11.)	128	320
A t. Házból (dec. 12.)	131	322
A t. Házból (dec. 13.)	135	324
A t. Házból (dec. 15.)	137	327
A t. Házból (dec. 17.)	140	329

A TISZTELT HÁZ

Bevezetés	143
A káosz	145
A színhely	149
A folyosó	152
A generális	161
A karzat	164
A két törzsfőnök	167
A képviselőház madara	169
Bent a teremben	172
A macska	178

A szónokok	179
A »majdnem szónokok«	188
Ahol a szellemi toalettet csinálják	189
A sokfejűek	192
A büfé	194
A képviselői mesterség	198
A »Haluska Jánosok«	202
Epilóg	206

JEGYZETEK

Rövidítések	212
Bevezetés a jegyzetekhez	213
<i>A tisztelt Ház</i> mint önálló kötet	331
Életrajzi jegyzetek és névmutató	363
A képmelléletekről	386

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Igazgatója
A szerkesztésért felelős: Mérey Zsoltné — Műszaki szerkesztő: Helle Mária
Terjedelem: 24,5 (A/5) ív + 8 oldal melléklet — AK 1212 K 7780
77.3954 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

